

SCI-CONF.COM.UA

SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS OF MODERN SOCIETY

**ABSTRACTS OF X INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
MAY 27-29, 2020**

**LIVERPOOL
2020**

SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS OF MODERN SOCIETY

Abstracts of X International Scientific and Practical Conference

Liverpool, United Kingdom

27-29 May 2020

Liverpool, United Kingdom

2020

UDC 001.1

BBK 83

The 10th International scientific and practical conference “Scientific achievements of modern society” (May 27-29, 2020) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2020. 1075 p.

ISBN 978-92-9472-193-8

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 10th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. Pp. 21-27. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: liverpool@sci-conf.com.ua

homepage: <http://sci-conf.com.ua>

©2020 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2020 Cognum Publishing House ®

©2020 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

1.	<i>Artemov A. V., Neverova O. G., Ilyina S. I., Golovchenko V. G.</i>	18
	AGING IN THE FRAMEWORK OF BIOLOGICAL EVOLUTION -ANALYSIS OF SOME ISSUES TOWARDS THE THEORY.	
2.	<i>Babinets L. S., Migenko B. O., Migenko L. M., Borovyk I. O.</i>	28
	THE ANALYSIS OF INTESTINAL LAVAGE METHOD EFFICIENCY IN PATIENTS WITH CHRONIC PANCREATITIS EXACERBATION.	
3.	<i>Baglay A. V., Kuzmenko A. O.</i>	31
	TEMPORAL NETWORK OF ADELE'S LYRICS.	
4.	<i>Bilous V.</i>	37
	THE INFLUENCE OF TEACHER'S STYLE ON THE EFFICIENCY OF STUDENTS' LEARNING ACTIVITIES.	
5.	<i>Bibichenko V., Valentieva A., Fadieieva A.</i>	47
	INFLUENCE OF HORMONES ON THE CARCINOGENESIS.	
6.	<i>Bakyt A. Z., Kamalova A. S.</i>	50
	THE BENEFITS OF "LESSON STUDY" METHOD IN DEVELOPING STUDENTS' CRITICAL THINKING SKILLS.	
7.	<i>Bogun M. V., Krasovska A. O., Polshcha E. O.</i>	55
	NEURODIDACTICS IN THE STUDY OF FOREIGN LANGUAGES.	
8.	<i>Voitovska V. I., Tretiakova S. O., Prykhodko V. O., Koshovyi V. P.</i>	59
	CHEMICAL COMPONENT OF THE SEEDS OF CORN GRAIN (SORGHUM BICOLOR) DEPENDING OF BIOLOGICAL FEATURES OF THE HYBRIDS.	
9.	<i>Holubiev I. M.</i>	72
	BREAKTHROUGHS AND DISCOVERIES IN GEOMETRY OVER THE PAST TEN YEARS.	
10.	<i>Honcharova N., Somkina Ye., Belous O., Samchenko K., Bondarenko K.</i>	78
	THE USE OF MODERN MINIMALLY INVASIVE TECHNOLOGIES FOR COMPLICATED PANCREATIC PSEUDOCYST.	
11.	<i>Ishchenko O. Ya.</i>	83
	THE ROLE OF E-LEARNING IN EDUCATIONAL PROCESSES.	
12.	<i>Ivanova Yu. I.</i>	89
	MOTIVATION OF STUDENTS TO DO PHYSICAL ACTIVITY.	
13.	<i>Khaidurov V.</i>	96
	NONLINEAR MATHEMATICAL MODEL FOR DETERMINING THE GEOMETRIC POSITION OF POINT SIGNALS IN HOMOGENEOUS MATERIALS.	

14.	<i>Khrystova A., Solovei I.</i> TRANSPORT LAYER SECURITY.	103
15.	<i>Kravets O., Burtyn O.</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF THE EFFICACY OF PRIMARY SURGERY VERSUS DEFINITIVE CHEMORADIATION THERAPY IN ADVANCED ORAL CAVITY CANCER.	108
16.	<i>Kashuba O. A., Matvieieva A. V.</i> PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF CITIZENSHIP IN INTERNATIONAL LAW.	110
17.	<i>Malashchuk N., Dabizha N., Snezkin Yu.</i> DRYING PERFORMANCE OF THERMOLABS MATERIALS AT LOW TEMPERATURES.	121
18.	<i>Malikin D. Ye.</i> DEVELOPMENT OF THE CHATBOT GRAPHIC DESIGN APPLICATION.	125
19.	<i>Manzhula T. Yu.</i> RESEARCH ON THE BUDGET ROLE IN THE STATESOCIO- ECONOMIC DEVELOPMENT.	128
20.	<i>Mamedov M., Kuzmenko A. O.</i> CAR EMISSION IN UKRAINE.	133
21.	<i>Maidaniuk S., Osypchuk O.</i> THE DESIGN OF THE TELESCOPIC MAST AS AN UPGRADED MEANS OF DEPLOYING COMMUNICATION.	135
22.	<i>Mateshuk-Vatseba L. R., Hirniak I. I.</i> THE ULTRASTRUCTURAL ORGANIZATION OF THE BILE DUCTS IN NORMAL AND LONG-TERM EFFECT OF OPIOIDS IN EXPERIMENT.	141
23.	<i>Moiseienko N. V., Hlukhiy S. D.</i> OFFSHORE OIL AND GAS DRILLING ENGINEERING AND EQUIPMENT.	145
24.	<i>Ochildiev A. A., Khudoyarova D. R., Kobilova Zarina Abdumumin qizi, Shopulotov Shokhrugh Asliddin ugli</i> NEW PERSPECTIVES ON METHODS FOR THE PREVENTION OF COMPLICATIONS AFTER MEDICAL ABORTION.	149
25.	<i>Panchenko O. M., Krutko K. V.</i> TAX METHODS OF STIMULATING INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE IN CONDITIONS OF OVERCOMING THE CONSEQUENCES OF COVID-19.	154
26.	<i>Petrova O. I., Kuzmenko A. M., Smorochins'kii O. M.</i> TECHNOLOGICAL PROPERTIES AND USE OF DIFFERENT TYPES OF SAUSAGE CASINGS.	159

27.	<i>Piddubna A. A., Honcharuk L. M., Yakovets I. I.</i>	164
	THE ROLE OF THE TEACHER IN THE MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS.	
28.	<i>Pronina D. M.</i>	167
	DEVELOPMENT OF THE SOFTWARE SYSTEM FOR TRACKING MOTION PICTURES VIEWING.	
29.	<i>Sanaev S. T., Khonkulov Kh. Kh., Khamdamova E. I.</i>	170
	SEED PRODUCTION OF VEGETABLE (SWEET) CORN.	
30.	<i>Shmorgun L. G., Degodyuk E. G., Degodyuk S. G., Litvinova E. A.</i>	176
	BASIN APPROACH - SMART LAND MANAGEMENT.	
31.	<i>Sorokina A. S.</i>	183
	WEB-APPLICATION DEVELOPMENT FOR MUSIC CONTENT MANAGEMENT.	
32.	<i>Sira L.</i>	187
	METHODS OF APPLICATION OF INTEGRATED UKRAINIAN LANGUAGE TASKS IN THE PREPARATION OF FOREIGN STUDENTS.	
33.	<i>Smilianska O. O., Podhurska I. O.</i>	192
	ENGLISH AND RUSSIAN PROFANITY.	
34.	<i>Syrota E.</i>	196
	ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATION FOR RESOLVING PRODUCTION PLANNING PROBLEMS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES.	
35.	<i>Tryma K., Salnikova N.</i>	202
	THE INFLUENCE OF RELIGION FACTOR UPON POLITICAL PARTIES GENESIS.	
36.	<i>Tymoshchuk Yu. V.</i>	206
	ROLE OF A TEACHER IN DEVELOPMENT OF SEAFARERS' COMPETENCIES WHILE LEARNING ENGLISH AT HIGHER MARITIME ESTABLISHMENT.	
37.	<i>Vladimirov L. V.</i>	212
	SIMULATION OF ENVIRONMENTAL DAMAGES.	
38.	<i>Антонік В. І., Штанько Л. О., Антонік І. П.</i>	221
	КРИВБАС - ТЕРИТОРІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ.	
39.	<i>Бадюл Л. М.</i>	232
	ДІЛОВА АНГЛІЙСЬКА МОВА, ЯК МОВА БІЗНЕСУ.	
40.	<i>Бандровський Г. О.</i>	236
	ЗАКОНИ НЕЛІНІЙНОЇ ДИНАМІКИ В МОДЕЛЮВАННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ У СОЦМЕРЕЖАХ.	

41.	Барановська І. Г., Мозгальова Н. Г., Банюк В. В. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.	240
42.	Бовкун О. А. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВНУТРІШНЬОЇ КОНСАЛТИНГОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ.	247
43.	Бокатуєва В. В. ОЦЕНКА ПОКАЗАТЕЛЕЙ ШКАЛЫ КОМ ГЛАЗГО КАК ПРОГНОСТИЧЕСКОГО КРИТЕРИЯ ИСХОДА У БОЛЬНЫХ С ИШЕМИЧЕСКИМ КАРДИОЭМБОЛИЧЕСКИМ ИНСУЛЬТОМ.	255
44.	Боровська Ю. М. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЖУРНАЛІСТІВ: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ КОНТЕКСТ.	262
45.	Борейко Н. Ю., Юшко О. В., Фоменко В. В. ФОРМУВАННЯ НОВИХ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЗВО.	269
46.	Бондаренко Н. В. ІННОВАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ОСВІТЯНСЬКИХ СТРУКТУР ЯК РУШІЙ ЯКІСНИХ ЗМІН В ОСВІТІ УКРАЇНИ.	276
47.	Бондаренко Н. М. СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ ВИТРАТ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.	283
48.	Босін М. Є., Брославська Г. М. ЗАГАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ЗМІСТУ ЛЕКЦІЙ У ЗВО.	292
49.	Буздуган І. О., Шийчук К. М. КЛІНІЧНИЙ ПЕРЕБІГ ПЕПТИЧНОЇ ВИРАЗКИ ШЛУНКА ТА ДВАНАДЦЯТИПАЛОЇ КИШКИ У ПОЄДНАННІ З ЦУКРОВИМ ДІАБЕТОМ ТИПУ 2.	296
50.	Бурбело О. А., Патріарх Т. В., Бурбело С. О. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ БІЗНЕСУ.	302
51.	Васильчишин Я. М., Васюк В. Л., Процюк В. В. КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИЧИН РЕВІЗІЙНОГО ЕНДОПРОТЕЗУВАННЯ КУЛЬШОВОГО СУГЛОБА (REVISION HIP DIAGNOSIS (RHD)).	312
52.	Ващенко В. В., Вовк Т. В. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ РЕКРУТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.	316

53.	<i>Велієва В. О., Горлова І. В.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ.	319
54.	<i>Власенко Т. І.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІОТ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАФІКУ НА АВТОШЛЯХАХ.	328
55.	<i>В'язовий С. М., Пасічник І. В.</i> РОЗВИТОК ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ FINTESCH- ІННОВАЦІЙ.	332
56.	<i>Габышева Л. С., Гежина А. В., Красовская А. А.</i> ПРОБЛЕМЫ СОЗДАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОФИЛАКТИЧЕСКИХ ВАКЦИН ПРОТИВ ВИЧ И СПИД.	338
57.	<i>Грачев Ю. В.</i> АНАЛИЗ МЕТОДОВ БЕЗОПАСНОЙ МАРШРУТИЗАЦИИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПЕРЕСЕКАЮЩИХСЯ И НЕПЕРЕСЕКАЮЩИХСЯ МАРШРУТОВ В ТКС.	343
58.	<i>Гриценко А. А., Гриценко О. А.</i> КОРОНАВІРУС ЯК ФАКТОР НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.	348
59.	<i>Горох В. В., Сміянов В. А., Курганська В. О.</i> УПРАВЛІННЯ СЛУЖБОЮ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ХВОРИМ З ХВОРОБАМИ КРОВІ ТА КРОВОТВОРНИХ ОРГАНІВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.	356
60.	<i>Гошовська А. В., Смолен Ю. О.</i> ПАРАМЕТРИ СТАНУ БАЗАЛЬНОЇ ПЛАСТИНКИ ПЛАЦЕНТ У ВАГІТНИХ НА ФОНІ ЗАПАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ЖІНОЧИХ СТАТЕВИХ ОРГАНІВ.	363
61.	<i>Гошовська А. В., Стахова В. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ТА АКУШЕРСЬКО- ГІНЕКОЛОГІЧНОГО АНАМНЕЗУ У ЖІНОК НА ФОНІ ЗАПАЛЬНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ЖІНОЧИХ СТАТЕВИХ ОРГАНІВ.	369
62.	<i>Гладкий Н. А.</i> СОЦИАЛЬНОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ.	375
63.	<i>Гудімова А. Х.</i> ПАСИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ СОЦМЕРЕЖ ЯК ПРЕДИКТОР САМОТНОСТІ ТА ДЕПРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ.	382
64.	<i>Гурдуз А. І.</i> ХРИСТИЯНСЬКІ ІМПЕРАТИВИ ТА АВТОРСЬКІ ПАРАДОКСИ В «ХРОНІКАХ НАРНІЇ» КЛАЙВА СТЕЙПЛЗА ЛЬЮІСА.	387

65. *Гульчій О. П., Хоменко І. М., Захарова Н. М., Балашов К. В.* 395
ДОСВІД ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ ПІД ЧАС
ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ВИПРОБУВАНЬ.
66. *Давидюк В. В., Кузьменко А. О.* 402
СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ У ПІСНЯХ АВСТРАЛІЙСЬКОГО
РОК-ГУРТ АС/ДС.
67. *Двігун А. О.* 408
КОРОНАКРИЗА: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ГРОМАД ТА
ВИКЛИКИ ДЛЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.
68. *Денисенко Н. Г.* 414
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ ДИСТАНЦІЙНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ.
69. *Дем'яненко Н. Б.* 421
ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З МУЗИЧНИМ
КОМПОНЕНТОМ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ.
70. *Дідик Л. А.* 428
СУЧАСНІ КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ В СОЦІАЛЬНИХ
МЕРЕЖАХ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.
71. *Дружинець М. Л., Тичина К. С.* 438
УСНЕ МОВЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ: ОРФОЕПІЯ
ДЗВІНКІХ І ГЛУХИХ ПРИГОЛОСНИХ ЗВУКІВ.
72. *Доронин А. В., Доронина М. С.* 446
ПРОБЛЕМЫ И ПРЕДПОСЫЛКИ ГУМАНИЗАЦИИ
МЕНЕДЖМЕНТА.
73. *Дорошенко Е. Р.* 452
«КОНСТИТУЦІЙНІ ПІДСТАВИ ОБМЕЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ».
74. *Дурманенко Є. А., Бартків О. С.* 460
ПРОГНОСТИЧНІ УМІННЯ ЯК КРИТЕРІЙ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА.
75. *Дука В. Л., Ткачук В. І.* 465
КІБЕРБЕЗПЕКА.
76. *Дулька О. С., Прибильський В. Л., Олійник С. І., Вітряк О. П.* 472
ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ МІНЕРАЛІВ ДЛЯ
ПІДГОТОВКИ ВОДИ У ВИРОБНИЦТВІ ФЕРМЕНТОВАНИХ
НАПОЇВ.
77. *Дяченко Є., Кузьменко А. О.* 476
СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ У ПІСНЯХ РОК-ГУРТУ
SCORPIONS.

78. **Єфімов В. В.** 481
ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ В ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ У
БАЗОВИХ ГАЛУЗЯХ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
(АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС).
79. **Заборовская С. В., Ткаченко О. В., Шафоростова С. Г.** 486
КОММУНИКАТИВНІ ІГРИ В ПРЕПОДАВАННІ
ІНОСТРАННИХ ЯЗЫКОВ.
80. **Запорожська С. М., Сердюк Ю. В.** 490
ПОРІВНЯЛЬНИЙ ДИСПЕРСНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВ З МЕТОЮ
ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОЇ ДЛЯ СТВОРЕННЯ КРЕМУ
РЕПАРАТИВНОЇ ДІЇ.
81. **Заїкіна Г. Л.** 493
ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО
КОНТРОЛЮ ЗА ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ КОМПЛЕКСІ.
82. **Зюбак М. М.** 503
ОХОРОНА І ЗАХИСТ ЛІСІВ В СИСТЕМІ ПРІОРИТЕТІВ
ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.
83. **Іванова В. В.** 512
СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
В СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА
ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ.
84. **Ілечко М. П.** 515
КАТЕГОРІАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ МУЗИЧНОГО
МИСЛЕННЯ ЯК ЗАСАД ФЕНОМЕНА СЮЇТНОСТІ.
85. **Ільченко І. А., Труш О. М., Попова Т. В., Яніогло О. О.** 523
ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН КОАГУЛЯЦІЙНОЇ СИСТЕМИ КРОВІ І
НИРКОВОЇ ДИСФУНКЦІЇ У ПАЦІЄНТІВ З ВПЕРШЕ
ВИЯВЛЕНОЮ АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПЕРТЕНЗІЄЮ.
86. **Карбівська У. М., Турак О. Д., Турак Р. О.** 526
МОНІТОРИНГ ПОКАЗНИКІВ РОДЮЧОСТІ ОСУШЕНИХ
ГРУНТІВ ПРИКАРПАТТЯ.
87. **Кісла Г. О.** 533
ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ У
СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.
88. **Кістриця О. В., Кузьменко А. О.** 542
ТЕМПОРАЛЬНА МЕРЕЖА ЛІРИЧНИХ ТЕКСТІВ
HOLLYWOOD UNDEAD.

89. ***Кравчук О. В., Шевчук І. В.*** 547
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ
ЗВ'ЯЗКІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.
90. ***Красовська Я. С.*** 556
ЗАПОЗИЧЕННЯ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТА
УКРАЇНОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ.
91. ***Кривошея В. М.*** 563
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОСТІ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ.
92. ***Ковальська Н. А., Винниченко В. І.*** 570
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ ЛІДЕРСЬКОЇ
ПОВЕДІНКИ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ.
93. ***Кожем'яко Н. В., Єременко А. Ю.*** 578
ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЯК ФОРМА
СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.
94. ***Конвальчук Н. О.*** 585
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.
95. ***Коленченко В. В.*** 592
ЦІННІСТЬ ТА ЗНАЧИМІСТЬ АНТРОПОГЕННИХ
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ.
96. ***Колесников А. В., Дмитренко М. П., Семенова С. В.*** 599
ДИНАМИЧЕСКИЙ РЕЖИМ ЭКОСИСТЕМЫ КАК
РЕЗУЛЬТАТ ПОИСКА ОПТИМУМА.
97. ***Косілова О. Ю., Смолін І. О.*** 606
ПРОФІЛАКТИКА СКОЛІОЗУ У ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ.
98. ***Кошля В. І., Склярєва Н. П.*** 609
ПОКАЗНИКИ ВАРІАБЕЛЬНОСТІ СЕРЦЕВОГО РИМУ У
ХВОРИХ НА АРТЕРІАЛЬНУ ГІПЕРТЕНЗІЮ І ЇХ ПІД
ВПЛИВОМ ТЕЛМІСАРТАНУ.
99. ***Кошова В. М., Харевич Я. М., Коберніцька А. О.*** 615
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЛОДІВ ІЗ РІЗНИХ
ЗЛАКІВ.
100. ***Кунік Н. В., Родіонов П. Ю.*** 620
ОГЛЯД ТЕХНОЛОГІЇ АРІ VULCAN ЯК ІНСТРУМЕНТУ
РОЗРОБЛЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР.
101. ***Кушнір С. О., Махмуд К. М.*** 624
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ ГАЛУЗІ АПК УКРАЇНИ: АНАЛІЗ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ.
102. ***Кучеренко А. А.*** 629
АНАЛІЗ МЕТОДІВ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В СЕНСОРНИХ
МЕРЕЖАХ.

103. *Лантух А. П., Остапенко В. М., Лантух І. В.* 634
ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я У СВІТЛІ
СУСПІЛЬНИХ НАУК.
104. *Левченко О. Г., Полукаров Ю. О., Землянська О. В.* 640
КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ РИЗИКУ
ПРОФЕСІЙНОЇ ЗАХВОРЮВАНОСТІ ЗВАРНИКІВ.
105. *Лижечка О. О.* 644
DIFFICULTIES IN TRANSLATION OF FASHION INDUSTRY
TERMS.
106. *Лисенко Н. В., Лисенко О. М.* 647
АЛГОРИТМІЧНИЙ ПІДБІР В УМОВАХ ВИБОРУ МЕТОДІВ
НАВЧАННЯ ДІТЕЙ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ)
107. *Лисенко Н. В., Лисенко О. М.* 651
ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З
ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ.
108. *Листопадава В. В., Кузьмич А. В.* 659
ДИФЕРЕНЦІАЛЬНІ РІВНЯННЯ ЗНАХОДЖЕННЯ
ШВИДКОСТІ ХІМІЧНОЇ РЕАКЦІЇ.
109. *Лук'янова Г. Ю., Плисюк Я. А.* 664
ВІЛЬНЕ ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ ЯК
СКЛАДОВА ПРИНЦИПУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ІНСТИТУТУ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ДЕРЖАВИ.
110. *Мажец-Юзьвицка М.* 669
АКТИВНІ МЕТОДИ ОБУЧЕННЯ В ЛИЦЕЕ: ИЗБРАННЫЕ
ПРИМЕРЫ ИЗ ПРАКТИКУМ УЧИТЕЛЯ ЛИТЕРАТУРЫ.
111. *Максименко Л. О.* 678
ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ
ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ.
112. *Марків В. М.* 682
ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО
ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.
113. *Мартиненко О. В., Чкана Я. О.* 688
ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
МАТЕМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
МАТЕМАТИКИ.
114. *Мамадалиева Н. И., Уришева Файруза Мурод кизи* 692
ПРИМЕРНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ И ПУТИ ЕГО ПРИМЕНЕНИЯ В
ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ХИМИИ.

115. **Мамуров Б. Ж., Жұраева Н. О.** 701
О РОЛИ ЭЛЕМЕНТОВ ИСТОРИИ МАТЕМАТИКИ В
ПРЕПОДАВАНИИ МАТЕМАТИКИ.
116. **Мангул О. А.** 703
РОЗВИТОК МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ОЦІНКИ РІВНЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.
117. **Меркулов С. Н., Кочетова М. В.** 706
ПРОБЛЕМЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ БЫТОВЫХ
ПРЕСТУПЛЕНИЙ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ.
118. **Микитчик О. С.** 713
ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ
ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ЖІНКАМИ
ПЕРШОГО ЗРІЛОГО ВІКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІЗИЧНИЙ
СТАН.
119. **Мироненко О. В.** 720
РОБОТОТЕХНІКА ЯК ЗАСІБ ЕРГОТЕРАПІЇ В СУЧАСНІЙ.
120. **Муханова О. М., Шепелева О. В.** 729
ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ ЯК
ЧИННИК ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИМ МОВАМ.
121. **Нагаєва С. П., Зубарева Ю. А.** 733
ХАРАКТЕРИСТИКА БІОКЛІМАТИЧНИХ УМОВ
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.
122. **Науменко Н. В.** 737
ПРИРОДНА ОБРАЗНІСТЬ ЛІРИКИ БОГДАНА-ІГОРЯ
АНТОНІЧА У ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ.
123. **Павлик О. В.** 746
НОВІ ЗНАХІДКИ ФІБУЛ ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В
БАСЕЙНІ Р. БРОВАРКА НА ПЕРЕЯСЛАВЩИНІ.
124. **Павлик О. А., Ворона О. В.** 752
ІНТЕГРУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ В. Г. НІОРАДЗЕ І НУШ.
125. **Павленко І. Г.** 760
СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З
ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ.
126. **Пакулін С. Л., Перебійніс В. Б., Феклістова І. С.,
Пакуліна Г. С.** 766
ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЛАН РОЗВИТКУ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.
127. **Петрушка І. М., Зінько О. А.** 777
РОЗВИТОК «ЗЕЛЕНОГО БІЗНЕСУ» В КОНТЕКСТІ
ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.

128. *Петропавловська С. Є., Романюк Ю. В.* 781
ІМІДЖ МІСТА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ФАКТОР
ЕФЕКТИВНОГО МАРКЕТИНГУ ТЕРИТОРІЇ.
129. *Прокопов В. Г., Фиалко Н. М., Шеренковский Ю. В.,
Меранова Н. О.* 791
ЗАКОНОМЕРНОСТИ ЛОКАЛИЗАЦИИ ВЛИЯНИЯ
НАЧАЛЬНЫХ УСЛОВИЙ В НЕСТАЦИОНАРНЫХ ЗАДАЧАХ
ПЕРЕНОСА.
130. *Пономарев А. С.* 795
ПРЕПОДАВАТЕЛЬ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ И ЕГО
ОБУЧАЮЩАЯ ФУНКЦИЯ.
131. *Разнатовська А. Д., Кузьменко А. О.* 802
ТЕМПОРАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ У ЛІРИЧНИХ ТЕКСТАХ
IMAGINE DRAGONS.
132. *Раджапова Ф. А., Хаитбаева С. К., Султанова У. М.,
Аллабергенава У. М.* 811
ПРИНЦИПЫ МЕНТАЛЬНОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ В
ОБНОВЛЕННОМ СТИЛЕ.
133. *Рахматов И. И., Ахтамов Р. А., Ахтамов Б. Р.* 818
ГЕОТЕРМАЛЬНЫЕ ВОДЫ УЗБЕКИСТАНА И ИХ
ПРИМЕНЕНИЕ ДЛЯ ОТОПЛЕНИЯ ТЕПЛИЦ.
134. *Резнік М. М., Столітній О. А.* 824
ГОПЛІТСЬКА ФАЛАНГА: ФОРМУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНА
РОЛЬ.
135. *Рогова Н. В., Дика Є. Т.* 834
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗА
РАХУНОК ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.
136. *Рубцов Р. В.* 839
СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ЗАДИШКИ У
ПРАЦІВНИКІВ ГІРНИЧОРУДНОЇ ТА МЕТАЛУРГІЙНОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ, ХВОРИХ НА ПНЕВМОКОНІОЗ У
ПОЄДНАННІ З ХРОНІЧНИМ ОБСТРУКТИВНИМ
ЗАХВОРЮВАННЯМ ЛЕГЕНЬ.
137. *Рудь О. М.* 849
ТРАНСФОРМАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ЛІРО-
ЕПІЧНОМУ ТЕКСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО.
138. *Савчук Т. В., Федорова О. А.* 858
ПОРІВНЯЛЬНИЙ ПАТОМОРФОЛОГІЧНО-
ТЕЗИГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ТКАНИН ПЛАЦЕНТ ЖИВОГО
ПЛОДА ТА ПЛОДА, ПІДДАНОГО СЕЛЕКТИВНОМУ
ФЕТОЦИДУ (РОЗБІР КЛІНІЧНОГО ВИПАДКУ).

139. *Самсонова О. О., Чорна Г. В.* 869
 ПЕДАГОГІЧНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ
 МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ
 ОСВІТИ.
140. *Сахацька І. М., Горошко О. М., Захарчук О. І., Ежнед М. А.,
 Матушак М. Р., Михайлюк Н. В., Костишин Л. В.* 875
 АНАЛІЗ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ ПРЕПАРАТІВ, ЩО
 МІСТЯТЬ ІНУЛІН.
141. *Сімахіна Г. О., Стеценко Н. О., Науменко Н. В.* 884
 ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ
 ДЛЯ СПЕЦКОНТИНГЕНТІВ.
142. *Скрипник Л. М.* 894
 ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНЕ ОСВІТНЄ
 СЕРЕДОВИЩЕ, ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА
 МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ.
143. *Смерічевська С. В., Петленко А. О.* 904
 СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ
 ОСОБЛИВОСТІ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В
 УМОВАХ СВІТОВОЇ КРИЗИ.
144. *Сметова А. Т.* 915
 ПРОГРАММА «АРХИВ-2025» И ВОПРОСЫ
 ФОРМИРОВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ
 КАЗАХСТАНЦЕВ.
145. *Смутко Н. У.* 921
 ПОВЫШЕНИЕ ДОЛГОВЕЧНОСТИ УЗЛОВ ТРЕНИЯ
 ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ МАШИН И ОБОРУДОВАНИЯ.
146. *Сліпчук В., Юзьків Г., Ейбен Г.* 926
 ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ НОВІТНІХ
 МЕТОДИК НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ
 НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
 О.О. БОГОМОЛЬЦЯ ПРИ ВИВЧЕННІ НАВЧАЛЬНОЇ
 ДИСЦИПЛІНИ «GENERAL AND INORGANIC CHEMISTRY»
 ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО
 ФАКУЛЬТЕТУ.
147. *Слипченко Г. Д., Жалал Сухир* 932
 СОЗДАНИЕ ПЕРОРАЛЬНОГО ГЕЛЯ НА ОСНОВЕ
 СПИРУЛИНЫ.
148. *Стиркіна Ю. С., Рудич О. О., Палеха О. М.* 935
 ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ МОВНИХ ІНТЕГРОВАНІХ
 КУРСІВ У ПЛОЩИНІ СВІТОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
 ПРОСТОРУ.

149. **Соколов В. Н., Майоров О. Ю., Рожковская Г. М., Анищенко Л. В.** 945
 ОПТИМИЗАЦИЯ МЕТОДОВ ЛУЧЕВОЙ ДИАГНОСТИКИ ДЛЯ ВИЗУАЛИЗАЦИИ СОСУДИСТОЙ ПАТОЛОГИИ ПРИ ДЕМЕНЦИИ.
150. **Сосній К. А., Буздуган І. О.** 958
 КЛІНІЧНИЙ ПЕРЕБІГ ПЕПТИЧНОЇ ВИРАЗКИ ШЛУНКА ТА ДВНАДЦЯТИПАЛОЇ КИШКИ У ПОЄДНАННІ З ЦУКРОВИМ ДІАБЕТОМ ТИПУ 2.
151. **Тялявова С. А., Худоярова Д. Р., Кобилова Зарина Абдумумин кизи, Шопулотов Шохрух Аслиддин угли** 964
 ГИПЕРАКТИВНЫЙ МОЧЕВОЙ ПУЗЫРЬ И НЕДЕРЖАНИЕ МОЧИ У ЖЕНЩИН ПРЕМЕНОПАУЗАЛЬНОГО ВОЗРАСТА.
152. **Тимків Л. С.** 971
 ВПЛИВ АЛЕКСИТИМІЇ НА ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.
153. **Топчій Г. С.** 978
 ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.
154. **Усик Д. Б.** 987
 ОСОБЛИВОСТІ МІЖСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ.
155. **Федотова Т. В.** 994
 ІНДИКАТОРИ УСПІШНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ ПІДЛІТКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬСЯ В ПРИЙОМНІЙ СІМ'Ї.
156. **Форос А. І., Танасійчук П. М.** 1000
 СТОМАТОЛОГІЧНЕ ЛІКУВАННЯ ХВОРИХ З ІНФАРКТ МІОКАРДА В АНАМНЕЗІ.
157. **Фомина М. В., Приходько В. В.** 1009
 ГЛОБАЛИЗАЦИЯ КАК ЗАКОНОМЕРНЫЙ ЭТАП ЭВОЛЮЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ.
158. **Хромова В. В.** 1017
 СИСТЕМА ПОКАРАНЬ ТА ЗАСУДЖЕНЬ СВЯЩЕНИКІВ ЧЕРНІГІВЩИНИ В 1930-Х РР.
159. **Цвілик С. Д., Глуханюк В. М., Бохонко М. С., Чорнобров А. Л.** 1027
 ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ БАЗОВОЇ ТА СТАРШОЇ ШКОЛИ В УРОЧНІЙ, ГУРТКОВІЙ ТА ПОЗАКЛАСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.

160. ***Цихуляк И. М.*** 1037
 ФЕНОМЕНОЛОГИЯ АБСОЛЮТА. НРАВСТВЕННОЕ
 ВОСПРИЯТИЕ ИСТИНЫ В ЭПОХУ
 ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОЙ СОЦИОКУЛЬТУРЫ.
161. ***Шахіна І. Ю., Лисюк Я. Л.*** 1043
 ВІЙСЬКОВО-ФОРТИФІКАЦІЙНІ ОБ'ЄКТИ В СТРУКТУРІ
 АНТРОПОГЕННИХ ЗАПОВІДНИХ ОБ'ЄКТІВ УКРАЇНИ (НА
 ПРИКЛАДІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ).
162. ***Шундель Т. А.*** 1053
 ВАЖНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ МЕДИЦИНСКОЙ
 ТЕРМИНОЛОГИИ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ
 ЯЗЫКУ СТУДЕНТАМИ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ
 СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ И ПУТИ РЕШЕНИЯ УСТРАНЕНИЯ
 ЯЗЫКОВЫХ ТРУДНОСТЕЙ ПРИ ПЕРЕВОДЕ
 АНГЛОЯЗЫЧНОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.
163. ***Шуменко О. А., Артемюк А.*** 1062
 ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЦІЛЕЙ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.
164. ***Юнаков С. Ф., Кедровський П. П., Стрипа О. Я.*** 1072
 РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄКТІВ
 РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ БУДІВНИЦТВА ПІД
 БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ.

UDC611/612:57.017.67

**AGING IN THE FRAMEWORK OF BIOLOGICAL EVOLUTION -ANALYSIS
OF SOME ISSUES TOWARDS THE THEORY**

Artemov Alexander Valentinovich

Ph.D., Head of the pathology laboratory

Neverova Olga Georgievna

Ilyina Svetlana Ivanovna

Golovchenko Valentina Grigoryevna

laboratory assistants

State Institution «Institute of Eye Diseases and Tissue Therapy named after
V.P. Filatov NAMNU»

Annotation. With the position of evolution, an important difference regarding aging arises between unicellular or protozoa and highly organized multicellular organisms. Namely for the latter the loss of cells in tissue systems becomes fatally irreversible. It is this loss that leads to a decrease in the functional capabilities of tissues and organs, which at the level of the whole organism acts as aging, which makes death the inevitable result of life of these organisms. Thus, aging did not appear because DNA, which was the basis of life and evolution, suddenly lost the ability to self-preserve, thereby making cells age. The essence of our concept, which overcome the gerontological dogma, is that evolution did not lead to the appearance of a new phenomenon of cell aging, but to the creation of highly differentiated tissue systems, within which apoptosis becomes an aging factor, and this phenomenon is aging of tissues, not cells.

Key words: aging, ageless organisms, evolution, tissue systems

One of the main problems in the topic of aging is the lack of a morphological foundation. This paves the way for many far-fetched theories and baseless

gerontological projects. These include numerous immortalization programs posted on the Internet that promise to ensure the biological immortality of humans. The scientific basis for such developments is, in particular, the concept of so-called negligible senescence, which has become widespread among biologists at the beginning of this century. At the same time, centuries-old observations, on the one hand, have formed the opinion that man is the most long-lived creature in nature, and, on the other hand, they did not eradicate the tendency to hyperbolization and hoaxes, from time to time giving rise to legends about the unusually high life expectancy of both individuals and some fauna representatives. The concept of negligible aging is a reflection of ideas of such kind, that someone is trying to give a scientific form. Apparently, it is no coincidence that inaccessible representatives of animal kingdom are usually chosen as objects that pretend to be ageless, for which it is almost impossible to obtain a chronometric evidence of more than two hundred years of life (as advocates of the concept claim). Therefore, such indirect criteria as “annual” (or rather, seasonal-periodic) rings on fish scales and otoliths, or the level of lipofuscin and other metabolites (for example, aspartic acid racemate) in tissues are very inaccurate and doubtful. If you try to take the averaged indicator and determine the age on the basis of it, then you can “find” 200-year-old and even 300-year-old “lipofuscin long-livers” in the human population. Without knowledge of the true mechanism, any substrate chosen as a marker of age-related changes leads only to speculation and creates the basis for unjustified conclusions. Moreover, we are not talking about the sweeping denial of the very possibility of a bicentennial and longer life expectancy in animal kingdom. The question is the scientific validity of such statements as, for example, the practical absence of aging in some representatives of the animal world, portrayed as negligible aging. For such conclusions, for starters it is necessary, at least to present the morphological substrate of aging, and not to operate with dubious criteria of age.

The very idea of immortality in nature is not new. For example, the potential immortality of unicellular organisms has been universally recognized since the century

before last. There is no doubt the ability of these organisms to self-maintain and self-reproduce over millions of years. However, does the cell retain potential immortality at a higher evolutionary level when it becomes part of a multicellular organism? General biology, more focused on the search for internal causes of aging, is prone to creating evolutionary process models. Using such models, in particular, they are trying to explain the transition from potentially immortal life forms to organisms that are characterized by aging. Thus, the potential immortality of some of the simplest multicellular organisms such as sponges, polyps, bryozoans, ascidia, is explained by their modular structure. In other words, the immortality of these organisms is associated with the creation of monoclonies from monotonous relatively autonomous cell-tissue complexes - modules. Continuing each other in the process of repeated divisions, such modules form colonies, sometimes reaching gigantic sizes. It is impossible to determine the age of the module in wild nature. However, knowing what size a modular complex can achieve in a certain time, you can indirectly determine the age of a colony of modules. In particular, instances of slowly growing deep-sea sponges, that reach a height of up to 2 m, are known. The age of such organisms is estimated to be several thousand years. For example, the age of a specimen from the Ross Sea, claiming to be the age record holder, was estimated by this indicator within 15-23 thousand years, adjusted for possible fluctuations in the temperature of the environment, affecting the rate of multiplication of the modules [1]. According to A. Makrushin the life of such colonies-modules is a chain of donor-acceptor interactions between different modules [2]. At the same time, during asexual reproduction, nutrient outflow from donor modules to acceptor modules occurs, which is accompanied by senile involution of donor. In other words, aging and death also occur in such modular organisms. Therefore, in this situation, the record age is the age of the colony, and not the individual module. The methodology for determining age also deserves criticism, and the error estimated by the researchers (several thousand years) only emphasizes how doubtful the use of indirect age criteria is. Moreover, there is no reason to trust the indirect criteria of age in vertebrates, when

the error is calculated in the same order as the estimated life expectancy. However, the very topic of the potential immortality of some primitive multicellular organisms deserves special attention. Without touching on the specific age of individual objects, it can be argued that life span of such mono-colonies depends only on the ability of individual soma cells to reproduce new modules combined with a common soma. Examples of the potential immortality of multicellular monocolonies are important in that they make it possible to distinguish a common biological principle: aging is not inherent in somatic cells in the same way as it has long been obvious with respect to germ cells.

In contrast to primitive modular organisms, at a higher evolutionary level, the tendency of single cell to create own tissue system conflicts with the needs of a unitary multicellular organism. For example, a somatic cell of the same sponge can begin to create a new tissue system without compromising the livelihoods of the entire monocolony. This newly created tissue will continue the life of the soma and compensate for the inevitable loss of cells. Therefore, despite the ongoing elimination of single cells, the soma does not exhaust itself, but, on the contrary, not infrequently increases its mass. However, the same mechanism of self-reproduction of soma is not possible in complex organisms with highly specialized tissues. Although the proliferative ability of the single cells is preserved, these regenerative capabilities are not capable of reproducing the original vital components of the soma.

High proliferative abilities, up to acquiring stem cell properties, can be seen in almost any specialized human cell that has retained a full nucleus. However, this in no way can compensate for the age-related loss of cells in the corresponding tissue systems. We should especially dwell on this circumstance, since a hyperbolic opinion about reparative processes leads to a distortion of their physiological role. In this regard, we can refer to the concept of aging, recently proposed by A. Boyko, in which this process is dependent on the reparative abilities of so-called radial glia in vertebrates [3]. In clinical pathology, it has long been known that the restoration of nerve functions after traumatic

injuries is possible only due to the preserved bodies of nerve cells containing the nucleus. These ideas were laid down by the classical experiments of Brown-Séguard with spinal cord transection, carried out in the 19th century. Attempts to revise these data verified by centuries of experience are partly initiated by the desire for clinical use of stem cells, as well as various observations of proliferative processes in the nervous tissue. In recent years, studies of the so-called postnatal neurogenesis in mammals have gained particular attention among them. At the same time, they refer to certain finds of morphological patterns indicating the presence in the subventricular zone of the lateral ventricles of the brain and in the hippocampus of some vertebral foci of proliferation of neuroblasts that mature to neurons [4,5]. It should be noted here that more than a century of collective experience in pathoanatomical observations did not reveal such patterns. They are also not known for classical histology. Nevertheless, based on these data, A. Boyko believes that it is possible to achieve "the evolutionarily lost ability of mammals to postnatal neurogenesis." The author connects the provision of homeostasis with this neurogenesis, which, according to the so-called V. Dilman's "elevation theory of aging" in an aging body is determined by the sensitivity of the hypothalamus to regulatory signals [6]. The ideas of V. Dilman about the important role of the hypothalamus in regulating some age-dependent processes, in particular, those involving the sexual sphere, of course, deserve attention and have a factual basis. However, they cannot claim the role of the theory of aging, at least because aging is a general biological phenomenon, including organisms that do not have a hypothalamus. But the main objection deserves no attempt at rehabilitation the concept of V. Dilman, but those views on regenerative processes that are expressed by A. Boyko and some other authors who consider proliferative patterns in the nervous system as a physiological replacement of lost nerve functions. It can be assumed that in some regenerative nodes, nerve cells can achieve a certain degree of differentiation and the ability to reproduce reactions characteristic of a mature neurons. However, such a tissue system will not be able to interact with the original nervous system, it will exist by itself. There are many clinical

observations showing that the physiological possibilities of association of nerve cells cannot be reduced to separate morphological patterns. For example, ophthalmic practice is faced with the so-called amblyopia (persistent loss of vision) from inaction. Here, the retina, which is completely normal in morphological terms and has not lost ties with the central nervous system, irreversibly loses the ability to see if, for some reason, in the early postnatal period, it did not take part in the formation of visual function. This is just one, albeit very bright, example of the fact that the formation of nerve functions requires not only the presence of differentiated cells. In order to play an integrative role, the association of nerve cells must, at the early stages of postnatal existence, "recognize" itself as a whole in relations with each other and with the soma that it serves. Against this background, attempts to see physiological meaning in certain postnatal proliferative processes in the nervous system look like a medical-biological anachronism. The same can be said for the regenerative capabilities in the neuromuscular system, which ensures the rhythmic activity of the heart throughout life with the help of the cell association formed in embryogenesis. The function of the dead cells is taken over by the remaining ones, and this happens until the number of cells in the functioning system reaches the minimum limit. Thus, vital functions in all highly organized multicellular organisms during the entire postnatal period are provided by the number of cells that they receive at birth and which remain throughout life. Of course, there are some nuances regarding tissues that are renewed by cambial reserve. However, cambial system is the same tissue system and it cannot compensate for the loss of a cell that has entered the path of differentiation. This has become clear with the development of stem cell technology. Even the system of so-called embryonic stem cells lose the ability to unlimited proliferation if its cells enter the path of differentiation.

One of the basic biomedical knowledge, without which it is impossible to get into the essence of aging is idea of the telomere and the mechanism of its loss and recovery. As a rule, this information is used to explain the so-called replicative aging – a life span of the proliferating cells in vitro. However, the fact that the ability to restore telomeres is

absent in the cells of all differentiated tissues of multicellular organisms deserves more attention. Telomeres are preserved only in germinal and cambial cells while these cells enter the path of differentiation. Thus, it becomes clear that in a mature organism there is not a single tissue system capable of endlessly maintaining number of own cells. This position does not contradict the known facts about the regenerative abilities of somatic cells preserved throughout life. However, all these regenerative processes occur without communication with the original tissue system. These regenerations occur after damage and disintegration of the tissue system, when individual cells are able to implant on the fibrin matrix and, having restored the telomeres, make the replicative path, sometimes called the Hayflick limit. At the same time, the newly created tissue association achieves a high degree of differentiation, although in terms of general organization and topography it is easily distinguishable from the initial one. These reparative processes reflect only the high vital properties of individual tissue cells, which are realized after a break with the tissue system. But highly specialized functions that require fine integration between the original (created during embryogenesis) and the new tissue system cannot be restored. This can be seen especially distinctly on the example of eye pathology. With eye injuries, pronounced proliferative abilities are observed in almost all tissue systems: neuroglia, retinal pigment epithelium, corneal endothelium. None of these systems restores their original cell number over the course of life; however, single cells form powerful proliferates apart from the original tissue. For example, the corneal endothelium is able to form the so-called retrocorneal films, which in their morphological structure completely imitate the structure of the corneal stroma. However, these proliferates are not only meaningless in its physiological essence, but also adversely affect visual function. By analyzing the consequences of these proliferative (reparative) processes, it is easy to understand the physiological meaninglessness of those tissue systems that can form in the postnatal period as a result of the acquisition of stem properties by individual cells. Only in primitive multicellular organisms the indicated ability to create a new tissue system by an individual somatic

cell can acquire physiological meaning. For example, in sponges or cnidarians with radial symmetry and consisting of cells of only 2-3 types, a separate somatic cell is able to fully reproduce the entire tissue arsenal and create a module associated with the original soma and capable of autonomous life support. Thus, the source of potential immortality of the simplest multicellular organisms does not lie in the immortality of their cells, but in the primitivism of their tissue device, when one somatic cell is able to reproduce the entire tissue spectrum necessary for life support. Although at a higher evolutionary level somatic cells do not lose their ability to proliferate, but not a single reparative process leads to the restoration of the vital tissue module. So, the evolutionary predestination of aging is seen not as a loss of viability by a differentiated cell, but as the result of complicating the tissue organization. And this means that aging is not a new property of a cell, but a new condition for the existence of cells in tissue association in a complex multicellular organism.

So, tracing the evolutionary path of the loss of immortality, we notice that it is not related to changes of DNA in the transition from prokaryotic and unicellular to multicellular organization of living organisms. By introducing aging into the fractal model of the evolutionary process, we recognize that aging is not a universal property of living organisms, but appears in the process of evolution at a certain stage of their improvement. It is at this stage of evolution that the fundamental property of a cell - to enter into division with a certain change in the state of the cell membrane - appears as a new phenomenon - apoptosis. Indeed, in primitive modular organisms also apoptosis occurs. However, if the apoptosis genes do not work, then the cell enters the proliferation path and creates a new module. Apoptosis in the framework of the physiological existence of cells and tissues is maintained at all stages of evolutionary development. So, in unicellular organisms, it manifests itself in the form of random elimination of individual cells, i.e. as a regulator of cell population. At the level of the simplest multicellular organization, apoptotic elimination of some cells is compensated by the ability of other soma cells to create new cellular modules containing all the

elements for independent life support. Whereas, apoptotic elimination of cells in highly differentiated tissues of complex multicellular organisms cannot be compensated by the preserved proliferative capabilities, since such proliferation in highly organized organisms only in very limited sizes takes on the features of physiological regeneration. Therefore, no complex differentiated tissue systems, and even more so, those responsible for life support (for example, the conduction system of the heart, central nervous system), are not reproduced. With that, in the course of evolutionary development it is impossible to find the stage when ageless cells of unicellular and primitive modular organisms acquired the aging property, thereby limiting the life of complex multicellular organisms. On the path of evolution, an important difference arises between unicellular or protozoa and highly organized multicellular organisms, that for the latter the loss of cells in tissue systems becomes fatally irreversible. It is this loss that leads to a decrease in the functional capabilities of tissues and organs, which at the level of the whole organism acts as aging, which makes death the inevitable result of life of these organisms. Thus, aging did not appear because DNA, which was the basis of life and evolution, suddenly lost the ability to self-preserve, thereby making cells age. The essence of this concept, abandoning the gerontological dogma, is that evolution did not lead to the appearance of a new phenomenon of cell aging, but to the creation of highly differentiated tissue systems, within which apoptosis becomes an aging factor - the aging of tissues, not cells. The validity of this concept was confirmed by the example of the corneal endothelium, where age-related loss of vitality is directly related to a decrease in cell number, and the latter does not depend on age [7]. When similar studies in the tissues of other organs reveal the same regularity, the principle of aging set forth here will finally force out from the medicine and biology the far-fetched posture of cell aging that has not come up with actual evidence. At the same time, aging itself will cease to be an abstract phenomenon, and will be the same object of morphological research as other pathological processes.

BIBLIOGRAPHY

1. Gatti S. The role of sponges in high-Antarctic carbon and silicon cycling: a modelling approach. Alfred Wegener Institute for Polar and Marine Research: Bremerhaven. –2002 [<http://www.0688>].
2. Макрушин А.В. Как и почему возникли механизмы старения и онкогенеза: гипотеза // Журнал Общей Биологии, - 2007. - №1. - С.19-24.
3. Бойко А.Г. Дифференцировка клеток радиальной глии в астроциты - вероятный механизм старения млекопитающих // Журнал Общей Биологии. - 2007. - № 1. - С. 35-51.
4. Barres B.A. A new role for glia: generation of neurons! // Cell. -1999.-V. 97. - P. 667-670.
5. Eriksson P.S., Perfilieva E., Bjork-Eriksson T., Alborn A.M., Nordborg C., Peterson D.A., Gage F.H. Neurogenesis in the adult human hippocampus // Nat. Med.- 1998.-№. 4. -P. 1313-1317.
6. Dilman V.M. Ontogenetic model of aging and disease formation and mechanisms of natural selection // J. Theor. Biol. -1986. -V. 118. № 1. -P. 73-81.
7. Артемов А.В., Неверова О.Г., Ильина С.И., Головченко В.Г. Inevitability as a consequence of an accident: aging of the organism as aging of the tissue system // VI Международная научно-практическая конференция «Perspectives of world science and education» 26-28.02.2020 года, Осака, Япония. - 2020. -С.17-22.

УДК 616.37-002.2-036.1-085272.2

**THE ANALYSIS OF INTESTINAL LAVAGE METHOD EFFICIENCY IN
PATIENTS WITH CHRONIC PANCREATITIS EXACERBATION.**

Babinets Liliia Stepanivna

Prof., PhD, MD

Migenko Bogdan Orestovych

PhD, MD, Associate Professor

Migenko Liudmyla Mykhailivna

PhD, MD, Associate Professor

Borovyk Iryna Olehivna

PhD, MD, Associate Professor

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

Ministry of Health of Ukraine.

Ternopol, Ukraine

Abstract. The clinical picture in patients with chronic pancreatitis (CP) which develops due to acute pancreatitis (AP) (in month after attack of AP) is characterized by intestinal insufficiency syndrome (IIS). The multifactorial mechanism of IIS in CP as a result of AP requires direct attention of the physician on the elimination of the pathological symptoms, which are the main cause of malabsorption, trophological insufficiency, abdominal discomfort and pain, and as consequence, reduced quality of life and social adaptation.

Key words: chronic pancreatitis, acute pancreatitis, intestinal insufficiency syndrome, intestinal lavage.

Aim: to investigate the dynamic of the clinical signs, anthropometric parameters and pro- and antioxidant status indicators after treatment by proposed treatment with the

intestinal lavage course in patients with chronic pancreatitis which is as result of acute pancreatitis.

Materials and methods: The results of investigation and outpatient treatment of 34 patients with CP (complicated by IIS) as a result of AP were analyzed [1, 2, 3].

Results: It was established the effectiveness of the optimized treatment complex at the level of MA - 39.55%, CM254 - 8.85%, CM280 - 7.09%, SOD - 7.75%, SH-groups - 5.18%, catalase - 17.78%. The effectiveness of the optimized treatment complex by the level of PSA was 41.15%, ferritin - 18.61%, albumin - 15.13% [4, 5, 6].

Discussion. The implementation of the proposed treatment course in the standart treatment of patients with chronic pancreatitis which developed due to acute pancreatitis has led to a significant more effective reduction of pain, improved coprogram results and normalization of endogenous intoxication indicators and positive changes antioxidant system [7, 8].

Table 1

Limits of indicators CRP, ferritin and albumin assign the number of procedures intestinal lavage

Indicator	Norm	Limits of the indicator in patients (n=15)	Number of procedures performed
CRP, mg/l	0,08-3,0	3,0-7,0	1
		7,0-30,0	3
		30,0-50,0	5
Ferritin, ng/ml	20,0-300,0	100,0-150,0	1
		50,0-100,0	3
		20,0-50,0	5
Albumin, g/l	35,0-40,0	35,0-32,0	1
		32,0-29,0	3
		≤29,0	5

Conclusion: The conducted analysis of results showed that the parameters of C-reactive protein, albumin and ferritin can be used as markers of the intoxication expresion, severity of inflammation and nutrient deficiency, as well as determining the number of intestinal lavage procedures: when the content of CRP 3.0-7.0 mg / l, ferritin - 100.0-

150.0 ng / ml, albumin - 35.0-32.0 g / l one lavage procedure was performed ; with content of CRP - 7.0-30.0 mg / l, ferritin - 50.0-100.0 ng / ml, albumin - 32.0-29.0 g / l - 3 procedures were performed, with a CRP content of 30.0 -50.0 mg / l, ferritin - 20.0-50.0 ng / ml, albumin \leq 29.0 g / l 5 procedures of intestinal lavage were performed (Tab. 1).

REFERENCES:

1. Babinets L.S., Melnyc N.A., Shevchenko N.O. Optimization of the complex therapy of chronic pancreatitis with metabolic syndrome / [Babinets L.S., Melnyc N.A., Shevchenko N.O. at all.] // *Likarski Widomosti*. 2018 /tom LXXI, № 2, cz. 1. – P. 337-340.
2. Bellin MD, Whitcomb DC, Abberbock J, et al. Patient and disease characteristics associated with the presence of diabetes mellitus in adults with chronic pancreatitis in the United States. *Am J Gastroenterol* 2017;112(9):1457–65.
3. Clinical pancreatology for practicing gastroenterologists and surgeons / Ed. J.E. Dominguez-Munoz. – Oxford et al.: A Blackwell Publ. Co., 2005. – 535 p.
4. Conwell D. L. et al. American Pancreatic Association Practice Guidelines in Chronic Pancreatitis: evidence-based report on diagnostic guidelines // *Pancreas*. – 2014. – T. 43. – №. 8. – C. 1143.
5. Johnson C. D. et al. Qualitative assessment of the symptoms and impact of pancreatic exocrine insufficiency (PEI) to inform the development of a patient-reported outcome (PRO) instrument // *The Patient-Patient-Centered Outcomes Research*. – 2017. – T. 10. – №. 5. – C. 615-628.
6. Pezzilli R. Pain in chronic pancreatitis: from the bench to the bedside. *JOP*. 2012;13:245–6. [PubMed] [Google Scholar].
7. Whitcomb DC. Primer on precision medicine for complex chronic disorders. *Clin Trans Gastroenterol* 2019;10(7): e00067.
8. <https://findpatent.ru/patent/247/2473330.html>

TEMPORAL NETWORK OF ADELE'S LYRICS

Baglay Anna Volodymyrivna

student of Faculty of Law

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Kuzmenko Anastasiia Oleksiivna

Candidate of Philological Sciences, Associated Professor

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

The language has a temporal multi-vector, so it implements all temporal tenses: present, past and future. Specialized means of expressing time categories in language are forms of verbs that summarize its functioning, but do not always convey fully the objective time of action. The time duration of an action or event is conveyed not only by verbs but also by time markers, by context and intonation. All these remedies form the category of temporality.

Allocation of time categories is an important milestone of language thinking and cognitive human's activity. With the accumulation of increasing knowledge about the environment and the inner world of human, his ideas about space and time become more complicated and acquire new interpretations. Cross-linguistic differences in the interpretation of space can be determined from two positions - based on a meaningful category of space and based on a semantic category of space. The category of space and time has philosophical, physical and linguistic aspects [3, p. 87]

The study of features of expression and functioning in the language of the time category is of interest to many linguists, in particular: V. Babchuk [1], Kuzmenko A.O. [2, p. 197-201], Nikonorova L.I and Stogniy I.V [3], Nozdrina L.A [4, p. 1-40], Plotnitsky [5, p.1-21], Shevchenko M.Yu. [6] and others.

However, the songs of the 21st century and their functional features remain little researched. Yes, the object of this exploration was the song tests of creativity Adele, and

the subject - their temporal arrangement. The purpose of this study is to summarize and to describe the expression of temporal relations in contemporary songs by British singer Adele.

The category of temporality belongs to the key concepts of linguistics. On the one hand, the category has a system-structural meaning as a determining component of the horizontal and vertical construction of the interpretive model of language. On the other hand, this concept is methodological, which is an instrument of cognition and typology of linguistic material [1, p.5].

According to Nozdrina L.A. temporality is considered as a functional-semantic category of text, which reflects the essence of the physical and philosophical aspects of time, which is realized by the variant linguistic means of time [3].

So, temporality is a semantic category that encompasses all varieties of the meaning of time.

The song is one of the first genres of human's creativity. The song is a lyrical work in which expression, feelings, worries and moods are always characteristic. Any language has many possibilities for expressiveness, and these possibilities are changing dynamically.

Plotnitsky Yu.E. attributes the song text to partially creolized texts, as the song text may exist autonomously on a paper, in this case it ceases to be a full text song, because all information that contained in the music component is excluded and the expression plan changes with the absence of the rhythm of the melody, which is formative for the linguistic component [5, p. 4]

Exactly the creativity of the singer Adele was chosen as a material for the study because with her strong voice Adele won the hearts of millions. She is the recipient of 15 Grammys, 8 BRIT Statuettes, 5x American Music Awards and other music awards. Adele became the richest British star under 30, earning \$ 69 million a year [7].

Her real name is Adelle Lori BlueEdkins. She was born on 5 May 1988 in the Tottenham area of London. From childhood, the future star was distinguished by a love

for music, and to perform on a stage she began at school. Adele joined the London School of Performing Arts and Technology, after which she began writing songs and publishing them online. Thanks to this, the singer signed her first contract in 2007. Her debut single "HometownGlory" was released at the same time. Album "21", that released in 2011, broke sales records around the world. It is noteworthy that Adele calls his albums by numbers that indicate the age at which the songs were recorded. In 2012, she ranked in the top five of the biggest women in the music industry, according to a fashion magazine. Among the numerous awards, the star has the honorary one - in 2014, for services to the development of culture and art, Adele was awarded the Order of the British Empire. In January 2019, Adele announced that she was leaving the stage [7].

Investigating the lingual means of expressing the temporal network of Adel's song text, followed by A.O. Kuzmenko [2, p. 198], to distinguish external and internal time verbalizers. Grammar time is a productive expression of temporal connections. Grammar tenses can appear as a form of reflection of the world, combining the features of real, perceptual and individual time [6, p. 3].

Such form as Simple is the most active in Adele's lyrics.

Present Simple is used to describe human's feelings and emotions: *The scars of your love remind me of us / They keep me thinking that we almost had it all / The scars of your love they leave me breathless, I can't help feeling* (Adele «Rolling in the deep»). Present Simple is used to describe some facts or information: *Yeah I think you're cute but really you should know / I just came to say hello* (Adele «Hello»). Also Present Simple is used to describe usual actions: *When it crumbles |...| Skyfall is where we start* (Adele «Skyfall»).

Past Simple is used to describe an action that happened in the past, and have no results in present: *I braved a hundred storms to leave you* (Adele «Turning tables»). Past Simple is used to describe short actions when inexact time in which the action took place in the past is known: *I only wanted to have fun |...| But that was a million years ago | A million years ago* (Adele «Million years ago»).

Future Simple is used for guesses or the assumptions on the future: *Never mind, I'll find someone like you / "I'll remember," you said* (Adele «Someone like you»). Future Simple is used to express promises, to describe expectations and hopes for the future: *And he will feel like he's been there for hours | And you can tell that he'll be there for life |...| What I'll say is |...| But I will find him sittin' on my doorstep* (Adele «Daydreamer»).

In Simple form predominates Present - 80%, Future - 11% and Past - 9%.

Present Continuous is used when there is a planned action for the future: *I feel like my life is flashing by* (Adele «Million Years Ago»). Present Continuous is used to describe that actions are happening now: *I'm going back to where I started |...| It's calling me home, It's calling me home* (Adele «Hiding my heart»). *Reaching a fever pitch and it's bringing me out the dark* (Adele «Rolling in the deep»).

The Past Continuous and Future Continuous tenses are not typical to the texts song of this performer.

An exception to this sometimes is used Perfect forms, to be more precise, in the present-time Present Perfect form. Present Perfect shows that the action happened, but it is unknown when exactly. The singer used this time to convey to her listeners that every moment of life should be appreciated, because everything can collapse at one point: *I've drowned and dreamt this moment* (Adele "Skyfall").

It is important to note that Perfect-Continuous is not inherent in the temporal web of Adele's lyric, because it "contradicts the conversational style and ease of communication to the general public" [2, p. 199].

To explore the temporality of the texts song fully, it is important to point out the major time markers.

Present Simple is characterized by the following keywords, which can be used to define time: *Always; Usually; Often; Sometimes; Rarely; Seldom; Never; Every; On Monday...; Once in a while* etc. *Deep down I must have always known | Sometimes I just feel it's only me* (Adele «Million Years Ago»).

The following time markers used for Past Simple are: *Yesterday; the day before yesterday; just now; an hour ago; three hours ago; two weeks ago in 1992*. Past Simple in Adele's songs can be recognized by such markers: *But that was a million years ago / A million years ago* (Adele «Million years ago»).

Time markers for Future Simple: tomorrow; the day after tomorrow; tonight. Time markers for Future Continuous: Now; At the moment; While; Still; Whole. Time markers for Perfect: Just; Already; Yet; Recently; So far; Today; This week. Time markers for Perfect-Continuous: For; Since; How long. Using of markers for Future Simple, Continuous, and Perfect forms in Adele's texts song is not typical.

So, the main nominative means of expressing temporality are verbs and time markers. The peculiarity of the means is that they function in a complex, not separately, complementing and clarifying the temporal significance of each other in the context of the sentence. Among the temporal network of Adele's texts song, predominates Simple - 95%, because it is characterized by a form of easy transmission of information. Continuous form is 4%. The exception is the use of Perfect forms - 1%, or rather, in the present-time Present Perfect form. Perfect-Continuous is not used at all because it is not characterized by the function of easy transmission of information.

LITERATURE:

1. Бабчук В. Значення темпоральності в денотативному аспекті. ББК 81.2.Ук-2. Науковий вісник Чернівецького університету. Чернівці. 2009. Випуск 475 – 477. Слов'янська філологія.
2. Кузьменко А.О. Портрет темпоральності англomовних пісенних текстів стилю євродистко. Науковий вісник Херсонського державного університету. УДК 811. 111'27. м. Херсон. 2019 с.197-201
3. Никонорова Л.І., Стогній І.В. Вживання часових форм дієслова в сучасній англійській мові. Національна академія статистики, обліку та аудиту. УДК 811.111 '366.58. 2015

4. Ноздрина Л.А. Взаимодействие грамматических категорий в художественном тексте: на материале немецкого языка: автореф. дисс. ... докт. филол. наук: 10.02.19; МГПИИЯ им. Мориса Тореза. Москва, 1997. 40с.
5. Плотницкий Ю.Е. Лингвистические и лингвокультурные характеристики англоязычного дискурса: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Самара, 2005. 21с
6. Шевченко М.Ю. Концептуалізація категорій часу англійської мови у створенні темпоральних відношень. Донбаський державний педагогічний університет. УДК 811.111'366,58. м. Слов'янськ
7. Біографія співачки Адель електронний режим доступу: <https://www.segodnya.ua/ua/lifestyle/showbiz/den-rozhdeniya-adel-chem-proslavilas-britanskaya-pevica-1263672.html>

378:37.013(045)

**THE INFLUENCE OF TEACHER'S STYLE ON THE EFFICIENCY OF
STUDENTS' LEARNING ACTIVITIES**

Bilous Valentina

Deputy Director on educational work

Chernyatin College

Vinnitsia National Agrarian University

Chernyatin, Ukraine

Annotation. What should be the education of the XXI century? It seems a strange question at a time when the age of technology and progress has reached a fairly high level. However, all modern algorithms of the learning process motivate to solve a number of important questions, which can be answered only in the process of communication. Today Ukraine is in a permanent process of civilizational modernization and the formation of new, innovative and motivational approaches to higher, secondary special and secondary education, changing the poles of attention and the principles of the pedagogical paradigm. Our educational innovators enthusiastically talk about the standards and capabilities of the British, American, Scandinavian education system and dream of introducing something similar in our country. Today we will talk about high school (college), and in my opinion, the very communication between teacher and student - one of the main forms of successful implementation of the educational process. Various new approaches in pedagogical practice (pedagogy of cooperation) from the psychological point of view are connected with transition from system of concepts and the scheme of the analysis "subject - object" to system "subject - subject".

Key words: research, progress, modernization, innovative-motivational approaches, pedagogical paradigm, subject, object, pedagogical communication, technology of organization, education.

The relevance of this topic is due to the definition of the problem of communication, which has now become one of the most relevant in theoretical and practical terms.

The purpose of the study is to summarize the results of research on psychological and pedagogical problems of communication between teachers and students. To achieve this goal it is necessary to solve the following tasks: to characterize the content, structure and features of pedagogical communication, to analyze the technology of productive interaction between teachers and students.

The subject of the study is the influence of the style of pedagogical communication on the formation of the adolescent's personality.

The object of research is the style of pedagogical communication in the system "teacher - student".

Traditionally, according to domestic psychology, there is a relationship between the concept of "communication" and the category of "activity". Communication is interpreted as a certain form, type of activity, and any kind of communication is regarded as specific forms of joint activities of people. Based on the above, our own communication can be defined as a process caused by the needs of people in joint activities. In our case it is pedagogical activity.

Pedagogical activity, as noted by educators and psychologists [2, p.55-56] is essentially a compatible activity, moreover, "it is an activity that is built on the laws of communication".

Communication is the basis, an integral element of the work of a teacher, educator. Classes are one of the most important forms of communication, where the relationship "teacher-student", "student-teacher".

Teachers, who have just crossed the threshold of the college, immediately notice that for successful work they need not only visual and psychological and pedagogical knowledge, but also the ability to communicate, which implies willingness to pedagogical interaction:

- a) knowledge of the basics of communication pedagogy;
- b) possession of skills to organize communication, manage it and their own mental state;
- c) the formation of certain ethical and personal qualities of the teacher.

Pedagogical communication is a special type of communication; it is a "professional category". It is always instructive, one that develops and educates. Communication is focused on the development of the personality of the communicating parties, their relationship. Pedagogical communication is a dynamic process.

We emphasize that pedagogical communication is carried out through the teacher. It is in communication that his views, thoughts, attitude to the world, to people, to himself are revealed.

Researchers, and in recent years, and practices, pay attention to the extreme urgency of the problem of pedagogical communication.

This problem becomes central to professional and pedagogical activities, its basis primarily because communication is an important means of solving educational problems.

Communication regulates the joint activities of teacher and students, ensures their interaction, and promotes the effectiveness of the pedagogical process.

Practice has confirmed that new technologies of teaching and education "work" in an educational institution only with pedagogically thought-out communication.

In pedagogical activity, communication has a significant impact on the formation of an active position, creativity, initiative of students, on the excellent result of mastering knowledge and skills. Trust in the student, recognition of his cognitive abilities, support in self-search, the creation of "situations of success", friendliness provide stimulating action and the emergence of positive interest [12, p.21-30].

Scientists note, and teachers in practice are convinced that communication provides a favorable environment, creates comfortable conditions for educational and extracurricular activities, cultivates a culture of interpersonal relationships, allows both teachers and students to realize and assert themselves.

Traditionally, communication has three interrelated functions: communicative (information exchange), perceptual (people's perception and knowledge of each other), interactive (organization and regulation of joint activities). These functions of communication in pedagogical activity are realized in unity.

Pedagogical communication is first of all communication - transfer of information, exchange of information between participants of pedagogical process. Informing accompanies all actions of the teacher. The effectiveness of communication depends on many conditions. It is important, first of all, to provide positive motivation in the transfer of information, its understanding and acceptance by students. It is important to attract attention, to arouse interest in the topic of communication [5, p.91-105].

The teacher usually conveys information by verbal (language) and nonverbal means.

The word of the teacher is his professional tool, "an irreplaceable tool of action on the soul of the pupil."

To use the word skillfully, the teacher must ask himself the following questions: how to say correctly, how to say accessible, how to say convincingly, how to say emotionally.

In communication, it is important not only what is said, but also how it is said. A special science - rhetoric teaches to speak beautifully. Not only does it reveal ways to convey information beautifully, it clearly outlines rules that turn the word into a means of influencing other people.

Language expresses the teacher's attitude to the content of information and to whom he communicates, that is, the important emotional expressiveness of language: intonation, tempo, diction, strength, pauses.

Complement language, emotionally affect students, and convey the feelings and experiences of the teacher non-verbal means: eyes, facial expressions, and voice, hand movements, fingers, as well as through radiation.

These wordless means are called the emotional language of communication. How important it is for many students, when in class when answering a difficult question, the teacher supports them, nodding his head, gives a good grade, smiling. And how not just to answer, to get even a good grade from the teacher, a person whose view does not express anything [8, p.83-88].

The exchange of knowledge, emotional reactions in the process of pedagogical communication takes place in monologue and dialogic forms of oral language.

Democratization and humanization of the educational process in the college, the use of non-traditional forms of education and upbringing contribute to the spread of a dialogical form of education.

Dialogue is an alternating exchange of rational and emotional information, the transition of initiative from teacher to student and back. Dialogue is not just a question-answer, it is focused on solving educational goals, it involves identifying (in conversation, discussion, debate, round table) the attitude of students to the problem, to people, to the world, contributes to the manifestation of personal position, creates an atmosphere of mutual understanding, trust, openness, allows the teacher to make adjustments to their actions.

In the dialogue, the teacher asks questions, answers, directs opinions, agrees or denies, manages communication.

In order to make communication dialogical, teachers are advised to do everything to create an emotional station of work, reducing to them, return to a positive interlocutor, keep what is interesting, and use a lively interest in information about information.

The accessible function of communication is an interactive function (organization and regulation of joint activities), which requires - management of business results.

Thoughtful communication determines the effectiveness of various activities in the classroom, the success of training, creative work, provides a positive result of interaction.

Mandatory communication and at the end of the activity, when summarizing the interaction (classes, hiking, training). It is important to combine the assessment and self-assessment of joint actions, forecasting the activities of both students and teachers.

Pedagogical communication, penetrating into the activity, enriches the subjects involved in it [6, 135-150].

Joint activities do not guarantee success in forming the right relationship. In the creation of a positive background of relations is especially important "the presence of common interests, ideas, unity of views on the goals and objectives of joint activities, interaction, creative enrichment."

In most students, among the qualities that characterize a person as a personality, the culture of communication takes first place. The general culture, the ability to communicate, according to students, depends on family upbringing, which young people put in the second place.

Communication in student age acquires special significance [10, p.95]. It is closely related to the learning activity, which puts increased strain on the student's psyche, and full-fledged communication, both functional-role and emotional-personal, ensure the preservation of the student's mental health.

The effectiveness of pedagogical activities largely depends on the style of communication and leadership style of educational activities during the study of students.

Style is a set of techniques, ways of working; it is a characteristic manner of human behavior. According to the definition of psychologist A.A. Bodalov, style is an individual and peculiar manner of action.

Stylistic features of pedagogical communication and pedagogical leadership depend, on the one hand, on the individuality of the teacher, on his competence, communicative

culture, emotional and ethical attitude to students, creative approach to professional activity, on the other hand, on the characteristics of students, their age, upbringing and features of the student body. Effective and style of pedagogical communication based on friendly commitment. It is manifested in a sincere interest in the student, in the team, in the desire to understand the motives of the student's activities and behavior, in the openness of contacts. This style stimulates enthusiasm for joint creative activity, fruitful relations of the teacher with pupils, but at the same time style is an important measure, "expediency of friendly interaction".

Styles of pedagogical communication find their expression in the styles of pedagogical leadership. The style of pedagogical leadership is manifested in the positions of teachers and students, in the prevailing ways of interaction with the individual and the team, in the ratio of disciplinary and organizational actions, direct and feedback, in grades, tone, form of treatment. The most common classification of leadership styles, which includes authoritarian, democratic and liberal styles.

The period of study in higher educational institutions is an important period of human socialization. Socialization is a process of personality formation in certain social conditions, the process of assimilation of social experience, during which a person transforms it into his own values, selectively introduces into his system of behavior its norms and patterns that are accepted in a particular group and society.

At the student age there are all the mechanisms of socialization: mastering the social role of the student, preparation for mastering the social role, mechanisms of imitation and mechanisms of social influence by teachers and student groups.

The teacher of Chernyatin College of VNAU in the new conditions of organization of educational process is called to experiment, to carry out creative search of original, non-standard approaches of the decision of pedagogical problems for effective educational activity of students. The product of such research we have the use of the latest learning technologies, original pedagogical ideas, innovative methods, techniques, tools and forms of organization of cognitive activity of students, quality mastery of educational

activities, during which the teacher develops himself as a high-class specialist, competitive specialist on the market of educational services.

As a deputy, I understand that the success of solving complex problems of teaching and educating modern youth largely depends on the teacher, his professional skills, culture, and erudition. Therefore, I pay a lot of attention to professional development and professional skills of college teachers.

The teacher's self-education includes his systematic acquaintance with the latest achievements of various branches of science, directly or indirectly related to teaching and education.

However, practice shows that an important problem of pedagogical psychology is the difficulties (barriers) in communication, characteristic of the teacher's interaction with the student. Often pedagogical difficulties are correlated with the teacher's ability to adjust their own actions according to personal subjective characteristics. They can be caused by shortcomings of self-control and self-correction of the teacher, which is manifested in his low self-criticism and lack of reflection. Every professional educator understands that in order to implement the knowledge and skills provided to students, first of all you need to feel their inner world, be able to recognize the mood and immerse yourself in the learning process. This is possible through communication. During the professional-pedagogical interaction we use a system of techniques and methods that implement the goals and involve the pedagogical activities that are created, directing the socio-psychological interaction of pedagogy and create it. The components of this case are known information, interpersonal knowledge, organization and implementation of the use of other people to use various communication services used in the past, as well as a holistic pedagogical and purposeful self-presentation of professional teachers in the classroom. The teacher acts as an activator of this process, he organizes it and manages it. The humanistic essence of pedagogical activity is important, which consists in the ability to respect the personality of one's students. Emotional sensitivity, empathy of the teacher is an important component of his activity. An important indicator of the

communication process in college is the culture of pedagogical communication, which is characterized as a complex concept that encompasses the personal culture of teachers, the culture of pedagogical influences, the culture of verbal and nonverbal communication, the culture of thought formation and creative personality.

Summarizing the above, we can say that communication in college involves the interaction of teachers and students. Such interaction should be based on their cooperation; psychological contacts, personal and equal relationships that form constructs of self-awareness and contribute to the development of the humanitarian essence of the individual as a subject of creative work, as well as undoubtedly affect the effectiveness of educational activities. This is especially important in the training of future specialists.

REFERENCE

1. Zabrodskyi M.M. (1999). Sytnist' pedagogichnogo spilkuvannia [The essence of pedagogical communication]. *School world*, 1. (33). 5 [in Ukrainian].
2. Meteluk V. (2004). U fokusi uvagi pedagogichnogo spilkuvannya: uminnya sluhatu [The focus of pedagogical communication: the ability to listen]. *Education: Technical schools, colleges*. Kyiv, 2. 55-56 [in Ukrainian].
3. Nerovnya O. (1997). Psihologichniy analiz trudnoschiv u spilkuvanni studentiv [Psychological analysis of students' communication difficulties]. *Man. Formation, development. Philosophical research*. Lviv [in Ukrainian].
4. Subetto A.E. (2004). Kachestvo obrazovania: problemu otsenki s monitoring [Problems of evaluation and monitoring]. *Head teacher*, 12. 10 [in Russian].
5. Zazun I.A. (2004). Pedagogichna maisternist' [Pedagogical skills]. Kyiv: Vuscha shkola. 422 p. [in Ukrainian].
6. Zazun I.A. (2006). Pedagogichna maisternist': Hrestomatia [Pedagogical skills: Reader]. Kyiv: Vuscha shkola. 606 p. [in Ukrainian].

7. Pehota O.M. (2002). Osvitni tehnologii [Educational technologies]. Kyiv: A.S.K. 255 p. [in Ukrainian].
8. Sudorenko O.L. (2002). Pro sposobu pidvuschenya effektivnosti vzaemodii vukladacha z studentamu [About ways to increase the effectiveness of teacher interaction with students]. *Pedagogy and psychology*, 1-2.83-88 [in Ukrainian].
9. Skrupchenko O., Doluns'ka L. (2005). Zagalna psychologia [General Psychology]. Kyiv: Lubid'. 464 p. [in Ukrainian].
10. Shved O. (2002). Komunikativnuy potentsial suchasnogo studentstva. [Communicative potential of modern students]. *Psychology and society*, 2. 9-103 [in Ukrainian].
11. Shurshova I. (2001). Vuvchennya ta korektsia utrudnen' u pedagogichnomy spilkuvani studentiv [Study and correction of difficulties in pedagogical communication of students]. *Native school*, 7. 50-51.
12. Yakunin V.A. (2001). Pedagogichna psychologia [Pedagogical psychology]. SPb: vidavmitsvo Mihailova V.A. 521 p. [in Ukrainian].

INFLUENCE OF HORMONES ON THE CARCINOGENESIS

Bibichenko Viktoriia

assistant of the Department of Physiological Pathology

Kharkiv National Medical University

Valentieva Alina

Fadieieva Anastasiia

Students

National Medical University

Kharkiv, Ukraine

Annotation. The terrible diagnosis of "cancer", or the most difficult disease of the XXI century, ranks first among the most serious diseases. Today, many scientists are trying to establish a link between the endocrine system and tumor development. How exactly hormonal disorders affect the appearance and development of tumors, which will allow a better and more extensive study of the pathogenesis and treatment of tumor disease, will bring us closer to the ability to change the reactivity of the body and increase its resistance to tumor development.

Keywords: hormone, carcinogenesis, tumor, endocrine system, gland.

All hormones differ in origin and their chemical structure. However, they all have one thing in common. It is characteristic of them, acting independently of each other (sometimes together) to excite proliferative reactions in all tissues. However, with the development of cancer of the internal organs and breast in the endocrine organs there are a number of morphological disorders: thyroid and gonads are characterized by atrophy, pituitary-increased number of chromophilic adenocytes, and pancreas - increased endocrine and hyperplasia of exocrine parts, also hypertrophy adrenal glands. As a

result, there are violations of the correlations between the endocrine organs, which lead to disruption of intra-tissue metabolism, increased regenerative processes, and eventually the development of cancer [1].

Many experimental studies have been conducted to determine the effects of hormones on the carcinogenesis [2]. It was found that androgens with prolonged use have a pronounced carcinogenic effect. They contribute to the development of prostate cancer [3].

It is now established that thyroid hormones affect carcinogenesis. Thus, thyroidectomy performed in animals at an early age prevents the development of experimental tumors of the liver and kidneys. Late thyroidectomy is not effective. Corticosteroid hormones have a general catabolic effect, reduce protein synthesis and increase their transition to carbohydrates. Thus, corticosteroid hormones reduce tissue resistance and promote metastasis.

Somatotropic hormone has a stimulating effect on all organs and tissues, which contributes to the enhanced development and metastasis of many tumors.

Luteotropic hormone does not always work the same way. In the absence of ovaries, it delays the induction of tumors, and in their presence, stimulates development [4, p.32].

Growth hormone enhances cell differentiation and growth, accelerates their proliferation, increases the number of mitoses and accelerates the utilization of fat. Due to this, GH accelerates the appearance and development of all types of experimental tumors in animals and promotes metastasis [5].

Therefore, it has been established that hormones, as well as carcinogens, affect the cell and through the body indirectly and indirectly, affect the genetic apparatus or cell membranes. They reduce the protective and adaptive reactions of the body, suppress the connective tissue system, resulting in favorable conditions for the development of malignant tumors. At the same time under the influence of carcinogenic factors there are a number of changes in epithelial cells, and in regulating systems of an organism.

BIBLIOGRAPHY

1. Yamasaki H., Ashby J., Bignami M. et al. (1996) Nongenotoxic carcinogens: development of detection methods based on mechanisms: a European project.
2. Худолей В. В. Канцерогены: характеристики, закономерности, механизмы действия СПб., 1999
3. Caubet J.R., Tosteson T.D., Dong E.W. et al. Maximum androgen blockade in advanced prostate cancer: a meta-analysis of published randomized controlled trials using nonsteroidal antiandrogens // Urology. – 1997. – Vol.49. – №1. – P. 71
4. Слинчак С. М Онкология: Учебное пособие. – Киев: Вища школа. Головное изд-во, 1981. – 384с.
5. Swerdlow AJ, Higgins CD, Adlard P, Preece MA (July 2002). "Risk of cancer in patients treated with human pituitary growth hormone in the UK, 1959-85: a cohort study". Lancet. 360 (9329): 273–7

УДК 37

THE BENEFITS OF “LESSON STUDY” METHOD IN DEVELOPING STUDENTS’ CRITICAL THINKING SKILLS.

Bakyt Abdrakhmanova Zhumagazyevna

Med

Kamalova Aruzhan Serykkyzy

MHsc

Teachers of English at

Nazarbayev Intellectual School In Nur-Sultan

Annotation: The article will discuss the advantages of using Lesson study in 8th and 10th grade lessons. It will particularly focus on successful techniques to develop students’ critical thinking skills as a result of Lesson study observations by colleagues and trainers.

Key words: Lesson study, critical thinking skills, higher-order questions.

“Only when a teacher is constantly improving his knowledge, the teacher ceases to be a teacher, and when he stops studying and searching, his teaching disappears,” said K.D.Ushinsky, only through improving knowledge, sharing experiences and improving pedagogical skills a teacher can practice the skills. Along the way, we must create every opportunity for our students to study and learn new skills.

In this 2019-20 academic year, we worked with teachers who use the pedagogical approach “Lesson Study”, which in our practice describes a special form of research in the classroom, aimed at improving knowledge in teacher’s practice. There are 5 small research groups in our school. The goal of our research team is to help students develop their thinking skills through the use of critical thinking strategies. In order to achieve the goal, a series of lessons were planned consisting of 2 cycles together with the group

members and conducted 6 lessons in total. During this research the following topics were conducted in 8th grade “A poem analysis and calligrams”, “Cultural expression in poems”, “Make it visual” and others. In 10th grade students studied analyzing short stories, plays and poems. After each lesson, colleagues shared their feedback, we acted on the received feedback adding alterations to further lesson plans.

One of the most effective strategies used with 8th grade students is "Thick and thin questions", which is better for the stage of updating knowledge. From life experience, we all know that there are questions that are easy to answer “yes” or “no”, but more often there are questions that cannot be answered unequivocally. Nevertheless, we often find ourselves in situations where the person asking the questions requires a definite answer from him/her.

Table 1

“Thin” questions	“Thick” questions
Who ...?	Why ...?
What ...?	Explain why ...?
When ...?	Why do you think that ...?
Where ...?	Was his/her choice right or wrong to your
Was it ...?	mind? What is the most important idea of the
What was the name ...?	story?
Do you agree that ...? etc.	What is the difference between ...?
	If you were ... would you ...? etc.

Therefore, for a more successful adaptation in adult life, it is necessary to learn to distinguish between those questions that can be answered unequivocally (subtle questions) and those that cannot be answered so definitely (thick questions). Thick questions are problematic questions with mixed answers. Here is an example of a lesson:

Grade: 8

Theme of the lesson: Learning as a hobby.

Strategy: answering ‘Thin and Thick questions’

Students watch the first 2 minutes of the video [1].

After watching each student is given an individual question (As the teacher knows the level and ability of the students, s/he decides what kind of question to give).

Student 1 - *What techniques, strategies, and tips for learning languages did the man use?*

Student 2 – *What tips can you add from your own experience?*

Student 3 –*If you were that man what strategies would you use?*

Student 4 - *Why is the man learning English?*

As in 'Jigsaw' method [2] students with the same questions discuss and share with the answers and then go back to their own groups and share with the questions and answers.

Later, students watch the end of the video and discuss all 4 questions as a class.

As a result, at the end of the lesson students were able to:

- increase the level of individual culture of working with information;
- analyze and draw independent conclusions;
- determine his/her own priorities in his/her personal and professional life;
- predict the consequences of the decisions and be responsible for them.

After the 1st cycle, it was noticed that students' attitudes toward the lesson were changed when they were asked to think about and answer 'Thick and thin' questions [2], to compose verses in English on a given topic, or to continue a poem. It was clear that they were trying to take responsibility not only for the teacher, but also for the results of the whole group. Since the high-motivated students did not take into account the opinions of inactive students, the research team suggested differentiated tasks and sequential distribution of responsibilities and information. However, students showed the ability to justify their opinions, draw conclusions and, most importantly, respect each other.

One more technique in developing students' critical thinking skills used in lesson study observations, especially for high-school students (10th grade) is a rhetorical triangle. Rhetorical triangle is a technique for analyzing non-fiction based on Aristotle's

rhetorical appeals ethos, pathos and logos. However, other types of texts can be analysed as well.

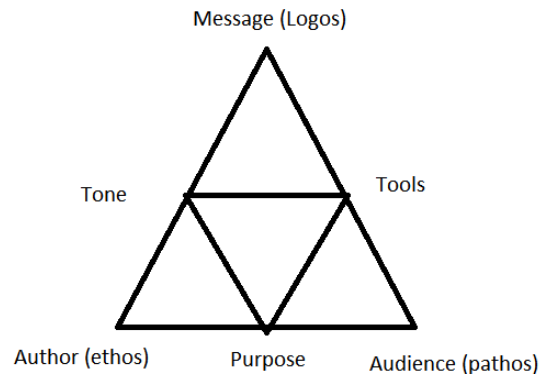

Fig. 1. Rhetorical triangle

By applying this analysis method students will be able to consider text from different perspectives. The diagram consists of three inner and three outer triangles. Outer includes the author's credibility and other information regarding the author; identifying the audience's age, social status, education, profession and other qualities; and last step is identifying the message of the text. In inner triangle students analyse the author's purpose, tools s/he used (author's style, language, stylistic devices, facts, nominations, punctuation, shifts in the structure, etc.) and identifying the tone. If there's a necessity to analyse all of the above I usually start with the author, then the audience, tools, purpose, message and lastly the tone. This of course can be altered according to lesson objectives and only some elements can be chosen.

One more beneficial point of this strategy is that it induces to incorporate and create higher order questions like *why?* and *how?* Some examples of the questions: *How does the author reveal the message through tools? How does the author's language deliver the tone?*

Although we are used to plan lessons with colleagues in each parallel in our school, the pedagogical approach "Lesson Study" contributes to the work of teachers and students in the classroom through joint planning, research, observation, joint problem solving, and feedback on each of the lessons.

REFERENCES:

1. Allegro. (2016, November 26). English for beginners [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=tU5Rnd-HM6A>
2. Uchitelya.com. (2016, April 4). "*Techniques for working with information in English lessons*". Retrieved from <https://uchitelya.com/angliyskiy-yazyk/23499-prezentaciya-priemy-raboty-s-informaciey-na-urokah-angliyskogo-yazyka.html>

UDC 37.022

NEURODIDACTICS IN THE STUDY OF FOREIGN LANGUAGES

Bogun Maryna Vadymivna

PhD in Philology, associate professor

Krasovska Anastasiya Olexandrivna

Polshcha Eduard Olexandrovich

students

Kharkiv National Medical University

Kharkiv, Ukraine

Abstract: This article deals with the aspects of use of neurodidactics in the study of foreign languages, neurophysiological ground of their development, especially the study of language at different ages. Based on these aspects, recommendations are proposed on teaching and organization of the educational process.

Key words: neurodidactics, neurophysiology, neural networks, quality of education, neuroscience.

At the end of the 20th century, new educational methods appeared under the same name “neurodidactics”.Originally this term was introduced by G. Price in 1988 to outline a new scientific interdisciplinary branch combining brain research and didactics. It is associated with the studies of brain activity and offers effective teaching and learning methods based on the results of this study [1, c. 107].

From a neurophysiological point of view, learning is the creation of new interneuronal connections in the cerebral cortex. At the time of birth, a person has approximately 100 billion neurocytes, which are almost unconjugated. As you learn, “single” neurons connect to neural networks [1, c. 108].

In the process of learning, the brain responds to stimuli (visual, auditory, etc.). First, in the limbic system, information is collected according to certain criteria, which are extremely subjective (acceptability, importance, involvement). The data that meets the criteria is transmitted via neural networks to the cerebral cortex. Thus, excessive, unnecessary or meaningless information is filtered out, and significant information is compared with existing skills and implants deeply on the basis of existing materials. At the microstructural level, a new neural connection is being formed [1, c. 113-114]. In the course of replication of the same information, the same neural connections are involved, and the signal transmission between neurocytes increases many times (replication leads to the fixation of information) [2, c. 93].

The goal of neurodidactics is to improve the quality of learning based on neurophysiological processes in the central nervous system (what is described in detail above), sensory preferences, differences in the functions of the cerebral hemispheres, patterns of study, reactions to stressful situations and various types of memory [2, c. 94]. Since new knowledge is compared with the already learned, it is necessary to activate existing one during memory acquisition, for example, using mental cards or associations. This will allow to memorize a new vocabulary better, as well as to fix it in memory for a longer time [2, c. 95].

Any educational material supported by pictures or music is kept in mind for a long time. This can be explained by the fact that the left hemisphere of the brain is the center of analytical thinking, speech and logic, and the right hemisphere is responsible for the perception of colors, images, music. When they work simultaneously, neural networks are created in the cortex of both hemispheres, which twice enhances memorization. Verbal information entering the left hemisphere, with addition of , for example, some image, stay in the memory for a long time. Certain linguistic schemes are formed that accelerate the process of memorization and inhibit the process of forgetting of new words. [3, c. 168] That is why we should not forget about good acoustics and lighting in

the classrooms, high-quality printing of handouts and absence of occasional noise during listening activities.

Speaking about age-specific features of language acquisition, it can be noted that with age, the transmission of impulses through the neural networks slows down, therefore, it takes more time to study the material. A student may work hard, but the information is not processed quickly, and it takes more time to memorise it, what slows down the entire learning process [3, c. 169].

According to the people who speak several foreign languages, the most difficult thing was to learn the first one. The process of mastering of each subsequent language became easier and easier. It is explained by the fact that every time we use already accumulated data (old neural networks), which we make the foundation for future knowledge, therefore the assimilation of new material becomes easier [3, c. 169].

Up to the level A2 or B1, memorizing of new vocabulary is based on the native language. The limbic system verifies which neural network a specific word corresponds to, and then determines where to integrate it. Therefore, a complete refusal from the mother tongue at the lessons neurophysiologically has no substance behind [4, c. 168-169].

Research in neuroscience and psychology provides us with information on how we learn. Understanding how our brains function during learning, what the mechanism of cognition is, how neural networks are involved in processing of various language aspects, would help to improve the teaching process, so neurodidactics is an intensively developing branch of foreign language teaching methodologies.

REFERENCES

1. Kulikova O.V. Neurodidactic approach as a factor in improving the quality of teaching foreign professional communication // Bulletin of the Moscow State Linguistic University. Series: Education and pedagogical sciences. –2014. – No. 14 (700). – S. 107-114.
2. Matveeva E. E. Neurodidactics– a new word in the organization of the educational process // Practice of teaching foreign languages at the Faculty of International Relations of BSU. – 2012. – Issue. 2. – S. 93-95.
3. Hafizova L. Yu. Educational experience of an adult student in the study of a foreign language in the context of continuing education // Philological Sciences. Questions of theory and practice. – 2017. – No.4. Sabitzer B. Neurodidactics: Brain-Based Ideas for ICT and Computer Science Education // The International Journal of Learning. – 2011. – Vol. 18/2. – P. 168-169.
4. Sabitzer B. Neurodidactics: Brain-Based Ideas for ICT and Computer Science Education // The International Journal of Learning. – 2011. – Vol. 18/2. – P. 168-169.

УДК 633.17:631.52

CHEMICAL COMPONENT OF THE SEEDS OF CORN GRAIN (SORGHUM BICOLOR) DEPENDING OF BIOLOGICAL FEATURES OF THE HYBRIDS

Voitovska Viktoriia Ivanivna

Candidate of Agricultural Sciences

senior laboratory employee, Institute of Bioenergy

Crops and Sugar Beet National Academy of Agricultural

Sciences of Ukraine (IBCSB of NAAS of Ukraine)

Kyiv city, Ukraine

Tretiakova Svitlana Oleksiivna

Candidate of Agricultural Sciences, Senior Lecturer

Prykhodko Vitalii Oleksandrovyh

lecturer

Koshovyi Vladyslav Petrovyh

Student

Abstract. The chemical component of seeds of the studied hybrids of grain sorghum was determined. The content of proteins, fats, carbohydrates, as well as vitamins, macro- and microelements has been established in hybrids of different selection.

Key words: grain sorghum, vitamins, micro- and macroelements, hybrid.

Formulation of the problem. Sorghum is an adaptive crop, its high pliability drought and heat resistance is due to African origin. Grain sorghum can grow where the worst conditions for other crops: on saline and infertile sandy soils, in conditions of moisture deficiency, the culture easily tolerates high temperatures during flowering and forms a waxy coating, protecting itself from overheating, pests and diseases [1, 3, 4].

Sorghum grain is rich in valuable nutrients. In terms of chemical composition, it differs little from other forage crops and contain protein - 9-14%, starch - 70-85%, fat - 3-6%, minerals - 1.8-2.5%, fiber – 2 - 3%. Sorghum grain contains more protein and less fat compared to corn [2, 4, 5].

Nitrogen-free extractives of sorghum grain consist mainly of starch, so its digestibility is very high. In general, the chemical composition of sorghum grain depends on a number of factors - the biological characteristics of varieties and hybrids, cultivation technology, as well as climatic conditions [1]. In this case, different hybrids of grain sorghum have very different characteristics, determined by the chemical composition and nutritional value of this crop. For versatile use of sorghum grain, it is necessary to neatly knows all its properties, as well as its chemical and quantitative component of various elements: proteins, fats, carbohydrates, vitamins, micro and macronutrients.

Analysis of recent research and publications. Grain sorghum is a cereal crop with a long history of cultivation. Its morphological and physiological features, such as the structure of the leaf apparatus, the presence of a waxy protective layer, the ability to use water sparingly, the possibility of prolonged stay in a state of anabiosis and restoration of vegetation with moisture, determine heat resistance [6, 8].

This crop is using to feed domestic animals as a food crop as well as in organic nutrients. Sorghum has a small amount of gluten and a large amount of fiber, which is the basis of the principle of healthy eating in many countries [7, 10].

Globally, sorghum grains are in third place after wheat and rice in the human diet. Sorghum grain contains vitamin B1, biotin (vitamin H), phosphorus and more. Moreover, as an antioxidant and anti-inflammatory agent is almost more useful than blueberries and pomegranates: 1 g of sorghum contains up to 62 mg of polyphenolic compounds. For comparison, blueberries, which always be consider the "champion" in the content of these components, have only 5 mg per 100 g. The caloric content of sorghum varies, depending on the variety. However, on average, cereals have about 300 kcal. Moreover, 100 g of sorghum flour contains 350 kcal. If you take 90% of wheat

flour and add 10% of sorghum - you will get diet bread, which hardens more slowly and has a longer shelf life [9, 11, 15].

In addition, in Ukraine sorghum is using to produce cereals, extruded products, starch, oil, canned meat, beer components, organic dyes [12, 14]. Important elements in sorghum cereals are vitamins (folic acid, biotin, provitamin A, thiamine (B1), riboflavin (B2), niacin (PP), B6, E), minerals (phosphorus, potassium, magnesium) and trace elements (iron, manganese, copper, molybdenum). Thus, grain sorghum (two-color) provides a person with almost all nutrients: proteins and amino acids, fats and fatty acids, carbohydrates, vitamins, minerals, trace elements and it using by others as an important source of nutrition [13, 16].

Research methodology. The studies used seeds of grain sorghum hybrids, which are included in the State Register of plant varieties suitable for distribution in Ukraine: selection of Ukrainian (Lan 59), French (Targga, Anggy, Burggo) and American (Prime, Yuki) selection.

The mass fraction of protein substances was determining by the Kieldal method [18], fat content - by Sokslet method [18], starch content - by Evers method [18], ash content - according to GOST 27494-87, sugar content - by iodometric method, dietary fiber content - by GOST R 54014-2010.

Fatty acid composition of lipids - according to GOST 30418-96, the composition of individual amino acids - by ion-exchange liquid chromatography on an automated amino acid analyzer TT 339 (Czech Republic).

Other trace elements on X-ray fluorescence analyzer by vitamin method o electrophoresis, fat-soluble vitamins - HPLC method GOST 26753.1-93 and GOST 50929-96 of the Russian Federation.

Research results. Knowing the content of proteins, fats and carbohydrates, you can determine the caloric content of a product that must meet standard standards and requirements.

According to the results of research on the caloric content of seeds of American hybrids of grain sorghum, it differed slightly from hybrids of French and domestic selection. The caloric content of seeds of American hybrids was in the range - 316-320, the French - a

little less - 305-318 kcal. The highest rates were in the seeds of a hybrid of sorghum grain American selection - Prime - 320 Kcal, from the French stood out - Burggo - 318, compared with the Ukrainian Lan 59 - 215 Kcal.

Based on the different caloric content of seeds of the studied grain sorghum hybrids, it was arguing that there is a significant difference in their composition of protein; fat and carbohydrate content (Fig. 1).

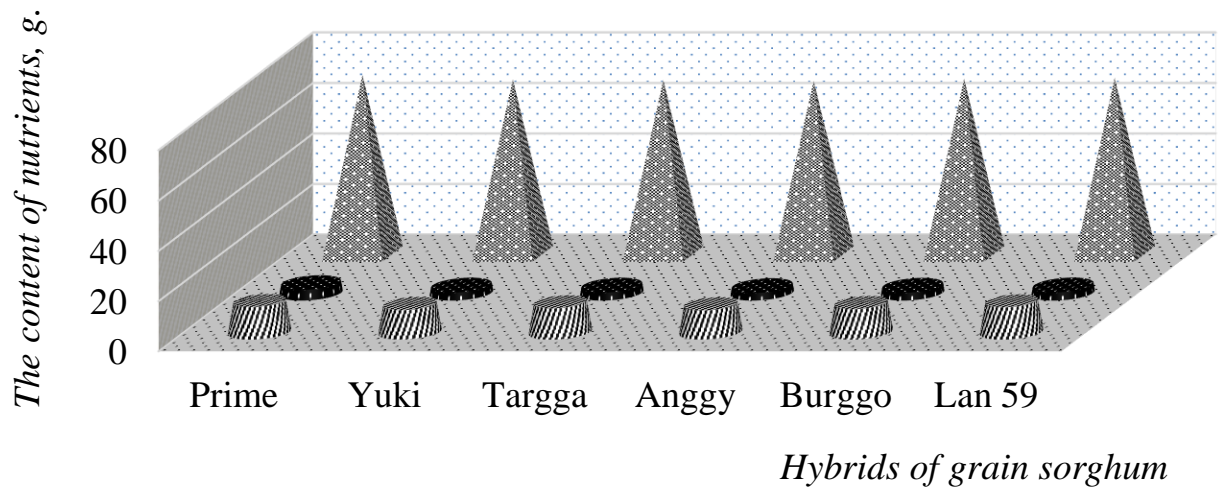

Fig. 1. The content of proteins, fats and carbohydrates in the seeds of various hybrids of grain sorghum, g.

▨ - proteins, g. ■ - fats, g ▤ - carbohydrates, g

The protein content in the seeds of hybrids of American selection ranged from 11.3 to 12.5 g, fat - 3.08 to 4.10, while the carbohydrate content was at the level of 69.2 to 71.0 g.

Seeds of hybrids of grain sorghum French selection was define by slightly lower rates, as the content of proteins in their composition was - 11.2-12.0, fat - 2.87 - 3.07, and carbohydrates - 68.7 - 69.5 g. In a hybrid of Ukrainian selection Lan 59 protein content was almost at the level of hybrids of American selection and was - 12.4 g, fat content was slightly lower - 3.12, while the carbohydrate content was at a higher level and tanovyyv - 69.8 hours ahead of French performance hybrids.

Therefore, according to the nutritional value, namely the higher content of proteins, fats and carbohydrates among the studied hybrids, we can distinguish the American hybrid -

Prime, whose caloric content was - 320 kcal., From the French - hybrid - Burggo with caloric content - 318 kcal.

Vitamins, organic matter, are need in small quantities in the diet of both humans and most vertebrates. Unlike inorganic substances, they are unstable and break down when heated.

In the seeds of all studied hybrids, the content of vitamins of one group differed depending on biological characteristics. According to our research, among all groups of vitamins, we can distinguish vitamin B4 (choline), which provides protein-lipid metabolism and the content of which in sorghum is the highest. In the seeds of hybrids of domestic and American selection, namely Lan 59 and Prime, its quantitative content was - 95 and 97 mg. In the seeds of French hybrids Targga, Anggy, Burggo choline content was - 93, 87 91 mg / 100 g

Vitamin B1 (thiamine) is part of the most important enzymes of carbohydrate and energy metabolism, which provide the body with energy and plastic substances, as well as the metabolism of branched-chain amino acids. The highest levels of thiamine were in the seeds of hybrids of American selection - Yuki and Prime, which were - respectively - 0.43-0.45 mg / 100 g (Fig. 2).

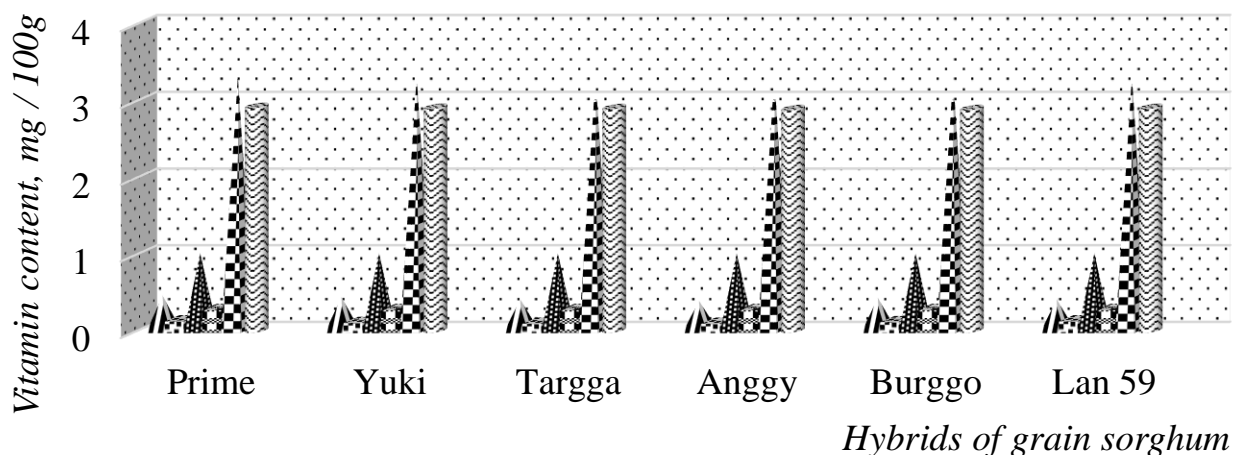

Fig. 2. The content of vitamins in the seeds of the studied hybrids of grain sorghum, mg / 100 g.

||| - vitamin B1, mg ⊗ - vitamin B2, mg ■ - vitamin B5, mg
 ▣ - vitamin B6, mg ✖ - vitamin B3, mg ⊘ - vitamin PP, mg

The content of vitamin B1 in the seeds of the Ukrainian hybrid Lan 59 and French - Targga, Anggy, Burggo was slightly lower and amounted to 0.38 - 0.42 mg / 100 g, respectively.

At one quantitative level in the seeds of hybrids of Ukrainian and American selection Lan 59 and Prime was the content of Vitamin B2 (Riboflavin), which was - 0.15 mg. In other hybrids, these figures ranged from 0.12 to 0.14 mg / 100 g.

The highest content of vitamin B3 ("niacin" or "niacinamide"), which provides normalization of energy metabolism, is characterized by seeds of hybrids of American and domestic selection. Thus, in Prime, Yuki and Lan 59, the niacin content was - 3.2 - 3.3 mg, in the French - it was at the same level - 3.0 mg / 100 g.

The content of pantothenic acid (vitamin B5), which is involved in metabolic processes and synthesis of a number of hormones, in the seeds of the studied hybrids was at the same level and was - 1.0 mg / 100 g. A similar situation with pyridoxine (vitamin B6), which corresponds for the immune and nervous systems, and is contained in the same quantitative composition at the level of 0.3 mg / 100 g of all studied hybrids of grain sorghum.

Vitamin B7 is involved in the synthesis of fats, glycogen, amino acid metabolism; it is call vitamin H (biotin). The seeds of the French hybrid Burggo were define by its lowest content, which was 0.014 mg / 100 g. In the hybrid Lan 59 and the French - Targga and Anggy biotin content ranged from 0.016 to 0.017 mg / 100 g. In the American hybrid grain sorghum - Prime found the highest biotin content, which was 0.018 mg / 100 g.

Vitamin PP is involved in redox reactions of energy metabolism. The lowest content of vitamin PP was observing in the seeds of French hybrids Targga, Anggy, Burggo at the level of 2,899 - 2,912 mg. The best indicators were characterized by the American grain sorghum hybrid Yuki and Ukrainian Lan 59, in the seeds of which the same content of vitamin PP was noted in the range of 2.917 mg / 100 g. 100 years.

The nutritional value of seeds of different hybrids of grain sorghum was determining not only by the content of proteins, fats and carbohydrates, but also by active catalysts of

biochemical reactions, which are micro- and macroelements. Their quantitative composition in different hybrids of grain sorghum is an important indicator for their further use.

The higher content of Na in grain sorghum seeds is observed in American and domestic hybrids compared to French. Thus, the American Yuki and Ukrainian Lan 59 Na content was at the same level and was - 23 mg. Whereas in the French hybrids Targga, Anggy, Burggo these figures were much lower and ranged from 17 to 21 mg / 100g (Fig. 3).

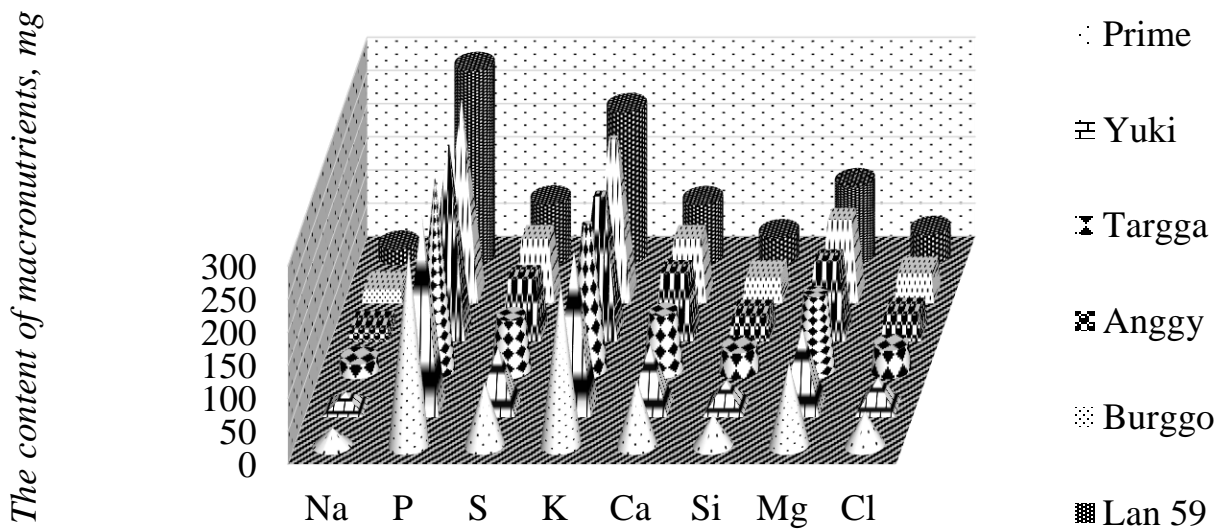

Fig. 3. The content of macronutrients in the seeds of the studied hybrids of grain sorghum, mg

The studied hybrid of sorghum grain American selection Prime was define by the highest content of Na in the seeds and was - 26 mg / 100g.

Phosphorus is involved in many physiological processes, including energy metabolism, regulates acid-base balance, and is part of phospholipids, nucleotides and nucleic acids. In the presence of P in the seeds of American hybrids, significantly outnumber the French, as its content in hybrids Targga, Anggy, Burggo ranged from 281 to 290 mg. The highest rates were forming in the American hybrid Prime, the P content of which was 295 mg, while in the Ukrainian hybrid Lan 59 and the American Yuki; they were slightly lower, at the level of 291-292 mg / 100 g.

The lowest content of S in its composition - 84 mg, was define by a hybrid of French selection - Targga, 12 mg more was in the hybrid Prime - 96 mg / 100 g

In the seeds of French hybrids, the content of potassium (K) range from 208 to 235 mg, in American hybrids, these figures were higher. Thus, in the hybrid Yuki and Prime, the potassium content was respectively - 237 and 245 mg / 100 g

It was determined that the lowest Ca was in the seeds of the Ukrainian hybrid Lan 59, in which its content was 90 mg, while the highest values of this element formed the American and French hybrids Prime and Anggy - 98 mg / 100 g.

Such a macroelement as silicon (Si) is included as a structural component in the composition of glycosaminoglycans, this element was present in smaller quantities in the seeds of French hybrids in the range from 35 to 37 mg. Slightly higher rates were in the hybrids Lan 59 and Yuki, respectively - 40 and 41 mg / 100 g. The American hybrid of sorghum grain contained much more silicon, at the level of - 46 mg / 100 g.

Magnesium is involved in energy metabolism, as well as the synthesis of proteins and nucleic acids, has a stabilizing effect on the membranes needed to maintain homeostasis of calcium, potassium and sodium. The lowest content was founding in the seeds of the Anggy hybrid - 115 mg, this hybrid also contains the lowest Cl content - 38 mg / 100 g. It was founding that the highest content of magnesium and chlorine was in the American hybrid sorghum, which was - 125 and 51 mg / 100 g.

Therefore, it was be argued that the American hybrid of sorghum grain Prime was define by the highest performance of all components that form macronutrients. In addition to macronutrients, micronutrients also play an important role in the biological (genetic) characteristics of various grain sorghum hybrids. Thus, iron (Fe) is part of various functions of proteins, including enzymes, and provides redox reactions. The content of this microelement in the seeds of French hybrids ranged from 3.78 to 4.23 mg, while that of American hybrids ranged from 4.31 to 4.40 mg / 100 g, respectively (Fig. 4).

A trace element such as cobalt (Co), which is part of vitamin B12, also activates the enzymes of fatty acid metabolism and folic acid metabolism. As a result of research it

was found that the content of this trace element in all studied hybrids of grain sorghum was in the same amount and was - 2.0 mg / 100 g

In their species composition, hybrids of French selection in terms of Al content predominate over French and Ukrainian Lan 59. Thus, in the seeds of American hybrids Yuki and Prime these figures were - 1,545 - 1,548 mg, and an even smaller indicator of the content of this trace element was a hybrid of Ukrainian selection Lan 59, which was - 1,540 mg. The highest Al content was in French hybrids, ranging from 1,550 to 1,555 mg / 100 g.

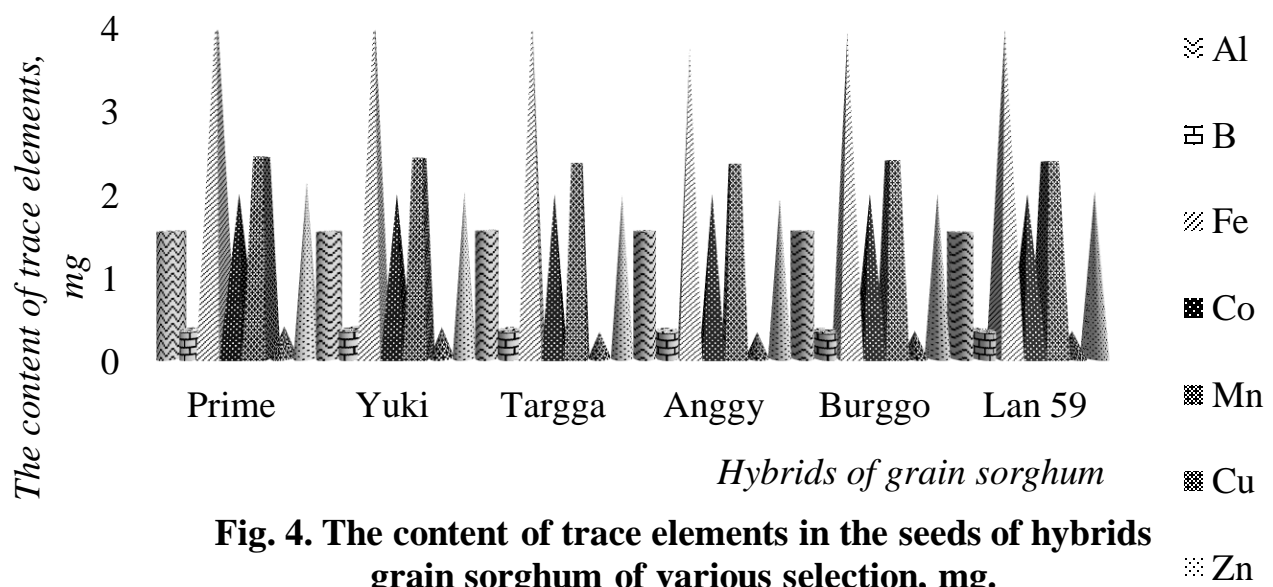

Fig. 4. The content of trace elements in the seeds of hybrids grain sorghum of various selection, mg.

Manganese is involved in the formation of bone and connective tissue and is part of the enzymes involved in the metabolism of amino acids and carbohydrates. It was found that the content of this trace element is much lower in the seeds of French, compared with Ukrainian and American hybrids of grain sorghum. Thus, in the studied French hybrids Targga, Anggy, Burggo the content of Mn was in the range from 2,367 to 2,412 mg, and the highest was in the American Prime and was - 2,455 mg / 100 g

The American hybrid Yuki was the best in terms of content B, as the content of this microelement was 0.347 mg, while the content of boron was the lowest in the French hybrid Burggo - 0.325 mg.

Copper is part of the enzymes that provide redox activity and participate in iron metabolism, stimulating the absorption of proteins and carbohydrates. In the composition of French hybrids such as Targga and Anggy, there was a much smaller number of them at the level of 0.315 and 0.312 mg, in Lan 59 the content of Cu was slightly higher - 0.325 mg. Significantly higher rates of copper were in the seeds of American hybrids and ranged from 0.375 to 0.380 mg / 100g.

Regarding no less important trace element as zinc, which is part of more than 300 enzymes, and participates in the synthesis and breakdown of carbohydrates, proteins, fats, nucleic acids, we can note the advantage of American and Ukrainian hybrid Lan 59 over the French. Thus, the zinc content of French hybrids ranged from 1.94 to 2.00 mg, compared with the American hybrid Yuki and the Ukrainian hybrid Lan 59, respectively 2.02 and 2.03 mg. The American hybrid sorghum grain Prime has the highest content of such a trace element as zinc at the level of 2.15 mg / 100 g.

Conclusions. In terms of nutritional value, namely the highest content of proteins, fats and carbohydrates among the studied hybrids, the American - Prime stood out, the caloric content of which was - 320 Kcal., From the French - the hybrid - Burggo with caloric content - 318 Kcal.

The highest levels of thiamine were founding in the seeds of hybrids of American selection - Yuki and Prime, which were - respectively - 0.43-0.45 mg / 100 g. In the seeds of American hybrid sorghum grain - Prime found the highest biotin content - 0.018 mg / 100 g.

The studied hybrid of sorghum grain American selection Prime was define by the highest content of Na in its composition, which was - 26 mg / 100 g. Because of research, it was founding that the content of Co in all studied hybrids of grain sorghum was in the same amount and was - 2.0 mg / 100 g.

The highest content of Al was founding in the seeds of French hybrids, these figures ranged from 1,550 to 1,555 mg / 100 g. The content was the best American hybrid Yuki, as the content of this trace element was - 0.347 mg, the French hybrid Burggo had the

lowest boron content - 0.325 mg. In the seeds of the American hybrid sorghum grain Prime found the highest content of such a trace element as zinc at the level of 2.15 mg / 100 g/

REFERENCES

1. Drobot V. I., Prykhodko Yu.S., Belaia N. I. (2017). Characterization of chemical composition and technological properties of whole grain sorghum flour. *Food resources*. 3. 115-120.
2. Kaijage J. T., Mutayoba S. K., Katule A. (2014). Chemical composition and nutritive value of Tanzanian grain sorghum varieties. *Livestock Research for Rural Development*. 26.10
3. Palavecino P. M., Penci M. C., Calderón-Domínguez G., Georgina, Ribotta, Pablo Daniel. (2016). Chemical composition and physical properties of sorghum flour prepared from different sorghum hybrids grown in Argentina Wiley VCH Verlag. 68. 11-12. 1055-1064.
4. Mohapatra D., Patel A. S., A. Kar, Deshpande S. S., Tripathia M. K. (2019). Effect of different processing conditions on proximate composition, anti-oxidants, anti-nutrients and ino acid profile of grain sorghum *Food chemistry*. 271, 15 January 129-135. <https://doi.org/10.1016/j.foodchem.2018.07.196>
5. Afshar R. K., Jovini M. A. Chaichi M. R. Hashemi M. (2014). Grain sorghum response to arbuscular mycorrhiza and phosphorus fertilizer under deficit irrigation. *Agronomy Journal*. 106 (4) 1212-1218. <https://doi.org/10.2134/agronj13.0589>
6. Hamed AHM, Abbas S. O., Ali K. A., Elimam M. E. (2015). Stover yield and chemical composition in some sorghum varieties in Gadarif state, Sudan. *Animal Review*. 2(3), 68-75.
7. Serna-Saldivar S. O., Espinosa-Ramírez J. (2019). Sorghum and Millets, Grain structure and grain chemical composition. *Sorghum and Millets (Second Edition) Chemistry, Technology and Nutritional Attributes*. 85-129.

8. Impa S. M., Perumal R., Bean S. R., Sunoj VSJ (2019). Water deficit and heat stress induced alterations in grain physico-chemical characteristics and micronutrient composition in field grown grain sorghum. *Journal of Cereal Science*. 86, 124-131.
9. Fan Zhu (2014). Structure, physicochemical properties, modifications, and uses of sorghum starch. *Comprehensive reviews in food science and food safety*. 13 (4). 597-610. <https://doi.org/10.1111/1541-4337.12070>
10. Anunciação P. C., Cardoso L de Moraes, Gomes JVP., Lucia C MD., Carvalho C W P., Galdeano M. C., Queiroz V A V., Alfenas R C G., Martino H. S. D., Pinheiro-Sant'Ana H. M. (2017). Comparing sorghum and wheat whole grain breakfast cereals: Sensorial acceptance and bioactive compound content. *Food chemistry*. 221, 984-989.
11. Bean S. R., Wilson J. D., Moreau R. A., Galant A., Awika J. M., Kaufman R. C., Adrianos S. L., Ioerger B. P. (2019). Structure and composition of the sorghum grain. *Sorghum: A State of the Art and Future Perspectives*,. Volume 58 P. 23-29. <https://doi.org/10.2134/agronmonogr58.c.9>.
12. Pontieri, Paola; Troisi, Jacopo; Di Fiore, Raffaele; Di Maro, Antimo; Bean, Scott R; Tuinstra, Mitch R; Roemer, Earl; Boffa, Antonio; Giudice, Angelica Del; Pizzolante, Graziano; Alifano, Pietro and Giudice, Luigi Del. (2014). Mineral contents in grains of seven food-grade sorghum hybrids grown in a Mediterranean environment. *Australian Journal of Crop Science*, 8 (11), 1550-1559.
13. Gebremariam G., Assefa D. 2015 Nitrogen Fertilization Effect on Grain Sorghum (*Sorghum bicolor* L. Moench) Yield, Yield Components and Witchweed (*Striga hermonthica* (Del.) Benth) Infestation in Northern Ethiopia. *International Journal of Agricultural Research*. 10, 14-23.
14. Kalenska S.M., Naidenko V.M. (2019). The qualitative composition of sorghum grain, depending on the elements of cultivation technology. *Taurian Scientific Bulletin: Scientific Journal*. 105. (1). Kherson: Helvetik Publishing House, 82-89.15.
16. J. B. Jones Jr. (2001). Laboratory guide for conducting soil tests and plant analysis. 357.

17. Kovalchuk V. P., Vasylev V. H., Boiko L.V., Zosymov V. D. (2010). Collection of soil and plant research methods. Kiev: Labor-GriPol., XXI Century, 252.
18. Hrytsaienko Z.M. (2003). Methods of biological and agrochemical studies of plants and soils. Kiev: Nichlova, 316.
19. Ermantraut E. R., Prysiazhniuk O. I., Shevchenko I. L. (2007). Statistical analysis of agronomic research data in STATISTICA 6.0 package. Kyiv: Polygraph Consulting, 55.

УДК 514.112.4

BREAKTHROUGHS AND DISCOVERIES IN GEOMETRY OVER THE PAST TEN YEARS

Holubiev Ivan Mykhailovych

forensic expert of computer science and telecommunications research department

Zhytomyr Scientific Research Forensic

Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Abstract: The article describes the latest advances and breakthroughs in geometry over the past ten years. The article exposes three discoveries that have massive impact on the further development of geometry. The purpose of this article is to introduce a wide circle of readers to geometry and the latest breakthroughs in this science.

Keywords: geometry; discovery; triangle; diameter; chromatic number.

Every science doesn't stand still, it develops. The same goes for geometry. There are new discoveries every year. Sure, many scientists write articles on topics which are connected with objects and formulas that are hard to understand. This article describes three breakthroughs and discoveries of last years in geometry that are apprehensible to wide readership.

A figure made of three segments is called triangle. "Equilateral triangle" is a kind of triangle where all sides and corners are equal. It can be divided into some equal parts. These parts shouldn't be triangles obligatory. The word "equal" means not just the fact that these parts are equal in area but that they are completely identical (accurate to mirror symmetry). We can divide right triangle into two, three, four, and six equal parts (Fig. 1). But is it possible to cut the triangle into five equal parts? For a long time, mathematicians believed that it is impossible to do this.

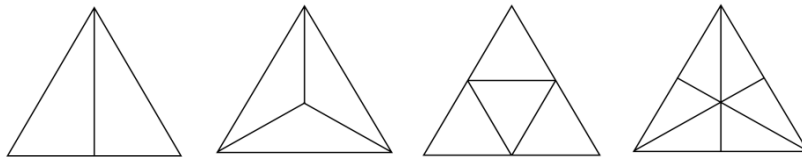

Figure 1. Divisions of the right triangle into 2, 3, 4 and 6 equal parts

Needed splitting (Fig. 2) was discovered in 2013 by Mikhail Patrakeev from Yekaterinburg [1][2].

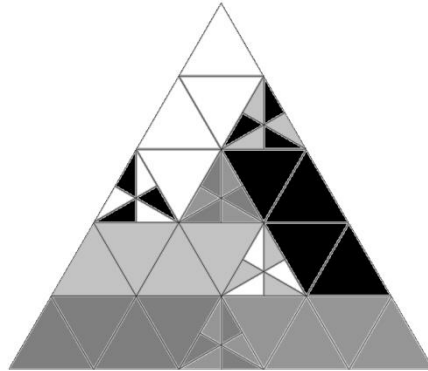

Figure 2. Division of the right triangle into 5 equal parts

Each color (from white through gray to black) is one part of the triangle (Fig. 3), although each of them is divided into some smaller parts but this is called a “part”. However, the question whether it is possible to split the right triangle into five connected parts still remains.

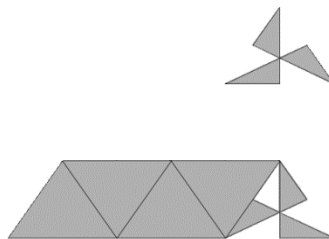

Figure 3. One part of the triangle divided into 5 equal parts

Borsuk's conjecture. “Diameter” of figure is the longest of all straight lines which connects all pairs of points on figure contour (Fig. 4).

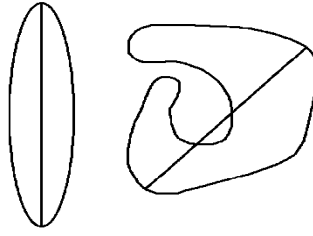

Figure 4. Meaning of the figure diameter

Any figure on a plane (in two-dimensional space) can be divided into at least three figures with diameter that is smaller than in the original figure. In other words, not all figures can be divided into two figures with diameters which are smaller than the diameter of original figure. For example, a circle (Fig. 5), where the line of diameter divides it into two semicircles with not smaller but the same diameter.

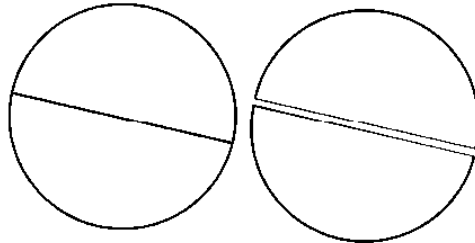

Figure 5. Division of circle into two parts with the same diameter

It is proven that the minimum number of shapes with smaller diameters in a three-dimensional space is 4. Based on this fact, in 1933 the Polish mathematician Karol Borsuk created hypothesis which states that in n -dimensional space each shape can be divided into $n+1$ shapes with diameters that are smaller than the diameter of the original shape. As already noticed for a two-dimensional and three-dimensional space the hypothesis is proved but for $n \geq 4$ the hypothesis remains open. However, in 1993 Jeff Kahn and Gil Kalai proved that for $n=2014$ the conjecture is wrong. And in 2013 Thomas Jenrich showed that the conjecture is incorrect for a 61-dimensional space. It remains unclear how close the conjecture ceases to be right – in the 4-dimensional space or closer to the 61-dimensional [3][4].

The chromatic number of the plane. This is the minimum number of colors in which we want to paint the plane and anywhere at a unit distance (for example, 1 cm) no identical colors were found. The question “what is this number” was raised by Hugo Hadwiger

and Paul Erdős in 1946. Obviously, at least three colors are required (Fig. 6). Indeed, the vertices of the right triangle with a side whose length is equal to the needed unit is impossible to paint in one or two colors.

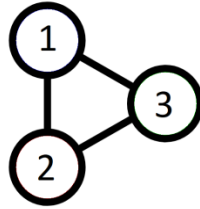

Figure 6. The triangle with side which length is equal to unit distance

If we draw one more triangle near one side of it, we get a rhombus. On Fig. 7, its vertices are marked as 1 (upper), 2, 3 and 1 (bottom left). These numbers denote the colors. We fix the “upper” vertex 1, and move right the lower one by unit length. We get a rhombus with vertices 1 (upper), 2*, 3* and 1*. The lower vertex 1 and the vertex 1* are at a unit distance, so they can not be painted into one color. Thus, three colors are not enough.

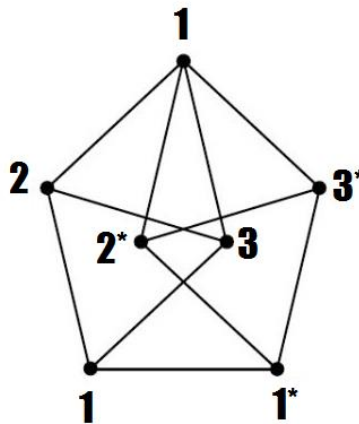

Figure 7. Graph showing that three colors are not enough

However, it is known that seven colors are enough (Fig. 8). The unit distance here equals to length from one center of hexagon to a neighboring one.

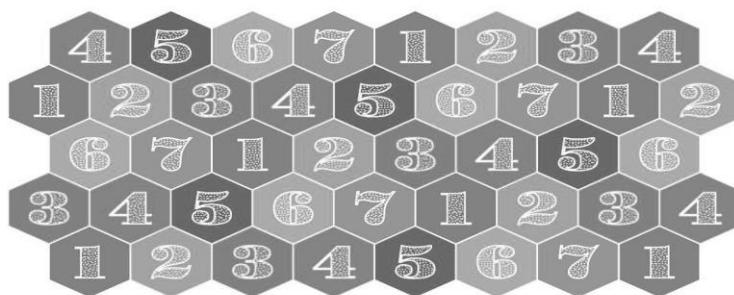

Figure 8. A plane colored in 7 colors

And in 2018, gerontologist Aubrey de Grey published an article on the Internet titled “The chromatic number of the plane is at least 5”. In this article he gives an example of a graph (set of vertices and edges) with 610 vertices that can not be colored in 4 colors (Fig. 9) [5][6]. As you can see, there is white dot in center while each of all other dots are painted in one of four colours. This in center can’t be painted in one of these four colours. Perhaps thereafter five colors will be insufficient and then maybe six, and this problem of the chromatic number of the plane will be solved completely.

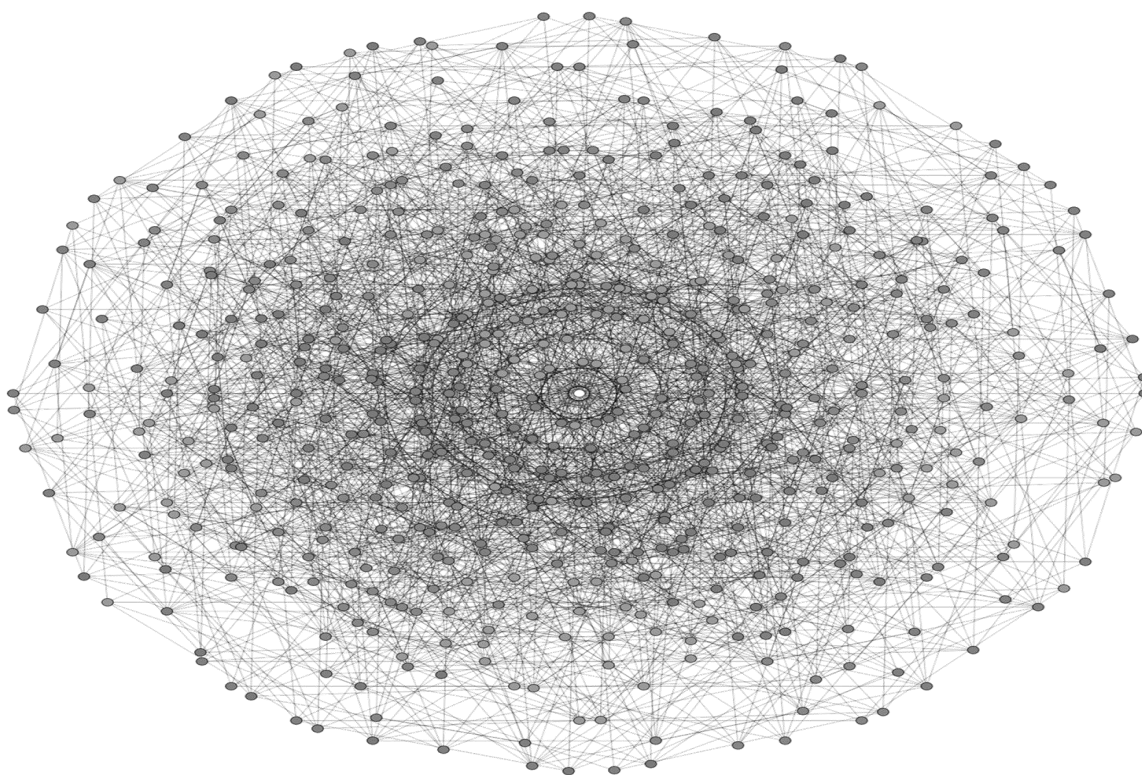

Figure 9. Graph with 610 vertices that can not be colored in 4 colors

LITERATURE

1. Алексей Савватеев: "Последние прорывы в математике " [Электронный ресурс] // Центр Архэ. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=ROljgWyX-5g>.
2. ПОСЛЕДНИЕ ПРОРЫВЫ В МАТЕМАТИКЕ — 2018 [Электронный ресурс] // Математика — просто. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <http://youtube.com/watch?v=EwQV4iHdnOU>.
3. Гипотеза Борсука: [Электронный ресурс] // Википедия. – Режим доступа до ресурсу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Гипотеза_Борсука.
4. ПОСЛЕДНИЕ ДОСТИЖЕНИЯ В МАТЕМАТИКЕ [Электронный ресурс] // Математика — просто. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=cqNqZ2fZlvA>.
5. Алексей Савватеев | Новейшие прорывы в математике [Электронный ресурс] // ФАЛТ МФТИ. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=cqNqZ2fZlvA>.
6. Хроматическое число плоскости не меньше 5 [Электронный ресурс] // Хабр. – Режим доступа до ресурсу: <https://habr.com/ru/post/358900/>.

УДК 13058

**THE USE OF MODERN MINIMALLY INVASIVE TECHNOLOGIES FOR
COMPLICATED PANCREATIC PSEUDOCYST**

Honcharova Natalia

Doctor of medical science, associate
Professor of surgical department №2

Somkina Yelyzaveta

Belous Oksana

Samchenko Kateryna

Bondarenko Kateryna

Students

Kharkiv National Medical University

Kharkiv, Ukraine

Abstract. The results of surgery in 119 patients with complicated pancreatic pseudocysts in age from 21 to 79 years were analyzed. For patients using an individualized medical - diagnostic campaign, which primarily was aimed at the elimination of complications following treatment with most of the pseudocyst in the long-term. In most cases, using minimally invasive methods, and only when it is impossible to use them, or the development of complications after surgery, or results are unsatisfactory, performed "open" surgery. At patients with pancreatic pseudocysts, the complicated bleedings, used X-ray endovascular occlusion of the vessel, which was the source of bleeding, and the earlier stages of the study, the pseudocyst puncture under control sonography. If it is impossible endovascular hemostasis performed "open" surgery in an attempt to identify the priority and clamping bleeding vessel.

Duration of the treatment of pseudocysts puncture was from 5 to 12 days, on average $7,6 \pm 3,3$ days. Duration of treatment of patients using the drainage ranged from 10 to 25 days, on average $17,8 \pm 5,3$ days.

Key words: complicated pancreatic pseudocysts, sonography, endovascular occlusion, surgical treatment, minimally invasive surgery.

Introductions. Nowadays, the standard for complicated pancreatic (PC) pseudocysts is open surgery [1, p. 107; 2, p. 41; 3, p. 66]. When using "open" methods of treatment, a number of cases of postoperative complications and high mortality in the postoperative period are observed. Thus, laparotomy remains the operational choice, but its use does not allow to improve the results of surgical treatment [4, p. 950; 5, p. 1405]. The creation of a diagnostic and therapeutic algorithm with the maximum effectiveness of low-traumatic therapeutic methods that increase the likelihood of the appearance of the necessary laparotomy intervention is an urgent issue in modern surgery.

The goal of this work is an individual treatment program and treatment of a patient with a long-term therapeutic effect with minimal consequences of the disease and minimal surgical trauma.

The following tasks: application of minimally invasive methods of surgical intervention, analysis of the results of surgical interventions, the creation of modern treatment algorithms for patients with complicated PC pseudocyst.

Materials and methods. The results of surgical interventions of 119 patients with complicated PC pseudocysts conditions who were in the surgical departments of the Kharkov Regional Clinical Hospital for the period from 2000 to 2014 were analyzed. Of these, men - 78%, women - 22%, aged 21 to 79 years, on average 43.3 ± 1.2 years. Infected pseudocysts were observed in 45 (37.8%) patients, pseudocysts, complicated by bleeding in 31 (26.1%) patients, pseudocysts, complicated by compression of adjacent organs - 26 (21.8%), pseudocysts with rupture and perforation - 10 (8.4%), pseudocysts, complicated by obstructive jaundice - 7 (5.9%). All patients undergo general clinical

laboratory methods for blood and urine tests, biochemical blood tests; used instrumental methods: ultrasound diagnostics (ultrasound), spiral computed tomography (CT), endoscopic esophagogastroduodenoscopy (EGDS), endoscopic retrograde cholangiopancreatography (ERCP), angiography; as well as invasive diagnostic methods: pseudocysts puncture followed by examination of the item. All patients underwent minimally invasive surgical procedures.

Results and its discussion. In 38 (31.9%) patients with infected PC pseudocysts under ultrasound control and if the puncture wasn't effective, in 7 (5.9%) patients external PC pseudocyst drainages are performed under ultrasound control with the establishment of drainage of the "pig tail" type in their cavity.

In PC pseudocysts, complicated by bleeding, as the first stage, in 24 (20.2%) patients endovascular occlusion of the vessel was performed, which led to bleeding. In 1 patient with bleeding from the main vessel (common hepatic artery) a stent graph was installed as an alternative method of x-ray vascular intervention, which allowed to maintain blood flow through the vessels and close defects of the vascular wall.

With a combination of bleeding in the pseudocyst cavity with its rupture in 1 patient, an endovascular occlusion was performed with subsequent external drainage of the pseudocyst under ultrasound control. In case of PC pseudocyst, complicated by bleeding and perforation into the abdominal cavity, as the first stage 1, the patient underwent puncture of the pseudocyst under the control of ultrasound and after stabilization of the state of laparotomy in the future. Finally, internal drainage of PC pseudocyst was performed in most patients with stomach and duodenal compression.

In infected pseudocysts that constricted the stomach and duodenum, 9 (7.6%) patients underwent puncture of the pseudocyst under ultrasound control, including 4 patients with laparotomy and external drainage of the pseudocyst. In 7 patients, endosonographic punctures were the final stage of treatment. Endoscopic anastomoses are formed using plastic stents (7-10 F) as a "double pigtail". So, 3 patients underwent transduodenal cystoduodenostomy and 4 endoscopic pancreatocystogastrostomy, 2 patients underwent

endosonographic cystogastrostomy, with pancreatic ulcer complicated by perforation, 7 (5.9%) patients underwent external drainage under ultrasound control and 2 of them with blood perforation. In case of rupture of PC pseudocyst, 1 patient undergoes pseudocyst puncture under ultrasound control, and 2 - external drainage of pseudocyst under ultrasound control.

In patients with PC pseudocyst complicated by obstructive jaundice, in 6 (5.04%) patients, they are punctured under ultrasound control in order to decompress extrahepatic bile ducts, of which 2 patients after lowering serum total bilirubin and stabilizing their general condition underwent cystopancreatoenterostomy. One patient underwent endo-ultrasound with drainage of the pseudocyst.

The duration of puncture treatment of pseudocyst was from 5 to 12 days, an average of 7.6 ± 3.3 days. The duration of treatment of patients with drainage components from 10 to 25 days, an average of 17.8 ± 5.3 days.

Conclusions. Patients with complicated PC pseudocysts require an individualized diagnostic and treatment approach. The use of punctures pseudocysts under the control of ultrasound and endovascular occlusion of blood vessels, which were the source of bleeding, as the first stage of treatment, in most cases allowed to postpone traditional laparotomy until the general condition of the patient is stabilized. In the treatment of complicated pancreatic pseudocysts, minimally invasive methods should preferably be used, and only if they cannot be used or if the results are unsatisfactory, open surgery is indicated.

REFERENCES

1. Копчак В.М. Сучасні підходи до лікування ускладнених псевдокіст підшлункової залози / В.М. Копчак, К.В. Копчак, І.В. Хомяк, О.В. Дувалко, Л.О. Перерва, І.С. Терешкевич, Г.Ю. Мошківський, В.А. Кондратюк // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 1 (49). – С. 106 – 110.
2. Коротков Н.И. Миниинвазивные технологии в диагностике и лечении местных гнойных осложнений деструктивного панкреатита / Н. И. Коротков, А. В. Кукушкин, А. С. Метелев // Хирургия. – 2005. – № 3. – С. 40 – 44.
3. da Costa DW. Staged multidisciplinary step-up management for necrotizing pancreatitis / D. W. da Costa, D. Boerma, H. C. van Santvoort, et al. // Br J Surg. – 2014. – Vol. 101. – P. 65 – 79.
4. Nealon W.H. Surgical management of complications associated with percutaneous and/or endoscopic management of pseudocyst of the pancreas / W.H. Nealon, E. Walser // Ann. Surg. – 2005. – Vol. 241. – P. 948 – 957.
5. Tenner S. American College of Gastroenterology guideline: management of acute pancreatitis / S. Tenner, J. Baillie, J. DeWitt, S. S. Vege // Am J Gastroenterol. – 2013. – Vol. 108. – P. 1400 – 1415.

UDC 378.111.1

THE ROLE OF E-LEARNING IN EDUCATIONAL PROCESSES

Ishchenko Olga Yaroslavivna

Senior lecturer

Lviv National Agrarian University

Lviv, Ukraine

Abstract: This study investigates the effectiveness of using e-learning in teaching in tertiary institutions. In institutions of higher education, the issue of utilizing modern information and communication technologies for teaching and learning is very important. This study gives a scholarly background to the study by reviewing some contributions made by various researchers and institutions on the concept of e-learning, particularly its usage in teaching and learning in higher educational institutions.

Key words: e-learning, information and communication technologies, higher education.

Education in any discipline and at any level of attainment should increase the students' power of understanding, deduction, integration and prediction based on an enhanced store of knowledge.

The Internet has become one of the vital ways to make available resources for research and learning for both teachers and students to share and acquire information. Technology-based e-learning encompasses the use of the internet and other important technologies to produce materials for learning, teach learners, and also regulate courses in an organization.

The development of multimedia and information technologies, as well as the use internet as a new technique of teaching, has made radical changes in the traditional process of teaching. Development in information technology has generated more choices for today's education. Agendas of schools and educational institutions have recognized e-

Learning as having the prospect to transform people, knowledge, skills and performance. Also colleges, universities, and other institutions of higher learning race to advance online course capability in a speedily developing cyber education market. E-learning, has come to be more and more important in institutions of higher education. The introduction and expansion of a range of e-Learning tools has been initiating several changes in higher education institutions, particularly when it comes to their educational delivery and support processes.

The students have different sources of knowledge and information. Still the most important method is the face-to-face learning, especially if their study program include practical training, analytical work in laboratories and the teacher is explaining the derivation of processes and algorithms. In this case we do have more a teacher centered learning. At present time, we can observe more and more a shift to student-centered-learning. If we would do this in the classical way we need a high number of text books, journals or handouts, but their supply is connected with high costs. Nowadays everybody and of course also the students are looking more and more for information on the World-Wide-Web. The assumption could now arise that by using the internet student-centered-learning is very easy and can save finances. Nevertheless, the teacher is still necessary to guide the students how to use all this information. Some educationists and more particularly policy makers and politicians see electronic delivery at a distance as one route towards student-centered learning as opposed to teaching-centered learning that avoids the penalty of increasing costs. Experience shows that the reverse is true and that good quality, effective distance learning provided by electronic delivery demands an investment in teaching staff and resources that is at least on a par with face-to-face learning.

To improve the efficiency of education by distance learning using electronic networks it is very important to have the appropriate methodology for an established and flexible open-source learning management system, basic teaching materials for testing and evaluating the modules in Master and PhD programmes. The introduction of 'blended

learning' methods to integrate e-learning (or distance training) elements of teaching within the conventional 'presence teaching' and development of so called 'Info-competence' to escape from the 'Google' mentality of the students and find out appropriate methods to use 'conventional' literature sources and electronic ones is highly required.

Nowadays the workload for the modules in Master or PhD studies are divided in time for contacts with the teachers, seminars or training with tutors and self-studying. Very often we can find in the description of such modules a distribution of the time as 60:60:60: hours. That means the students should study at least 60 hours the corresponding subject. In this regards, students are following advises of their teachers looking to find appropriate literature and they should have the access to pedagogically structured material available at the internet platform.

This chapter is aimed at explaining the possibilities and advantages of implementation such internet platforms and electronic tools in the teaching methodology as well as the possibilities and examples by using the e-learning tools for studying and to show how to use those methods in an effective way.

First of all, teachers must have the teaching material, graphs, pictures, scientific movies in digital form. If this is still not available in this form, they should have the motivation and capacity to digitalize the material foreseen for the teaching procedures as lectures, seminars, etc. The next point is to decide in which extent is the use of e-learning really necessary in order to fulfill the pedagogical goal of the course.

The are the following, sometimes really pragmatic reasons to use the e-learning method for teaching of students:

- Supply of materials as scripts, copies of the lecture presentations etc. In an specific network (e-learning) platform is much cheaper and faster;
- Text-books or journals are not available in sufficient amount; copies can be "published" in the e-learning platform;

- “home work” for the students can be formulated and at any time for every student individually controlled;
- “group work” can be organized, guided and evaluated;
- Tests can be organized using the e-learning platform;
- The everyday organization of a course is possible at any time, e.g. exchange of information using the e-mails of the student database in the corresponding e-learning platform;
- Using such method can be timesaving, if there are possibilities to teach the students without attending classes;
- The teacher has a “Distance Learning Course”, whereas distance learning is any situation whereby the teacher and student are separated by space and possibly by time.

As already stressed, e-learning is different in many aspects from the traditional face-to-face learning we are all used to, primarily in the way we get our information and how we interact with instructors and fellow students. If the students decide they can use the available material and guidance for learning available in the e-learning platform for the course. For some students even the e-learning effect is higher if they learn more online, and their retention is better too. The acceptance of the electronic learning method of the students is also dependent on their learning type (face-to-face, visual, acoustic and others).

Visual, self-directed learners do well at online learning, but others succeed because the online instructional design is often sophisticated and planned to reach in a wide variety of learners. Lifestyles play a big role in the success of online learners too.

The reason why students are using e-learning can be summarised as follow:

- Access to material provided for the courses at any time and any place if computers and internet entrance is available;
- Text books or materials from the courses are not always available;
- The students are independent and are in the position to plan the time for the self-studies;

- The students are not good in listening to lectures and slow in writing down information.

In conclusion of the experience on using e-learning, it can be stated that students need to be self-directed and motivated to complete activities on schedule and to initiate communication required to be successful. They will be responsible for creating the structure to finish each course.

Along with having access to a computer and not being overwhelmed by typing, online learners should be comfortable with internet browsing and searching, email, sending and reading attachments, word processing, and sometimes downloading and installing software plug-ins (a normally simple but sometimes intimidating task).

Reading can play a large part in any course, and especially online. The ability to read and comprehend the subject matter without it being a chore is critical to their success. In most cases writing is the primary method of communication in online classes, so the students should be at ease with writing to express their thoughts, share ideas, and ask questions. In this case it is very important to use the online environment also to contact the teachers or group members if the students need help. Remember that they will not be able to see your looks of doubt, confusion, or other body language to tell when things are not going well. Interaction with instructors and fellow students in online learning is often an integral part of the learning experience.

Some more comments are necessary regarding the integration of e-learning in the study methodology. First of all is to clarify that except the material and learning methodology given in the e-learning platform the students need more information. That means the teachers can give the instruction to check in the library for specific text books or journals. Sometimes this is defined as “blended learning”.

Also possible the teacher leaves it free for the students to check for some specific information. Normally, in this case, students start with on-line learning. In this regard it is very important to make a difference between e-learning, the teacher guided method,

and on-line learning where students are looking on their own for specific information in different platforms.

REFERENCES

1. Al-adwan, A., & Smedly, J. (2012). Implementing E-Learning in the Jordanian Higher Education System: Factors Affecting Impact. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT)*, 2012, Vol. 8, Issue 1, pp. 121-135.
2. Almosa, A. (2002). *Use of Computer in Education*, (2nd ed), Riyadh: Future Education Library
3. Brown, D., Cromby, J., & Standen, P. (2001). The effective use of virtual environments in the education and rehabilitation of students with intellectual disabilities. *British Journal of Educational Technology*, 32(3), pp. 289-299.
4. Fry, K. (2001). E-learning markets and providers: some issues and prospects. *Education Training*, pp. 233-239.
5. Nichols, M. (2003). A Theory for E-Learning, *Educational Technology and Society*, Vol. 6, No.2, pp. 1-10.
6. Singh H. (2001) Building effective blended learning programs. *Educational Technology* 43(6), p. 51.

MOTIVATION OF STUDENTS TO DO PHYSICAL ACTIVITY

Ivanova Yuliana Ihorivna

Student

Kyiv National University of Trade and Economics

Kyiv, Ukraine

Annotation: article tells about students' attitude to Physical Education and sport. Research was based on poll of students. After analyzing the answers of respondents, it was found the importance of physical activity for students, the main reasons for the refusal student youth from physical activity, the factors that motivate students to do sport and the ways how to make Physical Education classes more interesting and pleasant.

Key words: student, Physical Education, sport, motivation, physical activity.

Formulation of the problem. Everybody knows that sport is one of the most important components of human's health. Physical activity keeps the body in tone, improves well-being and makes a person more mentally endured. However, nowadays people attach less important to this. We would like to take into consideration students' attitude to sport and Physical Education.

The subject of Physical Education, taught in educational institutions, forms another layer in the general physical condition of a person, his health, and physical perfection. Physical training is the prevention of various diseases and, first of all, hypertension and coronary heart disease. In the process of exercise physical activity increases. This is evidenced by the growing ability of man to do great work in a certain amount of time. With increasing performance at rest, the heart rate decreases. The person starts to work

more, but at the same time gets less tired. Rest and, above all, sleep is used completely by the body [1].

Analysis of recent research and publications. Problems of students' motivation for doing sport on physical education classes were studied by such scientists as Pasternatsky V.V., Kurtov I.I., Nesterova T.V., Bilichenko O.O., Mintz M.O., Golovachenko I.V. and so on. Each of them tried to offer own ways to solve the problem via poll of students, statistics analysis, deep studying scientific data.

Presentation of main material. Students, especially in the initial stages of study, are the most vulnerable part of the youth, so they face a number of difficulties associated with increased learning load, low physical activity, relative freedom of student life, problems in social and interpersonal communication. The current students are the main labor reserve of our country, they are future parents, and their health and well-being is a guarantee of the health and well-being of the whole nation. That is why, a great role is played by the studying of the motives, interests and needs of modern youth in physical activity [2].

Physical education is one of the important tools for the diverse and harmonious development of student youth, improving their physical fitness and maintaining their health. With the current lack of physical activity, high mental load, the process of increasing the level of working capacity and educational activity of students is of great importance [3, p. 50-51].

Not so often it can be met a student who do sport with great enthusiasm. The following diagram shows the frequency of visiting Physical Education classes (fig. 1).

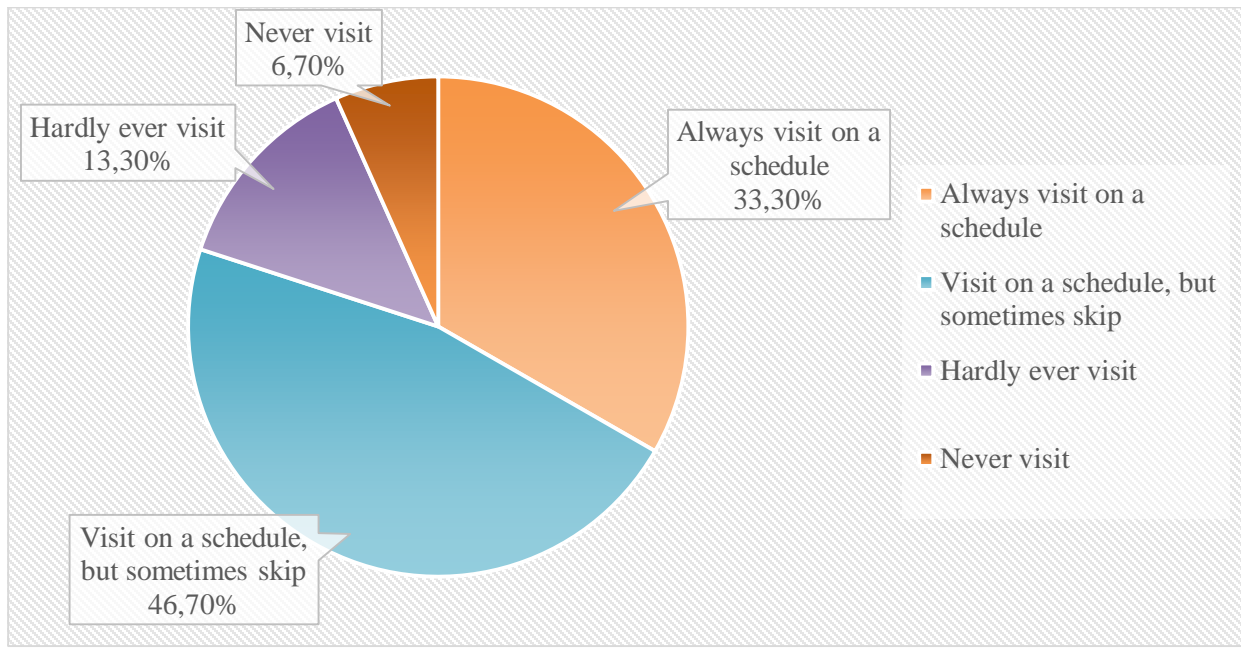

Figure 1. Frequency of visiting Physical Education classes

A considerable percentage of young people skip classes because of having no motivation for trainings. There are a number of reasons for the refusal student youth from physical activity. After interviewing students, it can be identified the following reasons (fig. 2).

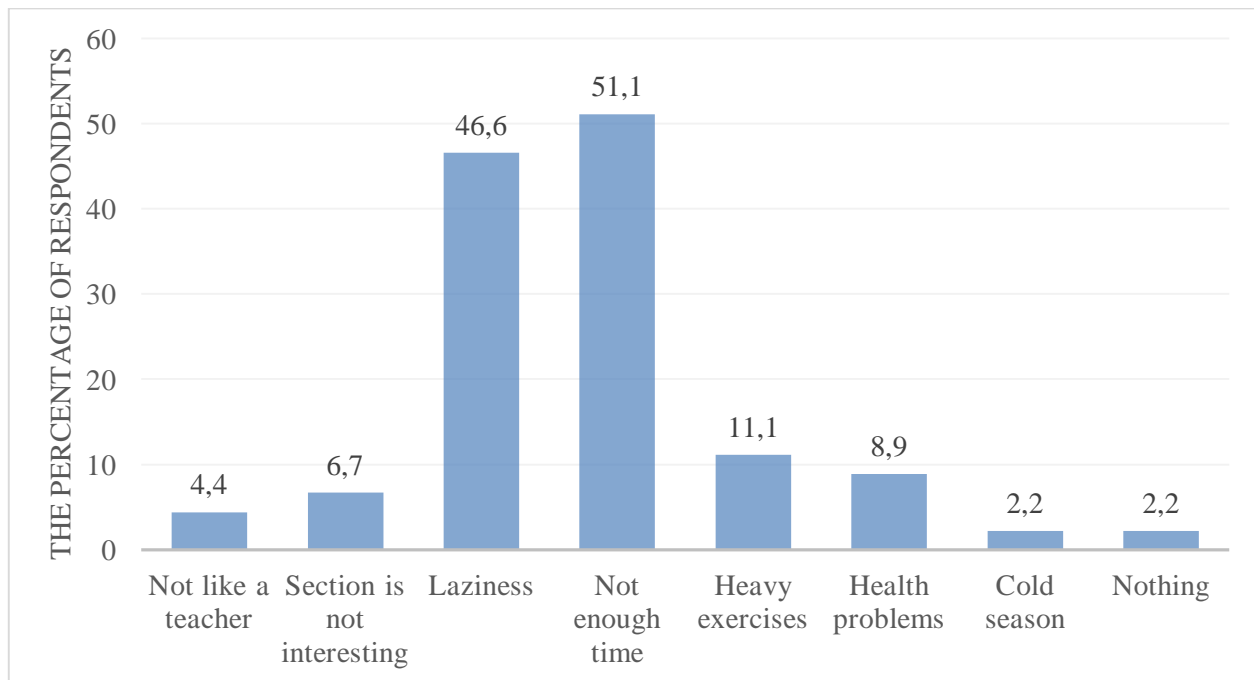

Figure 2. Reasons for refusal students from physical activity

According to the diagram, the main problem is connected with the lack of time (51,1 %). Students are engaged in studying, social life of educational institution, sometimes job and other personal problems. They just have no time and energy to do sport and visit Physical Education classes because of high activity in other spheres of life.

The next and the most obvious reason is laziness (46,6 %). The student prefers to "have a rest" in front of a smartphone or computer screen rather than exercise and strain. This in turn can lead to health problems such as overweight, problems with heart, eyes and musculoskeletal system.

In addition, 11,1 % of students are scared off by heavy exercises because not everybody is able to do them qualitatively and in the amount required by the teacher. An equally important factor is the presence of health problems (8,9 %) because they limit physical opportunities of student in choice of section which is liked the most.

Also section is not interesting for 6,7 % students due to its monotony, i.e. excessive repetition of the same techniques or exercises of the same order [4, p. 4]. Moreover, 4,4 % of students unlike their teacher. He has his own subjective view of teaching of discipline, which student youth not always shares.

It can be highlighted some other negative factors:

- low competence of the teacher;
- lack of assessment, non-benevolence of the teacher towards students (sarcasm, mockery, reproach, threat, notation);
- incentives (punishment, unjustified demand, scrupulousness) [4, p. 4].

Some other factors that influence to students' attitude to physical education:

- season (in the cold season, the motivation for training is less than in warm);
- uncomfortable schedule;
- absence of company;
- absence of appropriate conditions and so on.

An important element of engaging student youth in physical education and sports is the presence of well-formed motivation. Motivation is a state of mind that drives a person to

perform certain types of actions [5, p. 94]. After analyzing the answers to the question “Why do you visit Physical Education classes?” (fig. 3), it can be made a conclusion that, unfortunately, 57,8 % of students visit this discipline because it is compulsory and necessary to pass the exam. It is nice that many students, especially girls, do sport as it is healthy (37,8 %) and it is a good way to lose weight (28,9 %). In addition, 31,1 % of respondents like their teacher who also plays role in formation of motivation. An equal amount of respondents (24,4 % each) finds trainings interesting and think that it helps to alternate different types of load. Also it is a wonderful opportunity for 13,3 % of students to make acquaintance with new people.

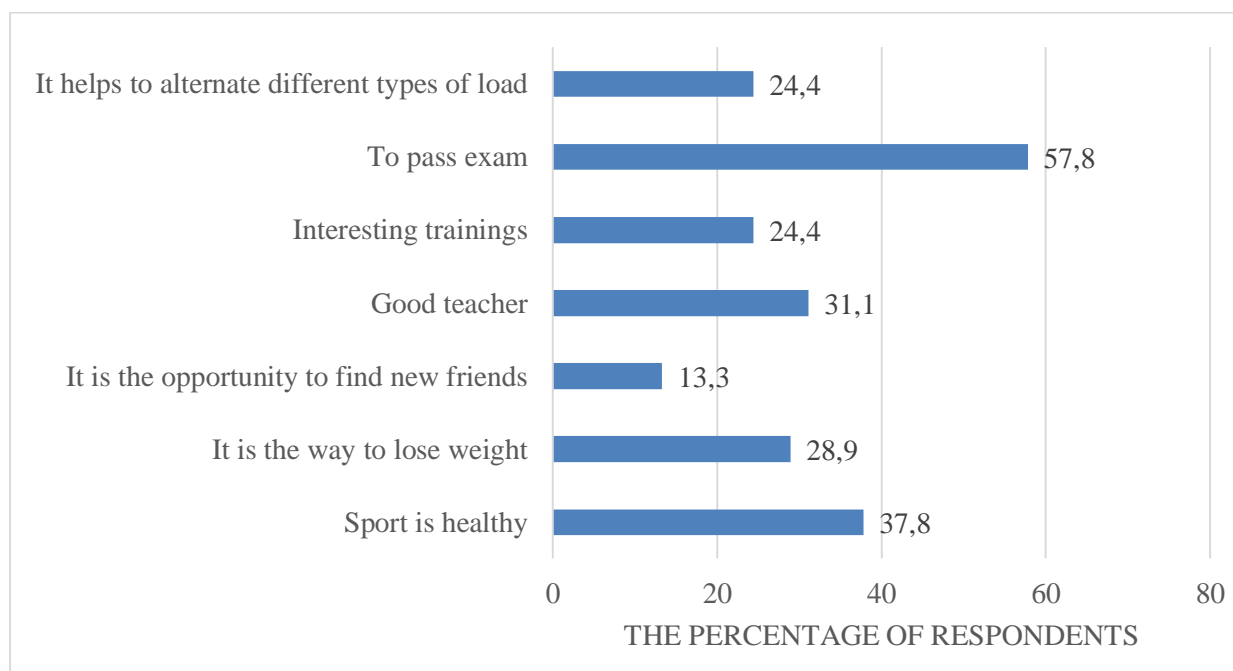

Figure 3. Reasons why students visit Physical Education classes

After analyzing all information and arguments it can be identified the following ways to engage students in physical activity. Firstly, it should be built a convenient schedule. If student, who chose the section, cannot combine his timetable with the teacher’s one, he needs to have an opportunity to change to another teacher of the same section with more comfortable schedule in any time. In addition to problems with time, students have to learn how to manage own time more rational in order to find a place in timetable for sport. It is also necessary to create conditions that improve mood and increase

motivation to do sport, for example, train outside in warm season, make up high quality and bright lighting, add fast music and offer a variety of exercise that not exhaust student so much and evoke feelings of light and pleasant fatigue. One of the most significant roles plays sport infrastructure such as stadiums, playgrounds, fields for team and double games, gym with high quality equipment. If the university offers swimming section, it is necessary to have a swimming pool in the university area or next to it. All of this must be available for every student of the educational institution. Sometimes it can be given some bonuses in the form of extra points for the most active students or for extra tasks.

Conclusions. Sport is an important element of healthy way of life. However, it becomes more and more difficult to engage student youth in doing sport. Students refuse to visit Physical Education classes because of lack of time, laziness, heavy exercises, health problems. Students do not like section or its teacher. Motivation is also slowed down by uncomfortable timetable, absence of company and appropriate conditions and so on. In order to form motivation to do sport it is necessary to understand the importance of physical activity, find advantages for yourself and own organism. In turn, education institutions have to make schedule as convenient as possible, create conditions that improve mood and increase motivation to do sport and organize modern infrastructure that will make trainings more productive, interesting and comfortable.

REFERENCES

1. Фізична культура в житті студента. URL: <http://studhosp.city.kharkov.ua/%D1%84%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0-%D0%B2-%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%96-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0/>
2. Пастернацький В. В., Куртов І. І., студ. Гавда С. Мотивація студента до занять фізичною культурою в ВУЗІ. URL: http://www.rusnauka.com/27_SSN_2012/Sport/2_117191.doc.htm
3. Нестерова Т.В. Структура мотивації до занять з фізичного виховання і спорту студентів вищих навчальних закладів / Т.В. Нестерова, А.А. Павлюк // Матеріали Міжнародної науково практичної конференції «Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві: досвід, проблеми, рішення». – К., 31.10.2014. – С. 51–58.
4. Біліченко О.О. Особливості мотивації до занять з фізичного виховання у студентів / О. О. Біліченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 5. – С. 3–5.
5. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом студентів вищого навчального закладу // Мінц М.О., Головаченко І.В. Наукові праці: наук. журн. Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили ; ред. Кол. О.П. Мещанінов (голова) [та ін.] – Миколаїв, 2-17. – Т. 291. – С. 93-97.

УДК 519.63

**NONLINEAR MATHEMATICAL MODEL FOR DETERMINING THE
GEOMETRIC POSITION OF POINT SIGNALS IN HOMOGENEOUS
MATERIALS**

Khaidurov Vladyslav

PhD, Senior Researcher

Institute of Engineering Thermophysics, NAS of Ukraine

Ukraine National Academy of Sciences

Kyiv, Ukraine

Abstract. A nonlinear optimization model for determining the geometric position of the signal source in homogeneous objects for the purpose of diagnostics and quality control of elastic homogeneous materials has been developed. The mathematical model is implemented in the MATLAB application software package using the finite difference method and the classical genetic algorithm.

Keywords: inverse problem, genetic algorithm, nonlinear global optimization, mathematical modeling, finite difference method.

To solve the problem of monitoring the condition of materials and widespread ultrasonic systems of various types are [1; 2]. Ultrasonic waves do not differ in nature from waves of other sound ranges, but they are no longer perceived by the human ear [2–4]. Due to the short wavelength, the propagation of ultrasonic waves depends significantly on the molecular structure of the medium. This allows, measuring the speed of propagation and attenuation of waves, to formulate conclusions about the properties of the medium, to determine the defects of different geometric structure and origin [3].

The propagation of ultrasonic waves can be mathematically described by a wave equation (linear and nonlinear) of the second order [1; 5]. In this description, the body is

considered to be elastic, the deformation is elastic and negligible compared to the geometric dimensions of the object itself. The technical task is to determine the geometric position of the oscillator, provided that in specific positions of the studied area of the object are sensors that receive the signal generated by the source (exciter). The physical and technical characteristics of the object under study, such as the speed of propagation and attenuation of the waves, are known. Also known are the characteristics of the source, such as: frequency and amplitude of oscillations. In this case, the mathematical model of the problem has an optimization statement [6–8], in which you need to find a minimum:

$$F(x^{source}, y^{source}) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left[\int_{\tau_i^{beg}}^{\tau_i^{end}} \left(s_i(x^{source}, y^{source}, t) - s_i^{experimental}(t) \right)^2 dt \right] \rightarrow \min. \quad (1)$$

Restriction on (1) is imposed in the form:

$$\begin{cases} s_i(x^{source}, y^{source}, t) = U(x_i^{sensor}, y_i^{sensor}, t), \\ 0 \leq \tau_i^{beg} \leq \tau_i^{end} \leq T, i = \overline{1, n}, \\ \partial^2 U / \partial t^2 = \Delta U \text{ on } \Omega, t \in [0; T], \\ U(x, y, 0) = U_t(x, y, 0) = 0, \\ \partial U / \partial \bar{\mathbf{n}} = 0, t \in [0; T], \\ U(x^{source}, y^{source}, 0) = A \sin(2\pi ft). \end{cases} \quad (2)$$

where

- n – total number of sensors;
- τ_i^{beg} – the start time of the observation on the i -th sensor;
- τ_i^{end} – end time of observation on the i -th sensor;
- $s_i^{experimental}(t)$ – the data taken by the i -th sensor for a certain period of time $[\tau_i^{beg}; \tau_i^{end}]$;
- T – the total time of the experiment;
- Ω – calculation area of the problem (object under study);

- A, f – amplitude and frequency;
 $(x_i^{sensor}, y_i^{sensor})$ – position of the i -th sensor;
 (x^{source}, y^{source}) – position of the oscillator.

The mathematical model of the form (1)–(2) belongs to the models of the class of nonlinear global optimization [6; 10; 11], in which the restriction on the objective function (1) is the wave equation, which describes the process of wave propagation in a particular medium. The function (1) is nonlinear. Thus, stochastic or population methods can be used to minimize it, as local minima can be obtained [9–11]. The model of problem (1)–(2) is an inverse problem, because the results of data from sensors (indirect measurements – consequence) need to establish the position of the pathogen (cause) [12].

The following are the results of computational experiments performed using the MATLAB 2019b application software environment. The mathematical model of problem (1)–(2) is solved using the finite difference method. Estimated grid – 60x60 grid nodes, $w = 32$ – the number of bits for encoding by a genetic algorithm.

Calculation experiments. Find the global minimum function:

$$F(x^{source}, y^{source}) = \frac{1}{8} \sum_{i=1}^8 \left[\int_0^{1.5} (s_i(x^{source}, y^{source}, t) - s_i^{experimental}(t))^2 dt \right] \rightarrow \min \quad (3)$$

with restrictions in the form

$$\begin{cases} s_i(x^{source}, y^{source}, t) = U(x_i^{sensor}, y_i^{sensor}, t), \\ \partial^2 U / \partial t^2 = \Delta U \text{ on } \Omega, t \in [0; 1,5], \\ \Omega = (x, y) \in [0; 1]^2, i = \overline{1, 8}, \\ U(x, y, 0) = U_t(x, y, 0) = 0, \\ \partial U / \partial \bar{\mathbf{n}} = 0, t \in [0; 1,5], \\ U(x^{source}, y^{source}, 0) = A \sin(2\pi ft). \end{cases} \quad (4)$$

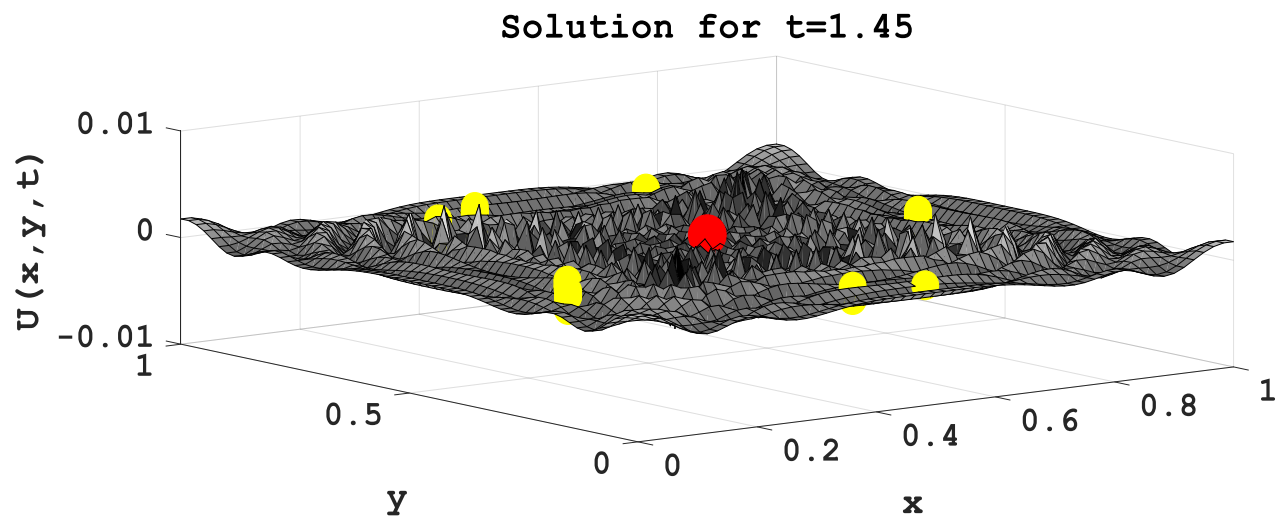
Source characteristics: $A = 30^{-1}$, $f = 9$. The positions of the sensors are shown in table 1.

Table 1

Geometric location of sensors

x_i	0,5333	0,7167	0,4500	0,1500	0,3167	0,1000	0,8667	0,4167
y_i	0,0667	0,9167	0,1167	0,3500	0,8500	0,2833	0,5167	0,9000

Figure 1 shows the numerical solution of the wave equation for time $t=1.45$. This figure shows the positions of the sensors, the coordinates of which are shown in Table 1 and the source – the oscillator.

**Fig. 1. Schematic arrangement of sensors and sources
in the calculation area for a certain period of time**

Figure 2 contains graphical data of read data from sensors, the geometric location is shown in table 1. It should be noted that all sensors receive data for the period of time.

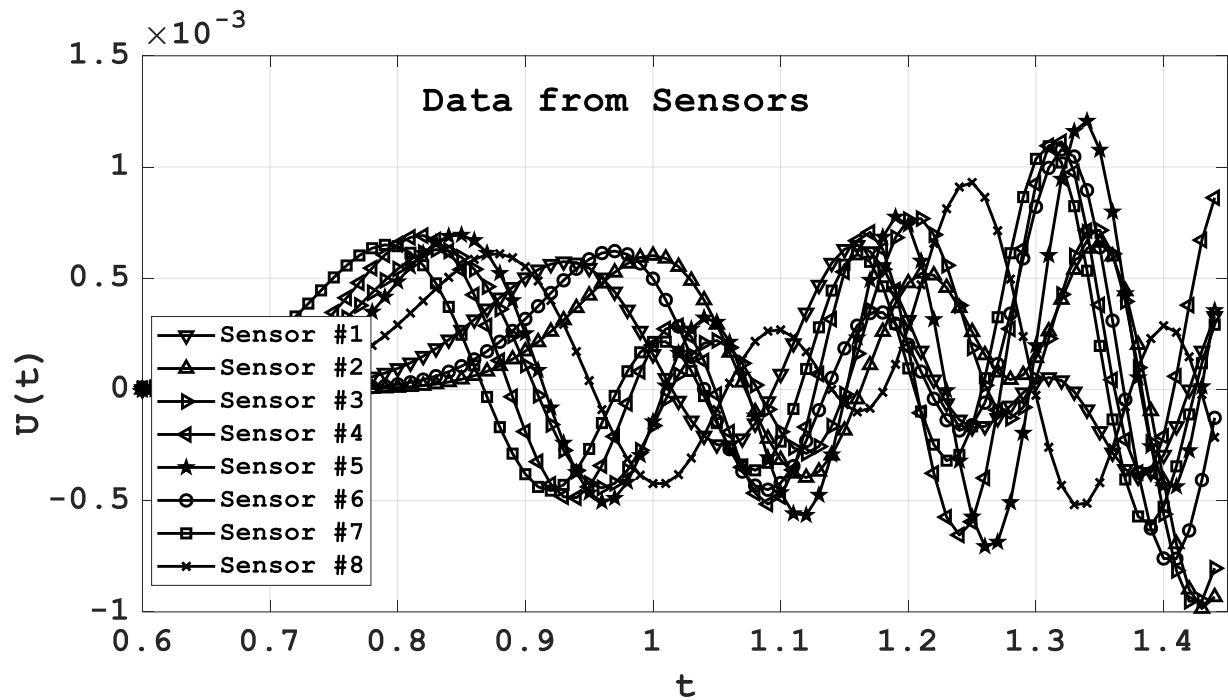

Fig. 2. Read data by eight sensors during

Figure 3 shows the values of the objective function (3) of the mathematical model (3)–(4) using the classical genetic algorithm in the first twenty and in the last twenty iterations.

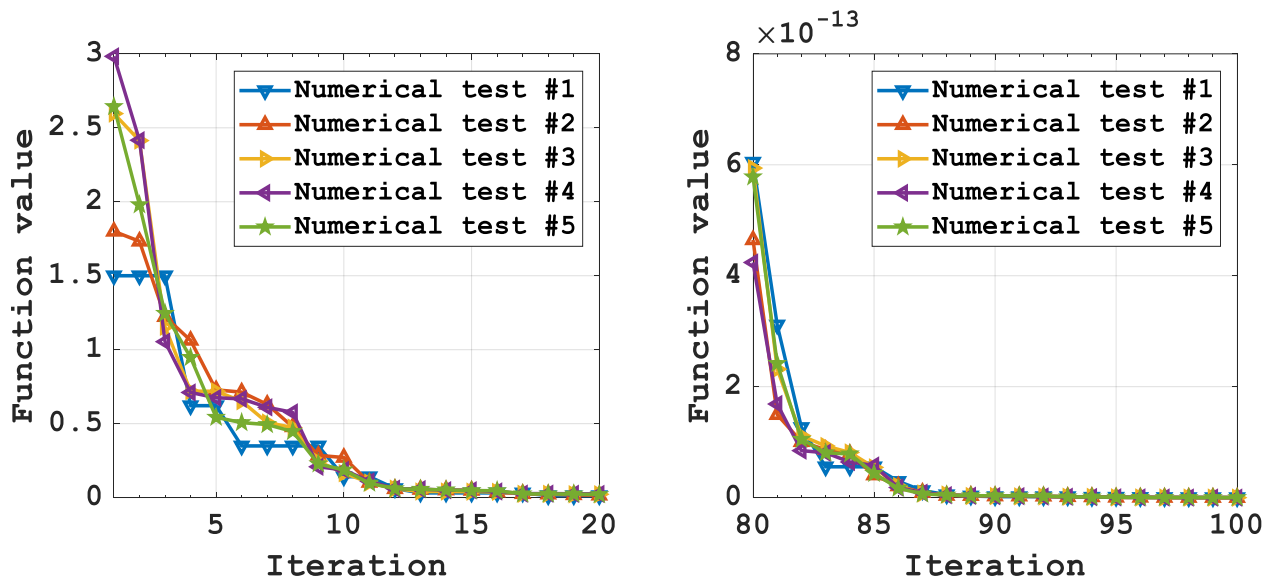

Fig. 3. Convergence of the optimization mathematical model (3)–(4) by the classical genetic algorithm

To implement the model of type (1)–(2), you can use other methods and algorithms of conditional and unconditional nonlinear global optimization, in particular, such as: PSO, the method of differential evolution, because the number of required variables of the model is small. If the number of task variables is large, it is advisable to use a combination of stochastic and deterministic optimization methods or hybrid optimization methods in general.

Conclusions. As a result of computer and mathematical modeling, it is established that various modifications of the mathematical model of the form (1)–(2) can be used to determine defects in inhomogeneous two- and three-dimensional bodies.

REFERENCES

1. Yerofeyev V.A., Miller S.S. Ul'trazvukovoy monitoring mikrodefektov v metalle. Zhurnal «Izvestiya Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta», tekhnicheskiye nauki, mashinostroyeniye i mashinovedeniye. 2014, S. 211–217.
2. Kolesnikov A.Ye. Ul'trazvukovyye izmereniya. M.: Standarty, 1982. 178 s.
3. Klyuyev V.V. Nerazrushayushchiy kontrol'. Tom 3. Spravochnik. V 7-i knigakh. M.: Mashinostroyeniye, 2004.
4. Zuyev L.B., Semukhin B.S., Bushmeleva K.I., Zarikovskaya N.V. Skorost' rasprostraneniya ul'trazvuka v polikristallakh Al s raznym razmerom zerna. FMM, 2000. T. 89. No 4.
5. Solov'yanova I.P., Shabunin S.N. Teoriya volnovykh protsessov: akusticheskiye metody: ucheb. posobiye. Yekaterinburg: GOU VPO UGTU-UPI, 2004. 142 s.
6. Andreyeva Ye.A. Variatsionnoye ischisleniye i metody optimizatsii. M.: Vysshaya shkola, 2006. 584 s.
7. Vasil'yev F.P. Metody optimizatsii v 2-kh knigakh. Kn. 1. M.: MTSNMO, 2011. 619 s.
8. Vasil'yev F.P. Metody optimizatsii v 2-kh knigakh. Kn. 2. M.: MTSNMO, 2011. 433 s.

9. Yemel'yanov S.V., Korovin S.K., Bobylev N.A. Metody nelineynogo analiza v zadachakh upravleniya i optimizatsii. M.: URSS, 2002. 120 s.
10. Zolotarev A.A. Metody optimizatsii raspreditel'nykh protsessov. Vologda: Infra-Inzheneriya, 2014. 160 s.
11. Zubarev YU.M. Spetsial'nyye metody optimizatsii: Uchebnoye posobiye. SPb.: Lan', 2014. 384 s.
12. Izmailov A.F., Solodov M.V. Chislennyye metody optimizatsii. M.: Fizmatlit, 2008. 320 s.

TRANSPORT LAYER SECURITY

Khrystova Anastasiia

Solovei Illia

Students

Kharkiv National University of Radio Electronics

Kharkiv, Ukraine

Annotation: The goal of the research is to review of the TLS protocol, its properties and how it works to ensure the confidentiality and integrity of data between two or more communicating computer applications.

Keywords: TLS, HTTPS, Security, Transport layer

Introductions. Security at the transport level is the protection of the exchange of information between client and server or between servers. Although some organizations use firewalls or file encryption, transport-level security is another layer of protection that is important for designing and creating a secure network environment.

The transport layer of the model is designed to ensure reliable data transfer from sender to receiver. There are many classes of transport layer protocols that guarantee the delivery to the destination of several data packets in the proper sequence, multiplex several data streams, provide a mechanism for managing data streams and guarantee the reliability of the received data.

Materials and methods. TLS (Transport Layer Security) is a standard protocol that is used to create secure online connections or in internal networks of enterprises. It enables customers to authenticate servers. Servers use it to authenticate clients. TLS also allows you to create a secure channel by encoding all transmitted data. TLS is reminiscent of SSL. The TLS protocol is an advanced modification of SSL that protects data when

transmitting it on the Internet. At the same time, TLS has additional features that allow you to use the protocol not only in browsers, but also in instant messengers, IP-telephony. Using legacy SSL protocol leads to vulnerabilities that can be avoided by switching to TLS.

The operation of TLS is described in two important terms - session and connection. A session defines a set of security settings that can be used by several connections. The session identifier indicates the client's intention to create a new session or create a new connection within the same session.

A TLS connection session consists of the following steps:

- Handshake. Server Authentication Client authentication, creation and negotiation of session keys designed for data encoding.
- Two-way data exchange. The data is encoded by the sending program using session keys, then transmitted to the receiving program where it is decoded.
- During the session, repeated handshake connections may occur.
- In case of disconnection, the session will be automatically closed.

The operation diagram of handshake TLS 1.3 is shown in fig 1.

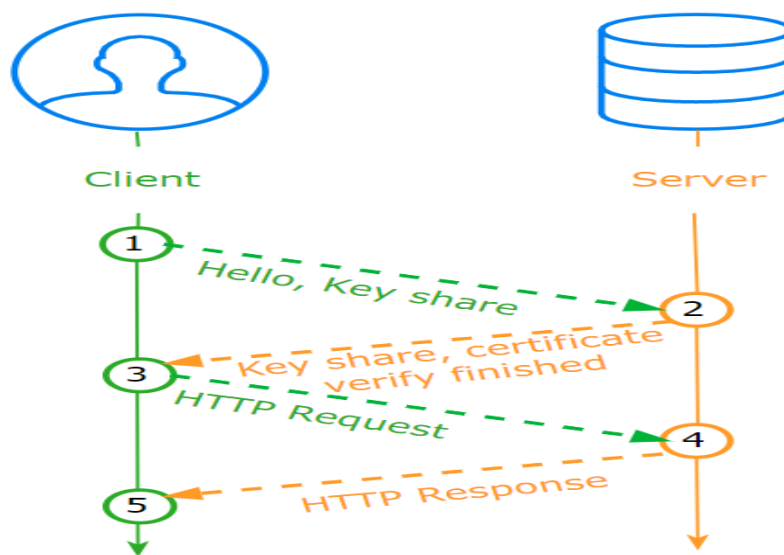

Fig. 1 – TLS 1.3 Full Handshake

Obtaining a TLS certificate

To be authenticated server needs to have a certificate and its corresponding private key.

The server administrator can obtain the certificate by following these steps:

1. Using the `openssl req` command, create a certificate application and the corresponding private key;
2. Send the generated application to the certification center.

The certification center signs the created application using its keys. Next, the server certificate is sent back to the server administrator. The server authentication process consists of checking the validity of the issued certificate, checking the status of the certificate (not expired, not revoked) and checking the ownership of the certificate. If all these actions are completed, the server will be considered authenticated.

Any public key certificate has information about its owner. For TLS server certificates, the domain (host) is specified in the `CommonName` field.

In the event that the server has several hosts, authentication is successfully completed only when the certificate presented by the server answers exactly the server name that the client specified to establish the connection.

Version 1.3 of the TLS protocol solves many vulnerability problems by refusing to support legacy encryption systems.

The new version has compatibility with previous versions: for example, the connection will be rolled back to version TLS 1.2 if one of the parties cannot use the newer encryption system in the list of allowed protocol algorithms version 1.3. However, in an attack such as active interference in the connection, if the hacker forcibly tries to roll back the protocol version to 1.2 in the middle of the session, this action will be noticed and the connection will be interrupted.

The TLS protocol encrypts any kind of Internet traffic. The most common form is web traffic. If the link in the address bar starts with "https", browser establishes a connection via TLS.

Results and discussion. Encryption is necessary to communicate securely on the Internet. If your data is not encrypted, anyone can analyze it and read confidential information.

The most secure encryption method is asymmetric encryption. This requires 2 keys, 1 public and 1 private. These are information files, most often very large numbers. The mechanism is complex, it means that you can use the public key to encrypt the data, but you need a private key to decrypt it. The two keys are connected using a complex mathematical formula that is difficult to hack.

You can imagine the public key as the location information of a closed mailbox with a hole, and the private key as the key that opens the box. Anyone who knows where the box is can put a letter there. But to read it, a person needs a key to open a box.

Since asymmetric encryption uses complex mathematical calculations, a lot of computing resources are needed. TLS solves this problem by using asymmetric encryption only at the beginning of the session to encrypt communication between the server and the client. The server and the client must agree on one key of the session, which they will use together to encrypt the data packets.

The process by which the client and server agree on a session key is called a handshake. This is the moment when 2 communicating computers are introduced to each other.

One of the advantages of TLS is its complete software and platform independence. The protocol is implemented as a multilayer medium. The TCP transport protocol is used as the first layer. The second layer overlaid on TCP is the TLS Record Protocol. Together, these two layers, TCP and TLS Record Protocol, form the core of TLS.

TLS supports many different key exchange methods, data encryption, and message integrity authentication. As a result, TLS secure configuration includes many configurable options, and not all options fully provide privacy features.

Conclusions. The need to ensure the inapplicability of information in case of its interception is the basis of all encryption methods at the transport level. Both warring parties make significant efforts: security specialists develop encryption and masking

schemes for data, and hackers and other security experts develop ways to successfully decrypt and intercept data.

LIST OF REFERENCES

1. Rescorla, E., *SSL and TLS: Designing and Building Secure Systems*. Addison-Wesley, Reading, MA, 2000.
2. Thomas, S.A., *SSL and TLS Essentials: Securing the Web*. John Wiley and Sons, New York, NY, 2000.
3. Kent, S., Atkinson, R., *Security Architecture for the Internet Protocol*, 1998.
4. Калач, &. (2015, May 27). Что такое TLS. Retrieved May 26, 2020, from <https://habr.com/ru/post/258285/>.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE EFFICACY OF PRIMARY SURGERY VERSUS DEFINITIVE CHEMORADIATION THERAPY IN ADVANCED ORAL CAVITY CANCER

Kravets Oleg

Candidate of Medical Science, Senior Researcher
National Cancer Institute, Head and Neck Oncology Department
Kyiv, Ukraine

Burtyn Olha

Surgeon
National Cancer Institute, Head and Neck Oncology Department
Kyiv, Ukraine

Introductions. The use of definitive chemoradiation therapy (CRT) as an organ-preserving approach is an acceptable alternative to surgery followed by radiation therapy (RT) or concomitant CRT in patients with advanced squamous cell oropharyngeal, hypopharyngeal and laryngeal carcinomas. The efficacy of this approach in patients with advanced resectable oral cavity squamous cell carcinoma (OCSCC) still needs to be investigated.

The aim of the study was to compare the efficacy of definitive CRT and primary surgery with RT or concomitant CRT in the treatment of patients with resectable OCSCC III – IV A-B stages.

Materials and Methods: We performed a retrospective analysis of the outcomes of treatment of 502 patients with resectable OCSCC III-IV A-B stages (2002-2014) of whom 295 patients had the surgical treatment with RT or concomitant CRT (S-RT / CRT group) and 207 patients underwent definitive CRT (CRT group). Survival rates were estimated by the Kaplan-Meier method and compared between groups using the

log-rank test. The Cox regression model was employed to evaluate the impact of several risk factors on survival.

Results: There were no statistically significant differences between the groups regarding age, gender, subsites, cT, cN and disease stage ($p > 0.05$ for all comparisons). In the S + RT / CRT group, 190 patients (64.4%) had adjuvant RT, and 84 (28.5%) patients underwent CRT. Salvage surgery was performed in 38 (18.3%) CRT patients. The five-year overall survival (OS) of S + RT / CRT patients was 55.1% versus 19.1% in CRT group; the 5-year disease-free survival (DFS) of S-RT / CRT patients was 57.1%, versus 16.2% in CRT group. Comparison of survival curves revealed statistically significant higher OS and DFS in S-RT / CRT group as against CRT patients ((hazard ratio (HR) = 0.29 (95% confidence interval (CI) 0.22 - 0.37), $p < 0.001$; HR = 0.26 (95% CI 0.21 - 0.33), $p < 0.001$), respectively). Multivariable analysis showed that the treatment modality significantly affected OS and DFS (HR = 0.19 (95% CI 0.14 - 0.25), $p < 0.001$ vs HR = 0.21 (95% CI 0.16 - 0.27), $p < 0.001$, respectively).

Conclusion: As compared to definitive CRT, primary surgery with adjuvant RT or CRT in patients with resectable OTSCC III – IVA-B stages significantly increases 5-year OS and DFS survival rates.

UDC 341.01

**PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF CITIZENSHIP
IN INTERNATIONAL LAW**

Kashuba Oleksandra Andriyivna

1st year student of the Faculty of Consulting and International Business

Simon Kuznets

Kharkiv National University of Economics

Kharkiv, Ukraine

Науковий керівник

Matvieieva Anastasiia Volodymyrivna

Ph.D., senior researcher

Associate Professor of Law

National Aerospace University

«Kharkiv Aviation Institute»

Kharkiv, Ukraine

Associate Professor of Legal Regulation of Economics

Simon Kuznets Kharkiv

National University of Economics

Kharkiv, Ukraine

Abstract: The article is devoted to the problem of formation of the institution of citizenship, identification of its main sources and the relationship between international and national law.

Keywords: citizenship, institute of international law, sources of international law, national legislation.

In recent decades, in some major blocs of public relations, regulated by both national and international law, the influence of the latter began sharply grow. This manifested itself in the development of new legal principles in these areas and in the development of better mechanisms for implementing such norms and principles.

This can be attributed primarily to the international legal regulation of human rights and freedoms, one of which, as it is known that there is a right to citizenship enshrined in Universal Declaration of Human Rights, International Covenant on civil and political rights, the Convention on the Rights of the Child, etc.

The institution of citizenship replaced the institution of citizenship, which under feudal absolutism symbolized the complete dependence of man on the monarch and his duty to be «under the control» of his master and obediently carry out his will.

In modern conditions, the term «citizenship» is used only in monarchical countries as a synonym for citizenship. Since the XVIII century, when the state recognized man as a free and equal participant in social relations, an active participant in the exercise of sovereign power of the state, the term «citizenship» has been finally enshrined in law [1].

From a legal point of view, citizenship acts, on the one hand, as a phenomenon of objective law and, on the other, as a phenomenon of subjective law. In the first case, citizenship is an institution of law. In the second case, we are talking about citizenship as a recognized (fixed) law of a person is belonging to a particular state. In this capacity, individual rights regarding citizenship (its acquisition, termination, etc) mediate citizenship.

In the most general form, citizenship is a legal status of a person due to his belonging to a certain state. Many scholars who study the concept of citizenship define it as one of the fundamental human rights, thanks to which a citizen becomes a full member of society, thus bringing a relevant and well-founded desire, common to all world political practice, to reduce statelessness, streamline and universalize the institution of citizenship at the level of generally accepted principles and norms of international law [2].

A person, depending on his political and legal relationship with the state, may be: stateless person (stateless person); bipatrid (two or more citizenships); citizen (one citizenship).

Citizenship issues relate primarily to the field of domestic law. Therefore, citizenship is primarily an institution of the internal law of each state. At the same time, it is also an institution of international law, since issues of citizenship are regulated by states based on not only domestic, but also international law.

However, citizenship as a legal phenomenon is the same: there is no domestic concept of citizenship, unlike international law.

Since questions of citizenship belong both to the institution of constitutional law of individual states and to the institution of international law, the laws of each country, as well as international treaties, which are concluded by each country, international acts, declarations, etc., deal with these issues.

The provision of civil rights in full is associated with the category of citizenship. In international law, norms are enshrined in which everyone has the right to citizenship (Article 15 of the 1948 Universal Declaration of Human Rights, Article 24 of the International Covenant on Civil and Political Rights of 1966, Article 7 of the 1989 Convention on the Rights of the Child g.).

Although the national law of individual states it cannot be a direct source of international law, yet it is precisely this law the basis of international legal protection of rights human – almost all international norms human rights, enshrining a list of fundamental rights and freedoms, were borrowed from law states [3, p. 21-31].

However, later international law began seriously influence national legal systems in order to modify them in order to improve the mechanisms protection and defense of human and civil rights.

Acquisition of citizenship can take place in a general and exceptional manner. The main and most common way to acquire citizenship in a general manner is to

acquire citizenship by birth, i.e. birth in a certain territory from parents who are citizens of a certain state, independent of the will of the individual.

Principles for determining citizenship by birth:

- blood principle (*jus sanguinis*) – the citizenship of a newborn is determined by the citizenship of his parents, regardless of the place of birth of the child (Arab states, Afghanistan);
- the principle of soil (*ius soli*) – the place of birth of the child is determining, and the citizenship of his parents does not matter (USA, Latin American states). This principle is enshrined in Art. 20 of the American Convention for the Protection of Human Rights, in Art. 1 Argentina Citizenship Act. To a certain extent, the principle of soil is always supplemented by the principle of blood - as a rule, in relation to the children of citizens of these states born abroad;
- synthesis of both principles (most countries of the world) – the blood principle prevails, but if the parents are unknown or stateless, then the soil principle applies (India, France, Great Britain, Russia, China).

Another way to acquire citizenship in a general manner is naturalization (admission to citizenship). Naturalization (rooting) is an individual citizenship at the request of the person concerned. The naturalization procedure is regulated by national legislation, which should not contradict the generally recognized principles of international law. Through naturalization, citizenship can be obtained for both stateless persons and citizens of foreign countries. The Universal Declaration of Human Rights enshrines the principle of freedom of choice of citizenship (Article 15).

Earlier, when a woman married a foreigner, she automatically lost her citizenship and acquired her husband's citizenship. It is now generally accepted that a woman's citizenship does not change due to marriage (1957 Convention on the Citizenship of a Married Woman). The Convention provides that a woman's citizenship cannot be automatically changed if she marries a foreigner, divorces such a woman, changes in her husband's citizenship during marriage. If desired, a woman can acquire the citizenship

of her husband "in a special simplified naturalization procedure." Similar rules are contained in the 1997 European Convention on Citizenship.

Reintegration is the restoration of citizenship of a person who has lost such citizenship for any reason. Reintegration is of particular importance for those states whose legislation provides for a complicated procedure for granting citizenship.

National law mainly regulates loss of citizenship. Separate provisions on this are also present in international treaties.

Withdrawal from citizenship is the loss of citizenship by decision of the competent authority of the state, issued at the request of the person concerned. The individual, on his own initiative, raises the question of his withdrawal from citizenship before the competent authorities of his state. National law governs the exit procedure.

Deprivation of citizenship is carried out at the initiative of the state if an individual commits actions detrimental to the state as a whole, its sovereignty and security. Deprivation of citizenship is a sanction containing an element of punishment. The 1948 Universal Declaration of Human Rights and Freedoms (Art. 15) prohibits "arbitrary" deprivation of citizenship. The term "arbitrary" means that deprivation is in principle permissible, but can only take place legally.

Many states have adopted constitutional and special rules regarding the obligation of the state to ensure the protection of the legitimate rights and interests of its citizens abroad. The basis of this approach is Art. 16 of the International Covenant on Civil and Political Rights of 1966: "Every person, wherever he is, has the right to recognition of his legal personality."

Dual citizenship (bipatrism) or multiple citizenship is the legal status of a person holding the citizenship of two or more states. A person may obtain a second citizenship both with the knowledge of the state in which he received the first citizenship, and without his knowledge. The main reason for dual citizenship is the discrepancy between state laws on the grounds for acquiring and losing citizenship. One of such cases is connected with the conflict of the principles of "blood right" and "soil right" laid down in the laws

of various states when acquiring citizenship by birth. In addition, a woman may have dual citizenship when she marries a foreigner, if the national legislation does not deprive her of her citizenship after marriage, and the laws of the country of the spouse automatically grant her the citizenship of her husband.

In this case, there is a clash of various principles enshrined in the laws of the state: the principle of family unity (the wife follows the citizenship of the husband) and the principle of equality of parties to the marriage (marriage does not entail a change in the citizenship of the spouses). The principle of family unity is enshrined in Spanish law. The principle of equal rights of the parties to the marriage is in the legislation of most states, including the Russian Federation. Dual citizenship may arise because of adoption, as well as in cases of naturalization due to a mismatch between the grounds of naturalization and the grounds for loss of citizenship.

In the case when dual citizenship comes automatically, it presents certain inconveniences for those who possess it - each state has the right to consider the bipatrid exclusively as its citizen, which follows from the sovereignty of the state. Bipatrid, exercising the rights and obligations in relation to the state of which he is a citizen and in whose territory he is located (taxation, civil duties, military service, etc.), will be forced to exercise the rights and obligations in relation to another state, of which he is also a citizen if will be on its territory. Both states whose citizenship the person has the right to protect him against each other. However, at the same time, each of these states has the right to reject any attempt by the other to protect their citizen under the pretext that he also has his citizenship. Especially often, the subject of interstate disputes regarding persons with dual citizenship is the question of their military service. In this case, both states claim to fulfill a military duty by a person. The issue can be resolved either through direct diplomatic negotiations, or by concluding an international treaty on the military service of persons with dual citizenship.

It is impossible to completely exclude cases of dual citizenship. However, they can be reduced. This can be achieved both by domestic means and by international

legal. Among the domestic methods of reducing dual citizenship are, in particular, the following methods. Legislation of a number of states gives individuals the right to choose citizenship and, therefore, renounce one of their citizenships.

With regard to the prevention of dual citizenship when a woman marries, in the vast majority of national systems, a principle has now been introduced according to which a woman marrying a foreigner does not affect her citizenship.

Children, both of whose parents were citizenship of both parties at the time of the birth of the child, acquire the citizenship of these parties from the moment they are born, however, before these children reach the age of 18, their parents can choose one of the parties to them by renouncing the citizenship of the other in the form a joint written application A person who has reached the age of 18 and who was a citizen of both parties may retain both citizenships or choose citizenship of one of the parties by renouncing the citizenship of the other giving a written application for renunciation of citizenship within one year after reaching 18 years.

The norm is also not uninteresting, according to which a person possessing the citizenship of two states acquired without any voluntary action on his part can refuse one of them if there is a permission of the state whose person he wants to renounce his citizenship.

Finally, it should be borne in mind that international treaties regulate the right to options, that is, a person's free choice of his own citizenship, as already mentioned.

Stateless persons (stateless persons) are persons residing in the territory of a certain state, but not being its citizens and not having evidence of their belonging to the citizenship of a foreign state.

The main reason for statelessness is the "negative" conflicts of national citizenship laws. There may be a wide variety of options for such a collision. A person loses citizenship in one state due to the cancellation of the decision on admission to citizenship, but is not able to acquire citizenship in another state. The same thing can happen when a person leaves citizenship on his own initiative, as this does not guarantee

the automatic acquisition of citizenship of another state. Statelessness can occur in a woman when she marries a foreigner, if the law provides for the loss of previous citizenship.

For example, when a woman with Liberian citizenship marries a Swedish citizen, she becomes stateless, as she automatically loses her previous citizenship, but does not automatically receive a new one. Due to the fact that in Art. Section 20 of the Liechtenstein Citizenship Act of November 14, 1933 established that a woman ceases to be a Liechtenstein citizen if she marries a foreigner, her marriage to a U.S. citizen will automatically result in her losing her original citizenship without automatically obtaining a new one. Statelessness can occur from the moment a person is born. For example, if a citizen of a state where the principle of "soil law" (Argentina) is in effect has a baby in another country where the principle of "blood law" (Sweden) is in effect, then he becomes a stateless person.

Since stateless people do not have a stable legal relationship with a particular state, this puts them in a less favorable position compared to citizens of the state in whose territory they live. They, as a rule, are limited in political rights and cannot claim protection by any state. In a number of countries, stateless labor and social security laws do not apply to stateless persons. States regulate the legal status of stateless persons both through national legislation and through international treaties.

In the international legal sphere, issues of statelessness are addressed in two main directions: regulation of the legal status of stateless persons and regulation of the reduction of cases of statelessness.

The legal status of stateless persons is reflected in the Convention on the Status of Stateless Persons of September 28, 1954 (entered into force June 6, 1960), referring to stateless persons as a person who is not considered by any state as a citizen by virtue of the law of that state. Parties to the Convention have undertaken to apply its provisions to stateless persons without discrimination of any kind on the basis of their race, religion or country of origin. On the other hand, each stateless person has obligations in relation to

the country where he is located, which implies submission to its laws, as well as measures taken to maintain public order. With regard to such rights as the right to movable and immovable property, copyright and industrial rights, the right of associations, employment, housing issues and a number of others, stateless persons legally residing in the territory of a contracting state are given the most favorable position, in any case no less than that which is usually granted to foreigners under the same circumstances.

Stateless persons have the right to choose a place of residence and free movement within the territory of the state, subject to all the rules usually applicable to foreigners. At the same time, stateless persons are equated with citizens of their country of usual residence with regard to the right of free appeal to courts, primary education, government assistance, remuneration for work, social security. Thus, the Convention enshrines the principle according to which stateless persons enjoy a certain set of rights in the territory of that state where they have permanent residence. Parties to the Convention have committed themselves not to expel stateless persons lawfully residing on their territory for reasons of national security or public order. The expulsion of such stateless persons is possible only pursuant to decisions made by the court. Finally, the Convention obliges states to facilitate, to the extent possible, the assimilation and naturalization of stateless persons, which aims to reduce the number of stateless persons.

Despite recognition of the right to a nationality, there are currently at least 10 million people who do not have a nationality and are therefore stateless. While statelessness is a global problem, it is particularly prevalent in South East Asia, Central Asia, Eastern Europe, the Middle East, and several countries in Africa. Estimates show that the countries with the greatest number of stateless persons residing within their borders are Cote d'Ivoire, Estonia, Kuwait, Latvia, Myanmar, Russia, Syria, Thailand, and Uzbekistan [4].

Regulation of the reduction and prevention of statelessness is the goal of a number of international agreements. This primarily refers to the Convention on the Reduction of

Statelessness of August 30, 1961 (entered into force on December 13, 1975, the former USSR was not involved). The Convention establishes a provision that a contracting state shall not deprive a person of his citizenship if such deprivation of citizenship makes him stateless. It grants its citizenship to a person born on its territory who otherwise would not have citizenship. Consequently, the Convention establishes the acquisition of citizenship by stateless children on the principle of "soil law" - they receive citizenship at the place of birth. The loss of citizenship by a woman who married a foreigner is determined by the acquisition of a new citizenship. No one should become stateless as a result of the transfer of territory by one state to another. The contract completing such a transfer must contain guarantees of statelessness for persons residing in the transferred territory. As for birth on a ship or on an aircraft, it is considered to have taken place on the territory of the state whose flag the vessel is flying, or on the territory of the state where the aircraft is registered. A number of provisions of the Convention on the Citizenship of a Married Woman dated February 20, 1957 are devoted to the prevention of statelessness. The Convention provides for the exclusion of the automatic influence of marriage and divorce by a woman on her citizenship. Acquisition of citizenship by a husband or his renunciation of citizenship does not prevent the retention of a woman's citizenship. A number of provisions regarding the prevention of statelessness are also contained in the Convention, which regulates some issues related to the conflict of laws on citizenship of April 12, 1930. So, Art. 13 of the Convention established that in cases where minor children do not acquire the citizenship of their parents as a result of naturalization of the latter, they retain their citizenship.

LIST OF USED LITERATURE:

1. Інститут громадянства: поняття та характеристика: Електронний ресурс. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9731/>
2. Журавка О.В. Міжнародно-правова характеристика інституту громадянства : автореф. дис... канд. юрид. наук. Х., 1999. Електронний ресурс. Режим доступу: URL: <http://www.libs.com.ua/>
3. Карташкин В. А. Права человека в международном и внутригосударственном праве. М., Ин-т государства и права РАН. 1995. 135 с.
4. Citizenship & nationality. URL: <https://ijrcenter.org/thematic-research-guides/nationality-citizenship/>

**DRYING PERFORMANCE OF THERMOLABS MATERIALS AT LOW
TEMPERATURES**

Malashchuk Nataliia

Junior Researcher

Nataliia Dabizha

Senior Researcher Ph.D.

Snezkin Yuriy

Doctor of Technical Sciences, Professor

Institute of Technical Thermophysics of the National
Academy of Sciences of Ukraine, UKRAINE, Kyiv

In the technology of convective drying, the intensification of the process is carried out mainly by increasing the temperature of the drying agent. However, the possibility of using this method when drying thermolabs materials to a low residual moisture content is limited.

Keywords – drying, heat pumps, convective drying, moisture content, energy efficiency.

One of the drying facilities to which the raised requirements are raised are fruits that, by their biological and chemical nature, are sensitive to the action of elevated temperatures, that is, they are thermally stable. For the dehydration of fruits nowadays, the most used is the convection drying method. The use of traditional convection drying plants is associated with significant losses of heat from exhaust air and high specific energy consumption for moisture removal reaching 6000 kJ / kg or more, as well as with low intensity moisture removal at low temperature dehydrated to low residual moisture content in the production of chips and fruit powders [1].

The aim of the work is to select and substantiate the methods of intensifying the process of convective drying of thermolabs materials to low residual moisture content and to find ways to increase the efficiency of this process.

The feature of thermolabial materials is the dependence of the quality of the finished product on the temperature level of the dehydration process and its duration. For thermolibious materials during drying under poorly selected modes, the quality of the product may deteriorate. Therefore, in determining the optimal drying conditions of thermolibious materials, the following requirements are followed: shortening the length of the process; minimize the cost of heat; obtaining a product with given properties.

For fruits containing such thermolabs substances as sugars, pectins, organic acids, vitamins, enzymes, the increase in drying temperature is limited to the maximum allowable level of heating material. In order to prevent the formation of stained substances that are accompanied by the thermal decomposition of sugars, as well as for the preservation of valuable nutrients and aroma, it is necessary to dry the fruit under conditions in which the temperature of the heating of the material does not exceed the maximum permissible. Based on the studies on the thermal decomposition of sugars and taking into account the literature data on the biochemical and physical changes occurring under the influence of temperature in vegetative materials, we accept the maximum permissible temperature of material heating during convective drying of apples in a dense layer equal to 60 °C [2].

Results of experimental studies. As can be seen from the curves of apples drying (Fig. 1) with an increase in temperature from 40 to 60 °C during drying to a residual moisture content of material 5%, the length of the process is reduced from 270 to 155 minutes. (ie 1,7 times), and the drying rate at the initial moment is increased by 1,4 times.

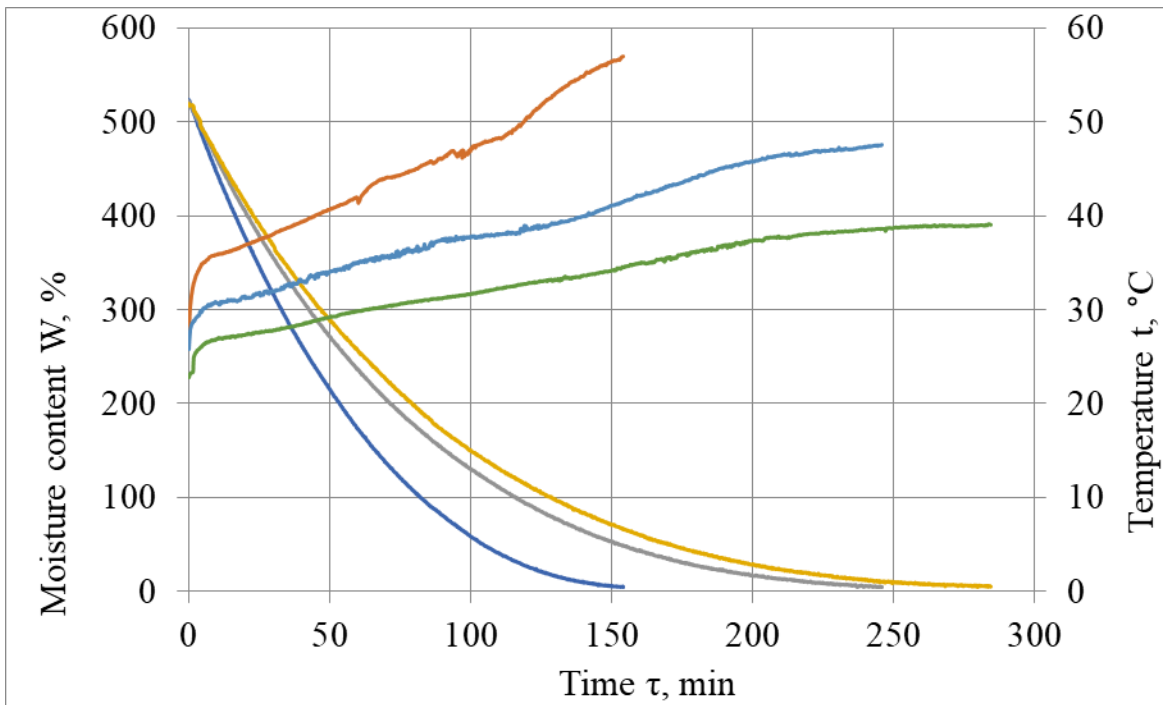

Fig. 1. Effect of the temperature of the drying agent on the process of drying apple rings in the thickness of 4-5 mm at $v = 1.5$ m / s and $d = 10$ g / kg s.p.: 1, 6 – $t = 60$ °C; 2, 5 – $t = 50$ °C; 3, 4 – $t = 40$ °C.

With these drying temperatures, the excellent appearance and properties of the apples are preserved (Fig. 2).

Fig. 2. Appearance of rings of apples thickness 4-5 mm at different drying temperatures: 1 – $t = 60$ °C; 2 – $t = 50$ °C; 3 – $t = 40$ °C.

At temperatures above 80 °C the material temperature rapidly increases and exceeds the maximum allowable temperature, which leads to the browning of the surface of the samples, the apples have taste and smell is not inherent in the raw material, which is unacceptable.

According to research results, an energy-saving low-temperature apple drying regime has been developed to a low residual moisture content with drying of the drying agent. In the practical implementation of this regime for drying the drying agent, it is proposed to use a steam compressor heat pump. The integration of the heat pump in a closed loop of the convection dryer allows, by condensing the moisture in the evaporator of the heat pump, to reduce the moisture content of the drying agent, as well as to utilize the heat of condensation, with subsequent returning it to the drying process at a higher temperature level, which significantly influences the energy consumption of the dryer.

REFERENCES

1. Comparison of different methods of production of food powders / O. A. Kremnev, Yu. F. Snezhkin, A. A. Havin, L. V. Klymenko // Prom. heat engineering - 1985. - Vol. 7, № 5. - P. 39-41.
2. FAO Statistical Yearbook 2010. Word Food and Agriculture // Word Food and Agriculture Organization of The United Nations. – Roma, 2010

DEVELOPMENT OF THE CHATBOT GRAPHIC DESIGN APPLICATION

Malikin Dmytro Yevhenovych

Student

Kharkiv National University of Radio Electronics

Kharkiv, Ukraine

Abstract: Nowadays many brands offer sales, support or consulting services in instant messengers with the help of the chatbots. The goal of the research and development is to create chatbot graphic builder application to solve the problem of low resources to hire a good developer to write a code. As a result the system with two parts, web-application and back-end API, was designed and created.

Keywords: chatbot, graphic constructor, builder, software, development, web-application, django, javascript.

A chatbot is a computer program designed to emulate a conversation with a user as if he were communicating with a real person. Such programs are often created for a variety of practical purposes, such as customer service, information provision, quizzes or text games[1].

Chatbots can run at the different platforms: messengers, websites. It is a well-known case, when the user needs to create such a bot, but there are a number of reasons that require simplification of such creation. For example, the user does not have significant programming skills, and resources do not allow to hire a specialist. And that's when the chatbot builders or constructors come to the rescue.

The most popular kind of such builders are graphical constructors, which generate the logic of the bot by building flowcharts or diagrams. This method is attractive because it

allows the user to detail the logic of the bot, without spending significant resources and writing the code.

There are builders that target one specific platform, and there are those that have the ability to create bots for multiple platforms. Also, some builders support feature of plugins usage. That helps the creator to create bot in different ways, for example, with external API usage. Several systems are not easy to use for bot owners with their user interface.

According to the listed advantages and disadvantages of existing graphical bot constructors, it was decided to implement custom software solution.

When the developers team starts to create the product, the first step to this is a UML design. Creating UML diagrams such as use-case or deployment diagram can help easily understand the system that is to create. Also, the big step when starting to design a project is to create database schema. It can be displayed in different ways and one of them is a ER-diagram.

When the specification has been written it is needed to choose an architecture for the system. Because a graphical constructor needs to have the GUI, it was decided to create a web-application. The system should work with a big amount of data, so web-application should be separated from the back-end of the system. Most of the users are supposed to use the features of the builder itself against the features of, for example, profile editing. So, the microservices architecture for the back-end was selected. It allows to separate code by functionality in small pieces that can be easily scaled[2].

For the web-application, JavaScript and React library were chosen as the core technologies. JavaScript is a popular programming language and the React is a library for user interfaces creation. At the back-end side, there is a RESTful API that uses JSON format to send and retrieve data[3]. It has been created using Python and Django, a framework that includes a lot of solutions that allows to build a big system. One of such solutions is a Django REST Framework. It allows the developer easily create RESTful API without great efforts, but its behaviour can be customized when it's needed. As a

database management system PostgreSQL was selected. This RDBMS is modern, open-sourced and has a lot of advantages such as security and performance. Django also includes ORM that links classes in Python code to relations in a database.

As a result the system for chatbot graphical design was designed and developed. It includes two parts: web-application and back-end API. Also, there is a possibility to create desktop applications later, because there is no need to adapt back-end for this. System supports creation of bots for different platforms. Also, it allows to make message blocks which can be handled in different ways, upload images and other files to send them later using a bot, handle bot customers database. The system supports plugins to use several implemented applications with a created bot.

REFERENCES

1. Muldowney O. Chatbots: An Introduction And Easy Guide To Making Your Own. Curses & Magic, 2017.
2. Bass L., Clements P., Kazman R. Software Architecture in Practice. 3 edition. Addison-Wesley Professional, 2012. 624 p.
3. Jin B., Sahni S., Shevat A. Designing Web APIs: Building APIs That Developers Love. O'Reilly Media, 2018. 232 p.

УДК 336.1

**RESEARCH ON THE BUDGET ROLE IN THE STATESOCIO-ECONOMIC
DEVELOPMENT**

Manzhula Tatyana Yuryevna

Senior lecturer of the Finance Department
SO HPE Donetsk national University
of Economics and trade named after
Mikhail Tugan-Baranovsk, Donetsk

Abstract: The article is devoted to defining the essence, functions and highlighting the State budget's part in its socio-economic development. The budget essence and significance in modern conditions is revealed. The state budget role in economic and social processes is considered. The improving the socio-economic development of the state main directions are formulated.

Keywords: budget, State budget, budget process, economic regulator, socio-economic development

The budget of any country reflects important economic, social, and political society and human life problems. The budget reflects the scope of the state's activities and at the same time limits them. If, on the one hand, these are funds that are placed at the full state disposal and determine its financial potential, on the other, this document focuses on public funds that are not owned, but at the state authority's disposal. In a market economy, the budget plays a special state regulator's part in the socio-economic processes [1].

The state budget is the main state financial regulation method. It provides for the division and GNP redistribution between the state regions, economy sectors, population social categories, based on its economic development strategy, financial policy and the market

mechanism needs. In a crisis, the market mechanism is less effective, so the state needs to expand its intervention in the process of redistributing financial resources.

The state budget, as one of the state financial system links, reflects the monetary relations that arise between the state, on the one hand, and enterprises, organizations, institutions of all ownership forms and individuals, on the other, about the formation of a centralized state fund and its use for expanded reproduction, improving living standards and meeting other social needs. Thanks to the budget, the state is able to focus financial resources on important areas of economic and social development.

The article purpose is to determine the budget role in the socio-economic development of the state.

Financial science offers many theories about the budget and public finances.

In the early stages, financial science saw its task in justifying the ruler's proposals for the rational management of the state economy. These proposals were based on universal values and reflected, in their view, a rational budget policy of the state.

At the beginning of the twentieth century, the first scientific definitions of the budget appeared. The Brockhaus and Efron encyclopedic dictionary claims that the budget, from the state's point of view, is a General financial law on which the state's revenue and expenditure are recorded.

It was at this time that the idea that became dominant in the second half of the twentieth century was born, according to which the state, along with the solution of classic administrative, political and defense tasks, should perform the social public welfare function, provide the population with moral prosperity, comfortable and safe existence.

The idea of public goods has become crucial in the budget and finance theory in General. Representatives of this theory call the budget a public or fiscal economy, which productivity is measured by the public volume and goods quality [2].

The budget as an independent economic category is a real, objectively determined distribution relations form of existence that fulfill a specific purpose-to meet the needs

of both society as a whole and its administrative territorial structures in financial resources [2].

The economic budget essence is the distribution and redistribution of gross domestic product between the economy sectors, population and territories segments in order to improve the economy efficiency and the citizenswelfare. With its help, the state provides society with goods and services that significantly affect the well-being level and the population'slife quality. These benefits include national defense, national security, law and order, landscaping, environmental protection, education, health, science, culture, etc. [3].

The state budget is also understood as a centralized state financial resourcesfund, which is used to perform the functions assigned to it [1].

More fully, the budget essence is implemented through its functions - distribution and control.

Through the distribution function, the state accumulates all budget revenues sources in its hands in order to further redistribute them with the greatest efficiency.

The control function essence is that the society, represented by specific state or non-state structures, controls and equalizes the budget distribution [3].

There are economic, political, and social budgetpurposes.

The budget economic significance lies in the state ability, represented by government bodies, to influence the economic course and social processes in the state by mobilizing financial resources and distributing them.

The political budget significance lies in the fact that it is approved by the legislative body, which consists of representatives elected by the people - people's deputies, thus realizing the people'swill.

The social budget significance lies in the fact that the budget solves a social issue - science, culture, sports, health, education, provision and pensioners and disabled people maintenance, etc. are financed through the budget.

To improve the state's socio-economic development, it is necessary to perform the following tasks:

- develop a public control system over the targeted use of funds received from the budget to educational and health institutions;
- increase funding for cultural and sports institutions;
- optimize the functioning of the public finance management system;
- clearly regulate by law the accumulation process and financial flows movement, ensuring their transparency;
- ensure the national economy high growth rates as the main factor in reducing financial risks when developing state budget indicators;
- observe objectivity when forming the budget revenue part;
- optimize budget expenditures, which will contribute to full financial support for the implementation of state functions;
- create an effective public debt management system;
- to introduce indicators of the public funds expenditures effectiveness aimed at achieving a positive final result and to encourage authorities at different levels and budget organizations to use budget funds economically [2].

Today, the developed countries budget policy priority tasks are to modernize the budget sector of the economy, reorient public spending in the economy direction, efficiency and effectiveness, and reduce material and energy intensity.

The economy social orientation requires the social factors transformation into a powerful influence lever on economic processes. Meeting the society social needs should be an organic goal of social transformations aimed at equalizing people's living standards, meeting their minimum needs, and so on. Increased attention to the life quality problem is due to a rethinking of the society civilizational development value orientations.

Thus, the budget is an economy regulator, reflecting the amount of financial resources required by the state, determines specific directions for the funds use, and directs the

state financial activities. The budget impact on the socio-economic processes through the budget policy development and using the budget mechanism.

Trends in social development indicate that modern conditions require new approaches to forms and methods of work from all participants in the budget process. First of all, it is necessary to learn how to manage the state financial resources effectively to achieve goals, using the most economical, effective and efficient way to fully meet the socio-economic needs and aspirations of the country's citizens.

LIST OF REFERENCES

1. Gerasimova S.V. Theoretical bases of forming the state budget of Russia / S.V. Gerasimova, K.A. Langolf, I.A. Novozheeva // Tavrishesky scientific observer. – 2016. – №8-1 (13). [Electronic resource]. – Mode of access: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoreticheskie-osnovy-formirovaniya-gosudarstvennogo-byudzheta-rossii>.
2. Dankiv V.Y. the role of the budget in the social and economic development of the state / V.Y. Dankiv, M.I. Galas // [Electronic resource]. – Mode of access: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/2082/1/%D0%A0%D0%9E%D0%9B%D0%AC%20%D0%91%D0%AE%D0%94%D0%96%D0%95%D0%A2%D0%A3%20%D0%A3%20%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E-%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%A3%20%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%92%D0%98%D0%A2%D0%9A%D0%A3%20%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%92%D0%98.pdf>
3. Rozhko D. Theory and problems of determination of essence "budget" // Bulletin of the Kiev national University im. Taras Shevchenko. Series: Economy. 2009. №110. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://cyberleninka.ru/article/n/theory-and-problems-of-determination-of-essence-budget>.

CAR EMISSION IN UKRAINE

Mamedov Mamed

student

Language supervisor:

Kuzmenko A. O.

Dnipropetrovsk state university of internal affairs

Car exhaust is the main source of air pollution in developed countries of the West. In Ukraine, the largest amount of harmful emissions is the merit of vehicles. Our cities with a large population break sad records for the level of harmful substances in the air. The situation there is the same as in western megacities: the share of motor vehicle pollution is 70-80% of the total amount of harmful emissions into the atmosphere. The greatest damage to car exhaust is caused by the ecology of Kiev, Dnipro and Lviv.

But, there is one oddity in European, American and Japanese cities, cars are 2-3 times larger, and the environment in most of them is better than ours. Hence the conclusion: automobile emissions in our country are many times more toxic than foreign ones.

One of the main causes of excessive exhaust pollution is the extremely low quality of automotive fuel. Despite the fact that the worst scary leaded gasoline has been banned in Ukraine for 10 years (since 2003), it is still not possible to clear the atmosphere of the consequences of its use.

It has tetraethyl lead - a poisonous organic compound of lead used to increase the octane number, 8 times more toxic than ordinary metallurgical lead.

The second reason for increased pollution by vehicles: Old cars.

The second reason for the intense poisoning of air in large Ukrainian cities by exhaust gases with an increased concentration of pollutants is the old domestic cars. Emissions of such cars are many times more toxic than foreign ones, since European, American and Japanese cars are equipped with exhaust gas neutralizers.

Reason for increased pollution by vehicles No. 3: Russian roads. Air pollution in Russia

The third reason for the excessive pollution of the atmosphere of our cities by automobile emissions lies in one of the main ills of our country - in the roads. Due to the fact that they are too narrow, and even with many intersections and traffic lights, cars often have to stop, stand in traffic jams for hours. At each traffic light and in places where traffic jams form, the amount of automobile emissions goes off the scale, because under the idle and speed modes the maximum volumes of exhaust gases are released into the atmosphere.

Ways to solve the problem of exhaust pollution

To reduce the amount of harmful automobile emissions into the atmosphere, a whole list of methods is used:

1. Continuous improvement of engine models and reduction of car bodies in order to minimize their fuel consumption.
2. The use of environmentally friendly fuels (natural gas, liquid hydrogen, ethyl alcohol and other varieties of "green gasoline").
3. Supply of exhaust pipes of vehicles with neutralizers. In developed countries, cars are forbidden to appear on the roads without these "filters" for cleaning exhaust gases.
4. The introduction of automated traffic control systems to reduce the time of operation of automobile engines in idle mode and speed.
5. Creation of a zone of green spaces along the roads. This measure allows reducing the environmental impact of car emissions by half. One tree absorbs the volume of exhaust gases emitted by the average machine for 25,000 km per year.

SOURCES:

1. Bobylev S.N., Novoselov A.L., Girusov E.V. Ecology and environmental economics.
2. Konstantinov A.P. Ecology and health: mythical and real dangers // Ecology and life No. 8, 2012, p. 90 - 91.
3. Protasov V.F. Ecology, health and environmental protection. Finance and Statistics, 2001

THE DESIGN OF THE TELESCOPIC MAST AS AN UPGRADED MEANS OF DEPLOYING COMMUNICATION

Maidaniuk Serhii

assistant

Osypchuk Oleksii

Student

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Kyiv, Ukraine

Introductions. Modern armed forces, in particular: rocket forces, air forces, air defence forces and reconnaissance forces, need mobile and high-quality communication to transmit information between units.

The mobility and quality of communication directly depends on both the quality of the antenna and the mobility of the deployment / assembly of the antenna and the antenna complex as a whole.

Because communication points must be mobile and fast, they require, in addition to basic functions, increased requirements for the means of deployment. Thus, the introduction of high-tech means of mobile deployment, which include the antenna mast and the mechanism of its deployment, is now an urgent problem that requires scientific coverage.

The professional literature describes mainly samples of telescopic masts manufactured in the 20th century, which are now obsolete.

Aim. The purpose of the proposed article is to consider the design features of a modernized means of deployment - a telescopic mast. Hence the main objectives of the study:

- to identify the design features of mast samples and mechanisms for their deployment;

- to comprehend features of the modernized designs of a mast separately and mechanisms of deployment of a mast;
- to carry out the comparative analysis of designs and constructive executions of a mast and the mechanism of its deployment.

Materials and methods. In subdivisions, communication should be transmitted without any additional settings and search. Typically, for such purposes, the Armed Forces of Ukraine use bilateral shortwave radios, such as R140. For stable and uninterrupted communication, such a radio station must be raised to a certain height to avoid any interference and to obtain stable communication for a certain period of time. Telescopic masts are usually used to deploy radio stations of this type.

Examples of telescopic masts are: mast R409 and mast R140 (XЖ2.092.098), which is supplied complete with the corresponding radio station. These masts have a round cross section of pipes due to the simplicity of manufacture and low resistance to air flow. All sections of the considered masts rise at the same time [2, 3].

The main characteristics of the telescopic mast R140 [3]:

- height in the expanded state – 12,1 m;
- height when folded – 2,6 m;
- weight – 60 kg;
- deployment time – 20 min;
- maximum load capacity – 35 kg.

The main characteristics of the telescopic mast R409 [2]:

- height in the expanded state – 19,3 m;
- height when folded – 4,86 m;
- weight – 95 kg;
- deployment time – 20 min;
- maximum load capacity – 32 kg;

However, such masts are gradually becoming obsolete, as they were supplied to the Soviet army and have certain shortcomings. Significant disadvantages are: simultaneous

deployment of all links, which causes frequent jams between the links, especially in strong gusts of wind, as well as problems with the folding in severe frostbite or pollution, lack of automatic lifting, which increases the duration of deployment [4].

To address the shortcomings in the design and technical and tactical characteristics of telescopic masts, a modernized design of the telescopic mast "Smereka" is proposed, to the characteristics of which there were increased requirements, including one of the requirements is - the deployment of the mast should be in automatic and manual mode, depending on the situation at the position.

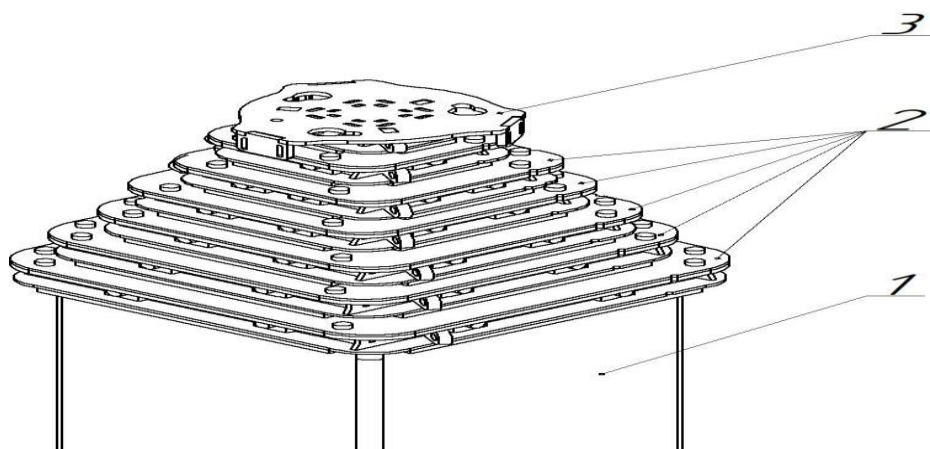
The main characteristics of the telescopic mast "Smereka":

- height in the expanded state – 12...25 m;
- height when folded – 2,2...3,7 m;
- weight – 100...150 kg;
- deployment time – 12 min (in manual mode);
- maximum load capacity – 58...89 kg (150 kg in the new version under development)

Characteristics depend on a configuration, according to the individual specification from the customer.

Results and discussion. The mast "Smereka" is designed to address the shortcomings of Soviet analogues. The development has two lifting modes: manual and automatic (main). The design of a mast provides protection against a frost, against pollution of parts of mechanisms, and the pyramidal type of rise and folding prevents jamming at strong gusts of wind. The movement of each link is independent, the next link begins its movement only after fixing the previous one (fig. 1).

Winch of the telescopic mast "Smereka" (fig. 2) can be manufactured in two versions: MT3 and MT4. In the first version, MT3, the torque passes through a two-speed gearbox, and then to the splined shaft, which transmits the torque to the gear wheel connected to the winch drum. In the latter scheme, the drum, splined shaft, planetary gear and motor, are on the same axis.

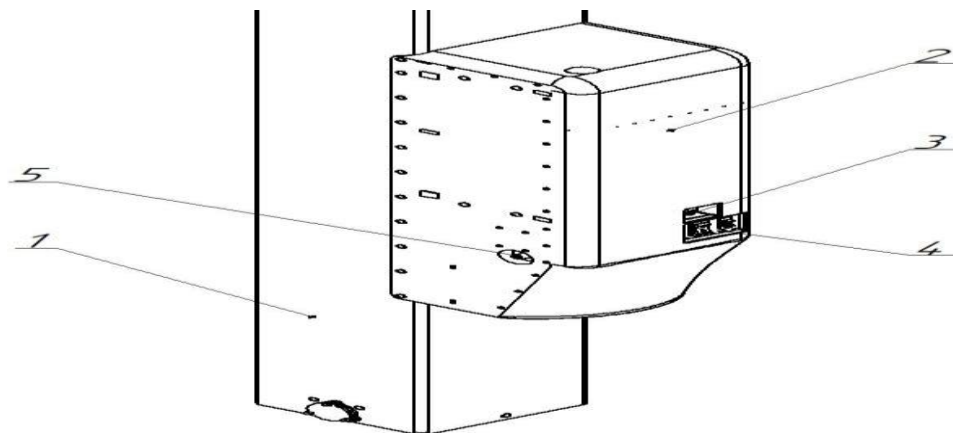

**Fig.1. Model of the upper block of the telescopic mast
"Смерека" in a folded state:**

- 1 – square pipe of the first link of the mast, 2 – cantilever pad,
3 – platform for fixing the device for fastening the antenna**

When moving the drum, the end of its movement is fixed by sensors that transmit a signal to the board, which, turns off the engine. Both winches have a manual drive, which is used as a backup device in case of problems with automatic lifting and in exceptional situations in the mast deployment position.

For automatic mast lifting, the design of the MTZ winch uses a 400W 12V DC motor, which is controlled by a control board.

**Fig.2. model of the telescopic mast "Смерека" assembled with an MT3 winch:
1 – square pipe of the first link of the mast, 2 – winch, 3 – operating mode switch,
4 – control panel, 5 – manual transmission shaft**

A 15:1 planetary gearbox is used to transmit torque to the drum. The drum unit does not have a device for laying the cable, the drum itself moves along a fixed shaft with a thread Tr28x5. Torque is transmitted from the gearbox through the coupling to the splined shaft. The splined shaft transmits torque to the drum, the drum moving along the grooves of the splined shaft by means of keys mounted in the diaphragm of the drum with screws.

The winch can also be switched to manual (backup) lifting mode, using a specialized clutch and a switch mounted on the control panel.

The telescopic mast itself works as follows: a cable driven by a winch, passes through a system of cassettes with pulleys, drives the piston of the first section, which raises the link to a fixed distance, and then the hook system automatically locks the link, then the next link begins to move. The pistons of all sections, except the first and last, have a block of fixing hooks. The first fixing hooks are used to fix the link after lifting to its fixed height. The second locking hooks are used to secure the next link to the previous one. After lifting the first link to a fixed height, the next link is automatically released and begins to move to its fixed height, which is a gradual pyramidal rise of the mast.

Ftoroplastic plates are installed in the piston and on upper blocks of each section to minimize friction between the mast sections..

For additional fixing and deployment of the mast in the field, three braces are used (depending on the configuration), special welded cantilever pads, which are installed on the upper part of each link. On the last link the device for installation of the antenna is established.

Among the advantages of modern design - the ability to deploy the mast series "Smereka" both independently (on braces) and built into the body of mobile military equipment.

Conclusions. The modernized design, various variants and configurations of the telescopic mast, open wide technical and technological possibilities and prospects for implementation into modern armed forces..

The result of the updated upgraded design of the telescopic mast winch, which works in both automatic and manual modes, is to provide resistance to skew and reduce the time to deploy the antenna, which increases the mobility of the entire structure.

REFERENCES

1. Министерство обороны СССР. Руководство по устройству и эксплуатации радиостанций Р-140 и Р140Д. – Москва: Военное издательство МО СССР, 1967. 440 с.
2. <https://rt3f.jimdofree.com/антенны/мачты/телескопическая-мачта-р-409/>
3. <https://rt3f.jimdofree.com/антенны/мачты/телескопическая-мачта-р-140/>
4. <https://findpatent.ru/patent/255/2557770.html>

UDK: 611.367-018.1:615.212.7]-08

**THE ULTRASTRUCTURAL ORGANIZATION OF THE BILE DUCTS IN
NORMAL AND LONG-TERM EFFECT OF OPIOIDS IN EXPERIMENT**

Mateshuk-Vatseba Lesya Rostyslavivna

Doctor of Medical Sciences, professor

Hirniak Ihor Ivanovych

assistant

Danylo Halytsky Lviv National

Medical University

Lviv, Ukraine

Annotation: new information on the effect of long-term use of opioids on the ultramicroscopic structure of the bile ducts is provided. In an experiment on 20 white laboratory rats of male reproductive age, the peculiarities of the structural organization of the bile ducts under physiological norms and at six weeks of nalbuphine effect were investigated. It has been found that the prolonged use of opioids leads to profound changes in the ultrastructure of the bile ducts, which impedes the outflow of bile, resulting in the penetration of bile into the liver parenchyma.

Keywords: bile ducts, ultrastructure, opioid, experiment.

Morphology of the bile ducts remains one of the most recent problems of modern medical science, as evidenced by the large number of scientific literature devoted to the study of the bile duct peculiarities under physiological norms and in various pathological conditions [1, p. 13153, 2, p. 3991, 3, p. 1660]. The extensive use of narcotic drugs in clinical practice to obtain analgesic and anti-inflammatory effects requires a comprehensive morphological study on the structural organization of organs under the effect of opioids [4, p. 251, 5, p. 142]. We can predict the negative effect of opioids on

the bile ducts [6, p. 834, 7, p. 25]. However, there are practically no studies on the peculiarities of the bile duct ultramicrostructure under the conditions of opioid use. Therefore, the purpose of the study was to research the changes in the ultramicrostructural organization of the bile ducts under conditions of six-week administration of nalbuphine in the experiment.

The studies were performed on 20 adult white male rats, aged 3.5-5.0 months and weighing 180-200 g. The animals were divided into 3 groups: the first group consisted of 5 white rats, in which the ultrastructure of normal bile ducts was studied; the second group – 10 experimental animals, which were administered nalbuphine for 6 weeks. The control was 5 white rats, which were injected with 0.9% sodium chloride solution. The method of electron microscopy was used for the study. The study material is represented by ultrathin slices of the liver. Slices were examined by an electron transmission microscope TEM-100 at magnifications x4000, x12000. Photos were taken with a SONY–H9 digital camera.

Administration of nalbuphine was performed intramuscularly according to the following scheme: I week – 8 mg/kg, II week – 15 mg/kg, III week – 20 mg/kg, IV week – 25 mg/kg, V week – 30 mg/kg, VI week – 35 mg/kg.

All animals were kept in the vivarium of Danylo Halytsky Lviv National Medical University, the experiments were performed according to European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and Other Scientific Purposes (Strasbourg, 1986), Council Directive 86/609/EEC (1986), Law of Ukraine No 3447 – IV «On protection of animals from cruel treatment», the general ethical principles of animal experiments approved by the First National Congress of Ukraine on Bioethics (2001).

After 6 weeks of the experiment in control white rats, as in intact rats, the bile ducts have the usual ultrastructural organization, located between two rows of hepatocytes, the wall of the bile ducts is formed by a plasmalemma of the biliary surface of hepatocytes, located opposite each other. The lumen of the bile duct is separated from the

intercellular space due to tight closing contacts between hepatocytes and, therefore, the bile does not enter into the intercellular space and blood. On the images, taken with an electron microscope, the microvilli on the biliary surface of hepatocytes are clearly visible. After 6 weeks of nalbuphine administration, the cord organization of hepatocytes was disrupted, the contours of hepatocytes were changed, the cells mostly acquired a rounded shape, we observed small and large droplet fatty dystrophy of hepatocytes; in the cytoplasm of hepatocytes, the fat inclusions had the form of small and large droplets; in the cytoplasm of cells, there was a decrease in glycogen content, we detected nuclei in a state of apoptosis, karyopyknosis, and karyolysis, and we observed the destruction of intercellular contacts.

So, it has been found that the long-term use of opioids leads to profound changes in the ultrastructure of the bile ducts that impedes the outflow of bile, resulting in the penetration of bile into the liver parenchyma.

The data of the study can be used in practical medicine for the diagnosis and treatment of pathological conditions of the bile ducts due to the long-term use of opioids.

REFERENCES

1. Giusto M, Barberi L, Di Sario F, Rizzuto E, Nicoletti C, Ascenzi F, Renzi A, et al. Skeletal muscle myopenia in mice model of bile duct ligation and carbon tetrachloride-induced liver cirrhosis. *Physiol Rep.* 2017;5(7):e13153. doi:10.14814/phy2.13153.
2. Sheen JM, Chen YC, Tain YL, Huang LT. Increased Circulatory Asymmetric Dimethylarginine and Multiple Organ Failure: Bile Duct Ligation in Rat as a Model. *Int J Mol Sci.* 2014;15(3):3989-4006. doi:10.3390/ijms15033989.
3. Hatano R, Akiyama K, Tamura A, Hosogi S, Marunaka Y, Caplan MJ, Ueno Y, et al. Knockdown of Ezrin Causes Intrahepatic Cholestasis by the Dysregulation of Bile Fluidity in the Bile Duct Epithelium in Mice. *Hepatology.* 2015;61(5):1660-1671. doi:10.1002/hep.27565.

4. Mateshuk-Vatseba L, Kost A, Pidvalna U. Effect of Narcotic Analgesics on the Ultrastructure of the Eyeball (Experimental Study). *Journal of Morphological Sciences*. Georg Thieme Verlag KG; 2018 Dec;35(04):251–4. Available from: <http://dx.doi.org/10.1055/s-0038-1676543>
5. Pidvalna UY, Dzhura OR, Mateshuk-Vatseba LR. Morphological changes in the vascular layer of eyeball under the effect of narcotic analgetics (experimental study). *World of Medicine and Biology*. Scientific Society Anatomists, Histologists, and Embryologists, Ukraine; 2017;13(61):142. Available from: <http://dx.doi.org/10.26724/2079-8334-2017-3-61-142-145>.
6. Kim HY, Yang HK, Kim SH, Park JH. Ibuprofen Associated Acute Vanishing Bile Duct Syndrome and Toxic Epidermal Necrolysis in an Infant. *Yonsei Med J*. 2014;55(3):834-837. doi:10.3349/ymj.2014.55.3.834.
7. Farnia MR, Babaei R, Shirani F, Momeni M, Hajimaghsoudi M, Vahidi E, Saeedi M. Analgesic effect of paracetamol combined with low-dose morphine versus morphine alone on patients with biliary colic:a double blind, randomized controlled trial. *World J Emerg Med*. 2016;7(1):25-29.doi:10.5847/wjem.j.1920-8642.2016.01.004.

OFFSHORE OIL AND GAS DRILLING ENGINEERING AND EQUIPMENT

Moiseienko N. V.

Ivano-Frankivsk National Technical
University of Oil and Gas, teacher

Hlukhiy S. D.

student, Institute of Petroleum
Engineering of Ivano-Frankivsk
National Technical University of Oil and Gas

Abstract. The drilling engineering and equipment in the field of offshore oil and gas has been learnt. The drilling platform used in the offshore oil and gas has been studied. It has been considered what devices can be used in the offshore oil and gas drilling, preparation, working procedure, well completion, etc. Finally, modern technology in drilling and modern types of drilling rig have been studied.

Keywords: drilling engineering, drilling equipment, offshore, oil and gas well completion, drilling rig.

Drilling rigs drill new wells and workover rigs service the wells; however, the number of target well sites is almost always more than the number of available rigs. Rig operations are costly and they are bounded with many factors. Hence numerous possible combinations and financial significance lead to challenging workover and drilling rig scheduling. Onshore drilling rigs typically have the benefit of space that few of the offshore operations have. Looking at onshore rigs makes it easier to visualize the systems that must be present for any drilling operation. Much of the onshore drilling equipment is truck-portable and can be moved from one site to another with minimal disassembly. Some environments and reservoirs are not suitable for drilling rigs

optimized for rapid disassembly/reassembly and these rigs are constructed in place and a rig move is a major and very expensive event.

Offshore drilling rig system is used in the automatic discharge requirements which have the drilling device, mainly based on the following two points:

1. Matching with optimal and fast drilling technology;
2. Device matched with a top drive.

As offshore drilling platforms (ships) in general have been equipped with TDS, in order to match well with the TDS, it is necessary to equip an automatic arrangement drilling device. One of the main advantages of TDS is that it can save a lot of time during the drilling operation. For example, it takes 2/3 of the time necessary to drill a root using conventional rotary drilling. And if it is used in conjunction with the automatic discharge drilling device, then the vertical root connection time can be further shortened, further improving the drilling efficiency. The major drilling rig options should be considered and evaluated during the early design and layout of the platform.

These options should include the following:

- a self-contained drilling rig integral to the platform;
- a self-contained drilling rig either packaged in modules or handled as individual components, which can be set and removed via derrick barge or platform crane;
- a derrick set temporarily installed at the platform and “tender assisted” by a floating vessel or jack-up;
- drilling from a jack-up temporarily positioned over a portion of the platform.

Rig equipment should be arranged such that there are always two escape routes from any location. layout of a self-contained drilling rig or tender rig derrick set should be coordinated to ensure that an effective arrangement of rig equipment and safe distribution of rig loads is achieved. Adequate space should be allocated and reserved for drilling service company instrumentation/data processing units for mud logging and auxiliary wireline services. Deck space may also be need to be allocated for the cement unit (and associated equipment such as mixing tanks and liquid additive tanks) and the

mud engineering lab. Estimates of the space requirements and weights of these units should be considered in early layout development. The space reserved for the mud logging unit should be as close as is safe and practical to the shale shakers. diverter system should be included in the layout of the drilling rig equipment. The diverter system (diverter, vent line, vent line valves, and diverter and valve control systems) should be arranged in accordance with the requirements of API RP 64 (Recommended Practice for Diverter Systems Equipment and Operations). Consideration should be given to the layout of the major components of the drilling rig is well- controlled equipment, to include the layout and location of the choke/kill manifold, choke control panel, mud/gas separator, gas discharge line, trip tank, BOP, and control panels so that adequate space is provided and operational safety not compromised. A minimum of two BOP control panels should be provided, one of which should be on the rig floor near the driller's console. If the possibility of inadvertent H₂S release at the surface could yield atmospheric concentrations of more than 20 ppm, the most probable locations of inadvertent release of H₂S should be equipped with mechanical blowers to disperse vapors. Use of such blower ventilation equipment should be considered on the rig floor, in low and confined areas such as under the derrick substructure and adjacent to the wellheads and BOP stack, at the shale shakers and above open mud tanks. Electrical equipment, fittings, and wiring materials associated with the drilling rig should be explosion-proof if located in a Class 1, Division 1, or Zone 1 area. Electrical area classification for the drilling rig should follow the guidelines established in API RP 500. For self-contained drilling rigs or tender rig derrick sets, any associated, independent offshore fire protection system; alarm and emergency shutdown systems; and relief, flare, vent, and drain systems should meet the minimum requirements established for the platform. These systems should be integrated with the overall platform fire protection system; alarm and emergency shutdown systems; and relief, flare, vent, and drain systems.

REFERENCES:

1. Bachmeier, L. and J. Griffin. Testing for market integration: crude oil, coal and natural gas. *The Energy Journal* № 27, 2006. pp.55-72.
2. Elshout, R. V., J. Bailey, L. Brown, and P. Nick. Upgrading the bottom of the barrel. *Hydrocarbon Processing*, March, 2018. <https://www.hydrocarbonprocessing.com/magazine/2018/march-2018/special-focus-clean-fuels/upgrading-the-bottom-of-the-barrel>. [Google Scholar]
3. He, Z., She, Y., Xiang, T., Xue, F., Mei, B., Li, Y., Ju, B., Mei, H. and Yen, T. F. MEOR pilot sees encouraging results in Chinese oil field. *J. Oil Gas* №98, 2000. pp.46–52. [Google Scholar]
4. Teng, L. Y., Y. Wang, and Y. H. Zhao. Heavy oil slurry profile control technology in Liaohe oilfield. *Special Oil and Gas Reservoir* 23(5), 2016. pp. 34–37. [Google Scholar]

NEW PERSPECTIVES ON METHODS FOR THE PREVENTION OF COMPLICATIONS AFTER MEDICAL ABORTION

Ochildiev Asror Akbarovich

Resident 2 year master

Khudoyarova Dildora Rakhimovna

d. m. s. head of the department of Obstetrics and Gynecology №1

Kobilova Zarina Abdumumin qizi

Shopulotov Shokhruh Asliddin ugli

studets

Samarkand State Medical Institute

Samarkand city, Uzbekistan

Abstract. Safe medical abortion is one way to end an unwanted pregnancy with family planning. Reducing early and late complications after abortion and maintaining reproductive function is one of the important tasks in obstetrics and gynecology. Medical abortion in the field of obstetrics and gynecology has reduced the number of postpartum endometritis, septic diseases, secondary infertility, as well as purulent-septic diseases after abortion and maternal mortality. But the prevention of complications of medical abortion is still not well understood. The article analyzes the problem.

Keywords. Abortion, complications, reproductive function, medical abortion, mifepristone, misoprostol.

Objective: To develop an algorithm for preventive measures to reduce early and late complications after safe medical abortion and maintaining reproductive function.

Materials and methods: The work was carried out in 1 clinic of SamMI and Samarkand maternity complex No. 1 for the period 2018-2019. 60 women were studied, which are divided into 2 groups:

In group 1, 30 women who underwent medical abortion. The benefits of abortion using medications such as mifepristone and mesoprostol have been studied.

In the 2nd group of 30 women with a surgical method of abortion.

An anamnesis was taken, laboratory tests were carried out - a general blood test, a general urinalysis, a bacteriological study of vaginal discharge, a coagulogram, a blood group analysis, an ultrasound examination of the pelvic organs.

Results and discussions: In group 1, abortions were performed in two ways on fetuses from 4 weeks to 12 weeks. Method 1, for women with a gestational age of 4-8 weeks (n = 15), mifepristone 1 tablet orally, 800 mg of mesoprostol for 48 hours and 400 mg of mesoprostol per after 1 hour - 86.7% of the fetus did not decline. Drug hypersensitivity was observed in 6.67% of women. Complications of abortion in the fetus were observed in 6.67% of cases. The total dose of mesoprostol in this case reached 1600 mcg.

Method 2: a mifepristone 1 tablet was orally administered, 400 µg of isoprostol orally after 48 hours, and 400 µg of isoprostol per was orally administered for 3 hours with an efficiency of 53.4%. Women with drug insensitivity accounted for 20%. The following complications were observed with this method: abnormal abortion in 26.7% and blood clots in 26.7%.

1 Method of abortion when pregnancy is from 9 to 12 weeks (n = 15), mifepristone 1 tablet orally, 800 mg of mesoprostol per orally after 48 hours and 400 mg of mesoprostol per 1 hour later - The result was 93.3%. Drug sensitivity was observed in 6.7% (1) of women. In 13.3% of cases, the following complication occurred - cervical retention. Misoprostol was also taken when the placenta stood along the cervix, and after 1 hour, 400 mcg was given orally. The effective dose of total mesoprostol was 1600 mcg.

Method 2, mifepristone 1 tablet, 400 mcisoprostol per for 48 hours and 400 µg of isoprostol orally for 3 hours - the effectiveness was 80.1%. Insufficient drug sensitivity was observed in 1 woman. Complications were associated with abnormal abortion in 13.3% and blood loss in 20%. The miscarriage was effectively stopped with 400 mg of

mesoprostolper and another 400 mg of mesoprostolper after 1 hour. The total dose of mesoprostol was 1600 mcg.

Disadvantages of abortion: severe pain, insufficient sensitivity to the drug and fetal development, fever, incomplete separation of the membranes during pregnancy, bleeding, septic complications.

Surgical abortion in patients of the second group was 100% effective at 4–8 weeks of pregnancy (n = 15), and in 13.3% of cases was complicated by the development of postoperative endometritis after surgical abortion. Surgical abortion was also 100% effective at 9–12 weeks of gestation (n = 15), but complications were observed in 6.7% of cases in the form of postoperative endometritis.

Disadvantages of surgical abortion: signs of acute inflammation of the genital organs, anesthesia may cause uterine anesthesia, and the patient may be insensitive to anesthesia. Complications of anesthesia are common and often occur immediately after anesthesia in the form of vomiting, headache, nausea and, in addition, long-term complications of anesthesia. Surgical abortion causes complications such as endometritis, the development of septic diseases and maternal mortality.

Conclusion. As a result of abortion in women, the effectiveness of group 1 was 86.8% - 98.5% when using the first method, and a dose of 1600 µg with the addition of mesoprostol with insensitivity was 100%. In the second method, effectiveness was observed in 53.4-80.1% of cases, with complications a total dose of 1600 mg was used.

In the group, two who were divided into subgroups by gestational age - 4-8 weeks of pregnancy and 9-12 weeks of pregnancy, the effectiveness was 100% when the pregnancy was terminated by surgery. However, after closing the abdominal cavity, complications after abortion occurred in more patients than in group 1, in particular, uterine inflammation in group 1 was 6.7%, and in group 2 - 10-23.1% after abdominal surgery.

Thus, drug therapy was preferred as the first method of abortion in order to avoid the risk of complications in safe abortion. Secondary infertility does not occur in the form of

fetal abortions, bleeding after abortion, endometritis, septic diseases, surgical interventions, and a reduction in maternal mortality.

Based on the data, it can be said that early abortion has fewer complications. Medical abortion is safer for both a woman and her future fertility. Compliance with all the rules of asepsis and antiseptics, as well as the appointment of antibiotics after the abortion procedure to prevent infectious complications, is very important knowledge. Since abortion in itself is traumatic for a woman, early diagnosis of pregnancy and improvement of the population's knowledge of contraception are very important.

REFERENCES:

1. Abramchenko V.V. Prostaglandins and antiestrogens in obstetrics and gynecology. ... abortion in modern conditions: Author's abstract. ... cand. medical science. - M., 2003.
2. Aylamazyan E.K. Guide to gynecology. Publisher: MEDpress-inform, 2012, ISBN 978-5-98322-852-8.
3. Dicke G.B. / Obstetrics and gynecology / - Medical abortion in outpatient practice. 2018., Size: 3.73 MB., Format: pdf., Language: Russian.
4. Dicke G.B. Indications and current patterns of medical termination of pregnancy. Practical medicine №7 (108) September 2017 Articles 35-39.
5. Ibragimov B.F., Khudoyarova D.R. Modern methods for diagnosing hyperandrogenic states in gynecology // Achievements of science and education. - 2019 .-- No. 10 (51).
6. Eltazarova G. Sh., Akhtamova Z. M. MORPHOLOGICAL EVALUATION OF TREATMENT OF TORCH INFECTIONS IN WOMEN WITH A LOADED OBSTETRIC ANAMESIS // Post-graduate student. - 2010. - T. 42. - No. 5. - S. 94-101.
7. Eltazarova G.Sh. Homiladorlikning birinci wa ikkinchi yarimidagi hamda tugrukdan keying erta con ketishlar. "Uzbekistan Milliy Encyclopedia" Toshkent 2017. 131 p.
8. Khudoyarova D. R., Negmadzhanov B. B. Diagnosis and management of patients with genital malformations // Andrology and genital surgery. - 2005. - T. 6. - No. 1. - S.

20-22.

9. Negmadzhanov B. B., Khudoyarova D. R., Rakhimova G. E. Efficiency of a two-stage treatment of uterine bleeding of the puberty period against the background of endemic goiter // Postgraduate doctor. - 2009. - No. 6. - S. 467-471.

10. Petrosun A. S., Guskova A. S., Makatsaria A. D. The use of mitegin (mifepristone) in obstetric and gynecological practice // Obstetrics and gynecologists. - 2000. - N 2. - S.

11. Savelyeva G.M., Breusenko V.G. Gynecology: a textbook for high schools / ed.: - M.: GEOTAR-Media, 2004. - 480 e.; -10 LLC copies. - ISBN 5-9231-0330-3 (in the lane).

12. Order No. 312 on the approval of standards for artificial termination of pregnancy. Tashkent.-09/10/2013.

**TAX METHODS OF STIMULATING INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF UKRAINE IN CONDITIONS OF OVERCOMING
THE CONSEQUENCES OF COVID-19**

Panchenko Olha Mikhailivna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
National University «Zaporozhye Polytechnic»

Krutko Kateryna Vadymivna

Student
National University «Zaporozhye Polytechnic»
Zaporozhye, Ukraine

Introductions. The 2020 COVID-19 pandemic has already changed the world. And, even by the end of this year, the world economy will require radical and decisive changes. There is now a debate about what changes in the world will be consolidated and decisive in the next decade. In turn, Ukraine must also ensure the innovative development of domestic enterprises, which is the main prerequisite for their survival, dynamic growth, and entry into international markets in a globally competitive environment.

The activity of innovative enterprises is one of the key factors in achieving high rates of economic growth and improvement. However, in Ukraine, insufficient awareness of the need to stimulate national innovation leads not only to a decrease in the overall efficiency of the whole economy but also to the outflow of qualified personnel or foreign funding, which gives them the right to use innovative products and increase income. Therefore, encouraging innovation is one of the main directions of economic policy, which is given considerable attention by modern governments, ensuring the competitiveness of economies in many countries around the world due to the global crisis due to the pandemic.

Aim. Providing science-based proposals for the directions of the creation of an innovative economy in Ukraine during the global crisis due to COVID-19.

Materials and methods. In the process of research, both general scientific and specific methods of cognition were used: methods of logical analysis, synthesis, induction and deduction (with clarification of the content of basic concepts); abstract-logical method (when generalizing theoretical provisions, establishing causal relationships and forming conclusions and proposals).

Results and discussion. The use of tax instruments to stimulate innovative shifts in the economy is one of the most effective methods of state regulation. Therefore, ensuring the dynamics of economic growth in Ukraine should be carried out taking into account the tax support of companies that successfully compete in domestic and global markets by implementing the results of research and development. To this end, against the background of the global crisis due to the COVID-19 pandemic, it is advisable to reform the tax system. The reform should be aimed not only at achieving the goals of fiscal policy, but also at stimulating the development of the entire economy of Ukraine on an innovative basis to address the following key issues:

- taking into account the global trend of transition from technologies that use oil and natural gas to green technologies and the creation of new high-tech industries on this basis;
- increasing the sector of small and medium-sized businesses that conduct research and development and implement their results in practice;
- stimulating the development of startups in advanced areas;
- attracting investors for modernization, reconstruction of existing and construction of new production facilities, increasing the share of intangible assets used in production;
- the innovative vector of high-tech development of the transport system, rocket and space industry, aviation and shipbuilding, armaments, and military equipment is of particular importance for strengthening Ukraine's defense capabilities.

The highest priority in Ukraine's economic policy should be the development and introduction of tax incentives for innovation in certain segments of the real sector of the economy, taking into account internal and external conditions and constraints to create a competitive economy during and after COVID-19.

As a result of our research, we conclude that currently in Ukraine there are no effective mechanisms to promote innovation in enterprises, especially in the early stages, to reinvest the most expensive and risky income.

The main world experience in measures of state stimulation of scientific and innovative activity includes:

1. Tax benefits, the structure of which in recent years is dominated by indirect methods. There are more than 100 types of benefits in the United States, the peculiarity of which is that they are designed to implement specific innovations. For small innovative businesses, all taxes are reduced by 25% compared to other small businesses. In Italy, the corporate income tax is reduced by the amount of research and development costs (hereinafter - research) (up to 50% per annum), while in the UK research costs are included in production costs. In Japan, there is a preferential income tax for venture companies, tax benefits for private investment in research and development, and a return of up to 80% of companies' investment in venture business [1].

2. Depreciation policy, on the one hand, reduces the income tax of innovative enterprises due to accelerated depreciation norms, on the other hand, regulatory restrictions encourage companies to use priority innovations for the country by abandoning the use of obsolete equipment and technologies. Thus, the wear and tear of equipment and tools used in research in the United States are 5 years. Japan has introduced an accelerated depreciation system for companies that use energy-saving equipment or buildings that increase resource efficiency and do not harm the environment. Different rates of accelerated depreciation are used - from 10 % to 50 % [2].

3. Budget subsidies to enterprises that implement innovations or consume innovative products. In Germany, grants are provided to train researchers and small businesses to invest in research.

In Ukraine, it is necessary to introduce tax incentives for innovative activities of enterprises using the experience of European countries. Tax tools to stimulate innovation can be improved by amending the Tax Code, which is presented in the table. 1.

Table 1

Directions for improving taxation to stimulate innovation in Ukraine

№	Areas of tax incentives
1	<i>Tax holidays for startups for a period of 1 to 5 years</i> the possibility of extending the validity of tax holidays with confirmation of information about financial results. Tax holidays for innovative projects have the most relevant
2	<i>Application of accelerated depreciation for innovative enterprises</i> Elimination of tax restrictions for the application of accelerated depreciation in the form of established by tax law terms of the useful life of fixed assets
3	<i>Tax credit for payment for income tax and single social contribution</i> enables the company to reduce the existing income tax by an amount equal to a percentage of the R&D costs incurred. Thus, the state becomes an investor of innovative activity of the enterprise
4	<i>Tax discount 5-10%</i> for income tax on innovation activities and tax rebate on the single social contribution for employees involved in innovation projects
5	<i>Deferment of tax payments (tax credit).</i> allows you to increase the working capital of the enterprise and provides for the transfer of losses to the future, which reduces the current tax burden
6	<i>Exemption from certain local taxes and fees</i> for the period of validity of the certificate of inclusion in the State Register of scientific institutions, which are provided with state support

Amendments to the Tax Code will not require additional expenditures from the state budget and will stimulate innovative projects, the implementation of which will

significantly increase revenues to state and local budgets. Analysis of the results of such a tax regime for 5 years will determine the feasibility of its further expansion.

Conclusions. Analysis of the factors for the creation of an innovative economy in Ukraine during the global crisis due to COVID-19, allows us to draw the following conclusions:

- Priority areas for reform of tax legislation in Ukraine may be: reducing the income tax of individuals engaged in innovation; establishment of tax holidays for startups for a period of 1 to 5 years, the use of accelerated depreciation norms for innovative enterprises, the use of tax credit for income tax, tax rebates on the single social contribution.
- Optimizing tax incentives to create an innovative economy requires harmonization of Ukrainian and international financial reporting standards (IFRS), especially regarding the consumption and use of intangible assets.

LIST OF REFERENCES

1. Honchar N.O. Instruments of state innovation policy: foreign experience / N. Honchar [Electronic resource]. - Access mode: <http://do.gendocs.ru/docs/index-17710.html>
2. Medynska T.V. Tax incentives for stimulating development for R&D in Ukraine and Poland / T.V. Medynska, R.Y. Cherevata // Social transformations and security: man, state, society: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference (June 8, 2017 p.). - Lviv: Lviv Institute of IAPM. - Lviv: Lviv Institute Interregional Academy of Personnel Management, 2017.

UDC :637.571.1

**TECHNOLOGICAL PROPERTIES AND USE OF DIFFERENT TYPES OF
SAUSAGE CASINGS**

Petrova Olena Ivanivna,

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor

Kuzmenko Anastasia Mykhaylivna

Undergraduate

Mykolayiv National Agrarian University, Ukraine

Smorochins'kii Oleksandr Mykhailovych

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor

Kherson State Agrarian University, Ukraine

Abstract. The article describes the technological properties of sausage casings "Bilkozin", "Fibrosmok" and "Nanosmok" and features of their use for the production of boiled-smoked sausages.

Keywords: technology, production, elasticity, vapor permeability, gas permeability, heat resistance, sausage products.

Introduction. Among the food products in demand among Ukrainians, meat products are in fourth place, so the main goal of meat processing companies is to meet the needs of the population in quality meat products and to introduce new technologies aimed at reducing the cost of production.

A prerequisite for the production of high quality products is the correct selection of basic raw materials, additional materials, compliance with regime parameters and sanitary and hygienic standards at all stages of the technological process of production and storage.

To reduce the cost, accelerate and improve the quality of products, sausage casings are made on a base of such natural components as cellulose and collagen, and synthetic, containing polyamide as the main component.

The purpose of the study. The research consisted in determining the technological properties of different types of modern sausage casings, optimizing the parameters of the technology of manufacturing boiled-smoked sausages using casings "Bilkozin", "Fibrosmok" and "Nanosmok".

Material and methods. The research scheme provided for a comparative characterization of different types of casings.

Modern requirements for sausage casings take into account four main functions: shaping, protective, technological and informational. Determination of the characteristics of sausage casings and the quality of the finished product was performed on the basis of physico-chemical, microbiological and structural-mechanical parameters. The research was conducted according to generally accepted methods; boiled-smoked sausages were prepared according to the requirements of the state standard DSTU 4591: 2006 "Boiled-smoked sausages. General technical conditions".

Results and discussion.

Currently, natural, semi-natural and artificial casings are used in production. Each type of sausage casings has properties and features that must be taken into account in the technology of meat production.

Studies have shown that in the first version, sausage casings "Bilkozin" have the following technological properties: high mechanical strength accompanied by the elasticity of the casing allows to obtain optimal results, as well as to produce good quality sausages with traditional taste and "natural" appearance; high vapor permeability and gas permeability of the casing provide penetration during smoking of aromatic compounds into the product and allow to preserve the flavour of the products during shelf life; the ability to thermally shrink allows to maintain the shape of the product during cooling and storage.

Before use, the casing requires soaking in 18–20% saline solution at a temperature of 15–20 °C for 2–5 minutes, depending on the type of process equipment. Filling of sausages is carried out immediately after casings soaking. The formation of sausages is carried out on automatic equipment.

In the second variant, casing "Fibrosmok" was used. This is a single-layer plastic casing, matte with an original rough surface, permeable to smoke. The original appearance of the sausage in this casing makes the product look differently from others on display. The "Fibrosmok" casing is intended for the production of all types of semi-smoked and boiled-smoked, boiled sausages using technologies that include smoking, which allows to obtain products with traditional organoleptic characteristics inherent in products in natural casings.

It was confirmed that the "Fibrosmok" casing has the following properties: smoke-permeable casing allows frying and smoking, which gives the products a pleasant specific taste and flavour of smoking, promotes the formation of a coagulated protein "crust" and a glossy surface; high mechanical durability of the "Fibrosmok" casing allows to form loaves not only with use of manual binding, but also various clamps, providing high speed of production. High elasticity of the casing allows filling it with an overflow of 13–15%.

This type of casing is characterized by low permeability to oxygen and water vapor, as well as high heat resistance. The permeability of the "Fibrosmok" casing for oxygen and water vapor is lower compared to natural, protein and viscose-reinforced casings. This property has the following advantages: it is economical, as it provides less moisture loss during heat treatment and storage. It does not have "wrinkles" of the finished product during the entire shelf life. The temperature range of casing use is much larger than that of natural and protein casings. The casing is resistant not only to high temperature, but also to its long-term effects.

The process of preparing the "Fibrosmok" casing for use is not complicated and consists in soaking the casing. Based on industrial research, it is recommended that soaking

should be carried out in drinking water with a temperature of 20–25 °C. It is not allowed to soak the casing in hot water, as in this case the casing may shrink during soaking. The optimal soaking time is 5–8 minutes immediately before filling and shaping. When these parameters are observed, the casing acquires high elasticity, which greatly facilitates the filling process and ensures uniformity of filling along the entire length of the loaf.

To avoid injury to the casing during the formation of loaves, it is important to make sure there are no "burrs" on the parts of the equipment in contact with it. It is strictly forbidden to pierce the casing, because it bursts. When performing heat treatment of sausages in the "Fibrosmok" casing it is recommended to carry out heat treatment according to the classic scheme, which includes the stages of drying, frying with smoking and boiling.

Drying should begin at a temperature of 45–50 °C and at a minimum humidity. As the drying cycle progresses, the temperature gradually rises to 63–65 °C. Then, starting from 65 °C and up to 78 °C and humidity of 50–60%, a step-by-step smoking starts, which leads to a uniform application of smoke on the surface of the product. At this stage, the minced proteins coagulate and form their own "protein crust".

At a smoking temperature of more than 70 °C, smoking with high humidity up to 98–99% can be carried out. At this stage, there is a further strengthening of the "crust" and its staining with smoke components. Boiling at a humidity of 100% and a temperature of 75–80 °C can be held with smoking until the product is ready.

The third variant used the "Nanosmok" sausage casing, which is intended for the production of all types of semi-smoked, boiled-smoked, boiled sausages and other meat products made according to the classic technology. This allows getting products that are similar in organoleptic properties to products in natural protein casings.

We have confirmed the following technological properties of this type of casings: high elasticity (overflow of mince by 12-15%), high mechanical strength during clamping; increased yield of finished products; improved hygienic properties of the finished product; low weight loss after heat treatment due to low permeability of water vapor;

microbiological resistance improves the hygienic characteristics of both the casing and the finished product.

The "Nanosmok" casing requires prior preparation before use. It is necessary to soak it in drinking water with a temperature of 20–25 °C no more than 1–2 minutes immediately before filling and shaping of sausages. Under these conditions, the casing acquires high elasticity, which greatly facilitates the shaping process and ensures uniformity of filling along the entire length of the loaf. At the end of the process of sausages heat treatment in the "Nanosmok" casing a loaf must be immediately cooled to a temperature 25–35 °C in the center of the sausage.

It was established that the best for the production of boiled-smoked sausage "Servelat" is "Fibrosmok" casing. Thermal shrinkage is within the normative limits, and this provides an "attractive" appearance of the loaf; weight losses during heat treatment and storage of finished products do not exceed 7.3%. The use of this casing provides the highest yield of finished products at 92.8%. The obtained data show that the manufactured boiled-smoked sausage "Servelat" of the highest grade met the requirements of the state standard DSTU 4591: 2006 "Boiled-smoked sausages. General technical conditions". Product quality is confirmed by the certificate.

Conclusions. On the basis of complex researches the use of sausage casings is substantiated, parameters of the basic technological properties during manufacturing of boiled-smoked sausages are optimized.

THE ROLE OF THE TEACHER IN THE MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Piddubna A. A.

Candidate of medical sciences

Docent of Endocrinology

Allergology and Immunology Department

Higher State Medical Establishment

«Bukovinian State Medical University»

Chernivtsi, Ukraine

Honcharuk L. M.

Candidate of medical sciences

Docent of the Department of Internal Medicine and Infectious Diseases

Higher State Medical Establishment «Bukovinian State Medical University»

Chernivtsi, Ukraine

Yakovets I. I.

Medical Director Regional municipal non-profit enterprise

“Chernivtsi Regional Endocrinology Centre”

Chernivtsi, Ukraine

The educational process in higher educational institution is provided by several departments, namely: the rector's office, educational department, deans' offices, teaching and student groups. The management of these units should be carried out in accordance with the general planning, purposeful definition of the content, forms and methods. Each part of a complex system of training specialists, each unit performs pre-planned activities, subordinates its activities to the overall purpose and logic of the educational process.

In modern conditions, the importance of the authority of the teacher increases. Non-authoritative educator cannot deeply influence the student, which, in turn, does not contribute to the successful interaction of participants in the educational process.

For successful leadership, the teacher needs basic and diverse knowledge, good training in general, special, and in psychological and pedagogical terms. Having this level of training, he more specifically defines the goals and means of teaching and educational work, more deeply studies and takes into account the individual and collective psychology of students, quickly finds an approach, builds relationships, affects the mood and attitude to learning and future profession.

The training of a qualified specialist should be based on solid scientific basis, which guarantees compliance with the optimal combination of fundamental and practical knowledge. In this regard, the teacher must have knowledge in the field of methodological and technological problems of modern didactics of higher education, the basics of scientific and methodological and educational and methodological work. The study material offered to students must be subject to serious processing, namely: structuring; psychologically competent transformation of scientific knowledge into professionally-oriented material; application of methods and techniques of composing tasks, exercises, tests and modules on various topics, the basics of creating a clear text. The development of educational and educational-methodical literature is characterized by the need to design a certain educational material in the relevant field of knowledge or field of activity, as it is one of the main means of learning and an element of the educational process.

The ancient Chinese philosopher Confucius said, "Three paths lead to knowledge: the path of reflection is the noblest path, the path of imitation is the easiest path, and the path of experience is the most bitter path." The appointment of a teacher, his professional orientation combines movement in these three ways simultaneously.

The teacher's personality is the main means of influencing the formation of each student a high level of intellectual, spiritual, physical and cultural development. A real teacher

must be able to achieve such an effect, when education grows into self-education, can increase student motivation. The effectiveness of the educational process directly depends on the qualifications of the teacher, his dedication, passion for work and creative attitude to work.

REFERENCE:

1. Iqbal, P. (2010) *General Methods of Teaching*, Lahore: Majeed Book Depot.
2. Gudjons, H., (1994), *Pedagogija-temeljna znanja*, Educa Zagreb
3. *Enciklopedijski rečnik pedagogije*, (1963), Matica Hrvatska, Zagreb
4. Кузьмина Н. В. *Основы вузовской педагогики* / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1972.
5. Якунин В. А. *Обучение как процесс управления: Психологические аспекты* / В. А. Якунин. – Л. : Изд-во ЛГУ,

UDC 004

**DEVELOPMENT OF THE SOFTWARE SYSTEM FOR TRACKING
MOTION PICTURES VIEWING**

Pronina Daria Mykolayivna

Student

Kharkiv National University of Radio Electronics

Kharkiv, Ukraine

Abstract. The goal of the research is to solve a problem of remembering already watched movies and planning to watch them in the future with help of a software. As a result a system for tracking the motion pictures viewing has been created that also provides users with ability to receive notifications about released movies.

Key words: movie, tv series, tracking system, software development, web-application, browser extension.

In XX century cinematography has become a significant part of one's life. It accompanies most people throughout life, starting with cartoons in childhood. There are a lot of genres of cinematography exist and with help of modern technologies this kind of art attracts a vast amount of watchers.

A person usually tends to keep track of anything in their life: they write autobiographies, keep diaries or produce tons of lists for every life occasion. Therefore, with accepting motion pictures in one's life there is a corresponding problem arrives. The research shows that an average British person watches 72 films a year and get through more than four thousand films in their lifetime[1]. It is an undeniable fact that if one has to keep track of around four thousand movies, there is a high possibility it might make one doubt their memory and start writing the information down.

One cannot but take into account the rapid development of information technology in recent years, therefore the use of the products of technological progress within the framework of solving the problem can be considered an excellent option.

Most of web-applications can not exist without using such technology as JavaScript. Therefore, it was decided to use React - a modern library for creating a user interface to create a front-end part of the system. NestJS was chosen as a framework to create a back-end API. With such division in the system, it is also possible to make different clients in future, for example, mobile application[2]. Browser extension also uses back-end API to add watched movies to the user's lists.

When there is a need to handle a large amount of information, there should be a database. PostgreSQL was chosen as a RDBMS for its advantages such as open source code, support for different data types that can't be used in many others databases, great performance, security and so on.

The software system that was created provides a solution for the problem mentioned above. Definitely, the fundamental function of the system is to provide the user with the ability to mark a movie as a watched one; nonetheless, in scope with this problem there are also several others that can be resolved. Along with tracking movies that one has already watched it wouldn't be superfluous to provide an opportunity to track movies that are only planned to be watched, thus in the track system there is a possibility for users to create and manage custom lists in which any movies can be added. Additionally, the other function that was deemed valuable is notifications of the imminent release of the film or its part if it is a TV series. Besides the web-application interface there is also a browser extension that the system provides. The purpose of this browser extension is to facilitate the process of one's movies viewing tracking by providing the one with a form that sends a corresponding request to the server as soon as submitted.

The result of the research and development is a created software system that helps the user to keep tracked movies that have been already watched or planned to watch in the future. An ability to rate the movie or leave it a comment can help other users to decide

if it is worth to watch. Notifications about released movies is a very useful feature in a system that keeps a lot of titles. Also, if a streaming service with web-browser is used it's easier to quickly save watched movie right on the spot with help of the browser extension. But not all of the streaming services can provide user with possibility to watch any movie[3].

REFERENCES

1. Average Brit will watch 72 films a year. URL: <https://www.thesun.co.uk/tvandshowbiz/6432007/how-many-films-british-people-watch-each-year/>
2. Jin B., Sahni S., Shevat A. Designing Web APIs: Building APIs That Developers Love. O'Reilly Media, 2018. 232 p.
3. Netflix says "This title is not available to watch in your area.". URL: <https://help.netflix.com/en/node/54864>

UDK: 633.15:581.167

SEED PRODUCTION OF VEGETABLE (SWEET) CORN

Sanaev S. T.

DSc, Samarkand Institute of veterinary medicine
Samarkand, Uzbekistan.

Khonkulov Kh. Kh.

PhD, Samarkand branch of Tashkent State University
Of Economics, Samarkand, Uzbekistan

Khamdamova E. I.

PhD, Samarkand Institute of veterinary medicine
Samarkand, Uzbekistan

Abstract. In this research we have been reviewed and analyzed sweet corn data with some special experiments on the growth, development of plants, productivity of cobs and grain, as well as the economic efficiency of varieties of vegetable (sweet) corn when grown as a repeat crop for seed production. While working with data of vegetable (sweet) corn we have used several numbers of varieties of sweet corn for chosen experiments.

Keywords: vegetable (sweet) corn, phase of milk-wax ripeness, protein, carbohydrate, dextrin, corn grain, height of placement of the first cob, number of cobs per Bush, weight of the cob.

Introduction. The organization of primary seed production of vegetable (sweet) corn in local conditions creates the possibility of a large reduction in currency costs and further increase in the economic efficiency of the industry by saving the purchase of seed material by farmers. A feature of vegetable (sweet) corn grains is a high content of sugars (13-17 %) and water-soluble polysaccharides, mainly dextrin (more than 23%).

In relation to other subspecies, the composition of vegetable (sweet) corn grains contains the smallest amount of starch-up to 30 %. The content of protein, mainly water-soluble, is 18-20 % per dry substance, fat-8-9 %. The grain of vegetable (sweet) corn is used in the phase of milk-wax ripeness in boiled, canned and fresh-frozen types.

The grain of vegetable (sweet) corn is rich in sugars and starch, in addition, the grain contains a certain amount of protein, important for human health fats, vitamins C, B1, B2, PP and provitamin A. In terms of nutritional value, it is not inferior to peas and beans. In General, the grain of vegetable (sweet) corn in comparison with other plants contains relatively more protein and fat. The grain dry matter contains up to 18-20 % protein, 64 % carbohydrates, including 32% dextrin and 8-9% fat.

Ears of vegetable (sweet) corn are removed in the phase of milky-waxy ripeness. These cobs are used for food , and in the canning industry they are used to make canned food.

Results and discussion. As a result of phenological observations when growing varieties of vegetable (sweet) maize Sherzod and Zamin as a repeat crop for seed production purposes, the duration of the development phases was 75-80 days. When analyzing biometric indicators, the highest plants (133.7 cm) were formed in the Sherzod variety. The tested Zamin variety had a height of 125.7 cm. The height of the first patch depending on the variety was 22.4 -37.9 cm, depending on the sowing period, the height of the first patch depending on the standard variety Sherzod was 34.1 – 37.9 cm. The number of leaves on the main stem, depending on the variety, varied from 8.0 to 12.7 pieces. More leafy was the Zamin variety. The number of cobs on one Bush was 3.6-4.1 pieces, the largest number of cobs was formed in the Zamin variety. In our research, when determining the raw and dry mass of the aboveground and underground parts of the plant, a large difference in varieties of vegetable (sweet) corn was revealed. The highest indicators of crude mass of aboveground and underground parts of the plant were in plants of the Zamin variety (Table 1).

Growing elite varietal seeds of vegetable (sweet) corn is carried out taking into account a number of factors. It takes into account the biological characteristics of the plant, the

area occupied in production, the specific weight, seeding rates, productivity, organizational and technical conditions, and other indicators. Taking into account the above-mentioned measures for primary and elite seed production of vegetable (sweet) corn were carried out according to generally accepted methods, testing was carried out when growing plants in the field, testing of seedlings in the field and in storage. To do this, the cobs from the main stem of the promising Sherzod variety were selected and examined diagonally at 25 points, 10 cobs were examined at each point.

Table 1

Productivity indicators of vegetable (sweet) corn varieties

№	Variety	Sowing date	Plant height, cm	Height of attachment of the first cob, cm	Tillering, pieces	Number of cobs per bush, pieces	The mass of the cob, grams	Yield of grain from the cob, %	Yield, t / ha	Profitability, %
1.	Sherzod (St)	1.06	130,8	39,3	3,1	4,0	362,7	81,0	4,9	37,1
2.		10.06	133,7	34,3	2,9	3,6	356,6	80,7	4,5	34,2
3.		20.06	132,5	34,1	2,7	3,9	330,1	80,0	4,1	14,7
4.	Zamin	1.06.	125,7	22,4	3,0	4,1	432,4	84,6	5,8	62,8
5.		10.06	123,8	26,6	2,7	3,9	429,7	84,1	5,7	59,9
6.		20.06	124,1	25,3	2,7	4,0	415,6	84,2	5,5	57,1

During testing, the main cobs of varieties were marked by their consistency, shape and color, the color of the cob rod, as well as the shape of the cob. The laboratory germination and mass of 1000 pieces of vegetable (sweet) corn grains from the main stalk cobs were studied. Separately, the germination rate and weight of 1000 grains from the upper, middle and lower parts of the cob were determined. As a result of the

obtained data, it was revealed that the laboratory germination of vegetable (sweet) corn grains from the main stalk was 95.5-95.7 %, and the weight of 1000 grains was 346-348 g. The indicators of laboratory germination and weight of 1000 pieces of grains from the cobs of the side stalk were lower than the indicators of grains from the cobs of the main stalk and, respectively, amounted to 92.8-93.0 % and 288-291 g. The analysis of germination and mass of 1000 pieces of grains from the side and main stalk cobs by the location of the grains on the cob showed that the grains from the upper part of the cob had low germination and lower mass, and the largest grains with high germination were found in the lower part of the cob.

a

b

1-pic. Appearance of vegetable corn varieties Zamin (A) and Sherzod (B) cobs and grains

The germination of grains from cobs grown in the field under laboratory conditions was also determined in one month, 2 months and 3 months after harvesting. The grain consistency was determined from the middle part of the cob. Before testing in the storage, the seed cobs were sorted. Colored cobs with many grains, undeveloped, immature, and damaged by diseases and pests were separated from other types of cobs.

Grains from different experimental seed sites were collected in one place and fully tested.

Analysis of data on the economic efficiency of growing seed varieties of vegetable (sweet) corn shows that the cost per hectare was 4 375 800 soums. Depending on the variety, the cost of one hundredweight of grain was 76 768-109 393 soums, while the lowest cost of one hundredweight of grain for Zamin (76 768 soums) and Sherzod (91162 soums) was obtained when sowing 1.06. the Selling price of one kilogram of grain grown was 1250 soums. The highest amount of sales was received for this period of sowing and for varieties Zamin and Sherzod, respectively, amounted to 7,125,000 and 6,000,000 soums, and the level of profitability for the terms of sowing, respectively, was 37.1 and 62.8% (the first term of sowing 1.06), 34.2 and 59.9% (the second term of sowing 10.06), 14.7 and 57.1% (the third term of sowing 20.06). The lowest indicators were obtained during the third period of sowing varieties of vegetable (sweet) corn.

Conclusions. When growing varieties of vegetable (sweet) corn in various soil conditions as a repeat crop with a seeding scheme of 70 x 20 cm, it is ensured that 4.0-5.7 tons of grain yield per hectare is obtained, with a high profit (6875000-7125000 soums) and a level of profitability (57.1-62.8%).

REFERENCES:

1. Остонакулов Т.Э., Хонкулов Х. и другие. Рекомендации по отбору сортов овощной (сахарной) кукурузы и технология получения от них высоких урожаев. Т., 2005, 38 стр.
2. Остонакулов Т.Э., Бурхонов Ш.О., Хонкулов Х., Нахалбоев Г. Сахарная кукуруза Шерзод. Журнал «Картофель и овощи», М., 2006. 1. 24 стр.
3. Санаев С.Т., Сапарниязов И.А. Рост, развитие и урожайность овощной (сахарной) кукурузы в условиях республики Каракалпакстан при выращивании в разные сроки. The way of science. International scientific journal. – Russia - 2019. № 8 (66). P. 51-52.

4. Санаев С.Т., Рахматов И.И. Результаты оценки после выращивания сортов овощной (сладкой) кукурузы в качестве повторного посева. International scientific and practical conference “Innovative development of science and education” (april 26-28, 2020) ISGT Publishing House, Athens, Greece. 2020. 22-25 p.
5. Юсупов З. Летние посе́вы кукурузы. Журнал «Сельское хозяйство Узбекистана», 2006, 5, 19 стр.

UDC 636.6: 631.4: 631.95

BASIN APPROACH - SMART LAND MANAGEMENT

Shmorgun Leonid Grigorovich

Doctor of Economics

Professor

Academician of the Ukrainian

Academy of Sciences

Professor of the Department of Art Management and Event Technology

National Academy of Leadership in Culture and Arts

Degodyuk Eduard Grigorovich

Doctor of Agricultural Sciences

Professor

Academician of the European

Academy of Natural Sciences

Chief Researcher of the NS

"Institute of Agriculture NAAS"

Degodyuk Stanislav Grigorovich

Doctor of Philosophy

Head of the Department

of Agrochemistry of the NSC

"Institute of chair of Agriculture of NAAS"

Litvinova Elena Anatoliyivna

Associate Professor of chair of Agrochemistry

National University of Life and Environmental

Sciences of Ukraine

Abstract. The basic taxonomic unit is the small river basin as an integrated value of terrestrial systems. The ecological condition of the basins of small rivers of Ukraine is presented and technological solutions for their restoration are proposed, including biocenoses and cultivated lands. Entological approaches to solving the problem in Ukraine are identified.

Key words: basin approach, small rivers, restoration technologies, economic costs.

The concept of the Ukrainian scientist V.I.Vernadsky is considered to be a huge heritage of mankind, who defined the concept of "Noosphere" as a sphere of the mind that will remove the contradictions between nature and human society. Noosphere, according to V.I.Vernadsky - a new geological phenomenon on our planet, where man becomes an active geological force that extends to the entire biosphere. The noosphere approach is to rationally manage the development of society in the human-nature system. Many scientists believe that it is too early to use the realm of the Mind in nature using, and at the same time man is no longer affecting individual elements, but the biosphere as a whole. And the remoteness of the prospect of sound management of at least terrestrial ecosystems was the lack of spatial-regulatory mechanism for its implementation.

The traditionally adopted model of the "natural-territorial complex" (NTC) as the main taxonomic unit of the landscape, determines the spatial-temporal combination of interconnected and interdependent natural components with arbitrary location depending on human economic needs, where the basin of a small river its placement in an artificial NTC [1]. This approach violated ecological unity as a formative element of the landscape. Our proposed principle of basin-centrism determines the acceptance of a small river basin as the main taxonomic unit of any landscape - plain or mountain [2]. In the post-glacial period of the last Wurm glaciation, those landscapes were formed in which man timidly won a place under the sun to this day, when his descendants degraded the basins of small rivers beyond recognition due to the ruthless exploitation of land and unreasonable water reclamation soviet epoch in Ukraine, which lands

harmoniously fit into the basin-centric idea: there are about 63 thousand watercourses of small rivers, of which 95% are up to 10 km long, half of them are regulated in low-flowing or non-flowing, mostly silted ponds, the rest underwent water reclamation in 60-80 XX century and they were turned into sewers, mostly plowed to the water's edge. The average level of silt in terrestrial water bodies reaches 1.5 m and more, posing a threat of flooding of river valleys and flooding of settlements. Predatory land use, especially in the twentieth century, has led to the destruction of forests and total plowing of land, in which Ukraine is one of the first places - about 80% of the area of agricultural land. As a result, the ratio of arable land to meadows (pastures) and forest is 1: 0.2: 0.3 at the optimal standard of 1: 1.6: 3.2. If the principle of natural territorial complex is observed, any programs that bring a person closer to nature will be chaotic. And the basin principle allows to develop a systematic approach in the implementation of complex works to restore the channels of small rivers, return, if necessary, their meanders and natural swamps, afforestation and meadow creation and landscaping according to the contour-landscape land management [3]. All measures for landscape restoration of small river basins are aimed at improving the environmental situation as a whole, and most importantly - to increase the productivity of agrocenoses that are in a degraded state. As a result of modern intensive land use in cultivation there is a dehumidification of the soil cover, deterioration of its physic-chemical and physical properties (acidification of the soil solution, compaction), which reduces the productivity of the crop industry. The basin approach will make it possible to determine the third group of low-yielding soil types that will go under meadows or afforestation (slopes $> 3^0$), on slopes $< 3^0$ (II group of lands) will be soil protection crop rotations, and on plain lands ($< 2^0$) - field crop rotations with concentration in their main cereals and row crops. For the redistribution of land according to this scheme in the model economy of the National Research Center "Institute of Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences" in Obukhiv district of Kyiv region their area decreased from 92% to 61% along with the reduction to 38% of unproductive losses of surface runoff with increasing productivity of field crop

rotations to 20%. In meadow-made and forested lands, soil loss from water erosion decreased by 2.0-2.5 times [4]. The adaptive-landscape approach in land use will increase the inflow of photosynthetic active radiation (PHARE) in the ordered agrocenoses of lands under cultivation on the first technological group to 3%, which will increase crop production by at least 1.5 times compared to the past.

Under the current social situation in the agricultural sphere of Ukraine, the stratum of the middle class peasantry has significantly decreased. After all, almost a third of arable land in Ukraine (up to 9 million hectares) was given to shareholders by large domestic and foreign holdings, which, due to high mechanized armaments, rarely involve the local population. With the adoption of the Law of Ukraine on the land market, the farmers' movement, as an expression of the average level of security, can be widely developed while maintaining the mutual interest of agricultural enterprises in selling machinery and materials from holdings, in exchange for selling agricultural products. Such a peaceful divorce came from a foreign investor M. Bertram - head of the group of companies "Agroprosperi" [5]. Given the spread of the land market in Ukraine, there is a real need to create a State Mortgage Land Bank with a concentration of environmental funds for land payments and foreign investment with preferential lending to land users. Employment will also be facilitated by the development of the local processing industry, which will ensure the establishment of unions and cooperatives in the countryside and the supply of finished products instead of raw materials to the foreign market. That is, the restoration work in the basins of small rivers will lead to a systematic improvement of the social sphere in the countryside. All restoration works in the basins of small rivers - engineering and cultural, agro-, chemo-, bio- and phytomelioration will be carried out with the scientific support of research institutions and higher educational institutions of natural sciences without violating the basis of erosion and giving impetus to self-development of biocenoses. request for scientific nature recovery products. And this will contribute to the social demand for scientific support of domestic science projects, which is now on the sidelines of development.

Realizing the complexity of the environmental situation, the Verkhovna Rada of Ukraine of the previous convocation made a request to the National Research Center "Institute of Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences" to develop a package of draft laws of Ukraine on a basin basis. In 2017, the National Academy of Agrarian Sciences and the Verkhovna Rada of Ukraine were submitted for consideration, in particular, the project "On restoration of small river basins of Ukraine" (basic) and related – «On certification of small river basins», «On land relations in the process of their restoration», «On increase of biodiversity in small river basins». The examination in the relevant departments did not meet the understanding of the importance of the pilot problem and was carried out by bureaucratic replies. But thanks to the persistence of public institutions, in particular, the NGO "Association of Scientists for Innovative Development of Ukraine" (President – I.G. Bedrak) and the Committee for Innovative Development of Agrarian and Environmental Policy of Ukraine under the Public Council of the State Statistics Service of Ukraine (Chairman – L.G. Shmorgun), petitions are raised before the higher authorities with a proposal to consider the submitted projects as a subject of environmental security of the state.

Legalization of the basin approach in Ukraine will mean consistent implementation of restoration works, starting with 2-3 models of small rivers of Ukraine in different soil and climatic zones, with full scientific support of all stages of their implementation, and with subsequent replication taking into account experience and possible mistakes and omissions, which will be consistently carried out with the expansion of material and technical base for restoration work. Calculations have shown that at the initial stage the necessary costs for the implementation of projects will be 2-3 billion dollars USA. For the deployment of the project - up to 10 billion dollars US, which is equivalent to lost agricultural products due to its harvesting in the fields and during storage.

The analysis of the environmental policy of the developed countries of the world is based on the allocation of subsidies and dotations for toxicologically clean products to reduce the chemical press. In EU countries, funding for environmental measures from

state support reaches 2.3 billion euros, but traditionally there is a territorial approach to the problem, funding mainly organic farming and livestock [6].

Changing public policy towards a basin approach will prioritize both economic and environmental development of the country. Logically, in the process of nature restoration there will be a question of changing the administrative structure of the state from mobilization to basin with the union of primary communities around the basins of small rivers - provinces, administrative districts, regions - around medium and regions - around large rivers of Ukraine.

Deployment of engineering and nature restoration works in the basins of small rivers will promote the idea of creating the Ukrainian Ecological Army - a semi-military entity capable of restoring nature and defending their homeland. Its ranks can be replenished at the expense of soldiers who defend the east of Ukraine from the Russian aggressor with weapons in their hands.

The basin approach will mean that large areas of cultivated land can supply cheap organic products to domestic and foreign markets. It will ensure the restoration of meat and dairy farming in the floodplains of small rivers, water sources - clean water, health and jobs. We will be the first. The whole world will follow us.

LITERATURE

1. Egorova G.M. Landscape economy of Ukraine. Kamianets-Podilskyi: Zvoleiko DG 2009. - 192 p.
2. Degodyuk E.G., Degodyuk S.E., Buslaeva N.G. Innovative approaches to market management in nature and land use and ways to optimize the problem of innovation and investment development 20, 2019.p. 119-131.
3. Degodyuk E.G., Degodyuk S.E. Ecological and technogenic safety of Ukraine. Kyiv: EKMO. 2006. - 306 p.
4. Kaminsky V.F., Shevchenko I.P., Kolomiets L.P., Povidalo V.M. Methods of designing adaptive-landscape farming systems for agricultural land users of the Forest-Steppe zone of Ukraine. Kyiv: Agrarian Science. 2018. - 56 p.

5. Khodakivska O.V., Mohylny O.M. Agroholdings of Ukraine - agricultural policy and challenges of the future. Economics of agro-industrial complex. № 6, 2017. - 33-40 p.
6. Bertram M. We do not grow grain, but entrepreneurs. Grain. 2017 - 18-25 p.
7. Hadzhieva V. Agro environmental policy Theoretical foundations and practical application. YkonUpr. seek. Stop, 2001. H.46. №3. 12-19 s.
8. Rahman G. Kann der Okalandbau die Europa ishen Union. Agrar – wirtschaft. 2003. Jg.51. H.258. 91-92 s.

**WEB-APPLICATION DEVELOPMENT FOR MUSIC CONTENT
MANAGEMENT**

Sorokina Anna Serhiivna

Student

Kharkiv National University of Radio Electronics

Abstract. In this paper, we discuss the difficulties in the promotion and consumption of music content. The main objective of this research is to examine the features of modern streaming services and develop a program system, which provides content-creators a convenient interface for delivering their content to the audience and gives end-users an ergonomic system for effective content discovery. The methods of the solution are based on Node.js and Express.js as backend technologies, Database management system PostgreSQL and Object-Relational Mapping Sequelize for storing data and interacting with it, and React.js as a frontend technology. The architecture of the system is based on the principles of high cohesion (and loose coupling) [1, p. 175] and scalability.

Keywords: media content, record label, author's rights, copyright infringement, intellectual property, user interface, Javascript, Node.js, React.js.

Introduction. The music industry is considered one of the most profitable ones, therefore technologies, aimed at its development are exceptionally prospective. Nowadays not only does the whole world experience globalization, but it also experiences uberization (replacement of intermediaries by digital technologies). It let musicians get rid of dependence on powerful labels, which are becoming less mighty competing with smaller indie-labels (Independent labels). It helps artists to keep all the author's rights and increase their income as in almost all cases a major part is taken by a label. For instance, Spotify usually pays a record label around 52% of revenue per

stream, and the company pays the artist a royalty of anywhere from 15% to (maximum) 50% of its cut. [2] Regarding an amount of income per stream, Spotify pays nearly 0.0038 \$, Deezer – 0.0056 \$ (this data can change in time). Nevertheless, such companies as Universal Music Group, Sony BMG Music Entertainment, EMI Group, and Warner Music Group still control around 70% of the world music industry.

Content promotion is paramount for musicians. Due to streaming services, artists got an opportunity to promote themselves independently from record labels as they finally got convenient access to the audience. There is no more need to have a huge capital to release a track.

Streaming services solve several problems of end-users as well. Listeners got the ability to listen to music without wasting the device storage (however, it become necessary to have a good connection all the time) and advanced content managing. Eventually, streaming services become popular and the development of such kind of services is certain to stay prospective for a long time.

Relevance. Author's rights are crucial in the music industry and show business. These laws protect artists' intellectual property and let them control it and get royalties. Streaming services reduce the necessity of copyright infringement as it allows the audience to get access to the content for a reasonable price and let artists get the royalties on regular bases. Nowadays many of these services are unavailable in Ukraine. Spotify, Amazon Music, Pandora Radio, etc. are out of service in this region. One of the main reasons for such a situation is that this market was not interesting for powerful companies because of the small profit and an extremely high level of piracy.

Market analysis. During the research, we have analyzed some of the most popular services, including Spotify, Deezer, and YouTube, one of which (Spotify) is still not available in Ukraine [3]. All of them have such features as free uploading of content, free and premium streaming, advanced social aspect, track mixes for a better experience in music discovery, etc. Companies also invest quite some money in neural networks and AI to provide a better prediction of users' tastes and needs.

The developed system has all the common features as notifications about new releases, collaborative playlists, track queue, “play next” feature, track mixes, song lyrics, explicit content filter, search based on keywords, genre and country filters, artist subscription, favorites management, content ban, etc. The end-user gets access to all these features, while the artist can upload the content. The administrator is the only one who can register an artist account and provide them with an URL for the login page and the password after making an agreement and signing a contract with a musician representative to protect the intellectual property of a creator. Consequently, it will help to avoid uploading the content through fake accounts. This part of the project is still being developed.

Architecture. Web-client can interact with the server through REST API. A multitier architecture approach has been chosen for the system. It is divided into three logical layers: presentation layer, business layer, and data access layer [4]. Backend is made with the help of the Node.js platform and Express framework with REST conception and request-response paradigm, based on HTTP requests. API determines a set of endpoints; clients produce HTTP-requests to these endpoints, receiving JSON as responses. The data access layer consists of PostgreSQL, where data is stored.

UI/UX Design. The main objective was to develop a system with the most convenient user experience; therefore, the user interface is important. During the research, other streaming services were examined. All their merits and demerits were taken into consideration and the best practices were implemented. The main demand for the interface is its clearness that is why a user can easily understand what is happening during his or her interaction as all their steps are highlighted. The dark color scheme was chosen as a more pleasant one. Explicit content stands out (EXPLICIT sign) and can be avoided easily. Searching the content by keywords the system groups results by categories (tracks, albums, playlists, artists) in order to ease the human-computer interaction.

Summary. Owing to this research, a music content management system has been created in order to solve the problem of the unavailability of desirable streaming services on the territory of Ukraine and to decrease the level of copyright infringement in this region. The best UI/UX design practices were implemented. The system has been developed using Node.js and Express for the backend, React for the frontend and DBMS PostgreSQL for the database server.

REFERENCES

1. Ingeno, Joseph. Software Architect's Handbook. – Packt Publishing, 2018 – 584.
2. A New Spotify Initiative Makes the Big Record Labels Nervous // The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2018/09/06/business/media/spotify-music-industry-record-labels.html>
3. Spotify is currently not available in your country // Spotify. URL: <https://www.spotify.com/ua/why-not-available/>
4. Three-Layered Services Application // Microsoft Docs. URL: <https://docs.microsoft.com/en-us/previous-versions/msp-n-p/ff648105%28v%3dpandp.10%29>

УДК 1751

**METHODS OF APPLICATION OF INTEGRATED UKRAINIAN LANGUAGE
TASKS IN THE PREPARATION OF FOREIGN STUDENTS**

Sira Larysa

teacher

Zaporizhzhya Medical University

Zaporizhzhya, Ukraine

Annotation: the article considers the relevance and effectiveness of the study of spelling, morphology of the Ukrainian language in relation to history. The practical application and educational opportunities of the proposed integrated tasks are determined.

Keywords: integrated learning, interdisciplinary links, integrated lesson.

Education is characterized by systemic changes in structure and content, constant updating, search for new methods, techniques that contribute to better learning by students. Rethinking learning priorities, the role of the student as a subject of the educational process, as well as social change, lead to unconventional approaches to solving many educational problems. One of the leading trends in the development of modern education is the integration of its content.

Success in teaching the Ukrainian language directly proportionally depends on the creativity of the teacher in preparing and conducting classes, the desire to teach and the skill to pass their knowledge to students. In my opinion, a teacher of the Ukrainian language can achieve the set educational goals by introducing creatively prepared integrated classes into the practice of teaching foreign students, in which information from several subjects is organically combined.

This approach to learning contributes to information enrichment of perception, thinking and feelings of foreign students by attracting interesting material that enables different parties to learn about some phenomenon, the concept, to achieve the integrity of knowledge, to reveal creative abilities.

"Integrated technologies" is a systematic set of techniques, means of training activities covering the entire learning process from goal setting to get results. This technology can be most efficient based on the needs and interests of students .

There are three levels of integration: internally subject, interdisciplinary, trans- subject. Interdisciplinary connections provide for the inclusion in classes of questions and tasks on the material other objects of secondary importance for the study of the topic. This is a separate short form that contribute to a better understanding and comprehension of a particular concept.

The tendency of modern education is based on the formation of a fully developed and socially adapted, spiritually rich personality, but also put forward new requirements to the study of the Ukrainian language, including orthography and morphology. The principle of integration that enables students to achieve the interdisciplinary generalizations and the best learning material only "in strengthening the connection of the lessons of the Ukrainian language with life", as also mentioned in "Standardized requirements with Ukrainian as a foreign language. The level of Ukrainian as a foreign language A1-B1", approved by the Ministry of education and science of Ukraine. Therefore, the main task of education is training young people for modern life, and the idea of integrated education, which is extremely important and contributes to the goal of quality education, forming a creative personality of students, awareness of the importance of their work and the achievement of its performance [1].

The authors of the dictionary in Ukrainian linguistics are convinced that the integrated lesson is a lesson, which examine complex issues that is the subject of several academic disciplines, such as language and literature; language and history; language, literature and fine arts; to a lesser extent, language and mathematics, language and geography.

Often classes the development of coherent speech, in particular work-a description for the picture, during which clarified the information about the artist, painting technology (art) and implemented the requirements of the current program with the language" [2, p. 61]. T. Donchenko offers to call classes that integrate two or three subjects (language and literature, history, geography and the like), pursuits of literature, which enable a deeper understanding of the word and through the word to know and the spirit of the nation, its unique national character" [3, p. 36] and aimed at developing students ' knowledge of the laws of the Ukrainian language, its national specificities and together with the history of the nation, its culture, literature, art, features of the national character, of the peculiarities of vision of the world picture. Thus, the multidimensional nature of the concept of "integrated activity" requires more careful study and precise definition of the term in linguodidactic.

Integrated lesson in spelling and morphology of Ukrainian language for foreign students is based on the principles of developmental education and involves the use of various forms and methods of work (research tasks, tasks with elements of surveillance, different types of conversations, "Mike", "Sincan", "Brainstorm", "Take a stand"), in which students receive information from different fields of science that supports the effectiveness of their learning, and to stimulate dialogue.

Consider some examples of the most effective, in my opinion, fragments of integrated lessons of spelling and morphology in interaction with history for foreign students.

1. Classes - a virtual tour.

Read and answer the questions:

- Are there numerals in the text?
- Find in the text of the phrase noun + numeral.
- Determine their category by structure.

Zaporizhzhya lands

The capital of Zaporizhzhya was Sich, where the Kosh ataman and his sergeant lived. Zaporizhzhya lands were divided into eight districts, which were called palanquins, as

now the areas where married Cossacks lived and all those who wanted to farm. They were called silencers because they lived in villages and winter quarters, as the Cossacks called their farms. In recent times, there were 64 villages in Zaporizhzhya, and there were up to 4,000 winterers or hamlets, where there were several houses, sometimes 3-4, and, in addition, there were several thousand burdyugs everywhere in the Zaporizhzhya steppes. These were dugouts, where the Cossacks found refuge from the weather, and sometimes from the Tatars.

2. Lesson - observation.

Read the sentence. Keep track of what different actions the word goes. In each sentence, replace the word with another, similar in meaning. Write down one reworked one.

It is snowing. There is a steamer. There is a train. Spring is coming. Time is running out. There is a concert.

(It's snowing. A steamer is sailing. A train is going. Spring is coming. Time is running out. A concert is taking place).

We conclude that the word goes has not one but several meanings, because it is used instead of floating, and instead of pouring, and instead of passing, and instead of happening.

Hence, it can be called ambiguous.

3. Lesson - research.

Put the given words in the accusative case. Make a sentence from three of them.

Hetman, Volodymyr the Great, basket chieftain, mace, right hand, prince, serf, emperor, nobleman, parish, pechenegs, footman, musket.

Thus, the effectiveness of integrated lessons in the study of spelling and morphology increases provided that the tasks proposed by the teacher in the lesson interest students and bring learning closer to life, show the possibility of practical application of the material, and contribute to the formation of intellectual and creative development of

students, conditions for self-affirmation, self-realization and self-development of their personality.

REFERENCES:

1. Бандура О.М. Міжпредметні зв'язки в процесі вивчення української літератури / О.М. Бандура. — К. : Рад. шк., 1989. — 47 с.
1. Bandura O.M Interdisciplinary relations in the process of studying Ukrainian literature / O.M. Bandura. - K.: Rad. shk., 1989. - 47 p.
2. Словник-довідник з української лінгводидактики : навчальний посібник / кол. авторів за ред. М. Пентиліук. — К. : Ленвіт, 2003. — 149 с
2. Dictionary-reference book on Ukrainian language didactics: textbook /. M. Pentilyuk. - K.: Lenvit, 2003. - 149 c
3. Донченко Т. К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови. — К. : Фондація ім. О. Ольжича, 1995.
3. Donchenko T.K. Organization of educational activities of students in native language lessons. - K .: Foundation. O. Olzhich, 1995.

ENGLISH AND RUSSIAN PROFANITY

Smilianska O. O.

2nd year student of the Faculty of Foreign Languages

Podhurska I. O.

(work manager)

Ph.D (Philology), docent

H.S. Skovoroda national pedagogical university, Kharkiv

In this article, we have analyzed the similarities and differences between curses in English and Russian. Profanity in two languages is different in its typology and structure. It is fundamentally wrong to transfer the assessment of the offence of the profanity of one language to another. A statistical analysis of profanity in both languages was conducted.

Keywords: profanity, Russian, English, similarities and differences

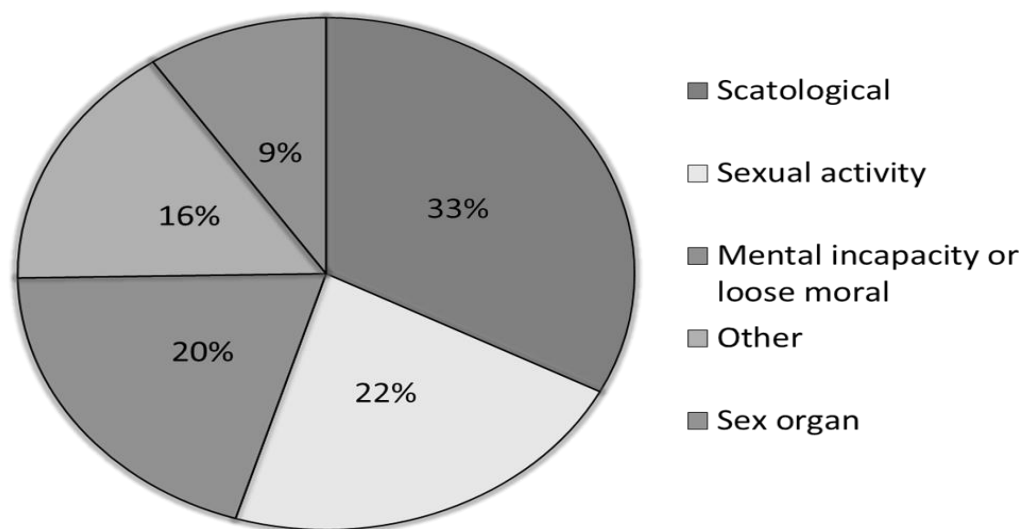
The use of harsh language can be traced back to the Roman Ages. However, the rise of civility during the Renaissance towards the eighteenth and nineteenth century diminished its use in public. Use of harsh language intensified again during post-war periods (WWI and WWII) and with the rise of mass communication. That intensity solidified once the computer-mediated-communication era started [1,p.9]

In this work, a comparative analysis of the obscene language of the English and Russian languages was conducted. This is relevant because the English profanity is often perceived by Russian-speaking people as not very offensive and they believe that nothing can compare with the Russian profanity. However, this opinion is more stereotypical than reliable.

The study was based on the research of Dutch linguists, who studied the most common types of curses in European and Asian languages, based on their sources. In total there are eight types of swear words in languages as follow:

1. Animal: Dog, pig, bitch etc.
2. Religion: God, Jesus/Christ, Masyallah etc.
3. Scatological: asshole, shit, crap, piss, fart etc.
4. Sex organ: dick, prick etc.
5. Sexual activity: fuck your mother, fuck yourself
6. Family member: father, mother, sister
7. Diseases: cancer, malaria etc.
8. Mental incapacity or loose moral: stupid, idiot

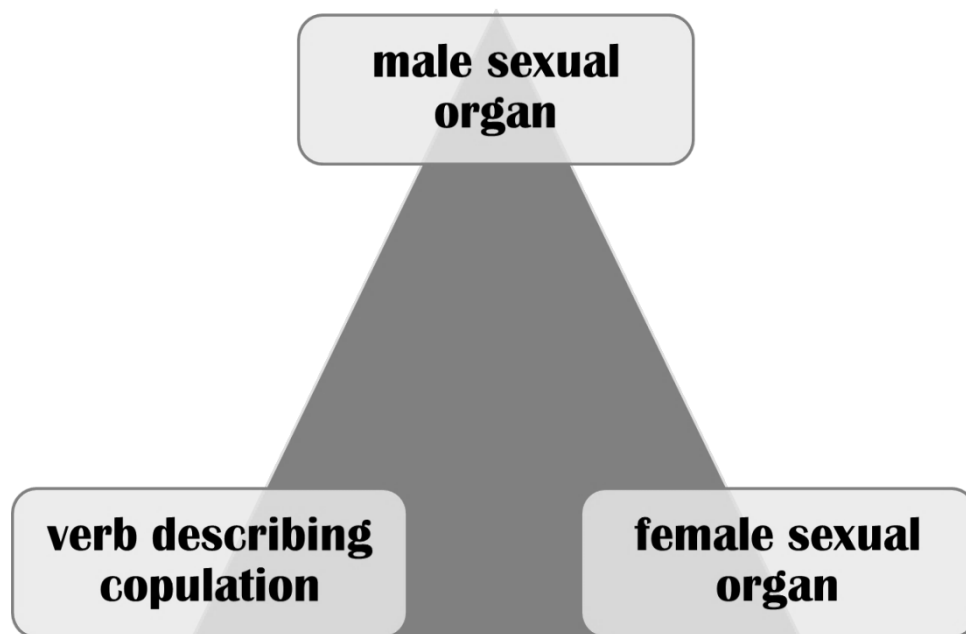
It was found that all the curses of the English and Russian languages include vocabulary of all types, except diseases, as well as religion in the Russian language. But does this mean that we can say the composition of the profanity of these two languages the same? For further study, the "Textbook of profanity in the English language" was used, where among all the groups represented, such as everyday vocabulary, slang, and modern idioms, the group of profanity only was chosen [2,p.77].

Picture 1. Percentage of swear words in groups in English language.

The statistical analysis was carried out, and it showed that out of 95 abusive words submitted, 33% belong to the scatological type, 22% – to sexual activity, 20% – mental incapacity or loose moral, 9% – sex organ and 16% for all 4 remaining categories (+/- 4% for each) (pic.1).

At the same time, the basis of Russian profanity [3, p.10] is so-called "obscene triad": the male sexual organ ("dick") – the female sexual organ ("pussy") – the verb describing copulation ("fuck"). A fundamental role is subsequently played by word formation [4, p.65] by which these three roots give rise to several thousand derivatives, while all the others – only a few hundred (Pic.2).

Picture 2. Percentage of words in groups in Russian language.

In conclusion, swearing is common in both English and Russian languages. There are similarities and differences between swearing in English and Russian. As a result, we see that it is fundamentally wrong to transfer the assessment of the offence of the profanity of one language to another.

LITERATURE:

1. Rahman S. Swearing. A cross-cultural study in Asian and European Languages. // Thesis submitted to Radboud University Nijmegen for the degree of Master of Arts. – Nijmegen, 2017.-p.1-74
2. Варшавская С. В. Учебник ненормативной лексики английского языка. / С. В. Варшавская. — Львов, 2015. — 180 с.
3. Плущер-Сарно А. Ю. О семантике слова «мат». / А. Ю. Плущер-Сарно // Большой словарь мата. Том 1.— С-П, 2005. —116 с.
4. Мокиенко В. М. Русская бранная лексика: цензурное и нецензурное / В. М. Мокиенко // Русистика. — Берлин, 1994. — № 1/2. — С. 50-73

**ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATION FOR RESOLVING
PRODUCTION PLANNING PROBLEMS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES**

Syrota Eli

Kyiv, Ukraine

Abstract. Artificial intelligence has recently become a significant topic in many areas of engineering and computer science research. The use of computer-based decision support systems can potentially give great benefits to the complex task of process planning and scheduling. It also can get a significant impact in terms of consistency of approach, reduction of manufacturing lead times, also in lots of other manufacturing tasks. This paper discusses an artificial intelligence application for resolving production planning problems and describes problem-solving approaches for flexible manufacturing systems. This paper reviews the quantify the amount of effort being put towards advancing ML in manufacturing.

Keywords: Artificial intelligence, flexible production systems, computer-based decision-making systems, machine learning, manufacturing execution systems, discrete manufacturing industries

Planning and scheduling are decision-making processes that are used on a regular basis in many manufacturing and service industries. Production scheduling in manufacturing is a vital part of operations management [1, p.3-4]. Classic planning systems, such as manufacturing execution systems, material requirements planning systems etc., do a valuable job of varying production business processes and dates information processing [2]. Then they apply a type of fixed logic to that mass and variety of data and lay out a plan or schedule that seems reasonable and may actually work. But any experienced planner will tell you that a typical computer-generated plan might contain elements that

are impractical or downright impossible – like launching a production order two weeks ago and finishing it today, or having a working center that commits to four or five times as much production as it can actually accomplish in a day.

The new generation of so-called advanced planning and scheduling (APS-systems) overcomes many of those limitations by applying optimization algorithms instead of fixed logic. This approach implementation can trade-off priorities and alternatives to come up with a more feasible plan that balances both resources and material dates and quantities[3, p.24-26] . But even advanced planning and scheduling systems still have their limitations. It takes a dedicated, knowledgeable human planner to interpret and apply the recommendations in the context of what's really happening out on the plant floor and in the customer's world by using intelligence that is not found in the data[4, p.18-19].

Next-generation production planning systems should "learn" by collecting a massive amount of data and thoroughly analyzing it for cause and effect to build a model of the process. Then, as new information comes in, the system can perform thousands of what-if simulations to find the best path forward. The model is also refined based on additional data as these scenarios play out.

Based on planners' experience and knowledge, as well as on dataflows from every part of factory and cloud computing results the computer-aided solution-making system should is likely to perform under the various scenarios. This implies that such systems, based on expert opinions and models, can perform forecasting and model the dynamics of development and the necessary management actions under any market conditions that can be formalized for the system [4, p.19].

Artificial Intelligence (AI) represents by the number of things, from machine learning to computer vision, but in general, the phrase is used to indicate computer programs that can reason, learn, and problem-solve from data in a way that's reminiscent of human intelligence. Artificial intelligence can be applied to all systems and manufacturing processes[5, p.11]. For manufacturers, the most pertinent uses of AI are likely going to

be the ones that are most heavily focused on gathering insights from large quantities of data—simply because of the sheer amount of information collected and stored by most industrial and supply chain planning platforms.

Machine learning in production planning and scheduling. Machine learning (ML) is a subset of artificial intelligence that focuses on autonomous computer knowledge gain. ML is actively being used across many domains, such as commerce, aviation, banking, retail, and increasingly in industrial settings. The wide applicability and low barriers for the development of these algorithms are allowing for innovations. As these innovations continue across industries, the manufacturing industry has also begun to gain benefits. With the current push for Smart Manufacturing and Industry 4.0, Machine learning for manufacturing is experiencing unprecedented levels of interest.

Data generation in modern manufacturing systems has experienced blowing growth, reaching around 1000 Exabytes per year. This gathered information represents a source of invaluable knowledge for manufacturers as it can lead to savings and improvements. However, the potential present in this data is insufficiently exploited.

Automation is one of the critical key indicators of the change in manufacturing and production planning [6 p. 11-14].

ML-based solutions can serve daily processes across the entire manufacturing cycle. By using this technology, manufacturers are able to detect all kinds of issues on their routine methods of production, from bottlenecks to unprofitable production lines. By combining machine learning tools with the Industrial Internet of Things, companies can take a deeper look into their logistics, inventory, assets and their supply chain management. This brings high-value insights that uncover potential opportunities not just in the manufacturing process but in the packaging and distribution as well.

Machine learning solutions can help in gathering consumer data and analyze it to understand demands, uncover hidden needs, and detect new business opportunities. Hereby one of the most widely adopted uses of machine learning involves the product development phase. That's because the design and planning stage of new products, and

the improvement of existing ones, are tied to a multitude of information that has to be taken into consideration to yield the best results. This all ends up in better products from the existing catalog as well as new ones that can open new revenue streams for the company.

Machine learning can sufficiently improve the final product quality up, especially in discrete manufacturing industries. There are two ways in which ML can do this. First and foremost, finding anomalies in products and their packaging. Through a deep examination of the manufactured products, companies can stop defective products from ever reaching the market.

Machine learning also can make enhancements in the overall quality of the manufacturing process. Through IoT devices and ML applications, businesses can analyze the availability and performance of all the equipment used in the manufacturing process. This allows for predictive maintenance, which estimates the best time to attend to specific equipment to extend its life and avoid costly downtimes.

Since all of these machine learning solutions rely on apps, operating systems, networks, cloud and on-premise platforms, the security of the mobile apps, devices, and data being used is a must for modern manufacturers. Thus, machine learning can be used to analyze how individual users access certain protected information, which applications they use and how they are connecting to it. Delimiting a strong perimeter around the digital assets, machine learning can determine who accesses what and who doesn't but can also detect anomalies that can quickly trigger warnings or actions.

The most well-known collaborators for manufacturers are getting smarter with machine learning: robots. The use of artificial intelligence in robots allows them to take on routine tasks that are complex or dangerous for humans. These new robots surpass the assembly lines that they once were relegated to, as their ML capabilities allow them to tackle more complicated processes than before.

Conclusions. For decades, manufacturers have been early adopters of all kinds of technologies, from automation to robotics, and sophisticated digital solutions. Increased

productivity, reduced equipment failures, better distribution and the introduction of enhanced products are but just a few of the perceived benefits of using artificial intelligence in manufacturing.

The core algorithm developed through machine learning and AI-enabled products will be a big digital transformation phase for the manufacturing players.

Artificial intelligence application is bringing down labor costs and reducing downtime. Thereby increasing workforce productivity and overall production speed, AI – with the help of the Industrial Internet of Things – is ushering in the era of smart manufacturing. ML-based solutions can serve daily processes across the entire manufacturing cycle. By using this technology, manufacturers are able to detect all kinds of issues on their routine methods of production, from bottlenecks to unprofitable production lines.

Machine learning is especially good at reducing the risks associated with the development of new products, as the insights it provides feed the planning stage for more informed decisions. Machine learning can sufficiently improve the final product quality and can make enhancements in the overall quality of the manufacturing process. The amount of data is growing day by day, therefore, the manufacturing businesses need to leverage smarter solutions to make their entire process efficient and scalable. The data helps a lot in terms of automating the process and even predicting and monitoring the performances.

In general, the industry will be willing to develop complex design processes with more sophisticated prototypes. While the data captured from the products and processes will be fed to the ML model to further improve the manufacturing process through a continuous feedback loop. As a range of robots and machine learning will transform the industrial operations, the manufacturing workforce will need to be reskilled to work alongside the newly developed equipment, while traditional machines will require a makeover to give be a fit in the industry.

REFERENCES

1. Pinedo, L. M. Planning And Scheduling In Manufacturing And Services. 1st ed. New York: Springer Science & Business Media, 2006, pages: 3-4.
2. Turbide, D. How Can AI Improve Production Planning In Manufacturing? [Online] SmartERP Available at: <https://searcherp.techtarget.com/answer/How-can-AI-improve-production-planning-in-manufacturing> , 2019.
3. Hoey, B. 5 Facts About AI In Production Planning. [Online] Blog.flexis.com. Available at: <https://blog.flexis.com/5-facts-about-ai-in-production-planning>, 2020.
4. Audrone, L., Gintautas, D., Ferenc , K. Albertas , C. Advanced Planning and Scheduling Systems: Modeling and Implementation Challenges. Informatica, 25(2014.31), 2014, pages: 18-19.
5. Paulo J. D. Artificial Intelligence in Manufacturing Research. Nova Science Publishers, New York, 2013, pages:182.
6. Benyoucef L., Grabot B. Artificial Intelligence Techniques for Networked Manufacturing Enterprises, Springer-Verlag London Publishing, 2010, pages:508

**THE INFLUENCE OF RELIGION FACTOR UPON POLITICAL PARTIES
GENESIS**

Tryma Kateryna

PhD in Political Sciences, Leading researcher

Institute of Higher Education

Salnikova Natalia

PhD in History, Associated Professor

Head of the Humanities Department

Donetsk Law Institute

Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Annotation. The paper is aimed to provide an analysis of the religion factor which influences transformation of party-political systems in the EU. The religious factor is one of the catalysts for changes of modern parties, which can be different in their ideological orientation and electoral base and territorial character. An important result of the analysis is the conclusion about the weakening of the traditional parties, which from the national level has become a tendency of the pan-European political process. The religious factor stimulates the formation of small parties which performs a growing role in the political processes in the EU.

Key words: factor, religion, political party, small party, cyber party.

In the modern society religion is considered to be an important factor of social transformations. While studying the forms of the influence the religion makes upon the major and minor social groups, such sphere is transforming under the influence of religion: education, culture, language, mentality, economic and social conditions as well as upon the political systems and political parties [2, p.726].

The transformation of political systems and political parties as an element of modern political systems is objective and is determined, in addition to the religious factor, by a wide range of other factors among which: socio-economic, sociocultural and political factors, which, in turn, are part of more global changes in the modern society [1, p.18]. But religion itself is complex and multi-level in nature, which determines the extremely complex, contradictory, multi-dimensional and multi-vector nature of the modernization of party-political systems at the present stage of their development.

An analysis of the academic papers shows the influence made by the religion upon party-political system development. The religion led to the territorial homogeneity of voters, a high degree of personalization in party systems, and the relative religious homogeneity of the countries of the European Union because political parties partly use religion as uniting matter for their electoral base [4, p.495]. A key feature of genesis of modern parties is formation of new types characterized by the absence of a membership institution, network communication channels and focus on solving local issues [3, p.528].

The aim of this thesis is to highlight the new types of parties which change their forms and activities under the influence of religion as well as outline their possible contribution to the political system of relevant nations.

For the first time an attempt to typologize a new type of parties and determine the factor of religion in the process of partogenesis was carried out by H. Margetts. Using the term “cyber party” in relation to them, she defined this new form of the party not as marginal and the establishment of such parties as a natural result of the development of partogenesis as part of the development of its trajectory from the dominant cadre party to the mass party and later to all-embracing and cartel, and, finally, to a new type of party, defined as a “cyber party” [3, p.529].

The researcher considers the origins of this type to be rooted in a changing form of political participation, the spread of mixed electoral systems, development of the Internet and cultural values and religious believes existing in the community which can

unite people locally. According to the researcher the key sign of these parties is the rejection of the usual formal membership and the transition to direct relations with the voters [3, p.528].

A number of terms to define this type of parties is used now. These are “cyber parties”, “online parties”, “virtual parties”. Researchers consider the absence of membership is one of the key characteristics of this type of parties, party channels of communication are network channels. The parties take place between the civil society and the state in the modern political process [3, p.530].

“Small party” is a party that is not a member of the government and does not lead it, and in the future will not be able to, as it has a limited number of the voters. As a rule, small parties concentrate on a relatively narrow target electoral group, which is not in the interests of large parties and cultural values, religious beliefs and locality are significant factors to form local electoral base for such political units.

One of the key characteristics of “cyber party” and “small party” is the formation of their electoral base upon the religion believes of the local voters. But also, these types of parties use the methods traditionally applied by religion organization – the institute of charismatic leaders and network approach of the work used by the destructive religious cults to attract new followers.

As a rule, these new parties are “anti-system parties”, which are extremely difficult to typologize within the framework of the classical “right-left centre” matrix. Almost all researchers agree that the phenomenon of anti-system is extremely complex and there is a clear tendency to further complicate it, because within the framework of ideological criteria, they can be placed throughout the political spectrum: from libertarianism to ultra-right conservatism and nationalism.

To make a conclusion, it is worth to note that new political parties, as a rule, position themselves as opponents of the existing parties, they define themselves as anti-political and anti-establishment organizations. All of them carry a powerful protest potential, they are supporters of direct democracy, which allows us to talk about them as populist

parties that do not perceive traditional organizational forms and emphasize the widespread use of new network and communication technologies.

REFERENCES

1. Вайнштейн, Г. Трансформация западноевропейского политического ландшафта и институционализация антисистемной политики // *World Economy and International Relations*. – 2018. – №5. – С.17-28.
2. Bowen, D. & Zubair, Sh. & Altinay, L. Politics and Tourism Destination Development: The Evolution of Power // *Journal of Travel Research*. – 2017. – №56. – С. 725-743.
3. Margetts H. Cyber parties. In R. Katz & W. Crotty (Eds.), *Handbook of party politics*. London: Sage. – 2006. – P. 528-535.
4. Maria-Irina, A. The new Europe: trends, policies and challenges // *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*. – 2017. – №11. – С. 493-503.

UDC 378.477

**ROLE OF A TEACHER IN DEVELOPMENT OF SEAFARERS'
COMPETENCIES WHILE LEARNING ENGLISH AT HIGHER
MARITIME ESTABLISHMENT**

Tymoshchuk Yuliya Viktorivna

a teacher, Kherson State Maritime Academy

Kherson, Ukraine

Summary. The article describes role of a teacher in development of seafarers' key competencies while learning English at Higher Maritime Establishments. This study is intended to obtain the information on the teachers' understanding of English teaching principles.

Beside classroom management skills, a good teacher should also know how to play his or her roles in teaching English. Especially in more creative type of activities, unnecessary intervention on the teachers' part may prevent the learners from becoming genuinely involved in the activities and those hinder the development of their communicative skills. However, this does not mean that once an activity is in the progress, the teacher should become a passive observer. The way the teacher behaves in the different kinds of activities will change according to nature of the activities.

Keywords: Seafarers, Language Teaching, Competency, Communication, Role of a Teacher.

Problem Formulation. Today in Ukraine foreign language professional competency as never has demanded not only by the individuals but also by the government. Knowledge of a foreign language in the future will help the seafarer specialists to adapt faster in the modern professional world and perform their

professional functions more successfully; to acquire greater competence in professional activity; to form methodical and psychological readiness to change the type and nature of their professional activity. Knowledge of a foreign language also allows increasing the general competence of the future specialist, which is a powerful reserve for accelerating economic, social and cultural development, both in individual areas of activity and throughout the country. The purpose of the article is to reveal the essence and characterize the specifics of a teacher's role for obtaining foreign language professional competency of future seafarers.

Important areas in the language training of future seafarers are, in particular, foreign language learning based on the theoretical foundations of intercultural communication and attitude to the student as a subject of intercultural communication and as a subject of educational process in the rank central element of the methodological system. L. Verba notes that the comparison of native and foreign languages deepens the understanding of their structures and is necessary in the system of training. For the future specialists it is important to master modern professional lexical material and features of professional foreign language communication [1, p. 4].

Foreign language professional communicative competence of a student is his ability to carry out communicative speech behavior in accordance with the tasks of specific situations of foreign language communication, the study reproduces mainly external, symbolic similarity, rather than the holistic content of professional activities related to the use foreign language. Professional success activities in many cases depend on the level of foreign language communicative competence of the specialist. The reliability and efficiency of their work depends on how adequately and deeply is integrated foreign language speech component in the overall structure of subject-technological competence [2, p. 44].

Modern higher establishments have to solve many problems in order to master maritime specialists a foreign language successfully. Important tasks are the

development of didactic bases for the organization of educational activities in the discipline "English for specific purposes" in maritime establishment, selection of adapted content and design of the work program, development of educational and methodological complex, comprehensive stimulation and activation of self-education and self-development, etc.

The main task of mastering English of professional orientation in higher establishments today is not just to teach students to use it as means of communication in all types of speech activities in various situations, but to use English in all types of speech activities in professional situations, since and "The effectiveness of training directly depends on the degree of approximation of the process of knowledge transfer, the formation of skills and abilities to the real conditions of their practical application" [3, p. 243].

Roles of the Teachers. Every student has a different ability when learning a second language. Some grasp it easily and develop sympathy to it; others struggle and have difficulties which could lead to being demotivated and lack of interest. This leads to the question what an English teacher can and has to do, in order to teach students successfully. Nowadays teachers are supposed not only to educate, but also to create an suitable environment for learners. The way the teacher behaves him/herself in the different kinds classroom activities will change according to origin of the activities. Brown, H. Douglas (2007) mentions that "teachers can play many roles in the course of teaching and this might facilitate learning. Their ability to carry these out effectively will depend to a large extent on the rapport they establish with their students, and of course, on their own level of knowledge and skills."

Brown described following several roles of the teachers in the process of teaching and learning [4, p.277 - 278]:

The teacher as an organizer. Possibly the most difficult and important role the teacher has to play. This role is very vital and crucial role that should be played by the teacher while process of teaching English. Giving instructions is outmost in this role as

well as setting up activities. The success of many activities depends on a well-prepared organization and the students' awareness and realization of future performing activities. A lot of time can be used carelessly if the teacher omits to give students main information or issues controversial and confusing instructions.

The aim of the teacher when organizing and performing activities is to tell the students what they are going to do, discuss, speak about, to write and to read about. The teacher should give clear and short instructions about what exactly their task is, get the activity going, and then organize feedback when it is over. For the first sight it looks remarkably easy, but it can cause damage if the teacher has not thought out carefully what they are going to say beforehand. Definite things should be certain, not be done when organizing an activity such as the teacher should never assume that the students have understood the instructions. It is wise to check that they have grasped what they have to do. The teacher should never give unclear instruction; it is rational to plan out what you are going to say and then say it clearly and shortly using your own lesson plan prepared beforehand. Next thing that is absolutely necessary for the teacher is lesson planning and exactly material the students need up to their studying program.

The organization of activities and instructions giving by the teacher are vital since if the students have not understood clearly what they are to do they will not be able to perform their task satisfactory.

The teacher as a controller. The teachers as controllers are in complete charge of the class. The teachers check not only the progress of students but also while they speak and express their thoughts and ideas. Harmer points out that teachers, fulfilling this role, “control not only what the students do, but also when they speak and what language they use.” [5, p. 236] Everything what happens in the class is controlled by the teacher and is in his/her responsibility. He /She educates the students by introducing the target language, giving tasks, using repetitive drilling techniques and leading them through the content. Furthermore, the teacher has complete control when it comes to the

pace of a lesson, which means that everyone in the class is taught on the same level.

When the teachers are performing themselves as controllers, they tend to do a lot of talking, whilst one may feel uneasy about the effect, this has possibilities for students' talking time. It should be remembered that it is frequently the teachers talking at the students level of comprehension, who is the most important source they have for roughly- turned comprehensible input. It is of great significance that control should be made with less tense if students are to be allowed a change to learn rather than to be taught. Even during the decision of immediate creativity and communicative activities teachers will have begun to relax their firm hold. Teachers' roles must be essentially opposite; otherwise the students will not have a change to participate as it was supposed to be initially.

The teacher as a mediator. Often the teacher needs to give support to students to involve into the situation or to make proposals when students keep silence or they are confused about what to do next. To encourage them is one of the teacher's role The role of mediator is in the discussions, asking question and real –life situations when the teacher actively encourages the students to participate. Sometimes a teacher uses guides, prompts to provoke students' involvements into the discussion etc.

The role of a mediator is hidden in assisting students, slight helping if students require it or to push them perform an activity properly.

Teachers as Facilitator. The role of the teacher as facilitator is to facilitate students in communicative process among all learners in the classroom and between the various activities. In facilitating the students, the teacher should act as a resource for student, the teacher should act as a tutor and the teacher should act as participant and investigator.

There are two important roles that the teachers have to do when communicative activity is taking place in the classroom. One is to be aware of what is going on as an assessor-although directly-and the other is to be a kind of walking recourse center. In other word the teacher should always be ready to offer help if it is needed. If we talk

about the teacher as tutor in the sense of someone who acts as a coach and a resource where students are involved in their own work, and call upon the teacher mainly for advice and guidance.

The teacher can conduct the activity as participant, such as in information jigsaw listening, simulation and so on. The teacher might take part in simulations as participants, sometime playing the role themselves, but not to dominate and not be afraid to participate since improve atmosphere in the class and give the student a change freely to express thoughts English.

Conclusions. The foreign language professional competence of the future seafarers is a complex formation that enables their ability to communicate in the process of foreign language professionally oriented communication, as well as to create and manage discourses on professional topics. A teacher plays vital role in studying process to develop professional competencies at future seafarers. To gain this he/ she must be an organizer, a controller, a mediator and a facilitator at classroom.

REFERENCES

1. Verba L.G. Comparative Lexicology of English and Ukrainian Languages: book for translation departments of establishments/ L.G.Verba. – Vinnytsia: Nova Knyha, 2003. – 160 p.
2. Tenisheva V.F. Integrative-contextual model of the formation of professional competence: author. dis. ... Dr. ped. Sciences: 13.00.01 “General pedagogy, the history of pedagogy and education” / V.F. Tenischeva.– M., 2008. – p. 44.
3. Nasonova N.A. Transfer of information in the process of learning a foreign language / N.A. Nasonova // Problems of humanism and education: collection of materials scientific method. conf., Vinnytsia, May 21 – 22, 2002 – In 2 volumes - Vinnytsia: Universum, 2002. – Vol. 2. – P. 241-243.
4. Brown, H. Douglas. "Principles of language teaching and learning." (2000): 277 – 278.
5. Harmer, J. (2001). The practice of English language teaching. London: Longman, 3rd edition.

SIMULATION OF ENVIRONMENTAL DAMAGES

Vladimirov Lyubomir Vladimirov

Doctor of Science, professor

University of Ruse

Ruse, Bulgaria

Abstract: A model for identification and analysis of environmental damage is proposed on the basis of a formalized description based on quantitative, qualitative and nominal features. The model allows the establishment of one-dimensional and multidimensional distributions. It determines the interdependence between the signs. It does not depend on the nature of the descriptive features.

Keywords: model, environment, damage, nature, description.

Legislation in the European Union deals only with environmental damage among:

1. protected species and natural habitats, which cause significant harmful impact on the reaching or preservation of their favorable conservation status;
2. waters which cause significant damage to:
 - (a) the ecological, chemical or quantitative status or ecological potential of surface water and groundwater within the meaning of the Water Act, with the exception of adverse effects to which the Water Act applies, or
 - (b) the state of the environment in the marine waters according to the ordinance under the Water Act, insofar as certain aspects of the ecological state of the marine environment are not regulated by the same law;
3. soils which generate an increased risk to human health due to pollution through direct or indirect introduction of substances, preparations, organisms or microorganisms into, on or under the soil.

Quantitative indicators are used to determine significant negative changes in baseline. Such are:

1. number of individuals, their density and occupied territory;
2. role of the individuals or of the damaged area with regard to the species or the protection of the habitat, rarity of the species or the habitat.
3. capacity of the species for reproduction. It is determined by the dynamics characteristic of this species or this population.
4. capacity for restoration of the species or the habitat from a condition at the occurrence of the damages to a condition, considered to be equivalent or superior to the basic condition [1, p. 36-47; 2, 35-52].

This paper proposes a new model for studying environmental damage, which was developed using the mathematical apparatus of information theory.

The development of the theoretical-information model includes consistent solution of the following tasks [1, p. 36-47; 2, 35-52; 4, p. 56-61]:

1. Formalized description of the damages;
2. Justification of model characteristics;
3. Establishing the regularities of the descriptive features, as well as of the dependencies between them;
4. Solving problems from the class "pattern recognition".

Judging from the specificity of information characterizing dangers, namely the heterogeneity of the character of the descriptive indicators (qualitative, quantitative and nominal), as a basic characteristic for their interpretation is adopted entropy H (in *bit*) defined in the mathematical theory of information [3, 57-89; 4, p. 56-61]:

$$H = - \sum_{i=1}^n P_i \lg_2(P_i); \quad (1)$$

where P_i is the distribution of the frequencies of occurrence of dangers by i -th indicator ($i=1,2,\dots,n$);

n – number of meanings of a indicator.

Through the entropy H we interpret:

(a) Uncertainty of dangers by the meanings of a specific indicator. Considering that H varies from 0 to $\lg_2 n$, then if H tends to 0, the distribution is singular. It means that the frequency of distribution for one meaning of the indicator is 1, and for all others - 0. In other words the indicator is completely determined and it is characterized with minimum scattering. When $H = \lg_2 n$ there is uniform distribution of the meanings of the indicator i.e. maximum uncertainty and maximum scattering.

(b) The degree of homogeneity of a set of dangers by a specific indicator. When $H = 0$ there is complete homogeneity, i.e. all dangers have one and the same meaning of the indicator. When H increases, heterogeneity increases too. c) The variety of a set of dangers [3, 57-89; 4, p. 56-61].

For this interpretation we introduce normalization of the entropy H , because as it is evident from formula (1) entropy is a comparative characteristic only for indicators with an equal number of meanings. However the practice shows, as it was mentioned, that there are many reports for accidents with incomplete information.

Normalization is made through the relation [3, 57-89]

$$H_n = \frac{H}{H_{max}} = \frac{H}{\lg_2 n}, \quad (2)$$

where H_n is the normalized entropy, varying from 0 to 1;

$H_{max} = \lg_2 n$ is the possible variety;

H – actually used variety in the totality.

H_n has also the meaning of the actually used variety, but in relative dimension.

The presented analysis proves the correctness of the adoption of these characteristics, because they are not dependent on the character of indicators. They can be used to make an assessment of dangers, described with various qualitative, quantitative and nominal indicators. This is a specific advantage compared to the methods used up to now from the theory of probabilities and the mathematical statistics.

The mutual dependence between the indicators with quantitative meanings is established through the widely known methods of correlation and regression analysis.

To determine the correlation between indicators with random meanings, we apply the mutual information, derived in the mathematical theory of information $I(XY)$ [3, 57-89; 4, p. 56-61]

$$I(XY) = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m P_{ij} \lg_2 \frac{P_{ij}}{P_i P_j}, \quad (3)$$

where P_{ij} is the two-dimensional distribution of the meanings of indicators X and Y ; P_i, P_j – one-dimensional distribution of the indicator X and the indicator Y .

$H(XY)$ – the common entropy of the indicators X and Y .

When $P_{ij} = P_i P_j$ the mutual information $I(XY) = 0$ and the indicators are independent.

When $I(XY) = H(X)$ there is a functional dependence between indicators, which means that the meanings of the indicator Y completely determine the meanings of the indicator X or X is a simple function of Y . In analogous way when $I(XY) = H(Y)$ the meanings of X completely determine the meanings of Y . The presented analysis shows that the limits of the common information are: $\min I(XY) = 0$, $\max I(XY) \leq \min \{H(X), H(Y)\}$. [3, 57-89; 4, p. 56-61]

They determine the case of statistical independence and the extreme case of statistical dependence – functional dependence. The interim meanings of information $0 < I(XY) \leq \min \{H(X), H(Y)\}$ determine and express quantitatively the degree of dependence of the indicators X and Y . This is also an important feature of the proposed method of modeling of dangers, since it allows to study any possible aspects of dangers, described with heterogeneous indicators.

To establish the uncertainty of the meanings of the indicator X under the conditions of a specific event A we apply the conditional entropy

$$H_A(X) = -P(x_i/A) \lg_2 P(x_i/A); \quad (4)$$

$H_A(X)$ is the entropy of the conditional distribution $P(x_i/A)$. Interpreted with regard to its content, it is a measure of uncertainty of the meanings of the indicator X on the objects, for which it is known that they belong to the set A . In the case when A is an event, defined with a meaning of the indicator Y , i.e. $A = y_j$, then $H_{y_j}(X)$ is the uncertainty by indicator X on the condition that by the indicator Y the objects have meaning y_j . [3, 57-89]

The average uncertainty of the indicator X in case of known meaning by the indicator Y is determined through the average conditional entropy

$$H_Y(X) = H(XY) - H(Y). \quad (5)$$

Following the adopted scheme of logical presentation of used characteristics of formalized description of dangers after the conditional entropy, we introduce the conditional mutual information.

The conditional mutual information between the indicators X and Y under the conditions of the event A is

$$I_A(XY) = -H_A(XY) + H_A(X) + H_A(Y),$$

and the average conditional information between X and Y in case of known meanings of the indicator Z is

$$I_Z(XY) = -H(XYZ) - H(Z) + H(XZ) + H(YZ) \quad [3, 57-89; 4, p. 56-61].$$

In the etiological analysis of dangers, of great importance is the determination of the multiple dependence between the descriptive indicators through which the cause-and-effect relations are established. Thus we use the multiple information, which between the random indicator X and the couple of indicators Y and Z is

$$I(X/YZ) = -H(XYZ) + H(X) + H(YZ).$$

In the specified dependence with an inclined line we separate the groups of indicators between which a dependence is sought. It should be noted that the new content of $I(X/YZ)$ compared to $I(XY)$ and $I(XZ)$ means that the knowledge about the meanings of the objects by two indicators Y and Z give more information about the indicator X than individually.

Through the presented characteristics we establish the measure of dependence between two groups of indicators without penetrating the structure of relations between the indicators inside the group.

For the establishment of the cause-and-effect relations between the indicators of dangers is important also the opposite task, namely – to determine the dependence between data for two indicators by excluding the possible influence of any other indicators on its degree and character. We should note here that the establishment of dependencies, especially in events in which participate people, such as accidents, is

very difficult. It is due to the fact that it is not possible to prove that all conditions influencing the events are taken into account, especially when applying a passive experiment such as the retrospective analysis.

When describing dangers by three indicators (X, Y, Z) , we assume homogeneity of the totality by the indicator Z , i.e. $P(z_\xi)=1$ and $P(z_\nu)=0$ for all ν , and $\nu \neq \xi$.

The entropy $H(XZ)$ is

$$\begin{aligned} H(XZ) &= - \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m P(x_i z_\nu) \lg_2 P(x_i z_\nu) = - \sum_{i=1}^n P(x_i z_\xi) \lg_2 P(x_i z_\xi) = \\ &= - \sum_{i=1}^n P(x_i) \lg_2 P(x_i) \end{aligned}$$

In analogous way we obtain the conditional entropy H_{z_ξ} (for the event z_ξ when $P(z_\xi)=1$) - $H_{z_\xi}(XZ) = H_{z_\xi}(X)$ and the multiple information between X and YZ

also under the condition of the event z_ξ
 $I_{z_\xi}(X/YZ) = H_{z_\xi}(X) + H_{z_\xi}(YZ) - H_{z_\xi}(XYZ) = H_{z_\xi}(X) + H_{z_\xi}(Y) - H_{z_\xi}(XY) = I_{z_\xi}(XY)$.

By analyzing the specified dependencies we may conclude that for the examined case the information between X and YZ becomes independent of Z [3, 57-89; 4, p. 56-61].

Then for the averaged multiple information we obtain $I_Z(XY) = H(XZ) + H(YZ) - H(XYZ) - H(Z)$. After adding $H(X)$ in the left and the right side and grouping the entropies, we obtain $I_Z(XY) = I(X/YZ) - I(XZ)$.

This dependence relates in a common expression the examined three forms of information – between two indicators, multiple and partial. It shows that the multiple information in a specific sense is additive

$$I(X/YZ) = I(XZ) + I_Z(XY) = I(XY) + I_Z(XZ)$$

and

$$I(Y/XZ) = I(YZ) + I_Z(XY) = I(YZ) + I_X(YZ)$$

These conclusions also preserve their character and meaning when determining the multiple and partial dependence between larger number of indicators.

As an additional criterion for assessment of the dependence of indicators, we introduce the coefficient $R(XY)$, derived in [5, p. 4-9]:

$$R(XY) = \frac{I(XY)}{H(XY)},$$

which is obtained when as a basis of the relativity we adopt the common entropy. The main properties of $R(XY)$ are: $0 \leq R(XY) \leq 1$; $R(XY)=0$ - indicators are independent; $R(XY)=1$ - indicators are functionally dependent.

To differentiate the direction of dependencies between the indicators of dangers, we introduce the directed dependencies.

$$R(X \rightarrow Y) = \frac{I(XY)}{H(Y)};$$

$$R(X \leftarrow Y) = \frac{I(XY)}{H(X)}.$$

The properties of these indicators are:

- $R(X \rightarrow Y) = R(X \leftarrow Y) = 0$ - indicators are independent;
- $R(X \rightarrow Y) = 1$ or $R(X \leftarrow Y) = 1$ - when the meaning of X completely determines the meaning of Y and vice versa.

For the partial information instead of $H(X)$ or $H(Y)$ normalization is made with $H_{z_\nu}(X)$ and $H_{z_\nu}(Y)$. Then the coefficients are determined by the expressions:

$$R_Z(X \rightarrow Y) = \sum_{\nu=1}^k P(z_\nu) R_{z_\nu}(X \rightarrow Y),$$

$$R_Z(X \leftarrow Y) = \sum_{\nu=1}^k P(z_\nu) R_{z_\nu}(X \leftarrow Y),$$

$$R_Z(X \leftrightarrow Y) = \sum_{\nu=1}^k P(z_\nu) R_{z_\nu}(X \leftrightarrow Y).$$

The above presents the basic idea for determination of the dependence between the indicators of industrial dangers in the language of entropy and as it has been proven the information presents that dependence accurately enough.

Determination of conditional entropy and conditional information allows us to derive the content of the multiple and partial dependence in the language of the theory of information.

The introduced directed dependencies normalize the information with different entropies.

The verification of the significance of the dependencies is made by verification of the hypothesis of independence [1, p. 12-46; 4, p.58-61]:

- 1) The mutual information is calculated by the indicators X and Y ;
- 2) The degree of confidence β is set (for example $\beta=0,95$);
- 3) $\chi^2 = \frac{[n-1][m-1]}{N}$ is calculated, where n is the number of meanings of the indicator X , and m – the number of meanings of the indicator Y ;
- 4) From the data about β , γ and the volume of the sample N we determine the criterion of the hypothesis $I_0 = \chi^2 / 2N$. The meanings of χ^2 are presented in the literature about mathematical statistics;
- 5) $I(XY)$ is compared to I_0 . When $I(XY) \leq I_0$ the indicators are independent with degree of confidence β . If $I(XY) > I_0$ the hypothesis of independence is not true or described with words in the first case “the indicators are independent” and in the second case “the indicators are dependent” with degree of significance $1-\beta$.

The model of industrial dangers has multidimensional and multilateral character. The class of problems, which we are aiming to solve, describes various cases of events. The descriptive model aims to describe the accidents as completely as possible and includes to the maximum any possible information.

However this leads to expansion of the area of possible solutions, which complicates the procedure. In order to obtain concentrated and brief expressions of the results, this research aims at decreasing the dimensions and the area of solutions. For that purpose we use the above defined mutual information and the coefficients of directed dependence, through which we group the mutually dependent indicators [1, p. 12-46; 4, p.58-61].

The exposed apparatus is used in the preliminary assessment of damages based on retrospective analysis. This is an inevitable stage in the diagnosis of environmental safety of objects in the environment. By using a database of incidents with damage to the environment, the main trends in their occurrence can be noted.

It is then possible to determine and quantify the damage, quantify the benefits of the removal, the scale of the actions for additional and compensatory removal, monitoring and reporting.

REFERENCES

1. Vladimirov, L. Theory of transboundary environmental security. Varna, Varna Free University , 2012. 635 p.
2. Vladimirov, L., Riskmetryc in environmental security. Varna, Varna Free University 2012. 279 p.
3. Kulbak, S. Information Theory and Statistics, Moscow, Nauka, 1977. 412 p.
4. Tomov, V. Theoretical and information model of dangers. Academy of the Ministry of the Interior. Sofia, Collection of papers from the Second scientific conference “Fire safety and emergency safety -2003”, 6-7.03.2003.2003, pp. 56-61.
5. Raiski, C. On the normed information rate of diskrete random variables. Prague, Information Theory Statistical Decision Functions Random Processes, 1964. pp. 361-382.

УДК: 504: 622.2

КРИВБАС - ТЕРИТОРІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Антонік Валерій Іванович

к.б.н., с.н.с., провідний науковий співробітник

Штанько Людмила Олександрівна

к.т.н., с.н.с., заступник директора з наукової роботи

Науково - дослідний гірничорудний інститут

Криворізького національного університету

м. Кривий Ріг, Україна

Антонік Ірина Петрівна

к.б.н., доцент

Криворізький державний педагогічний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Анотація Криворізький залізорудний басейн є одним із найпотужніших індустріальних центрів України, де на відносно невеликій території сконцентровано десятки гірничо–видобувних підприємств, металургійне виробництво повного циклу та низка обслуговуючих підприємств. Багаторічне ведення економічної діяльності за принципами фронтальної економіки техногенного типу призвело до глибоких і незворотних зрушень на різних екологічних рівнях в стані літосфери і гідросфери регіону, завдало значних змін ландшафтним утворенням, здійснює безперервний негативний вплив на стан атмосфери. Усе це визиває глибоку занепокоєність стосовно майбутнього Криворізького краю та умов проживання населення.

Ключові слова: залізна руда, шахти, кар'єри, видобуток, збагачення, відходи, вплив, екологія, атмосфера, літосфера, гідросфера, нормалізація.

В Україні існує п'ять залізорудних басейнів, 60 родовищ залізної руди, із яких експлуатується 25 (2018 р.). Розвідані і вивчені загальні запаси залізної руди за

офіційними даними становлять 19,71 млрд. т, до яких ще треба додати 7,45 млрд. т прогнозних та 5,09 млрд. т. потенційних (позабалансових) запасів. Найбільша частина розвіданих запасів *залізних руд* сконцентровано у 30 родовищах Кривбасу (13,19 млрд. т), з яких на цей час розробляється 18 родовищ з запасами 6,95 млрд. т [1,с.40]. За підрахунками деяких вчених запаси залізних руд у Кривбасі можуть становити до 50 млрд. т [2, с.69].

Промислова експлуатація надр Криворіжжя розпочалася відкриттям кар'єру Саксаганського рудника у 1881 році. За минулі з того часу 139 років на території міста у різні часи працювало до 70 залізрудних шахт і більше 100 кар'єрів різної потужності. На сьогодні Кривий Ріг має протяжність з півночі на південь 126 км та ширину до 20 км і займає площу понад 43 тис. га [3, с.8]. На цій території розміщено 45 шахт: 8 основних (видобувають переважно високо кондиційну залізну руду), 23 допоміжні, 14 - законсервовані) та п'ять гірничо - збагачувальних комбінатів (ГЗК), що ведуть видобуток «бідної» руди (вміст заліза менше 46%) відкритим буро - вибуховим способом у 8 залізрудних кар'єрах, площею від 600 до 1200 га.

Загальний об'єм видобутку залізних руд у Кривому Розі у 2017 р. становив 113,02 млн. т, із яких багаті гематитові руди (вміст заліза більше 46%) – 8,29 млн. т, кварцити магнетитові (бідні руди)– 102,4 млн. т та гематитові кварцити (окислені, вміст заліза 10 -36 %) - 2,51 млн. т. Для збагачення «бідної» руди діє п'ять збагачувальних комплексів, кінцевим продуктом яких є залізрудний концентрат чи «окатиші». Відходи збагачення («хвости») складаються у 15 хвостосховищах, загальною площею більше 7 тис. га, в яких на сьогодні накопичено більше 1,3 млрд. м³ (4,2 млрд. тон) означених відходів [1,с.15]. Із надр Криворізьких родовищ станом на 2020 рік загалом видобуто близько 6 млрд. м³ (до 21 млрд. т) залізної руди. На поверхні землі у різні періоди утворено 31 відвал порід загальною площею більше 5,7 тис. га, в яких нагромаджено більше 12 млрд. м³ (38.4 млрд. т) пустих порід проходки залізрудних шахт, розкривних порід кар'єрів та некондиційних (окислених) руд. Тільки за останні 50 років промисловими підприємствами міста

накопичено близько 9,8 млрд. т промислових відходів, 96,8% з яких займають відходи гірничо-металургійної промисловості [4,с.15]. В межах міста та у приміській зоні діє також 55 кар'єрів різного літологічного напрямку (гранітних, мармурових, піщаних, глинистих, вапнякових тощо), що мають своїх 58 відвалів розкривних порід.

Крім гірничо-видобувної промисловості на теренах Криворіжжя діє Криворізький металургійний комбінат повного циклу ПАТ «АрселорМіттал - Кривий Ріг» (до 1999р.- металургійний комбінат «Криворіжсталь» ім.В. Леніна), що об'єднує: гірничий департамент (виробляє до 24,2 млн. т руди і 9.8 млн. т агломерату доменного за рік), доменне, сталеплавильне прокатне та коксохімічне виробництво з річним об'ємом чавуну - 5,6 млн. т, сталі - 6,35 млн. т і прокату - 5,1 млн. т. [4,с.37].

Виготовлення запасних частин, деталей, вузлів і машин для підприємств гірничо-металургійного комплексу здійснює ЗАТ «Криворізький завод гірничого обладнання» (ЗАТ «КЗГО»), в межах якого на площі до 100 га діє ливарне, металообробне та машинобудівне виробництво.

Потужним підприємством з переробки відходів (шлаків) металургійного заводу є комбінат з виробництва шлакових видів цементу (більше 1 млн. т продукції за рік). До складу комбінату входить цементний завод, бетонно-змішувальні вузли, кар'єри з видобутку щебеню, вапняку і глини.

На протязі всієї історії Кривбасу переважав і на сьогодні зберігається природоємкий та природо - руйнуючий техногенний тип економічного розвитку, який характеризується швидким і виснажливим використанням невідновлюваних видів природних ресурсів (корисних копалин) і надмірною експлуатацією відновлювальних ресурсів (грунтів, водойм тощо). Екстенсивні методи споживання залізорудної сировини генерують потужні потоки виробничих відходів (при виробництві 1 т. залізорудного концентрату утворюється 4,5 т. відходів), що додатково навантажує природні комплекси.

До середини 70-х років минулого століття техногенний тип розвитку Криворізької індустрії мав всі ознаки моделі фронтальної економіки, згідно

якої усі території і природні ресурси визнавались необмеженими й невичерпними. На практиці основою економічного росту вважались лише праця й капітал, без будь-якої ролі природних ресурсів і обсягів їх споживання. Наслідками цього етапу економічного розвитку для екології Криворіжжя стало вилучення сотень гектарів земель сільськогосподарського призначення під техногенні об'єкти, безсистемне утворення десятків дрібних кар'єрів і шахт (рудників) з видобутку багатих залізних руд та нагромадження відвалів розкривних порід і шахтної проходки, значне руйнування рельєфу земної поверхні, не контрольоване забруднення гідросфери та атмосфери.

Зростаючі потреби економіки призвели до того, що у 60 – 70 -х роках на Криворіжжі будуються величезні Південний (1955 р.), Новокриворізький (1959 р.), Центральний (1961 р.), Північний (1963 р.) та Інгулецький (1965 р.) гірничо – збагачувальні комбінати (ГЗК), орієнтовані на видобуток «бідної» залізної руди та її збагачення до рівня товарної. Створення ГЗК багатократно примножило руйнівний вплив гірництва на стан екології регіону, порушення якої стали незворотними: гігантські кар'єри та відвали, полігони відходів збагачення (хвостосховища), а також пило – газові викиди збагачувальних комплексів і гірничої техніки перетворили сотні гектарів території розробки родовищ в мертві зони та потужні джерела забруднень навколишнього середовища. Споживацьке відношення до природи на цьому етапі економічного розвитку Криворіжжя не передбачало проведення будь яких природоохоронних та відновлювальних робіт на гірничо – рудних об'єктах, бо ставилася лише одна задача – збільшувати випуск продукції. На сам кінець це призвело до розширення техногенно- зруйнованих площ ландшафту і до значного ушкодження біогеоценозу.

Усвідомлення необхідності врахування законів природи при рішенні економічних задач привело людство, в тому числі і українську спільноту, до концепції охорони навколишнього середовища, а згодом і до концепції сталого соціально-економічного розвитку які стали вимагати від суб'єктів економічної діяльності враховувати екологічні наслідки виробництва. В 1991 р. в Україні був прийнятий Закон «Про охорону навколишнього природного

середовища», згодом приймається низка інших законодавчих актів стосовно захисту земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, встановлюється норма оцінки впливу на довкілля для будь яких новостворюваних об'єктів.

Однак нажалі і до цього часу видобувна промисловість Кривбасу залишається на рейках техногенного типу розвитку, застосовує переважно екстенсивні методи виробництва. Дуже повільно зменшуються викиди шкідливих речовин в атмосферу та водойми, інтенсивно вилучаються додаткові площі під розміщення відходів виробництва.

Територіальна структура Кривбасу на сьогодні виглядає наступним чином: більше 6 тис. га займають майданчики промислових об'єктів, 13,5 тис. га – місця накопичення промислових відходів, до 15,5 тис. га території зайняті об'єктами міської інфраструктури, житловими комплексами, решта (до 8 тис.га) ланами та зеленими насадженнями тощо. В загалі нараховується близько 34 тис. га міських та приміських ділянок техногенно - порушених земель, що потребують відновлення, але фактичні темпи їх рекультивації вкрай низькі (до 1,7 % площ у рік). В той же час щорічно відвали та хвостосховища продовжують поповнюватися на 80-95 млн. м³ відходів, що додатково залучає десятки гектарів земель.

Видобуток і збагачення руди, робота об'єктів металургійного комплексу супроводжується викидами в повітря сотень тисяч тон шкідливих речовин на рік: у 2017 р. - валові пило - газові викиди в атмосферу по місту склали 323,9 тис. т, із яких 99,6% становлять викиди підприємств гірничо-металургійного комплексу (ГМК). Щільність таких викидів на 1 км² площі міста становить приблизно 803,5 тони, а обсяги викидів у розрахунку на одну особу жителів міста - 506,9 кг/рік. Левову долю усіх викидів (до 83%) створюють об'єкти металургійного комбінату: агломераційне, доменне і мартенівське виробництво (269,5 тис.т/рік). Пило – газові викиди цих об'єктів містять до 64% пилу (переважно механічні частки кварцу і окислів заліза) в суміші з газоподібними агрегатами *формальдегіду, двооксиду азоту, оксиду вуглецю, фенолу, аміаку, двооксиду сірки, сірководня, оксиду азоту*, тощо. Хімічний вміст пилу з

виробничих об'єктів ГЗК визначається складом гірської маси розкривних порід і сирої руди, що видобуваються у кар'єрах, а також складом відходів збагачення. Найпотужніші викиди пилу в атмосферу при відкритій розробці родовищ відбуваються при масових технологічних вибухах у кар'єрах, яких проводиться понад 200 разів за рік. [4,с.29-31]. Від дії пило – газових викидів найбільш страждають території, що межують з джерелами викидів. Наприклад, в поселенні Південного ГЗК концентрація пилу постійно перевищує допустимі рівні у 6-15 разів, сірчаного газу - у 3-6 разів, оксиду вуглецю - у 6-8 разів, оксиду азоту - у 3 рази. Небезпечний вплив шкідливих твердих та газоподібних викидів ГЗК на стан екосистем та якість життя населення відбувається у радіусі 2-3 км, а за факелом вітру – до 5 км.

Багаторічне ведення підземних та кар'єрних видобувних робіт привело до повної руйнації природної гідрологічної системи регіону: змінені потоки, рівні та напрямки підземних течій усіх водних горизонтів, створено непоборні передумови постійного забруднення поверхневих та підземних водних об'єктів. У штучний колообіг щорічно залучається більше 2,8 млрд. м³ води при об'ємах водопостачання 126,8 млн.м³; у замкнених виробничих циклах -2, 5 млрд. м³ і водовідведення 165,3 млн.м³ [4,с.44].

Найбільшу шкоду гідросфері регіону завдає безперервне відкачування високомінералізованих шахтних (середня мінералізація до 38,9 г/дм³) та кар'єрних (мінералізація до 25 г/дм³) вод (до 35,3 млн.м³/рік). Частина цієї води (до 18 млн.м³/рік) подається в оборотні цикли рудозбагачувальних комплексів ГЗК, після проходження яких ця вода у складі відходів (хвостів) збагачення у формі водно-шламової пульпи подається на карти намиву хвостосховищ. Вміст твердої фракції у складі пульпи становить 4-6% ; переважають частки розміром від 0,001 до 3-5 мм. Кожний кілограм «хвостів» вміщує 112 г заліза загального (Fe_{заг.}); 15г магнетитового кварциту (Fe_{маг.}); 56г оксиду заліза (II) (FeO); 81 г оксиду заліза (III) (Fe₂O₃); 614 г діоксиду кремнію (SiO₂); 9,3 г оксиду алюмінію (Al₂O₃); 12 ,8 г оксиду кальцію (CaO); 39,8 г оксиду магнію (MgO); 1,2 г оксиду марганцю (MnO); 53,4 г суміші оксиду натрію та оксиду калію

($\text{Na}_2\text{O} + \text{K}_2\text{O}$); 1,02 г сірки (S); 1,71г оксиду фосфору (P_2O_5); 2,77 г мікрокомпонентів, що містять *важкі метали* (залізо, нікель, мідь, цинк, свинець, марганець, кобальт, кадмій тощо) та *легкі метали*: алюміній, літій, магній, титан та інші. Вода у складі пульпи сульфатно-хлоридно натрієва, мінералізація до 15 г/л [5,с.75, 164]. Після освітлення (за рахунок осідання механічних домішок) вода із складу пульпи знову подається до збагачувальних комплексів ГЗК. Таким чином, хвостосховища представляють собою складні гідротехнічні споруди, які разом із шламами наче губки насичені високо мінералізованою водою (в їх товщі сумарно акумульовано понад 0,5 млрд. м³ води). Від усіх хвостосховищ що року (не зважаючи на перехоплюючи дренажні системи) інфільтрується у підземні водні горизонти до 28,5 млн.м³ забрудненої води. З 1976 р. решта річного об'єму шахтної води (12 -13 млн.м³/рік) у вегетаційний період року перекачується до спеціального ставка – накопичувача, а в період міжсезоння скидається (за спеціальним регламентом) у річку Інгулець з одночасною промивкою русла прісною водою. Щорічні фільтраційні втрати високомінералізованої води із ставка – накопичувача становлять до 4 млн.м³ [5,с.163]. Таким чином, кожного року у підземні водні горизонти Криворіжжя не санкціоновано потрапляє більше 32 млн.м³ шахтних сульфатно - хлоридно - натрієвих вод, що мають домішки азотистих та фосфорних сполук, нітратів, нітритів, окислів заліза та важких металів. Розвантаження забруднених підземних вод відбувається витоками у міські річки Інгулець та Саксагань, в порожнину відпрацьованих кар'єрів і шахт. Скиди у поверхневі водойми Криворіжжя на цей час здійснюють 13 об'єктів, які у 2017 році загалом скинули 67,72 млн.м³ забруднених стічних вод. Загальні скиди забруднюючих речовин підприємствами міста у поверхневі водойми тільки за 2010-2017 роки склали 218, 9 тис. тон [4, с 44-45].

Значний вплив на гідрогеологічний стан території створюють відвали розкривних порід і некондиційних руд, більшість з яких займають площі від 170 до 820 га, мають багатоярусну будову і нависають над оточуючим простором на 120-180 і більше метрів. Розміщення на земній поверхні таких

величезних техногенних споруд не тільки спотворює ландшафт і займає сотні гектарів родючих земель, а і створює локальні геологічні руйнування (зсуви, тріщини, розломи), впливає на стан підземних вод, акумулює опади і створює витoki з під відвалів забрудненої високомінералізованої (10-18 г/л) води, що приводить до підтоплення, заболочування та засолення прилеглих до відвалів земель в радіусі 1,5 і більше кілометрів.

Значний вклад у руйнацію геотектонічної структури і ландшафту міста додають підроблені підземними виробками території (у полях шахт мають місце 26 провальних зон та воронок, зареєстровано 27 спелеологічних об'єктів: розкриті стволи покинутих шахт, старі штольні, штреки тощо [3,с.24].

Відходи, що розміщуються у відвалах та хвостосховищах, містять значний відсоток дрібної фракції, яка потенційно стає джерелом утворення пилу. На лежалих поверхнях відвалів та хвостосховищ під впливом екзогенних чинників формуються кори вивітрювання, в межах яких породи руйнуються з утворенням дрібних часток, що стають додатковим джерелом пилу. Під дією вітру пилові частки переносяться (у вигляді пилових хмар) на відстані до 3-5 км та накопичуються на поверхні рельєфу.

Встановлено, що у тілі відвалів та багатоярусних хвостосховищ під впливом атмосферних опадів, сезонних перепадів температури, потоків мінералізованої води, зміни лужності тощо) відбуваються фізико-хімічні процеси, в результаті яких утворюються легкорозчинні солі: сульфати і хлориди K, Na, Ca, Mg, карбонати лужних і лужноземельних металів. Найменш розчинними є з'єднання Fe, Mn, P та важких металів (Cr, Ni, Co, Zn, Pb і Ni), винесення яких з витокami води ускладнено, але у складі пилу вони можуть мігрувати на далеку відстань. Осідаючи на поверхню ґрунту, складові компоненти пилу, в тому числі важкі метали, здатні накопичуватися і завдяки ефекту сумації створювати значні концентрації окремих елементів і, навіть, формувати просторові геохімічні вузли.

Об'ємні пило – газові викиди та забруднені підземні води на сам кінець локалізуються на поверхні і в товщі ґрунтів, обумовлюючи їх значну

техногенну руйнацію. Агро-хімічний аналіз проб ґрунту з ділянок, які 50-60 р. піддавались забрудненню пилом від хвостосховищ та відвалів показав, що у поверхневому шарі ґрунтів (до 30 см) в межах 3 км від джерел забруднення відбувається накопичення та акумуляція речовин із складу аерогенних забруднювачів, в тому числі високі (понад ГДК) концентрації рухомих та валових форм заліза, цинку, свинцю, кадмію і марганцю, після чого (за Земельним законодавством України) такі забруднені землі стають непридатними для виробництва сільгосппродукції. Підтоплені високомінералізованими водами ділянки земель згодом стають засоленими чи заболоченими і також потребують переведення у розряд техногенних.

За існуючими критеріями територія Криворіжжя на сьогодні справедливо визнана зоною екологічного лиха і потрібні чи малі зусилля для виправлення ситуації. Подвійна задача полягає як у ліквідації накопичених у попередні часи елементів техногенної екосистеми, так і в недопущенні нарощування нових руйнацій в сучасних умовах. Заради сучасних і майбутніх поколінь потрібні рішучі заходи до зміни пріоритетів економічного розвитку регіону. Треба визнати, що на сьогодні для цього є достатня законодавча база, складаються міські та обласні Програми покращення екологічної ситуації, підприємства і місцева влада вкладають певні кошти на охоронні заходи, але кінцевий результат потребує кращого.

Вирішення екологічних проблем сучасного Криворіжжя потребує сумісної активізації міських органів влади, вчених та патріотично налаштованої громадськості на рішення наступних завдань:

1. На державно – законодавчому рівні:

- потрібно значне підвищення матеріальної відповідальності господарюючих суб'єктів, за порушення вимог природоохоронного законодавства України і рекомендацій міжнародних екологічних Програм;

- потрібно введення у державні будівельні норми (ДБН) України вимоги обов'язкової розробки розділу з ландшафтного планування для всіх проектів на будівництво та реконструкцію об'єктів гірничо-видобувної промисловості;

- потрібно прийняти за обов'язок закладати у кошторисах проектів на будь які об'єкти гірничо-видобувної промисловості не менше 10% щорічного прибутку на заходи з рекультивації земель та оптимізацію ландшафтів;

- у податковому кодексі України потрібно відмінити пільгове оподаткування за розміщення на території відходів гірничої промисловості та підняти ставку податку до об'єктивного рівня III класу небезпеки, що обумовлене вмістом у складі цих відходів високотоксичних важких металів.

2. На рівні місцевих органів влади потрібно:

- провести інвентаризацію території міста на предмет виявлення усіх ділянок техногенно-зруйнованих ландшафтних утворень;

- сумісно з проектними організаціями та підприємствами міста розробити стратегічний план заходів з оптимізації ландшафтної структури міста;

- обов'язково включати до складу Комплексних екологічних програм конкретні роботи з поетапної реалізації стратегічного плану покращення ландшафтної структури і екології міста з щорічним виділенням на ці цілі не менше 15% коштів міського екологічного фонду ;

3. На рівні гірничо-рудних підприємств, перш за все ГЗК:

- треба значно активізувати інвестування в розробку заходів з інтенсифікації виробництва залізородного концентрату, а саме у технології вторинної переробки «хвостів» збагачення, переробки окислених руд, створення внутрішніх відвалів у відпрацьованих зонах кар'єрів тощо.

- значно розширити фінансування робіт з рекультивації порушених земель.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Мінеральні ресурси України : Щорічник / С.І. Примушко , В.С. Лабузна , В.Ф. Величко. -ДНВП «Геоінформ України».- Київ, 2018.-270 с.

2. Беспояско Е.О., Євтехов В.Д., Євтехов Є.В. Мінерально-сировинна база гірничо-збагачувальних підприємств Криворізького басейну. ISSN 0204-3548. // Mineral. Journ. (Ukraine). 2013. 35, № 4.- P.66-72.

3.Екологічний паспорт міста Кривого Рогу.- Кривий Ріг. 2017.- 56с.

4. Живолуп І.В. Про стратегічну екологічну оцінку стану Кривого Рогу // Звіт ТОВ науково-дослідне підприємство «Екоексперт».- Кривий Ріг,2019.- 81с.
5. Перкова Т.И., Рудаков Д.В. Разработка и идентификация модели подземной миграции минерализованных шахтных вод в зоне расположения водоотстойников центрального Кривбасса. // Геолого- мінералогічний вісник № 1 (27) -2012 .- С. 71-78.
6. Антонік В.І., Антонік І.П. Вплив відвалів та хвостосховищ збагачувальних комбінатів Криворіжжя на стан екології прилеглих територій. // Вісник Криворізького національного університету. – Вип. 44.- Кривий Ріг: ДВНЗ КНУ, 2017.- С. 161 – 166.

ДІЛОВА АНГЛІЙСЬКА МОВА, ЯК МОВА БІЗНЕСУ

Бадюл Людмила Миколаївна

ст. викладач

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

Англійська мова була і залишається мовою ділового світу. Сьогодні неможливо успішно просуватися по кар'єрній драбині у компанії, ефективно працювати з іноземними партнерами, почувати себе впевнено на глобальному ринку праці без знань граматично правильної і до того ж сучасної ділової англійської мови. Поза всяким сумнівом, володіння англійською мовою для ділового спілкування збільшить шанси на успішне працевлаштування і кар'єру в сучасному світі.

Існує думка, що бізнес-мова прісна та складна, однак це помилкова думка – знання ідіом і фраз ділової англійської допоможе вам повністю завоювати увагу та зацікавленість Вашого партнера по бізнесу.

Розглянемо приклади, наскільки різноманітною та цікавою може бути мова бізнес-англійської. Деякі ідіоми ділової англійської мови у бізнесі:

Організаційні фрази ділової англійської:

1. Minimum staff (skeleton) – *мінімальний штат співробітників, кістяк*
Is it difficult for you to run even a minimum staff? (Вам важко керувати навіть мінімальним персоналом?)

2. defective product – мотлох, недоброякісний виріб (часто вживається щодо неякісних старих машин)

The last line of your production is a sort of defective product. (Остання лінія Вашого виробництва – це недоброякісний виріб.)

Фінансові фрази ділової англійської:

1. fraud (felting a fool) – *шахрайство, валяння дурня*
Don't build partnership with this company, they are famous for fraud! (Не будуйте партнерства з цією компанією, вони славляться шахрайством!)

2. accountant (bookkeeper) – бухгалтер

I am completely tired of my job, it is very responsible to be an accountant. (Я повністю втомився від своєї роботи, дуже відповідально бути бухгалтером.)

Нейтральні фрази ділової англійської:

1. to take the bull by the horns (to act decisively) – взяти бика за роги, діяти рішуче, прийняти важке рішення

It's time to ask for a promotion, so go ahead and act decisively. (Настав час попросити про підвищення по службі, тому йдіть і дійте рішуче.)

2. ideas generator – генератор ідей

To achieve success we need leader to be the ideas generator and the best productive team. (Для досягнення успіху нам потрібен лідер, який буде генератором ідей та найкращим продуктивним колективом.)

Це лише мала частка тих ідіом, які зможуть зробити вас цікавим співрозмовником і перспективним бізнес-партнером.

Ділова англійська мова має цілий ряд особливостей, які можуть здатися незначними, якщо ви їх знаєте і дуже відчутними в процесі спілкування з бізнес-партнерами, якщо ви їх випустили з уваги.

Спілкування з бізнес-партнерами стане для вас набагато простішим та ефективнішим, якщо ви будете говорити з ними однією мовою. Міжнародною мовою бізнесу, економічних відносин – діловою англійською мовою. Саме тому для налагодження ділових відносин важливо володіти англійською на досить високому рівні.

Значення повинності і дієслова must, to be і to have

Ділове спілкування англійською мовою припускає, що вживати дієслово must ви будете тільки по відношенню до своїх підлеглих або по відношенню до спільних завдань, які потрібно виконати. Це дієслово використовується для формулювання наказів, тому його потрібно використовувати з обережністю:

Наприклад:

You must decide to Monday if you stay at our office or not.

You are to prepare all the papers to sign them on Tuesday. – Ви зобов'язані підготувати всі документи на підпис до вівторка.

У спілкуванні з партнерами від цього дієслова краще зовсім відмовитися, використовуючи *to have* і *to be*. Таким чином ви зможете позбутися від зайвої категоричності у висловлюваннях.

Наприклад:

Do you have to meet them at the station? – Вам потрібно зустріти їх на станції?

І навіть у випадку з використанням *to have* варто пам'ятати, що навіть це дієслово може додавати в пропозицію відтінок небажаність:

Наприклад:

So we have to work with you. - Тож ми маємо працювати з вами.

Вираження прохання

Найпоширенішими дієсловами, за допомогою яких ви можете висловити прохання в процесі ділового спілкування є *can (could), would, may, will*. Ці дієслова, як правило, використовуються в однакових ситуаціях:

Наприклад:

Could you hold on a minute, please? – Не могли б Ви затриматися на одну хвилинку, будь ласка?

Could you tell me your name, please? - Не могли б ви сказати мені своє ім'я, будь ласка?

Can I take the message? - Чи можу я прийняти повідомлення?

Can I do anything to help? - Чи можу я щось зробити, щоб допомогти?

May I introduce myself? - Чи можу я представитись?

May I pay in cash? - Чи можу я заплатити готівкою?

Would you mind waiting? - Вас не утруднить почекати?

Would you show me your passport? - Ви б показали мені свій паспорт?

Will you help me to find the exit? - Ви допоможете мені знайти вихід?

Так як ділове спілкування – це, як правило, спілкування з малознайомими людьми, то частіше можна використовувати дієслова *could, might i would*. Вони

допомагають ненав'язливо висловити прохання або надати фразі відтінок пропозиції:

Might I suggest Tuesday? – Може бути у Вівторок?

Would you like to know some more information about our products? – Хочете дізнатись більше інформації про нашу продукцію?

Це далеко не всі правила спілкування англійською в бізнес-середовищі, але звернути на них увагу першу чергу, безумовно, варто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Євгенія Хохлова «Особливості ділової англійської: спілкування, бізнес-лексика, оформлення резюме та сторінки в LinkedIn». Електронний ресурс:<https://enguide.ua/ua/magazine/biznes-leksika-oformlenie-rezyume-oformlenie-stranicy-v-linkedin>
2. Методичні вказівки «Ділове листування англійською мовою», Одеса ОДЕУ 2003 р.

**ЗАКОНИ НЕЛІНІЙНОЇ ДИНАМІКИ В МОДЕЛЮВАННІ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ У СОЦМЕРЕЖАХ**

Бандровський Генріх Олександрович

Аспірант

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація: У статті розглянуто перспективу аналізу інформаційних впливів у соціальній мережі Інтернету. Визначено, що одним з найбільш продуктивних підходів є застосування теорії нелінійної динаміки, врахування хаотичних режимів і біфуркацій. Стверджується, що ефективною аналітичною моделлю є SpikeM, що дає змогу виявити зростання та падіння інтересу до публікацій у соціальних мережах.

Ключові слова: інформація, динамічна система, інформаційний вплив, аналітична модель, нелінійна динаміка.

З появою таких засобів масової інформації як блогосфера, Facebook і Twitter розповсюдження інформації значно прискорилось. Зрозуміти закономірності розповсюдження новин, змоделювати зростання і зменшення інтересу до них з боку користувачів соціальних мереж є завданням спеціалістів з різних галузей знання. Продуктивними для даної мети можна вважати моделі, побудовані на законах нелінійної динаміки. Застосування базових принципів динамічних систем, одночасно з урахуванням низки факторів, які є змінною величиною, уможливають побудову таких моделей.

Поняття «динамічна система» визначають як «будь-який об'єкт чи процес, для якого однозначно визначають поняття стану як сукупності певних величин чи функцій у даний момент часу, і є наявний заданий закон, який описує зміну (еволюцію) початкового стану з плином часу» [1, 11]. Саме цей закон дає змогу

прогнозувати майбутній стан динамічної системи, іншими словами, процесуальність систем відповідає конкретним алгоритмам. Описати закономірності змін у динамічній системі можна багатьма способами: це і диференційні рівняння, і дискретні зображення, і теорія графів, і теорія ланцюгів Маркова тощо, від кожного з яких залежить конкретний тип математичної моделі динамічної системи.

Формалізація динамічної системи передбачає наявність трьох елементів: множина станів X , що утворюють повний метричний простір (фазовий простір); множина моментів часу θ ; оператор еволюції T . В залежності від характеру множин X , θ і властивостей оператора еволюції можна створити найбільш загальну систематизацію динамічних систем [1, с. 13]. Динамічна система, оператор якої не є лінійним, називається нелінійною системою. На загал, у всіх явищах, тих, що описують природничі і гуманітарні науки, зустрічаються обидва типи систем – лінійні і нелінійні динамічні системи. Коли йдеться про розповсюдження інформації, можна припустити, що в ній переважає нелінійна динаміка, наявність хаотичних режимів та біфуркації.

Оригінальним досягненням теорії нелінійних систем сучасні вчені називають теорію хаосу, яка допомагає описати характер динаміки таких систем, коли можуть з'являтися хаотичні стани з непередбачуваною поведінкою, а за ними нові форми рівноваги. В колективній монографії американських вчених «Теорія хаосу в соціальних науках: основи і застосування» подано хаотичні системи як системи, що демонструють властивості хаосу низького і високого порядку: в першому випадку можливі певні короткострокові прогнози, в другому – можливість будь-якого передбачення відсутня [2]. Один із теоретиків теорії хаосу, Стівен Манн переконаний, що хаос може змінити метод, за допомогою якого розглядають увесь спектр людських взаємовідносин, оскільки всі динамічні системи мають велику кількість рухомих компонентів, демонструючи залежність від початкових умов, коли незначні зміни умов на вході приводять до дивергентних диспропорцій на виході [3].

В українському науковому просторі вивчення теорії хаосу в динамічних системах також приділено значну увагу. Як пише Молодецька К.В., «своєчасне встановлення сутності і змісту синергетичних ефектів у СІС (соціальних інтернет-сервісах), їх завчасне виявлення та прогнозування, є актуальною проблемою забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства та держави [4].

Отже, одним із пріоритетних завдань у сфері вивчення інформаційного впливу на основі нелінійної динаміки є відповідь на наступні питання: якою є швидкість розповсюдження інформації, якими є закономірності зростання і зменшення інтересу до новин, які аналітичні моделі допоможуть зрозуміти феномен інформаційної дифузії.

На наш погляд, ефективною аналітичною моделлю, яка пояснює попередні емпіричні спостереження та узагальнює теоретичні моделі, що включають попередні моделі (SI та SIR), є SPIKEM, яка аналізує поведінку різноманітних наборів реальних даних, має можливість зворотне проектування системних параметрів, що представляють інтерес (наприклад, якість новин, кількість зацікавлених блогерів, тощо), точно і лаконічно описує всі моделі підйому і падіння рівня інтересу до інформації в соціальних мережах. Дослідники ставлять за мету розв'язати наступні проблеми: (1) дізнатися, як активність блогів розвиватиметься з часом, враховуючи такі параметри як наявність мережі блогерів (автори блогів/користувачі), шок (наприклад, подія) на час повідомлення, інтерес/якість події, кількість блогерів, що відразу передають інформацію про подію; (2) знайти рівняння/модель, які можуть пояснити за допомогою найменшої кількості параметрів закономірності підйому і падіння рівня інтересу до інформації в минулому [5, с. 171].

Значний інтерес також має розвідка, в якій пропонується аналітична модель розповсюдження інформації на основі флуктуаційно-диссипативної теореми (ця теорема описує співвідношення між величиною флуктуацій в термодинамічній системі та узагальненим відгуком системи на зовнішнє збурення). Її пропонують Рілі Крейн і Дідьє Сорнет, дослідивши реакцію соціальної системи

після ендогенних (внутрішнього походження) і екзогенних (впливу зовнішніх факторів) спалахів активності на основі майже 5 мільйонів відео на YouTube і зробивши висновок про те, що класифікація колективної динаміки людей узгоджується з моделлю епідемії в соціальній мережі [6].

Отже, результатом проведеного дослідження є виявлення параметрів і закономірностей нелінійного моделювання інформаційного впливу в соціальних мережах, які уможливають аналіз динаміки інтересу до інформації в соціальних мережах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анищенко В.С., Вадивасова Т.Е. Лекции по нелинейной динамике: учеб. пособие. – Саратов, изд-во Сарат. ун-та, 2010. – 322 с.
2. Chaos Theory in the Social Sciences: Foundations and Applications. L. Douglas Kiel (Editor), Euel W. Elliott (Editor). – University of Michigan Press, 1997. – 360 p.
3. Манн С. Теория хаоса и стратегическая мысль // Parameters, 1992. – Режим доступу : <https://readli.net/chitat-online/?b=442165&pg=1>
4. Молодецька К.В. Прогнозування синергетичних ефектів взаємодії агентів у соціальних інтернет-сервісах // ПВНЗ «Буковинський університет». – Чернівці : Книги–XXI, 2015. – С. 171–173.
5. Matsubara, Ya., Sakurai Ya., Prakash, Ad., Faloutsos, Ch. Non-linear Dynamics of Information Diffusion in Social Networks // – 2017. – Режим доступу : <http://www.cs.cmu.edu/~leili/pubs/matsubara-tweb2017-nonlinear.pdf>.
6. Crane, R., Sornette, D. Robust dynamic classes revealed by measuring the response function of a social system // PNAS. – 2008. – 105 (41). – Режим доступу : <https://www.pnas.org/content/105/41/15649>.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Барановська Ірина Георгіївна

к.п.н., доцент

Мозгальова Наталія Георгіївна

д.п.н., професор

Банюк Вероніка Василівна

студентка

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

М. Вінниця, Україна

Вступ. Великою цінністю для освіченої людини є вміння помічати красу навколишнього середовища, знаходити прекрасне у міжособистісних стосунках, мати витончений художній смак. Естетичні явища насичують наше духовне і побутове життя, спілкування з природою, мистецтвом, іншими людьми поряд із трагічними, потворними, комічними. Однак тільки прекрасне і красиве облагороджує людську особистість, приносить насолоду, задоволення, стимулює активність, робить приємними зустрічі з людьми.

Естетичні категорії вивчають та досліджують вчені різних країн вже не одне століття. Термін «естета» походить від грецького «aisteticos» (сприйнятий відчуттям). З XVIII століття термін «естетика» (вперше вжив німецький філософ А. Баумгартен для позначення нової філософії) розуміється як наука, що вивчає «філософію прекрасного», «філософію мистецтва». Естетичні категорії відображають еволюцію становлення типів естетичного ставлення людини до навколишнього світу, історично узагальнені естетичні властивості предметного світу. Маючи давню історію, проблема естетичного розвитку школярів залишається актуальною в сучасних умовах реформування системи української освіти. Проблема естетичного виховання, естетичного розвитку

достатньо широко та повно розроблена у працях вітчизняних і зарубіжних педагогів та психологів, серед них Д. Джола, Д. Кабалевський, Н. Киященко, Б. Ліхачов, Б. Неменський, В. Сухомлинський, М. Таборідзе, В. Шацька, А. Щербо та інші. Для розкриття поняття «естетичне світосприйняття» актуальними є наукові роботи, присвячені проблемі естетичної свідомості. Дослідники дошкільної педагогіки (Л. Артемова, А. Богуш, К. Крутій, З. Плохій, Т. Поніманська, О. Проскура, К. Чорна та інші) продовжують плідно розробляти шляхи естетичного виховання дітей дошкільного віку. У наукових доробках Н. Ветлугіної, І. Барановської, К. Завалко, А. Зиміної, О. Лобової, Н. Тодосієнко, С. Садовенко, Г. Шевчук висвітлені особливості естетичного виховання дошкільників засобами музичного мистецтва.

Мета роботи – висвітлення методичних аспектів формування естетичного ставлення дошкільників до музичного мистецтва.

Матеріали і методи. У ході написання роботи використанні наступні методи: аналіз науково-методичної літератури, опитування вихователів, інтерв'ювання старших дошкільників, аналіз творчих робіт респондентів

Результати і обговорення. Музичне мистецтво є однією з форм суспільної свідомості, складовою духовної культури людства, специфічним засобом практично-духовного освоєння світу. В музичних творах дійсність та свої мрії та фантастичні уявлення композитори відображають у художньо-звукових образах, оскільки музика є мистецтвом організації музичних звуків, передовсім у часовому, звуковисотному, тембральному та інших співвідношеннях.

До основних елементів і виражальних засобів музики традиційно відносять мелодію, гармонію, лад, ритм, темп і тембр тощо. Музика є мистецтвом інтонованого смислу (Б. Асаф'єв), оскільки інтонація є найважливішим базовим елементом в музиці, що зв'язує всі параметри музичної тканини – темп, звуковисотність, динаміку, фразування, ритм, тембр, тощо. Зміст музики складають художньо-інтонаційні образи, тобто відбиті в усвідомлених звучаннях результати відображення, перетворення та естетичної оцінки митцями об'єктивної реальності. Згідно сучасних уявлень, музичні образи

певним чином, як і будь-яка інша інформація, кодується і зберігаються на нейродинамічному носії в мозку дитини. Матеріальним втіленням змісту музики, способом його існування є музична форма. Зміст і форму, підкреслює А. Вільчковська, умовно вважають ідеальною та матеріальною сторонами музичного твору [3, с. 55].

Музичне мистецтво являє собою складену систему, структура якої характеризується поєднанням пізнавальної, оцінної, творчої (духовної та матеріальної), знаково-комунікативної підсистем. Завдяки цьому музика може бути як джерелом естетичної насолоди, так і засобом спілкування людей, знаряддям їхньої освіти, фактором збагачення їхніх уявлень про світ та про самих себе. Природа музичного мистецтва пов'язана як з трудовим, так із духовним життям народу. Через музичне мистецтво дитина залучається до музичної спадщини рідного народу, знайомиться з національним «музичним генотипом», сукупністю спадкових музичних структур і засобів, що передавалися від покоління. Незаперечним є думка, що зміст музичного мистецтва становлять людські емоції, настрої і почуття, тоді похідними від них є музичні виражальні засоби (ритм, лад, гармонія тощо). Щоб досягнути всю глибину, різнобарвність та емоційність музичного мистецтва необхідно слухати музичні твори різних народів світу. У такій спосіб відбувається діалог культур, дитина долучається до національної та світової культури. Важливо, щоб діти слухали музичні твори про місто, в якому живуть, рідний край, природу – підкреслює О. Дронова [4, с. 86].

На думку багатьох дослідників, музичні здібності мають емоційно-рухову природу, тому проявляються вже дошкільному дитинстві, створюючи «фундамент» для психічного розвитку дитини. Музика в повсякденному житті (побуті) дошкільного навчального закладу об'єднує в собі всі форми музичної діяльності, які реалізуються поза заняттями (ігри, розваги, свята, ранкова гімнастика тощо). Якщо музичні заняття є основною формою навчально-пізнавальної діяльності у закладах дошкільної освіти, а освітньо-виховний процес здійснюється шляхом прямого навчання, то в побуті пріоритетним стає

непряме керівництво музичним вихованням дітей з боку музичного керівника, вихователя, батьків [5, с.32].

Формування естетичного ставлення дошкільників до музичного мистецтва складний та багатоетапний процес. Як зазначає І. Барановська, важливо враховувати «природну потребу дитини творити і фантазувати. Адже навчання, що базується на активному практичному оволодінні матеріалом, а не на пасивному заучуванні є значно результативнішим» [1, с. 94].

З метою з'ясування особливостей формування естетичного ставлення дошкільників до музичного мистецтва ми провели опитування вихователів КЗ «Дошкільний навчальний заклад №26» Вінницької міської ради. Було з'ясовано, всі респонденти переконані у тому, що формування естетичного ставлення дітей до музичного мистецтва – цілеспрямований педагогічний процес прищеплення дітям законів краси, формування в них естетичних смаків, ідеалів шляхом прилучення до світових мистецьких шедеврів». Наприклад, вихователька Наталія О. (*стаж 13 років*) наполягає на тому, що у процесі формування естетичного ставлення дошкільників до музичного мистецтва потрібно систематично, як вдома, так і у садочку, слухати музичні твори відомих композиторів, розучувати з дітьми пісні, грати на музичних інструментах. Світлана П. (*стаж 8 років*) акцентує увагу на необхідності навчання дітей помічати музику у навколишньому середовищі (мелодію дощу, вітру, осені, спів пташок).

Формуванню естетичного ставлення дошкільників до музики респонденти приділяють значну увагу. Наприклад, Людмила П. (*стаж 2 роки*) під час тихої години вмикає діткам записи колискових «Сонько-дрімко», «Котику-сіренький, котику-біленький», «Ходить сон коло вікон», «Бабусина колискова», «Тане вечір, ніч близенько», «Спи моя радість засни» та ін. Ірина В. (*стаж 10 років*) у процесі формування естетичного ставлення дошкільників до музичного мистецтва на заняттях слухає з дітьми твори українських композиторів О. Білаша, В. Дремлюги, А. Житкевича, С. Жупанина, П. Майбороди, А. Малишка та ін. Натомість Олена Х. (*стаж 8 років*) надає перевагу

прослуховуванню творів відомих зарубіжних композиторів, таких як: Л. Бетховен, Г. Берліоз, А. Вівальді, К. Сен-Санс, П. Чайковський та ін. Педагоги садочка (Валентина Р. *(стаж 15 років)*, Ганна О. *(стаж 6 років)*, Лариса П. *(стаж 8 років)*) залучають дошкільників до гри на музичних інструментах (ложках, бубні, металофоні, маракасах, кастаньєтах, барабані та ін.). Серед вихователів дошкільного закладу поширеними формами роботи з дітьми у процесі формування їх естетичного ставлення до музичного мистецтва є музичні заняття, музичні фізкульт хвилинки, тематичні заняття, розваги, святкові ранки та ін. необхідно підкреслити, що всі опитані педагогічні працівники закладу вказали на велику роль сім'ї у формуванні естетичного ставлення дітей до музичного мистецтва.

Цікаві результати ми отримали у процесі інтерв'ювання старших дошкільників. Вдалось дізнатися, як діти розуміють поняття «музика», яку роль відіграє вона в їхньому житті та ін. Так, Сашко В. *(5 років, контрольна група)* вважає, що музика – це пісня, яка лунає із радіо та телевізора. Вероніка О. *(5 років, експериментальна група)* наполягає, що музика береться з нот. Марина А. *(6 років, контрольна група)* говорить, що музика їй дуже подобається, особливо та, під яку можна танцювати. Віталій Б. *(6 років, експериментальна група)* стверджує, що кожна музика гарна по-своєму. До переліку пісень, яких знає Раміна Л. *(6 років, контрольна група)* відносяться «Лисичка», «Два півники», «Два веселі гуси», «Осінь-красуня». Іллюша С. *(6 років, експериментальна група)* знає такі пісні «Про бетмена», «Про людину павука», «Я і Сара», пісню капітошки. У розмові з дітьми ми з'ясували, що Тимур Н. *(6 років, контрольна група)* вважає композитором людину, яка грає музику. Катерина Н. *(6 років, експериментальна група)* вважає, що композитор – це така професія; проте опитувана не змогла уточнити, чим точно займається людина цієї професії. Запитуючи дітей, які композитори їм відомі, ми з'ясували, що у контрольній групі четверо респондентів знають таких композиторів як П. Чайковський та А. Вівальді. У експериментальній групі 3 дітей назвали композиторів Л. Бетховена та А. Вівальді.

Ми запропонували маленьким респондентам розмалювати музичні інструменти та назвати їх (рисунки 1).

Рис.1. Творчі роботи Романа Т, Артема В.

Продовжуючи розмову з дошкільниками, ми визначили, що їм подобається, коли грають на різних музичних інструментах, хотілося б самим навчись. Респонденти знають чимало музичних інструментів. Так Ася М. (5 років, контрольна група) знає бубон, гітару, барабан, піаніно, ложки. Майя Т. (5 років, експериментальна група) обізнана з трубою, сопілкою, барабаном, гітарою, маракасами, металофоном. Розмовляючи із дітьми, ми з'ясували, що вони розповідають про ті музичні інструменти, які бачили та пробували на них грати.

Висновок. Аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту дозволяє окреслити шляхи формування естетичного ставлення дошкільників до музичного мистецтва (рисунки 2).

Рис.2. Шляхи формування естетичного ставлення дошкільників до музичного мистецтва

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення і експериментальної перевірки потребують методичні аспекти формування естетичного ставлення дошкільників до музики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барановська І.Г. Забезпечення наступності творчого розвитку дитини на етапі «школа – дошкільний заклад / Барановська І.Г., Чернятинська А.С., Похила С.С. // *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Спецвипуск № 5.2 (69.2). 2019. 189 с., С. 91 – 95
2. Барановська І.Г. Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. №2(39). С. 40-50. URL :http://ite.kspu.edu/issue_39/p-42-53 (дата звернення 15.10.2019).
3. Вільчковська А.Е. Музично-рухове виховання дітей у педагогічній системі Карла Орфа. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. 2008. С. 53-56.
4. Дронова О.О. Педагогічна технологія розвитку у старших дошкільників художнього самовираження на засадах ідей Марії Монтессорі. *Гуманізація навчально-виховного процесу. Спецвипуск 4.*, Ч. І. Слов'янськ, 2010. С. 99-109.
5. Дубровская К.А. Музыкальная деятельность дошкольников и ее задачи. Эстетическое воспитание и развитие детей дошкольного возраста : учеб. пособие / под. ред. Дубровской К.А., С. А. Козловой. М., 2002. С. 31–36.
6. Тодосієнко Н.Л., Мальов С.В. Формування естетичного сприймання дітей засобами творчої діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. *Молодий вчений*. № 5.2 (57.2), 2018. С. 107 – 111.

**МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ РЕАЛІЗАЦІЇ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВНУТРІШНЬОЇ
КОНСАЛТИНГОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

Бовкун Ольга Анатоліївна

к.е.н., доцент

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

Анотація. У статті розглянуто обґрунтування теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо оптимізації процесів реалізації організаційно-економічного механізму внутрішньої консалтингової взаємодії. Методологічною основою оптимізації процесів реалізації організаційно-економічного механізму внутрішньої консалтингової взаємодії обрано системний підхід, за допомогою якого всі складові цього механізму будуть розглядатися в єдності закономірних взаємозв'язків відповідно до теорії управління складними динамічними системами.

Ключові слова: консалтинг, економічна результативність, менеджмент, організаційна ефективність, управління, оптимізація.

Процес консалтингової взаємодії, пов'язаний з усіма функціональними підрозділами консалтингової компанії, за своєю суттю має поєднувати різні роботи та завдання, які повинні складати єдину сукупність та носити безперервний характер. Тому він будується з врахуванням циклу безперервного покращення Едварда Демінга, коли наголос робиться не на збільшення прибутку, а на постійному підвищенні якості продуктів і послуг. Час підтвердив вчення Демінга, що виводить на новий рівень роль процесу самоорганізації, внутрішньої мотивації як людей так і самих компаній.

Формування організаційної ефективності та економічної результативності консалтингової взаємодії пов'язане з міжнародними стандартами менеджменту якості ISO серії 9000:2000 відповідно до процесного підходу, що забезпечуватиме високу якість консалтингових послуг за кожним окремим бізнес-процесом. Ключові положення системи поліпшення якості, які були зазначені у розділах ISO 9004-4:1993 є підтвердженням постулату щодо необхідності змін у менталітеті, перш за все, вищого керівництва та топ-менеджерів, переорієнтації на задоволення застосування принципів ефективності консалтингової взаємодії тощо [3].

Тому, із врахуванням вищенаведеного, у процесі реалізації консалтингової взаємодії як внутрішньої так і зовнішньої, передбачаються після реалізаційні заходи. А саме, після закінчення процесу реалізації консалтингової взаємодії розглядаються такі варіанти розвитку подій:

По-перше, експертна або функціональна група буде завершувати свою роботу згідно умов договору та оформлюватися актом виконаних робіт. У цей період наприклад, підприємство-замовник може використовувати аутсорсинг для вирішення своїх проблемних питань. У цьому випадку сам процес консалтингової взаємодії вносить організаційно-управлінські зміни, направлені на вирішення проблемних питань.

По-друге, експертна або функціональна група буде продовжувати роботу з підприємством-замовником з метою професійного супроводу консалтингової взаємодії та подальшого впровадження консалтингового продукту. Для цього при необхідності буде формуватися або новий договір на надання консалтингових послуг або додаткові умови до старого. Це відбувається тоді, коли у процесі діагностики проблем, потрібно проводити практичну реалізацію наданих рекомендацій та застосовувати навчальну модель консалтингу, яка буде реалізується через семінари та тренінги.

По-третє, експертна або функціональна група може включатися в роботу у якості учасників нової проектною команди, якщо проблемне питання є суттєвою

перешкодою до гармонійного функціонування підприємства-замовника та не вирішується організаційно-управлінськими заходами.

Налагодження результативного процесу функціонування потребує значних інтелектуальних можливостей та фінансових вливань для технічного переозброєння або впровадження інновацій. У цьому випадку доцільно заключити новий договір, поділити роботу експертних або функціональних груп на процес глибокого діагностування проблемних питань та процес реалізації практичних рекомендацій, який за термінами зазвичай перевищує процес діагностування.

За поглядами фахівців, всі роботи з консалтингу повинні приносити економічний ефект, проте він може виявлятися не тільки в економічних, але і в соціальних, психологічних, екологічних та інших показниках [2].

Тому у процесі визначення ефективності функціонування консалтингової взаємодії доцільно за якісними (за експертними методами) та кількісними (за математико-економічними методами та методами фінансового аналізу) методами оцінити отриманий ефект, який може бути організаційно-управлінським, економічним, науковим, соціально-культурним або технологічним тощо. Методологічною основою оптимізації процесів реалізації організаційно-економічного механізму внутрішньої консалтингової взаємодії будемо визначати системний підхід, за допомогою якого всі складові цього механізму будуть розглядатися в єдності закономірних взаємозв'язків відповідно до теорії управління складними динамічними системами. Реалізація процесів механізму внутрішньої консалтингової взаємодії буде відбуватися через заходи та рекомендації, сформовані за моделлю оптимізації.

До основних методологічних вимог оптимізації процесів реалізації організаційно-економічного механізму внутрішньої консалтингової взаємодії будемо відносити: 1) цілісність охоплення процедури оптимізації процесів реалізації механізму внутрішньої консалтингової взаємодії як системи у ході відбору найкращого варіанту управлінського рішення для забезпечення ефективного функціонування; 2) обчислення інтегральних показників

функціонування механізму внутрішньої консалтингової взаємодії буде проводитися за рахунок використання експертних методів у випадку розрахунку показників організаційно-економічної ефективності (ОУЕ) та методів фінансового аналізу для показників економічної результативності (ЕР); 3) оцінювання результатів за інтегральними показниками функціонування механізму внутрішньої консалтингової взаємодії відповідно до критеріїв відбору оптимального варіанту; 4) інтерпретація результатів та послідовний облік можливих варіантів оптимізації процесів механізму внутрішньої консалтингової взаємодії у вигляді матриці; 5) обґрунтування процедури оптимізації процесів механізму внутрішньої консалтингової взаємодії як інноваційної та побудова універсальної моделі оптимізації процесів реалізації механізму внутрішньої консалтингової взаємодії, у ході якої консалтингова компанія може підвищити свою спроможність для отримання гарантованих прибутків.

На I етапі алгоритму оптимізації процесів реалізації організаційно-економічного механізму внутрішньої консалтингової взаємодії проводиться розрахунок інтегрального показника організаційно-управлінської ефективності ШОУЕ функціонування механізму консалтингової взаємодії, до складу якого будуть входити наступні показники:

- 1) показник рівня компетентності учасників консалтингової взаємодії (КОУ1);
- 2) показник рівня якості системи управління КК у процесі реалізації консалтингової взаємодії (КОУ2);
- 3) показник рівня якості консалтингових послуг (КОУ3);
- 4) показник рівня ефективності діяльності учасників консалтингової взаємодії (КОУ4).

Для розрахунку показника (КОУ1) пропонується використовувати сформований у розділі 4 дисертаційної роботи набір ключових компетенцій за пакетом інтелектуального ресурсу «Ефективний консультант» для консультант-

менеджера, консультант-експерта, консультант-спеціаліста. Поряд з кожною компетенцією наведені орієнтовні вагові коефіцієнти (табл. 1).

Таблиця 1

Дані для розрахунку показника рівня компетентності учасників консалтингової взаємодії (КОУ1)

Фактор	Набір ключових компетенцій за пакетом інтелектуального ресурсу «Ефективний консультант» (F_{ij})	Вагомість (wF_{ij})
Набір ключових компетенцій «менеджера»	базові загальні знання (вища освіта за I, II та III рівнями) (F_{11})	0,03
	знання аналізу і синтезу (F_{12})	0,03
	застосування знань та інструментів щодо створення цінності для клієнта (F_{13})	0,05
	вміння роботи з нормативно-законодавчою базою (F_{14})	0,05
	знання щодо характеристики ринку консультаційних послуг, конкурентів та його можливості (F_{15})	0,07
	здатність поглиблювати знання та вдосконалювати навички, ґрунтуючись на досвіді власних та інших минулих завдань (F_{16})	0,07
	створення інноваційних рішень для клієнтів (F_{17})	0,07
	знання з планування змін та розроблення нових проектів (F_{18})	0,08
	здатність до визначення критеріїв успіху для забезпечення необхідної якості результатів, та їхнє застосування у професійній діяльності (F_{19})	0,08
	свідectво, яке підтверджує щонайменше одного року досвіду управління консалтингом (F_{110})	0,08
	вміння оцінювати та забезпечувати якість виконаних робіт (проектів) та рішень (F_{111})	0,12
	навички управління ризиками взаємодії, включаючи ідентифікацію ризику (запобігання, зменшення, передача, прийняття, непередбачені випадки) та вміння проводити його оцінку (F_{112})	0,12
	здатність дотримуватися етичної поведінки та Кодексу професійної поведінки та етики (Організаційна модель корпоративної культури), встановленого на державному або міжнародному рівні (F_{113})	0,15

Набір ключових компетенцій «консультант-експерта» (F ₂)	цілеспрямованість у досягненні результатів з професійного розвитку (F ₂₂)	0,03
	знання аналізу і синтезу (F ₂₃)	0,05
	здатність до адаптації в новій ситуації (F ₂₄)	0,05
	здатність поглиблювати знання та вдосконалювати навички, ґрунтуючись на досвіді власних та інших минулих завдань (F ₂₅)	0,08
	навички управління конфліктами (F ₂₆)	0,08
	вміння оцінювати та забезпечувати якість виконаних робіт (F ₂₇)	0,08
	здатність успішно виконувати завдання клієнтів, забезпечуючи цілі, терміни та бюджети узгоджені і доставлені вчасно (F ₂₈)	0,08
	знання корпоративної культури (F ₂₉)	0,1
	вміння формувати експертні оцінки та висновки (F ₂₁₁)	0,12
	свідоцтво, яке підтверджує щонайменше одного року досвіду управління консалтингом (F ₂₁₀)	0,15
	вміння розв'язувати проблемні ситуації (F ₂₁₂)	0,15

Показник рівня компетентності учасників механізму внутрішньої консалтингової взаємодії (КОУ1). При оцінюванні ефективності роботи консультантів: менеджерів, експертів, спеціалістів, які приймають участь у процесі реалізації механізму консалтингової взаємодії, доцільно використовувати консалтингової взаємодії аліметричний підхід експертних оцінок. За цим підходом такі якісні параметри, як фактори та критерії, перетворюються у кількісні показники (коефіцієнти).

Розрахунок показника рівня компетентності учасників консалтингової взаємодії буде передбачати виконання таких дій, як [1]:

1. побудова ієрархічної структури для різного рівня консультантів (менеджера, експерта, спеціаліста) показників відповідно до сформованого у процесі дослідження набору ключових компетенцій;
2. визначення абсолютних показників для різного роду консультантів;
3. встановлення еталонних абсолютних показників для рівня компетентності консультантів;

4. визначення вагових коефіцієнтів щодо рівня компетентності консультантів;
5. проведення розрахунку показника рівня компетентності учасників консалтингової взаємодії.

Основними факторами якості консалтингової взаємодії від загальної кількості працівників консалтингової компанії є:

- 1) питома вага управлінського персоналу (менеджерів та експертів), які мають вчений ступінь по даній сфері діяльності;
- 2) питома вага наукових підходів та методик, які використовуються консультантами у ході процесу реалізації консалтингової взаємодії;
- 3) питома вага рівня освіченості консультантів-менеджерів за свідоцтвами (щонайменше одного року досвіду управління консалтингом);
- 4) питома вага плинності консультант-менеджерів консалтингової компанії;
- 5) питома вага автоматизованих процесів (технологій), які використовуються у ході процесу реалізації консалтингової взаємодії.

Факторами якості консалтингових послуг визначено:

- 1) рівень компетентності консультант-менеджерів;
- 2) гарантії якості через форми взаємодії (договір на надання послуг, страховий поліс, бренд консультанта, патенти тощо);
- 3) розподіл посадових обов'язків учасників, які надають консалтингові послуги підприємству-замовнику у ході реалізації консалтингової взаємодії;
- 4) організація системи взаємодії з клієнтом;
- 5) наявність додаткових (супутніх) послуг.

Висновки. Таким чином, у ході дослідження було запропоновано методологічний базис оптимізації процесів реалізації організаційно-економічного механізму внутрішньої консалтингової взаємодії, який на відміну від існуючих, оцінюється через інтегральні ключові показники ефективності (організаційно-управлінської ефективності та економічної результативності) за встановленими критеріями ефективності функціонування механізму

консалтингової взаємодії, що дозволить проводити інтерпретацію результатів через матрицю відповідності критеріям ефективності функціонування механізму та прогнозувати сценарії управлінських рішень за можливими варіантами розвитку подій відповідно до моделі оптимізації процесів з метою покращення якості консалтингових послуг та їх затребуваності.

В цих обставинах, консультанти-менеджери компанії здатні: формувати проектні команди та забезпечувати ефективну консалтингову взаємодію в них протягом дії консалтингового проекту, адаптуватися до незапланованих змін та подій удосконалювати набір ключових компетенцій, виявляти можливості професійного розвитку, розвивати культурні цінності у межах організаційної моделі з урахуванням постійних мотиваційних заходів та технічного переоснащення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Виноградова О. В., Євтушенко Н. О. Організаційно-економічний механізм консалтингової взаємодії. Економічний простір : збірник наукових праць. Дніпропетровськ : ПДАБА, 2017. №128. С. 180–192.
2. Виноградова О. В., Євтушенко Н. О. Сучасні інструменти управління консалтинговою компанією. Сучасні підходи до управління підприємством : матер. ІХ Всеукр. науково-практ. конф. (м. Київ, 12 квітня 2018 р.). Київ : КП, 2018. (0,1 д.а.)..
3. Євтушенко Н. О. Механізм консалтингової взаємодії підприємств на ринку телекомунікаційних послуг України: монографія. Київ : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА». 2017. 535 с.

**ОЦЕНКА ПОКАЗАТЕЛЕЙ ШКАЛЫ КОМ ГЛАЗГО КАК
ПРОГНОСТИЧЕСКОГО КРИТЕРИЯ ИСХОДА У БОЛЬНЫХ С
ИШЕМИЧЕСКИМ КАРДИОЭМБОЛИЧЕСКИМ ИНСУЛЬТОМ**

Бокатуева Виктория Васильевна

к.м.н., научный сотрудник

отдела сосудистой патологии головного мозга и реабилитации

Государственное учреждение

«Институт неврологии, психиатрии

и наркологии НАМН Украины», г. Харьков, Украина

Аннотация. В статье использованы данные оценки шкалы ком Глазго как качественного показателя исхода заболевания в острейшем периоде кардиоэмболического инсульта в соответствии возрастными и гендерными данными. Так в группе выживших максимальные баллы шкалы ком Глазго наблюдались в большинстве случаев, тогда как у умерших достоверно реже.

Ключевые слова. Шкала ком Глазго, кардиоэмболический инсульт, возраст, пол, исход инсульта.

Ведение : по данным Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ), в мире инсульт ежегодно возникает у 15 млн. больных [1].

По данным University Hospital (New Jersey, США), только у 10% больных после инсульта отмечают почти полное восстановление утраченных функций; у 25% — восстановление с незначительными нарушениями; у 40% — умеренно выраженные и тяжелые нарушения, что требуют особого ухода; у 10% — состояние, требующее длительного лечения в специализированном учреждении; 15% — умирают вскоре после инсульта [2, с.43-44; 3].

В настоящее время с учетом расширения понимания этиологических и патогенетических факторов возникновения инсульта, что очень важно в

определении выбора методов лечения и вторичной профилактики, выделяют подтипы ишемического инсульта: атеротромботический, кардиоэмболический, гемодинамический, лакунарный, гемореологический [4, с. 35–41].

Одним из наиболее тяжелых, требующих динамического наблюдения и совместного лечения с кардиологами, является кардиоэмболический подтип ишемического инсульта: кардиоэмболический инсульт (КЭИ).

Оценка состояния пациента с инсультом начинается с исследования жизненно важных функций организма: степени нарушения сознания, состояния сердечно-сосудистой и дыхательной систем. После этого осуществляется топическая диагностика в виде оценки очаговых симптомов и степени неврологического дефицита. Унификация полученных данных осуществляется при помощи диагностических шкал.

Цель работы: изучить данные оценки степени нарушения сознания по шкале ком Глазго (ШКГ) в острейшем периоде ишемического КЭИ и определить влияние данного показателя на исход заболевания.

Материалы и методы: в рамках данной работы нами было обследовано 134 пациента с ишемическим КЭИ. В исследованной группе было 69 пациентов мужского пола и 65 – женского. Исход заболевания был благоприятным у 86 пациентов (46 мужчин, 40 женщин). У 48 пациентов (23 – мужчины, 25 – женщины) исход заболевания был фатальным. Возраст пациентов находился в интервале от 47 до 88 лет. Возраст мужчин находился в интервале 47-88 лет, возраст пациентов женского пола – в интервале 54-87 лет. Средний возраст умерших пациентов ($73,5 \pm 8,9$), средний койко-день - ($9,1 \pm 6,9$). Средний возраст выживших пациентов ($72,7 \pm 9,2$), средний койко-день – ($11 \pm 2,1$).

Все больные поступили в острейшем периоде КЭИ (в первые трое суток) от момента начала заболевания.

Все поступившие больные тестировались по шкале ком Глазго (ШКГ) (Teasdale G.M., Jennett B. Assessment of coma and impaired consciousness: A practical scale. Lancet, 1974), которая использовалась для унификации оценки степени нарушения сознания у пациентов. По ШКГ уровень нарушения

сознания определяется путем суммации баллов, оценивающих различные функции, определяемые сознанием пациента. В шкале к этим функциям отнесены открывание глаз, речевая и двигательная реакция. Интерпретация результатов по ШКГ осуществляется следующим образом: 15 баллов — сознание ясное; 13-14 баллов — умеренное и глубокое оглушение; 9-12 баллов — сопор; 7-8 баллов — кома-1; 5-6 баллов — кома-2; 3-4 балла — кома-3.

Для статистической обработки данных были использованы методы описательной статистики, непараметрические критерии сравнения совокупностей. Из непараметрических критериев сравнения совокупностей использованы критерии χ^2 с поправкой Йетса.

Результаты и их обсуждение: в группе пациентов мужского пола с благоприятным исходом заболевания (табл.1) при поступлении в стационар отсутствовали пациенты с суммой баллов по ШКГ менее 9. Анализ результатов оценивания степени нарушения сознания пациентов по ШКГ показал, что во всех возрастных группах достоверно ($p < 0,05$) больше пациентов, у которых оценка составляет 15 баллов, чем пациентов с более низкими оценками (в интервале от 12 до 3 баллов). Кроме того, в возрастных группах (51-60), (61-70) и (81 и более) лет частота встречаемости оценки в 15 баллов достоверно ($p < 0,05$) выше, чем встречаемость оценки 13-14 баллов. Также было отмечено, что в возрастной группе (71-80) лет пациентов с оценкой 13-14 баллов было достоверно ($p < 0,05$) больше, чем пациентов с более низкими оценками. Во всей обследованной группе пациентов максимальные баллы по ШКГ наблюдались в 76% случаев.

В группе пациентов мужского пола с фатальным исходом заболевания (табл. 1) достоверных различий между показателями практически не отмечено, за исключением возрастной группы (51-60) лет, в которой оценка в 15 баллов по ШКГ отмечалась достоверно ($p < 0,05$) чаще, чем оценки в 13-14, 7-8, 5-6 и 3-4 балла. В целом в группе пациентов с фатальным исходом КЭИ максимальная оценка по ШКГ была у 22% пациентов, что достоверно ($p < 0,05$) меньше, чем в группе выживших пациентов по критерию χ^2 ($\chi^2 = 18,6$).

Таблица 1

Распределение пациентов мужского пола в зависимости от суммы баллов по ШГ, возраста и исхода заболевания, (%)

Исход КЭИ	Баллы	Возраст, годы				
		до 50	51-60	61-70	71-80	старше 81
Благоприятный (n=46)	15	1 (1,5±1,4)	5 (7,2±3,1)	12 (17,2±4,6)	8 (11,5±3,9)	9 (12,9±4,1)
	13-14	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 10,0$	2 (2,9±2,0) ¹ $\chi^2 = 13,4$	5 (7,2±3,1)	3 (4,4±2,5) ¹ $\chi^2 = 6,0$
	9-12	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 10,0$	1 (1,5±1,4) ¹ $\chi^2 = 16,4$	0 (0) ^{1,2} $\chi^2 = 11,6$ $\chi^2 = 6,2$	0 (0) ¹ $\chi^2 = 14,4$
	7-8	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 10,0$	0 (0%) ¹ $\chi^2 = 20,0$	0 (0) ^{1,2} $\chi^2 = 11,6$ $\chi^2 = 6,2$	0 (0) ¹ $\chi^2 = 14,4$
	5-6	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 10,0$	0 (0%) ¹ $\chi^2 = 20,0$	0 (0) ^{1,2} $\chi^2 = 11,6$ $\chi^2 = 6,2$	0 (0) ¹ $\chi^2 = 14,4$
	3-4	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 10,0$	0 (0%) ¹ $\chi^2 = 20,0$	0 (0) ^{1,2} $\chi^2 = 11,6$ $\chi^2 = 6,2$	0 (0) ¹ $\chi^2 = 14,4$
Фатальный (n=23)	15	0 (0)	3 (4,4±2,5)	0 (0%)	2 (2,9±2,0)	0 (0)
	13-14	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 4,8$	2 (2,9±2,0)	3 (4,4±2,5)	2 (2,9±2,0)
	9-12	0 (0)	1 (1,5±1,4)	2 (2,9±2,0)	3 (4,4±2,5)	1 (1,5±1,4)
	7-8	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 4,8$	0 (0%)	2 (2,9±2,0)	0 (0)
	5-6	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 4,8$	0 (0%)	1 (1,5±1,4)	0 (0)
	3-4	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 4,8$	0 (0%)	1 (1,5±1,4)	0 (0)

Примечания:

¹- различия в частоте встречаемости 15 баллов по шкале ком Глазго и меньшего количества баллов достоверны по критерию χ^2 ($p < 0,05$);

²- различия в частоте встречаемости 13-14 баллов по шкале ком Глазго и меньшего количества баллов достоверны по критерию χ^2 ($p < 0,05$);

Анализ оценок по ШКГ в группе пациентов женского пола с благоприятным исходом заболевания (табл. 2) показал, что в возрастных группах старше 61 года оценка в 15 баллов наблюдалась достоверно ($p < 0,05$) чаще, чем более низкие оценки. Кроме того, в возрастных группах (61-70) и (81 и более) лет оценка в 15 баллов имела место достоверно ($p < 0,05$) чаще, чем оценка в 13-14

баллов. В возрастной группе (71-80) лет оценка в 13-14 баллов отмечалась достоверно ($p < 0,05$) чаще, чем более низкие оценки. Следует также отметить, что у пациенток с благоприятным исходом заболевания оценки ниже 12 баллов по ШКГ не наблюдались. В целом в этой группе пациенток в 75% случаев наблюдалась максимальная оценка по ШКГ.

Таблица 2

Распределение пациентов женского пола в зависимости от суммы баллов по шкале ком Глазго, возраста и исхода заболевания, (%)

Исход КЭИ	Баллы	Возраст, годы				
		до 50	51-60	61-70	71-80	старше 81
Благоприятный (n=40)	15	0 (0)	3(4,6±2,6)	10(15,5±4,5)	11(16,9±4,7)	6 (9,3±3,6)
	13-14	0 (0)	0 (0)	1 (1,5±1,5) ¹ $\chi^2 = 13,6$	6 (9,3±3,6)	1 (1,5±1,5) ¹ $\chi^2 = 6,4$
	9-12	0 (0)	0 (0)	1 (1,5±1,5) ¹ $\chi^2 = 13,6$	0 (0) ^{1,2} $\chi^2 = 16,3$	1 (1,5±1,5) ¹ $\chi^2 = 6,4$
	7-8	0 (0)	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 17,1$	0 (0) ^{1,2} $\chi^2 = 16,3$	0 (0) ¹ $\chi^2 = 9,6$
	5-6	0 (0)	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 17,1$	0 (0) ^{1,2} $\chi^2 = 16,3$	0 (0) ¹ $\chi^2 = 9,6$
	3-4	0 (0)	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 17,1$	0 (0) ^{1,2} $\chi^2 = 16,3$	0 (0) ¹ $\chi^2 = 9,6$
Фатальный (n=25)	15	0 (0)	0 (0)	4 (6,2±3,0)	3(4,6±2,6)	3 (4,6±2,6)
	13-14	0 (0)	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 6,7$	3 (4,6±2,6)	1(1,5±1,5)
	9-12	0 (0)	0 (0)	1 (1,5±1,5)	4(6,2±3,0)	2 (3,1±2,2)
	7-8	0 (0)	1(1,5±1,5)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 6,7$	2(3,1±2,2)	1 (1,5±1,5)
	5-6	0 (0)	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 6,7$	0 (0) ³ $\chi^2 = 4,8$	0 (0)
	3-4	0 (0)	0 (0)	0 (0) ¹ $\chi^2 = 6,7$	0 (0) ³ $\chi^2 = 4,8$	0 (0)

Примечания:

- 1- различия в частоте встречаемости 15 баллов по шкале ком Глазго и меньшего количества баллов достоверны по критерию χ^2 ($p < 0,05$);
- 2- различия в частоте встречаемости 13-14 баллов по шкале ком Глазго и меньшего количества баллов достоверны по критерию χ^2 ($p < 0,05$);
- 3- различия в частоте встречаемости 9-12 баллов по шкале ком Глазго и меньшего количества баллов достоверны по критерию χ^2 ($p < 0,05$);

После выявления количественных показателей, влияющих на исход заболевания, области их значений разделялись на интервалы, характерные для летального и благоприятного исходов КЭИ. Таким образом, для ШКГ рассматривались две категории значений: (1) ШКГ = 15 и (2) ШКГ < 15 (рис.1).

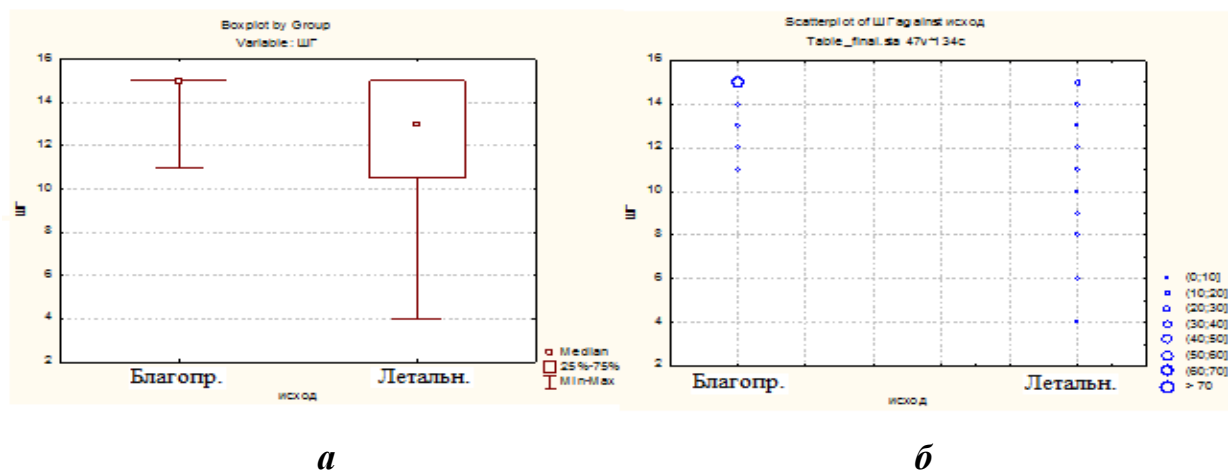

Рис.1. График размаха (а) и график рассеивания (б) значений баллов ШГ в зависимости от исхода КЭИ.

Анализ баллов по ШГ показал, что в группе пациентов с благоприятным исходом в большинстве случаев балл равнялся 15, в то время как в группе пациентов с летальным исходом этот балл мог быть и ниже (рис. 1).

Выводы. У пациентов с благоприятным исходом заболевания независимо от пола высокие баллы по ШКГ наблюдались достоверно ($p < 0,05$) чаще, чем низкие. Так в группе выживших максимальные баллы наблюдались в 75-76% случаев, тогда как у умерших только в 22-40%, что достоверно реже. Исходя из этого, можно утверждать, что высокие баллы по ШКГ в исследованных группах являются достаточно качественным показателем для прогноза выживаемости, что соответствует литературным данным [5, р. 243–246, 263, 286, 318; 6; 7, р. 144–146; 8, р. 67–74].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. The world health report 2002 — Reducing Risks, Promoting Healthy Life [Электронный ресурс] — Режим доступа <http://www.who.int/whr/2002/en/>.
2. Сапон Н.А. Реалии и потребности оказания нейрохирургической помощи в Украине / Сапон Н.А, Гук А.П, Никифорова А.Н, Читаева Г.Е, Йовенко Т.А // Украинский нейрохирургический журнал.- 2013.- №4.- С.43-44.
3. New Jersey University Hospital. Stroke Center. Stroke Statistics [Электронный ресурс] — Режим доступа <http://www.theuniversityhospital.com/stroke/stats.htm>.
4. Adams HP, Bendixen BH, Kappelle LJ, et al. Classification of subtype of acute ischemic stroke: definitions for use in a multicenter clinical trial. Stroke. 1993; 24(1).- P. 35–41. DOI: <http://dx.doi.org/10.1161/01.STR.24.1.35>].
5. Accuracy of the initial diagnosis among patients with an acutely altered mental status / K. A. Sporer, M. Solares, E. J. Durant [et al.]// Emerg. Med. J. – 2013. – Vol. 30, N 3. – P. 243–246., 263, 286, 318.
6. Mansour O. Y. Acute ischemic stroke prognostication, comparison between Glasgow Coma Score, NIHSS Scale and Full Outline of UnResponsiveness Score in intensive care unit / O. Y. Mansour, M. M. Megahed, E. H. S. Abd Elghany [Electronic resource] // Alex. J. Med. – 2014. – Mode of access: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ajme.2014.10.002>
7. Rathore J. A. Predictors of mortality after acute stroke a prospective hospital based study / J. A. Rathore, Z. A. Kango, A. Mehraj // J. Ayub. Med. Coll. Abbottabad. – 2011. – Vol. 23, N 2. – P. 144–146.
8. Weir C. J. The prognostic value of the components of the Glasgow Coma Scale following acute stroke / C. J. Weir, A. P. Bradford, K. R. Lees // QJM.– 2003. – Vol. 96, N 1. – P. 67–74.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЖУРНАЛІСТІВ: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ КОНТЕКСТ

Боровська Юлія Михайлівна

Магістрантка

Національний університет «Острозька академія»

м. Острог, Україна

Анотація. У цій статті розглянуто проблему гендерної репрезентації журналістів у кінопродуктах. Також наведені етапи проведення дослідження та проблеми, які постають під час вивчення теми. Досліджено суть поняття гендерних стереотипів та наведено низку книг пов'язаних із цією тематикою.

Ключові слова: гендер, стереотип, кінематограф, журналіст, стаття, маскулінність, фемінність, медіа.

Вступ: У вітчизняних та зарубіжних кінострічках часто чоловіків та жінок зображують невідповідно або ж із применшенням чи прибільшенням їх можливостей. Однак, репрезентація журналістів у кінематографі, з огляду на гендерні особливості, наразі є мало дослідженою темою. В умовах сучасності, здебільшого, у науковому просторі досліджують те як журналісти у своїх матеріалах поводяться із гендерними стереотипами.

Мета. Актуальність нашого дослідження полягає в тому, аби визначити: наскільки творці кінематографу є гендерно упередженими щодо медійників, або ж навпаки; який образ журналіста частіше зображують у фільмах (маскулінно-фемінні ознаки, сімейний статус, особливості зовнішності, вік); чи є фільми, у яких чоловіків та жінок зображено без зміни їх характерних гендерних особливостей. А також знайти причину кожного варіанту репрезентації журналістів та відшукати шляхи розв'язання проблеми.

Методи. Для того, аби досягнути бажаного результату під час дослідження ми вдаємося до таких наукових методів: аналіз, узагальнення, пояснення,

класифікація, опитування. Однак у процесі вивчення теми будуть застосовуватися й такі методи як: моніторинг, порівняння, ідеалізація, індукція, дедукція.

Матеріали. За теоретичну основу нашого дослідження ми обрали праці таких авторів-науковців як Тамара Марценюк, Сергій Штурхецький, Олена Стрельник, Ірина Андрусак, Оксана Кісь, Маріанна Ткалич та інші.

Однак, основою нашого дослідження стали вітчизняні та світові кінострічки, у яких головними або другорядними героями є представники медійної сфери. Для цього було обрано період 2009–2019 років, коли виробництво українських фільмів значно зросло.

Серед українських стрічок це «Тіні незабутих предків» (2013), «Агенти справедливості» (2016 — до нині), «Полудна» (2017–2018). Зарубіжні кінопродукти: «Одкровення» (Франція, 2011), «Дівчина без комплексів» (США, 2015) та «Ранкове шоу» (США, 2019 — до нині).

Результати. Усі названі вище серіали та фільми відрізняються один від одного. Режисери по різному зображують чоловіків та жінок журналістів. Хтось зробив свою журналістку сильною і впевненою в собі, а хтось журналіста із неврівноваженим або ж слабким емоційним станом. Також є різниця між роботами вітчизняних та світових режисерів.

Однак, у цих кінопродуктів є кілька спільних рис:

- вони всі передають реальні, хоча моментами й частково, події із життя медійників (однак не є документальними фільмами);
 - під час перегляду цих фільмів та серіалів у глядача формується позитивне або ж негативне ставлення до журналістів. Тобто, наприклад, викривлені характеристики журналістів-кіногероїв можуть спричинити в суспільства недовіру до медійників, злобу або ж упереджене ставлення;
 - журналісти можуть «побачити» себе збоку, проаналізувати помилки в роботі, які зображено в кіно й намагатися не повторювати їх у реальному житті.
- Ми вирішили порівняти варіанти зображення медійників у кожному кінопродукті за допомогою формування таблиць (див. Таблиця 1, Таблиця 2).

Таблиця 1

Країна	Україна		
Назва	«Тіні забутих предків»	«Агенти справедливості»	«Полудна»
Жанр	Містичний трилер	Скриптед-серіаліті	Серіал-детектив
Стать	Жінка	Чоловік	Жінка
Ім'я	Невідоме	Вадим Зорін	Оксана Симонова
Вік	Орієнтовно 25–30 років	Орієнтовно 35–40 років	Орієнтовно 25–30 років
Сімейний статус	Невідомий	Невизначений	Заміжня, має сина
Сексуальна орієнтація	Невизначено	Гетеросексуал	Гетеросексуалка
Зовнішність	Макіяж мінімальний, худа, свіжа на обличчі. Стиль одягу — невизначено.	Доглянутий, спортивний, із невизначеним стилем.	Виразна, доглянута, струнка. Має діловий стиль.
Емоційна стійкість	З огляду на поведінку в кадрі, журналістка доволі стійка до емоційного навантаження.	Журналіст зі здоровим глуздом береться до кожної нової справи. Часом може показати відразу, однак це не заважає йому працювати. Коли справа стосується когось із близьких, намагається бути врівноваженим і вести розслідування не як родич/знайомий жертви, а як журналіст-розслідувач.	Емоційно розкута, з легкістю показує невдоволення чимось, відразу від чогось, задоволення, здивування і страх.
Результати -вність роботи	За кілька коротких сцен подала аудиторії всю ту інформацію, яку має подавати кореспондент під час прямого включення.	Законними й незаконними шляхами проводить розслідування. Робить все, аби допомогти людям.	Хитрими, нікому не відомими крім неї діями дістає потрібну інформацію. Однак, тим самим вона заважає слідчому Кирилові, її чоловікові, з яким стосунки на межі розлучення.

Таблиця 2

Країна	Франція	США	
Назва	«Одкровення»	«Дівчина без комплексів»	«Ранкове шоу»
Жанр	Психологічна драма	Комедія	Серіал
Стать	Жінка	Жінка	Жінки, чоловік
Ім'я	Анна	Емі Бет Шумер	Алекс Леві, Бредлі Джексон, Мітч Кеслер
Вік	45+	30+	30+, 40+
Сімейний статус	Заміжня, має двох синів	Незаміжня	Чоловік — неодружений, жінка (Алекс) — заміжня, має дитину, жінка (Бредлі) — незаміжня
Сексуальна орієнтація	Бісексуалка	Гетеросексуалка	Гетеросексуали
Зовнішність	Худа, змучена, недоглянута, виснажена відсутністю повноцінного сну	Округла фігура, доглянуте волосся та обличчя, без визначеного стилю одягу	Чоловік — доглянутий, підтягнутий, харизматичний, із бородою. Стиль одягу підбирають стилісти. Жінки: Алекс — гонорова, доглянута, завжди свіжа на обличчі, без макіяжу не з'являється на людях. Стиль одягу підбирають стилісти. Бредлі — дещо втомлена на обличчі, без визначеного стилю, підтягнута, загалом доглянута.
Емоційна стійкість	Напружена, легко втрачає рівновагу, вдається до підвищення тону в розмові	Стресостійка, однак часом може не витримувати навантаження	Чоловік — до останнього витримує емоційне навантаження, однак у переломний момент зривається й налягає на алкоголь. Жінки: Алекс — схожа із Мітчем, однак вона вдається не до спиртного, а до відсторонення від людей. Агресивна, коли щось йде не так.

			Бредлі — часом неврівноважена, легко вивільняє словами будь-які власні емоції і стани.
Результативність роботи	Упродовж розслідування теми для журналу Elle про студенток, які змушені працювати пов'язаними, щоб оплатити навчання та проживання журналістка й сама змінилася. Анна настільки проникла темою, що почала помічати за собою сексуальний потяг до жінок і відразу від власного чоловіка.	Досягає бажаного результату будь-яким способом. Однак, під час написання статті про спортивного хірурга почала стосунки із героєм свого матеріалу.	Мітч та Алекс викладаються на 100% своїй роботі впродовж 15 років. В обох ведучих ранкового шоу «кадр» став першим у шкалі пріоритетів, а вже сім'я і друзі відійшли на другий план. Бредлі часто змінювала місця роботи, адже попри старання могла зіпсувати все своїми емоціями.

кінострічок дало такі результати:

1. Як чоловіків, так і жінок здебільшого зображують сильними, незалежними, впевненими у своїх діях журналістами, які готові на все, аби їх роботу цінувало керівництво й люди.
2. Більшість із них забувають про сім'ю, адже намагаються максимально віддаватися роботі.
3. Медійники мають властивість проживати свої матеріали, а відтак здатні до кардинальних змін у своєму житті.
4. Герої обраних кінострічок чітко показали, що журналісти такі ж люди, як і всі інші. Прикладом цьому є сімейні та інші особисті проблеми, які спіткали героїв кінопродуктів. Режисери якісно передали переживання, емоційні стани, поведінку в стресових ситуаціях.
5. Також у стрічках розкрита тема ризику в роботі медійників. На що мусять іти журналісти, аби довести своє розслідування до кінця, або ж у кого потрібно «перетворитися», аби отримати максимальний обсяг недоступної пересічним людям інформації.

6. Однією із проблем, які є у реальній журналістиці, є й байдужість керівництва до стану здоров'я або ж особистих проблем підлеглих. Для головних редакторів або власників редакцій на першому місці рейтинги, кількість вироблених матеріалів абощо.

7. Зображують режисери у своїх творах і ситуації, у яких до жінок-журналісток є особливе ставлення. Воно виявляється в ситуаціях, коли медійниця йде на ризик і, на думку інших, не здатна за себе постояти. Водночас, є й ті стрічки, у яких чоловіків показують слабкими й емоційно неврівноваженими до робочих ситуацій.

Висновки. Дослідження теми репрезентації журналістів у кінематографі з огляду на гендерний аспект є важливим, воно імовірно може стати рушієм якісних змін у журналістиці.

Життєві ситуації, зображені в кінопродуктах мають вагомий вплив на аудиторію, адже з одного боку журналістів показують звичайними членами суспільства, а з іншого — настирливими, пихатими, які вважають себе вищими від інших.

У разі уникнення такої інтерпретації робочих «реалій» журналістів, ставлення суспільства до «четвертої влади» можна досягнути вищого рівня довіри й поваги. У такому випадку, імовірно, зменшиться кількість замахів на медійників та вбивств. Крім того, можливе зменшення поділу на чоловіків-жінок, а відповідно і зникнуть поняття про те, що хтось має більші можливості. Йдеться про стереотипні можливості — журналістки потрапляють до престижних медіа через ліжко, а чоловікам цього не потрібно, бо вони сильніші й самостійно добиваються вершин.

Однак, кінцевий результат вивчення цієї теми може дати протилежні до очікуваних результати. У такому випадку нам доведеться провести нове дослідження з використанням уже інших наукових методів, аналізуючи інші кінострічки, проводячи нові опитування та здійснюючи пошук нових шляхів вивчення репрезентації медійників-кіногероїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агенти справедливості. URL: <https://agent.kanalukraina.tv/ua/>. (дата звернення: 22.04.2020)
2. Гендерні медійні практики: Навчальний посібник із гендерної рівності та недискримінації для студентів вищих навчальних закладів / Ю. О. Гончар, Н. М. Гусак, В. П. Павленко та ін.; за заг. ред. С. В. Штурхецького. Київ. 2014. 206 с.
3. Дівчина без комплексів. URL: http://moviestape.net/katalog_filmiv/komedija/7915-divchyna-bez-kompleksiv.html. (дата звернення: 08.05.2020)
4. Марценюк Т. Гендер у деталях. Виклик стереотипам. Київ. 2017. 254 с.
5. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ. 2014. 65 с.
6. Маслова Ю. Сексизм у мові друкованих засобів інформації. *Українське мовознавство: Міжвідомчий наук. збір. КНУ ім. Тараса Шевченка*. 2009. Вип. 39/1. С. 289–293.
7. Одкровення. URL: <https://www.ivy.ru/watch/107451>. (дата звернення: 01.05.2020)
8. Полуда. URL: <https://megogo.net/ua/view/4514365-poluda.html>. (дата звернення: 26.04.2020)
9. Ранкове шоу. URL: <https://hdrezka-ag.com/series/drama/32350-utrennee-shou-2019.html>. (дата звернення: 12.05.2020)
10. Стрельник О. Турбота як робота: материнство у фокусі соціології. Київ. 2017. 288 с.
11. Тіні незабутих предків. URL: <https://kino-teatr.ua/uk/film/tn-nezabutih-predkv-44328.phtml>. (дата звернення: 02.05.2020)
12. Ткалич М. Гендерна психологія. Київ. 2016. 256 с.

ФОРМУВАННЯ НОВИХ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЗВО

Борейко Н. Ю.

Юшко О. В.

К.п.н.

доцент кафедри «фізичного виховання»

Фоменко В. В.

Старший викладач кафедри «фізичного виховання»

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

Анотація. В статті проаналізовано підходи до організації навчального процесу. Визначено, що процес навчання безпосередньо має залежати від особистісних здібностей та інтересів студента, роль викладача – допомогти створити кожному студентові індивідуальну траєкторію професійної підготовки. Гуманні відносини у цьому процесі через діалог, партнерство, співтворчість.

Ключові слова. Соціоцентричний підхід, партнерство, діалог, навчання, студенти.

За радянських часів провідну роль у педагогічному процесі відігравала комуністична ідеологія, яка декларацію про рівність усіх дискредитувала до того, що людину розглядали як частку держави. Основою педагогічного процесу був соціоцентричний підхід, тобто мало місце знеособлене ставлення до людини, неприйняття унікальності людини і необхідності у створенні умов для її реалізації. За такого підходу педагогічна система не мала можливості надати простір для необхідного розвитку кожного. Педагогічний процес будувався "від усіх" до кожного, де останнє втрачалось, якщо виходило за межі всіх.

При цьому в навчальних закладах панував командно-адміністративний стиль керівництва, який мав свою ієрархічну систему:

керівництво партії → міністерство освіти → керівництво освіти в області → районні керівники освіти → ректор → завідувач кафедри → викладач. Сам студент був лише об'єктом, на якого спрямовувалося все керування. Усі заклади працювали за єдиними програмами, що теж розроблялися "згори". Це спричиняло відсутність вибору як у викладачів, які виконували постанови партії, так і в тих, хто навчався, тобто мало місце обов'язкове виконання єдиних вимог програм. Проте слід зазначити, що і в той час видатні педагогі-гуманісти, такі як В.Сухомлинський, Ш.Амонашвілі, стверджували пріоритетність людських цінностей. Так, В.Сухомлинський відзначав, що "людина – найвища цінність", найважливіше для вчителя "вміння бачити людину" в кожному [4], а головними принципами вважав любов і повагу до дитини та необхідність розвивати в кожному особисте. На думку Ш.Амонашвілі, необхідно прийняти учня "таким, яким він є, і творити в ньому вільну освічену людину, створивши для життя і діяльності в суспільстві вільних людей, які живуть за законами гуманізації" [1]. Творчість цих педагогів вписала яскраві сторінки в нашу історію, проте вони не спроможні були змінити авторитарну парадигму, яка була в радянській системі освіти.

Після розпаду радянської держави втратили свою пріоритетність і її комуністичні ідеї, але й понині деякі аспекти педагогічного процесу залишилися незмінними, студент залишається об'єктом, пасивним виконавцем того, що пропонує навчальний заклад та викладач. Зокрема, не переглядалися концептуальні умови навчального процесу, а також відсутні механізми забезпечення нової парадигми.

Сьогодні в Україні задекларовано пріоритет гуманістичних ідеалів (повага людини до людини, людина – найвища цінність), які відображені в Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті та Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття).

Ознаками гуманістичної педагогіки є:

- зміщення пріоритетів зі здобуття знань на розвиток психічних, фізичних, інтелектуальних, моральних та інших сфер особистості;
- зосередження зусиль на формуванні особистості майбутнього фахівця, котрий самостійно мислить та діє, здатний робити обґрунтований вибір у різноманітних професійних ситуаціях;
- забезпечення для студентів атмосфери комфорту.

Поступово на гуманістичній основі формується сучасна дидактична система, яка має, за визначенням В.Ягупова, такі особливості.

1. Її методологічною основою є об'єктивні закономірності філософії пізнання (гносеології), матеріалізму, гуманізму, гуманістичної психології, завдяки яким сучасна дидактика змогла подолати односторонній підхід до аналізу й інтерпретації процесу навчання, характерний для філософських систем прагматизму, раціоналізму, емпіризму, технократизму.

2. Сутність навчання не зводиться ні до передавання студентам готових знань, ні до самостійного подолання труднощів, тому що "життя вимагає створення такої дидактичної системи, яка б надавала змогу учням не тільки засвоювати велику суму знань, набувати уміння і навички (сама по собі вона буде недостатньою), але й формувати в них уміння швидко орієнтуватися в тій чи іншій галузі знань, знаходити необхідну інформацію, тобто системи, яка готувала б студентів до самоосвітньої діяльності";

3. Вона ґрунтується на оновленій науково-педагогічній методологічній парадигмі, "спрямованій на реалізацію проектних форм взаємодії педагогів і школярів, на вдосконалення культури спілкування вчителів, їхньої здатності коректно вирішувати складні навчальні та позанавчальні ситуації. Технологічною формою реалізації цієї парадигми мають бути суб'єкт-суб'єктні взаємини між педагогами й учнями" [7, с.253].

Вищезазначені особливості сучасної дидактичної системи передбачають зміну стратегії національної системи освіти, яка має стосуватися, на думку Г.Балла,

не лише стратегії "розвитку освіти" але й стратегії розвитку "самої педагогічної діяльності" [3].

Основним завданням освіти в сучасних умовах є її переведення "...у внутрішній світ особистості. Для цього необхідно організувати психологічно обґрунтовану діяльність двох рівнозначних у взаєминах суб'єктів: учитель — учень, прагнучи активізувати формування в учнів внутрішньо-особистої мотивації при задоволенні їхніх особистих потреб. Йдеться про освітню технологію внутрішньої організації змісту, тобто про логіку і структуру змісту в контексті взаємин учасників освітньої, зокрема й педагогічної дії" [3]. Таке навчання спрямоване на "цілісне особистісне зростання" студента як суб'єкта навчання, воно ґрунтується на його здатності регулювати свої дії відповідно до усвідомлених цілей.

Але декларація нової парадигми не забезпечує автоматичні зміни у системі, яка протягом тривалого часу існувала в нашій країні. Зокрема, об'єкт нашого дослідження – навчання в вищій школі – набув найвищого розвитку саме за радянських часів і понині має усі ознаки радянської (авторитарної, знеособленої) системи, але нині вона малоефективна, тому виправлення такого становища має відбутися через створення нових концептуальних умов.

Для створення гуманного педагогічного процесу пріоритетним є визначення В.Сухомлинського "Навчання – це перш за все відносини" [6, с.629], яке ми розглядаємо як першу концептуальну умову. Гуманні відносини між викладачем і студентом – обов'язковий компонент гуманістичної освіти ХХІ століття та необхідний елемент виховання вільної, самодостатньої особистості, інструмент налагодження продуктивної взаємодії між суб'єктами педагогічного процесу. Вони, перш за все, припускають розуміння між викладачем та студентом, а це співпраця, рівність позицій. Об'єкт – суб'єкту взаємодію змінює суб'єкт-суб'єктна, метою якої, за С.Вітвицькою, є:

- розвиток творчого потенціалу студентів на базі співробітництва;
- прагнення до самореалізації і самовираження обох суб'єктів у навчанні;
- удосконалення техніки спілкування від монологу до діалогу [4, с.111].

В.Сухомлинський відзначав: "виховання – найтонше душевне торкання людини до людини і торкатися необхідно сердечно" [6, с.633].

По-перше, слід прищепити студентові почуття самоповаги, особистої значущості, гідності; при цьому шанобливе ставлення до нього є обов'язковою умовою незалежно від успіхів у навчанні. М.Дяченко зазначає: "Дружні відносини, які не переходитимуть у панібратство, загальна зацікавленість загальними професійними завданнями створюють емоційний фон, у якому має відбуватися процес навчання". По-друге, розвиток потенціалу студента можливий тільки за застосування демократичних методів навчання, за умов його розкріпачування, руйнування штучних бар'єрів між викладачем та студентами, створення емоційного тла доброзичливості та співтворчості. Викладач має бути помічником і стимулятором значущого для студента навчання, він зобов'язаний забезпечити психологічний комфорт та свободу у навчанні, тобто навчання має зосереджуватися на студентові, а не на навчальному предметові. Отже, завдання викладача – постійно стимулювати навчальну діяльність студента, розкриваючи перспективи його подальшого розвитку. По-третє, гуманні відносини передбачають взаємодовіру, взаємоповагу, взаємодопомогу та загальну відповідальність за результати. Для педагогів має бути характерним доброзичливе ставлення до студента, прагнення адекватно оцінити його можливості, збагнути мотиви поведінки, стимулювати творчість, особисте зростання, а також здатність підтримувати соціально сприятливий морально-психологічний клімат [5, с.185]. Таким чином, в основі взаємовідносин та взаємодіяльності між викладачем і студентом має бути взаємоповага та розуміння спільності мети.

Головним знаряддям у спілкуванні мають бути похвала, заохочування до самостійності, підтримка, поради, прохання, пропозиція, гумор. У жодному разі викладач не повинен вдаватися до погроз, докорів, зневаги, іронії. Поведінка у спілкуванні має відповідати моделі активної взаємодії (спілки): викладач постійно перебуває в діалозі з студентом, підтримує мажорний настрій, заохочує ініціативність, демонструє зацікавленість студентом, створює

ментальний клімат – добра, віри та схвалення, допомагає змодельовати стратегію досягнення успіху в майбутній професійній діяльності. Ця допомога полягає не в ненасильницькій організації студента, а в створенні способів для його самоактуалізації, самоорганізації та самореалізації. Передбачається обов'язковий перехід від монологу викладача до діалогу між викладачем та студентом, від управління до самоуправління, від контролю до самоконтролю, від праці до співпраці. "Діалогічні відносини – майже універсальне явище, що пронизує все людське мовлення, всі відносини і прояви людського життя, взагалі все, що має значення. Де починається свідомість, там починається і діалог", – зазначає В.С.Біблер [2, с.34]. Діалогічне спілкування – це співтворчість, суспільне мислення, свобода, де кожний може і повинен висловлювати себе. "Педагогіка діалогу виокремлює викладача як провідну фігуру успішної педагогічної взаємодії зі студентами й покладає на нього відповідальність оперативно зважати на особистісні якості вихованців, що постійно змінюються під впливом зовнішніх обставин та особистого зростання" [6]. Знання у діалозі проходять шлях критичного осмислення, студент, сприймаючи або не сприймаючи інформацію, самостійно створює особисте знання, яке узгоджується із системою його досвіду. Навчання через діалог дозволяє не тільки надавати "готові" знання, а і ставити запитання, робити помилки, виявляти проблеми, шукати відповіді, визначати зв'язок між предметами та явищами. Викладач у діалозі не навчає істині, а допомагає пізнати студентові самого себе, що надає можливість розвиватися студентові та вільно й самостійно відкривати істину. Діалогічне спілкування між студентом і викладачем впливає на розвиток міжособистісних стосунків, стверджує демократичний стиль взаємовідносин, розвиває творчий потенціал майбутнього фахівця. При цьому діалог, співтворчість необхідні не тільки студентові, а і викладачеві, як засіб професійного зростання.

Партнерство у навчанні створює умови залучення студента до самостійного мислення, а повага до його думки створює передумови до творчої діяльності та формування самостійності. Головною метою співробітництва у навчальному

процесі є надання потужної життєвої мотивації та автономності як запоруки самоактуалізації особистості, формування потенціалу особистості як системи творчих здібностей і передумов їх реалізації, виховання її впевненою у своїх правах і свідомою в обов'язках. Гуманні відносини є умовою для розвитку внутрішньої свободи особистості, формування почуття власної гідності, самоповаги.

Отже, процес навчання безпосередньо має залежати від особистісних здібностей та інтересів студента, роль викладача – допомогти створити кожному студентові індивідуальну траєкторію професійної підготовки. Гуманні відносини у цьому процесі через діалог, партнерство, співтворчість надає можливість забезпечити кожному професійне зростання у процесі навчання. При цьому, навчання на першому етапі має втілитися в цілісну особистість студента, не бути відірваним від системи життєвих цінностей та настанов, а вже на наступному етапі розвинути її, створивши нові цінності цілісної особистості майбутнього фахівця.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Амонашвили Ш.А. Основы педагогики сотрудничества. (Новое педагогическое мышление). / Под ред. А.М.Петровского. – М.: Педагогика, 1989. – С.144-178.
2. Библер В.С. Культура: диалог культур (опыт определения) // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С.34.
3. Борейко, Н. Ю. Разработка системы физического воспитания для высших технических учебных заведений. // Физическое воспитание студентов. -2011.- №2. С. 14-18.
4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 316с.
5. Дьяченко В. К. Сотрудничество в обучении. – М.: Просвещение, 1991. – 191с.
6. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну. – К.: Рад. школа. 1985. – 350с.
7. Ягупов В.В. Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560с.

ІННОВАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ОСВІТЯНСЬКИХ СТРУКТУР ЯК РУШІЙ ЯКІСНИХ ЗМІН В ОСВІТІ УКРАЇНИ

Бондаренко Неллі Володимирівна

к. п. н., старший науковий співробітник

Інститут педагогіки НАПН України

м. Київ, Україна

Анотація: У статті порушено проблему увідповіднення української системи освіти світовим освітнім трендам. Увагу сфокусовано на розробленні, опануванні та впровадженні освітніх інновацій на засадах взаємодії педагогічної науки, шкільної практики, методичної служби, системи вдосконалення кваліфікації педагогічних працівників.

Ключові слова: освіта; інновації; співдослідження; наука; практика.

Актуальність і ефективність досліджень в освітній галузі, їх життєздатність і результативність значною мірою залежать від взаєморозуміння та партнерської співпраці на спільний вагомий результат науковців, методистів і вчителів. Піднесення якості освіти корелюється з висхідною динамікою рівня кваліфікації вчителів. На нього відчутно впливає взаємодія науки і практики та залучення педагогів до дослідницької діяльності. Під керівництвом науковців учителі опановують актуальні питання лінгводидактики, теоретичні аспекти нових технологій навчання мови. Виконуючи свою частину дослідження, вони проводять анкетування, апробують розроблені науковцями матеріали, розвивають наукове мислення й дослідницькі навички, збагачують методичний арсенал. Педагоги-предметники сприймають, засвоюють, апробують і творчо впроваджують сучасні наукові ідеї та розробки в практику роботи закладів загальної середньої освіти. Важливу місію в цьому процесі відведено експериментальним закладам Інституту педагогіки Національної академії

педагогічних наук України, на базі яких здійснюється системна робота й відбуваються знакові освітні заходи. Суголосні перспективним тенденціям розвитку успішних освітніх систем, вони дають імпульс реалізації ідей у розвиток Нової української школи.

На підставі їх аналізу виокремлено світові тренди, у контексті яких розвиваються освіта і наука в Україні [1]. Це: 1. Дослідження й інтегрування найкращого. 2. Ключові навички XXI століття – креативність, критичне мислення, здатність вирішувати складні завдання, приймати оптимальні рішення, комунікаційні навички, вміння вести перемовини, командна співпраця (спроможність скоординовано взаємодіяти в команді для досягнення спільної мети), інноваційність, (готовність пропонувати нове), емоційний інтелект. До них слушно додають інформаційну та медіаграмотність (здатність працювати з інформацією), такі життєві й соціальні навички як пластичність, ініціативність, самостійність, відповідальність, лідерство. 3. Розвиток в учнів критичного мислення. 4. Максимальна індивідуалізація (персоналізація) навчання залежно від зацікавлень і досягнень учня. 5. Інтегроване навчання на основі залучення глибоких і різнобічних міжпредметних зв'язків. 6. Інновації в освіті. 7. Ціннісне навчання й виховання. 8. Нові формати освіти. 9. Діджиталізація. 10. Навчання через гру. 11. Розвиток емоційного інтелекту дитини. 12. Учителі-дослідники. 13. Залучення учнів до розв'язання екологічних проблем. 14. Реформування системи вдосконалення кваліфікації вчителів, результатом якої стануть якісні її зміни. Розвиваючись у рідніщі світових тенденцій, вітчизняна наука фокусується на компетентнізаційних пріоритетах – формуванні в учнів універсальних життєвих компетентностей, розвиткові критичного мислення, мовленнєвій вправності, інтелектуальній культурі, креативності тощо[2; 3; 4; 5]. З огляду на пандемію коронавірусу COVID-19 актуалізувалися проблеми нових форматів освіти. Індивідуалізація (персоналізація) навчання, самоосвіта, діджиталізація, емоційний розвиток учнівства, реформування системи вдосконалення кваліфікації педагогічних кадрів потребують уваги учителів, методистів і науковців. Підтвердженням тому є взаемокорисна співпраця

освітнянських структур на базі експериментальних закладів Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України на рівні самого закладу, району й області. Перший спільний науково-практичний семінар було проведено 03 жовтня 2018 р. з ініціативи районного методичного центру відділу освіти Києво-Святошинської районної державної адміністрації (Прокуда В.) на базі експериментального закладу Інституту педагогіки НАПН України – Вишнівського академічного ліцею «Основа» Києво-Святошинської районної ради, очолюваного директором Н. Руденко. Одним із визначальних аргументів для вибору саме цього ліцею стали високі показники успішності й багаторічна ефективна системна співпраця колективу високопрофесійних педагогів та керівництва з науковцями галузевої академії у розробленні освітніх інновацій та їх реалізації. Результати спільної роботи вчителів і науковців оприлюднюються у публікаціях в Україні й за кордоном [6; 7; 8]. Успішність такої співпраці сприяла набуттю Вишнівською ЗОШ I–III ступенів №3 статусу академічного ліцею й опорної школи в регіоні.

Тему науково-практичного семінару вчителів Києво-Святошинського району Київської області було вибрано з огляду на сучасні перспективні тенденції розбудови Нової української школи. Як пріоритетну визначено українську версію компетентнізації освіти [8] – «Компетентнісно орієнтоване навчання української мови у закладах загальної середньої освіти».

Ідею наскрізного розвитку універсальних життєвих компетентностей було проілюстровано на прикладі проєкту підручника «Українська мова» для 10 класу закладів загальної середньої освіти з навчанням російською мовою [3], у якому реалізовано текстоцентричний підхід до опанування мови і який готувався до виходу в світ у видавництві «Літера». Схарактеризовано функції тексту як стрижневого компонента уроку, розкрито визначальну роль тексту у формуванні ключових компетентностей; наведено різноманітну тематику текстів за кожною з 11-ти груп; з'ясовано специфіку компетентнісного уроку та вимоги до нього (Бондаренко Н., Ладоня К., Галаєвська Л.).

Згідно з ухвалою семінару було започатковано роботу творчих груп, кожна з яких працювала над розробленням конкретної ключової компетентності та методики її формування. Педагогічний колектив Вишнівського академічного ліцею «Основа» надав пріоритет дослідженню культурної компетентності. Зміст і результати роботи творчої групи науковців, високваліфікованих методистів і педагогів-предметників (Бондаренко Н., Бондаренко Т., Галаєвська Л., Зеленова Л., Коломієць О., Кравченко Т., Ладоня К., Нестеренко І., Охріменко Т., Прокуда В., Савіцька М., Синьоока Г., Ткач О., Янішевська О.) оприлюднено на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, у збірниках наукових праць та в матеріалах конференцій в Україні й за кордоном [9; 10].

Логічним продовженням цього успішного заходу став науково-практичний семінар із майстер-класами учителів української мови і літератури Київської області «Інноваційні технології формування ключових компетентностей на уроках української мови» – за наукового супроводу дослідників Інституту педагогіки НАПН України (Бондаренко Н., Косянчук С., Ладоня К., Галаєвська Л.), організаційної та методичної підтримки Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів (Лященко О.), Методичного центру відділу освіти Києво-Святошинської районної державної адміністрації (Прокуда В.). Так було започатковано ефективну форму співпраці освітянських структур різного рівня на базі експериментального закладу Інституту педагогіки НАПН України, коли висока наука, методика і практика спілкуються зрозумілою одне одному мовою, співпрацюють на постійній системній основі, локально апробують і впроваджують результати спільних наукових досліджень, діляться ними з колегами на рівні міста, району, області й України, а також інформують про свої здобутки світову освітянську спільноту.

Робота науково-практичного семінару з майстер-класами відбувається за чітким алгоритмом. Теоретичну частину заходу забезпечують науковці. Вони дають обґрунтування інновації з наукового погляду, з'ясовують з учасниками семінару незрозумілі питання. Так педагоги-предметники здобувають

теоретичну підготовку. Педагоги, які є учителями-дослідниками і глибоко знаються на проблемі завдяки тривалій співпраці з науковцями, діляться з учасниками семінару досвідом застосування інновації. Учні демонструють успішність роботи за новим методом. Учасники семінару беруть участь у майстер-класі, опановуючи основні уміння, необхідні для роботи за демонстрованим методом (це показано на прикладі «Шести кольорових капелюшків мислення»). Вони одержують домашні завдання за темою семінару. Результати виконання представляють на наступній зустрічі.

Практичну частину майстер-класу провели його керівник Л. Зеленова і Т. Кравченко, учителі української мови і літератури Вишнівського академічного ліцею «Основа» [7].

Другий етап семінару розпочався презентацією уроку вчителів Академічного ліцею № 5 м. Обухова Київської області Т. Гончарової і Р. Корнієць за твором І. Карпенка-Карого «Хазяїн», проведеного із застосуванням методу «Шести кольорових капелюшків мислення». Учасники семінару були в захопленні від високопрофесійно проведеного уроку, у якому класика унікально поєднана із сучасним її прочитанням, візуалізованим анімацією, де доходять істини через діалог однолітки старшокласників.

Належну увагу було приділено *storytelling(y)* як перспективному методу опанування української мови [11]. Учасників семінару було ознайомлено з новим методом і результатами проведеного анкетування (Бондаренко Н., Косянчук С.). Зеленова Л. і Кравченко Т. поділилися досвідом застосування технік історієтворення, а старшокласники показали презентації історій. Вразила зворушлива історія Українського Прометея – Олекси Гірника, який віддав життя за українську мову.

Третій етап Київського обласного науково-практичного семінару з майстер-класами відбувся 13 травня 2020 року. З огляду на пандемію коронавірусу COVID-19 семінар проходив дистанційно на платформі ZOOM у форматі *zoom-конференції*. Переважно йшлося про такі проблеми: інноваційні методи навчання української мови і літератури; перспективні технології розвитку

ключових компетентностей на уроках української мови і літератури; вимоги до компетентнісного уроку; розвиток критичного мислення здобувачів освіти; «Шість кольорових капелюшків мислення» як ефективний метод роботи з текстом і розвитку критичного мислення; storytelling як перспективний метод опанування української мови; досвід упровадження компетентнісного підходу й методів розвитку критичного мислення в навчанні української мови і літератури.

Підсумовуючи результати й окреслюючи перспективи співпраці науковців, методистів і педагогів-практиків, беремо за пріоритет розвиток креативності здобувачів освіти, ключових емоцій життєвого успіху, здатності фокусуватися в інформаційному потоці (розвиток компетентностей, об'єднаних під «ноюю парасолькою грамотності»); проблеми нової грамотності, акцентовані в оновленій 2018 року «Європейській рамці ключових компетентностей для навчання упродовж життя»; рекомендації міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні щодо активізації роботи над читацькою грамотністю здобувачів освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко Н. В. Українська нова школа у контексті світових трендів освіти. *Матеріали VII Міжнародної наукової конференції «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions»* (м. Штутгарт, 31 трав. 2019 р.). С. 304–316. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716337>
2. Бондаренко Н.В. Мейнстрім освітнього прогресу в Україні – компетентність ↔ креативність. «*Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*»: Papers of the 9th International Scientific Conference. September 6, 2019, Stuttgart, Germany, 06 вересня 2019 р., с. Stuttgart, Germany. С. 91–102. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716941>
3. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Розвиток життєвих компетентностей старшокласників засобами підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць. Київ, 2018. Вип. 21. С. 44–56. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711797>

4. Васьківська Г. О., Косянчук С. В. Риторичні уміння учнів старшої школи у контексті ціннісно-сислової сфери. *Українська мова і література в школі*. 2011. №8. С. 14–19. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/26595>
5. Косянчук С. В. Читання у процесі формування культури інтелектуального життя особистості: соціальний вектор реалізації педагогічних технологій профільного навчання. *Problems of implementation of science into practice: abstracts of XIII international scientific and practical conference*. Oslo, Norway 2020, April, 20–21. Pp. 258–261. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720160>
6. Ладоня К. Ю., Зеленова Л. В., Синьоока Г. І. Підручник української мови очима учня, вчителя, науковця. *Проблеми сучасного підручника*. 2017. Вип. 19. С. 158–166.
7. Зеленова Л., Кравченко Т. Розвиток критичного мислення здобувачів освіти – вимога часу. *Українська мова і література в школі*. 2019. № 1. С. 17–21.
8. Бондаренко Н. В. Компетентнізація шкільної освіти: українська версія. *Science and society*. Proceedings of the 13th International conference, July 19, 2019, Hamilton, Canada. С. 124–135. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716810>
9. Бондаренко Н. В. Культуромовний розвиток особистості: співдослідження науковців і педагогів-практиків. *Україна, українська мова – світ ХХІ століття у діалозі культурно-мовних, морально-громадянських цінностей особистості та педагогічних систем*: ел. зб. статей за матеріалами Дванадцятої Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовт. 2019 р. / [за наук. ред. Г. О. Васьківської]. Київ : Педагогічна думка, 2019. (Серія: Дидактика: теорія і практика). С. 38–45. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717958>
10. Бондаренко Н. В. Формування культурної компетентності як ключової на уроках української мови. *Молодь і ринок*. 2019. № 8 (175). С. 94–99. <http://mir.dspu.edu.ua/issue/view/10771>
11. Бондаренко Н. В. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 7 (174). С. 130–135. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716893>

УДК 657.474(083.71)

СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ ВИТРАТ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Бондаренко Наталія Миколаївна

к.е.н., доцент

Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

м. Дніпро, Україна

Анотація. В статті проведено аналіз спеціальної літератури та нормативно-правової бази щодо визначення економічної сутності поняття «витрати». Систематизовано класифікацію витрат, яка дасть можливість з точки зору фінансового та управлінського обліку формувати собівартість та управляти витратами.

Ключові слова: витрати, класифікація, облік, управління, ефективність.

Кожне підприємство створюється з метою отримувати прибуток. Для того, щоб ефективно управляти ресурсами та максимізувати прибуток, потрібно завжди відслідковувати рівень витрат на виробництво.

Наразі основною тенденцією є зростання вартості виробленої продукції рослинництва, адже з кожним роком у світі все більше відчувається її нестача, актуальним стає питання нарощування обсягів виготовлення продукції, підвищення її якості. Сільське господарство стає все більш важливою галуззю для економіки. Тому облік у цій ситуації стає єдиним джерелом для отримання інформації про витрати, кількість виготовленої продукції та інші важливі показники.

Витрати впливають прямо й опосередковано практично на всі площини функціонування підприємства, визначаючи його політику ціноутворення, обсяги виробництва, розмір прибутку, показники фінансового стану,

конкурентоспроможність продукції та підприємства загалом, ефективність управління тощо.

Найважливішою метою обліку витрат є визначення собівартості продукції, контроль за її формуванням, управління витратами, на їх основі – доходами [1]. Керівники підприємств, що здійснюють виробничу діяльність, постійно стежать за дотриманням нормативів, динамікою фактичних витрат, оскільки матеріальні витрати становлять значну частину в загальних витратах на виробництво, а отже, ці витрати істотно впливають на величину отриманого прибутку, а їх економія є найдієвішим способом підвищення ефективності виробництва.

Нині існують різні підходи до розкриття поняття «витрати», що викликано, як вважають О.В. Павелко та В.Г. Швець, тим, що витрати розглядаються з двох позицій: «придбання засобів виробництва та з позиції використання в процесі виробництва» [2, 3].

Трактування поняття «витрати» в нормативних джерелах та економічній літературі наведено у табл. 1.

З табл. 1 видно, що витрати в національних та зарубіжних нормативно-правових актах трактуються приблизно однаково, тобто національні стандарти є наближені до міжнародних. В економічній літературі єдиної точки зору серед науковців немає, вони трактують поняття «витрати» із врахуванням певних особливостей, але практично всі зазначають, що витрати мають вартісну оцінку.

На основі проведеного вище аналізу сутності витрат у нормативній, економічній та обліковій літературі встановлено, що: «витрати» - це сукупність у грошовій формі використаних ресурсів як матеріальних, так і трудових, що понесені для виробництва певного виду продукції, які є основою для формування її собівартості, а їх рівень свідчить про ефективність діяльності господарюючого суб'єкта.

Правильність ведення обліку витрат неможливо уявити без їх класифікації, основною метою якої є систематизація та впорядкування витрат на

підприємстві для задоволення інформаційних потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів.

Таблиця 1

Трактування поняття «витрати» в нормативних джерелах та у працях провідних науковців з економічної теорії та бухгалтерського обліку

Джерело	Визначення
1	2
ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»[4], НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [5]	Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками)
П(С)БО 16 «Витрати» [6]	Витрати – або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені
МСФЗ [7]	Витрати – це зменшення економічних вигод протягом звітного періоду, що відбувається у формі відтоку або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, які ведуть до зменшення капіталу, не пов'язаних з його розподілом між учасниками акціонерного капіталу
Економічний словник [8, с. 43]	Формуються в процесі використання ресурсів під час здійснення певної його діяльності. Вони мають цільову спрямованість. Витрати підприємства визначаються як сума зменшення вартості активів або зменшення власного капіталу (збиток).
А. Алексєєва [9]	Витрати – це зменшення активів (грошових коштів) або збільшення зобов'язань підприємства, що відносяться до конкретного звітного періоду
В. Дерій [10]	Витратами доцільно називати повністю або частково використані в процесі господарсько-фінансової діяльності підприємства запаси, необоротні активи, трудові й інтелектуальні ресурси, а також зменшення (погашення) зобов'язань підприємства перед бюджетом, кредиторами та іншими юридичними і фізичними особами
Г. Осовська [11]	Витрати підприємства формуються в процесі використання ресурсів при здійсненні певної його діяльності. Вони мають цільову спрямованість. Витрати підприємства визначають як суму зменшення вартості активів або зменшення власного

	капіталу (збиток)
В. Козак [12]	Витрати підприємства – одна з важливих категорій управлінського обліку та якісної оцінки діяльності підприємства. Для управління менеджерам необхідні не просто витрати, а інформація про витрати на будь-що (продукт або його партію, послуги і тощо)
Л. Мельник [13]	Витрати – це прямі і непрямі, фактичні і можливі виплати або упущена вигода, необхідні для того, щоб залучити й отримати ресурси в межах цього напрямку
М. Скрипник [14]	Витрати – використання тільки тих ресурсів, які при визначенні прибутку господарюючого суб'єкта за конкретний період часу ставляться у відповідність доходам
Т. Тігова, Л. Селіверстова та Т. Процюк [15]	Витрати – це сукупність переданих у грошовій формі витрачання підприємства, пов'язаних із виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт та їх реалізацією
О. Мошковська А. Турило та Ю. Кравчук [16, 17]	Витрати – це вартісне вираження абсолютної величини застосовано-спожитих ресурсів, необхідних для здійснення поставленої мети
П. Юхименко, В. Федосов та Л. Лазебник [18]	Витрати – це сума платежів домогосподарств за товари та послуги, отримані у звітному періоді, сума коштів, направлених ними на купівлю акцій, сертифікатів, валюти, нерухомості, на будівництво, допомогу родичам і знайомим, на вклади до банківських установ, на податки (крім прибуткового) та інші внески
Бондаренко Н. М., Безкоморна О.Д. [19]	Витрати – це показник ефективної діяльності господарюючого суб'єкта, який відображає зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, достовірно оцінених, виражених в грошовій формі та здійснених протягом року підприємством для досягнення поставленої ним мети.
В. Савчук [20]	Затрати (видатки, витрати) являють собою зменшення активів або збільшення зобов'язань (пасивів), або поєднання того чи іншого у зв'язку з виробництвом і постачанням товарів у рамках діяльності підприємства
М.С. Пушкар [21, с. 389]	Сума спожитих на виробництві товарів, робіт і послуг факторів виробництва (ресурсів).
Ф.Ф. Бутинець [22]	Спожиті ресурси або гроші, які необхідно заплатити за товари, роботи і послуги.
А. Череп [23]	Витрати – економічна категорія, що відображає вартість матеріальних, трудових, інформаційних ресурсів та технологічного обслуговування процесу виробництва при створенні продукції

Видів класифікацій витрат налічується близько двох десятків, але не всі вони знаходять практичне застосування. У вітчизняному обліку переважна кількість авторів групує витрати за калькуляційним підходом, тобто з метою обчислення

собівартості продукції. Закордонний облік пропонує групування за цільовим або функціональним підходом.

На сьогоднішній день не досягнуто спільної точки зору з питань кількості ознак групування витрат. Тому, на наш погляд, не можливо надати узагальнену класифікацію витрат, яка б була універсальною для всіх підприємств одночасно. На це впливає, передусім, галузева специфіка, а також технологічні особливості виробництва. Єдиний підхід у цьому питанні неможливий ще й через те, що ознаки класифікації витрат, постійно змінюються і доповнюються. Тому, ми вважаємо, що опрацювання зазначеної проблеми, повинно обмежуватися галузевою належністю.

Досліджуючи пропозиції щодо класифікації від різних науковців, ми дійшли висновку, що найдосконалішою є класифікація витрат відповідно номенклатури статей та елементів витрат, адже вона дає той необхідний максимум інформації, на який тільки здатний бухгалтерський облік. Але ми пропонуємо вдосконалити класифікацію, яку запропонували Бондаренко Н.М. і Безкоморна О.Д [19] та пристосувати її для сільськогосподарських підприємств, а саме: розширити кількість ознак класифікації за видами, витрат, та розділити місце виникнення витрат на ділянки, тому що у сільськогосподарських підприємств є така практика, яка залишилася ще з Радянського Союзу розподіляти поля не за районами, територіальною приналежністю до селищних чи інших рад, а за так званими «відділеннями». Раніше за такими відділеннями були закріплені свої працівники, були побудовані окремі склади. В більшості випадків такий поділ залежав від ступеню врожайності земель, їх стану.

Запропонована нами класифікація витрат наведена на рис. 1.

Ми вважаємо, що географічна належність не буде важливою у цьому випадку, а от класифікація за «відділеннями» дасть змогу отримувати більш укрупнену інформацію. Також недоліком географічного поділу є те, що одне поле може знаходитися в різних населених пунктах і тоді як його класифікувати? Відносити до котрого пункту? Зони ж відділень мають чіткі кордони.

Наразі комбайни та трактори обладнані високоточними передавачами інформації і дають змогу збирати інформацію за кожним полем, тож можна чітко визначити скільки було використано посівних матеріалів, мінеральних добрив, засобів захисту рослин та інші витрати. Дані з тракторів дозволять перевіряти дані бухгалтерського обліку та надавати більш точну інформацію. Також доцільність класифікації за полями або відділеннями може бути використана підприємствами, які ведуть облік збирання продукції рослинництва за допомогою Реєстрів для обліку збирання зерна, адже ці реєстри складаються окремо за кожним полем.

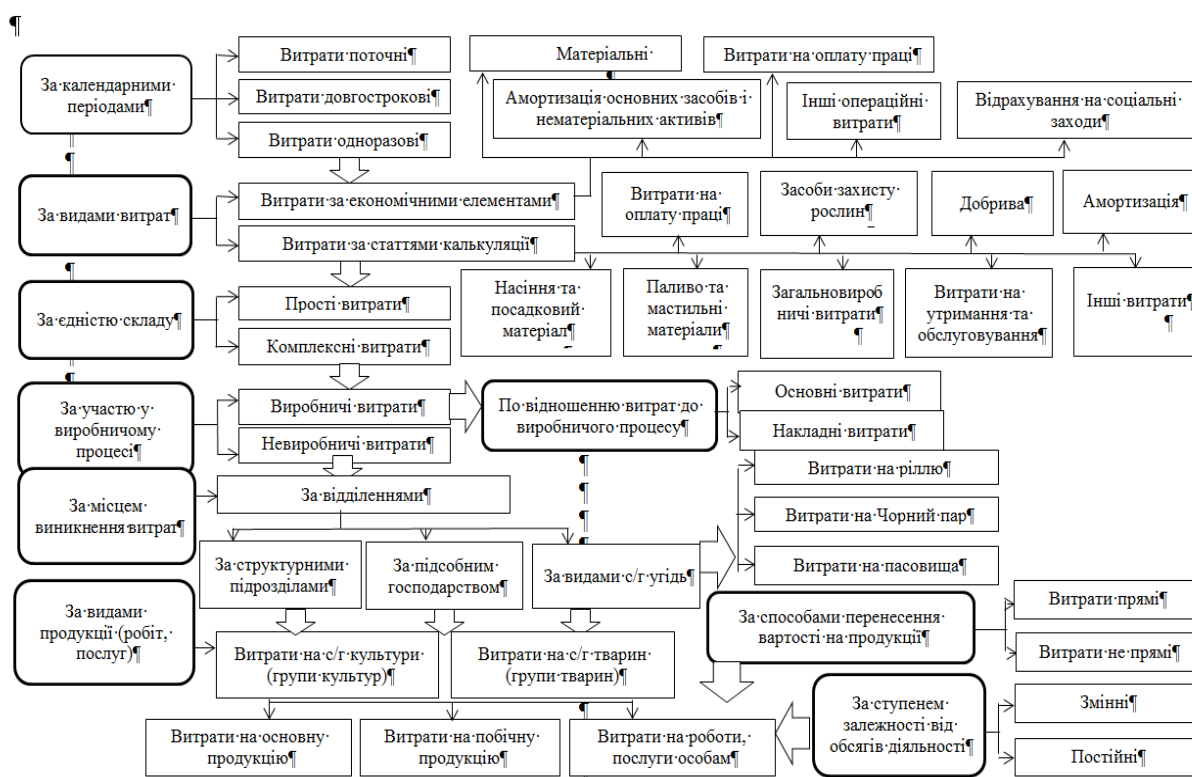

Рис. 1. Класифікація виробничих витрат на сільськогосподарському підприємстві

Слід зазначити, що облік витрат на виробництво продукції рослинництва на сільськогосподарському підприємстві регламентований низкою нормативно-правових актів.

Специфічними для сільськогосподарських підприємств, в тому числі для галузі рослинництва, є такі нормативно-правові акти: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» (П(С)БО 30) [24] та Методичні

рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств № 132 [25].

Отже, витрати відіграють важливу роль у функціонуванні підприємства. Вони здійснюються для виконання поставлених завдань та досягнення певної мети. Їх облік регламентується низкою нормативних актів, які охоплюють усі їх аспекти. В управлінні підприємством важливе місце займає обґрунтована класифікація витрат. Критеріїв для класифікацій витрат існує дуже багато. Кожен із дослідників, які розглядали цю проблему, класифікує витрати по своєму, про те не дивлячись на це слід зазначити, що мінімізація витрат на підприємстві є не можливою без обрання вірної класифікації, а також без ефективних методів управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Садовська І. «Класифікація витрат на сільськогосподарських підприємствах» / І. Садовська // Луцький національний технічний університет – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/17301/1/%D0%A1%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%86..pdf>
2. Павелко О.В. “Витрати” в бухгалтерському обліку: ретроспективне дослідження сутності поняття / Павелко О.В. // Вісник національного університету водного господарства та природокористування [збірник наукових праць, Ч. 2]. – 2008. – № 4. – С. 363-370
3. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – 4-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2015. – 572 с.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затверджено Наказом Міністерства фінансів

України від 7 лютого 2013 р. № 73, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0336-13.29>

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00.28>.

7. Міжнародні стандарти фінансової звітності (International Financial Reporting Standards) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=240945

8. Економічний словник / [уклад. Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський]. – К. : Кондор, 2007. – 358 с.12.

9. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности: учеб. пособ. / [Алексеева А. И., Васильев Ю. В., Малеева А. В. и др.]. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 672 с.

10. Дерій В. Термін «витрати» і його трактування для потреб обліку і контролю / В. Дерій // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1(26). – С. 154-160.

11. Осовська Г. В. Економічний словник [уклад. Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський]. – К. : Кондор, 2007. – 358 с.

12. Козак В. Г. Визначення поняття «витрати» та їх оцінка / В. Г. Козак // Реформування економіки України: стан та перспективи : зб. Мат. IV Міжнар. наук.-практ. конф. – К. : МІБО КНЕУ, 2009. – С. 129–131.

13. Мельник Л. Г. Економіка підприємства: конспект лекцій : навч. посіб. / Л. Г. Мельник, О. І. Корінцева. – Суми: Університетська книга, 2004. – 412 с.

14. Скрипник М. І. Затрати і витрати: проблема трактування понять / М. І. Скрипник // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: Міжнар. зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 1 (13). – С. 163–165.

15. Тігова Т. М. Аналіз фінансової звітності : навч. посіб. / Т. М. Тігова, Л. С. Селіверстова, Т. Б. Процюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 268 с.

16. Мошковська О. А. Облік затрат і калькулювання собівартості продукції згідно з вітчизняним законодавством : подальший розвиток і шляхи

- вдосконалення / О. А. Мошковська // Вісник Житомирського держ. тех. ун-ту. Сер. «Економічні науки». – 2009. – № 3 (49). – С. 85–88.
17. Турило А. М. Управління витратами підприємства: навч. посіб. / А. М. Турило, Ю. Б. Кравчук, А. А.Турило. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 120 с.
18. Юхименко П. І. Теорія фінансів: підруч. / [за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія]. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.
19. Бондаренко Н.М. Сутність та класифікація витрат підприємства / Н.М. Бондаренко, О.Д. Безкоморна // Вісник Дніпропетровського університету: зб. Наукових праць. Сер. «Економіка», Вип. 8 (2) – 2015. – с. 111 – 116.
20. Савчук В. П. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций / В. П. Савчук. – К. : Максимум, 2001. – 600 с.
21. Пушкар М.С. Фінансовий облік : [підручник] / М.С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 628 с.8.
22. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку : [підручник] / Ф.Ф. Бутинець. – 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 640 с.
23. Череп А. В. Управління витратами підприємств харчової промисловості в ринкових умовах господарювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.04 / А. В. Череп. – К., 2008. – С. 38.
24. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи», Наказ Міністерства фінансів України № 790 від 18 лист. 2005 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/RE11736>.
25. Методичні рекомендації з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс]: наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. №132 (зі змінами і доповненнями). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01>

ЗАГАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ЗМІСТУ ЛЕКЦІЙ У ЗВО.

Босін Марк Євгенович

професор, д. ф.-м. н.

Брославська Галина Михайлівна

к. п. н.

Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

Анотація: Під час підготовки лекції в закладах вищої освіти необхідно пам'ятати про принципи, які при використанні ідей стимульованого взаємонавчання, дозволять покращити рівень вивчення матеріалу від простого до складного, долати перепони, які з'являтимуться при цьому.

Ключові слова: освітній процес, здобувачі освіти, зображувальні символи, живописний образ, літературний образ.

Підготовка висококваліфікованих спеціалістів у вищій школі – завдання, яке ставить освітнім закладам сучасне суспільство. Тому, сьогодні необхідна така організація освітнього процесу, який сприятиме найбільш повному опануванню змісту освіти: системи знань, способів творчої діяльності та досвіду емоційно-особистісного ставлення до світу та життя.

Обов'язковим освітнім моментом вивчення лекційного матеріалу є показ, представлення орієнтовних основних дій; сприйняття, усвідомлення та запам'ятовування вихідної інформації. На наступному етапі відбувається оволодіння різними способами діяльності; неодноразове відтворення їх, які можуть бути показані при потребі використання наявних знань; формуються уміння, навички при необхідній варіативності вправ. Однак шляхом

відтворення попередньо повідомлених або показаних знань і способів практичної діяльності, не можна показати третій елемент змісту освіти; досвід творчого пошуку неможливо передати інформацією про його існування. Тут необхідно створювати ситуації та педагогічні моделі (проекти) у вигляді творчих задач, у процесі вирішення яких розкриваються творчі риси специфічних процедур. Збільшення темпу та використання такого навчання дозволяє покращити вивчення теоретичних знань та поглибити опанування матеріалу.

У самостійній та колективній роботі здобувачів освіти превалює роль викладача. Вона полягає в створенні організаційно-методичних структурних схем тем, розділів, підрозділів; в оціночній діяльності, тобто організації обліку та контролю по вивченню змісту, в управлінні аудиторною та позааудиторною колективною пізнавальною діяльністю студентів; у створенні ігрових моментів і ситуацій по активізації їх пізнавальної діяльності; в організації педагогічних вимог до виконання спеціальних вправ; у створенні зображувальних символів, які сприятимуть закріпленню матеріалу.

Результатом такої діяльності є активізація творчої діяльності студентів, формування в них особистісно-емоційного ставлення до світу.

При вивченні будь-якої теми слід створювати зображувальні символи (знаки), зокрема, живописні, літературні образи, а також смислові «витяжки» з теми, які полегшують сприйняття, осмислення, запам'ятовування матеріалу, який вивчається.

Живописний образ теми. Нехай уся лекція пройде на фоні зорового образу, щоб голос лектора озвучував його, а лекція зливалась із ним. Живописний образ має демонструвати собою картинку, сюжет якої не повинен слугувати якимось конкретним додатком, описувати властивість, систему. І в той же час гра ліній, тіней, кольору має містити основну ідею теми. Її деталі – символи окремих думок (теорем), сама вона в цілому – основна ідея матеріалу, який викладається, фіксована в нетривіальній формі, а тому чудово запам'ятовується.

Літературний образ теми. Це чудове доповнення до зорового образу, парадоксальний епіграф лекції (циклу лекції). Шукати його слід у класиці, вітчизняній чи зарубіжній, в основному поетичній. Строфа, яка запам'ятовується, також викликає асоціативний зв'язок із певним розділом курсу.

При цьому слід враховувати, що існують випадки, коли живописний і літературний образи окремих розділів вищої математики несподівано наштовхували на методичні прийоми, які раніше не використовувались.

Смислові витяжки з тем. Вони включають у себе основні визначення, теореми, додатки, записані за допомогою математичних символів, логічних зв'язок і кванторів. Ці «витяжки» оформляються зазвичай у вигляді чітких симетричних схем чи діаграм, простих та приємних для зорового сприйняття.

Одним словом, резерви зорової, художньої пам'яті та естетичного відчуття студентів – помічники у кращому сприйнятті математики.

Якби даний вступ був лекцією, то його можна було б прочитати на фоні живописного та літературного образів:

І мені пригадалося не дарма,

Що наші душі

Ведуть, як два поводиря,—

Очі та вуха

А. Андрєєв

(авторська пісня)

Автори вважають, що «підготовка лекції – це напружена, складна, відповідальна діяльність викладача, що потребує значної концентрації зусиль і вияву майстерності. Цей процес вимагає тривалого часу і передбачає не тільки написання тексту лекції, але й: психологічну підготовку педагога до її проведення; глибоке осмислення мети лекції, сутності головних положень, ідей; «внутрішнє переживання» її змісту; вироблення педагогом власних переконань у його значущості, впевненості у своїх знаннях; оволодіння

майстерністю виступу і взаємодії з аудиторією. Сумлінна, відповідальна підготовка лекції – умова успішного, ефективного її проведення». [1, С. 4, 5].

«Добре підготовлена й прочитана лекція активізує пізнавальну діяльність слухачів, спонукає до роздумів над проблемами, що їх висуває та чи інша наука, до пошуку відповідей на запитання, які виникають, а також формує в них творче мислення. ... вона має викликати позитивні емоції, естетичну насолоду від процесу здобування знань і змісту лекційного матеріалу, спілкування з лектором і загалом викликати задоволення» [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Методичні вказівки до організації і проведення лекції. Електронний ресурс: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/praktyka/5lek.pdf>.
2. Сутність, дидактична мета і загальна будова лекційного заняття. Електронний ресурс: https://pidruchniki.com/12120124/pedagogika/sutnist_didaktichna_meta_zagalna_budova_lektsiynogo_zanyattya.

УДК 616-33-002:616.4

**КЛІНІЧНИЙ ПЕРЕБІГ ПЕПТИЧНОЇ ВИРАЗКИ ШЛУНКА ТА
ДВНАДЦЯТИПАЛОЇ КИШКИ У ПОЄДНАННІ З ЦУКРОВИМ
ДІАБЕТОМ ТИПУ 2**

Буздуган Інна Олексіївна

к.мед.н., асистент

Шийчук Каріна Миколаївна

Студентка

Кафедра внутрішньої медицини та інфекційних хвороб
ВДНЗУ «Буковинський державний медичний університет»

Україна, м. Чернівці

Анотація. В статті висвітлено вплив токсигенних штамів *Helicobacter pylori* на перебіг пептичної виразки шлунка та дванадцятипалої кишки у поєднанні з цукровим діабетом типу 2. Виявлено, що спостерігаються зміни клінічної картини (посилення больового, диспепсичного синдрому і астено-вегетативного синдромів що свідчить про посилення клініки у поєднанні з супутньою патологією та порушенням компенсаторних можливостей організму.

Ключові слова: пептична виразка шлунка, дванадцятипала кишка, цукровий діабет типу 2, клініка, *Helicobacter pylori*.

Актуальність теми. В Україні зареєстровано біля 5 млн. хворих на ПВШ та ДПК, при цьому серед міського населення дане захворювання зустрічається в 2—3 рази частіше, ніж серед сільського. Однак, і цукровий діабет типу II (ЦД 2) посідає перше місце серед захворювань ендокринної патології (займає близько 70% всієї патології) [1, с. 66-68], поєднання даних патологій збільшують ризик розвитку ускладнень і смертності [2, с. 68-103, 3, с. 99-102, 4, с. 504].

Виділено певну групу патогенів при пептичній виразці шлунка та дванадцятипалої кишки, пов'язаних із швидким прогресуванням атеросклерозу

(АС), інсулінорезистентності (ІР) та гіперінсулінемії (ГІ). До них належать представники сімейства Herpetoviridae (зокрема CMV, HSV-1, EBV), Chlamydia Pneumoniae, Helicobacter pylori (HP), Porphyromonas gingivalis [3, с. 99-102]. Відомим є виникнення пошкодження ендотелію внаслідок прямого впливу ендотоксинів H. pylori та стимуляції системного та локального запалення [9, с. 58-68]. Водночас, шляхи реалізації впливу H. pylori на серцево-судинну та ендокринну системи остаточно не з'ясовані [10, с. 15,13,46].

Частота сумісного перебігу ПВШ та ДПК із АГ і ЦД 2 згладжує клінічні прояви основного захворювання, тому на сьогоднішній день поєднання таких захворювань є актуальним.

Мета роботи: оцінити клінічний перебіг пептичної виразки шлунка та дванадцятипалої кишки у поєднанні з цукровим діабетом типу 2.

Матеріали та методи.

Клінічні обстеження проведено 98 хворим. З них: 50 осіб хворіють ПВШ та ДПК (група №1), 48 осіб – ПВШ та ДПК у поєднанні із ЦД 2 (група №2). Стан тяжкості у всіх групах складав легкого та середнього ступенів.

Діагноз пептична виразка шлунка та дванадцятипалої кишки і лікувальну тактику встановлювали згідно наказу № 271 МОЗ України (від 13.06.2005 р.), діагностичні критерії цукрового діабету враховували відповідно за рекомендаціями Міжнародної федерації з вивчення (2007 р.) та класифікацію ВООЗ (1998) про вікову градацію осіб та уніфікованого протоколу «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при цукровому діабеті 2 типу» Наказ МОЗ України № 1118 від 21.12.2012.

Критерії включення в дослідження: пацієнти чоловічої та жіночої статі у віці більше 18 років з верифікованою пептичною виразкою шлунка та ДПК, асоційованою з токсигенними (cagA, vacA) штамми H.pylori, у тому числі поєднаною з ЦД 2 легкого та середнього ступеня тяжкості, субкомпенсованого та компенсованого.

Результати дослідження.

Відомо, що розвиток ерозивних змін у СОШ та СОДПК, що відбуваються напередодні формування ПВШ і ДПК, пов'язаний із впливом штамів НР, що мають комбінований вірулентний генотип *cagA* та *vacA*. Подальше прогресування захворювання та розвиток виразкових дефектів СО супроводжується зміною генотипу НР, що може відбуватися внаслідок персистенції кількох штамів НР в одного й того ж хворого, які мають у структурі генотипу високовірулентну алель гену, а комбінація генотипів НР *cagA* та *vacA* призводить до ще більшої активації запалення та розвитку виразкових дефектів [3, с. 99-102, 6, с. 38—47].

Залежність наявності ступеня тяжкості і компенсації ЦД 2 від генотипів *Helicobacter pylori* є наведено нижче (табл. 1).

Таблиця 1

Залежність ЦД 2 від генотипу (*cagA*, *vacA*) токсигенних штамів НР в обстежених хворих, %

Захворювання		ПВШ (n=30)		ПВДПК (n=18)	
		<i>CagA+</i> <i>VacA+</i> (n=13)	<i>CagA+VacA-</i> <i>/CagA-</i> <i>VacA+</i> (n=17)	<i>CagA+</i> <i>VacA+</i> (n=9)	<i>CagA+VacA-</i> <i>/CagA-</i> <i>VacA+</i> (n=9)
ЦД2 (n=48)	Легка ступінь тяжкості (n=20)	5 (38,46%)	9 (52,95%)	3 (33,33%)	3 (33,33%)
	Середня ступінь тяжкості (n=28)	8 (61,54%)	8 (47,05%)	6 (66,67%)	6 (66,67%)
	Стадія компенсації (n=22)	5 (38,46%)	10 (58,82%)	2 (22,22%)	5 (55,55%)
	Стадія субкомпенсації (n=26)	8 (61,54%)	7 (41,18%)	7 (87,88%)	4 (44,45%)

Оцінюючи поширеність ЦД2, виявлено, що легкий ступінь тяжкості у групі хворих на ПВШ за наявністю токсигенних штамів *cagA+vacA+* трапляється у 5 осіб, при ПВ ДПК - у 3 осіб, а при наявності *cagA+vacA-/cagA-vacA+* дане

захворювання трапляється частіше (у хворих на ПВШ (52,95%), ПВ ДПК (33,33%). Середній ступінь тяжкості ЦД2 виявлений в 8 осіб з *cagA+vacA+* ПВШ (61,54%), у 8 осіб *cagA+vacA-/cagA-vacA+* ПВШ (60,71%), у 6 осіб *cagA+vacA+* ПВ ДПК (66,67%), у 6 осіб *cagA+vacA-/cagA-vacA+* ПВ ДПК (66,67%). Встановлено, що стадія субкомпенсації частіше виявляється у хворих на ПВШ та ДПК, серед них з *cagA+vacA+* ПВШ 8 осіб (61,54%), з *cagA+vacA-/cagA-vacA+* ПВШ 7 осіб (41,18%), з *cagA+vacA+* ПВ ДПК 7 осіб (87,88%), з *cagA+vacA-/cagA-vacA+* 4 осіб (44,45%).

Клінічний перебіг ПВШ та ДПК супроводжується больовим, диспепсичним та антено-вегетативним синдромами. Поєднання ПВШ та ДПК із ЦД 2 обтяжує перебіг основного захворювання.

Больовий синдром супроводжувався епігастральним та нічними болями. За даними обстежень доведено, що епігастрально-больовий синдром спостерігається у 75% хворих на ПВШ та ДПК, а у хворих на ПВШ та ДПК з АГ і ЦД2 - у 80%, що свідчить про підвищення больового синдрому у хворих із супутньою патологією.

У хворих на ПВШ та ДПК із ЦД2 частіше зустрічаються болі в епігастральній ділянці, що на 11,12% підвищені у порівнянні з хворими на ПВШ та ДПК. Нічні болі частіше зустрічаються у хворих на ПВШ та ДПК (підвищення на 28,88%) та показник зменшення болю після їжі підвищений у хворих на ПВШ та ДПК із ЦД2 (на 24,44%) у порівнянні з хворими на ПВШ та ДПК без ЦД2.

В свою чергу, диспепсичний синдром, що проявлявся скаргами на нудоту, відрижка повітрям, відчуття переповнення та важкості в епігастрії після прийому їжі, спостерігався у двох груп хворих.

Диспепсичний синдром проявляється у всіх хворих, але підвищений у групі хворих на ПВШ та ДПК із ЦД 2.

Астено-вегетативний синдром проявлявся дратівливістю, в'ялістю, задишкою. Дратівливість відзначалась у 90% хворих на ПВШ та ДПК із ЦД 2 та 43,33% хворих на ПВШ та ДПК із супутньою патологією. Задишка при фізичному навантаженні спостерігалась у групі №2 - 76,66% і 56,66% - у групі №1

Даний зв'язок між основною та супутньою патологією свідчить про взаємоперебіг даних патологій та ускладнення перебігу основної за наявності супутньої патології.

Висновки.

У хворих на пептичну виразку шлунка та дванадцятипалої кишки поєднаної з цукровим діабетом типу 2 спостерігаються зміни клінічної картини, тобто посилення больового (болі в епігастрії (на 11,12%) та зменшення болі після їжі (на 24,44%)), диспепсичного синдрому (нудота (на 6,67%), відчуття переповнення (на 21,66%) та важкість у шлунку після їжі (на 3,44%)) і астено-вегетативного синдромів (задишка (на 20%) та в'ялість (на 20%)) у порівнянні з хворими на пептичну виразку шлунка та дванадцятипалої кишки без супутньої патології, що свідчить про посилення клініки у поєднанні з супутньою патологією, порушенням компенсаторних можливостей організму та є важливим чинником у діагностиці захворювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вахненко А.В. Аналіз перебігу захворювань гастродуоденальної зони у хворих в поєднанні з цукровим діабетом // Одеський медичний журнал - 2009. - № 4 (114). - С. 66-68.
2. Динаміка стану здоров'я народу України та регіональні особливості / [Т. С. Манойленко, А. Г. Кириченко, І. Л. Ревенько]; під ред. В. М. Коваленка, В. М. Корнацького. — К. : Інститут кардіології ім. М. Д. Стражеска, 2012. — С. 68—103. — (Аналітично-статистичний посібник).
3. Пастухова ЕВ Роль кишечной микрофлоры в развитии кардиоваскулярных и цереброваскулярных заболеваний. Успехи современной науки и образования. 2016. 8(4): 99-102.
4. Свищенко Е. П. Гипертоническая болезнь. Вторичные гипертензии / Е. П. Свищенко, В. Н. Коваленко. — К. : Либідь, 2002. — 504 с.
5. Сіренко Ю. М. Різниця у частоті досягнення цільового артеріального тиску між окремими регіонами України / Ю. М. Сіренко, Г. Д. Радченко, І. М. Марцовенко // Артериальная гипертензия. — 2009. — № 5 (7). — С. 20—22.

6. Хвороби системи кровообігу: динаміка і аналіз / [Т. С. Манойленко, О. І. Прокопишин, І. Л. Ревенько]; під ред. В. М. Коваленка, В. М. Корнацького. — К. : Інститут кардіології ім. М. Д. Стражеска, 2008. — С. 38—47. — (Аналітично-статистичний посібник).
7. Філіппов Ю. О. Стан показників здоров'я населення адміністративних територій України та діяльності гастроентерологічної служби / Ю. О. Філіппов, З. М. Шмігель // Гастроентерологія. — 2003. — № 34. — С. 3—12.
8. Медико-демографічна ситуація та організація медичної допомоги населенню у 2010 році: підсумки діяльності системи охорони здоров'я та реалізація Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». — К. : МОЗ України, 2011. — 104 с.
9. Pellicano R, Franceschi F (https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/?term=Franceschi%20F%5BAuthor%5D&cauthor=true&cauthor_uid=19712170), Saracco G (https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/?term=Saracco%20G%5BAuthor%5D&cauthor=true&cauthor_uid=19712170), Fagoonee S (https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/?term=Fagoonee%20S%5BAuthor%5D&cauthor=true&cauthor_uid=19712170), Roccarina D (https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/?term=Roccarina%20D%5BAuthor%5D&cauthor=true&cauthor_uid=19712170), Gasbarrini A (https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/?term=Gasbarrini%20A%5BAuthor%5D&cauthor=true&cauthor_uid=19712170). Helicobacters and extragastric diseases. Helicobacter. 2009 Sep;14 Suppl 1:58-68. doi: 10.1111/j.1523-5378.2009.00699.x.
10. Qu B (https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/?term=Qu%20B%5BAuthor%5D&cauthor=true&cauthor_uid=26666335), Qu T. Causes of changes in carotid intima-media thickness: a literature review. Cardiovasc Ultrasound. (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26666335>) 2015 Dec 15;13:46. doi: 10.1186/s12947-015-0041-4.

УДК 358.658

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ БІЗНЕСУ

Бурбело Олег Анатолійович

доктор економічних наук, професор
Заслужений діяч науки і техніки України
професор кафедри економіки та підприємництва
Інститут хімічних технологій Східноукраїнського
національного університету імені Володимира Даля
(м. Рубіжне, Україна)

Патріарх Тетяна Василівна

асистент кафедри економіки та підприємництва
Інститут хімічних технологій Східноукраїнського
національного університету імені Володимира Даля
(м. Рубіжне, Україна)

Бурбело Сергій Олегович

провідний економіст
Інститут економіко-правових досліджень
Національної академії наук України
(м. Київ, Україна)

Анотація: Досліджено теоретичні аспекти забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів бізнесу. Сформовано вимоги до якості інформації, як основи прийняття менеджментом правильних рішень. Розкрито сутність, функції та принципи створення систем управління інформаційною безпекою. Наведено пропозиції щодо забезпечення ефективного захисту інформації.

Ключові слова: інформаційна безпека, суб'єкти бізнесу, способи захисту, стандарти, каталоги.

Постановка проблеми. Особливістю сучасної світової економіки є зростання ризиків у господарській діяльності. У цій ситуації, все більшого значення в забезпеченні безпеки суб'єктів бізнесу, набуває правова, економічна, політична і соціальна інформація [1, с. 220]. Проблема захисту інформації не є новою. Вона з'явилася ще задовго до появи комп'ютерів. Стрімке вдосконалювання комп'ютерних технологій позначилося й на принципах побудови захисту інформації.

Принципова риса полягає в тому, що найважливішим завданням сьогодні стає захист інформації саме в комп'ютерних системах й мережах.

Широке впровадження комп'ютерів в усі види діяльності, постійне нарощування їхньої обчислювальної потужності, використання комп'ютерних мереж різного масштабу привели до того, що загрози втрати конфіденційної інформації в системах обробки даних стали невід'ємною частиною практично будь-якої сфери суспільства.

Одним з основних завдань систем інформаційної безпеки суб'єктів господарської діяльності є сервісний супровід бізнес-процесів. Будь-яка використана в бізнесі технічна система, будучи важливим елементом інфраструктури, повинна надавати бізнесу певний тип сервісу. Інформаційна система надає бізнесу інформаційний сервіс, але й сама потребує підтримки та захисту. Сервіс полягає в наданні бізнесу необхідної інформації потрібної якості, в потрібний час і в потрібному місці, тобто зрештою інформації для управління самим бізнесом.

По суті, інформація в такому розумінні стає одним з ключових елементів інформаційної інфраструктури.

Ще однією бізнес-задачею системи інформаційної безпеки(ІБ) є забезпечення гарантій достовірності інформації, або, кажучи іншими словами, гарантій довірливості інформаційного сервісу.

Забезпечення ІБ носить комплексний характер і передбачає необхідність поєднання законодавчих, організаційних та програмно-технічних заходів.

Під інформаційною безпекою будемо розуміти захищеність інформаційних активів як частини інфраструктури бізнес-процесів, від випадкових або навмисних впливів власного або штучного характеру. Останні можуть призвести до нанесення шкоди власникам або користувачам інформаційних активів в бізнес-системі як частини підтримуючої інфраструктури.

Захист інформаційних активів полягає в підтримці цілісності, доступності та, якщо буде потрібно, конфіденційності інформаційних активів в бізнес-системах.

Забезпечення ІБ потребують різні категорії господарюючих суб'єктів. Залежно від рівня їх відповідальності реалізуються відповідні рівні забезпечення захищеності інформаційних активів .

Метою статті є дослідження сучасного стану розвитку систем забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів бізнесу та формування пропозицій щодо їх удосконалення.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Різні аспекти ІБ підприємства, досліджувалися багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими. Серед них варто відзначити таких, як: Невоїт Я.В., Щербина А.В., Сігова В., Панченко О.А., Силаєнков А.Н., Щеглов А.Ю., Соколов А.В. та інші [1-3,5,9-11]. Незважаючи на істотну кількість наукових праць, присвячених питанням даної проблематики, слід констатувати відсутність комплексного дослідження системи забезпечення інформаційної безпеки підприємства. Деякі актуальні питання забезпечення інформаційної безпеки підприємства залишаються все ще маловивченими [2, с.96].

Дослідження основних аспектів забезпечення інформаційної безпеки підприємства полягає у дослідженні теоретичних положень щодо оцінки та забезпечення ІБ підприємства, зокрема суб'єктів інформаційного середовища та запобігання негативного інформаційного впливу на них. У практичному плані ІБ існує лише у взаємозв'язку із суб'єктом інформаційного середовища, саме він диктує показники такої безпеки. Це стосується не тільки конкретних суб'єктів, але і їх економічних агентів, суспільства та держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційна безпека суб'єкта не може бути забезпечена без наявності у нього необхідної інформації. Як свідчить практика, інформаційні потреби різних суб'єктів не однакові й відсутність можливості отримання необхідної інформації для будь-якого з них може мати негативні наслідки. Вони можуть носити різний характер, їх важкість залежить від складу не отриманої інформації.

Для задоволення потреб споживачів в інформації вона повинна відповідати певним вимогам. Передусім, інформація повинна бути відносно повною, оскільки абсолютно повної інформації жоден суб'єкт мати не може. Повнота інформації характеризується її достатністю в прийнятті рішень. Також інформація повинна бути достовірною, бо наслідками користування недостовірною інформацією є прийняття неправильних (деколи катастрофічних) рішень. Крім того, інформація повинна бути своєчасною (актуальною), оскільки необхідні рішення ефективні лише тоді, коли вони приймаються вчасно [3, с. 34]. Прийняттю неправильних рішень може сприяти наявність шкідливої, небезпечної для суб'єкта інформації, яка найчастіше цілеспрямовано нав'язується. Це вимагає забезпечення захисту суб'єктів інформаційних відносин від негативного інформаційного впливу, що є ще однією складовою ІБ [2, с.96]. Системи захисту повинні протидіяти неправомірному оволодінню конфіденційною інформацією, яке може здійснюватися шляхом її розголошення, витоку і несанкціонованого доступу до її джерел

На практиці застосовуються різні способи забезпечення захисту ІТ-систем підприємств, які можна об'єднати в дві групи: організаційні та технічні. Організаційні заходи управління безпекою доцільно реалізовувати за допомогою комплексу заходів, що формується підприємством. В діяльності підприємств його прийнято називати "Політикою інформаційної безпеки організації". Друга група заходів управління (технічні) являє собою налаштування системи і зовнішні контрзаходи (подібно шифруванню). Їх рекомендується використовувати з метою забезпечення аутентифікації,

санкціонування, конфіденційності, цілісності, доступності та інших послуг безпеки. Дана сфера бурхливо розвивається, в результаті чого з'являються нові стандарти і нормативні документи [4,6,7].

Після початкового розміщення заходів управління і контрзаходів суб'єкт бізнесу повинен вжити заходів для забезпечення їх довгострокового функціонування та підтримки. В протилежному випадку, з плином часу, з появою нових дразливостей, безпека системи ослабне. Добре діюча програма забезпечення безпеки, як свідчить практика, містить процеси і процедури підтримки. Вони забезпечують наявність необхідних заходів управління та їх постійне оновлення. Захисні заходи апаратних систем в середовищі ІТ є вирішальними щодо цілісності інформаційних активів. Вичерпний набір заходів даного типу можна знайти в каталогах відповідних стандартів [ISO/IEC 27001:2005]. Каталоги фактично є довідниками для розробників і менеджерів систем управління інформаційною безпекою [8, с.4; 13].

Раніше була передбачена сертифікація тільки за стандартом BS 7799: 2. Процедура сертифікації за стандартом ISO з'явилася після виходу в 2005 році стандарту ISO 27001: 2005. Даний стандарт встановлює вимоги до системи управління інформаційною безпекою (СУІБ) підприємства. Він являє собою довідник з визначення, мінімізації та управління небезпеками і погрозами, яким може піддаватися інформація. Стандарт ISO / IEC 27001: 2005 розроблений з метою забезпечення допомоги у виборі ефективних та адекватних засобів, а також забезпечення впевненості користувачів інформації в тому, що вона захищена належним чином. Він може застосовуватися в більшості організацій незалежно від роду їх діяльності [7].

Конкретні рішення в галузі управління інформаційною безпекою, ІТ-компанії почали розробляти з початку 2000-х, коли хакерство поступово перетворювалось на прибутковий бізнес. Наслідком цього явища став величезний збиток, що отримували держави і великі міжнародні корпорації. Протихакерські рішення об'єднували в собі антивірусні програми і утиліти, що займаються моніторингом системних журналів.

Для розробки нових стандартів управління ІБ, в США було створено спеціалізоване агентство з кібербезпеки [4].

Важливою частиною загальної системи менеджменту є система управління інформаційною безпекою (СУІБ). Вона заснована на оцінці бізнес-ризиків при створенні, впровадженні, функціонуванні, моніторингу, аналізі, підтримці і посиленні ІБ.

Управління ІБ містить в собі не тільки централізований контроль за своєчасним оновленням противірусних баз, але й регулярне противірусне сканування і виконання заходів, пов'язаних з ІБ клієнтів. СУІБ забезпечує ефективність процесів в бізнес-структурах (організаціях) і вирішує не лише тактичні, а й стратегічні завдання.

До основних функцій СУІБ відносять [7,8]:

- виявлення і аналіз ризиків інформаційної безпеки;
- планування і практична реалізація процесів, спрямованих на мінімізацію ризиків ІБ;
- контролювання цих процесів;
- внесення в процеси мінімізації інформаційних ризиків необхідних коригувань.

Для забезпечення якісного управління інформаційною безпекою слід дотримуватися наступних його принципів:

- комплексний підхід - управління ІБ має бути всеосяжним, охоплювати всі компоненти інформаційної системи, враховувати актуальні ризикоутворюючі чинники, які діють в інформаційній системі підприємства або державної установи, і за їх межами;
- узгодженість з задачами бізнес-структур;
- високий рівень керованості;
- адекватність інформації, що використовується та генерується;
- ефективність – оптимальний баланс між можливостями, продуктивністю і витратами СУІБ;
- безперервність управління;

- процесний підхід – зв'язування процесів управління в замкнутий цикл планування, впровадження, перевірки, аудиту та коригування, і підтримки нерозривного зв'язку між етапами циклу, що дозволяє зберігати і постійно підвищувати якість СУІБ [9].

Комплекс заходів щодо забезпечення ІБ бізнес-структур, як правило, включає програмні продукти (ПП) різних типів [10]. Вони містять функції і програмні модулі, які вбудовані безпосередньо в програмне забезпечення (ПЗ). Ними створюються умови для зберігання, обробки і передачі інформації. Сюди відносять операційні системи, системи управління базами даних, системи електронної пошти, MRP / ERP-системи (планування ресурсів підприємства). Сучасні ПП чітко закріплюють права тих чи інших користувачів, регламентують доступ до інформації, розподіляють використання системних ресурсів. ПП включають і інші обмеження, що забезпечують дотримання встановлених вимог і реалізацію політики ІБ на підприємстві.

На практиці застосовується окремий клас спеціальних ПП, призначених виключно для підтримки процесів розробки політик безпеки і управління ними на організаційному рівні. Основними функціями таких програм є довідково-інформаційна підтримка, допомога при обробці управлінської інформації, оцінці ризиків і підготовці необхідних документів.

Зокрема, для цих цілей може використовуватися ПЗ наступних основних видів [10]:

- збірники (інтерактивні електронні довідники), які містять типові документи (шаблони документів), що використовуються для управління інформаційною безпекою, опису окремих процесів і процедур, пов'язаних із забезпеченням ІБ, посадових обов'язків і функцій співробітників підприємства;
- системи, призначені для накопичення та обробки відомостей про ризики і проведення зведених оціночних розрахунків показників ризику;
- ПЗ, інтегроване в ІС підприємства, що дозволяє автоматично контролювати дотримання встановлених політик безпеки, а також допомагає формувати висновки про поточний стан інформаційної безпеки (в т.ч. шляхом аналізу дій

користувачів в ІС, а також шляхом аналізу журналів операційних систем, програм, засобів захисту і мережевого устаткування);

- ПЗ, яке здійснює підтримку процесів аудиту ІБ.

Також з управлінням ІБ пов'язані програмні продукти, які [10]:

- автоматично (централізовано і уніфіковано) керують обліковими записами і правами доступу одночасно в декількох елементах інформаційної інфраструктури (ІІ) (базах даних, додатках і т.п.);

- виробляють автоматичне сканування окремих елементів ІІ (операційних систем, програм, засобів захисту інформації) та здійснюють їх перевірку на стійкість і наявність вразливостей;

- виконують автоматичне оновлення програмних продуктів з метою усунення виявлених вразливостей (установку так званих «патчів», «латочок»).

В практиці управління ІБ збірники (довідники) містять наступні типові документи:

- зразки політик безпеки різних рівнів для підприємств, що функціонують в різних сферах діяльності і пред'являють різні вимоги до рівня захищеності інформації;

- зразки (шаблони, бланки) документів, що використовуються в процесах захисту інформації (зобов'язань про нерозголошення інформації, звітів про стан ІБ і т.п.);

- зразки розділів різних договорів (контрактів з різними контрагентами або трудових договорів з працівниками підприємства), що містять вимоги до забезпечення ІБ.

Такого роду електронні довідники можуть випускатися як на основі оригінальних методичних розробок, так і на основі загальноновизнаних стандартів (таких як ISO 17799) з метою сприяння проходженню сертифікації на відповідність цим стандартам. Електронні довідники, що випускаються, можуть бути доповнені підручниками, текстами стандартів і іншими методичними матеріалами, випущеними у вигляді брошур

Таким чином, ПЗ дозволяє пов'язувати в єдиний процес різні процедури. До них відносять первинний збір інформації про бізнес-структуру, аналіз фактичного рівня організаційного забезпечення ІБ. За результатами цих процедур здійснюється розробка документації, адаптація методів управління до певних вимог (наприклад, відповідних стандартів) и проведення аудиту ІБ.

Висновки та напрями подальших досліджень. Результати проведених досліджень свідчать, що інформація - це один з важливих ресурсів в забезпеченні безпечної діяльності бізнес-структур. Втрата конфіденційної інформації призводить до моральної чи матеріальної шкоди. Умови, що сприяють неправомірному оволодінню конфіденційною інформацією, зводяться до її розголошення, витоку і несанкціонованого доступу до її джерел. В сучасних умовах безпека інформаційних ресурсів може бути забезпечена тільки комплексною системою захисту інформації як важливою складовою системи ІБ суб'єктів бізнесу. Система захисту повинна спиратися на систему видів власного забезпечення, здатного реалізувати її функціонувати не тільки в повсякденних умовах, але і в критичних ситуаціях. Подальші дослідження в цій сфері доцільно спрямувати на розгляд можливостей реалізації цифрових технологій та узгодження національних стандартів захисту інформації з міжнародними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Щербина В. М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємств та установ. Актуальні проблеми економіки. 2006. № 10. С. 220–225.
- 2.Сігова В. Актуальні питання забезпечення інформаційної безпеки підприємства. Тези доповідей студентів і магістрантів на I науковій конференції 14 квітня 2016 року. Кіровоград: КНТУ, 2016. С. 96- 99.
- 3.Панченко О.А., Панченко Л.В. Інформаційна безпека та інформаційна культура в сучасному інформаційному суспільстві. Державний заклад «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України». Правова інформатика, № 2(46), 2015. С.32-38.

4. Информационная безопасность. URL: <http://protect.htmlweb.ru> (дата звернення 05.05.2020).
5. Невойт Я.В. «Метод оцінювання стану захищеності інформаційних ресурсів на основі дослідження джерел загроз інформаційній безпеці»: дис. канд. техн. наук. ДУТ, Київ, 2016. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/p_1539_26349739.pdf. (дата звернення 03.05.2020).
6. Управление информационной безопасностью. Свободная энциклопедия. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/финансы> (дата звернення 08.05.2020).
7. Понятие системы управления информационной безопасностью. GlobalTrust Solutions URL: <http://www.globaltrust.ru/ru> (дата звернення 08.05.2020).
8. НОУ ИНТУИТ. Лекция. Менеджмент информационной безопасности на уровне предприятия: основные направления и структура политики безопасности. URL: <https://www.intuit.ru/studies/courses/563/419/lecture/9585+&cd=2&hl=ru&ct=clnk> (дата звернення 10.05.2020).
9. Силаенков А.Н. Проектирование системы информационной безопасности: учеб. Пособие. Омск: Изд-во ОмГТУ, 2009. 128 с.
- 10 Щеглов А.Ю. Защита компьютерной информации от несанкционированного доступа. СПб.: Наука и техника, 2004. 384 с.
11. Соколов А.В., Степанюк О.М. Защита от компьютерного терроризма. Справочное пособие. СПб.: БХВ-Петербург. Арлит, 2002. 496 с.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИЧИН РЕВІЗІЙНОГО ЕНДОПРОТЕЗУВАННЯ КУЛЬШОВОГО СУГЛОБА (REVISION HIP DIAGNOSIS (RHD))

Васильчишин Ярослав Миколайович

к.мед.н., доцент, головний лікар

Процюк Віктор Васильович

аспірант

Васюк Володимир Леонідович

д. мед. н., професор

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Шведсько-Український медичний центр Angelholm

м. Чернівці, Україна

Вступ. Наявність великої кількості причин ревізійного ендопротезування кульшового та інших суглобів вказує на актуальність та невирішеність даної проблеми.

Асептична та септична нестабільність компонентів ендопротезу, перипротезна інфекція, злами ендопротезу, перипротезні переломи, повторні вивихи залишаються основними причинами повторних операцій заміни кульшового суглоба. Остеоліз і асептичне розхитування, як результат реакції на продукти зносу в парі тертя є найбільш частими причинами ревізійного ендопротезування кульшового суглобу і, як правило, ведуть до повторних операцій в довготривалій перспективі. До ускладнень, що зустрічаються в більшості випадків на більш ранніх термінах після імплантації відносять проблеми пов'язані з механічними пошкодженнями самих конструкцій і «пацієнт-залежні фактори» (незадовільна якість кістки, фактори які ведуть до розвитку глибокої інфекції в ділянці оперованого суглобу), а також технічні помилки при встановленні первинного протезу, які призводять до повторних вивихів головки ендопротезу та нестабільності штучної западини або ніжки,

рідше – обох частин одночасно. Найважчу групу складають інфекційні ускладнення.

Причини ревізійних операцій умовно можна розділити на три групи: I група – пов’язані з станом кісткової тканини пацієнта, II група – пов’язані з імплантом і механічними пошкодженнями останнього, III група – пов’язані з помилками хірургічної техніки. Інколи ці причини поєднуються.

Метою роботи стала розробка класифікації причин ревізійного ендопротезування кульшового суглоба шляхом заміни діагнозів, написаних словами на мову символів та цифр для покращення статистичної обробки баз даних при проведенні наукових досліджень у відповідності до засад доказової медицини.

Матеріали і методи. У процесі вивчення причин ревізійного ендопротезування нами була створена база даних, яка охоплює сотні хворих. Аналіз такої вибірки неможливий без заміни діагнозів, написаних словами на мову символів та цифр. Тому нами розроблена класифікація, яка дозволяє виразити причини ревізійного ендопротезування буквами та цифрами, на зразок класифікації переломів кісток за АО.

У запропонованій класифікації асептична нестабільність компонентів ендопротезів позначена буквою А, при чому А 1 – кульшової западини, А 2 – ніжки, А 3 і западини і ніжки. Наступні підпункти деталізують діагноз. Буквою В означено вивих штучної голівки ендопротезу; буквою С – механічні дефекти (переломи, зношування) імплантів та кісток; D – септичні ускладнення, від поверхневого нагноєння до перипротезного остеомієліту та сепсису.

Результати та їх обговорення. У відповідності до поставленої мети нами розроблена відповідна класифікація.

Класифікація

діагнозів (причин), які призвели до ревізійного ендопротезування кульшового суглоба [Revision Hip Diagnosis (RHD)]

A асептична нестабільність компонентів ендопротезів

A1 кульшової западини

- A 1.1 без дефекта кісткової тканини
- A.1.2 з підвивихом (вивихом) западини
- A 1.3 з дефектом кісткової тканини
- A 1.4 з протрузією западини
- A2 ніжки
- A 2.1 без дефекта кісткової тканини
- A 2.2 з дефектом кісткової тканини
- A3 западини і ніжки
- A 3.1 без дефекта кісткової тканини
- A 3.2 з дефектом кісткової тканини
- B вивих штучної голівки ендопротезу
- B 1 первинний, що не усувається закритим способом
- B 2 повторні вивихи
- C механічні дефекти (переломи, зношування) імплантів та кісток
- C 1 штучної западини
- C 2 ніжки
- C3 штучної западини і ніжки
- C 4 перипротезні переломи
- C 4.1 протез стабільний
- C 4.2 протез нестабільний
- D септичні ускладнення
- D 1 поверхнєве нагноєння
- D 2 хронічна інфекція
- D 2.1 без нориці
- D 2.2 з норицею
- D 3 септичний коксит
- D 4 перипротезний остеомієліт
- D 4.1 стегнової кістки
- D 4.2 кісток тазу
- D 4.3 кісток тазу і стегна

D 5 сепсис

Приклад 1: Асептична нестабільність ацетабулярного компонента ендопротезу правого кульшового суглоба (без дефекта кісткової тканини). Шифр: **RHD:**

A1.1

Приклад 2: Перипротезний остеомієліт кісток тазу і стегна. Шифр: **RHD: D 4.3**

Висновки. Дана класифікація дозволяє автоматизувати обробку великих вибірок даних про причини ревізійних операцій на кульшовому суглобі, що приводить дослідження до принципів доказової медицини.

Як писав відомий ортопед Арнольд Сеппо, настав час вивести травматологію та ортопедію, як науку, з нетрів голого емпіризму на рейки точних клініко-технічних наук.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ РЕКРУТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ващенко Валерія Вадимівна

к.е.н., ст.викладач

Вовк Тетяна Вікторівна

викладач

Донецький державний

університет управління

м. Маріуполь, Україна

Анотація. Займатися підбором фахівців на промисловому підприємстві, де в першу чергу потрібно враховувати специфічні вимоги держави до кваліфікації і охорони праці, досить складно. Тому важливо визначити єдині стандарти найму персоналу, що дозволяють неухильно дотримуватися чинного законодавства України та прийняті на підприємстві норми, а також розробити регламент найму персоналу .

Ключові слова: підприємства, підбор, менеджер, фахівці, кваліфікація, персонал, відділ кадрів.

Регламент з підбору персоналу чітко описує процес найму і розмежовує відповідальність співробітників відділу рекрутингу та спеціалістів з відділу кадрів за якість найму.

Менеджер з підбору кадрів відповідає за: організацію процесу пошуку і підбору кадрів відповідно до зазначених у заявці вимог; вибір найбільш ефективних методів пошуку та підбору персоналу; визначення здібностей і особистісних характеристик кандидатів, включаючи особливості мотивації тощо. [1, с.48].

Помічник менеджера несе відповідальність (ейчер) за: чітке і грамотне формулювання вимог до кандидатів на вакантну посаду; оцінка професійних

навичок і якостей кандидатів, необхідних для виконання посадових обов'язків (оцінка проводиться під час інтерв'ю); своєчасне надання зворотного зв'язку за поданими кандидатурами.

Регламент дає можливість системно вивчити кожного з претендентів, послідовно провести всі необхідні заходи, врегулювати взаємодію між менеджером з персоналу та керівниками структурних підрозділів, чітко розподілити зони їх відповідальності. Відкритість усіх процедур дозволяє залучити до процесу найму всі зацікавлені сторони і прийняти зважене і обґрунтоване рішення за кожним кандидатом.

До недоліків впровадження регламенту можна віднести витрати часу на виконання всіх процедурних заходів. Нерідко через свою зайнятість керівник підрозділу несвоєчасно подає опис вимог до вакансії, при цьому самі вимоги менеджер з персоналу і керівник часто розуміють по-різному, що створює конфліктні ситуації. Узгодження заявки з директорами функціональних напрямків і підтвердження її першим керівником часто займає кілька днів, що уповільнює процес відбору та прийому.

Регламентация процесу підбору і покликана допомогти роботодавцю знайти саме тих людей, які будуть тривалий час успішно працювати на підприємстві, забезпечити максимальну відповідність між вимогами і пропозиціями з боку підприємства.

Щоб процес закриття вакансій був успішним, потрібно побудувати чітку систему підбору й детально описати всі її етапи в інструкції. У першу чергу, слід розробити положення про підбір персоналу. Як правило, його готує HR-підрозділ, проте до підготовки та узгодження документа доцільно залучити і інших керівників: юристів (питання трудового законодавства), фінансистів (бюджетування) та ін. Крім того, повинні бути своєчасно розроблені всі необхідні документи: форма заявки на підбір фахівця, анкета здобувача, бланк оцінки результатів співбесіди і т. ін.

Щоб усі ці документи набули статусу корпоративного стандарту роботи внутрішнього рекрутера, вони повинні бути затверджені як додатки до

положення про підбір персоналу. Як і будь-який документ, положення про підбір персоналу повинно бути погоджено з іншими підрозділами, затверджено керівником підприємства і доведено до відома всіх учасників цього процесу .

Процес підбору персоналу повинен бути пов'язаний із загальною стратегією розвитку підприємства. Результати роботи внутрішніх рекрутерів сприятимуть досягненню корпоративних цілей, тільки якщо на підприємстві вироблена чітка HR-концепція. Звітність – ще одне поле для стандартизації базових документів: шаблони звітів дозволять рекрутеру в будь-який момент представити необхідні відомості керівництву. [2, с.8].

Таким чином Регламент (система послідовних дій) регулює бізнес-процес підбору персоналу на підприємстві: визначає, хто, що і в які терміни робить; за що відповідають менеджери, а за що – HR-служба. Коли в структурному підрозділі відкривається вакансія, його керівник знає, куди йому слід звертатися і що від нього вимагається. Використовувати на великих підприємствах узгоджений і затверджений керівництвом регламент просто необхідно, а ось у невеликих компаніях цей процес можна спростити, об'єднавши або скоротивши окремі процедури. Це допустимо, якщо робота окремих підрозділів побудована на довірчій основі, рішення узгоджуються без конфліктів, а усні домовленості беззаперечно виконуються .

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бедричук С. Рекрутмент: украинская инсталляция мирового бизнеса// Бизнес-консультант. – 2004. – № 7. – С. 46 – 49.
- 2.Ващенко В.В. Теоретико-практические аспекты процесса рекрутинга // «The scientific heritage». – Budapest, Hungary: – 2017. – № 8– P.2. – P. 7-11

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ
В УКРАЇНІ**

Велієва Вікторія Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент

Горлова Ірина Вікторівна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Харківський національний аграрний університет

ім. В.В. Докучаєва

м. Харків, Україна

Анотація. У даній статті проаналізовано етапи розвитку фермерських господарств в Україні, основні стримуючі фактори та нові тенденції в функціонуванні таких господарств та їх роль в економіці України у наш час.

Фермерські господарства почали формуватися на базі колективних сільськогосподарських підприємств, коли почали відбуватися процеси роздержавлення землі та її перерозподіл між різними формами сільськогосподарського господарювання. Оскільки фермерські господарства можна вважати основною виробничою базою аграрного сектору економіки України, постає завдання вивчення їх діяльності та соціально-економічних особливостей у нинішніх умовах в Україні.

Статтю присвячено визначенню основних шляхів формування та вдосконалення фермерства як суб'єкта ринкових відносин, який буде спроможний впливати на характер і параметри виробничих та організаційно-економічних процесів, спрямованих на подолання проблем низької ефективності та конкурентоспроможності фермерських господарств, покращуючи умови соціальної та економічної сфери життя в селах.

Ключові слова: фермерські господарства, сільськогосподарські підприємства, розвиток фермерства, аграрний сектор

Фермерство – відносно нова форма господарювання в сучасних ринкових умовах України, яка при цьому займає важливе місце в процесах економічних перетворень. Значний внесок у дослідження цієї теми у свій час зробили І.Ф. Томич [8], П.Т. Саблук [7], П.М. Макаренко [4] та багато інших.

Земельні відносини в Україні регулюються чинними законодавчими актами, згідно з якими запроваджені три рівноправні форми власності: державна, комунальна і приватна. Саме на приватній формі власності і ґрунтується діяльність селянських (фермерських) господарств як самостійної юридичної одиниці.

Невеликі за розмірами і здатні досить швидко маневрувати і реагувати на ринкову потребу виробництва та його кон'юнктуру, фермерські господарства є досить стійкою ланкою ринкової кон'юнктури. Так, наприклад, у Німеччині більша частка сільськогосподарських підприємств – це сімейні ферми, у Фінляндії сільськогосподарське виробництво повністю представлене тільки фермерськими господарствами.

Саме фермерські господарства в умовах гнучкої економічної політики дають змогу ефективно поєднувати підприємницьку ініціативу селян, їх господарські можливості з державно-регіональними інтересами, соціальною сферою і стилем життя селян. До того ж, фермерські господарства забезпечують як часткову, так і повну зайнятість сільського населення та продовольчу безпеку нашої країни.

Хронологія становлення селянського господарства фермерського типу характеризується його переривчастістю. Нижня хронологічна межа пов'язана із зародженням у XVII ст. на українських землях козацьких хуторів, що стали попередниками фермерських господарств. Історики виділяють чотири історичні періоди формування селянського господарства фермерського типу, вказуючи на вплив аграрних реформ 1848, 1861, 1906-1916 рр., 1990-х років., а саме [6]:

1 період – земельні й майнові відносини (займанщина як спосіб отримання землі, регламентація козацького землеволодіння, становлення вільних господарств, соціальна мобільність селянства в козацькій державі) сприяли

формуванню багатогалузевих господарств, а саме козацьких господарств, що орієнтувалися на товарне виробництво і використовували найману працю;

2 період – становлення господарств фермерського типу збігається з періодом утвердження капіталістичних ринкових відносин. Знаковими для українських земель були скасування кріпосного права і здійснення столипінської реформи. Внаслідок капіталістичної модернізації сільського господарства та поступового пристосування його до ринкових умов відбулося масове утворення господарств фермерського типу, накопичення земельних наділів заможними селянами, утверджується таке ставлення селянина до землі, яке унеможливило виникнення ситуації, коли земля не передається від батька до сина [12];

3 період – з-поміж класових, політичних оцінок заможних селян - підприємців згадуються «селянин-власник» і «фермер». Власне заможні селяни-фермери були носіями економічного прогресу в сільському господарстві, але ставлення радянського тоталітарного режиму для заможного селянства спричинило соціальну трагедію;

4 період – становлення фермерства датується 1990-ми роками. Закон України «Про селянське (фермерське) господарство», прийнятий Верховною Радою України в 1991 р., та Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про селянське (фермерське) господарство», який введено в дію у 1993 р., створили правові засади для створення фермерських господарств [6].

Поряд із становленням українського фермерського руху, імідж фермера переноситься і в площину політики. У перші роки української незалежності, боротьба за українського селянина починає набирати дедалі більш гострих форм. Демократичні сили, Народний рух України на чолі з В'ячеславом Чорноволом були одними з перших, хто почав співпрацювати із фермерським загалом. Вони все більше піднімали на парламентську трибуну ідею фермеризації і розвитку фермерського руху, однак на той час не було ні практики, ні досвіду, не говорячи вже про стратегічне бачення розвитку цього руху. Саме це стало серйозною перешкодою у практичному законодавчому забезпеченні фермерської діяльності [8, с. 45-46].

В перші роки після прийняття закону у фермерському русі так і не відбулось масовості щодо створення впливової частки фермерів в структурі земель, які б належали фермерським господарствам. Частина з них, які здатні були сформувати своє фермерське господарство, зіткнулись з цілим рядом протистоянь, які панували і почали зароджуватись в 1991-1992 роках. Ці протистояння стали ще більше яскравими у боротьбі двох систем, у боротьбі двох ідеологій. Рухаючись в Європейському напрямку, отримуючи конкретні результати розвитку сільського господарства і не вирішувати земельне питання – це було прорахунком національно-демократичних сил і у плані проведення земельної реформи, і у плані розвитку нового устрою у сільській місцевості [4]. 1990-1992 роки фактично і є першим етапом розвитку фермерських господарств, який був забезпечений як законодавством, так і практичними кроками зі сторони новоствореної Асоціації фермерів України. На жаль, було зрозуміло, що виникають надзвичайно серйозні перешкоди щодо створення фермерських господарств в реальній ситуації, в соціально-економічному стані країни. Уже протягом цих років Україна могла закласти фундамент нового устрою з, як мінімум, 50-70 тисячами фермерських господарств, і, таким чином, серйозно перейти до формування інфраструктури на базі діючої матеріально технічної бази колгоспів і радгоспів. Не руйнуючи, а зберігаючи майно, яке примножувалось протягом багатьох десятиліть і яким можна було в значній мірі скористатись для розвитку обслуговуючої сільськогосподарської кооперації [6].

Великим гальмом на шляху розвитку українського фермерства в плані зростання кількості та ефективності фермерських господарств, стала відсутність необхідної інфраструктури та матеріально-технічної бази. Маючи надзвичайно прекрасну, порівняно за тих обставин і умов, інфраструктуру сільськогосподарської техніки, будівельні організації, переробні підприємства, зернозаготівельного, хлібоприймального, комбікормового характеру, консервну промисловість тощо, однак дана матеріально-технічна база була сформована

для колгоспнорадгоспної системи і в нових умовах вже була застарілою [8, с. 52-53].

Слід зазначити, що не створивши нову інфраструктуру на основі реорганізації інфраструктури колгоспів і радгоспів, держава ставила головне питання перед фермером як забезпечити весь комплекс сільськогосподарських робіт, розпочинаючи із оранки, збирання урожаю, його очистки і реалізації. Це питання стояло на рівні життя для багатьох фермерських господарств. Надто великим експериментом для економіки сільськогосподарського виробництва країни стало чисте поле, 20-30 гектарів, максимум 50, на які міг претендувати тодішній громадянин, адже були досить обмежені ресурси зі сторони держави через аграрний банк та банківську систему [12].

Протягом кількох останніх років аграрна галузь стала локомотивом української економіки. З 2013 року вона поступово перетворилася на лідера із забезпечення експортного виторгу в країні. Так в 2018 році частка аграріїв збільшилася на 5% в порівнянні з 2017 роком і склала рекордні \$ 18,8 млрд. Це орієнтовно 40% всього експорту з України [1].

Сучасна суспільно-політична і соціально-економічна ситуація в Україні характеризується тим, що фермерство, яке зайняло стійке місце в аграрному виробництві, опиняється у неоднозначному становищі. Як стало відомо з офіційного сайту Держгеокадастру, відміна мораторію на продаж земельних ділянок так і не відбулася. Ця новина трохи заспокоїла власників невеличких фермерських господарств, але не дала повної гарантії на безхмарне майбутнє [2].

Сьогодні прискореними темпами розвивається не лише сектор індивідуальних сімейних ферм, а й великомасштабне агропромислове виробництво, яке в основному здійснюють торговельні, промислові й фінансові корпорації, що раніше не були безпосередньо пов'язані з виробництвом агропродовольчої продукції. Таким чином, постійно розширюючись, великі агрохолдинги просто поглинають невеличкі фермерські господарства, іноді використовуючи не зовсім законні методи. Але ж значний вплив на ефективність використання

земельних ресурсів мають не земельно-орендні відносини самі по собі, а раціональна побудова системи оренди земель сільськогосподарського призначення, умови ведення агробізнесу та наявність певних пільг для виробників, ефективне залучення інвестицій [11].

Коли стало відомо про можливу відміну мораторію, тиск з боку великих підприємств на фермерів значно посилюється, і навіть зараз не повністю зник. Так історично склалося, що фермери завжди більш тендітно відносилися до обробітку своїх земельних ділянок, оскільки вона – головне джерело їх існування. До того ж, саме серед фермерських господарств найбільшої популярності набирає вирощування екологічно чистої продукції, а така конкуренція не всім крупним виробникам сільськогосподарської продукції до вподоби.

На думку Міністерства аграрної політики України, розвиток фермерських господарств в Україні стримується обтяжливими регуляторними та бюрократичними перепонами, несприятливим діловим середовищем, нижчою конкурентоспроможністю індивідуального виробництва у порівнянні з корпоративним сектором, адже останній має кращий доступ до ринкових ресурсів, каналів збуту, підтримки, а також вплив на аграрну політику в країні [3, с. 6-8].

Для розвитку фермерства в Україні необхідна розробка належного правового механізму щодо створення фермерських господарств, особливо дозвільної процедури створення та підтримки малого і середнього підприємництва, урегулювання правил щодо їх діяльності та трансформації фермерських господарств у сімейні-фермерські господарства, надання їм особливого режиму оподаткування та пільгового кредитування.

Пріоритет аграрної політики України зараз повинен бути націлений на створення умов для розвитку фермерства, підприємництва, кооперації села і сільської місцевості, де створюються умови цим категоріям для виробництва і життя. Це є найосновніший фактор стримування і відродження капіталу на українській землі – тобто зупинити відтік, закріпити людину на землі, її

розвиток, її життя, від винищення людей на землі до відродження та розвитку, масового фермерства. Це основна стратегія – від олігархізації до сімейного розвитку фермерських господарств [9].

Основна мета створення конкурентоспроможних фермерських господарств – економічне оздоровлення внутрішнього ринку, подолання гонки цінової політики на продукти харчування для наших співвітчизників до підвищення якості, до доступності, за рахунок великої кількості виробників цієї продукції. Досить важливим кроком буде і зміна структур аграрного виробництва від монополії таких культур, як кукурудза, пшениця і соняшник, до молока, м'яса, овочів, фруктів, ягід та інших трудомістких культур, виробництвом яких займається дуже незначна частка підприємств та фермерських господарств.

Такі зміни і, відповідно, стрімке нарощення робочих місць, у першу чергу в сільській місцевості, будуть досить значним досягненням на шляху до зростання економіки нашої країни.

Висновки.

Фермерські господарства – це економічно-правова форма підприємництва, самостійний рівноправний господарський суб'єкт організаційної системи сільськогосподарського виробництва, що займається виготовленням товарної сільськогосподарської продукції, її реалізацією чи переробкою. У своєму становленні та розвитку ця форма господарювання зазнала значних змін та зіштовхнулася з великою кількістю випробувань та перешкод.

У більшості регіонів України фермерські господарства залишаються однією з основних професійних діяльностей при тому, що головною проблемою фермерства є не стільки відсутність можливостей адаптуватися до змінних правил конкуренції, скільки соціальні наслідки швидкої реструктуризації і модернізації. Подальше утворення фермерства як укладу може бути забезпечене лише на основі побудови стратегії його подальшого розвитку з урахуванням його сучасного стану, різноманітності типів фермерських утворень та в контексті подальшого розвитку сільського господарства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дядюра А.В. Розвиток дрібних фермерських господарств: чому це важливо, і що створює труднощі. URL: <https://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=rozvitok-dribnih-fermerskih-gospodarstv-comu-ce-vazlivo-i-so-stvorue-trudnosi> (дата звернення 02.05.2020).
2. Держгеокадастр. Мораторій на продаж землі діятиме надалі. URL: <https://land.gov.ua/moratorii-na-prodazh-zemli-diiatyme-nadali/> (дата звернення 15.04.2020).
3. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015- 2020 роки. Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Київ. – 2015. – 225 с.
4. Макаренко П.М. Аграрна політика держави у земельних відносинах на селі. // Академічний огляд. Серія: Економіка та підприємництво. – Дніпропетровськ. – 2009. – С. 37-47.
5. Нестерчук Ю.О. Інтеграційні процеси в аграрно-промисловому виробництві. // Умань: Видавець «Сочінський». – 2009. – 372 с.
6. Нечитайло В.В. Сільське господарство фермерського типу в Україні: історія і сучасність. Кам'янець-Подільський: Аксіома. – 2010. – 436 с.
7. Саблук П.Т., Месель-Веселяк В.Я. Форми господарювання на селі (аналіз розвитку).- Вид.3-е, доп. - К.: ННЦ ІАЕ УААН, 2007. – 104 с.
8. Томич І.Ф. Терниста дорога українського фермера. До 20-річчя фермерського руху (історія становлення та розвитку АФЗУ). К.: ВД «Авіцена», 2010. 288 с.
9. Томич І.Ф. Мораторій на продаж землі, як можливість захопити останній плацдарм української нації URL:<https://fortuna-gazeta.com.ua/articles/moratorij/> (дата звернення 02.05.2020).
10. Форми господарювання на селі (аналіз розвитку).- Вид. 2-е, доп / Форми господарювання на селі (аналіз розвитку).- Вид. 2-е, доп. -К.: ННЦ ІАЕ УААН, 2006. 95 с.
11. Червен І.І. Стан та перспективні напрямки державної підтримки фермерських господарств регіону.

//Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Кримський агротехнологічний університет». – Сімферополь. – 2016. Випуск №120. – С. 13-17.

12. Юрчишин В.В. Розвиток різноукладності на селі: особливості, проблеми Київ: ННЦ ІАЕ. – 2004. – 446 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ІОТ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАФІКУ НА АВТОШЛЯХАХ

Власенко Т. І.

студентка 4-го курсу

кафедри інформаційно-телекомунікаційних мереж

Інститут телекомунікаційних систем КПІ

ім. Ігоря Сікорського

м. Київ, Україна

Вступ. Додаток Інтернету речей для аналізу інформації, який в основному складається з Zigbee. Координатор може збирати інформацію про транспортний засіб на дорозі і відправляти її в диспетчерський центр. Маршрутизатор відповідає за відправку даних багатьох кінцевих пристроїв координаторові, а координатор відправить усю інформацію про транспортний засіб в мережу. Є аналіз інформації системи завантаження на транспортному засобі, який може контролювати фізіологічний стан водія, а також інформацію про рух транспортного засобу.

Частина мережі безпроводного зв'язку використовує алгоритм Bees для оптимізації шляху передачі даних і забезпечення рішення того, як дані передаються координаторові, коли транспортний засіб знаходиться в русі. У інтер'єрі автомобіля встановлений PPG для контролю частоти імпульсів водія. Після отримання фізіологічних сигналів швидке перетворення Фур'є використовується для отримання важливіших фізіологічних параметрів. Нарешті, управління нечіткістю використовується для прогнозування руху транспортного засобу на основі фізіологічного сигналу і інформації автомобіля. Ця система також активно попереджає водія, що знаходиться на правій стороні дороги.

ZigBee використовує стандарт IEEE 802.15.4 для протоколів безпроводної мережі з низькою швидкістю передачі. Основними характеристиками є низька

швидкість, низьке енергоспоживання, підтримка великої кількості мережевих вузлів, підтримка декількох мережевих топологій і просте застосування.

Мета роботи. У цьому документі запропоновано поєднання IoT з біомедичною і теорією для покращення системи моніторингу безпеки транспортних засобів. а отримана інформація вирушатиме сусіднім вузлам і базам даних через інтернет. Нарешті, ця інформація допоможе поліпшити і зафіксувати інформацію про поїздки транспортних засобів по дорозі.

Пропоную розглянути складне середовище, яке використовується комерційна мережа. Топології, які використали, показані на Рис.1

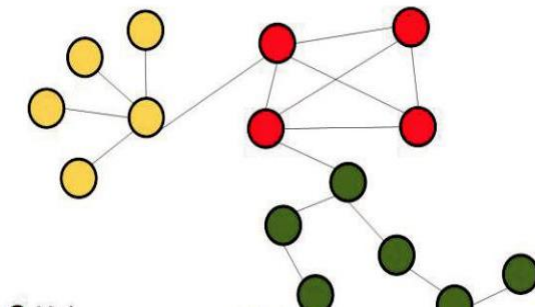

Рис.1 Мережеві топології

Результати дослідження. Результатом дослідження способу обробки фізіологічного сигналу PPG може бачити частоту серцевих скорочень тільки в тимчасовій області, але після перетворення в частотну область ми можемо отримати артеріальний тиск або вегетативну нервову активність. В цьому випадку використовуємо короткочасне перетворення Фур'є (STFT) для аналізу PPG сигналу. STFT є особливим випадком швидкого перетворення Фур'є (FFT), і ми отримаємо діаграму аналізу, як показано на Рис. 2. Вісь X - це вісь часу, вісь Y - це вісь частоти, а вісь Z представлена градієнтом кольору. На основі цього квантователя стану трафіку можна точніше оцінити час, витрачений з одного місця в інше. За допомогою цієї інформації навігаційна система може бути побудована шляхом взаємодії із звичайним алгоритмом маршрутизації по найкоротшому шляху, де запропонували систему навігації в режимі реального часу за допомогою технології IoT.

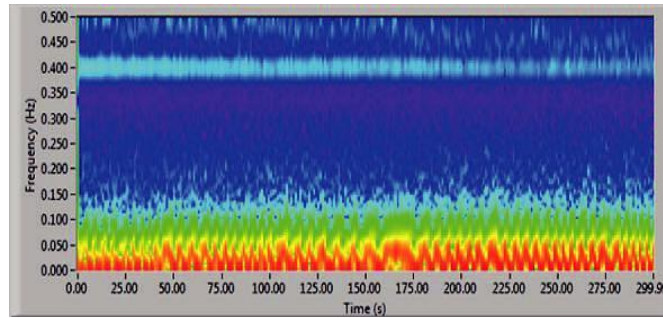

Рис. 2. Діаграма часу і частоти

Автономна нервова система може бути розділена на симпатичну систему і парасимпатичну систему, і більшість органів плавно управляється мавпами. Зазвичай ця система має зворотний ефект. Наприклад, симпатичний нерпу іннервує усю в'язкість і готує індивідуумів до підготовки і герметичності. Парасимпатичний нерва розслабляє індивідуума. Модуль оцінки стану трафіку призначений для забезпечення кількісної оцінки стану трафіку. Це робиться шляхом збору поточних місць розташування і швидкостей транспортних засобів по моделі зваженої оцінки щільності ядра.

Автономний контроль частоти серцевих скорочень : парасимпатичний ефект при аналізі частотної області HRV (мінливість частоти серцевих скорочень) парасимпатичної сили на високих частотах (HF: епітопна симпатична активність). Симпатичний ефект в аналізі частотної області HRV симпатичної сили на низьких частотах (LF: Симпатична нервова активність). Спектральне ділення HRV показано на Рис. 3.

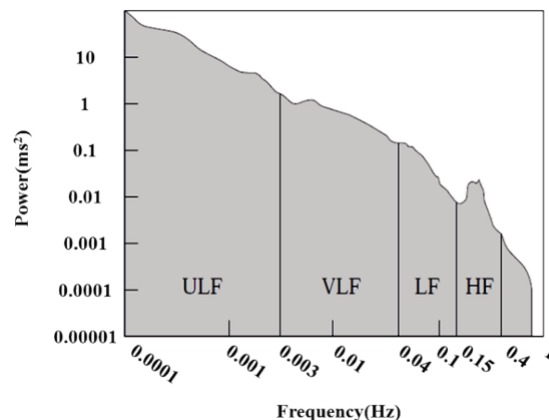

Рис.3 Стандарт HRV кожної смуги

Мережу Zigbee використовували для безпроводної системи в шкільній смузі, як показано на Рис. 4. Мережа була розроблена як кластерна деревовидна мережа, що включає координаторів, маршрутизатори і кінцеві пристрої, встановлені на транспортних засобах. Це класична прикладна мережева архітектура мережі ZigBee.

Рис. 4 Схема установки вузла безпроводного зв'язку

Фізіологічні характеристики для початкового PPG- сигнал матиме шум або інший рівень зміщення, тому використовуємо обробку сигналу для видалення непотрібних елементів: стандартизований метод і автономну нервову активність отримують, використовуючи метод STFT, після чого отримуємо новий сигнал, який буде стандартизований.

Висновки. На основі методів Інтернету речей, результати показали, що пропонуваній метод оцінки дозволяє поєднання IoT з біомедичною і теорією для створення системи моніторингу безпеки транспортних засобів. Біомедична частина. Ця інформація вирушатиме сусіднім вузлам і базам даних через інтернет. Нарешті, ця інформація допоможе поліпшити і зафіксувати інформацію про поїздки транспортних засобів по дорозі.. За допомогою Інтернету речей цей метод оцінки може привести до створення розумнішого транспортного середовища і принести користь суспільству.

УДК: 336.7

РОЗВИТОК ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ FİNTECH- ІННОВАЦІЙ

В'язовий Сергій Михайлович

Аспірант кафедри «Фінанси, банківська справа та страхування»

Пасічник Ірина Володимирівна

Професор кафедри «Фінанси, банківська справа та страхування»

кандидат економічних наук

Харківський навчально-науковий інститут

Державного вищого навчального закладу

«Університет банківської справи»

м. Харків, Україна

Анотація. У статті розглянуто основні напрямки розвитку Fintech-рішень у сфері платіжних систем в умовах інтеграції фінансового ринку України у світовий фінансовий простір. Проаналізовано вплив Fintech – інновацій на такі платіжні системи як MasterCard та Visa, а також розглянуто перспективи розвитку української національної платіжної системи «Простір». Висвітлені шляхи вдосконалення НПС «Простір».

Ключові слова. Платіжна система, Fintech, Visa, MasterCard, НПС «Простір», Fintech-інновації.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвиток платіжних систем неможливий без впровадження фінансових інновацій. Це зумовлено відкритістю економіки, співробітництвом і тісними зв'язками національного бізнесу із західними партнерами, використанням єдиних світових стандартів для регулювання та нагляду за платіжними системами. Проте, для України характерні свої специфічні риси, що обумовлюють ступінь проникнення інновацій в економіку держави та її платіжну систему та наближення платіжних

послуг до світових трендів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням особливостей фінансових інновацій на фінансовому ринку займались такі науковці: Г.М. Азаренкова, М.І. Дибя, Г.В. Карпенко, В.І. Міщенко, С.В. Онишко, Н. М. Пантелєєва, Г.М. Поченчук, М.В. Тарасюк, В.А. Шевченко, А.О. Шкляр та ін.

Виклад основного матеріалу. На даний момент у всьому світі триває інформаційна революція, що торкнулася всіх сфер життя суспільства. Фінансовий сектор та системи платежів не стали винятком. Результатом проникнення інновацій на фінансові ринки стали компанії сегмента «Fintech».

За різними оцінками, в світі вже близько 15 тис. Fintech –стартапів, і їх кількість постійно зростає. З 2010 по 2018 рр. обсяг венчурних інвестицій у FinTech виріс в 15 разів, майже до \$ 30 млрд на рік[1].

У всьому світі Fintech набирає обертів та й інтерес до проектів цієї сфери зростає з кожним днем все більше. Розвиток даного напрямку, безумовно, залежить від технології штучного інтелекту та популярності ряду месенджерів.

Порівняно з розвиненими країнами світу в Україні FinTech знаходиться на етапі зародження та налічує вже більше ніж 80 компаній, які знаходяться на різних етапах життєвого циклу, від розробки інноваційних продуктів до їх фактичного використання на ринку.

Важливість FinTech-інновацій на ринку платіжних послуг України пов'язана з тим, що основна їх частина розробляється у сфері платежів та переказів коштів. За даними звіту USAID «FinTech в Україні» більше 30% компаній в Україні, що розробляють FinTech-інновації, здійснюють свою діяльність за напрямом «платежі та грошові перекази» (рис. 1)[2].

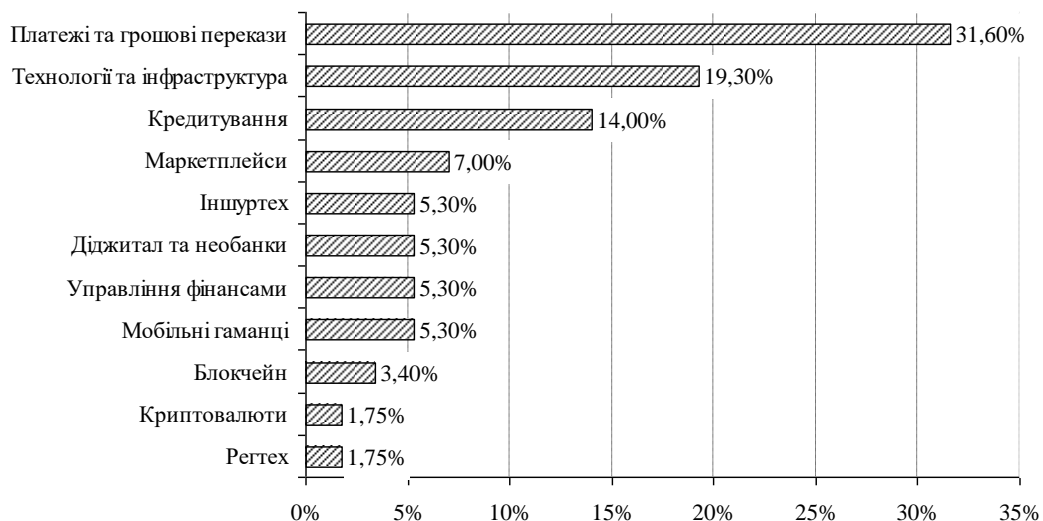

Рис. 1. FinTech-інновації на ринку платіжних послуг України[2].

Оскільки важливим елементом залучення FinTech-інновацій в Українські платіжні системи є забезпечення підтримки контролюючого органу компаніям, що займаються розробкою нових проектів у сфері економіки та фінансів, у 2018 році Національний банк України розпочав пілотний проект для стимулювання розвитку FinTech-рішень в Україні, на базі якого створив Експертну раду з питань комунікації з інноваційними компаніями.

Експертна рада стане комунікаційною платформою для спілкування Національного банку України із інноваційними компаніями, які в свою чергу можуть подавати до Національного банку заяви для розгляду та обговорення власних новітніх продуктів.

Така взаємодія насамперед буде спрямована на прогресивний розвиток інновацій та підвищення фінансової інклюзії в Україні, що наряду з стабілізацією, прозорістю та ефективністю банківської системи, збільшення ефективності регулювання фінансового сектору економіки, є однією із семи стратегічних цілей Національного банку на найближчі роки.

Також важливим кроком на шляху підкріплення та оптимізації даних процесів стало розроблення Постанови «Про затвердження Положення про порядок взаємодії Національного банку України з інноваційними компаніями та проектами».

Оскільки розвиток FinTech-індустрії в Україні на ринку платіжних послуг

відповідає основним світовими трендам, відповідно розробки проводяться у сферах: безконтактні та мобільні платежі, платіжні термінали, електронні та цифрові гаманці, QR-платежі, а також розвиток цифрових валют.

Основними представниками платіжних систем в Україні та в усьому світі на сьогодні залишаються Visa та MasterCard які постійно конкурують між собою[3]. Одним з найбільш гучних подій на фінансовому ринку в січні 2020 року стала купівля платіжною системою Visa Фінтех-стартапу Plaid за 5,3 млрд. дол. Крім значної суми угоди, інтерес викликав і той факт, що Plaid входить в число дружніх до криптовалют компаній, співпрацюючи в тому числі з біржею Coinbase і додатком для купівлі і продажу цифрових активів Abra.

Ще одним фактором даної купівлі залишається той факт, що Plaid будучи по суті агрегатором фінансових даних, ставить собі за мету зробити простішим процес безпечного підключення банківських рахунків до додатків для управління фінансами.

Зокрема, програмне забезпечення Plaid дозволяє скоротити раніше занадто тривалий процес верифікації до кілька секунд, отримуючи інформацію про банківські рахунки користувачів і надійно її «упаковуючи» для подальшого використання. Фінансові компанії також зацікавлені в тому, щоб реєстрація проходила швидше і простіше, і платять Plaid за це гроші.

До сьогоднішнього дня до мережі Plaid підключено 80% найбільших Фінтех-додатків в США, в той час як партнерами компанії є понад 11 тисяч банків і компаній, що надають фінансові послуги. У їх числі і вже згадані Coinbase і Abra. Призначена для користувача база Plaid налічує понад 200 мільйонів акаунтів, кожен четвертий з яких належить користувачам з діючими банківськими рахунками[4].

В свою чергу можна зробити висновок, що Visa створює суттєві передумови для «блискавичного» стрибку фінансових відносинах, а також зацікавилася світом криптовалют та цифровими активами загалом.

В свою чергу MasterCard також проводить політику по залученню нових ідей для розвитку. Ще в березні 2015 компанія опублікувала звіт, в якому

неодноразово - і кожен раз в контексті конкуренції - вживався термін віртуальні валюти, а в жовтні того ж року MasterCard виявилася в числі інвесторів Digital Currency Group (DCG).

MasterCard також веде активну роботу з отримання патентів в області криптовалют і технологій блокчейн, серед яких можна назвати патенти на технологію мультивалютних блокчейн-систем і метод прискореної обробки криптовалютних транзакцій.

Крім того, в лютому 2019 року MasterCard разом з Ripple і Barclays увійшла в число інвесторів платіжного стартапу SendFriend, що пропонує рішення в області міжнародних грошових переказів з використанням токенів XRP.

Не зважаючи на широке застосування в усьому світі таких платіжних систем як MasterCard та Visa, в Україні також діє своя національна платіжна система «Простір», яка за даними НБУ, на 2019 рік налічує 51 учасника, з яких 61% успішно здійснюють еквайрингову та/або емісійну діяльність. 98% торговельних платіжних терміналів українських банків приймають картки ПРОСТІР до оплати. Також стабільно розширюється мережа приймання карток ПРОСТІР в Інтернеті, що становить більше 80%. Держателі карток ПРОСТІР мають можливість здійснювати розрахунки за товари та послуги в мережі Інтернет на сайтах, які використовують сервіс LIQPAY – це сучасний, безпечний, функціональний та високотехнологічний платіжний сервіс, який застосовується для приймання оплати за товари чи послуги у сфері електронної комерції. Найбільші з них – MakeUp, ПОКУПОН, Jysk, ALLO, Intertop, Citrus, Prom.ua, Zakaz.ua та багато інших інтернет-магазинів в Україні[5].

Оскільки НБУ ставить на меті вдосконалити НПС «Простір», та в подальшому конкурувати з великими корпораціями на ринку платіжних систем такими як, MasterCard та Visa, то потрібно зосередити увагу на залучення FinTech-компаній для удосконалення та збільшення інноваційності саме національної системи платежів.

Оскільки платіжна система України «Простір» розвивається, то доцільно звернути увагу на основні нововведення, які можна реалізувати для покращення

даної системи.

Одним із основних є те, що нещодавно в Україні була запущена перша цифрова валюта Е-гривня і відповідно проводяться тестування, щодо проведення поповнення та погашення даної валюти через картки НПС НПС «Простір»[6].

Наступним нововведенням може стати реалізація власного додатку для мобільних телефонів, та створення особистого кабінету в мережі інтернет, для того, щоб кожний клієнт міг контролювати власні рахунки.

Також важливою умовою для залучення більшої кількості клієнтів в НПС «Простір» є розробка власної програми лояльності для клієнтів, та створення консьєрж-сервісу для VIP-клієнтів, як це вдало використовують світові платіжні системи.

Висновок. Отже можна зробити висновок, що розвиток платіжних систем на пряму залежить від сучасних тенденцій впровадження FinTech-індустрії. Проте, незважаючи на те, що українська спільнота і законодавство не встигає реагувати на ці зміни, вони відбуваються, що змушує розуміти зміст FinTech-інновацій та пристосовуватися до їх використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Інновації у фінансовій сфері: монографія / В.М. Опарін, Т.В. Паєнтко, В.М. Федосов та ін.; за заг. ред. В.М. Опаріна. — К.: КНЕУ, 2013. — 444 с.
2. . Фінтех в Україні: тенденції, огляд ринку та каталог. URL: http://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf
3. Дибя М.І., Осадчий Є.С. Фінансові інноваційні інструменти у банківській системі. Стратегія економічного розвитку України. — 2018. — № 42. — С. 99—109.
4. Шкляр А. Класичний банкінг: напрями трансформації в умовах технологічної революції. Український соціум. — 2018. — № 1(64). — С. 49—58.
5. Офіційний сайт НПС «Простір» URL: <http://prostir.gov.ua>
6. Офіційний сайт Національного банку України : <https://bank.gov.ua/>

УДК 615.371

ПРОБЛЕМЫ СОЗДАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОФИЛАКТИЧЕСКИХ ВАКЦИН ПРОТИВ ВИЧ И СПИД

Габышева Людмила Степановна

к. мед. н., доцент

Гежина Алина Витальевна

Красовская Анастасия Александровна

студенты

Харьковский национальный медицинский университет

г. Харьков, Украина

Аннотация: В данной статье рассмотрены проблемы изобретения вакцины против вируса иммунодефицита человека, разносторонние аспекты её исследований. Также рассказывается о уже созданных опытных образцах, разработка которых по разным причинам остановлена, или которые продолжают активно изучаться.

Ключевые слова: ВИЧ, вакцина, клеточный иммунитет, гуморальный иммунитет, антитела.

Антиретровирусная терапия помогает уже заболевшим людям уменьшить вирусную напряженность иммунитета. Однако пожизненный прием препаратов, их высокая цена и невозможность излечения заболевания делают приоритетным направлением исследований в этой области создание профилактических вакцин.

Главными критериями при разработке вакцин против ВИЧ/СПИД являются безвредность, создание многостороннего иммунного ответа, а также использование вирусных агентов, которые могут объединить персистентный и длительно функционирующий иммунный ответ [1, с. 21].

Тривиальные методы изобретения вакцин из живого ослабленного вируса, а также из инактивированных вирусов, на основе рекомбинантных пептидных структур или на основе анатоксина, выявляются недейственными при создании вакцин против ВИЧ/СПИДа. Основная причина этого кроется в нестандартной морфологии вируса. Ослабленные штаммы не обеспечивают полную безвредность вакцины, инактивированные – не вызывают интенсивный иммунный ответ для создания напряженного иммунитета. Вакцинные препараты на основе рекомбинантного оболочечного гликопротеина ВИЧ индуцируют недостаточный титр антител, который не в состоянии обезвредить все частицы ВИЧ, и не вызывают выработку цитотоксических антител. Большая доля исследований приходится на изобретение препаратов на основе рекомбинантных веществ [1, с. 25].

Один из разрабатывавшихся вариантов – вакцина AIDS VAX B/B, включающая рекомбинантный белок gp120. Но после окончания её испытаний был сделан вывод, что она не оказывает превентивного действия против ВИЧ-инфекции и не способна снижать вирусную нагрузку у ВИЧ-инфицированных больных. Есть предположения, что это происходит из-за недостатка образования антител, которые могут обезвреживать генетически разнообразные первичные изоляты ВИЧ-1 [1, с. 38].

Создана вакцина на основе витального рекомбинантного вируса оспы ALVAC-HIV (AVENTIS-PASTEUR) и вакцины AIDS VAX B/E на основе рекомбинантного gp120B. Ученые предполагают, что эти препараты, порознь проявляющие низкую активность, при комбинированном влиянии уничтожают ВИЧ и стимулируют образование антител, обезвреживающих вирус.

Тестирование вакцины фирмы Merck на основе аденовируса 5 были завершены раньше срока, потому что в группе вакцинированных отслеживалось больше случаев нового инфицирования, чем в группе людей, получавших плацебо [1, с. 39].

Существует вакцинный препарат, в основе которого лежат антигены-миметики, моделирующие консервативные фрагменты эпитопа белка gp41 ВИЧ-1.

Использование данного препарата предполагает сильнейший иммунный ответ с образованием антител к соответствующему антигену. Использование аминокислотных последовательностей консервативного эпитопа пептида gp41 предполагает обеспечить защиту от множества новых постоянно образующихся субтипов ВИЧ, но данный вакцинный препарат обеспечивает синтез только антител [2, с. 572].

Также была разработана вакцина против ВИЧ-инфекции, которая побуждает к синтезу антител, действующих только против главной антигенной детерминанты пептида gp41.

Открытые раньше вакцины могут индуцировать появление только нейтрализующих антител или только лимфопролиферативный ответ. К сожалению, для профилактики и лечения ВИЧ-инфекции необходима многофункциональная иммунная реакция, включающая как гуморальное, так и клеточное воздействие [2, с. 572].

Найден рекомбинантный белок, который состоит из внутреннего белка p24 и участка gp41. Известно, что данный рекомбинантный полипептид может стимулировать появление специфического иммунного ответа у млекопитающих, однако в качестве составляющего вакцины не используется.

Существует вакцинный комплекс против вируса, содержащий две рекомбинантные плазмиды, в которых содержатся необходимые для поверхностного воспроизведения гены Lpp-OmpA, кодирующие белковые цепи ВИЧ-1, главным образом, белок обратной транскриптазы (Tat). Данная вакцина была изобретена с использованием инактивированного штамма *Salmonella*, разработанного для экспрессии на его поверхности особых белков ВИЧ. Однако, этот комплекс также не способен вызывать мультипотентный иммунный ответ организма человека на появление вируса [2, с. 573].

На данный момент исследователи из медицинской школы Стэнфордского университета и других учреждений представили новый тип вакцинации, который может значительно повысить и поддержать защиту от ВИЧ. Особенностью улучшенной защиты новой вакцины от инфекции является ее

способность, в отличие от остальных вакцин, стимулировать иммунногенез, на что большинство современных вакцин не способны [2, с. 574].

В новом исследовании использовался двусторонний подход, направленный на стимуляцию как сывороточного, так и клеточного иммунитета. Было произведена вакцинация трех групп макак-резус в течение 40-недельного периода. Первая группа получила дозы белка Env, который стимулирует выработку антител, и адьюванта, часто используемого в вакцинах для усиления общего иммунного ответа. Вторую группу вакцинировали подобным образом, но проводили дополнительные инъекции трех различных модифицированных видов вирусов. Каждый вирус содержал добавленный ген для вирусного белка Gag, который провоцирует реакцию клеточного иммунитета. Третья контрольная группа вакцинировалась только адьювантом [3, с. 73].

В конце 40-недельного режима всем животным давали отдых в течение дополнительных 40 недель, а затем проводили повторные вакцинации белком Env. Далее, животных подвергли еженедельному воздействию SHIV, обезьяньей версии ВИЧ.

Обезьяны, получившие только адьювант, заразились. Животные в группах Env и Env-plus-Gag получили значительную начальную защиту от инфекции. Примечательно, что несколько животных “Env-plus-Gag” остались не зараженными, учитывая, что у них не было достаточного уровня нейтрализующих антител. После 20-недельного перерыва шесть подопытных из группы Env и шесть из группы Env-plus-Gag получили дополнительные дозы SHIV. На этот раз четверо животных Env-plus-Gag, но только одно животное Env, остались не зараженными [3, с. 75].

Исследователи подозревают, что этот прогресс стал результатом стимулированного вакциной производства тканевых Т-клеток памяти, отвечающих за клеточный иммунитет.

Исходя из выше изложенной информации, результат, полученный при использовании описываемого изобретения, заключается в создании безопасной вакцины против ВИЧ/СПИД, которая способна индуцировать

мультинаправленный иммунный ответ. Также, результатом является увеличение ее превентивной результативности за счет применения для получения рекомбинантного пептида ВИЧ уникальных генов или их фрагментов, в которых заключены необходимые антигенные детерминанты, способные побуждать к образованию вируснейтрализующих антител, клеточного и лимфопролиферативного ответа при значительном уменьшении вакцинирующей дозы [3, с. 78].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Rerks-Ngarm S, Pitisuttithum P, Nitayaphan S, Kaewkungwal J, Chiu J, Paris R, et al. "Vaccination with ALVAC and AIDSVAX to prevent HIV-1 infection in Thailand" // The New England Journal of Medicine. – 2009. – № 361 (23): 2209. – С.20-42.
2. Bushman F.D., Nabel G.J., Swanstrom R. HIV: From biology to prevention and treatment. // Cold Spring Harbor Laboratory Press. – 2012. – С. 572-574.
3. Тереньтеева К. И., Шестова Н. Ф. Вакцины против ВИЧ-инфекции и перспективны их разработки // Вестник совета молодых учёных и специалистов Челябинской области. – 2018. – №4 (23) Т. 2. – С. 73-80.

АНАЛИЗ МЕТОДОВ БЕЗОПАСНОЙ МАРШРУТИЗАЦИИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПЕРЕСЕКАЮЩИХСЯ И НЕПЕРЕСЕКАЮЩИХСЯ МАРШРУТОВ В ТКС

Грачев Юрий Вадимович

Студент

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

Введение. Сегодня понятие телекоммуникации стало более широким. На разных этапах развития общества появлялись новые технические средства, разрабатывались новые методы организации данных, их передачи, хранения, обработки.

Современные телекоммуникационные технологии основаны на использовании информационных сетей. Эти технологии характеризуются не только применением компьютеров, но и активным вовлечением в процесс конечных пользователей, возможностью для рядового пользователя доступа к общим ресурсам сети.

В связи при создании сети со многим пользовательским режимом работы в локальных и глобальных сетях возникает целый ряд взаимосвязанных проблем по защите информации.

Однако, возникают случаи, когда даже такая защита становится уязвима и не срабатывают программные продукты для защиты информации.

Практика показывает, что несанкционированный пользователь или программные продукты, имеют достаточный опыт в области системного и сетевого программирования, поставили себе целью подключиться к сети, даже имея ограниченный доступ к отдельным ресурсам, рано или поздно все равно может получить доступ к некоторым защищенным ресурсам сети. Поэтому возникает проблема необходимости в создании дополнительных аппаратных и программных средств защиты этих ресурсов от несанкционированного доступа или подключения.

Цель работы. Анализ путей повышения безопасной маршрутизации телекоммуникационных сетей.

В работе проведен анализ существующих способов повышения безопасности, таких как: безопасная маршрутизация (safe routing) и многоуровневая маршрутизация направленных на реализацию основных схем защиты элементов сети: схемы защиты узла, канала, маршрута.

Акцентируется внимание на использовании безопасной маршрутизации с использованием пересекающихся и непересекающихся маршрутов.

Материалы и методы. Как показал проведенный анализ, возможность вычисления вероятности компрометации сообщения переданного в сети, в основном определяется особенностями построения структурной сети и типами используемых путей.

Общеизвестно, что набор путей в сети можно разделить на два подмножества: подмножество непересекающихся путей и подмножество, которое позволяет пересекать узловое связки. Более того, непересекающиеся пути означают только те маршруты с общими узлами назначения источника. Если пути содержат хотя бы один общий узел или ссылки, то они называются пересекающимися путями. Кроме того, если пути имеют общие узлы, они называются путями, которые пересекаются над узлами.

Если они имеют общие ссылки, они называются путями, пересекающимися по ссылкам. Одним из направлений обеспечения определенного уровня информационной безопасности в коммуникационных сетях является реализация механизма, основанного на многоуровневой маршрутизации передаваемого сообщения, ранее разделенного на части в соответствии со схемой Шамира.

В результате использования такой схемы можно уменьшить вероятность компрометации отправленных сообщений, поскольку злоумышленник для компрометации сообщения должен скомпрометировать все пути, обычно не перекрываются, по которым части разделенного сообщения передаются.

Преимущества описанного способа включает в себя тот факт, что использование набора непересекающихся путей при передаче частей конфиденциального сообщения значительно упрощает процесс вычисления вероятности его компрометации в сети.

Поэтому, если использование доступного набора непересекающихся путей не позволяет удовлетворить требование, задача по обеспечению должного уровня информационной безопасности остается нерешенной.

Можно интуитивно предположить, что использование обычных путей в одной топологии сети может привести к повышению вероятности компрометации отправленных сообщений и, как результат, к успешному решению задачи.

Адекватные результаты для случая узлового пересечения путей, могут быть получены только в том случае, если существует настоящая гипотеза о том, что вероятность компрометации всех узлов сети равна нулю и, только узлы могут быть скомпрометированы.

Это справедливо для некоторых классов беспроводных сетей. В более общем случае любой сетевой узел, подверженный сетевым атакам, также может быть всегда представлен, условием его компромисса равным вероятности скомпрометировать смоделирован узел.

В этом контексте мы должны дополнительно ввести еще два типа путей: простые и сформированы последовательным соединением линий связи сети. В свою очередь, композитные пути более сложные структурные формы, включают перекрытия простых путей. В этом отношении мы уточняем ранее введенные обозначения и вводим некоторые дополнительные.

Чтобы обеспечить формулировку выражения для вычисления вероятности компрометации композитного пути в аналитической форме при безопасной маршрутизации, путь должен содержать два типа фрагментов, состоящих из ряда (рис. 1a) или параллельный (рис. 1b).

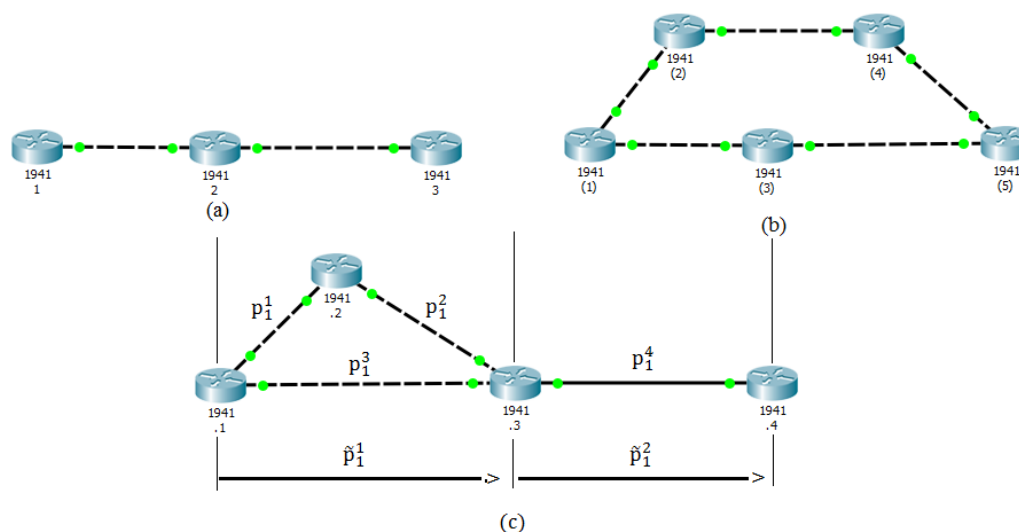

Рис. 1. Пример фрагментированного вида и композитного пути: (а) - последовательный путь, (б) - параллельный, (с) - композитный

Изображение на (рис. 1с) представляет примерный путь с последовательным подключением двух сетевых фрагментов. Первый фрагмент представлен параллельным соединением узлов, а второй - последовательным. Структуру сети содержит один композитный путь, который включает в себя сочетание двух пересекающихся простых путей.

Результаты и обсуждение. Предлагаемый метод безопасной маршрутизации сообщений по нескольким рядовым путям является инструментом для проактивного подхода в качестве повышения уровня информационной безопасности

Это зависит от того, что на основе постоянного анализа состояния сети, ее структуры и параметров безопасности линий связи, а также при сбалансированных частях конфиденциального сообщения по рядовым путям реализуются все доступные возможности чтобы свести к минимуму вероятность компрометации передаваемых данных.

Выводы. В современных компьютерных сетях, одной из важных ролей занимает - безопасность. Уверенность в достоверности и целостности информации, является одним из главных приоритетов любой организации.

В настоящее время основой безопасной маршрутизации на любом предприятии являются: фильтрация, туннелирование, ограничения трафика многоуровневая маршрутизация.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ.

- 1 Лемешко, О.В. Математична модель розрахунку максимальної кількості шляхів, що не перетинаються, при безпечній маршрутизації [Текст] / О.В. Лемешко, О.С. Єременко, А.В. Персіков // Проблеми кібербезпеки інформаційно-телекомунікаційних систем: Збірник матеріалів доповіді та тез; м. Київ, 05-06 квітня 2018 року; Київський національний університет імені Тараса Шевченка /– К.: ВПЦ «Київський університет», 2018. – С. 6-10.
- 2 Лемешко А.В., Єременко А.С. Усовершенствование модели безопасной маршрутизации сообщения с оптимальной балансировкой числа его фрагментов по непересекающимся маршрутам // Захист інформації. – 2015. – Т. 17, №2. – С. 135-142.
- 3 Yeremenko O., Lemeshko O., Persikov A. Secure Routing in Reliable Networks: Proactive and Reactive Approach // Advances in Intelligent Systems and Computing II. CSIT 2017. Springer. (2018), Vol 689. P. 631-655.
- 4 Lou W. SPREAD: Enhancing Data Confidentiality in Mobile Ad Hoc Networks / W. Lou, W. Liu, Y. Fang // INFOCOM 2004. Twenty-third Annual Joint Conference of the IEEE Computer and Communications Societies, IEEE. – 2004. – Vol. 4. – PP. 2404 – 2413

УДК 330.101.52

КОРОНАВІРУС ЯК ФАКТОР НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Гриценко Андрій Андрійович

д.е.н., професор, член корр.

НАН України

ДУ «Інститут економіки та прогнозування»

м. Київ, Україна

Гриценко Олена Аврамовна

д.е.н., професор

Національний юридичний університет імення Ярослава Мудрого

м.Харків, Україна

Анотація: Нестабільність економічного розвитку є закономірною рисою об'єктивного розвитку суспільства. Зараз нестабільність перетворюється в постійну характеристику соціально-економічної динаміки, що породжується різними дестабілізуючими факторами. В сучасних умовах таким чинником став коронавірус. Стимування економічної нестабільності в умовах пандемії передбачає пошук моделі управління, що передбачає синергію соціальних, економічних та екологічних рішень.

Ключові слова: економічна нестабільність, коронавірус, постпадемічна депресія, ліберально-ринкова модель, консервативно-державна модель

Сучасний світ як на рівні національної, так і глобальної економіки зіштовхнувся з надзвичайною ситуацією. Здавалось би виникла медична проблема – з'явився біологічний вірус, який широко розповсюджується майже серед всіх країн. Але суто медична проблема втягнула в свою орбіту всю систему соціально-економічних та політичних відносин, наслідки змін яких ще важко зрозуміти, прогнозувати та оцінити. Це дуже нагадує «Чорного лебедя»

(Насім Ніколас Талеба) [1], основні риси якого непередбачувані події, невизначені наслідки, які дають поштовх історії, змінюють життя як кожної людини, так і суспільства та світу в цілому. Не треба вважати, що ця ситуація стосується тільки медично-лікарської сфери. Вірус, що потрапляє в організм людини впливає не тільки на діяльність всіх його основних органів, але він настільки ж істотно порушує механізми нормального функціонування суспільства, виводить його із стабільного і вводить у критичний стан з усіма можливими наслідками. В цьому відношенні вірус виступає як фактор нестабільності. Нестабільність завжди виступає рисою об'єктивного розвитку суспільства. Але раніше періоди відносної стабільності чергувалися з періодами нестабільності. Зараз нестабільність перетворюється в постійну характеристику соціально-економічної динаміки. Суспільно-економічна динаміка в сучасних умовах набуває характеру дискретно-перманентної нестабільності, коли різноманітні кризові явища виникають під впливом різноманітних факторів, з'являються в будь-якій точці соціально-економічного простору і, швидко розповсюджуючись і перемежуючись, стають глобальними і обумовлюють непрогнозованість розвитку.

Глибинні причини нестабільності коріняться у порушенні соціально-економічних механізмів розв'язання суперечностей, об'єктивно притаманних суспільному розвитку. Сьогодні вочевидь виявляються суперечності природно - соціальної природи людини. Біологічні негаразди людського організму призводять до суттєвого порушення економічних відносин. В таких умовах різноманітні дестабілізаційні чинники (незалежно від природного чи суспільного характеру виникнення) поширюються в світовому просторі і набувають глобального значення. Саме таким дестабілізаційним чинником став Covid-19. Коронавірус нагадав людству про природно-історичний характер розвитку суспільства і хиткість його стану, яка збільшується разом із технічними можливостями впливу на природу і людину.

Ситуацією в світі знепокоений Світовий банк, який вже попереджає про складність майбутнього економічного розвитку. В «Перспективах розвитку

світової економіки» (квітень 2020 р.) звертається увага на те, що світовий прогноз пов'язаний з крайнім ступенем невизначеності. Економічні наслідки залежать від факторів, взаємодія яких важко передбачити, в тому числі від розвитку пандемії, інтенсивності та ефективності заходів її стримування, масштабів порушень поставок, наслідків різкого ускладнення умов на світових фінансових ринках, зрушень у структурі витрат, змін у поведінці (наприклад, неохильність людей відвідувати торгові центри і користуватися громадським транспортом), від впливу на впевненість і волатильність цін на біржові товари. Багато країн стикаються з багаторівневою кризою, яка включає шок в області охорони здоров'я, збої в економіці внаслідок внутрішніх факторів, різке падіння зовнішнього попиту, розворот потоків капіталу і обвал цін на біржові товари. При цьому переважають ризики погіршення ситуації. Щоб уникнути таких небезпечних результатів, необхідні дієві заходи політики. Заходи економічної політики повинні пом'якшувати наслідки спаду активності для людей, компаній і фінансової системи, скорочувати довготривалий глибокий збиток від неминучого серйозного уповільнення зростання і забезпечувати можливість швидкого початку економічного відновлення після того, як пандемія відступить.

Пандемія коронавірусу, яка потрясла світ, протягнеться довгою тінню на багато років. Вона поставила перед всіма країнами неймовірні виклики, які співпадають з багатьма невирішеними економічними, соціальними та політичними проблемами як в кожній окремій країні, так і глобальному світі в цілому. Кожна країна ще буде осмислювати величезні наслідки пандемії, розраховувати втрати та витрати від неї: людські, природні, соціальні, економічні, фінансові та політичні. Якісь наслідки можуть мати позитивний характер, приміром покращення екологічного стану. Але постпандемічне майбутнє буде дуже же неоднорідним та суперечливим.

Пандемія стає величезним викликом для всієї системи суспільних наук. Вона робить сильний поштовх у змінах старого способу мислення, що стає безпорадним для аналізу та пояснення нових ситуацій. Шанси на розуміння

нової ситуації стає можливим шляхом поступового переходу до нового парадигми наукового пізнання. Це передбачає базування соціальних наук на принципах інноваційної, неортодоксальної та цілісної економічної теорії.

Пандемія коронавірусу зіграла роль своєчасного «каталізатора» для нової структурної реформи. Але соціально-економічні наслідки політики карантину в умовах пандемії коронавірусу і початок світової Депресії 2.0 істотно прискорюють кризу в Україні та можуть призвести до незворотних, навіть катастрофічних наслідків для національної економіки, стануть підґрунтям для нових соціальних конфліктів і політичних потрясінь вже до кінця 2020 і початку 2021 р.

Економісти вже почали осмислювати цю ситуацію та шукати шляхи та способи стримування економічних наслідків постпандемічної депресії.

На економістів покладена важлива задача: знайти та обґрунтувати заходи подолання економічних наслідків епідемії. Ці заходи повинні об'єднувати як тактичні інструменти так і стратегічні засоби.

В основі економічної нестабільності знаходиться протиріччя між сукупним попитом та сукупною пропозицією. Порушення цього протиріччя стає початком економічної кризи, яка може перетворитися на довготривалу рецесію, подолання якої з кожним роком може ставати все складнішою. Світовий банк зробив прогностичні тенденції падіння світової економіки в 2020 році. Так в Україні падіння буде до -7.7% , в той час як в емерджентних країнах темпи падіння будуть на рівні 5,2. Кожна країна буде осмислювати напрями подолання економічного падіння. Українські можливості подолання кризи в багато в чому залежать від глобальних процесу.

Економічна нестабільність в Україні включає в себе блоки економічних проблем, які повинні бути вирішені стратегічно та відповідно до яких необхідно розроблювати тактичні інструменти.

Оскільки першою стороною економічної нестабільності стає зниження внутрішнього сукупного попиту (перш за все споживчого), необхідно зрозуміти шляхи його збереження. Саме це стає імпульсом стимулювання економічного

розвитку. Безумовно мова повинна йти про всіх суб'єктів економіки – працюючих, безробітних, які формують внутрішній споживчий сукупний попит. Оскільки депресія представляє собою тривалий період спаду виробництва, що буде супроводжуватися масовим безробіттям, виникає необхідність розробки довготривалих заходів матеріального забезпечення саме цієї прошарки населення.

Другою стороною економічної нестабільності стає складність формування сукупної пропозиції. На останню в першу чергу впливають можливості малого бізнесу, який безпосередньо впливає на задоволення різноманітних потреб населення, і який в даній ситуації постраждає в більшій ступені. Але неможливо без уваги залишити системоутворюючі підприємства (державні чи приватні), які зможуть стати драйверами виходу з кризи. Саме ці підприємства забезпечують основні податкові платежі до бюджету та втягують в свою орбіту багато різноманітних видів виробництва. До таких підприємств відносяться будівництво, залізничний транспорт, авіакомпанії. Жодна авіакомпанія світу не витримає кризи без державної підтримки. Приміром, держава може фінансувати ці підприємства з метою збереження ними робочого місця своїм працівникам.

Безумовно у формуванні економічної нестабільності важливу роль відіграє банківська системи та її інструменти подолання економічної кризи: напрями кредитування, ставки запозичення та таке інш. Важливо виявити роль та значення політики Національного банку України. Відомо, що сьогодні реальні відсоткові ставки центральних банків світу мають негативне значення, що спонукає інвестиційні процеси. І такий процес вважається довготривалим. Для України важко уявити таку політику Національного банку, а значить необхідно розробити свої власні інструменти стимулювання інвестиційну діяльність.

Забезпечення економічної стабільності багато в чому залежить від державного бюджету та можливостей фінансуванню найбільш постраждалих галузей економіки. Дуже важливо зрозуміти наскільки зростатиме державний борг та дефіцит бюджету. На думку деяких економістів в економічній науці

постпандемічного світу буде подолана догма про необхідність збалансування державного бюджету та неприпустимість фінансування дефіциту державного бюджету незалежним центральним банком. Будуть розглядатись погляди щодо можливості та легітимності монетизації дефіциту за рахунок грошової експансії шляхом друку грошей. Скільки додаткових державних грошей, вкинутих в економіку у відповідь на пандемічну кризу, слід спрямувати на інвестиції в інфраструктуру, а скільки на підтримку приватного бізнесу для захисту робочих місць – це питання кожна країна буде вирішувати самостійно, виходячи із своїх економічних парадигм.

На постпандемічну нестабільність буде впливати характер та визначення розміру інфляції, що буде безпечною для економічної ситуації. Деякі економісти вважають, що збільшення темпів інфляція буде допускатися в якості одного із способів фінансування витрат з обслуговування державного боргу. Вважається, що прискорення інфляції не буде великою проблемою. Але це більш стосується розвинутих країн. Оскільки досвід таких країн як Аргентина, Судан, Ангола, Туреччина, і особливо гіперінфляція у Зімбабве та Венесуелі привели до дуже негативних наслідків.

Регулювання економічної нестабільності в кожній країні здійснюється різними шляхами, основними з яких є використання ліберально-ринкової та консервативно-державної моделі, кожна з яких має свої економічні інструменти, позитивні та негативні наслідки.

Так представники першої моделі пропонують схему фінансизації економіки за рахунок збільшення грошової маси та використання державних облігацій. При цьому треба запобігати таким небезпечним наслідкам як втеча капіталу, не прогнозована інфляція та таке інш.

Представники другої моделі пропонують селективні заходи державного регулювання економіки, підтримку сфери охорони здоров'я (формування раціональних резервів медичних ресурсів – ліків, персоналу, капіталу), освіти, шляхом переорієнтації фінансування державного бюджету. При цьому виникає небезпека – збільшення податків, суттєва реструктуризація видатків бюджету,

необхідність проведення секвестру державного та місцевих бюджетів. Для нашої країни небезпечним може стати можливість захоплення грошей державної скарбниці політичними популістами, які під прикриттям пандемії будуть використовувати різні корупційні схеми привласнення. Небезпека може виникнути в разі, коли лобісти сильного бізнесу будуть перехоплювати грошові потоки під прикриттям використання коштів для боротьби з коронавірусом.

Існує модель яка отримала назву «чинізму». Вона використовується в Китаї та побудована на однопартійній системі, в якій править меритократія, з плюралізмом власності в економіці та гнучкою системою поєднання влади невидимої руки ринку та видимої руки держави. Але такий варіант не приваблює розвинуті країни.

Існує варіант створення нового державного капіталізму як політики корпоративної держави в умовах ультра-глобалізації з метою посилення економічного суверенітету, опорою на національний (і пов'язаний із ним транснаціональний) капітал в умовах нової багатополлярної глобалізації.

Економічна нестабільність в Україні багато в чому залежить від ситуації, що складається в світі. Українські ринки суттєво пов'язані із фінансовими ринками світу, що впливає на поведінку інвесторів та виробників. Ситуація з валютним ринком буде суттєво впливати на український платіжний баланс.

Дослідження особливостей економічної політики в умовах пандемії порушує багато фундаментальних питань, приміром співвідношення держави та приватного сектору, державних та ринкових заходів регулювання поведінки суб'єктів економіки, взаємозв'язків ієрархії та мережевих відносин, зміни в алгоритмі свободи людини та її залежності в суспільства.

В якості найкращої шляху подолання кризи пропонується поглиблення глобалізації, що заснована на співпраці між соціальними ринковими економіками. При цьому безумовно ці зв'язки повинні спиратися на національний культурний код кожної країни, особливості її історичного розвитку.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Талеб Нассим Николас. Черный лебедь. Под знаком непредсказуемости.

URL: <https://mybook.ru/author/nassim-nikolas-taleb/chernyj-lebed-pod-znakom-nepredskazuемости-sbornik/read/>

УДК 614.2:616-082.001.57:001.8

**УПРАВЛІННЯ СЛУЖБОЮ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ
ХВОРИМ З ХВОРОБАМИ КРОВІ ТА КРОВОТВОРНИХ ОРГАНІВ НА
РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

Горох Володимир Васильович

директор

Сумська обласна клінічна лікарня

м. Суми, Україна

Сміянов Владислав Анатолійович

д.мед.н., проф.

Сумський державний університет

м. Суми, Україна

Курганська Вікторія Олександрівна

к.мед.н., доц.

Сумський державний університет

м. Суми, Україна

Анотація: представлено комплексну систему управління організацією медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів на рівні регіону яка базується на основі трьох головних компонентів: суб'єкту і об'єкту управління та блоку наукового регулювання. Організаційно-методичною основою забезпечення ефективного управління системою медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів на рівні регіону є використання шести основних аспектів системного підходу.

Ключові слова: хвороби крові та кровотворних органів, медична допомога, надання, управління.

Розроблена функціонально-організаційна модель управління службою надання медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів на

регіональному рівні в сучасних умовах реформування галузі охорони здоров'я, яка складається з об'єкту та суб'єкту управління і блоку наукового регулювання.

Об'єктом управління є служба надання медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів на регіональному рівні.

Суб'єктом, який керує службою надання медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів на рівні закладу охорони здоров'я є медичний директор закладу, а на рівні регіону - керівник управління охороною здоров'я відповідного рівня.

В процесі управління службою надання медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів передбачається наявність та систематичне (щоденне) поповнення всіх видів інформації з питань медичного забезпечення пацієнтів, наявність ресурсів і управління.

Для цього нормативно-розпорядча інформація стосовно організації служби надання медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів (Постанови Кабінету Міністрів, накази МОЗ щодо нормативів, технологій, інструкцій та ін.) своєчасно надходять до закладів охорони здоров'я. Наукова інформація в тому числі дані з доведеною ефективністю мають бути своєчасними і доступними для апарату управління всіх рівнів. Це стосується статистичних даних, інформації щодо результатів діяльності гематологічної служби, використання нових методів діагностики, профілактики та лікування яка розповсюджується на кожний ієрархічний рівень управління за допомогою впровадженої інформаційно-довідкової системи. При цьому інформація із особистих джерел включає в себе реєстр населення з хворобами крові та кровотворних органів, дані соціологічних досліджень, що регулярно проводяться з метою встановлення рівня задоволення гематологічних пацієнтів якістю медичної допомоги, результати спілкуванням з медичним персоналом та статистичні дані про діяльність системи.

Мають бути чітко визначені посадові функції кожної посадової особи в системі охорони здоров'я з питань управління службою надання медичної допомоги

хворим з хворобами крові та кровотворних органів на регіональному рівні, службовий статус кожного медичного співробітника, та службової субординації.

Інформаційні процеси управління мають здійснюватися із збереженням конфіденційності інформації про пацієнтів на основі державної політики інформатизації охорони здоров'я України.

При цьому встановлено такий розподіл управлінських функцій на рівні закладу охорони здоров'я (ЗОЗ): генеральний директор несе відповідальність та управляє матеріально-технічним, фінансовим, кадровим забезпеченням, медичний директор - розробляє заходи з забезпечення населення гематологічною медичною допомогою в ЗОЗ в рамках програми державних гарантій медичного обслуговування населення та контролює їх виконання, а завідувач структурним підрозділом - забезпечує надання медичної допомоги пацієнтам в рамках програми державних гарантій медичного обслуговування населення.

Структурний аспект системного підходу вирішує питання організації внутрішніх взаємозв'язків між всіма компонентами суб'єкту системи служби спеціалізованої (високоспеціалізованої) гематологічної допомоги населенню.

Слід зазначити, що одним із основних видів управління є стратегічний.

Стратегія безпосереднього удосконалення служби надання медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів на рівні регіону, при якій управлінська інформація від апарату управління галузевого рівня та профільного НДІ НАМН України скеровується на рівень управлінь охорони здоров'я обласних держадміністрацій, а тими доводиться до відома медичних працівників ЗОЗ всіх рівнів, які надають медичну допомогу гематологічного профілю. Необхідно враховувати, що система організації гематологічної служби має свій розвиток під впливом багатьох факторів і умов, тому крім стратегічного застосовуються такі види управління як оперативний, ситуаційний, проблемно-тактичний. Взаємозв'язок між апаратом управління та практичними медичними працівниками має здійснюватись при стратегічному

та оперативному видах управліннь на основі лінійного і функціонального зв'язку. За умов ситуаційного управління цей зв'язок буде носити штабний тип управління.

Для оцінки ефективності діяльності служби надання медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів на рівні ЗОЗ застосовують карти і протоколи експертної оцінки ступеня виконання стандартів медичної допомоги, які визначено клінічними протоколами, що затвердженні МОЗ України та даними з доведеною ефективністю. Впровадження інформаційних технологій служить механізмом контролю якості надання медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів.

Зовнішні зв'язки з іншими системами і підсистемами з питань управління діяльністю служби надання медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів визначають комунікаційний аспект системного підходу.

В рамках госпітального округу всі види управлінських і професійних комунікацій оформлюються відповідними протоколами, угодами, сумісними нормативно-правовими актами та ін.

Об'єктом управління є ЗОЗ і медичні працівники які надають медичну допомогу хворим з хворобами крові та кровотворних органів. Склад об'єкту здійснюється на основі:

- застосування інформаційних технологій в менеджменті медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів;
- фінансування заходів з лабораторного обстеження пацієнтів;
- матеріально-технічних можливостей для впровадження сучасних технологій діагностики та лікування хворих з хворобами крові та кровотворних органів;
- забезпечення в достатній кількості висококваліфікованими медичними кадрами;
- забезпечення впровадження та контролю використання даних з доведеною ефективністю та клінічних протоколів, що затверджені МОЗ України і стандартів медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів;

- додержання деонтологічних принципів в професійній діяльності;
- доступності інформації для населення про ЗОЗ в яких надається гематологічна допомога та можливий маршрут пацієнта;
- використання міжнародних стандартів гематологічної допомоги населенню.

Медичні працівники мають приймати участь в заходах з удосконалення організації та підвищення якості медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів та передавати накопичений досвід. Важливим є додержання медичними працівниками деонтологічних аспектів в особистій професійній діяльності, що в комплексі з професіоналізмом, естетичними та професійними принципами формує задоволеність населення отриманою гематологічною медичною допомогою та забезпечує підвищення якості медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів.

Функціональний аспект системного підходу для об'єкту управління означає відповідність ЗОЗ в яких надається гематологічна допомога, державним вимогам стосовно управління закладом охорони здоров'я, організацію кадрового забезпечення, фінансів, якості медичної допомоги та ін. Наявність в ЗОЗ висококваліфікованих лікарів-гематологів при відповідній підготовці ЛЗП-СЛ служить забезпеченню якості медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів. Пропонуємо закладам охорони здоров'я регулярно проводити медико-соціологічні дослідження з метою вивчення задоволеності хворих та членів їх сімей якістю медичної допомоги.

Вирішення системно-структурного питання супроводжується внутрішнім зв'язком між елементами сфери гематологічної допомоги та діагностичними і іншими спорідненими структурами. Ці зв'язки проявляються у заходах з надання гематологічної допомоги в закладах охорони здоров'я в межах госпітального округ, та що здійснюються на рівні сільськогосподарського регіону.

Весь комплекс названих факторів забезпечує зберігати цілісність системи і сприяє її ефективному розвитку.

Системно-інтегративний аспект базується на використанні сучасних, способів, технологій і методів медичної гематологічної допомоги в межах госпітального округу, які визначені в галузевих стандартах. Акредитаційна категорія, що отримав ЗОЗ та укладений договір з НСЗ України свідчить про наявність прийнятого рівня якості надання медичної допомоги. При цьому, вказані компоненти - стандартизація і акредитація, угода з НСЗ України - взаємопов'язані між собою, зокрема, наявність матеріально-технічної бази, необхідної кількості медичних кадрів та використання стандартів медичних технологій є обов'язковою умовою для проведення акредитації закладу охорони здоров'я та укладання угоди НСЗ України.

Вирішення системно-комунікаційного питання потребує впровадження комунікаційних стратегій та зв'язків з державними, недержавними, науковими, громадським і міжнародними організаціями, професійними асоціаціями з питань забезпечення населення з хворобами крові та кровотворних органів медичною допомогою, участь у програмах ВООЗ з питань забезпечення хворих сучасними доступними та якісними медичними послугами.

Важливим аспектом цього компоненту є формування та представлення в тому числі загальнодоступної інформаційної стратегії в розвитку служби медичної допомоги населенню з хворобами крові та кровотворних органів.

Стосовно системно-історичного аспекту, слід зазначити, що на основі набутого власного, національного і світового досвіду з питань організації діяльності служби медичної допомоги населенню з хворобами крові та кровотворних органів здійснюється процес раціонального використання ресурсів та медичних кадрів, безупинного підвищення якості медичних послуг з залученням нових технологій, сучасних способів і методів діагностики та лікування, удосконалення професійної майстерності медичних кадрів, а також процесу управління гематологічною службою.

Блок наукового регулювання, який є одним із головних компонентів моделі управління, включає організацію науково-інформаційного забезпечення з питань надання медичної допомоги населенню з хворобами крові та

кровотворних органів, вивчення і поширення досвіду ВООЗ з питань надання гематологічної кваліфікованої медичної допомоги, а також досвіду охорони здоров'я України з даного питання, організацію зв'язку з науковими установами країни, у т.ч. головним інститутом з проблем захворювань крові та кровотворних органів з метою отримання науково-методичної допомоги, робота асоціації лікарів-гематологів, науково-практичні конференції тощо.

Таким чином, в питанні забезпечення права населення з хворобами крові та кровотворних органів на якісну і доступну медичну допомогу важливим є ефективне управління організацією медичної допомоги хворим з хворобами крові та кровотворних органів на рівні регіону на основі трьох головних компонентів (суб'єкту і об'єкту управління та блоку наукового регулювання) з використанням шести аспектів системного підходу.

**ПАРАМЕТРИ СТАНУ БАЗАЛЬНОЇ ПЛАСТИНКИ ПЛАЦЕНТ У
ВАГІТНИХ НА ФОНІ ЗАПАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ЖІНОЧИХ СТАТЕВИХ
ОРГАНІВ**

Гошовська Аліса Володимирівна

к.мед.н., асистент

Смолен Юліана Олександрівна

студент

Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»

м. Чернівці, Україна

Резюме. В плаценті запальний процес на фоні запальних захворювань жіночих статевих органів визначають переважно в базальній пластинці, яка є фрагментом матково-плацентарної ділянки, що відділився разом з послідом від матки у процесі пологів. Мета дослідження було встановити деякі імуногістохімічні параметри стану інвазивного цитотрофобласта запально зміненої базальної пластинки плаценти у вагітних на фоні запальних захворювань жіночих статевих органів.

Матеріал і методи дослідження. Імуногістохімічними і гістологічними методами вивчено 36 спостережень вагітних із запальними захворюваннями жіночих статевих органів і 40 плацент жінок з фізіологічним перебігом вагітності і пологів. Досліджено основне місце локалізації специфічного та неспецифічного запалення плаценти – базальну пластинку у жінок основної групи. Результати дослідження. Встановлено, що у вагітних на тлі урогенітальних інфекцій, в порівнянні з фізіологічною вагітністю в цитоплазмі інвазивного цитотрофобласта базальної пластинки має місце зниження концентрації гормону плацентарного лактогена, активація проапоптичного

протеїна VAX на фоні незміненої концентрації протиапоптичного протеїна Bcl-2.

Ключові слова: запальні захворювання жіночих статевих органів, плацента, інвазивний цитотрофобласт

Вступ. Плацентарна дисфункція (ПД) є однією з найважливіших проблем сучасного акушерства й перинатології, займає одне з перших місць серед причин перинатальної захворюваності та смертності. За результатами сучасних досліджень 20-60% випадків перинатальної смертності безпосередньо пов'язані з патологією плаценти. Висока частота патології плода та новонародженого у жінок з ПД вимагає подальшого поглибленого вивчення механізмів її формування та розробки методів її діагностики.

Первинна ПД виникає в період раннього ембріогенезу і плацентації під впливом різноманітних факторів (генетичних, інфекційних, хімічних тощо), які в залежності від біологічної специфіки можуть впливати на статеві клітини батьків, розвиток зародка, формування трофобласту і плаценти. В плаценті запальний процес на фоні запальних захворювань жіночих статевих органів (ЗЗЖСО) визначають переважно в базальній пластинці [1,2], яка є фрагментом матково-плацентарної ділянки (МПД), що відділився разом з послідом від матки у процесі пологів. Однак, відомо, що на фізіологічно необхідні гестаційні перебудови спіральних артерій МПД найбільший вплив мають інші клітини – інвазивний цитотрофобласт, оскільки саме вони, завдяки власним металопротеїназам, занурюючись у стінку спіральних артерій, викликають їх характерні морфологічні зміни [2]. Наслідком такого процесу є стійке розширення цих судин, чим і забезпечується адекватний потребам плоду у певний термін гестації приток материнської крові до інтервільозних просторів плаценти. В останній час увагу науковців все більше привертають процеси апоптозу клітин плаценти. Для плаценти, як і для багатьох інших органів, найбільш суттєвими регуляторами апоптозу є протеїни сімейства Bcl-2, особливо проапоптотичний протеїн VAX і сам протиапоптотичний онкопротеїн

Vcl-2 [2,4,5]. Функцію трофобласта МПД також добре віддзеркалює концентрація гормону плацентарного лактогену [2].

Мета дослідження. Встановити деякі імуногістохімічні параметри стану інвазивного цитотрофобласта запально зміненої базальної пластинки плаценти у вагітних на фоні ЗЗЖСО.

Матеріал і методи дослідження. Вивчено 36 спостережень у вагітних на фоні запальних захворювань жіночих статевих органів та 40 плацент жінок з фізіологічним перебігом вагітності та пологів (всі плаценти терміном гестації 37-41 тиждень). Досліджено основне місце локалізації специфічного та неспецифічного запалення плаценти – базальну пластинку у жінок основної групи. Особливістю забору тканини плаценти було те, що вибирали місця з найбільшою товщиною базальної пластинки. Окрім загально-оглядової методики забарвлення гістологічних зрізів гематоксиліном і еозином та методики на кислотостійкі бактерії за Циль-Нільсенем, використані імуногістохімічні методики визначення проапоптотичного протеїну ВАХ, протиапоптотичного протеїну Vcl-2 [5], гормону плацентарного лактогену [2].

Кількісні дослідження інтенсивності і характеру специфічного зафарбовування проводили наступним чином. Спочатку цифровою камерою отримували цифрові копії оптичного зображення фрагментів базальної пластинки при використанні об'єктива мікроскопа x70 (водна імерсія). Потім цифрові копії зображення аналізували за допомогою ліцензійної копії комп'ютерної програми «ВидеоТест – Размер 5.0» (ООО Видеотест, Россия, 2000) – виконували комп'ютерну мікроденситометрію. Аналіз здійснювався на підставі замірів по всій площі зрізу цитоплазми кожної клітини за двома показниками: «Оптична щільність» (у відносних одиницях оптичної щільності), «Відхилення яскравості» (в одиницях яскравості).

Результати дослідження. У всіх 36-ти спостереженнях інфікування вагітних мали місце ознаки запалення в базальній пластинці, зокрема, у 27 спостереженнях – осередкове специфічне запалення з формуванням казеозного некрозу, оточеного епітеліоїдними клітинами, лімфоцитами та поодинокими

клітинами Ланганса, у 9 спостереженнях – неспецифічне запалення з осередками нерегулярної форми та розмірів у вигляді лімфоїдно-макрофагальних накопичень. У більшості спостережень у базальній пластинці виявлені кислотостійкі бактерії.

Спіральні артерії на фоні ЗЗЖСО у всіх вагітних в основному не мали достатніх гестаційних перебудов і тому характеризувалися вузьким просвітом, тоді, коли при фізіологічній вагітності більшість артерій названого типу мали необхідні зміни в стінці і, відповідно, широкий просвіт. При інфекційному інфікуванні у порівнянні з фізіологічною вагітністю у стінці спіральних артерій мало місце зниження кількості клітин інвазивного цитотрофобласта у середньому у 3,8 рази ($p < 0,05$), тоді коли в поверхневих відділах базальної пластинки кількість клітин інвазивного цитотрофобласта між групами спостереження не відрізнялася ($p > 0,05$).

На підставі імуногістохімічних досліджень встановлено наступне.

У всіх плацентах цитоплазма інвазивного цитотрофобласта різної локалізації в межах базальної пластинки проявляла чітку експресію антигену протеїну VAX, що проявлялося характерною комбінацією дифузного та мікромакрогранулярного забарвлення. У процесі комп'ютерної мікроденситометрії встановлені наступні параметри. При фізіологічній вагітності інтенсивність забарвлення становила $0,149 \pm 0,011$ відносних одиниць оптичної щільності, а при ЗЗЖСО – $0,289 \pm 0,014$ відносних одиниць оптичної щільності ($p < 0,001$). Ці дані вказують на зростання концентрації проапоптотичного протеїну VAX в цитоплазмі інвазивного цитотрофобласта базальної пластинки при ЗЗЖСО. Однак, на підсилення активності цього протеїну вказувала ще й зміна характеру його розподілу по цитоплазмі, що видно було по зростанню ступеня гранулярності забарвлення. Зокрема, середня величина показника «відхилення яскравості» становила при фізіологічній вагітності $5,6 \pm 0,61$ одиниць яскравості, а при ЗЗЖСО – $27,2 \pm 1,82$ одиниць яскравості ($p < 0,001$).

При цьому між фізіологічною вагітністю та ЗЗЖСО будь-яких відмінностей у середній концентрації протиапоптотичного протеїну Vcl-2 у цитоплазмі клітин

інвазивного цитотрофобласта не виявлено. Так, при фізіологічній вагітності інтенсивність забарвлення на протеїн Vcl-2 становила $0,104 \pm 0,006$ відносних одиниць; при ЗЗЖСО – $0,106 \pm 0,009$ відносних одиниць ($p > 0,05$). Оскільки протеїн Vcl-2 проявляє свою протиапоптотичну дію в основному за рахунок нейтралізації (шляхом хімічного зв'язування у гетеродимер) проапоптотичного протеїну VAX [6], то вищевказана ситуація з зростанням активності протеїну VAX при відсутності реакції з боку протеїну Vcl-2 означає щонайменше два важливих моменти.

Перший момент. За вказаних умов має відбуватися підсилене відмирання клітин інвазивного цитотрофобласта. Доказом цього є вищезгадане зменшення числа клітин інвазивного цитотрофобласта в стінках судин спіральних артерій. З триманих даних можна констатувати, що процеси апоптозу запускаються вже у поверхневих шарах базальної пластинки, тож по мірі пересування (шляхом інвазії) цитотрофобласта до стінки спіральних артерій, частина клітин з даної популяції відмирає.

Другий момент. Оскільки, зростання активності протеїну VAX викликає мітохондріальну дисфункцію [6], наслідком чого, без сумніву, має бути енергетичний дефіцит у клітині, що, в свою чергу, може призвести до порушень специфічної синтетичної функції цитотрофобласта, зокрема стосовно його гормонів. Підтвердженням такого припущення стали результати вивчення концентрації гормону плацентарного лактогену в цитоплазмі клітин інвазивного цитотрофобласта. Зокрема, встановлено, що при фізіологічній вагітності в цитоплазмі клітин інвазивного цитотрофобласта інтенсивність специфічного імуногістохімічного забарвлення на плацентарний лактоген становила $0,264 \pm 0,012$ відносних одиниць, а при ЗЗЖСО вона була значно нижчою — $0,183 \pm 0,011$ відносних одиниць ($p = 0,002$).

Висновок. У вагітних на фоні запальних захворювань жіночих статевих органів у порівнянні з фізіологічною вагітністю у цитоплазмі інвазивного цитотрофобласта має місце зниження концентрації гормону плацентарного лактогену та активізація проапоптотичного протеїну VAX на фоні незміненої

концентрації протиапоптотичного протеїну Bcl-2. Вказані факти ураження популяції інвазивного цитотрофобласта можуть пояснити недостатність гестаційних перебудов спіральних артерій матково-плацентарної ділянки при ЗЗЖСО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цинзерлинг В.А. Перинатальные инфекции. (Вопросы патогенеза, морфологической диагностики и клинико-морфологических сопоставлений). Практическое руководство / В.А. Цинзерлинг, В.Ф. Мельникова - СПб: Элбиз СПб, 2012. – 352 с.
2. Benirschke K. Pathology of the Human Placenta / K. Benirschke, P. Kaufmann, R.N. Vaergen. - [5 rd. ed]. – New York : Springer, 2016. – 1050 p.
3. Давиденко І. С. Імуногістохімічний розподіл протеїнів ВАХ та Bcl-2 у клітинах Гофбауера плаценти при залізодефіцитній анемії вагітних / І.С. Давиденко // Буковинський медичний вісник. – 2015. – Т9, №3. – С.88-91.
4. Давиденко І. С. Апоптоз у клітинах матково-плацентарної ділянки при залізодефіцитній анемії вагітних / І.С. Давиденко, В.П. Пішак, М.Ю. Коломоєць, І.Й. Сидорчук, О.В. Пішак, І.Ф. Курченко // Клінічна анатомія та оперативна хірургія. – 2016. – Т.5, №1. – С.13-19.
5. Burlacu A. Regulation of apoptosis by Bcl-2 family proteins / A. Burlacu // J. Cell. Mol. Med. – 2013. – Vol. 7, N 3. – P. 249 – 257.

УДК : 618.11/.16-002-071.1-055.2

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ТА АКУШЕРСЬКО-ГІНЕКОЛОГІЧНОГО АНАМНЕЗУ У ЖІНОК НА ФОНІ ЗАПАЛЬНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ЖІНОЧИХ СТАТЕВИХ ОРГАНІВ

Гошовська Аліса Володимирівна

к.мед.н., асистент

Стахова Вікторія Вікторівна

студент

Вищий державний навчальний заклад України

«Буковинський державний медичний університет»

м. Чернівці, Україна

Вступ. Проблема виношування вагітності на тлі запальних захворювань жіночих статевих органів до теперішнього часу представляє великий науковий інтерес для акушер-гінекологів і перинатологів, оскільки основною причиною гестаційних ускладнень є внутрішньоутробне інфікування плода і новонародженого. Важливість і актуальність проблеми пояснюється великим числом ускладнень під час вагітності, пологах та післяпологовому періодах.

Мета дослідження. Провести ретроспективний аналіз соціального стану, акушерсько-гінекологічний анамнез перебігу вагітності та гестаційних ускладнень у жінок на фоні запальних захворювань жіночих статевих органів.

Матеріали і методи. Згідно поставленої мети було проведено ретроспективний аналіз соціального стану, акушерсько-гінекологічний аналіз перебігу вагітності у жінок на тлі запальних захворювань жіночих статевих органів. Клініко-лабораторне та мікробіологічне обстеження було проведено 67 жінкам віком від 19 до 46 років. Основну групу склали 37 жінок з ознаками запальних захворювань жіночих статевих органів, контрольну групу склали 30 практично здорових жінок.

Обговорення результатів дослідження.

Розподіл вагітних основної та контрольної груп здійснювався за віковими категоріями і показав, що переважна більшість обстежених вагітних в основній групі була середньої вікової групи — від 21 до 30 років - 34 особи; молодші 20-ти років – 27 пацієнток; старших 30 років – 9. У контрольній групі віковий розподіл суттєво не вирізнявся. Ці дані відображені у таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл вагітних за віковими категоріями

Групи обстежених	До 20 років	Від 21 до 30 років	Від 30 до 40 років
Основна група, n=35	12,8%	48,6%	38,6%
Контрольна група, n=30	7,5%	57,5%	35,0%

Примітка:

n — число спостережень в групах спостереження.

Слід зазначити, що переважна кількість вагітних основної групи були соціально дезадаптовані порівняно із здоровими та мали шкідливі звички. Більша частина жінок основної групи відмічали тютюнопаління - 29 (84,3%), порівняно з групою контролю - лише 7(17,5%) жінок.

Встановлено, що 16(22,9%) вагітних основної групи перебували в цивільному шлюбі, а 19(77%) були або розлученими, або самотніми. У групі контролю переважали заміжні жінки.

Більша частина вагітних основної групи не знаходилася на диспансерному обліку з ранніх термінів вагітності у жіночій консультації, а дана вагітність була не бажаною у 43(61,4%), коли в контрольній групі таких випадків не спостерігали.

Аналіз соціальної зайнятості вагітних, показав, що переважна більшість пацієнток основної групи були робітницями — 18(40%) жінок, або домогосподарками — 7(38,6%), соціально-незабезпечені жінки склали 6 (17,1%) осіб, без постійного місця проживання – 4 (4,3%). У контрольній групі переважали: службовці — 12(45%) та робітниці – 6(27,5%) жінок, домогосподарки - 7 (17,5%) вагітних, студенти – 5 (10%). Таким чином, можна

дійти висновку, що значна кількість вагітних основної групи відносилися до малозабезпечених та соціально-дезадаптованих жінок на відміну від жінок контрольної групи

Проаналізувавши зросто-вагові показники в обох групах вагітних, при класифікації на підгрупи за вагою: до 65 кг, від 65 до 74 кг, від 75 до 85 кг, більше 85 кг, а також за зростом: зріст 160—170 см, зріст, більше 170 см, нами встановлено, що в основній групі вагітні мали у середньому меншу вагу, ніж у групі контролю. Вірогідних розбіжностей між параметрами зросту у жінок, з ознаками запального процесу та контрольною групою не виявлено ($p > 0,05$).

Розподіл обстежених вагітних за зростом та масою тіла наведений у таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл обстежених вагітних за масою тіла та зростом

Групи обстежених	До 65 кг	Від 65 до 74 кг	Від 75 до 85 кг	Більше 85 кг	Середній зріст, см (160-170)	Середній зріст, см >170 см
Основна група, n= 35	11 (31,4%)	9 (25,7%)	8 (22,9%)	7 (20%)	29 (82,8%)	6 (17,1%)
Контрольна група, n=30	8 (26,7%)	12 (40%)	6 (20%)	4 (13,3%)	26 (86,7%)	4 (13,3%)

Розподіл обстежених груп проводився за даними акушерсько-гінекологічного анамнезу, клінічною картиною (скарги), даними об'єктивного гінекологічного обстеження, результатами бактеріоскопічного та бактеріологічного досліджень вмісту піхви. Визначаючи соматичний анамнез у обстежених жінок слід зазначити, що висока частота екстрагенітальних захворювань відмічалася у жінок основної групи, а саме діагностовано захворювання шлунково-кишкового тракту у 21, захворювання сечовидільної системи – 7, захворювання ендокринної системи – 4, серцево-судинної системи – 3.

Гінекологічні захворювання в анамнезі, які відігравали певну роль у виникненні ПД, яку діагностовано у вагітних основної групи. Відмічено, що у всіх жінок, які страждали на запальними захворюваннями матки і придатків, у всіх випадках лабораторно підтверджені збудники інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ). З них - у 3-х (8,5%) в анамнезі - позаматкова

вагітність, у 4-х (11,4%) - кісти яєчників, у 5-х (14,3%) – фіброміома тіла матки; у 21(60%) виявлена ерозія шийки матки та еродований ектропіон. Аднекситом страждали 28 (80%), ендометритом після штучного абортів 2 (5,7%) жінок; у 2-х (5,7%) діагностовано поліп цервікального каналу. У жінок контрольної групи не були відмічені запальні захворювання ЖСО, а гінекологічні захворювання в анамнезі склали 47,9%: ерозії шийки матки незапального характеру 2 (6,6%), позаматкова вагітність у однієї (3,3%), кісти яєчників у 2 (6,6%), поліп цервікального каналу у 1 (2,5%). Ендометрит та фіброміома тіла матки у контрольній групі не зареєстровано.

Отже, нами відмічено, що частота гінекологічних захворювань в основній групі вагітних значно перевищує показники контрольної групи.

Слід зазначити, що у всіх жінок основної групи прояви ЗЖСО проявлялися клінічно: скаржилися на білі (100%), печію та свербіння в ділянці зовнішніх статевих органів (39%) і в піхві (48,%), дізуричні явища – (17%), дискомфорт під час та після статевого акту - (28%).

Характер вагінальних білей був різним: слизові виділення – у 11 (11,0%), сирні – 22(22%), пінисті – 18 (18,0%), гнійні – 16(16,0%), сукровичні – 6(6%). Інколи пацієнтки відзначали змішаний характер виділень: водянисті з домішками сирних і пінистих (76%) виділень.

Оцінка кількості вагінальних виділень була оцінена макроскопічно: незначна кількість – у (13%), помірна – у (26%), значна - у (61%).

При об'єктивному обстеженні у 26 жінок основної групи було виявлено гіперемію шкіри і слизових оболонок вульви і піхви і у 93% гіперемію та набряк слизової піхви. Під час кольпоскопічного обстеження у 39,0% жінок виявлено явища ендочервіциту і дисплазії епітелію вагінальної частини шийки матки.

При проведенні бактеріоскопічного дослідження вагінальних мазків у всіх пацієнток основної групи виявили III та IV ступінь чистоти вагінальної флори. Визначалися невелика кількість паличок Додерлейна, велика кількість лейкоцитів, помірна кількість епітелію, значна кількість кокової та змішаної

флори. Середня кількість лейкоцитів у мазках становила 48-61 у 41% жінок основної групи, значна кількість епітелію спостерігалась у 51% жінок, помірна – у 14% жінок. За результатами бактеріологічних досліджень встановлено, що запальні процеси жіночих статевих органів перебігають на фоні порушення мікрофлори піхви з наступним інфікуванням патогенними та умовно-патогенними мікроорганізмами. Нами виявлено, що у 92% випадків мають місце мікробні асоціації, які були представлені факультативними аеробами, анаеробами.

Оцінюючи перебіг першого триместру гестації у жінок обстежених груп слід зазначити, що у вагітних при інфекційних процесах в періоді плацентації(основна група)спостерігали значно більшу частоту ускладнень гестації порівняно з групою контролю. Слід зазначити, що у вагітних основної групи, мали місце анемія (68,5%), гестози першої (62,8%) половини вагітності, загроза переривання вагітності (74,3%), часткове відшарування хоріону та плаценти (71,4%), загострення супутніх екстрагенітальних захворювань (59,5%). У вагітних контрольної групи ці ускладнення проявлялися значно рідше в порівнянні з основною групою. Детальний аналіз частоти ускладнень у групах дослідження наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Характеристика ускладнень вагітності у жінок основної та контрольної груп

Групи дослідження	Анемія	Гестози половини вагітності I	Загроза переривання вагітності	Часткове відшарування хоріону, плаценти або
Основна група, n=35	24 (68,5%)	22 (62,8%)	26 (74,3%)	25 (71,4%)
Контроль, n=30	9 (30%)	7 (23,3 %)	6 (20%)	4 (13,3%)
P	0,017	0,012	0,002	0,015

Примітка:

P - ступінь достовірності різниць показників в порівнянні з контролем;

n - число спостережень

Висновки. Таким чином, інфекційні процеси ЖСО є вагомим чинником ризику ускладнень під час вагітності, особливо в період формування плацентарного комплексу та виникнення первинної плацентарної дисфункції, яка проявляється в ранні періоди гестації, тому особливого значення має прегравідарна підготовка жінок із запальними захворюваннями ЖСО та раннє виявлення у вагітних патогенної та умовно-патогенної мікрофлори, удосконалення методів діагностики ПД на тлі інфекційних процесів та підбір індивідуальних схем профілактики та лікування специфічного процесу під час вагітності.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Цинзерлинг В. А. Перинатальные инфекции. (Вопросы патогенеза, морфологической диагностики и клинико-морфологических сопоставлений). Практическое руководство / В.А.Цинзерлинг, В.Ф. Мельникова - СПб: Элби СПб, 2012. – 352 с.
2. Інфекції та вагітність / [Б.М. Венцківський, А.В. Заболотна, О.О. Зелінський, А.Я. Сенчук]//ОКФА, Одеса. -2013. – 362 с.
3. Нагорная В.Ф. Двухступенчатый подход к лечению вагинальных инфекций / В.Ф. Нагорная // Репродуктивное здоровье женщины . – 2007. - № 1(30). – С. 188-189
4. Романенко Т. Г. Коррекция нарушений микробиоценоза половых путей у женщин группы высокого риска / Т.Г. Романенко, Е.В. Форостяная // Репродуктивное здоровье женщины. – 2011. - №4 (20). – С. 114-115.
5. Infections of the lower female genital tract during childhood and adolescence / [E. Deligeoroglou, N. Salakos, E. Matrakis et.al.] // Clin. Exp. Obstetr. Gynecol. – 2006. - №3. – V. – 31. – P.175-178.

УДК 338.22

СОЦИАЛЬНОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ

Гладкий Никита Александрович

к.э.н., доцент

Донецкий национальный университет

экономики и торговли им. М. Туган-Барановского

г. Донецк, Украина

Аннотация: На основе исследования методологических основ социального предпринимательства существующих подходов обоснована необходимость применения ценностно-мировоззренческого концептуального подхода и дано авторское определение категории «социальное предпринимательство».

Ключевые слова: методология, предпринимательство, социальное предпринимательство, концептуальный подход, ценностно-мировоззренческий подход.

Изменение условий жизнедеятельности общества вызвано рядом сформировавшихся объективных предпосылок: во-первых, развитие коммуникационных технологий, что способствует быстрому обмену информацией между различными социальными группами. Во-вторых, изменение методов и инструментов осуществления социальной политики в рамках отдельных государств, что касается непосредственно реализации программ поддержки незащищенных групп населения. В-третьих, коммерциализация самой сферы общественно-социальных услуг, что вызвано расширением спектра социальных потребностей населения. В-четвертых, непрекращающийся рост дифференциации доходов, что усиливает неравенство в обществе. Данные процессы усиливают социальную напряженность в обществе и формируют объективную необходимость в появлении качественно

новых форм организации хозяйственной деятельности. Фактически перечисленные предпосылки можно рассматривать в качестве фундамента зарождения и формирования социального предпринимательства, которое призвано в процессе функционирования минимизировать социальную напряженность в обществе.

Исследованием сущности, содержательности предпринимательства, его роли и места в национальной экономике в разные исторические эпохи занимались классики экономической теории: Маршал А., Шумпетер Й.А., Кейнс Дж.М., Мизес Л. фон, Найт Ф., Хайек Ф. фон., Друкер П.Ф. Их фундаментальные труды являются методологической основой исследования объективности и сущности социального предпринимательства. Не смотря на большое количество научных разработок по указанной проблематике, до настоящего времени не сформирована четкая позиция относительно содержательности термина «социальное предпринимательство» и концептуальных подходов к его исследованию, что и обуславливает цель статьи.

Социальное предпринимательство необходимо рассматривать в контексте общей теории предпринимательства. Основные идеи теории предпринимательства вполне применимы как в традиционном секторе экономики, так и в социальной сфере, не смотря на то, что цели производства в этих секторах кардинальным образом отличаются. Если традиционное производство своей конечной целью имеет получение прибыли и накопление богатства, то для социального предпринимательства – богатство – это средство для достижения свой цели, которую впервые сформулировал Мухаммад Юнус (Бангладеш), основатель банка Grameen, нобелевский лауреата премии мира. Сформулированные им принципы социального предпринимательства лежат в основе его определения и являются общепризнанными в мировом сообществе. Главная цель социального предпринимательства заключается не в максимизации прибыли, а в борьбе с бедностью или любой другой социальной проблемой.

Предпринимательство как социально-экономическое явление воспринимается далеко неоднозначно. С одной стороны, это отрицательное явление, противоречащее этическим установкам и нормам нравственности. С другой – основа экономической и политической свободы общества. Исследователи рассматривают предпринимательство с различных точек зрения: функция реализации деятельности, стиль хозяйствования, деятельность, направленная на максимизацию прибыли, инновационная деятельность, стиль управления и хозяйствования.

С целью раскрытия сущности и содержания такой сложной экономической категории как «социальное предпринимательство» считается обоснованным проведение ретроспективного анализа эволюции теоретических взглядов, сформировавшихся в рамках различных направлений и школ экономической теории (см. табл. 1.).

Современный этап развития теории социального предпринимательства характеризуется междисциплинарностью (содержание понятия исследуется в рамках различных наук, наиболее активно в рамках социальной философии и экономической теории) и альтернативностью (сформировались несколько концепций понимания содержательности данной категории).

Анализ научных трудов, прямо или косвенно связанных с проблематикой социального предпринимательства, позволил выделить широкий и узкий подходы к определению его сущности. Широкая трактовка сводится к восприятию социального предпринимательства как деятельности, направленной на удовлетворение социальных потребностей слабо защищенных слоев населения (И. Марти, С. Осберг). Узкая – социальное предпринимательство – это инновационный подход в деятельности, направленный на решение наиболее острых социальных проблем (М. Кувшинова, Г. Диз). Отличие приведенных подходов заключается в наличии, в первом случае, ценностной ориентации, либо в приоритете предпринимательства над социальной составляющей – во втором.

Таблица 1

Эволюционное развитие категории «предпринимательство»

№	Автор	Характеристики предпринимательства
1	Маршал А. [1]	Считал предпринимательство двигателем экономического прогресса. Расширил классификацию факторов производства, добавив четвертый ресурс – предпринимательскую способность.
2	Шумпетер Й.А. [3]	Предпринимательство – функция общественной формации. Предприниматель – новатор, использующий новые комбинации факторов производства, способный на риск.
3	Кейнс Дж.М. [4]	Предприниматель – активный субъект экономики, способный на риск, обладает определенными социопсихическими особенностями, не всегда действует рационально.
4	Мизес Л. фон [5]	Предпринимательство – основной экономический ресурс (фактор производства). Предприниматель – субъект, ищущий сферы применения факторов производства.
5	Найт Ф. [6]	Предприниматель – субъект, осуществляющий деятельность в условиях риска. Раскрыты сущностные характеристики риска, природа неопределенности и их влияние на прибыль предпринимателя
6	Хайек Ф. фон [8]	Предприниматель – новатор, человек творческий, а характер этого творчества зависит от уровня контроля за его деятельностью со стороны государства.
7	Друкер П.Ф. [9]	Предпринимательство – форма реализации инициативы и предприимчивости. Предпринимательство – новаторская деятельность, имеющая социальную направленность.

В настоящее время в науке сложилось несколько подходов к определению сущности социального предпринимательства. Систематизация теоретических подходов на основе особенностей различных методологий позволила выделить: функциональный, инновационный (модернистский), междисциплинарный, макроэкономический, микроэкономический, институциональный и социальный подходы.

В рамках каждого из подходов социальное предпринимательство имеет свои смысловые характеристики: в зависимости от уровня на котором проводится исследование: глобальный, национальный, локальный; в зависимости от мисси в создании социальных ценностей (инновационное развитие, использование

экономических ресурсов, формирование новых возможностей, помощь малоимущим и т.д.); в зависимости от результата, который можно обеспечить (создание общественных благ, внедрение инновационных идей и моделей, решение экологических или социальных проблем); в зависимости от цели функционирования (социальные изменения, помощь нуждающемуся, помощь сообществу, служба человеку); в зависимости от специфики деятельности (использует экономические ресурсы, создает социальную ценность и получает прибыль, благотворительность). Считаем, что все указанные подходы к исследованию предпринимательства важны, не смотря на их существенные различия. По сути, отражают различные стороны этого явления, характеризуя его как метод хозяйствования, экономический процесс или систему отношений. Однако для более точного определения сущности социального предпринимательства считаем целесообразным применить ценностно-мировоззренческий подход. Объективность его применения можно аргументировать следующим: во-первых, стремительная трансформация мировых экономик, вызванная глобализацией, способствует изменению ценностных и социальных ориентиров развития общества. Во-вторых, ценностные изменения определяют внутренние трансформации в социуме, т.е. способствуют преобразованию вторичных по отношению к ценности параметров социума: политики, культуры, институтов и т.д. В-третьих, как показывают примеры новейшей истории (финансовый кризис 2008 г., пандемия COVID – 19), возникающие глобальные проблемы решаются не мировым сообществом, а каждым национальным государством в отдельности. Такое положение вещей предполагает перераспределение социальных функций государства. В-четвертых, эволюция общественных отношений привела к смещению целевых ориентиров в бизнесе от максимизации прибыли при любых условиях (экономическая ценность) к служению обществу и получению социальной ценности. В-пятых, позиционирование предпринимательства в современном информационном обществе зависит от характера труда: индивидуальный уровень труда (человек), локальный уровень труда

(предприятие), национальный уровень (государство), глобальный уровень (мировое сообщество), т.е. должно восприниматься как система отношений.

Исходя из приведенной аргументации, считаем целесообразным применение ценностно-мировоззренческого подхода как подхода позволяющего исследовать социальное предпринимательство с позиции равнозначной функциональной составляющей в системе «государство – предприниматель – общество».

В рамках ценностно-мировоззренческого концептуального подхода социальное предпринимательство считаем правомерным рассматривать как: самостоятельную функциональную составляющую экономической системы, осуществляющую деятельность по созданию и потреблению социальной и экономической ценности на основе оптимального перераспределения социальных функций и обязанностей между государством и предпринимателем.

Результаты проведенных исследований сущности и содержания понятия «социальное предпринимательство» как социально-экономического феномена, сведены к выводам:

1. В настоящее время в науке сформированы несколько подходов к определению сущности социального предпринимательства: функциональный, инновационный (модернистский), междисциплинарный, макроэкономический, микроэкономический, институциональный и социальный подходы.
2. На основе изучения и систематизации подходов к определению сущности социального предпринимательства сделан вывод относительно объективности применения качественно нового концептуального подхода – ценностно-мировоззренческого как подхода позволяющего исследовать социальное предпринимательство с позиции равнозначной функциональной составляющей в системе «государство – предприниматель – общество».
3. Применение ценностно-мировоззренческого концептуального подхода позволило сформулировать определение категории «социальное предпринимательство»: самостоятельная функциональная составляющая

экономической системы, осуществляющая деятельность по созданию и потреблению социальной и экономической ценности на основе оптимального перераспределения социальных функций и обязанностей между государством и предпринимателем.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Маршал А. Основы экономической науки / предисл. Дж.М. Кейнс: пер. с англ. В.И. Бомкина, В.Т. Рысина, Р.И. Столпера. – М.: Эксмо, 2007. – 832 с.
2. Гальперин В.М. Микроэкономика / В.М. Гальперин, С.М. Игнатъев, В.И. Моргунов – СПб: Экономическая школа, 2000. – Т2. – 503 с.
3. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / предисл. В.С. Автономова; пер. с нем. В.С. Автономова, М.С. Любского, А.Ю. Чепуренко; пер. с англ. В.С. Автономова, Ю.В. Автономова [и др.]. – М.: Эксмо, 2007. – 864 с.
4. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное / вст. Ст. Н.А. Макашевой. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.
5. Мизес Л. фон Человеческая деятельность: трактат по экономической теории / пер. с 3-го испр. англ. изд. А.В. Кудрявцева. – Челябинск: Социум, 2008. – 878 с.
6. Найт Ф. Понятие риска и неопределенности // THESIS. 1994. Вып. 5. С. 12 – 28.
7. Блауг М. 100 великих экономистов после Кейнса / пер. с англ. под ред. М.А. Сторчевого. – СПб.: Экономическая школа, 2008. – 384 с.
8. Хайек Ф. фон. Право, законодательство и свобода / пер. с англ. изд. Б. Пинскера, А. Кустарева. – Челябинск: ИРИСЭН, 2006. – 648 с.
9. Друкер П.Ф. Рынок: как выйти в лидеры. Практика и принципы. – М.: Дело, 1992. – 352 с.

**ПАСИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ СОЦМЕРЕЖ ЯК ПРЕДИКТОР
САМОТНОСТІ ТА ДЕПРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ**

Гудімова Алісар Халєдівна

аспірантка

Одеський національний університет

імені І.І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Анотація: У статті розглядається неоднозначність ролі соціальних мереж в житті сучасних підлітків. У наш час підлітки проводять у соціальних мережах більшість часу в порівнянні з реальним спілкуванням, що має неоднозначний вплив на психологічне здоров'я. З метою встановлення можливих шкідливих наслідків на психологічне благополуччя підлітків було проведено емпіричне дослідження.

Ключові слова: психологічне благополуччя, соціальні мережі, підлітковий період, віртуальна комунікація, самотність

Проблема самотності та соціальних мереж є актуальним питанням сучасності. Отримані дані дозволили встановити, що підлітки відчують себе самотніми ($7,76 \pm 0,215$ балів), що характеризується відчуттям психологічної окремоті, власної індивідуальності, яке зумовлено співвідношенням ідентифікації та відділення у зв'язку з віртуальною комунікацією. Використаний опитувальник С.Г. Корчагіної дозволяє виділити типи самотності [1]. Отже, нами були отримані наступні результати. Дифузна самотність ($6,63 \pm 0,130$) у соціальних мережах може бути пояснена комбінацією тривожності, емотивності характеру та комунікативної спрямованості. Таке поєднання пояснюється ідентифікацією підлітків з різними людьми / користувачами, які володіють різними психологічними особливостями. Підлітки вступають в контакти з іншими лише

для підтвердження своєї значимості, ідентифікуючи себе з об'єктами спілкування. Залученість в соцмережі провокує втрату значимих зв'язків та контактів, інтимності та приватності міжособистісної взаємодії, що характеризує відчуждаючу самотність ($6,97 \pm 0,153$ балів). Труднощі в міжособистісній взаємодії та створення популярного чи цікавого контенту призводять до проєкції своїх позитивних якостей на інших більш популярних користувачів та відкидання власних негативних рис. У випадку, коли проєкція негативних рис знаходить своє відображення у об'єкті ідентифікації, відбувається різке відчуження. Відчуття самотності при цьому гостре, чітке, усвідомлене та болюче. Саме таким чином проявляється дисоційована самотність ($7,92 \pm 0,142$ бали).

Підлітки, які віддають перевагу спілкуванню в мережі рідше намагаються уникнути проблем в реальному житті занурюючись у віртуальний простір. Обговорюючи свої переживання, підлітки їх проживають та можуть знайти вирішення. За даними опитування було встановлено, що сучасні підлітки спілкуються онлайн з членами родини, близькими друзями та колегами по навчанню, уникаючи нових знайомств. У разі виникнення проблем можуть анонімно на форумах попросити допомоги або поради у користувачів, які стикалися з подібними труднощами. В залежності від типу взаємодії з соцмережами у підлітків в тій чи іншій мірі є відчуття самотності. Особливо виражена відчуждаюча самотність з незначною перевагою у пасивних користувачів ($M = 7,29, \pm B = 2,051$). Через залученість у віртуальний світ постійно діє механізм відчуження, що призводить до переживання відокремленості від світу в цілому. Підлітки починають відчувати внутрішню порожнечу, яку вони намагаються заповнити різноманітним цікавим контентом для зняття напруження. За отриманими даними можна зробити висновок, що соціальні мережі не є джерелом стресу для підлітків. Серед підлітків обох груп визначена тенденція зміщувати увагу з негативних переживань на соціальні мережі, через що періодично виникають непорозуміння з близьким колом спілкування. Однак, не дивлячись на останнє, підлітки не замінюють

соціальними мережами різні форми дозвілля та навчання. Але потрібно відзначити, що за даними опитування під час виконання нецікавої діяльності або домашніх завдань більшу частину часу займає саме перегляд соціальних мереж. Психологічне благополуччя у зв'язку з використанням соцмереж у підлітків на середньому рівні. Підлітки, яку віддають перевагу спілкуванню онлайн відчують себе більш розслабленими, оптимістичними, впевненими та задоволеними у сфері міжособистісних контактів ($M = 50,50, \pm B = 9,437$).

Підлітки, які пасивно використовують соцмережі в більшій мірі схильні до проявів депресивності ($M = 6,88, \pm B = 1,774$). Така закономірність може бути пояснена заглибленістю у власні переживання, пов'язані з минулими невдачами, не йдуть на контакт з іншими через страх зробити помилку або бути незрозумілими. Комунікбельність та інтроверсія в обох групах виражена приблизно однаково. Відмінність у прояві обумовлена вираженою сором'язливістю та емоційною лабільністю групи пасивних користувачів або їх можна ще назвати групою спостерігачів. Фаза боротьби мотивів та коливань настільки затягнута, що навіть при бажанні перейти до спілкування вони зустрічають перепони. Єдиним виключенням є спілкування з близькими друзями, оскільки з ними вони себе відчують у безпеці від можливого осуду. Підлітки, що активно спілкуються у соцмережах характеризуються легким пристосуванням до нових способів комунікації, відкритістю до нового досвіду використання онлайн-платформ, високою зацікавленістю у людях та тонкощах міжособистісних стосунків. Таким чином, ми підтвердили результати дослідження Е. Фрісона та С. Еггермонта, що приватний обмін повідомленнями має позитивний ефект, а публічне пасивне використання Facebook значно погіршує настрій користувачів, створюючи концепцію спостереження за чужим життям без обміну інформації [2].

Час, проведений в мережі нерозривно пов'язаний із самотністю. По-перше, підлітки використовують соцмережі як засіб покращення навичок міжособистісних відносин при неможливості встановлювати бажані контакти в реальності, що обумовлено соціальною тривожністю та сором'язливістю. По-

друге, пасивне використання соцмереж повністю виключає інтеракції з іншими, що створює ілюзію причетності до великої спільноти, хоча взаємодія не відбувається. Проблема ще в тому, що у підлітків переважає схильність ідентифікувати себе з більш популярними користувачами та ідеями, що в свою чергу продукує розвиток дифузною самотності. Індивідуальні особливості та мотивація також мають значення для наявності чи відсутності переживання самотності внаслідок використання соцмереж. Частина респондентів є відкритими особистостями, що мають широке коло спілкування як в мережі, так і в реальному житті. Таким чином, соцмережі можуть як замінити реальне спілкування повністю, так і допомогти розширити інтеракцію з іншими людьми.

Пасивне залучення у соцмережі має свої наслідки. По-перше, труднощі виходу з соцмереж. Прокручуючи стрічку новин можна знайти все цікавішу інформацію, яку необхідно переглянути саме зараз. Виникає ситуація, що підлітки відкривають велику кількість посилань, які притягують їхню увагу настільки, що дуже важко відволіктися. В нашому дослідженні встановлено, що відволікання уваги на різні новини в платформах соцмереж іноді призводять до труднощів завершення соцмережових сеансів ($2,69 \pm 0,067$ балів). По-друге, через пасивне використання у підлітків відмічаються порушення сну ($2,53 \pm 0,080$). Це може бути пояснено феноменом так званої «кролячої нори» контенту на таких платформах як Instagram та YouTube. Переглядаючи перед сном велику кількість різних фото та відео, часто підлітки ловлять себе на тому, що вони дивляться доволі архівні записи або так звані «відео-уроки» та челенджі, які настільки відволікають, що сон настає під ранок. Внаслідок чого, підлітки мають скарги на самопочуття та концентрації уваги під час навчання. По-третє, пасивне використання воно провокує розвиток залежності, оскільки у будь-який момент навчання, проведення часу з близькими, відчувши нудьгу, підлітки автоматично починають прокручувати стрічку новин або дивитися сторіс інших користувачів, навіть не усвідомлюючи факту, що вони це роблять.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРИ

1. Корчагина С. Г. Психология одиночества : учебное пособие./ С.Г. Корчагина. - М. : Московский психолого-социальный институт, 2008. - 228 с.
2. Frison, E., & Eggermont, S. (2015a). Exploring the Relationships Between Different Types of Facebook Use, Perceived Online Social Support, and Adolescents' Depressed Mood. *Social Science Computer Review*, 34(2), 153–171. doi:10.1177/0894439314567449

УДК 821.111

**ХРИСТИЯНСЬКІ ІМПЕРАТИВИ ТА АВТОРСЬКІ ПАРАДОКСИ В
«ХРОНІКАХ НАРНІЇ» КЛАЙВА СТЕЙПЛЗА ЛЬЮЇСА**

Гурдуз Андрій Іванович

к. філол. н., доцент

доцент кафедри української мови і літератури

Миколаївський національний університет

імені В.О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

Сформований стереотип сприймання фентезійного циклу К. С. Льюїса «Хроніки Нарнії» як адаптованого для дітей викладу біблійного матеріалу («дитяче Євангеліє») вельми спрощений, тим більше, що тут письменник, загалом у своїй творчості припускаючись численних конфліктів у переосмисленні міфологічного корпусу, пропонує оригінальні думки, зокрема, щодо вирішення давніх теософських проблем. Аналізуючи ренарціацію К. С. Льюїсом біблійного міфу про гріхопадіння Першобатьків і проблеми їх відповідальності, у статті ставимо за мету показати некоректність указанного стереотипу сприймання «Хронік Нарнії» і складність авторського параболізму в них, доступного для осягнення далеко не дитячою аудиторією.

Ключові слова: фентезі, Біблія, інтерпретація, адаптація, ескапізм, гріх, концепція, експеримент.

В інтенсивному розвитку сучасної літератури все вагоміші позиції займає фентезі як чи не найпродуктивніший художній різновид в окремих національних культурно-літературних системах і в цілому в світовому мистецтві. Поряд з недостатньою дослідженістю фентезі як жанру, відсутністю його уніфікованої класифікації, в останньому десятилітті спостерігаємо активні письменницькі пошуки нових форм цієї літератури (від християнського фентезі

– в першу чергу, в слов'янському світі, до мешапу – переважно в західному), стимульовані, зокрема, філософсько-релігійними переживаннями межі ХХ–ХХІ століть. Паралельне переосмислення класичних уже зразків цього художнього корпусу закономірне, й яскравим прикладом тут служить цикл Клайва Стейплза Льюїса «Хроніки Нарнії» (1950–1956 рр.).

У масиві різнопланових досліджень «Хронік Нарнії» (А. Якобса, М. Д. Хінтен, П. Щекеля, П. Тойнбі й ін.), яких у слов'янському літературознавстві недостатньо (зокрема, див.: [1]), особливу увагу приділено очевидному в художньому тексті біблійному шару (А. Варфоломеєва [1], А. Власов [2] та ін.). При цьому переважно (і частіше несистемно) вказуються розрізнені в септалогії моменти, відповідність яких Святому Письму очевидна (створення світу Нарнії Асланом за сім годин у «Небожі чаклуна», зрада Едмонда та самопожертва і воскресіння Аслана в книзі «Лев, Біла Відьма та шафа», поява псевдоспасителя і суд Аслана в «Останній битві», те, що в нарнійському раю, у фіналі «Останньої битви», Аслан «...уже не виглядав як лев...» [10] та ін.), відповідно акцентуються характеристики образів окремих персонажів (у першу чергу, лева Аслана, представників світу людей). Однак сформований стереотип сприймання цього фентезійного циклу як адаптованого для дітей викладу біблійного матеріалу («дитяче Євангеліє» [2, с. 147]) вельми спрощений і схематичний, тим більше, що тут англійський письменник, загалом у своїй творчості припускаючись численних конфліктів у переосмисленні міфологічного корпусу [детальніше див.: 4, с. 143], пропонує оригінальні думки, зокрема, щодо вирішення давніх теософських проблем. Маючи завданням аналіз ренарачії К. С. Льюїсом біблійного міфу про гріхопадіння Першобатьків і проблеми їх відповідальності, у пропонованій статті ставимо за мету показати некоректність указаного панівного стереотипу сприймання «Хронік Нарнії» і складність авторського параболізму в них, доступного для осягнення далеко не дитячою аудиторією.

Інтерпретації цієї знакової книжкової серії, при позірній їх подібності, часом діаметрально протилежні навіть стосовно її базових настанов. Так, коли

Ю. Афоніна говорить про фактичну відсутність зла у змальовуваному К. С. Льюїсом художньому світі [3, с. 135], то Л. Гроссман, навпаки, підкреслює наявність там зла і страждання [5], власне текст септалогії розуміють і як картину бажаної суспільної норми, і як приклад ескапізму (навіть «ескапізму навиворіт» [3, с. 135]) тощо.

Біблійна лінія в «Хроніках Нарнії» сюжетотвірна, однак можливість системного й послідовного розгляду тексту септалогії як розгорнутої метафори Біблії поки не реалізована. Визначальні в цьому відношенні перша й остання книги циклу «Небіж чаклуна» й «Остання битва», в яких знаходимо епізоди, відповідні біблійним картинам світотворення та останніх днів світу.

Розглянемо оригінальний підхід автора в «Хроніках Нарнії» до деяких ключових у християнському вченні положень. Так, важливо, що зло (втілюване чаклункою Джедис) потрапляє у світ майбутньої Нарнії, а не виникає в ньому під час його творення священним левом Асланом, як усе в цій чарівній країні. Так «знімається» давнє питання теологів про походження зла: адже оскільки Бог створив світ і все в ньому, то зло – теж його творіння, чого не може бути, оскільки Бог як абсолютне добро не може творити зла; з іншого боку, якщо зло створене не Богом, то це суперечить статусу Бога як єдиного всетворця.

К. С. Льюїс говорить фактично про множинність світів (зокрема, в тексті першої книги септалогії акцентується відмінність магій старого світу, де володарювала Джедис, і нового світу Аслана).

Чаклунка Джедис (зло) потрапляє до новонародженої Нарнії услід за дітьми Дигорі і Поллі (за К. С. Льюїсом, прямої провини їх у цьому немає) і пробуджена до життя хлопчиком (події «Небожа чаклуна»). У такий спосіб, будучи мимовільним провідником зла в новий світ, людина (Дигорі), за логікою автора, при цьому не порушує Божої заборони (як Єва в Едемському саду), на момент пробудження зла відсутньої; тобто тягар гріхопадіння з людини частково «знімається» (характерно, що в заключному розділі «Останньої битви» йдеться про «всю славу» Адама і Єви [10]). Виявивши слабкість, Дигорі (а в книзі «Лев, Біла Відьма та шафа» її виявляє Едмонд – мова про зраду),

однак, згодом показує себе з кращого боку. Іншими словами, витримується традиційна для фентезійної літератури закономірність: слабка в широкому розумінні людина (ця її риса, зокрема, обігрується у сцені в «Небожі чаклуна» – розділ XI «Дигорі та його дядько опиняються в халепі», – де звірі Нарнії намагаються зрозуміти, хто такі люди), досягши в випробуваннях моральної величі, сприяє / забезпечує в фіналі перемогу добра (пригадаймо хоча б «Володаря перснів» Дж. Р. Р. Толкіна).

Проекція на біблійну канву при цьому дає цікавий матеріал для роздумів: спокушання як таке в тексті К. С. Льюїса подано в двох стадіях – пасивній і активній. Перша з них триває в царстві Чарн, де Дигорі пробуджує чаклунку; прикметно, що цікавість як слабкість виявляє хлопчик, а не дівчинка. Активне ж, і невіддале, спокушання наближене до класичного старозавітного і відбувається в таємничому саду Нарнії, де зло пропонує Дигорі скуштувати чарівне яблуко, попередньо зірвавши плід саме (пригадується діалог Сатани і Єви у «Втраченому раї» Дж. Мільтона). На тлі біблійної легенди підкреслено символічним є те, що подароване Асланом яблуко з цього саду зцілює матір хлопчика.

Наївність і чистоту біблійних Адама і Єви в тексті К. С. Льюїса підкреслено віком головних героїв: Дигорі і Поллі – діти. Логічно і водночас парадоксально при цьому, що право керування новоствореною Нарнією лев Аслан, образ якого символізує Христа, надає шляхетним духом фірману і його дружині, які теж можуть бути осмислені в ролі Першобатьків і в такій інтерпретації «повертаються до раю», тобто «звільнені» від тягара першогогіха. Прийом подвоєння художнього образу, зумовлений подібно до «подвоєння» в світі Нарнії проекції біблійних Адама і Єви (невинність дітей і досвідченість дорослих), зустрічаємо і в деяких інших митців. Скажімо, паралельне функціонування образів батька і сина Шрамів у романі Пантелеймона Куліша «Чорна рада» пов'язане з творчим опануванням українським письменником концепції головного героя історичної прози Вальтера Скотта.

Протиставлення чаклунки Джедис леву Аслану символізує протистояння зла

добрю; оскільки ж Аслан у творі наділений і боготворчими функціями (дарує життя), то Джедис відповідно осмислюється і як образ / сила смерті. Пам'ятаймо ж, що «...смерть метафорично зображується жінкою» [6, с. 225]. Коли Аслан одухотворює мешканців Нарнії, вдихаючи в них життя [7, с. 137] (зіставмо зі співвідносним місцем у Біблії (Буття 2: 7)), то Відьма сіє зло, евфемістично забираючи життя – заморожуючи істот казкової країни. Не слід забувати і про новочасний західноєвропейський культурно-літературний стереотип носія зла як образу відьми («Хроніки Нарнії» – все ж таки твір із певно заданою віковою аудиторією), який також, вірогідно, визначив той факт, що основним утіленням злого в тексті виступає чаклунка; відповідно спокушуваний нею – хлопчик (по-дитячому цікавий), а не дівчинка. У тому, що в тексті книги «піддався спокусі саме «син Адама», а не «донька Єви»» [2, с. 150], О. Власов вбачає іншу мотивацію: «Тим самим Льюїс згодом позбавляє можливість Дигорі виправдати себе словами Адама: «дружина, яку Ти мені дав, вона дала мені від дерева, і я їв» (Буття 3: 12), звинувачуючи дружину і Бога» [2, с. 150].

Прикметно й те, що в частині циклу «Лев, Біла Відьма та шафа» Чаклунка в Нарнії постає як донька Ліліт, і, за К. С. Льюїсом, походить від джинів і велетнів [8, с. 87]. У канонічному ж біблійному тексті постать Ліліт – т. зв. першої дружини Адама – не фігурує і не може фігурувати за визначенням.

В «Останній битві» обіграно, крім іншого, момент із псевдоспасителем і лжепророком (Мавп): таким тут стає обдурений і зраджений Мавпом осел, який урешті решт розкаюється, пробачений Асланом і прийнятий до нарнійського раю. Так само оригінально з огляду на християнську лінію звучить у тексті англійського митця епізод, у якому Аслан приймає в рай воїна Емета й коментує долю тих, хто в житті мав інші релігійні переконання.

Характерно, що, потрапивши після «транзитного» чарівного лісу (пригадується ліс у I пісні «Пекла» «Божественної комедії» Данте) до старого замку в царстві Чарн («Небіж чаклуна»), Дигорі і Поллі бачать зал із застиглими королями і королевами, які розміщені в певній послідовності зміни виразу їх облич [7,

с. 57–59]: очевидно, текст К. С. Льюїса тут відсилає до античної легенди про п'ять епох людства – від золотої до залізної. Недарма Аслан пізніше підкреслює, що світ Чарна загинув. У такий спосіб, людині дається ніби другий шанс, актуалізується теза про необхідність вчасного переосмислення людством свого шляху, небезпечного для нього і його світу.

Використовуючи біблійну й іншого плану (античну, кельтську тощо) міфологічні лінії, К. С. Льюїс формує в «Хроніках Нарнії» своєрідну, близьку християнському вченню історію альтернативного реальному світу, де системно моделює потенційно можливі варіанти розв'язування ключових місць біблійного сюжету. Так ставиться своєрідний експеримент авторської міфології. Приміром, образ і поведінка хлопчика Едмунда в «Леві, Білій Відьмі та шафі» співвідноситься з образом і зрадою біблійного Іуди, проте персонаж К. С. Льюїса розкаюється й отримує прощення, «...як, без сумніву, отримав би Іуда, якщо б розкався» [9].

Зокрема в силу сказаного, «Хроніки Нарнії» не можуть осмислюватись як «адаптований (для дітей) біблійний текст». Наголошуючи, що пише водночас і для дітей, і для дорослих («Три способи писати для дітей»), К. С. Льюїс в одному з листів прямо зазначав: «...Я зовсім не намагаюсь «презентувати» реальну (християнську) історію в символах» [9]. Відповідно знаменитий «нарнійський» цикл варто трактувати тільки як християнськи закорінене фентезі притчового плану, причому з власне авторськими смисловими акцентами. Проаналізована вище ситуація зі спокушенням Дигорі – один із прикладів останнього.

У розмові стосовно питань інтерпретації добра і зла в «Хроніках Нарнії» варто назвати й аспект перекладу як важливий фактор сприймання септалогії К. С. Льюїса інонаціональною аудиторією. Зокрема, окремі пасажі сучасного українського перекладу тут вельми специфічні. Наприклад, у книзі «Лев, Біла Відьма та шафа» в четвертому розділі «Рахат-лукум» чаклунка запитує Едмунда: «And how, pray, did you come to enter my dominions?» [10]. В українському перекладі В. Наріжної читаємо: «І як ти, чорт забирай, спромігся

проникнути в мої володіння?» [8, с. 36], що з огляду на значення англійського «pray» (буквально – «молитися», «просити») і комбінацій з ним є некоректним. Зіставмо з російською версією Г. Островської: «А как ты, скажи на милость, попал в мои владения?» [11, с. 140]. У діалогах, де К. С. Льюїс уникає називання нечистого (що й характерно для ряду англійських прозаїків, тим більше в цьому разі мова про цикл книг, у першу чергу, для дітей і молоді), вітчизняний перекладач не дотримується евфемізації, на відміну від свого, скажімо, російського колеги. Приклад наведемо з розділу «Углиб лісу» названої книги: «Great Scott! – said Peter, – I hadn't thought of that» [10]. – «Диявол! – вигукнув Пітер. – Про це я не подумав» [8, с. 67]. – «Фу ты! – воскликнул Питер. – Об этом я не подумал» [11, с. 163].

З іншого боку, знаходимо й такий варіант роботи з текстом письменника: у четвертому розділі «Лева, Білої Відьми та шафи» вислів Едмунда: «But where on earth have you been all this time?» [10] виглядає як: «Але де, заради Бога, ти була весь цей час?» [8, с. 44].

Як видно, висвітленість класичного фентезі (як-от «Хронік Нарнії» К. С. Льюїса) стосовно ряду аспектів досі недостатня й часом дискусійна. Об'єктивне ж вивчення цього матеріалу важливе, зокрема, і для послідовного вибудовування сучасного розвитку фентезі, яке неодноразово звертається до зразків корифеїв.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Варфоломеева А. А. Анализ христианских ценностей в произведении К. С. Льюиса «Хроники Нарнии» [Електронний ресурс] // Святоотеческие традиции в русской литературе: материалы междунар. интернет-конф. – URL: http://traditions.org.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=9:-1-r&catid=2:2010-02-19-17-01-43&Itemid=2.
2. Власов А. М. Концепция креационизма в «Хрониках Нарнии» К. С. Льюиса // Свеча – 2013: сб. ст. / ред. кол.: Е. И. Аринин (отв. ред.) и др. – Владимир, 2013. – Т. 24: Религия, religio и религиозность в региональном и глобальном

измерении: материалы междунар. науч. конф. (30–31.10.2013, Владимир, ВлГУ). – С. 145–151.

3. Афонина Ю. Н. Двоемирие в повествовательной структуре «Хроник Нарнии» К. С. Льюиса // Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. – 2012. – Вып. 1 (17). – С. 130–136.

4. Lewis C. S.: Life, Works, and Legacy: in 4 v. / ed. by B. L. Edwards. – Westport: Praeger Publishers. 2007. – Vol. 2: C. S. Lewis: Fantasist, Mythmaker, and Poet. – 329 p.

5. Grossman L. Why Narnia Still Matters: One fantasist's thoughts on C. S. Lewis, who died 50 years ago today [Электронный ресурс] // Time Entertainment. – 2013. – November, 22. – URL: entertainment.time.com/2013/11/22/why-narnia-still-matters/.

6. Фрейденберг О.М. Поэтика сюжета и жанра / ред. Н. В. Брагинской. – М.: Лабиринт, 1997. – 448 с.

7. Льюїс К. С. Хроніки Нарнії. Небіж чаклуна / пер. з англ. В. Наріжна. – Дніпропетровськ: Проспект, 2006. – 224 с.

8. Льюїс К. С. Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа / пер. з англ. В. Наріжна. – Дніпропетровськ: Проспект, 2006. – 208 с.

9. Льюис К. С. Из писем и статей [Электронный ресурс]. – URL: http://narnia8.narod.ru/l_letter.htm.

10. Lewis C. S. The Chronicles Of Narnia [Электронный ресурс]. – URL: http://olSERVICE.weebly.com/uploads/1/0/5/8/10588203/c.s._lewis_-_the_chronicles_of_narnia.pdf.

11. Льюис К. С. Хроники Нарнии. Ч. 1: Племянник чародея. Лев, Колдунья и платяной шкаф. Конь и его мальчик: сказки. – М.: «Гендальф» МЕТ, 1992. – 384 с.

УДК 614.23:614.252.2:378.09.009.12

**ДОСВІД ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ ПІД ЧАС ПОСИЛЕННЯ
КОНКУРЕНТНИХ ВИПРОБУВАНЬ.**

Гульчій Олеся Петрівна

доктор медичних наук, професор

Хоменко Ірина Михайлівна

доктор медичних наук, професор

Захарова Надія Миколаївна

кандидат медичних наук, доцент

Балашов Костянтин В'ячеславович

завідувач відділу комунікацій

Національна медична академія

післядипломної освіти імені П. Л. Шупика

м. Київ, Україна

Анотація. Обговорюються можливості використання наукового підходу під час формування комунікаційних стратегій та посилення конкурентної спроможності вищих навчальних медичних закладів в умовах посилення ринкових відносин в освітньої сфері.

Ключові слова: безперервний професійний розвиток лікарів, підготовка кадрів, комунікаційні стратегії, компетентнісний підхід.

Актуальність. Одним з викликів сьогодення для систем охорони здоров'я, та сфери громадського здоров'я зокрема, залишається підготовка та розвиток кадрового потенціалу галузі. Експертами всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) значущість цього аспекту діяльності систем охорони здоров'я неодноразово підкреслювалася на самому високому рівні. Закономірним є той факт, що в переліку десяти основних оперативних функцій громадського

здоров'я забезпечення кваліфікованими кадрами достатньої кількості виділено окремим пунктом, що підкреслює його значущість [1, с. 9]. Визначення ключових критеріїв задля забезпечення якісної та доступної медичної освіти в сучасних умовах допоможуть керівникам відповідних закладів у вирішенні питань модернізації медичної освіти, у тому числі безперервного професійного розвитку лікарів.

Метою статті є використання наукового підходу у визначенні шляхів оптимізації надання освітніх послуг вищими навчальними медичними закладами в сучасних умовах реформування галузі.

Обговорення результатів. Якісна та доступна медична освіта вирішує одне з основних питань будь-якого суспільства – збереження здоров'я населення, у тому числі шляхом підготовки медичних працівників (лікувального та профілактичного профілю діяльності). Експертами ВООЗ підкреслюється необхідність для країн стимулювати використання додаткових ресурсів на підготовку кадрів системи охорони здоров'я [2, с. 12]. Особливо це важливо під час становлення ринку освітніх послуг, коли конкуренція між провайдерами освітніх послуг ще недосконала, не визначені ключові стратегічні аспекти розвитку, вплив державного регулювання може значно коливатися.

Підготовка медичних кадрів повинна враховувати місцеві особливості та потреби населення, відповідати загально державним стандартам освіти. Заклади вищої медичної освіти, як державного, так й приватного секторів, повинні мати відповідну акредитацію, мати достатньо ресурсів, постійно вдосконалювати педагогічну майстерність та осучаснювати освітні технології [3, с. 17]. Сучасні глобальні виклики, у тому числі спалахи нових хвороб, все більше підтверджують правильність обраної стратегії та відповідної програми розвитку медичних кадрів європейського регіону щодо постійного вдосконалення професійних здібностей, що ґрунтується на компетентнісному підході їхнього формування [4, с. 5].

Сьогодні, як ніколи, відчувається потреба у впровадженні дистанційних форм освіти. В умовах розвитку електронних носіїв, значної доступності Інтернет

зв'язку, розвитку педагогічних технологій щодо їхнього використання у освітніх процесах в вищих навчальних медичних закладах поширюється та накопичується досвід реалізації нових організаційних підходів [5, с. 244]. Використання сучасних дистанційних форм навчання надає можливість зберегти матеріальні, кадрові та часові ресурси, у тому числі під час вдосконалення професійних компетентностей лікарів на етапі безперервного професійного розвитку.

Науково-педагогічні працівники (НПП) вищих навчальних медичних закладів (ВНМЗ) відчувають власну відповідальність у вирішенні поставлених суспільством завдань, щодо забезпечення якості освіти та підтримання безперервного професійного розвитку медичних кадрів. З врахуванням потреб та сучасних освітніх технологій, вони створюють нові освітні програми, які враховують відповідні професійні компетентностей лікарів різних спеціальностей, визначають оптимальні організаційні форми та педагогічний інструментарій для реалізації освітніх заходів. Споживачі обирають умови навчання, що найбільшою мірою задовольняють їхні власні потреби та, сплачуючи за освіту, вони стимулюють до розвитку найкращі освітні заклади. Таким чином, формується коло конкурентоздатних провайдерів – лідерів медичної підготовки та професійного розвитку.

В Національній медичній академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (НМАПО) проводиться відповідна робота щодо посилення конкурентоздатності з використанням наукового підходу. Проведено масштабне вивчення потреб слухачів та визначення основних критеріїв щодо вибору провайдерів освітніх послуг. В даному дослідженні представлена інформація щодо позиції трьох груп споживачів. Перша група – керівники медичного закладу чи його підрозділу, друга група – лікарі профілактичної медицини та третя група – лікарі загальної практики-сімейні лікарі (ЗПСЛ).

Респонденти (n=568 осіб) анонімно та добровільно заповнювали розроблену анкету та оцінювали в балах (від 1 до 10) значущість шести характеристик організації освітнього процесу в закладі. Проведена статистична обробка даних

з визначенням середніх величин та оцінюванням вірогідності різниць у відповідях різних груп респондентів.

Особливості професійної діяльності мали відбиток у визначенні рейтингу тієї чи іншої характеристики. Всі респонденти на першу позицію ($p < 0,05$ в порівнянні з іншими) поставили *можливість навчатися дистанційно*: $9,0 \pm 0,1$ балів – лікарі ЗПСЛ; $8,8 \pm 0,2$ – керівники закладів та $8,4 \pm 0,2$ балу – лікарі профілактики. Що підтверджує вище вказані загальні тенденції у розвитку та значну доступність сучасних інформаційних технологій, в даному випадку серед лікарів національної системи охорони здоров'я, а також висвітлює ступінь їхньої зацікавленості саме у дистанційних формах навчання.

Респонденти першої та другої групи відзначили *можливість продовження діалогу с НПП відповідних кафедр* як другу за значенням характеристику освітнього процесу ($8,1 \pm 0,2$ та $8,3 \pm 0,2$ балів відповідно). Визначення методів зв'язку між НПП та слухачами – це віртуозне поєднання інтересів двох сторін під час різного рівня матеріального забезпечення, умов праці та ступеню розвитку індивідуальних вмінь використання сучасних інформаційних технологій (ІТ). У будь-якому випадку, обрані канали комунікації будуть відрізнятися в залежності від побажань конкретної групи. Найчастіше слухачі віддають перевагу засобам зв'язку, які підтримуються їхніми мобільними пристроями (Viber, месенджер Facebook, Skype). З метою забезпечення потреб слухачів та підвищення результативності використання сучасних комунікаційних каналів НПП освітнього закладу потребують відповідного матеріального забезпечення (комп'ютери, якісний Інтернет зв'язок тощо) та рівня володіння вказаними технологіями.

Лікарі ЗПСЛ на другу позицію поставили *територіальну доступність закладу освіти* ($8,1 \pm 0,2$ бали). Таким чином, НПП вищих медичних закладів під час формування навчальних програм та планів, визначення питомої ваги очної/заочної частини навчання, а також вибору педагогічного інструментарію слід враховувати спеціалізацію лікарів та ступінь територіальної доступності між закладами охорони здоров'я та закладом освіти. До територіальної

доступності можна віднести не лише явні її ознаки (відстань, шляхи сполучення, транспортне забезпечення), а й такі моменти, як час та зручність оформлення документів, зрозумілість каналів оплати за послуги, швидкість вирішення поточних організаційних питань. Так, практика дистанційної реєстрації, що була впроваджена в НМАПО імені П. Л. Шупика, отримала схвалення як потенційних споживачів, так й викладачів академії. Даний метод реєстрації слухачів продовжує вдосконалюватися.

Наступна характеристика освітнього процесу – *наявність повної інформації про цикл навчання в відкритому доступі на сайті закладу* отримала третє рейтингове значення за оцінюванням фахівців профілактичної медицини та керівників закладів та друге за оцінюванням лікарів ЗПСЛ ($8,0 \pm 0,2$; $7,8 \pm 0,2$; $8,3 \pm 0,1$ відповідно). Активність використання офіційного сайту освітнього закладу, його сторінок у соціальних мережах, надання вичерпної інформації з використанням традиційних засобів зв'язку (телефон, електронна пошта тощо) повинні значно посилюватися під час протиепідемічних заходів з приводу глобальних пандемій. Для організації та підтримки якості вказаних комунікаційних процесів закладу варто мати відповідний підрозділ. На прикладі діяльності НМАПО це відділ комунікацій. Керівник підрозділу та його штатні співробітники приймають участь у вдосконаленні внутрішніх комунікацій, у постійному режимі забезпечують різні зовнішні комунікаційні канали якісним контентом, ініціюють вивчення потреб споживачів та вивчення тенденцій розвитку ринку освітніх послуг тощо.

Ознака *наявність відгуків* колег та *попередній досвід навчання* у ВНМЗ зайняли відповідно 5 та 6 рейтингові місця з 6,6 та 6,2 балів у середньому. Ці критерії, хоча й не займають перші позиції в рейтингу оцінювання особливостей організації освітнього процесу, проте вони є базовими. Без високого професіоналізму НПП, потужного досвіду практичної, наукової та педагогічної діяльності не можливо стати лідером національної медичної освіти. Саме це позитивно відрізняє класичні освітні школи. Проте, в умовах посилення процесів постаріння НПП вказаних закладів керівникам слід активніше

реалізовувати заходи щодо професійного розвитку. У першу чергу посилювати та вдосконалювати компетентності НПП щодо використання сучасних ІТ в освітньому процесі, навички реалізації якісних комунікацій, вдосконалення освіти з використанням досягнень психології навчання дорослих, соціології, маркетингу тощо.

Висновки.

Проведений аналіз свідчить про доцільність використання наукового підходу з метою посилення конкурентної спроможності ВНМЗ. Постійне вдосконалення освітнього процесу повинно відбуватися одночасно з вивченням потреб потенційних та наявних споживачів, впливу ринкових чинників, враховувати наявні ресурси відповідного освітнього закладу, теоретичний та практичний потенціал НПП. В дослідженні доведено, що провідні критерії вибору лікарями закладу для безперервного професійного розвитку відрізняються та визначаються їхньою спеціалізацією (відповідно режимом та характером професійної діяльності), ці особливості слід враховувати задля оптимізації освітніх процесів.

Більш широке використання очно-заочних форм з елементами дистанційної освіти, повна та доступна інформація про організацію освітнього процесу з використанням потенціалу та зручностей сучасних комунікаційних технологій, у тому числі за межами навчальних аудиторій та у міжнавчальні періоди, з одночасним збереженням високого професійного рівня НПП (як фахівців, викладачів та користувачів сучасних технологій) вказані респондентами як шляхи формування довіри до закладу та відповідно формують його стійку конкурентну спроможність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Европейский план действий по укреплению потенциала и услуг общественного здравоохранения. Всемирная организация здравоохранения. Европейское региональное бюро. Мальта, 2012 г. Электроний ресурс. Режим доступу:
http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/171773/RC62wd12rev1-Rus-updated.pdf?ua=1
2. Проект тринадцатой общей программы работы на 2019–2023 гг. Укрепление здоровья, поддержание безопасности в мире, охват услугами уязвимых групп населения. Режим доступу:
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/273955/B142_3Rev2-ru.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Глобальная стратегия для развития кадровых ресурсов здравоохранения: трудовые ресурсы 2030 г. ПРОЕКТ, ВОЗ. апрель 2016 г. Электроний ресурс. Режим доступу: https://www.who.int/hrh/resources/pub_globstrathrh-2030/ru/
4. European Core Competences for Public Health Professionals (ЕССРНР). Электроний ресурс. Режим доступу: https://www.aspher.org/download/199/04-06-2018_aspher_s_european_list_of_core_competences_for_the_public_health_professional.pdf
5. Досвід використання smart-технологій у післядипломній освіті лікарів профілактичної ланки / О. П. Гульчій, І. М. Хоменко, Н. М. Захарова, О. О. Зеліковська // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2018. - Т. 65, № 3. - С. 236-248. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2018_65_3_19.

СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ У ПІСНЯХ АВСТРАЛІЙСЬКОГО РОК-ГУРТУ AC/DC

Давидюк Владислав Вікторович

студент

Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Кузьменко Анастасія Олексіївна

к.філол.н., доц.

доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін

Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Об'єкт дослідження: тексти пісень гурту AC/DC. Предмет дослідження: художні засоби у піснях гурту AC/DC. Мета: проаналізувати та виявити роль художніх засобів у піснях гурту AC/DC. Завдання: 1) Визначити основні типи художніх засобів, які зустрічаються у текстах пісень гурту AC/DC; 2) Розглянути особливості вживання художніх засобів у текстах пісень гурту AC/DC.

AC/DC (скор. від англ. alternating current/direct current — змінний/постійний струм) — заснований в Сідней у грудні 1973 року австралійський рок-гурт. Брати Ангус Янг, Малькольм Янг і Джордж Янг ще дітьми разом з родиною виїхали в Сідней. Джордж почав грати на гітарі першим і став членом найуспішнішого австралійського гурту 1960-х, The Easybeats. Це був перший місцевий рок-гурт, який випустив хіт міжнародного масштабу — «Friday On My Mind» в 1966 році. Малкольм і Ангус незабаром пішли по слідах брата. Вони навіть із ініціативи Джорджа взяли участь у записі альбому його наступного гурту.

Малькольм вирішує створити свій власний гурт в складі гітариста і клавішника. Пізніше Малькольм для того, щоб «розширити» звук вирішив доповнити групу ще одним гітаристом. Він звернувся за допомогою до Ангуса. Для початку Малькольм запрошує ударника Коліна Бургесса, у якого вже був досвід з декількома командами, бас-гітариста Ларрі Ван Кнедта і вокаліста Дейва Еванса.

Назва «AC / DC» була взята з таблички із зворотного боку швейної машинки: AC/DC - це зробить що-небудь з електрикою». Взагалі, аббревіатура «AC / DC» розшифровується і перекладається в електриці як «Змінний струм / Постійний струм». Остаточний імідж гурту сформувався після того, як сестра Ангуса Маргарет порадила своєму братові одягнути шкільну форму для виступу на сцені. Так сформувався сценічний образ групи, згодом перетворився на візуальний фірмовий знак, «торгову марку» «AC / DC».

Перший виступ групи відбувся в переддень Нового Року, 31 грудня 1973 року, в маленькому сіднейському барі «Chequers». На першому своєму концерті «AC/DC» відіграли кавер-версії відомих хітів «Beatles», «Rolling Stones» і Чака Беррі. У наступні шість місяців, поданою за першим виступом «AC/DC», склад групи значно змінився. Ударника Коліна Бургесс замінили Рон Карпентер, Рассел Коулман і, нарешті, Пітер Клак. Роб Бейлі замінив бас-гітариста Ларрі Ван Кнедта.

Група підписала міжнародний контракт із Atlantic Records і стала активно гастролювати по Великій Британії і Європі, домагаючись популярності й набираючись досвіду, виступаючи на розігріві таких відомих рок-гуртів того часу, як Alice Cooper, Black Sabbath, Nazareth, та інші. В 1976 році був виданий третій австралійський альбом AC/DC Dirty Deeds Done Dirt Cheap.

Навалу й хвилю популярності панк-року 1976–1978 рр. група благополучно пережила завдяки своїм грубуватим і провокаційним текстам пісень й, частково, через те, що в британській музичній пресі того часу її відносили до панк груп. Вони домоглися успіху на британській рок-сцені завдяки своїм потужним і скандальним концертним шоу, а Ангус Янг швидко став

знаменитим через своє зухвале поводження на сцені, що, у тому числі, призвело до заборони виступати на декількох британських концертних майданчиках. Спродюсований Маттом Лангом альбом 1979 року «Highway to Hell» підніс групу на вершини світових хіт-парадів рок-музики всіх часів. Багато пісень цього альбому дотепер часто можна почути на радіо.

AC/DC є одним з гуртів-родоначальників хард-року й, як багато хто вважає, серйозно вплинув на формування жанру хеві-метал, музиканти завжди відносили себе до рок-н-рольних гуртів. В основі їхньої музики лежить ритм-енд-блюз із викривленим звучанням ритмічної й соло гітар. AC/DC згадується багатьма сучасниками та пізнішими музикантами й групами рок-музики й металу як група, що вплинула на їхню творчість. Багато виконавців і гуртів панк-року, хардкор-панку, гранджу, гаражного року й альтернативного року також відзначали, що AC/DC мали вплив на них. Хоча гурт спочатку критикували британські панк-рокери пізніх 1970-х, багато музикантів цього руху віддавали належне AC/DC за високу енергетику музики, ґрунтовний й антикомерційний підхід до музики. Вплив AC/DC на австралійську музику складно переоцінити. Умовно кажучи, кожен австралійський рок-гурт, що з'являвся в середині 1970-х і пізніше, зазнав впливу AC/DC. До австралійських гуртів, що згадували вплив на них AC/DC, є, наприклад, Blood Duster, Frenzal Rhomb, INXS, Jet, The Living End, Midnight Oil, Powderfinger, Silverchair, You Am I.

Нами було досліджено тексти пісень рок-гурту AC/DC рта було виявлено такі синтаксичні засоби як: Епітет — це слово чи словосполучення, завдяки особливій функції в тексті, допомагає слову набути нового значення або сенсового відтінку, підкреслює характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища, збагачує мову новим емоційним сенсом, додає до тексту певної мальовничості та насиченості. Наприклад:

Sweet sweet desire (AC/DC - Baptism by fire)

Hard times, blue and sad (AC/DC - Hard times)

Sweet child (AC/DC - Sweet candy)

Her hot potatoes will elevate you (AC/DC - Hard as a rock)

Порівняння — це один з художніх засобів, у якому один предмет, подія зіставляються з іншими, у яких ці особливості виявлені різко, яскраво.

Порівняння виконують зображальну і емоційно-оціночну роль.

Наприклад:

I'm hard as a rock (AC/DC - Hard as a rock)

Just like a thorn in the side (AC/DC - You can't stop rock'n'roll)

Seems like a touch (AC/DC - Touch to much)

Like a hand a velvet glove (AC/DC - Touch to much)

Like a wheel (AC/DC - Highway to hell)

Метафора — один із основних тропів поетичного мовлення. У метафорі певні слова та словосполучення розкривають сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю.

Наприклад:

Heart pumpin, feet are jumpin (AC/DC - Hard times)

She splits the night (AC/DC - Sweet candy)

She comes from the sky (AC/DC - Emission control)

My mind raced (AC/DC - Thunderstruck)

And i broke another heart (AC/DC - Ride on)

Cause i'm TNT, i'm dynamite (AC/DC - TNT)

Baby i got my eye on you (AC/DC - Beating around the bush)

Гіпербола — навмисне перебільшення для посилення виразності та підкреслення сказаної думки.

Наприклад:

She had the face of an angel (AC/DC - Touch to much)

You're the meanest woman I've ever known (AC/DC - Beating around the bush)

The thunder of guns took me apart (AC/DC - Thunderstruck)

Також тексти пісень групи дуже багаті на повтори. Повтор — найпростіша стилістична фігура, яка вживається у фольклорній творчості, передовсім у народній пісні та поезії, зумовлена емоційними та смисловими чинниками.

Наприклад:

Hard as a rock

Well it's harder than a rock

Hard as a rock

Well it's harder than a rock

(AC/DC - Hard as a rock)

I'm on the highway to hell

Highway to hell

I'm on the highway to hell

Highway to hell.

(AC/DC - Highway to hell)

Miss adventure

Bare essential

Miss adventure

Confidential

(AC/DC - Miss adventure)

Sweet candy,

Back on the beat

Sweet candy,

Back on the beat

Sweet candy,

Back on the beat

I said I like candy

(AC/DC - Sweet candy)

Отже, в ході дослідження стилістичних прийомів та аналізу текстів рок-гурту AC/DC ми з'ясували, що пісенний текст має свої особливості, подібні до віршів, мають свій сюжет та сенс. Дослідивши пісні гурту AC/DC ми з'ясували роль

художніх засобів, що в них містяться. Художні засоби в текстах пісень використовують для збагачення змісту та смислової гами пісень, щоб слухачі могли насолоджуватися не лише гарним звучанням, а ще й художньою красою текстової подачі. Через метафоричне значення слів і словосполучень автор тексту підсилює видимість зображуваного та передає неповторність, індивідуальність предметів та явищ, виявляючи при цьому і власне бачення світу. Використання гіперболи дозволяє автору посилювати виразність, надавати незвичайну форму та забарвлення речам та явищам.

Всі ці стилістичні художні елементи є характерними для розмовного стилю мовлення, якому притаманні образність та емоційне забарвлення. Такі особливості використовуються з метою привернення уваги слухача, що допомагає виконавцям розташувати слухачів до себе, бути доступним і відкритим для обговорення загальних питань за допомогою пісень.

**КОРОНАКРИЗА: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ГРОМАД ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.**

Двігун Алла Олександрівна

Д.е.н., професор

головний консультант

Національного інституту

стратегічних досліджень

при Президентові України

Київ, Україна

Вступ. Реакція органів місцевого самоврядування на пандемію відповідає масштабам цієї глобальної кризи, тому громади можуть та повинні стати ключовим гравцем в боротьбі із серйозними викликами в медичній, соціальній та економічній сферах внаслідок впливу пандемії корона вірусу.

Мета роботи. Дослідити, як негативні, так і позитивні наслідки коронакризи, ризику та можливості післякризового відновлення для територіальних громад України.

Методика. Для дослідження використані такі методи: інтегральний, індексів, формалізації, моделювання, економічного аналізу.

Ключові слова. Коронакриза, місцеві бюджети, децентралізація, громади, органи місцевого самоврядування, протиепідемічна стійкість громад, згуртованість, співробітництво.

Результати та обговорення. Згідно з даними Міжнародної організації праці, через пандемію коронавірусу в 2020 році люди по всьому світу зазнали збитків в розмірі \$3,4 трлн. [1]

Безумовно розвиток подій з поширенням епідемії та наслідків цих процесів торкнулися практично усіх держав, сфер бізнесу, територій. Обмежувальні

карантинні заходи мають як негативні, так і позитивні наслідки для територіальних громад України.

З негативних, це перш за все, втрати місцевих бюджетів.

За чотири роки реформи децентралізації обсяг надходжень місцевих бюджетів від єдиного податку зріс у 2,7 рази і в 2018 році склав 29,6 млрд. грн. А його вага в загальних податкових надходженнях місцевих бюджетів збільшилась з 11,2% у 2015 році до 12,7% у 2018 році. [2] Найбільші обсяги надходжень єдиного податку (67% загального обсягу) забезпечували фізичні особи-підприємці I, II та III груп платників. На юридичних осіб-платників єдиного податку і на сільськогосподарських товаровиробників-платників єдиного податку припадало відповідно 15% і 18% загальних надходжень єдиного податку. Основний обсяг надходжень єдиного податку, припадав на міста обласного значення (43% усіх надходжень єдиного податку). Єдиний податок становить друге за обсягом податкових надходжень джерело фінансових ресурсів бюджетів ОТГ (перше – податок на доходи фізичних осіб). У 2019 році його вага в структурі усіх податкових надходжень бюджетів ОТГ зросла майже до 17%.

Карантинні заходи мають серйозний вплив на скорочення саме цих надходжень. За даними Асоціації міст України карантин призведе до скорочення надходжень до бюджетів усіх рівнів на рівні 20%. [3] Податок на нерухомість та землю - це тільки невелика частина того, на що можуть вплинути карантинні заходи. Є податки, на які вплив буде здійснено опосередковано. Це податок ПДФО. Він складає близько 50-60% доходів бюджетів, за винятком тих громад, де промисловість дуже розвинута. Там цей податок може складати 60-70%. Це означає, що завдяки спаду ділової активності, звільнень, скорочення кількості ФОПів місцеві бюджети будуть значно втрачати. А компенсуючих механізмів на рівні громади дуже і дуже мало.

Різке падіння показника сплати комунальних послуг, та підвищення рівня збитковості комунальних підприємств, також має негативний вплив на показники формування місцевих бюджетів

Також карантин впливає на соціальну ситуацію в населених пунктах з відсотком безробіття у зв'язку з тим, що багато малого та середнього бізнесу не витримує умов карантину. За даними Державної служби зайнятості, у березні кількість зареєстрованих безробітних в Україні зросла на 22% порівняно з цим же періодом 2019 року.[4] За даними експертів VoxUkraine протягом карантину спостерігається поступове падіння кількості і вакансій, і резюме. Оскільки кількість вакансій знижується швидше, то на даний час середня кількість резюме на одну вакансію зросла з двох до трьох. Падіння кількості вакансій спостерігається протягом всіх тижнів карантину, у всіх містах і галузях.[5] Продовження карантину може мати наслідки подальшого скорочення нових вакансій в усіх секторах бізнесу, які залишились в межах карантину, звільнення людей замість тимчасових відпусток та подальшого скорочення бізнесу.

Крім того, слід брати до уваги, що пандемія та карантинні заходи стали основним викликом для завершення процесів децентралізації. Сьогоднішня криза посилює деякі існуючі ризики децентралізації або додала нові.

Найвагомішими з них є:

- домінування локальних інтересів над загальнодержавними, що в умовах кризи здатне ускладнювати реалізацію державою такої функції як стабілізація;
- існування «малих громад» за умови відсутності чітко вираженого центру (міста чи села) створює високу ймовірність неспроможності створити належні умови життєдіяльності для мешканців таких громад в умовах карантину;
- некомпетентність/непоінформованість ОМС у визначенні стратегічних векторів необхідних протидій епідемії, що може відобразитися у неефективності реалізації фінансових механізмів;
- соціальні ризики - виникнення ситуацій, які можуть нести загрози соціальному добробуту, а відтак і подальшому розвитку громад.[6]

Карантин значно уповільнив та ускладнив основні процеси, пов'язані з прийняттям важливих, пов'язаних із реформою, які потребують системної комунікації та широкого обговорення в суспільстві як на національному, так і на регіональних рівнях. Ситуація ускладнюється наближенням чергових місцевих виборів, які вже повинні відбутися на новій адміністративно-територіальній основі та у нових законодавчих умовах. Додатковим ризиком для процесу завершення децентралізації, і для проведення місцевих виборів може стати друга хвиля загострення епідемії корона вірусу, прогнозована на осінь цього року.

Позитивні наслідки. Лідери місцевого самоврядування впроваджують механізми системної праці над захистом, підтримкою та супроводом своїх громад через подолання пандемії COVID-19. Ці надзвичайні зусилля згуртовують громади та їх мешканців для забезпечення функціонування не лише медичних закладів, а й комунальних служб для безперебійного забезпечення водою, теплом, вивезення сміття, прибирання та дезінфекції, також вагомими є соціальні служби для підтримки соціально вразливих груп населення та тих осіб, що перебувають на карантині.

Можливості та бажання органів місцевого самоврядування протягом періоду карантину надали змогу втілити у великої кількості громад місцевих заходів протидії пандемії:

- створення кризових штабів в кожному муніципалітеті, щоб забезпечити життєдіяльність своїх громад;
- встановлення інноваційного дезінфікуючого устаткування;
- виробництво захисних масок;
- доплати до зарплати та матеріальна допомога медикам із міських бюджетів;
- спрямування бюджетних коштів на програми соціального захисту для надання допомоги найбільш незахищеним верствам населення в умовах карантину;
- закупівля апаратів для вентиляції легень та придбання тестів на виявлення вірусів за кошти місцевих бюджетів;

- виготовлення антисептиків;
- створення мобільних платформ для боротьби з корона вірусом, які містять інформацію про роботу міських служб, установ та підприємств, інформацію про карантинні заходи, номери телефонів підтримки, можливості для отримання адміністративних послуг чи послуг волонтерів, а також про іншу діяльність, пов'язану з пандемією;
- ремонт та облаштування нових інфекційних відділень;
- додаткове фінансування медичної галузі з місцевого бюджету, що спрямовано на покращення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я та подолання COVID -19;
- організація роботи контрольних-пропускних пунктів;
- виготовлення захисних екранів;
- створення кисневих станцій та ін.[7]

Висновки. На короткострокову перспективу стратегією органів місцевого самоврядування має бути максимально ефективне використання існуючих можливостей та механізмів їх реалізації для того, щоб збити пік інфекції так, щоб кількість людей, яким потрібна допомога, не збільшувалася різко і не підвищувалося навантаження на систему охорони здоров'я, відділи інтенсивної терапії. Це виклик і для місцевої влади - вона відіграє дуже важливу роль у забезпеченні життєдіяльності громади і наданні першої допомоги. Вона відповідає за транспортування, надання допомоги людям похилого віку, закриття шкіл. Але з іншого боку місцева влада повинна стежити, щоб боротьба з вірусом не завдала більшої шкоди, ніж він сам. Тим більш, що жорсткі заходи, які мають дуже високу економічну ціну, враховуючи, що епідемія може повернутись через декілька тижнів чи місяців, породжують сумніви щодо їх ефективності у середньостроковій перспективі.

Підвищення протиепідемічної стійкості громад значною мірою залежить від нової філософії просторового планування як безпосередньо в великих містах (обласних центрах), так і в цілому в країні. Це вимагає розроблення адаптивної

регіональної та місцевої політики в умовах створення нового адміністративно-територіального устрою в процесі децентралізації.

Нового імпульсу в умовах загрози настання нових хвиль пандемії має отримати співробітництво територіальних громад як важливий інструмент зростання спроможності та розвитку за рахунок економії фінансових ресурсів та згуртованості суміжних громад, підвищення якості надання послуг населенню на основі реалізації спільних інтересів та цілей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. [Електронний ресурс]-Режим доступу:<https://nv.ua/ukr/biz/economics/yak-pandemiya-vdarila-po-ekonomici-v-oon-pidrahuvali-vtrati-naselennya-zemli-ostanni-povini-50086117.html>
2. Виконання Державного бюджету України за 2015-2019 роки. Державна казначейська служба України. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>
3. Асоціація міст України. Статистика. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <https://www.auc.org.ua/page/munitsipalna-statistika>
4. Державна служба зайнятості України. Аналітика та статистика. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/storinka/analitika-ta-statystyka>
5. В. Яблонський. Ринок праці на карантині: чим загрожує продовження обмежень. Українська правда. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/28/659899/>
6. Ризики формування та функціонування об'єднаних територіальних громад Карпатського регіону: науково-аналітична доповідь / наук. ред. Сторонянська І. З. Львів, ІРД НАНУ. 2020.
7. Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація об'єднаних територіальних громад». Громади проти COVID-19. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <https://razom.hromady.org/%D0%B4%D1%96%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%8F-%D1%81%D0%B2%D0%BE%D1%97%D0%BC-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC/>

УДК : 796.071.4 (075)

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ
ДИСТАНЦІЙНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ**

Денисенко Наталія Григорівна

к.пед.н., доцент

Луцький педагогічний коледж

Анотація. У статті подано результати експериментального дослідження щодо створення відповідних умов для забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. В якості першої умови обрано комп'ютерне тестування, що здійснюється дистанційно в умовах закладу вищої освіти. Як альтернатива – представлено роботу з тестами в програмі Google Classroom, що дозволяє істотно скоротити затрати часу при обробці результатів та отримати результати відразу після завершення тестування. Описано тестові завдання різних рівнів складності.

Ключові слова: професійна мобільність, майбутній вчитель фізичної культури, тестування, Google Форми, Он-лайн тестування, дистанційна освіта, Google Classroom.

Видатний філософ сучасності, інтегральний теоретик Е. Ласло вважає, що одним з міфів сучасної техногенної культури, який є підґрунтям діяльності особистості та від якого суспільству слід відмовитись, є принцип «чим більше споживаєш, тим краще живеш» [2, с. 24]. У логічному поєднанні зазначені вище поняття утворюють новий смисловий конструкт, а саме – «ціннісне ставлення». Як слушно зауважують О. О. Ширіна, для функціонування ставлення як ціннісного («полюсами» якого є цінність і оцінка) необхідно, щоб об'єкт, на який спрямоване ставлення, володів об'єктивно суспільною цінністю та суб'єктивною значущістю для особистості. Його ж формування відбувається

завдяки особливому зв'язку об'єкта та суб'єкта, в якому цінність виступає першою категорією, а особистість, що оцінює її, – другою [4, с. 217].

Для нас важлива теза А. І. Смолюка про те, що організація нового освітнього середовища потребує широкого використання нових ІТ-технологій, нових мультимедійних засобів навчання, оновлення лабораторної бази для вивчення предметів професійно-орієнтованих дисциплін [3, с.208].

Водночас, слід зауважити, що орієнтуючись на сучасний ринок праці фахівці освітньої сфери сьогодні кардинально переглядають освітні програми, які мають безпосереднє відношення до підготовки підростаючого покоління, їх ціннісного ставлення до нових ролей у суспільстві, оволодіння ними такими технологіями, знаннями, уміннями, що задовольняють у майбутньому їх потреби в інформаційному суспільстві (Митио Каку) [2, с. 19].

Значну увагу нами було приділено вивченню питання щодо спрямовування зусиль викладачами закладів вищої освіти України на створення відповідних умов для дистанційного навчання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Виявилось, що 20,32 % опитаних викладачів спрямовують свої зусилля; 28,62 % респондентів відповіли: швидше так, ніж ні; 36,55 % респондентів відповіли: швидше ні, ніж так; 14,49 % важко було відповісти на це запитання. Цей показник ілюструє рис. 1.

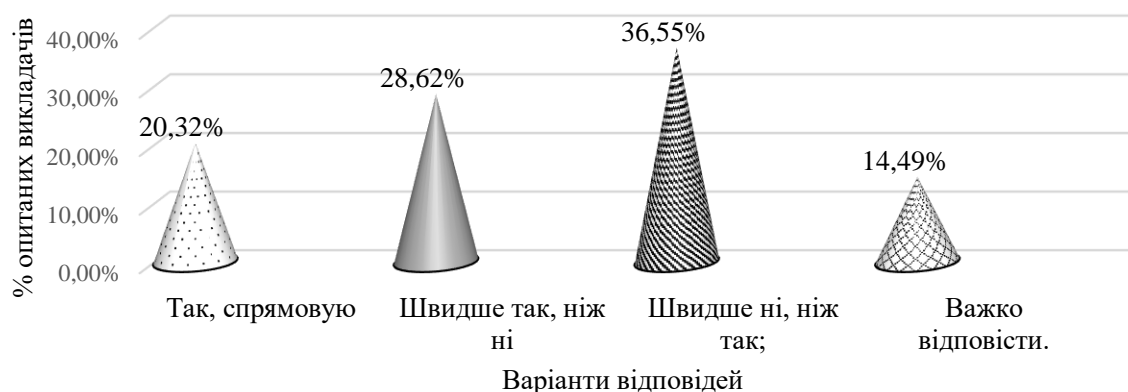

Рис.1. Відповіді викладачів щодо спрямування зусиль на створення умов для дистанційного навчання майбутніх учителів фізичної культури (%)

Особливості сучасної стадії реформування вищої школи вимагають створення у закладах освіти атмосфери самостійності, змагальності та творчості. З

урахуванням європейської практики організації контролю якості освіти визначальними стають тестові методи оцінювання у системі особистих навчальних досягнень.

Нами були розроблені питання для бліц-опитування студентів з використанням Google Форм. Для нашого дослідження важливим було з'ясування різновидів тестувань, які застосовували викладачі з метою педагогічної діагностики (таблиця 1).

Таблиця 1

Відповіді опитаних викладачів (n=146) щодо застосування тестування з метою педагогічної діагностики формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури (%)

№ з/п	Види тестування	Регулярно застосовую	Інколи застосовую	Ні, не застосовую	Важко відповісти
1	Тестування на паперових носіях	54,89	39,37	4,74	1
3	Комп'ютерне тестування за допомогою Google Форм	6,63	16,07	72,15	5,15
3	Он-лайн тестування у системі дистанційного навчання (Google Classroom)	2,65	16,05	76,15	5,15

За результатами анкетування викладачів нами встановлено, що з метою педагогічної діагностики тестування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури домінуюча більшість респондентів використовують традиційне тестування на папері (94,26 %); не дуже популярними серед викладачів є комп'ютерне тестування за допомогою Google Форм (22,7 %) і зовсім не популярним є он-лайн тестування (Google Classroom) у системі дистанційного навчання (18,7 %).

Для контролю знань студентів нами були розроблені за допомогою Google Форм тестові завдання з таких навчальних дисциплін, як «Теорія і методика фізичного виховання», «Гімнастика з методикою викладання», «Легка атлетика

з методикою викладання» та «Основи педагогічної майстерності». Хоча он-лайн тестування не замінює традиційні методи контролю знань студентів, а доповнює їх, робота з тестами в Google Classroom дозволила нам істотно скоротити затрати часу при обробці результатів та отримати результати відразу після завершення тестування. На рис. 2. подано алгоритм проведення он-лайн тестування студентів Луцького педагогічного коледжу, підготовлених для дистанційної форми навчання.

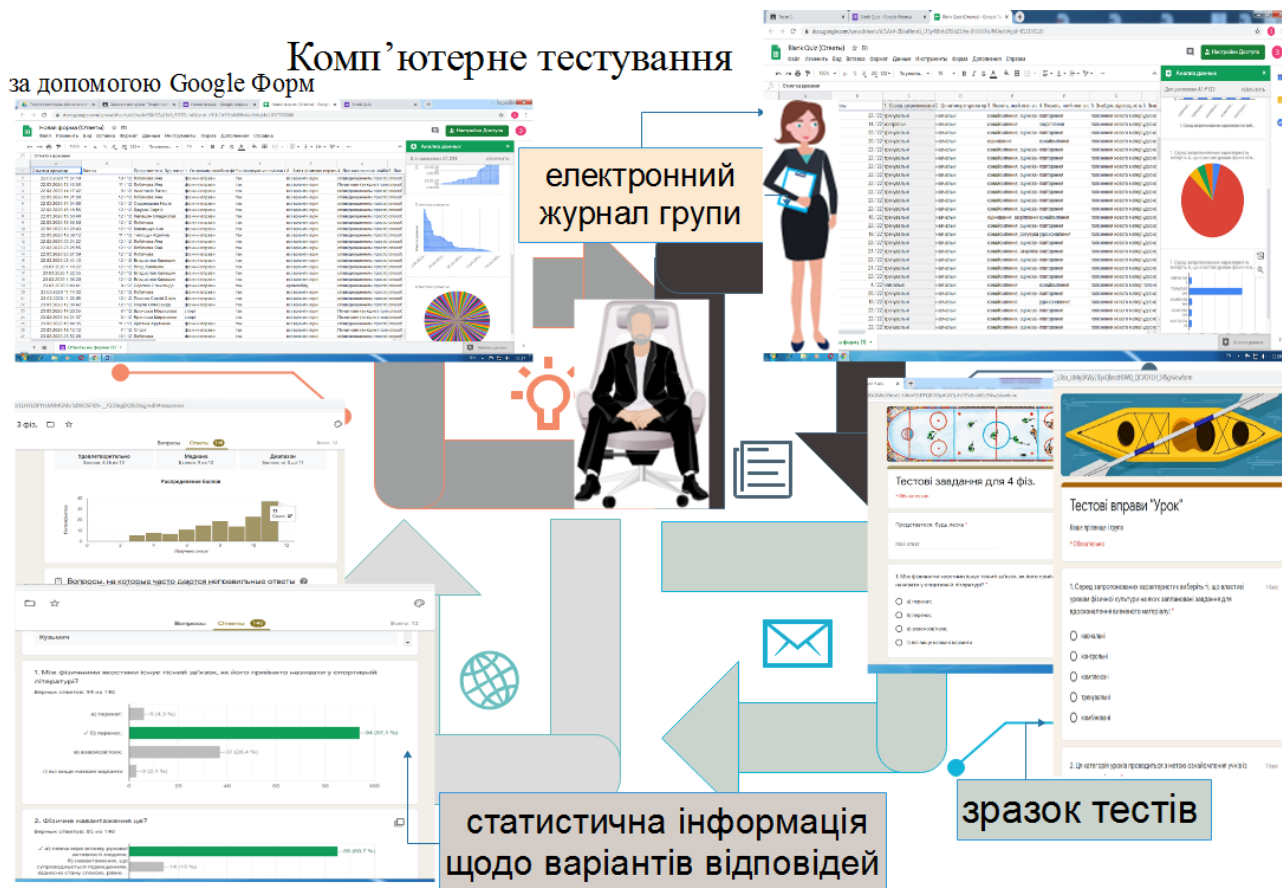

Рис. 2. Фрагмент онлайн-тестів, підготовлених за допомогою Google Форм для дистанційної форми навчання

Запитальна частина тестових завдань, згідно існуючих вимог, подавалася у стверджувальній формі. Інструкції у них подавали лаконічно і виражено у вказівному стилі: «визначте», «виберіть», «назвіть», «вказіть», «зазначте», «згрупуйте», «знайдіть» та ін. Під час розв'язання тестового завдання студенту в інструкції на «стрічці» Google Classroom пропонували уважно ознайомитися із запитально-інструктивною частиною, оскільки саме вона часто містила підказку одноелементного чи багатоелементного (множинного) вибору

правильної відповіді.

Тестові завдання першого рівня складності носили здебільшого репродуктивний характер і вимагали від студентів відтворення раніше засвоєних ними знань. Завдання передбачали просте виявлення чи розпізнавання педагогічних фактів, подій, назв, авторства та понять, суть яких формулювали в запитальній частині, а назва, дата чи прізвище подані у відповідях. До репродуктивних тестових завдань ми відносили завдання: на оцінку тверджень з погляду їх правильності чи хибності, розпізнавання в конкретному описі (дефініції) відповідного поняття чи категорії. Тестові завдання першого рівня подавали у формі одноелементного вибору. Тобто серед запропонованих варіантів відповідей лише одна є правильною.

Тестові завдання другого рівня носили репродуктивно-реконструктивний характер. Вони пропонували продемонструвати обізнаність з педагогічними фактами що містяться у методиці фізичного виховання, подіями, назвами, термінами; порівнянні певних явищ і процесів з погляду їх реального стану в сучасній теорії і практиці фізичного виховання. Численними серед тестових завдань другого рівня були завдання, що виявляли ґрунтовну обізнаність з основними ознаками понять і процесів фізичного виховання.

Тестові завдання третього рівня є найскладнішими і носили реконструктивно-творчий характер. Такі завдання сконструйовані нами у вигляді побудови ланцюгів логічної та хронологічної послідовностей, пошуку пропущених ланок тексту (понять, слів, подій), перехресного вибору, ідентифікації понять на основі опису, вибору оптимального варіанту розв'язання педагогічних задач та ситуацій.

Зразок завдання 3. Відновіть девіз лицарського виховання, замість пропущених крапок (...) вставте необхідні слова: «Душу – ..., життя – ..., серце – ..., честь – ...»: 1) другу; 2) Богу; 3) собі; 4) королю; 5) жінці; 6) ворогу. Правильна відповідь виражається числом 2453. Саме в такій послідовності і мають подаватися елементи відповіді.

Вважаємо, що за онлайн-тестуванням у системі дистанційного навчання

майбутнє вищої освіти професійно-мобільних фізкультурних кадрів.

За допомогою анкетування ми спробували визначити, які сучасні комп'ютерні програми використовують викладачі для супроводу лекцій та практичних занять у процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури (таблиця 2.).

Таблиця 2

Відповіді опитаних викладачів (n=146) щодо застосування комп'ютерних програм для супроводу лекцій та практичних занять у процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури (%)

№ з/п	Види тестування	Регулярно застосовую	Інколи застосовую	Ні, не застосовую	Важко відповісти
1	PowerPoint	74,89	19,37	4,74	1
2	Microsoft Visio (для створення блок-схем і діаграм)	2,63	6,07	82,15	9,15
3	Prezi	7,63	6,07	78,15	8,15
4	Edraw.Max.exe	1,56	2,07	88,15	8,22
5.	Інші програми	54,9	19,36	4,74	21

За результатами анкетування викладачів нами встановлено, що із 146 опитаних надають перевагу Power Point 94,26% викладачів; не дуже популярними серед викладачів є Microsoft Visio (8,7%), Prezi (13,7%); Edraw.Max.exe (3,63%), хоча ці програми є дуже ефективними у плані візуалізації і створення структурно-логічних схем. Це, на нашу думку, вказує, з одного боку, на те, що викладачам більшості вітчизняних закладів вищої освіти, які брали участь в опитуванні, притаманна традиційна програма Power Point у процесі фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури. З іншого боку, вказує можливо на низьку здатність викладачів до самонавчання у плані опанування нових (більш сучасних) комп'ютерних програм.

Найбільшу прихильність до постійного застосування нових комп'ютерних програм для створення сучасних навчальних презентацій виявили викладачі Луцького педагогічного коледжу (38,5%) і ПВНЗ «Академії рекреаційних технологій і права» (37,28%).

Отже, *тестовий контроль* професійно-педагогічних знань студентів у сучасних умовах дистанційного навчання має низку переваг над традиційними методами контролю: економія витрат часу, перевірка стану засвоєння значної частини навчального матеріалу; одночасна охопленість перевіркою великої кількості осіб; фіксація обізнаності у кількісних показниках; визначення рейтингу; кількісна фіксація (в балах) рівня засвоєння матеріалу; зосередженість уваги на відповіді по суті; полегшення оцінювання завдяки однозначності правильних відповідей; отримання об'єктивної оцінки знань студентів; статистична оцінка результатів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Митио Каку. Учеба уже не будет базироваться на запоминании / Каку Митио [Електронний ресурс]. – URL: <http://22century.ru/popular-science-publications/michio-kaaku>.
2. Степин В. С. Философия и эпоха цивилизационных перемен В. С. Степин // Вопросы философии. – 2006. – № 2. – С. 19-30.
3. Смолюк А.І. Професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Смолюк Артем Іванович. – Луцьк, 2018. – 208с.
4. Ширіна О. О. Підходи до розуміння сутності поняття «ціннісне ставлення майбутніх учителів іноземної мови до полікультурної освіти» / О. О. Ширіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць / [гол. ред. : Т. І. Сущенко]. – Запоріжжя, Класичний приватний університет, 2010. – № 10 (63). – С. 217-225.

УДК 811.162.1'373.613:159.923

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З МУЗИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Дем'яненко Наталія Борисівна

к. філол. н., доцент

Національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Анотація: Стаття присвячена дослідженню фразеологічних одиниць польської мови, які мають у своєму складі музичний компонент – лексему, яка позначає музичний термін. Зроблена спроба виділити семантичні групи лексем-музичних термінів та визначити найбільш частотне використання лексем у творенні фразеологічних одиниць.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, музична термінологія, компонент, фразеологічне значення

У залежності від сфер функціонування лексики польської мови, як і будь-якої іншої, поділяється на дві групи: загальноживану і спеціальну. Значну частину спеціальної лексики складають термінологічна і професійна лексика. Вузкопрофесійні слова зазвичай не отримують широкого поширення в літературній мові, тобто сфера їх використання залишається обмеженою. До термінологічної лексики належать слова або словосполучення, що «використовуються для логічно точного визначення спеціальних понять, предметів, процесів, явищ, виникнення і функціонування подібної лексики обумовлено розвитком науки, техніки і мистецтва, при цьому кожна галузь знання оперує своїми термінами, які складають основу термінологічної системи даної науки» [1, с. 43]. У сучасній польській мові є ряд слів, що мають музичне термінологічне значення, проте широко використовуються без будь-яких обмежень: це, насамперед найменування музичних інструментів та їх деталі

(*skrzypce* - скрипка, *bęben* – бубон, *harfa* - арфа, *dzwonek* - дзвіночок, *dudka* – дудка, *struna* - струна); найменування музичних форм (*melodia* - мелодія, *pieśń* - пісня, *piosenka* - пісенька, *koncert* - концерт), а крім того, професії, спеціальності, амплуа (*pianista* - піаніст, *skrzypiec* - скрипаль, *dyrygent* - диригент), терміни нотного письма (*nuta* - нота, *kwinta* - квінта, *dièse* - дієз, *bemol* - бемоль, *kasownik* - бекар) і т. п.

Метою нашої розвідки було визначити, які саме групи музичних термінів можуть входити до складу фразеологічних одиниць, яким чином відбувається процес переходу терміну у загальноживане слово – компонент фразеологізму, та які музичні терміни є найчастотнішими для утворення фразеологічних одиниць польської мови.

Об'єктом дослідження слугували польські фразеологічні одиниці з музичним компонентом, а предметом – семантика фразеологізмів з музичним компонентом. Для досягнення даної мети було поставлено ряд завдань, які були виконані за допомогою методу класифікації та опису. Фактичний матеріал був зібраний методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел («*Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*» pod red. S. Bąby, J. Libereka [2]; «*Słownik frazeologiczny języka polskiego*» pod red. S. Skorupki [3]).

Як відомо, своєрідним джерелом відомостей про менталітет і культуру народу завжди була і залишається фразеологія. Картина світу, виражена засобами фразеології, відображає мовний феномен національно-культурного досвіду. Фразеологія як образна система мови має свої специфічні особливості як в плані вираження, та і в плані змісту, є універсальною системою стійких одиниць, за допомогою яких передаються риси національного сприйняття навколишнього середовища. Ці риси, в свою чергу, формуються в процесі колективного багатовікового вивчення людиною світу, що його оточує. Виходячи з цього, у мовознавстві говорять не тільки про поняття мовної картини світу, але і про поняття фразеологічної картини світу. О. І. Молотков зазначає, що фразеологізм слід розглядати як завершене утворення у мові (і за формою, і за змістом), інакше кажучи, він є особливою одиницею мови, яка

випадає з системи словосполучень, тобто з реального різноманіття можливих словосполучень, утворених в живій мові. Той чи інший фразеологізм слід розглядати як якісне своєрідність його генетичного джерела [4, с. 33].

Специфіка фразеологічних одиниць як одиниць системи мови виявляється передусім у своєрідності їх семантики, яка найчастіше стає об'єктом дослідження, особливо у світлі теорії номінації та ономасіології (В. Г. Гак, В. М. Телія, Н. Д. Арутюнова та ін.). Під фразеологічною системою мови ми розуміємо засоби вторинної образно-символічної й оцінно-характеризуючої номінації, що функціонують у мові поряд із лексичною системою, як основною, і прямою номінацією та виконують образно-номінативно-характеризуючу функцію у сферах спілкування.

Фразеологізми, перш за все, характеризуються метафоричністю та цілісним образно-мотивованим значенням. У них відбивається кваліфікативно-оцінна діяльність людини. Справедливим є твердження про те, що саме життя породжує музику, а музика, в свою чергу, впливає на життя. Будучи невід'ємною складовою нашого життя, музика впливає на людей: піднімає настрій, розділяє з нами моменти смутку і радості, будить вранці і допомагає заснути в кінці дня, а, головним чином, висловлює наші почуття і думки. Проте, участь польських лексем-музичних термінів не є достатньо активною при творенні фразеологізмів. Нами було виділено лише 32 фразеологічні одиниці, що мають у своєму складі музичний термін. Це наступні фразеологізми: *bić, walić kogoś jak w bęben* – *ostro kogoś atakować, krytykować, zwalczać, czuć, poczuć bluesa* – *dobrze orientować się w jakiejś sytuacji, wyczuwać, wyczuć nastrój, umieć się dostosować do panującej gdzieś atmosfery, wystrychnąć kogoś na dudka* – *oszukać kogoś, ośmieszyć, dojść, dochodzić do głosu* – 1) *dać, dawać znać o sobie, ujawnić się*, 2) *uzyskiwać przewagę, zacząć górować nad przeciwnikiem, (schować) dudy w miech* – *dać za wygraną, ustąpić, wycofać się, skapitulować, jak z koziej dupy trąba* – *wyrażenie używane dla podkreślenia faktu, że ktoś zupełnie nie nadaje się do tego, o czym jest mowa, mieć serce jak dzwon* – *mieć bardzo zdrowe i silne serce, od wielkiego dzwonu* – *w związku ze szczególną, scejjalną, niecodzienną okolicznością,*

okazją, bardzo rzadko, wyjątkowo, *ostatni dzwonek* – ostatni odpowiedni moment, pora na zrobienie czegoś, najwyższy czas, *głos wołającego na puszczy* – słowa, apel, nawoływania itp. bezskuteczne, daremne, niesłuchane, lekceważone, *stentorowy głos* – głos bardzo silny, donośny, *odbić się głośnym echem* – wzbudzić duże zainteresowanie, być szeroko omawianym, stać się znanym, wręcz silnym, *grać komuś na nosie* – kpić z kogoś, okazywać komuś lekceważenie, *grać komuś na nerwach* – drażnić, denerwować kogoś, *grać pierwsze skrzypce* – być najważniejszym, mieć duże znaczenie, decydujący wpływ na coś, *trąba jerychońska* – silny, głośny dźwięk, *co jest grane* – o co chodzi, *wiedzieć, co jest grane* – dobrze się orientować w jakiejś sytuacji, *kocia muzyka* – piski, wrzaski, jazgot, ogluszający hałas czyniony, np. poprzez walenie w metalowe przedmioty, jako oznaka niezadowolenia lub w celu dokuczenia komuś, *koniec pieśni* – wszystko skończone, *spuścić, spuszczać, zwiesić nos na kwintę* – stracić humor, posmutnieć, zmartwić się, *labędzi śpiew* – ostatni przejaw czyjejś działalności w jakiejś dziedzinie, *mamrotać pod nosem* – mówić cicho, niewyraźnie, *melodia, muzyka, pieśń przyszłości* – sprawa, rzecz itp. odległa, taka, która ma być (może być) załatwiona, zrealizowana, rozstrzygnięta dopiero w przyszłości, *mruczeć, mruknąć pod nosem* – mówić cicho, niewyraźnie, *jak z nut* (najczęściej w połączeniu z czasownikami typu *łgać, kłamać, grać*) – wprawnie, łatwo, doskonale, bez przygotowania, *ostatni krzyk mody* – o czymś najnowszym, najmodniejszym, lansowanym w sezonie, *nie pisać (o czymś) (ani) słowa, słowem, słówka, słówkiem* – zachować milczenie w jakiejś sprawie, nie zdradzić się z czymś, nic nie wyjawiać, *puścić w trąbę* – porzucić, opuścić kogoś, zerwać z kimś, *spuścić z tonu* – stracić pewność siebie, spokornieć, spotulnieć, *stara śpiewka* – uporczywie, natrętnie powtarzane od dawna poglądy, opinie, argumenty itp. niemające uzasadnienia, nieprawdziwe, nieważne, coś jest od dawna doskonale znane, przewidywalne, ograne, *przeciągać strunę* – w danej sytuacji zachowywać się zbyt śmiało, po ryzykancku, pozwalać sobie na zbyt wiele, przesadzać w czymś, *w żółtym tempie* – bardzo wolno, opieszale.

Як бачимо, до складу даних фразеологічних одиниць входять такі групи музичних термінів: 1) назви музичних інструментів та їх складових (*struna*,

trąba, bęben, dudek, duda, trąba, dzwon, dzwonek, skrzypce): *przeciągać strunę, puścić w trąbę, trąba jerychońska, bić, walić kogoś jak w bęben, (schować) dudy w miech, wystrychnąć kogoś na dudka, jak z koziej dupy trąba, od wielkiego dzwonu, ostatni dzwonek, grać pierwsze skrzypce, puścić w trąbę*; 2) терміни нотної грамоти (*nuta, kwinta, tempo, ton*): *jak z nut, spuścić, spuszczać, zwiesić nos na kwintę, w żółtym tempo, spuścić z tonu*; 3) музичні та звуконаслідувальні дії (*mruczeć, mruknąć, mamrotać, grać, pisać*): *mruczeć, mruknąć pod nosem, mamrotać pod nosem, grać komuś na nosie, grać komuś na nerwach, grać pierwsze skrzypce, co jest grane, wiedzieć, co jest grane, nie pisać (o czymś) (ani) słowa, słowem, słówka, słówkiem*; 4) музичні форми та їх елементи (*głos, echo, śpiew, krzyk*): *głos wołającego na puszczy, stentorowy głos, odbić się dłośnym echem, łabędzi śpiew, ostatni krzyk mody*; 5) музичні твори та їх частини (*melodia, muzyka, pieśń, blues*): *melodia przyszłości, muzyka przyszłości, pieśń przyszłości, kocia muzyka, koniec pieśni, poczuć bluesa*.

Фразеологічну одиницю *grać pierwsze skrzypce* можна віднести одночасно до двох груп, оскільки вона містять компонент-музичний термін, що позначає музичну дію (*grać*) та назву музичного інструменту (*skrzypce*).

Процес розвитку фразеологічного значення у лексем семантичної сфери «музика» не є активним. У процесі дослідження виділено усього 26 лексем даної семантичної сфери. Здійснений аналіз музичних термінів показав, що лише незначна частина лексичних одиниць здатна розвивати фразеологічні значення і входити до складу фразеологізмів. До таких одиниць відносяться *struna, trąba, bęben, dudek, duda, trąba, dzwon, dzwonek, skrzypce, nuta, kwinta, tempo, ton, mruczeć, mruknąć, mamrotać, grać, pisać, głos, echo, śpiew, krzyk, melodia, muzyka, pieśń, blues*. Лексема *grać* входить до складу фразеологічних одиниць *grać komuś na nerwach, grać pierwsze skrzypce* та до звороту *co jest grane*, у якому дієслово трансформується у дієслівну форму дієприкметника. Лексична одиниця *trąba* входить до складу трьох фразеологізмів *trąba jerychońska, jak z koziej dupy trąba*, та *puścić w trąbę*. По дві фразеологічні одиниці мають лексеми-музичні терміни *głos* (*głos wołającego na puszczy* і

stentorowy głos) та *muzyka* (*muzyka przyszłości* і *kocia muzyka*). Інші випадки розвитку у лексем семантичної сфери «музика» фразеологічно зв'язаного значення представлені поодинокими прикладами. Тобто, як можемо побачити, найчастотнішими лексичними одиницями, що здатні розвивати фразеологічне значення, є лексеми *grać, głos, muzyka* і *trąba*.

У даних фразеологічних одиницях спостерігається процес детермінологізації - переходу терміну в загальноживане слово, що супроводжується втратою зв'язку з науковим поняттям і придбанням нового - зазвичай метафоричного значення. Серед музичної лексики часто спостерігається перехідність терміну з професійної лексики в загальноживану, що обумовлено широкою популяризацією музичної культури і її термінології. Це підтверджується високим ступенем розвитку семантичної структури музичної лексики, в тому числі здатності термінології даного типу до метафоризації.

Музика - одна з найдавніших семіотичних підсистем культури, що є, на думку багатьох її дослідників, найбільш своєрідною з точки зору природи складових її знакових засобів і найбільш унікальною по невичерпності їх смислового змісту та по мірі їх символічності. Популярність і поширеність музики як виду мистецтва сприяли тому, що велика кількість музичних термінів посіла стійке місце в загальнолітературній мові, втративши нерідко на рівні загального функціонування своє суто наукове значення.

Аналіз фразеологічного матеріалу показав, що музика як особлива семіотична область культури служить найбагатшим джерелом процесу фразеологічної концептуалізації у польській мові. Загалом можемо сказати, що будь-який фразеологізм із музичним компонентом стає свого роду особливим знаком цього мистецтва в мові.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Розенталь Д.Э., Голуб И.Б., Теленкова М.А. Современный русский язык. 11-е изд. – М.: Айрис-пресс, 2010. – 448 с.
2. Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny / pod red. Bąby S., Libereka J. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002. – 1096 s.
3. Słownik frazeologiczny języka polskiego / pod red. Skorupki S. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1958-1969. – Т.І-ІІ.3.
4. Молотков А. И. Основы фразеологии русского языка / А. И. Молотков. – М.: Наука, 1977. – 300 с.

УДК: 316.77

**СУЧАСНІ КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Дідик Лучезара Анатоліївна

к. соц. н.

заступник директора з НВР

відокремленого структурного підрозділу

«Дитяча інженерна академія»

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова

м. Київ, Україна

Анотація: у статті розглянуто теоретичний аналіз сучасних комунікативних практик у віртуальних соціальних мережах. Оскільки соціальні мережі є в даний час найбільшим ресурсом динаміки суспільного розвитку, особливості взаємодії користувачів визначають характер розвитку усіх сфер сучасного соціального життя суспільств. Трансформації комунікативних практик, що проявляються як у зміщенні в сторону віртуалізації спілкування, так і змінах самої системи обміну повідомленнями, мають наслідком кардинальні зміни в соціальній взаємодії та потребують значних цільових перетворень у бік регуляції віртуальних соціальних взаємодій.

Ключові слова: соціальні інтернет-мережі, соціальна мережа, Інтернет, безмасштабні мережі, комунікативні практики, мережеве суспільство, віртуальне спілкування, комунікативний простір.

Соціальні інтернет-мережі, які є не лише механізмом конструювання зв'язків у комунікативному просторі, але й виступають в якості засобів загальної комунікації, утворюючи своїм існуванням, фундамент ціннісних соціальних зв'язків. У практичних дослідженнях спочатку було поширене поняття

соціальної інтернет-мережі (СІЖ), а згодом спрощено – соціальна мережа. З точки зору спільного для користувачів та розробників підходу соціальна мережа визначається як інтерактивний веб-сайт для багатьох користувачів, які самі наповнюють його будь-яким технічно можливим для конкретного сайту контентом [5, с.126]. За своєю структурою вони є безмасштабними мережами. Безмасштабні мережі – це випадкові графи, де основні властивості мережі не залежать від її розміру. У багатьох мережах – від Інтернету до метаболічної системи клітини – домінує відносно невелике число вузлів (концентраторів), що мають практично необмежену кількість зв'язків. Таким структурам властива масштабна інваріантність, тому вони були названі безмасштабними мережами (scale-free networks). Їхня поведінка підпорядковується певним закономірностям: наприклад, вони надзвичайно стійкі до випадкових відмов, але надзвичайно уразливі для скоординованих атак.

Історія популярності соціальних мереж розпочинається одночасно з приходом ХХІ століття. Розвиток і популярність соціальних мереж доволі динамічний процес. Масове поширення соціальних мереж почалося в 2003 році, коли стартували перші соціальні мережі в Інтернеті: «MySpace», «Hi5», «LinkedIn». Після створення 4 лютого 2004 р. Марком Цукербергом соціальної мережі «Facebook», яка через 10 років, на початок 2014 р., вже налічувала понад 1 млрд. чоловік користувачів. Однією з найбільш популярних соціальних мереж є також створений в березні 1999 р. Бредом Фіцпатріком проєкт «LiveJournal». На початок 2013 р. аудиторія «LiveJournal» нараховувала понад 40 млн. користувачів. Новим трендом з 2006 р. став синтез блогінгу і соціальної мережі, реалізований в сервісі «Twitter», що швидко набрав популярність – до вересня 2011 р. число активних користувачів сягнуло 100 мільйонів. На локальному рівні користувачі мережі отримали можливість обмінюватися між собою файлами, інформацією, вступати в процес комунікації. Розширилися можливості комунікації і в пошуку інформації. 2010 року з'являється нова соціальна мережа для публікації мобільних фотографій із застосуванням до них різних фільтрів – «Instagram». Спочатку дана програма була створена виключно

для смартфонів Apple, а з 2012 року розробники запустили в обіг версію для платформи Android, за добу дану програму було завантажено 1 млн. разів. Того ж, 2012 року Instagram викупив Facebook. Також 2012 року набув популярності Skype. Це свого роду месенджер – додаток, який створений для швидкого обміну повідомленнями та голосовими аудіо-, відеодзвінками. З 2014 року набирають популярності й інші месенджери: WhatsApp, Viber, FacebookMessenger, Telegram, Signal. Всі зазначені месенджери замінили, колись популярну «аську» (ICQ), мобільний аналог – Jimm, які були особливо популярні з 1996 по 2005 роки.

Значне розширення та поширення мереж, масштаби їхнього використання призвели до того, що люди, об'єднуючись в мережі, стали членами нового типу суспільства – так званого, мережевого суспільства [5, с.123]. У рамках виникнення теорії мережевого суспільства були розроблені такі базові поняття, як «соціальна» та «інформаційна мережа», «мережевий вузол», «мережева структура». На думку М. Кастельса, традиційні вертикальні зв'язки в побудові усіляких структур поступаються місцем мережевим горизонтальним структурам [4, с. 254]. Глобалізація, яка призводить до виникнення численних спільнот на локальному рівні, стимулює всесвітні зв'язки цих співтовариств по горизонталі. Такі спільноти, що будуються за єдністю або близькістю інтересів і мотивацій їхніх учасників, зв'язуються один з одним подібно осередкам мережі. Причому «мережі» виникають на всіх рівнях, що призводить до різкого зниження вертикальних процесів у політиці, економіці та культурі. Аналізуючи мережі, можна сказати, що ключовим, хоча далеко не єдиним механізмом формування мереж є інтернет – порівняно з ним, традиційним інститутам не під силу формування настільки розгалужених мережевих спільнот. Власне, інтернет породив новий тип «соціальних мереж» [4, с. 256].

А. Назарчук дає визначення мережі як полімагістральної структури, в якій дві точки завжди зв'язуються безліччю магістралей, а кожна магістраль складається з безлічі відрізків і шляхів [6, с. 63]. За П. Бурд'є: «У ході комунікації мережею передається інформація, яка стає самостійною

реальністю, що передує смисловим навантаженням. Сучасна мережа – це динамічна система, сенс існування якої – комунікація. Мережа – це завжди конгломерати об'єктів, це взаємодія між ними за допомогою повідомлень» [1, с. 158].

Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі під мережею розуміють «ризомне» утворення, що не має центрального стержня, проте характеризується розгалуженою структурою. За ними, поняття «ризом» може бути застосованим до опису сучасного світу, який характеризується відсутністю централізації, впорядкованості та симетрії – тобто його можна використовувати для пояснення феномену «мережа» [3].

Д. Губанов, Д. Новіков, А. Чхартішвілі вважають, що соціальна мережа, на якісному рівні, це соціальна структура, яка об'єднує безліч агентів (індивідуальних або колективних суб'єктів: індивіди, сім'ї, групи, організації тощо), між якими існує безліч відносин (комплекс зв'язків між агентами, такі як: знайомства, дружба, співпраця, комунікації). Соціальні мережі допомагають, по-перше, організувати соціальні комунікації між людьми, по-друге, реалізувати їх базові потреби.

Зазвичай, виділяють два розповсюджених трактування соціальної мережі:

- 1) як соціальна структура;
- 2) характерна інтернет-реалізація [2, с. 8].

Як зазначає сучасний науковець О. Назарчук, «мережа – це сукупність інституційних та персональних інтеракцій, що утворює, виключно в рамках цих інтеракцій і незалежно від формально-інституціональних обмежень, новий діяльнісний ефект, завдяки виникаючому взаємному обміну інформацією та ресурсами» [6, с. 71].

У зв'язку зі значною популяризацією соціальних інтернет-мереж, саме їх позначення скоротилося, і на сьогодні як на буденному, так і науковому (в тому числі міждисциплінарному) рівнях в основному вони позначаються словосполученням «соціальні мережі». На це звертає увагу сучасна вітчизняна дослідниця Т. Фісенко: «перспективним напрямком розкриття соціальних мереж та теоретичного моделювання є вивчення їх змісту, перспектив та

механізмів розвитку, відмежування особливостей поняття соціальних інтернет-мереж у комунікативістиці від аналогічних у соціології та інформаційних технологіях, оскільки їх часто хибно ототожнюють» [8, с. 9]. По суті, мова іде про уточнення: чи можливе явище, що соціальні мережі є включеними в інтернет-мережі (мережі в мережах). Вивчення різноманітних процесів (від технологічних до соціальних), що відбуваються в інтернет-мережах, слід відділяти від взаємодії між соціальними акторами (власне, соціальних мереж). Ми, під соціальними мережами маємо на увазі саме соціальні інтернет-мережі. Загалом, під соціальними інтернет-мережами розуміють онлайн-платформи для спілкування, створення соціальних відносин з іншими людьми, що мають схожі інтереси чи офлайн-зв'язки. Під соціальними мережами соціологи розуміють розгалужені структури зв'язків.

На наш погляд, можна виокремити наступні складові соціальних мереж:

- 1) об'єкти мережі. Сукупність осіб, що вступають між собою у взаємодію;
- 2) зв'язки. Сукупність комунікативних практик, що закріплюють взаємодію та роблять її передбачуваною;
- 3) інструменти. Сукупність засобів і способів налагодження та закріплення взаємодії, а також її комунікативний простір (платформа взаємодії).

Мережеві теорії, хоча і є порівняно новими для соціогуманітарної науки, проте мають велику пізнавальну значимість. Адже вони сприяють створенню методологічних інструментів для подальшого дослідження форм соціальної комунікації та соціальної еволюції. Водночас, екстраполюючи реальне спілкування на спілкування в мережі, актори приходять до створення усталених форм спілкування – практик комунікації. Поняття є похідним від соціальних практик, проте має певні відмінності. Поняття «комунікативні практики» неоднозначне. Адже це явище пов'язане з отриманням і передачею інформації та стають різновидом соціальних практик. З іншого погляду, дане поняття можна вживати як синонім комунікативної дії. Категорія «комунікативні практики» започаткована в науковому просторі Ю. Хабермасом, для якого комунікація стала базою соціального процесу. На думку науковця, пізнавальні й

інструментальні акти є похідними від комунікативних дій, тобто, такі, що відокремилися від них, що в історичному плані були першоосновою пізнання. У соціальній дії комунікативна дія є базисом раціонального мотивованого консенсусу, а власне комунікація стає не так засобом, як самоціллю суспільного середовища [9, с. 118].

Дефініції «соціальна дія» та «комунікативна дія» є важливими для означення поняття «комунікативна практика», що формується в інтернет-мережах (спільнотах). Соціальні угруповання користувачів інтернет-мереж вважаються унікальною інтернет-спільнотою, що є об'єднуючим і базисним у віртуальності завдяки входженню в комунікативні процеси явищ тривалості та емоційності перебування.

Соціальні практики відкривають людині можливість втілення певних соціальних ролей, набуття статусності шляхом впорядкування згальноприйнятих світових взірців раціональних дій. Вони тут і зараз, у певній культурі «розкривають» головні шляхи пізнавальної діяльності, комунікації, культурного обміну. Габітус і тезаурус є основою соціальних практик як типове відображення і сприйняття навколишнього світу [1, с. 158]. Вони надають індивіду можливість вільно виробляти практики, але ж і є своєрідним каркасом, що обмежує цю можливість інституційними нормами.

На наш погляд, комунікативні практики – складний конструкт, що містить статичну та динамічну складову. Статична – сукупність установок індивіда щодо реалізації комунікативних потреб (емоційних та інформаційних) та інструментів щодо їх реалізації (технологічних – програмного забезпечення та необхідної техніки; психофізіологічних – наявності необхідних знань щодо комунікації і готовності до їх застосування). Динамічна – власне процесуальна, це налагодження та подальша взаємодія з іншими людьми за допомогою обраних інструментів взаємодії.

Теоретико-практичні дослідження є найбільш розповсюдженими в американській і європейських школах соціальних комунікацій та проводяться у великих дослідницьких інститутах різних країн світу. Щороку We Are Social

оновлюють свій масштабний глобальний збірник статистики, який дає уявлення про світ соціальних медіа. За ним, щорічне зростання триває постійно, особливо у активних мобільних соціальних користувачів – на 42% проникнення до 3% з 2018 р. Частка веб-трафіку за допомогою пристрою дуже сприятлива для мобільних пристроїв на рівні 52% (залишаючись стабільними цілорічно), а робочий стіл залишається на другому місці, лише 43% частки пристрою на всіх веб-сторінках. Північна, Західна та Південна Європа і Північна Америка мають найбільший доступ до Інтернету з між 88–95% користувачів Інтернету порівняно із загальним населенням. З них у Південній Європі спостерігається найбільше зростання проникнення в Інтернет, воно зросло у річному обчисленні на 11%. Світове зростання використання соціальних медіа з січня 2018 р. становить 9%. У Саудівській Аравії найбільше в 2019 р. проникнення соціальних медіа – 99%, що набагато вище середнього показника в 45%. До країн з найбільшим проникненням соціальних медіа відносять ще Тайвань, Південну Корею та Сінгапур. Гана, Кенія та Нігерія мають найнижчий рівень проникнення соціальних медіа [11]. Все це свідчить, що на фоні інших інтернет-ресурсів саме мережі мають надзвичайно високу динаміку розвитку.

Основою функціональності мереж є комунікативні практики, які утворюються завдяки акторам та технічними об'єктами і спільно з соціокультурними артефактами (комп'ютерні інтелектуальні агенти, контент та інші). Соціально-мережеві технології, як зазначають науковці, мають особливі комунікаційні характеристики. Зокрема до них належать: текстовість, реалістичність символів (віртуальність), інтерактивність, гіпертекстуальність, синхронність та асинхронність, мозаїчність, креативність.

Розглянемо ці особливості комунікації за соціально-мережевими технологіями більш детально.

1. Реалістичний світ символів, який формується під час комунікації та знаходить своє відображення у віртуальному світі в супереч реальному світу, де переважають образи і симулякри.

2. Віртуальний простір формує новий спосіб комунікації – текстовий. Взаємодія між агентами комунікації здійснюється у текстовому форматі та передається через мережеві канали.
3. Інформація використовується вибірково та індивідуально – інтерактивність.
4. Простір, у якому користувачі мають можливість самостійно організовувати і моделювати тексти зручним для себе способом, формує таку особливість комунікації як гіпертекстуальність.
5. Синхронний та асинхронний типи взаємодії формуються завдяки нечіткій просторово-часовій обмеженості інтернет-комунікації.
6. Віртуальне середовище створює для суб'єкта безліч можливостей для діяльності, дозволяє створювати розмаїття самопрезентацій, в мережевій комунікації – це креативність.
7. Мозаїчність. Соціальні мережі характеризуються відсутністю центру, що впорядковує периферію, які, в свою чергу, впорядковуються, у результаті цього соціокультурний простір формує мозаїчні структури [7].

Можемо вважати комунікативні інтернет-практики симуляціями реальних, таких, що створені як їм подібні. У віртуальному просторі ми ведемо прототипну форму реального життя, виконуємо подібні дії: спілкуємося з друзями, купуємо товари, читаємо новини, переглядаємо фотоальбоми, користуємося електронними грошима, зберігаємо свої заощадження, документи, інформацію на відповідних ресурсах, шукаємо роботу, знайомимося з коханими, та багато іншого.

Соціальний статус користувача мережі прямо пропорційно залежить від кількості френдів (друзів) своєї сторінки. Маркером популярності є кількість відвідувань певної сторінки іншими користувачами. Для комунікативних практик необхідним компонентом є соціальний капітал учасника, його повноваження та можливості.

Анонімність як характерна риса віртуальної комунікації є опосередкованою, адже сприяє креативності і конструктивному характеру комунікативних практик. Це дає можливість людині формувати власну нову ідентичність і

презентувати себе, виходячи за рамки соціальних установок. Через обмеженість практик письмової комунікації для ідентифікації учасниками спільноти один одного не вистачає практик письмової комунікації, основою цього процесу стають прототипи ідеальних уявлень (нік, аватар, показова інформація) [10, с. 189].

У інтернет-мережах учасники знаходять об'єкти своїх інтересів (наприклад, музичний контент, фільми, канали, програми тощо). Соціальні інтернет-мережі є платформою для створення акторами власних віртуальних сторінок – профайлів, як своєрідних особистих портретів із зазначенням основних даних про власника (свої вподобання, статус, сімейний стан, місце роботи, професію, інше). У всіх користувачів однієї інтернет-спільноти є можливість переглядати профайли один одного, за винятком особистих налаштувань приватності користувача інтернет-сторінки соціальної мережі. Користувачі також мають змогу за допомогою мережі, де вони зареєстровані, шукати свої колишніх однокласників, колег, одногрупників, давніх знайомих. З огляду на вищезазначене варто підсумувати, що соціальні мережі є зручним середовищем спілкування, кооперації, отримання та розповсюдження інформації, ведення блогів і, навіть, створення малого бізнесу. Учасники соціальних мереж мають змогу ділитися власним досвідом з іншими учасниками та набувати досвіду завдяки інформації від інших користувачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурдые П. Социология политики. Москва: SOCIO-LOGOS, 1993. С. 53. В сборнике: Шуйская сессия студентов, аспирантов, педагогов, молодых ученых: материалы XI Междунар. науч. конф. / отв. ред. А. А. Червова. 2018. С. 158–159.
2. Губанов Д. А., Новиков Д. А., Чхартишвили А. Г. Социальные сети: модели информационного влияния, управления и противоборства. Москва: Физматлит, 2010. 228 с.

3. Дельоз Ж., Гваттари Ф. Що таке філософія? URL: https://stud.com.ua/-42191/filosofiya/deloz_gvattari_take_filosofiya (дата звернення: 14.05.2020).
4. Кастельс М. В. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / пер. с англ. Б. Э. Верпаховский и др. Москва: ГУ ВШЭ, 2000. 607 с.
5. Кравченко Т. А. Становление сетевой парадигмы в эпоху постнеклассической науки. *Интеллект. Особистість. Цивілізація*. 2010. № 8. С. 121–129.
6. Назарчук А. В. Сетевое общество и его философское осмысление. *Вопросы философии*. 2008. № 7. С. 61–75.
7. Сергодеев В. А. Коммуникативные практики в сетевых интернет-сообществах. *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1: Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология*. 2014. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kommunikativnyye-praktiki-v-setevyh-internet-soobshchestvah> (дата обращения: 14.05.2020).
8. Фісенко Т. В. Соціальні інтернет-мережі як феномен сучасного медіа-середовища: автореф. дис. канд. наук із соц. ком.: 27.00.07. Київ, 2012. 16 с.
9. Хабермас Ю. Производительная сила коммуникации. *Демократия, разум, нравственность. Московские лекции и интервью*. Москва: Academia, 1995. 252 с.
10. Якобсон Д. Формирование образа в киберпространстве: online-ожидания и offline-реальность в «текстовых» виртуальных сообществах. *Массовая культура: современные западные исследования*. Москва: Практика культуры, 2005. С. 180–199.
11. Global social media research summary. URL: <https://www.smartinsights.com/social-media-marketing/social-media-strategy/new-global-social-media-research/Global-social-media-research-summary-2019-By-Dave-Chaffey-12-Feb-2019> (дата звернення: 13.05.2020).

**УСНЕ МОВЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ:
ОРФОЕПІЯ ДЗВІНКІХ і ГЛУХИХ ПРИГОЛОСНИХ ЗВУКІВ**

Дружинець Марія Львівна

к. ф. н., доцент

Тичина Крістіна Сергіївна

студентка

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

м. Одеса, Україна

Анотація: У статті подано соціофонетичний опис мовлення, зокрема дотримання норм вимови приголосних респондентами Західної України, та з'ясовано, на основі наукових досліджень, як ці норми відбиті у писемних пам'ятках, в основі яких лежить фонетичний принцип правопису.

Ключові слова: орфоепія дзвінких та глухих, соціопитування, Західна Україна.

Усне мовлення у багатьох випадках залишається недосконалим у плані вимови. Дотримання норм літературної вимови має велике значення для загального рівня культури розвиненої особистості, тому не можна залишати це питання осторонь.

Сьогодні існує багато праць, спрямованих на підвищення культури спілкування й культури українського мовлення, наприклад праці О.Пономарева, О. Сербенської, Н. Бабич, С. Єрмоленко, С. Караванського, М. Пентиліюк, Г. Волкотруб, О. Горбул, О. Кубрак, Т. Чмут, С. Шевчук та ін. Українську школу мистецтва публічного мовлення представляють сьогодні вчені Г. Сагач, Л. Мацько, Н. Бабич, Н. Чибісова та ін. Питання літературної вимови завжди цікавило й українських дослідників у діаспорі, про що свідчать публікації І. Огієнка, Я. Рудницького, О. Горбача. Попередниками у дослідженні окремих питань проблеми – передусім соціофонетичного опису

українського мовлення – можна назвати Н. Тоцьку, Л. Прокопову, М. Фащенко, М. Дружинець.

Мета нашого дослідження – зробити спробу виявлення, аналізу та опису типових помилок вимови, зокрема вимови дзвінких та глухих приголосних звуків респондентами Західної України та показати, на основі наукових досліджень, як ці норми відбиті у писемних пам'ятках, в основі яких лежить фонетичний принцип правопису.

Об'єкт дослідження: українське мовлення молоді різних вікових груп, зокрема його орфоепічна нормативність. Предметом дослідження є володіння орфоепічними нормами сучасної української мови, зокрема орфоепією приголосних звуків.

Інформантами були студенти спеціальності українська мова та література Рівненського державного гуманітарного університету та Львівського національного університету імені І. Я.Франка. Для експерименту було підбрано 14 слів, у яких можна простежити володіння орфоепією приголосних звуків: *стежка, Вишгород, вокзал, сніг, обпалений, відхилити, міжпланетний, могти, легкий, розписати, безпека, зцідити, зсунути, з кавою*.

Дзвінкі приголосні в кінці слова й перед глухими в середині слова вимовляються дзвінко: слово *стежка* дзвінко вимовили лише 16 студентів (32%) – [стéжка], усі інші 34 (68%) не дотрималися норм і допустили помилку, вимовляючи – [стéшка]; слово *могти* 42 студенти (84%) вимовили правильно – [могті], а 8 (16%) відійшли від рамок норми – [мохті].

Глухі ж приголосні перед дзвінкими в основі слова вимовляються дзвінко: так слово *Вишгород* [vúжгород] вимовили 38 студентів (76%) без помилок, а інші 12 (24%) вимовили без дзвінкості: [vúшгород]. Слово *вокзал* усі респонденти Західної України вимовили згідно з кодифікованою нормою: [wotzáł].

Дзвінкі губні, шиплячі та задньоязикові в кінці слова не оглушуються : так, наприклад, у слові *сніг* [с'н'іг] більшість, а саме 28 студентів (56 %) не дотрималися норми і допустили помилку: [с'н'іх].

Дзвінки приголосні, як уже зазначалося, не оглушуються й перед глухими, за винятком дзвінкого приголосного глоткового звука [г], який вимовляється як [х] у словах *легко, вогко, кігті, нігті, дігтяр* та похідних від них. При вимові слова *легкий* усі респонденти дотрималися норми і озвучили слово правильно: [ли^ехкій].

Втрата і набуття дзвінкості приголосними – явище давнє. У пам'ятках XII-XIII століть виявлено: *рѣтко – рѣдько* («Слово о полку Ігоревім»), *зде – сьдѣ* (Є.Гал., 1266), *паропци – паробъци* (Поученіє В.Мономаха) [9, с. 23–24]. Староукраїнські писемні пам'ятки досить часто засвідчують наслідки асиміляції глухого перед дзвінким: *прозбу* (ВС., 1347), *прозбою* (Л.Вел., 1720, 21), а також відбивають і наслідки оглушення дзвінкого перед глухим у середині слова: *светкы* (ВС., 1347) [7, с. 205-206]. Послідовно зберігаються дзвінки приголосні перед глухими у літописі Граб'янки (XVIII): *прикажчики* [6, с. 12].

У писемних джерелах НУЛМ засвідчено збереження дзвінких приголосних у кінці слова: у «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського – *батигъ* (24), *перелигъ* (32); у «Кобзарі» Є. Гребінки – *Богъ* (18), *хлибъ* (20), *снигъ* (29); у «Кобзарі» Т.Шевченка – *назадъ* (38), *ворогъ* (103). Послідовно дзвінкий приголосний у кінці слова передається відповідними буквами у граматиці О. Павловського: *гарбузь* (69), *дубъ* (79), *підъ* (85); у словнику П.Білецького-Носенка: *рядъ* (319), *плугъ* (284), *тулубъ* (357) [5, с. 82-83].

У писемних пам'ятках фіксується й вимова дзвінких приголосних перед глухими: у «Кобзарі» П.Гулака-Артемівського послідовно – *тяжко* (15), *швидко* (15) і в «Кобзарі» Є. Гребінки послідовно – *сторожка* (12), *важко* (22); у «Кобзарі» Т.Шевченка – *тяжко* (17), *ягідку* (34). Ця норма відбита у «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка у переважній більшості випадків – *подружкамы* (34), у *дружкахъ* (35), *походка* (52), *тяжко* (52), але *юпку* (33), *лошка* (37); у граматиці О. Павловського: *брыдкий* (7), *губка* (32); у словнику П.Білецького-Носенка: *бабка* (48), *боридка* (59); у граматиці Я.Головацького: *рѣдко* (24), *солодкій* (160). П. Куліш послідовно дотримується традиції при

передачі на письмі дзвінкого перед глухими приголосними: *близько* (28, №9, 1861), *тяжко* (30, №9, 1861) [5, с. 83].

Приголосний [г] передається літерою х у пам'ятках нової української літературної мови: в альманасі «Русалка Дністрова»: *лехкий* (73), у словнику П. Білецького-Носенка: *лехкій* (73) [8, с. 66].

Отже, дзвінкі приголосні в кінці слова і перед глухими майже послідовно фіксуються у пам'ятках XVII-XVIII ст. Помилки у вимові дзвінких приголосних сьогодні зумовлені лише впливом діалектного мовлення та російської мови, оскільки ці орфоепічні норми фіксуються письмом, теоретично обґрунтовані уже в граматиках на початку XX ст., добре простежуються у пам'ятках.

Префікси роз-, без- і прийменник без у позиції перед глухим можуть вимовлятися дзвінко й глухо (залежно від темпу мовлення): [p^oo^on^o-v'id'] або [p^oozn^o-v'id'] розповідь; [be^uz^uxmarний] або [be^us^uxmarний] безхмарний; [be^uz^uxw^oоста] або [be^uc^uxw^oоста] без хвоста [1, с. 120].

У таких словах, як *розписати*, *безпека* студенти дотримались кодифікованих норм СУЛМ: [rozne^uса^uти] або [rosne^uса^uти]; [be^uz^uне^uка] або [be^uc^uне^uка].

Перехід [з] у [с] відбувається здебільшого при швидкому темпі мовлення. На думку В. Горпинича, звук [з] зберігається у префіксі роз- тільки перед кореневим [с]: [rozса^uдити] [3, с. 7].

М. Фащенко вважає, що варіативна вимова префіксів роз-, без- зумовлена особливостями складоподілу. Оскільки складоподіл на межі морфем пов'язаний не лише з просодичними, а й із морфологічними явищами, то в префіксах роз-, без- може оглушуватись дзвінкий [з], якщо він вимовляється в одному складі з глухим, або не оглушуватись, якщо він відходить до попереднього складу. Збереження дзвінкого [з] у префіксі без- пояснюється також наявністю прийменника без [1, с. 120-121].

У писемних джерелах представлена варіативна передача на письмі вимови префікса роз- як [роз-] і [рос-]: у «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського – *роspлатывся* (15) і *роspлатывся* (19); у «Кобзарі» Є. Гребінки – *роspсыпане* (12) і *роspтають* (14); у «Кобзарі» Т. Шевченка – *роspказый* (37) і *роspказыти* (86). У

переважній більшості випадків засвідчене написання роз- у словнику П. Білецького-Носенка: *розказавъ* (315), *розпатлати* (315), у «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка – *россердыця* (36), але *розцвітають* (33), *порозпуска* (33) [5, с. 82].

Префікс без- передається на письмі літерою з в пам'ятках нової української літературної мови послідовно. Це свідчить про вимову дзвінкого [з] або про стійкість традиції написання у новій літературній мові. Без- вживається у творах І.Котляревського: *безперестанно* (3:18), у граматиці О. Павловського: *безсурмань* (26), в альманасі: *безчестними* (73), у словнику П. Білецького-Носенка: *безпалець* (53), у творах П. Куліша: *безхлібья* (1861, 11–12: 29). Т. Шевченко в рукописах теж пише лише без-: *безталання* (I: 53) [4, с. 78].

Згідно з нормами у префіксах об-, від-, між- та в прийменниках від-, між- кінцевий дзвінкий приголосний перед глухими у вимові не змінюється: *обставити* [обставити], *відтерти* [v'ідтерти], *міжпланетний* [м'іжпланетний], *між тваринами* [м'іж тваринами], *від хати*, [v'ід хати]. Н.Тоцька вважає, що можливе у цій позиції і оглушення кінцевого дзвінкого префікса: [опставити], *відтерти* [v'it:erti].

Прийменник-префікс з- перед глухими приголосними (крім шиплячих) вимовляється як [с]: [с'ц'ідити] *зцідити*, [с:адити] *зсадити*, [с х^оомј-ак^оом] *з хом'яком*, [с kaw^о-j-у] *з кавою* [1, с. 120].

Оглушують прийменник і префікс з- перед глухими приголосними: у слові *зцідити* [с'ц'ідіти] – 48 студентів (не відтворили орфоепічну норму і допустили помилку, вимовляючи [з'ц'ідіти], лише 2 респонденти); у сполученні з *кавою* [с кáвоју] – 36 респондентів (72%), інші 14 (28%) вимовляють з відхиленням – [з кáвоју]; у слові *зсунути* [с:у́нути] – 40 інформантів (80%) (інші 10 (20%) відтворили неправильно – [зсу́нути]). М.Наконечний вважає, що перед [с] звук [з] може зберігати дзвінку вимову: [зс'ілоc'а] (*зсілося*) [10, с. 82].

Префікси об-, між-, від- у позиції перед глухим не оглушуються, а вимовляються дзвінко. У слові *обпалений* лише 2 респонденти дотрималися

кодифікованих норм вимови, інші 48 (96%) оглушують дзвінкий приголосний, вимовляючи [оп:áленій], у слові *відхилити* 20 (80%) допустили помилку – [v'ítchi^e lítmi]. Дещо кращі справи зі словом *міжпланетний*, 42 інформантів (84%) не оглушують кінцевий дзвінкий – [м'іжпланéтній], а інші 8 виходять за рамки норми – [м'ішпланéтній].

Писемні пам'ятки староукраїнської мови рідко фіксують одь- із дзвінким [д], а іноді від- : оддѣляюся (Син., XVII, 136), обкидала (І.Некр., XVIII, 14) [7, с. 284]. Варіанти оть- і одь (від-(од-)) фіксуються у літописі С.Величка: отваги (2), але одсѣкти [2, с. 170–171]. Традиція збереження дзвінкого [д] послідовно знаходить підтвердження у граматиці О.Павловського (*одкарабкуюся*, 48), в альманасі «Русалка Дністрова» (*відтерати*, 12), у словнику П.Білецького-Носенка (*одпастися*, 259), у творах П.Куліша (*одкрились*, 1861, 11-12 : 10), у «Кобзарі» Т.Шевченка (*одсуне*, К, 28). Не завжди фіксується ця вимовна особливість в І.Котляревського (*одпроводити*, III : 34, але *отцурався*, II: 16), у рукописах Т.Шевченка (*одставкою*, але II: 198, але *отхожають*, I : 17). Наведені факти приводять до висновку: у старій українській літературній мові паралельно вживалися варіанти оть і одь, у новій українській літературній мові – од. Лише зрідка вживається от- в І.Котляревського та Т.Шевченка [8, с. 65].

Оглушення дзвінкого у префіксах без-, воз-, з- явище досить часте й фіксується, як зазначає А. Москаленко, уже у перших пам'ятках давньоруської писемності *въскръсь* – *възкръсь*, *въсходжу* – *възходжу*, *истзати* – *изтзати* (Остр. Єв.), *въстрепеташа* – *възтрепеташа*, *бесъчинъна* — *безъчинъна* (Ізб., toys), *бес памяти* (Поуч. В. М.) [9, с. 23–24].

Префікс [з-] перед глухими приголосними у писемних джерелах передається літерою с у переважній більшості випадків: у «Кобзарі» Гулака-Артемівського – *спынысь* (9), *сплеть* (13), але *зправыть* (33); у «Кобзарі» Є. Гребінки – *скажы* (3), *скосывшы* (5), *скынувъ* (40), але *зпысавъ* (10). У граматиці О. Павловського послідовно вживається літера с на позначення префікса з- перед глухими к, п, х: *скажешъ* (88), *сподобавъ* (59); у П.Білецького-Носенка – варіативна передача: *зпитати* (159) і *скиглити* (328).

У першодруках простежується варіативне вживання прийменника з. Перед глухими приголосними вживається то зь, то съ: у «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського – зь *кухвы* (10), але съ *поставця* (9); у «Кобзарі» Є. Гребінки – зь *Киева* (10), але съ *хлибомъ* (36). Аналогічне вживання простежується в «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка – зь *толку* (46), але съ *хуторивъ* (64). Ця особливість послідовно засвідчена у рукописах Т. Шевченка: зь *тобою* (107,II), съ *тобою* (151,II) [5, с. 82].

Отже, історичний екскурс дав змогу довести, що ті норми вимови звукосполук, які чинним правописом не фіксуються, але тривалий час фіксувалися на письмі у ХІХ столітті, є найстійкішими в усному мовленні.

Таким чином, проаналізувавши вимову дзвінких у кінці слова, перед глухими, у префіксах та глухих приголосних перед дзвінкими, ми дійшли висновків, що більшість респондентів дотримуються орфоепічних норм : стабільними можна назвати норми вимови глухого перед дзвінким, [г] як [х] (*легкий*), [г] в середині дієслова, дзвінкого в кінці слова, префіксів роз-, без-, з-, між-. Нестійкими є норми вимови дзвінких перед глухими, префіксів об-, від-. Відхилення від кодифікованих норм пов'язані з впливом орфографічних норм, відсутністю теоретичних знань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 367 с.
2. Волох О. Т. Фонетичні особливості української літературної мови початку ХVІІІ століття // Уч. зап. / Харк. ун-т. – Х., 1960. – Т.111: Тр. філол. фак-ту. – Т. 9. – С. 169–179.
- 3.Горпинич В. А. Русско-украинский орфоэпический словарь. – К. : Освіта, 1992. – 254 с.

4. Дружинець М.Л. Вимова приголосних звуків українськими респодентами ПМР: норма та девіації // Слов'янський збірник. – Вип. 20. – Чернівці: Букрек, 2016. – С.71 – 85.
5. Дружинець М.Л. Українське усне мовлення за першодруками – Кобзарь П.П.Артемівського-Гулака (1877) та Кобзарь Пырятынська ластівка Е.П.Гребинки (1878): голосні та приголосні звуки // Одеська лінгвістична школа: інтеграція підходів. – Одеса : ПолиПринт, 2016. – С.78–86.
6. Житецкий П. " Энеида" Котляревскаго и древнѣйшій списокъ ея въ связи съ обзоромъ малорусской литературы XVIII вѣка. – К. : Кіевская старина, 1900. – 174 с.
7. Жовтобрюх М. А. Історична грамати́ка української мови / М. А. Жовтобрюх, О. Т. Волох, С. П. Самійленко, І. І. Слинько. – К. : Наук, думка, 1980. – 367 с.
8. Микитин-Дружинець М. Л. Кодифікована вимова приголосних у грамати́ках ХІХ ст. // Записки з українського мовознавства. – Вип. 16. – Одеса: Астропринт, 2006. – С. 62 – 71.
9. Москаленко А. А. Історична фонетика давньоруської і української мови. – Одеса : Одеськ. педагог, ін-т, 1960. – 64 с.
10. Наконечний М. Ф. Орфоепічні норми та їх значення // Українська мова в школі. 1958. – № 1. – С. 72 – 94.

ПРОБЛЕМЫ И ПРЕДПОСЫЛКИ ГУМАНИЗАЦИИ МЕНЕДЖМЕНТА

Доронин Андрей Витальевич

д.э.н., проф.

Национальный аэрокосмический университет
им. Н.Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт»

Доронина Майя Степановна

д.э.н., проф., Научно-исследовательский центр
индустриальных проблем развития НАН Украины (г. Харьков)

Аннотация. Предметная область менеджментка усложняется, труд постоянно наполняется нестандартными ситуациями, требующими уникальных решений. Актуализируется проблема развития совокупной рабочей силы коллектива за счет гуманизации инструментов влияния руководителя на подчиненных. Распределенно-совместная кооперация работы коллектива дополняется совместно-распределенной, требующей гармоничного сочетания ролей менеджера и дополнение его влияния на подчиненных инструментами образовательно-воспитательной функции.

Ключевые слова: нестандартные ситуации, социально-экономическая организация, совокупный потенциал коллектива, демократизация руководства, образовательно-воспитательная функция

Введение. Состояние ресурсов, образующих потенциал предприятия, определяет эффективность его функционирования и развития. Глобальные изменения, происходящие в обществе в целом и его экономической подсистеме, вынуждают пересматривать состав, качественные характеристики ресурсов предприятия и технологии управления ими. Можно считать общепринятой в научном мире мысль, что теория и практика управления экономикой не должны игнорировать тот факт, что главным ее ресурсом был и остается человек.

Управление этим ресурсом постоянно усложняется. В процессе эволюции общественных систем модель человека, используемая в разработке инструментов его активизации, обогащалась новыми компонентами. От зарплаты и контроля трудовых операций в модели экономического человека до создания условий для пополнения знаний и практического их использования в модели человека познающего. Эти изменения существенно влияли на развитие ролевой структуры руководителей коллективов и обогащение их функций. Ее реализация требует от руководителей коллективов овладения функциями, способствующими развитию участия подчиненных в управлении. На этом этапе возникают проблемы, требующие соответствующих научных исследований.

Целью данной статьи является – расширение представлений о проблемах и предпосылках повышения эффективности менеджмента за счет гуманизации его технологий.

В качестве методического обеспечения исследования выбраны диалектический, системно-синергетический, полидисциплинарный подходы, анализ и синтез теоретических положений и практических рекомендаций наук, связанных с изучением активности человека.

Изложение основного материала. В центре внимания управленческой науки стабильно находились инновации и человеческие ресурсы. Это было обусловлено, во-первых, усложнением внешней среды бизнес-деятельности, резким возрастанием темпов ее непредвиденных изменений. Во-вторых, динамикой внутренних связей и отношений в коллективах, занятых творческими, информационно насыщенными трудовыми операциями. Новые объекты внимания науки стимулировали поиск новых источников повышения эффективности управления. Постепенно практика засвидетельствовала, что непосредственно работающие на предприятии сотрудники являются тем ресурсом, который позволяет создавать и вводить в действие неисчерпаемые резервы надежности его функционирования за счет гуманизации и демократизации менеджмента.

Рост многообразия практических ситуаций принятия решений в процессе упорядочения активности персонала предприятия заставил ученых, работающих в этой предметной области менеджмента, выполнить анализ традиционных парадигм модели человека и перейти к системно-синергетической.

Большую роль в этом процессе сыграли исследования лауреатов Нобелевской премии, которые сформулировали и защитили идеи гуманизации экономических систем за счет использования социальных и психологических ресурсов их персонала. В работах этих авторитетных ученых отразилась такая характеристика активности человека как поведение, которая приобретает критическое значение в моделях общества постиндустриального типа. Не поддающееся непосредственному влиянию поведение человека активизируется не столько внешним воздействием, сколько средой его жизнедеятельности и собственными внутренними эмоционально окрашенными сознательными установками.

Ориентация на поведенческую активность персонала меняет модель предприятия и роли руководителей коллективов. Предприятие рассматривается уже не как механизм, эффективность которого обеспечивается исключительно соблюдением стандартных правил, а как организм, обладающая поведением социально-экономическая организация, состояние которой определяется развитием потенциала совокупной рабочей силы ее коллектива.

Формирование такой рабочей силы обеспечивается, во-первых, наполнением организации сотрудниками, способными быстро и эффективно реагировать на возникающие в ее работе непредвиденные ситуации. Во-вторых, способностью руководителей коллективов ситуационно комбинировать роли администратора, коуча, лидера, осваивать модели человека социального, компетентного. Сегодня к этим моделям менеджер предприятия должен добавить инструменты, формирующие у подчиненного моральную ответственность за сохранение и развитие коллектива, в котором он работает. Для обеспечения своевременной реакции творчески одаренного подчиненного на растущую динамику трудовых

операций руководители вынуждены овладевать соответствующими образовательно-воспитательными технологиями. Дело в том, что официальные образовательные системы сегодня не могут обеспечить выпускников технологиями надежной реакции на непредвиденные критические ситуации в работе. Скорость изменения условий хозяйствования такова, что знания их выпускников быстро устаревают. В соревновании с конкурентами побеждают предприятия, создающие условия для развития способности своего персонала генерировать и использовать уникальные знания и умения при выполнении своих трудовых функций.

Этот процесс попадает под влияние руководителей коллективов, которые вместе с образовательной функцией вынуждены заниматься и воспитательной, нацеленной на формирование у высокообразованного квалифицированного персонала такого качества как приверженность организации. Ведь обладающий уникальными неочевидными знаниями и умениями работник превращается в интеллектуального капиталиста. Уникальные характеристики его потенциала руководитель может использовать только при наличии у него желания поделиться ими с коллективом. В связи с этими тенденциями растет интерес к изучению психологических и педагогических концепций, теорий и техник, позволяющих создать новые инструменты влияния руководителя на трудовую активность подчиненных. Особую актуальность постепенно приобретают технологии развития коллективной стратегической компетентности, способной обеспечить быстрое реагирование на непредвиденные ситуации.

Для решения задач воспитательного влияния руководителя на коллектив сначала ему необходимо обеспечить эффективное воспитание отдельного сотрудника. Целью такого воспитания является формирование у него убежденности, что способность человека постоянно и самостоятельно пополнять знания, умения принимать решения в условиях ограниченной информации, одновременно создавать собственную сеть взаимовыгодного взаимодействия с организацией обеспечивает ему устойчивое профессиональное положение в современном динамическом мире. Приобретая

за счет уникальных знаний свободу, работник должен принимать на себя и ответственность за согласование своих интересов с интересами организации, представившей ему рабочее место. Такая ситуация создает новые необычные проблемы руководителям коллективов.

Распределительно-совместная кооперация труда, в которой каждый работник выполняет свою работу по должностным инструкциям, дополняется совместно-распределительной, в которой члены коллектива находят возможности влиять на принятие решений по работе с максимальным использованием своего потенциала. Как раз вторая форма кооперации возможна в условиях гуманизации и демократизации технологий менеджмента.

Рассматривая человека как сотрудника организации, необходимо иметь в виду, что его воспитание во многом происходит в процессе выполнения трудовых функций и тесно связано с деятельностным методом обучения. Практика показывает, что этот апробированный педагогами и постепенно осваиваемый менеджерами метод дает качественные результаты. Практически он подтверждает выводы психологов о том, что знания рождаются, усваиваются и проявляются субъектом только через его деятельность. Процесс обучения должен строиться на постепенном усложнении ее содержания, способов, характера. Технология деятельностного метода обучения решает задачу дополнения парадигмы образования, предполагающей формирование знаний, элементами парадигмы, предполагающей развитие знаний, обеспечивающей использование интуиции и практического интеллекта учащихся, воспитывающей их желание быстро использовать знания на практике.

Первоочередными задачами психолого-педагогического воздействия руководителя на подчиненных при использовании деятельностного метода обучения и воспитания являются: предупреждение проблем в личностном развитии сотрудников, оказание им помощи в процессах социализации, создание условий для раскрытия их внутреннего потенциала. Дополнительными факторами эффективной реализации деятельностного образования и воспитания являются доверие, позитивный эмоциональный

климат в коллективе. Образовательно-воспитательное воздействие способно обеспечить гуманизацию менеджмента в условиях непрерывной, постоянно обновляемой системы мероприятий. Идеальным результатом такого воздействия является, во-первых, гармонично развитый творческий сотрудник, толерантный по отношению к организации, представившей ему рабочее место. Он готов и умеет делиться знаниями и умениями с коллегами, способствует развитию и сохранению уникальности совокупной рабочей силы всего коллектива. Вторым результатом является эмоционально устойчивый совокупный профессиональный потенциал коллектива, стимулирующий индивидуальное развитие отдельного сотрудника.

Выводы: Для того, чтобы создать и внедрить технологию гуманизации управления персоналом предприятия, работникам его системы управления необходимо: определить проблемы и противоречия в системе менеджмента конкретного предприятия; сформулировать цель преобразования системы ролей и функций руководителя коллектива; разработать программу создания системы управления совокупной рабочей силой коллектива; при необходимости организовать повышение квалификации сотрудников системы управления предприятием; создать перманентно обновляющуюся информационную базу данных для диагностики и развития гуманизации и демократизации менеджмента предприятия..

Представителям науки для теоретико-методического обеспечения гуманизации и демократизации менеджмента необходимо : проанализировать парадигмы смежных наук и выбрать из них те компоненты, которые близки к главной идее новой модели менеджмента; создать полидисциплинарную систему понятий, категорий, терминов, полидисциплинарную систему принципов изучения и принципов преобразования менеджмента, полидисциплинарную систему методов сбора и обработки информации; создать правила построения качественно-количественных оценок ситуаций; определить специфические механизмы приспособления научных технологий к уникальным обстоятельствам практики.

«КОНСТИТУЦІЙНІ ПІДСТАВИ ОБМЕЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ»

Дорошенко Ельміра Равільївна

аспірантка

Національна Академія Державного Управління

при Президентові України

м. Київ, Україна

Вступ. Сучасні процеси вітчизняних демократичних реформ, направлені на оновлення національної правової системи, створення умов ефективного розв'язання проблем конституційних прав і свобод людини і громадянина, посилюють увагу до питань визначення обсягу, підстав необхідних обмежень гарантованих правомочностей. Мова йде про з'ясування особливостей конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина крізь призму міжнародно-правових вимог з метою наповнення зазначеного поняття новим змістом.

Закріплення в Конституції України 1996 р. основних прав, свобод людини, постійне розширення їх обсягу, гарантій реалізації відображає загальну світову тенденцію конституційно-правового регулювання у цій сфері і становить одну з важливих актуальних проблем сучасної цивілізації. Конституційні права і свободи, будучи серцевиною конституційно-правового статусу особи, є важливим соціальним та політико-правовим інститутом у будь-якій демократичній державі, показником рівня розвитку громадянського суспільства.

Основний Закон України закріплює норми, згідно з якими права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім передбачених його нормами випадків (ч. 1 ст. 64). Конституційною гарантією названого принципу є, зокрема, положення, згідно з яким Конституція України не може бути

змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина (ст. 157 Основного Закону України).

Сьогодні в контексті обґрунтованої доцільності оновлення Основного Закону України нагальною потребою стало приведення переліку конституційних підстав допустимих обмежень використання людиною, громадянином закріплених прав і свобод, їх звуження й уточнення відповідно до сучасних міжнародно-правових стандартів. Не втратили своєї актуальності також рекомендації Венеціанської Комісії Ради Європи (Європейської комісії за демократію через право), у тому числі щодо можливих конституційних обмежень прав людини. У контексті євроінтеграційних прагнень України вказана проблема стає особливо значущою.

Дослідження питань щодо втілення на практиці обмежень прав і свобод людини і громадянина в Україні є вагомим підґрунтям для вирішення питань належної реалізації конституційно-правового статусу особи в контексті нових підходів світового співтовариства до різних проблем гуманітарного характеру та в умовах реальної національної ситуації із забезпечення прав людини.

Зважаючи на вищезазначене, конституційно-правове дослідження названих питань є своєчасним і доцільним для розвитку вітчизняної науки конституційного права та практики.

Незважаючи на існуючі наукові розробки такої багатоаспектної проблематики, в українській науці конституційного права все ще не сформована єдина конституційно-правова концепція щодо закріплення та втілення на практиці обмежень прав і свобод людини і громадянина в Україні. Усе ще недостатньо висвітлені концептуальні питання щодо їхньої сутності, бракує комплексних фундаментальних дисертаційних і монографічних досліджень з цієї тематики. Подальшого поглибленого наукового аналізу потребують, наприклад, питання становлення і розвитку інституту конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина, особливостей механізму конституційно-правового регулювання обмежень прав і свобод людини і громадянина у світлі

міжнародно-правових стандартів та зарубіжного досвіду їх регламентації, направи його вдосконалення.

Це позначається на ефективності застосування існуючих законодавчих обмежень прав і свобод людини і громадянина, зумовлює неоднозначне їх трактування у практиці правозастосування тощо.

Мета роботи. Мета роботи полягає у комплексному науковому аналізі теоретичних і практичних проблем конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина в Україні як категорії, конституційно-правового інституту, об'єкта конституційно-правового регулювання, формулюванні науково-обґрунтованих висновків і пропозицій щодо вдосконалення чинного вітчизняного законодавства.

Для досягнення поставленої виконуються такі завдання:

- з'ясувати основні концептуальні підходи до визначення поняття «конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина»;
- запропонувати визначення поняття конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина та окреслити ознаки, що їх характеризують;
- охарактеризувати конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина як інститут конституційного права;
- простежити основні тенденції становлення й розвитку інституту конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина;
- висвітлити особливості механізму конституційно-правового регулювання обмежень прав і свобод людини і громадянина та охарактеризувати його основні структурні елементи;
- визначити підстави та форми конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина;
- проаналізувати зарубіжний досвід конституційного регулювання обмежень прав і свобод людини і громадянина з метою надання пропозицій щодо вдосконалення положень чинного законодавства України;

– запропонувати напрями вдосконалення конституційно-правового регулювання обмежень прав і свобод людини і громадянина.

Матеріали і методи. Аналіз предмета дослідження забезпечується завдяки сучасним методам пізнання явищ і процесів правової дійсності, включаючи як загальнонаукові (діалектичний, системний, аналізу і синтезу), так і спеціальні (порівняльно-правовий, нормативно-юридичний, структурно-функціональний, статистичний, формально-логічний, історико-правовий, прогнозування тощо).

Діалектичний метод дослідження передбачає розгляд явищ у їх взаємозв'язку та єдності, розвитку і взаємному впливі. Його застосування дає змогу дослідити юридичну природу конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина, проаналізувавши існуючі погляди на розуміння зазначеного поняття в їхньому динамічному взаємозв'язку, охарактеризувати особливості конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина як окремого інституту конституційного права, а також виявити основні тенденції особливостей конституційного регулювання обмежень прав і свобод людини і громадянина в інших державах та виокремити основні особливості конституційно-правових обмежень окремих прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Системний метод допомагає розкрити й узагальнити існуючі на сьогодні питання закріплення конституційно-правових обмежень окремих прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Структурно-функціональний метод відокремлює види підстав конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина в Україні, а також форми конституційно-правових обмежень. Історичні аспекти становлення і розвитку інституту конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина вивчаються за допомогою історико-правового методу.

Аналіз нормативно-правового регулювання конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина можна провести із застосуванням нормативно-юридичного методу, а за допомогою формально-логічного методу охарактеризувати окремі питання щодо регулювання конституційно-правових

обмежень прав і свобод людини і громадянина в Україні й виробити відповідні рекомендації щодо їх вирішення. Під час розроблення таких рекомендацій можна застосувати також метод прогнозування. Порівняльно-правовий метод дає змогу дослідити специфіку правової регламентації конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина в зарубіжних країнах, виявити недоліки й переваги, а також тенденції розвитку правового регулювання конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Основні висновки, положення і результати наукового дослідження ґрунтуються на аналізі засад Основного Закону України, конституцій інших окремих держав, чинного законодавства України, міжнародних правових актів, рішень Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України, юридичної наукової літератури та аналітичних матеріалів.

Результати і обговорення. При дослідженні закріплення та втілення на практиці обмежень прав і свобод людини і громадянина в Україні, передбачається досягнення таких наукових результатів:

- обґрунтувати основоположність особистих прав і свобод людини та їх комплексний характер, визначити коло прав і свобод, що належать до основних особистих прав і свобод людини та інші, похідні від них
- визначити поняття конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина як конституційно-правового інституту, що становить сукупність взаємозумовлених, взаємозв'язаних закріплених конституційно-правових норм, які визначають межі правомірної поведінки людини і громадянина як суб'єктів конституційно-правових відносин, зумовленої змістом наданого права чи свободи, встановлених з метою утвердження й забезпечення прав і свобод інших людей, стримання від посягання на встановлені Основним Законом України цінності, захист законних інтересів;
- визначити особливості механізму конституційно-правового регулювання обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні;

– виявити тенденції конституційного регулювання обмежень прав і свобод людини і громадянина в зарубіжних державах: детальна регламентація підстав, цілей та мети обмежень прав і свобод людини і громадянина; встановлення заборони щодо прийняття законодавчих актів, якими незаконно обмежуються права і свободи людини і громадянина; визначення переліку прав людини і громадянина, які не можуть бути обмежені.

Висновки. Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що робота може бути використана:

– у подальшому розвитку теорії особистих прав людини, сутності та змісту таких прав, для поглиблення знань про критерії класифікації прав людини та особистих прав зокрема, право на життя та його межі, допустимість абортів, евтаназії та смертної кари; право на гідність та його зміст; диференціацію свободи та недоторканності і прав на них;

– під час підготовки навчальних посібників, підручників, відповідних навчальних курсів з прав людини. Вони можуть бути корисними для співробітників правоохоронних органів і міжнародних організацій, що здійснюють моніторинг чи захист прав людини;

– при викладанні курсів «Міжнародне право прав людини», «Міжнародне публічне право», «Теорія права і держави», «Конституційне право України», спецкурсів «Загальна теорія прав людини», «Права людини і діяльність органів внутрішніх справ» тощо у вищих і середніх спеціалізованих юридичних навчальних закладах. Практичні рекомендації та пропозиції дисертації можуть бути застосовані в законотворчій діяльності.

У Висновках сформульовано найбільш суттєві результати дисертаційного дослідження, що обумовлюють значимість роботи; наведено теоретичні узагальнення і нове розв'язання наукового завдання, яке полягає в розробленні теоретичних положень та практичних рекомендацій стосовно вдосконалення правового регулювання конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадян

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. No 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. No 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 р. No 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Дубина Н. А. Становлення і розвиток ідей права і свобод людини в Україні / О. В. Турута, Н. А. Дубина // Право і суспільство. – 2015. – No 2. – С. 21–27.
5. Кириченко Ю. В. Класифікація прав і свобод людини і громадянина за конституцією України: теоретичні та практичні аспекти / Ю. В. Кириченко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Право. – 2014. – Вип. 21. – С. 26–32.
6. Козинець О. Г. Історія розвитку інституту прав людини в новий час / О. Г. Козинець // Сборник научных трудов SWorld. – Иваново: МАРКОВА АД, 2014. – Вып. 2, т. 30. – С. 12–16.
7. Недибалюк В. Д. Особливості механізму реалізації права людини на повагу до її гідності / В. Д. Недибалюк // Часопис Київського університету права. – 2012. – No 3. – С. 131–135.
8. Осядла М. В. Аксіологічний вимір категорії «свобода в праві» / М. В. Осядла // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2013. – No 61. – С. 51–57.
9. Падафет Ю. Г. Гідність людини як державноуправлінська цінність / Ю. Г. Падафет // Теорія державного управління. – 2014. – Вип. 2. – С. 29–35.

10. Рабінович П. М. Основоположні права людини: соціально- антропна сутність, змістовна класифікація / П. М. Рабінович // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 2. – С. 10–16.
11. Сліпченко С. О. Огляд теоретичних підходів до розуміння абсолютного права / С. О. Сліпченко // Право та інноваційне суспільство. – 2014. – № 2. – С. 67–76.
12. Супрун О. В. Права людини нового покоління / О. В. Супрун // Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1 (4). – С. 57–59.

**ПРОГНОСТИЧНІ УМІННЯ ЯК КРИТЕРІЙ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ВИКЛАДАЧА**

Дурманенко Євгенія Аристархівна

к.п.н., доцент

Бартків Оксана Степанівна

к.п.н., доцент

Східноєвропейський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Анотація. У статті розкрито сутність поняття прогностичні вміння в контексті професійної компетентності майбутніх викладачів. Проаналізовано різні підходи до визначення змісту поняття. Розкрито особливості прогностичних умінь у діяльності викладача сучасного закладу вищої освіти. Виокремлено групи прогностичних умінь викладача.

Ключові слова: професійна компетентність, викладач, прогностичні вміння, педагогічне прогнозування, педагогічна прогностика.

У період реформування вищої освіти в Україні важливим є компетентнісний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, який ґрунтується на формуванні професійної компетентності як особистісної здатності успішно й якісно виконувати професійну діяльність. Важливою ознакою готовності до професійної діяльності є сформованість у майбутнього фахівця прогностичних умінь як системи умінь передбачати мету та результати своєї професійної діяльності, прогнозувати можливі бар'єри й шляхи їх усунення задля досягнення позитивних професійних результатів та успіху.

Особливо значущими є прогностичні вміння у професійній діяльності викладача, який має вміти чітко окреслити педагогічну задачу, проаналізувати

конкретну педагогічну ситуацію й з урахуванням специфіки освітнього процесу в закладі вищої освіти та психолого-вікових особливостей особистісно-професійного становлення студентів отримати випереджувальну інформацію про хід та результати організації професійної освіти. Відтак, проблема розвитку прогностичних умінь сучасного викладача є надзвичайно важливою й своєчасною для вирішення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави для твердження, що досліджувана проблема не є новою. Так, проблеми людського прогнозування вивчали І. Бестужев-Лада, Б. Гершунський, Б. Ломов, Л. Регуш, М. Скаткін та ін. На важливій ролі прогностичних умінь у педагогічній діяльності акцентували свою увагу вчені педагоги, зокрема, Ш. Амонашвілі, П. Блонський, Є. Ільїн, Д. Кабалевський, С. Лисенкова, А. Макаренко, В.Сухомлинський, С. Щацький та ін. Однак, на нашу думку, недостатнім є вивчення й аналіз прогностичних умінь сучасного викладача закладу вищої освіти як одного із важливих критеріїв його професійної компетентності.

У ході дослідження нами встановлено, що сьогодні питання сутності, структури прогностичних умінь особистості, етапів, змісту, форм і методів їх формування активно досліджуються вченими. Так, зокрема, М.Миньківська аналізує проблеми педагогічного прогнозування в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього закладу, акцентуючи увагу на методах екстраполяції, моделювання, уявного експерименту й експертних оцінок[3]. У свою чергу, Г.Кошонько та О.Поробок досліджують роль і значення прогностичних умінь у професійній діяльності психологів[2]. Специфіку формування прогностичних умінь у майбутніх менеджерів розкриває А. Антонєць, пропонуючи власну модель цього процесу [1].

Конструктивними в контексті нашого дослідження є наукові погляди О.Топузова стосовно прогнозування розвитку педагогічних наук і педагогічної практики[4]. Так, учений педагогічну прогностику визначає як галузь науково-прогностичного знання, як наукову дисципліну, яка досліджує фундаментальні та прикладні проблеми педагогічного прогнозування й виділяє у структурі

педагогічної прогностики цілу низку відносно самостійних відгалужень, як-от: предметно-методичні прогностики, виховну прогностику, професійно-педагогічну, галузево-педагогічні прогностики, соціально-педагогічну, спеціально-педагогічну прогностику вікової педагогіки[]. На нашу думку, лише такий інтегративний підхід до визначення кола питань педагогічної прогностики забезпечить неперервність і цілісність навчання й виховання особистості майбутнього фахівця.

Коротко зупинимось на нашому баченні досліджуваної проблеми.

1. Прогностичні уміння педагога є його здатністю передбачати мету педагогічної діяльності, спрямованої на досягнення очікуваного результату.

Таку особистісну здатність доцільно розглядати як:

а) спеціальну, тобто пов'язану з успішним виконанням фахових завдань (прогнозування викладачем готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності, прогнозування сформованості професійної компетентності);

б) загальну, пов'язану з передбаченням становлення особистості майбутнього фахівця, його загальної культури, світогляду, рівня вихованості, комунікативності тощо.

Прогностичні уміння викладача є складним особистісним новоутворенням, що поєднує в собі інтелектуальні, комунікативні, аналітичні вміння, а також уміння проектувати, планувати й моделювати.

Формування прогностичних умінь сучасного викладача є складним, поліфункційним й багатофакторним процесом набуття професійних знань, розвитком умінь чітко визначати педагогічні цілі й завдання, передбачати результат освітнього процесу в закладі вищої освіти, небажані й непередбачувані наслідки на всіх його етапах, а також уміння прогнозувати різні аспекти організації взаємодії всіх суб'єктів навчання й виховання.

Важливе місце в процесі формування прогностичних умінь викладача належить самоосвітній і саморегулятивній діяльності.

Важливо виділити наступні групи прогностичних умінь сучасного викладача:

- 1) вміння прогнозувати цілі, зміст, технології й результат освітнього процесу в ЗВО;
- 2) вміння прогнозувати мету й завдання організації й результат суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників педагогічного процесу;
- 3) вміння прогнозувати можливості й перешкоди створення розвивального середовища на різних рівнях: студентської (академічної) групи, кафедри, факультету, спеціальності, ЗВО;
- 4) вміння прогнозувати формування й становлення особистості майбутнього фахівця.

Як висновок, зауважуємо, що важливим критерієм сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця (незалежно від фахової спрямованості) є його прогностичні вміння. Особливо важливими є такі вміння в педагогічній діяльності. Адже саме від правильної й чіткої організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, від чіткого й системного його планування й прогнозування результатів власне й залежить фаховість і конкурентоспроможність майбутніх фахівців, їх загальний культурний рівень. А відтак, актуальним є пошук нових змісту, форм і методів формування прогностичних умінь у майбутніх викладачів сучасних закладів вищої освіти, що й потребує подальшого науково-практичного вирішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антоненко А.В. Формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів у вищих аграрних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / А. В. Антоненко; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. - Черкаси, 2011. - 19 с.
2. Кошонько Г. А. Прогностичні вміння в структурі професійної діяльності майбутніх психологів / Г. А. Кошонько, О. О. Поробок // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія:

Психологічні науки / [гол. ред. О. Ф. Волобуєва]. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2018. – № 2 (10). – С. 130-142.

3. Миньківська М.В. Педагогічне прогнозування в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу / М. В. Миньківська // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. - 2015. - № 1. - С. 118-124. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2015_1_18

4. Топузов О. М. Педагогічна прогностика: теоретико-методична основа прогнозування розвитку педагогічних наук і педагогічної практики / О. Топузов // Рідна школа. - 2014. - № 7. - С. 32-37. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2014_7_18

КІБЕРБЕЗПЕКА

Дука Владислава Леонідівна

Ткачук Вадим Ігорович

Студенти

Ірпінський державний коледж економіки та права

м. Ірпінь, Україна

Вступ. Кібербезпека являє собою стратегічну комплексну проблему будь-якої держави, яка насамперед стосується економіки країни, особливо електронної промисловості, у тому числі інфраструктури електронних комунікацій, технологій кібернетичного захисту державних інформаційних ресурсів, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури[1, с. 14]. Україна посідає третю сходинку рейтингу країн з найбільшим ризиком зараження через Інтернет: 35,7% користувачів зіткнулися з веб-загрозами. Україна опинилася на дев'ятій сходинці рейтингу країн з найбільшим ризиком зараження мобільних пристроїв шкідливими програмами (8,39%). Досить високий і ризик зіткнення з локальними погрозами (54,5%). До останніх належать об'єкти, які проникли в комп'ютери шляхом зараження файлів або знімних носіїв, або спочатку потрапили на комп'ютер не у відкритому вигляді (наприклад, програми в складі складних інсталяторів, зашифровані файли тощо). За вказаним показником країна посідає передостанню сходинку у топ-20 в світі, але першу в Європі [2, с. 33].

Актуальність теми дослідження. За останній час в Україні відбувається активне формування законодавства про кібербезпеки, так і здійснення наукових розробок відповідної проблематики. Однак стрімкий розвиток відносин у зазначеній сфері, зростаюча роль інформаційний середовища в житті суспільства зумовлює необхідність підвищення якості національного

законодавства про кібербезпеку, уточнення напрямів його подальшого розвитку. Вищевикладене підтверджує актуальність обраної теми дослідження. Проблеми наукового осмислення правового забезпечення кібербезпеки присвячені роботи таких дослідників, як І. В. Діордіца, О. Д. Довгань, І. М. Доронін, Д. В. Дубів, Н. В. Лук'янчук, В. о. Петров, А. В. Шапка, В. П. Шеломенцев та інші. Однак окремі аспекти забезпечення кібербезпеки в Україні все ще недостатньо висвітлені або вимагають додаткового дослідження. Належна ефективність заходів щодо забезпечення кібербезпеки в значній мірі визначається рівнем правового регулювання у зазначеній сфері.

Метою та завданням є науково-теоретичне обґрунтування питань забезпечення кібербезпеки в Україні, розробка теоретичних і практичних положень щодо підвищення його результативності.

Матеріали та методи. Нормативну основу забезпечення кібербезпеки в Україні становлять: Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність [3]; закони України «Про інформацію» [4], «Про національну безпеку України» [5], «Про телекомунікації» [6], «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [7], «Про основні заходи забезпечення кібербезпеки України» [8]; укази Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про стратегії національної безпеки України» від 6 травня 2015 р.» [9] та «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 р. «Про Стратегію кібербезпеки України» [10]. Стратегії кібербезпеки України поставлено завдання створення відповідної термінологічної бази з метою забезпечення умов для безпечного функціонування кіберпростору. І хоча сама стратегія, на думку дослідників, не сформувала основ стратегічного управління у сфері кібербезпеки і не використовує адекватних денотатів опису стратегічних явищ [11, с. 14], в цілому в Законі України «Про основні заходи забезпечення кібербезпеки України» (далі – Закон про кібербезпеку) [8] дається визначення ключових понять у сфері кібербезпеки. Експерти головним чином позитивно відгукуються про прийняття Закону про кібербезпеку як базового документа і в

той же час відзначають наявність в ньому цілого ряду недоробок [12, с. 26]. Аналіз цього Закону показує, що вони є і в термінологічній базі. Терміни і дефініції необхідні для точного вираження волі законодавця. В законодавчому тексті правові визначення повинні адекватно розкривати зміст того чи іншого терміна, визначати його ознаки, включати характеристики, дані в концентрованій і узагальнюючій формі [13, с. 178-179].

Слід погодитися, що законодавчі дефініції, включені в тексти нормативно-правових актів, що мають нормативний характер, є видом юридичних норм, виступають у зв'язці з іншими нормами, виконуючи свої функції у складі нормативного блоку, що регулює ті чи інші суспільні відносини [13, с. 125]. Відповідно, їх виклад має бути точним і коректним формі. Аналіз містяться в Законі про кібербезпеки дефініцій свідчить про наявність певних проблем, які не тільки негативно позначаються на якості Закону, але і можуть вплинути на ефективність його реалізації. Зрозуміло, що об'єкти кіберзахисту в контексті зазначеного визначення не можуть бути «успішно виявлені», «нейтралізовані», їх неможливо «запобігти». В. П. Шеломенцев, узагальнюючи наукові підходи, визначає такі основні елементи характеристики кібернетичної атаки: об'єкт кібернетичної атаки, здатний сприйняти цілеспрямований вплив кібернетичного характеру; сутність дій при кібератаці, їх кібернетичний аспект; кошти кібератаки, здатні сформувавши вплив кібернетичного характеру; простір (середовище) кібератаки, в якому можливе здійснення впливу кібернетичного характеру [15]. Таким чином, у згаданому визначенні містяться такі складові: вказівку на дії; перерахування коштів кібератаки і цілі кібератаки. Однак при цьому в рядку перераховуються цілей кібератаки згадується також «використання комунікаційної системи, її ресурсів і засобів електронних комунікацій для здійснення кібератак на інші об'єкти кіберзахисту».

Такий підхід складно визнати коректним. З одного боку, результатом такого логіко-семантичного побудови стало визначення поняття кібератаки (виділено автором – Е. К., Т. Е.) через «використання комунікаційної системи, її ресурсів і засобів електронних комунікацій для здійснення кібератак» (виділено автором –

Е. К., Е. Т.), що фактично порушує правило, згідно з яким поняття не може визначатися через себе самого. З іншого боку, останній з перерахованих цілей кібератаки є «використання комунікаційної системи, її ресурсів і засобів електронних комунікацій для здійснення кібератак на інші об'єкти кіберзахисту» (виділено автором – Е. К., Т. Е.) в той час, як в попередньому тексті визначення немає чіткої вказівки на об'єкти кіберзахисту (або їх перерахування), а в самому визначенні мова йде про об'єкти як про названих прямо об'єктами кіберзахисту в ст. 2 Закону (наприклад, комунікаційні системи), так і про таких, які конкретно встановленому переліку об'єктів кіберзахисту відсутні (електронні інформаційні ресурси). Недостатньо коректним є також використання в одному визначенні поняття «комунікаційна система» і як об'єкта кібератаки, і як засобу кібератаки без будь-яких додаткових уточнень і застережень.

Результати. Таким чином, поняття кібератаки, що міститься в ст. 1 Закону про кібербезпеку, не відповідає таким вимогам, як повнозначність, визначеність, системність, відповідність, точність, логічність, стійкість вживання термінів, і потребує подальшого уточнення. У Законі України «Про телекомунікації», чинного з 2014 р., використовується поняття «телекомунікаційна мережа», під якою розуміється комплекс технічних засобів телекомунікацій та споруд, призначених для маршрутизації, комутації, передавання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, провідних, оптичних або інших електромагнітних системах між кінцевим обладнанням. Також згаданий Закон оперує поруч пов'язаних з таким визначенням понять: «телекомунікаційна мережа загального користування», «телекомунікаційна мережа доступу» та інші. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС вніс певні корективи у відповідні термінологічні основи, оскільки в Угоді використовується поняття «електронна комунікаційна мережа» (ст. 115). З урахуванням викладеного у всіх відомих сьогодні проекта Закону про електронні комунікації пропонується використання поняття «електронна комунікаційна мережа». Таким чином, в

перспективі поняття «телекомунікаційна мережа» у законодавстві України має бути замінено поняттям «електронна комунікаційна мережа». І в такому контексті підхід, що використовується в Законі про кібербезпеку, викликає певні зауваження. Так, у ст. 1 (п. п. 17, 21), ст. 8 (п. п. 2, 3, 4) Закону про кібербезпеку використовуються поняття «національна телекомунікаційна мережа», «спеціальні телекомунікаційні системи (мережі). Водночас у ст. 1 (п. 21), ст. 2 (п. п. 1, 2), 4 ст. (п. п. 2, 4), ст. 8 (п. 2) використовуються поняття «системи електронних комунікацій», «комунікаційні системи», «користувачі комунікаційних систем». Таким чином, законодавець для визначення юридичної сутності одного і того ж явища використовує різні поняття без зазначення, чи є вони ідентичними або мають якісь сутнісні відмінності. Це негативно позначається на якості самого Закону про кібербезпеку і ускладнює його ефективне застосування. Тому доцільно було б здійснити уніфікацію термінологічних підходів в Законі про кібербезпеку в контексті використання Угоди про асоціацію саме терміна «електронна комунікаційна мережа». Центральним поняттям Закону про кібербезпеку є безпосередньо поняття «кібербезпека». Кібербезпека в ст. 1 Закону тлумачиться як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави при використанні кіберпростору, при якій забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства і цифровий комунікаційного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України в кіберпросторі. Зазначений підхід до поняття «кібербезпека» вже був об'єктом критики в спеціальній літературі у зв'язку з використанням терміна «кібернетичний простір», під яким розумілася «середовище, що виникає в результаті функціонування на основі єдиних принципів і за загальними правилами інформаційних (автоматизованих), телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем». Однак при цьому неминуче виникає питання про ідентифікації «життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави» в такому середовищі.

Аналізуючи поняття «кібербезпека» (ст. 1 Закону про кібербезпеки), слід звернути увагу також на те, що коло суб'єктів, чий інтерес повинні бути об'єктом захисту, виходячи з його змісту, не зовсім точно визначені. Мова йде про таких суб'єктів, як людина, громадянин, суспільство і держава. Однак при цьому не згадуються ні організації, ні суб'єкти господарювання, захищеність інтересів яких також є невід'ємною ознакою кібербезпеки як певного стану захищеності. Суб'єкти господарювання згадуються в окремих статтях Закону про кібербезпеки, однак тільки в контексті здійснення ними компетенційних заходів щодо забезпечення кібербезпеки. Між тим без належного захисту інтересів суб'єктів господарювання реальний стан кібербезпеки, як стан захищеності, навряд чи можливо. Так, наприклад, загальна оцінка подій 27-29 червня 2017 р. показує, що 70% українських банків так чи інакше постраждали від кібератак вірусу «Petya». Видимим наслідком таких атак стала зупинка роботи терміналів, платіжних систем, відділень банків, а також обмежений доступ до інтернет-банкінгу та міжнародним переказам [16, с. 10)].

Висновки. Основні дефініції Закону про кібербезпеки повинні отримати грамотне і всебічне розкриття свого змісту, що є основою високої якості закону, ефективності його застосування і стабільності існування. Зокрема, потребують уточнення такі поняття, як «кібербезпека», «Кібератака», «інформація про інцидент кібербезпеки», в тому числі з урахуванням викладених в нашій статті зауважень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лук'янчук Р. В. Державне управління у сфері забезпечення кібербезпеки України: дис. ... канд. юриди. наук: 25.00.01. Київ, 2017. 206 с.
2. Андрощук Р. О. Кібербезпека: тенденції у світі та Україні. Кібербезпека та інтелектуальна власність: проблеми правового забезпечення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21 квітня 2017 р.). Київ, 2017. 146 с.
3. Конвенція про кіберзлочинність від 7 вересня 2005 р. № 2824-IV. Офіційний вісник України. 2007. № 65. Ст. 2535.

4. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. Офіційний вісник України. 2018. № 55. Ст. 1903.
6. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 12. Ст. 155.
7. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 5 липня 1994 р. № 80/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 31. Ст. 286.
8. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 р. Відомості Верховної Ради. 2017. № 45. Ст. 403.
9. Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 6 травня 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015. Офіційний вісник Президента України. 2015. № 13. Ст. 874.
10. Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 27 січня 2016 р. «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 15 березня 2016 р. Офіційний вісник Президента України. 2016. № 10. Ст. 198.
11. Діордіца І.В. Адміністративно-правове регулювання кібербезпеки України: автореф. дис. ... докт. юриди. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 29 с.
12. Довгань О. Д., Доронін І.М. Ескалація кіберзагроз національним інтересам України та правові аспекти кіберзахисту: монографія. Київ, 2017. 107 с.
13. Мамедов Е. Ф. Терміни і дефініції як засобу юридичної техніки правотворчості: дисс. ... канд. юриди. наук: 12.00.01. Іркутськ, 2015. 184 с.
14. Легін Л. М. Поняття та критерії якості закону: проблеми визначення. Проблеми законності. 2016.
15. Шеломенцев В.П. Поняття та Сутність кібернетичної атаки. боротьба з організованою злочинною групою та корупцією (теорія і практика). 2011. Вип. 25-26. С. 337-344

УДК 663.6, 628.16.081.32, 628.16.162.1

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ МІНЕРАЛІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ВОДИ У ВИРОБНИЦТВІ ФЕРМЕНТОВАНИХ НАПОЇВ

Дулька Ольга Степанівна

кандидат технічних наук

Відокремлений структурний підрозділ

«Львівський фаховий коледж харчової і переробної промисловості

Національного університету харчових технологій»

Прибильський Віталій Леонідович

доктор технічних наук, професор

Національний університет харчових технологій

Олійник Світлана Іванівна

кандидат технічних наук

Вітряк Оксана Павлівна

кандидат технічних наук

Київський національний торговельно-економічний університет

Анотація. На перебіг технологічного процесу та основні показники ферментованих напоїв, зокрема хлібного квасу суттєво впливає склад води. Від вмісту її домішок залежить якість та корисність продукту. В роботі досліджено вплив природних мінералів та активного вугілля на окисно-відновний потенціал води та квасу. Встановлено, що підготовлена вода, оброблена у послідовності клиноптилоліт, активне вугілля, гірський кришталь із швидкістю фільтрування 10 см³/хв. дозволила суттєво знизити окисно-відновний потенціал води і готового продукту. Для води це зниження становило 96 мВ, а для хлібного квасу, приготовленого на підготовленій воді – 86 мВ, що наближається до оптимальних значень для клітин організму людини.

Ключові слова: окисно-відновний потенціал, хлібний квас, вода, механічне фільтрування.

Здоров'я і довголіття людини залежить від її харчування, зокрема споживання питної води і напоїв. В сучасних умовах виробництва та споживання напоїв, зокрема ферментованих – особливе значення мають не тільки їх хімічний склад, але й фізичні показники, які безпосередньо впливають на процеси забезпечення життєдіяльності людини.

Вода є основною складовою безалкогольних напоїв (85...99 %), тому від її складу залежить якість, стійкість та корисність напою. Одним із таких показників, який не регламентується нормативними вимогами є окисно-відновний потенціал (ОВП). Він характеризує активність електронів в окисно-відновних реакціях, пов'язаних з приєднанням або віддачею електронів і вказує на біологічну активність та антиоксидантні властивості.

Питна вода та продукти харчування, зокрема напої, забезпечують поповнення організму електронами від природних джерел. Вода при цьому, як носій електронів, відіграє особливу роль.

В організмі людини, енергія, яка виділяється або поглинається в процесі окисно-відновних реакцій, використовується у життєдіяльності організму. При цьому ОВП внутрішнього середовища людини має від'ємне значення і знаходиться у межах від -100 мВ до -200 мВ. Тому, для оптимального використання в обмінних процесах значення ОВП води повинно відповідати ОВП клітин організму людини.

Ендогенні рідини організму, зокрема водні біоколоїди, мають високу електрокінетичну стабільність. Поверхня еритроцитів, тромбоцитів та лейкоцитів, білкові колоїди кров'яної плазми (альбуміни та глобуліни) мають від'ємний заряд, обумовлений електронами [1]. Негативні заряди на мембранах стабілізують стан складових крові. При їх нестачі втрачається стабільність крові, що призводить до коагуляції білків з відповідними для здоров'я наслідками, зокрема порушення регуляторних систем, зниження захисних властивостей [2].

Активність електронів визначається величиною і знаком ОВП, що зумовлює їх активність у окисно-відновних реакціях. Зміщення ОВП у бік мінусових

значень поліпшує стан внутрішніх органів, шкіряних покривів та слизових оболонок. Стимулюється, також, розвиток корисної мікрофлори, зменшуються наслідки дисбактеріозу, покращуються біоенергетичні, метаболічні та імуностимулюючі процеси [3].

Підприємства харчової промисловості використовують воду централізованих мереж водопостачання або з артезіанських свердловин. У першому випадку вода вже приведена до кондиції питної, а в другому, що зустрічається частіше, може не відповідати таким вимогам. До технологічної води у виробництві безалкогольних напоїв купажування пред'являються додаткові вимоги [1, 2]. Для виробництва ферментованих напоїв, зокрема квасу, таких вимог немає. У їх технологіях використовують питну воду без додаткової обробки або воду, пом'якшену на Na-катіонітових фільтрах. Але таке очищення є недостатнім, бо не враховує особливості приготування ферментованих напоїв і передбачає лише заміну катіонів солей жорсткості на іони натрію.

Тому, актуальним є удосконалення технології підготовки води для виробництва квасу із застосуванням ефективних природних мінералів різного типу на стадії механічного фільтрування води.

Обробку води проводили глинофтилолітом, гірським кришталем та активним вугіллям в лабораторних умовах зі швидкістю фільтрування 10 см³/хв. Як контроль використовували необроблену питну воду.

Найвище значення ОВП було у вихідній воді. При використанні всіх досліджуваних матеріалів ОВП знижувалось (рис. 1).

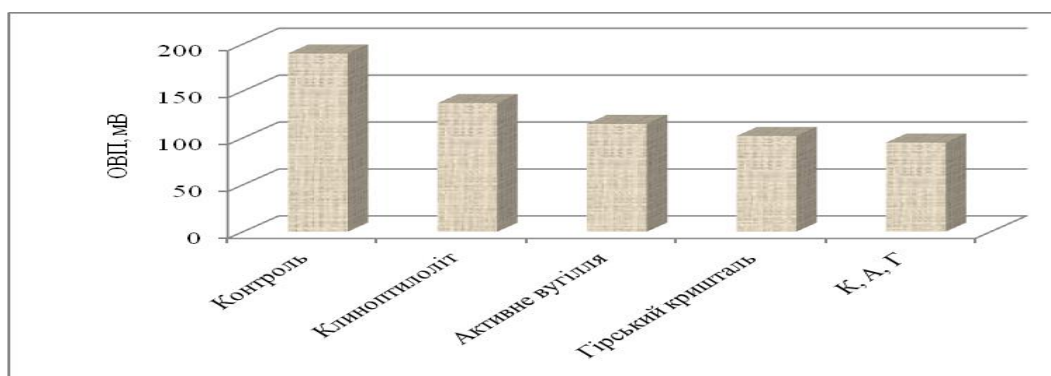

Рис. 1 – Вплив фільтрувальних матеріалів на окисно-відновний потенціал ВОДИ

Примітка. К, А, Г – клиноптилоліт, активне вугілля, гірський кришталі відповідно (дослід)

Встановлено, що ОВП води після комплексної обробки досліджуваними матеріалами знизився у 2 рази, тоді як для зразків із клиноптилолітом, активним вугіллям та гірським кришталем на 28, 39 та 46 % відповідно.

На рис. 2 наведено зміну ОВП дослідного та контрольного зразків на всіх стадіях виробництва квасу.

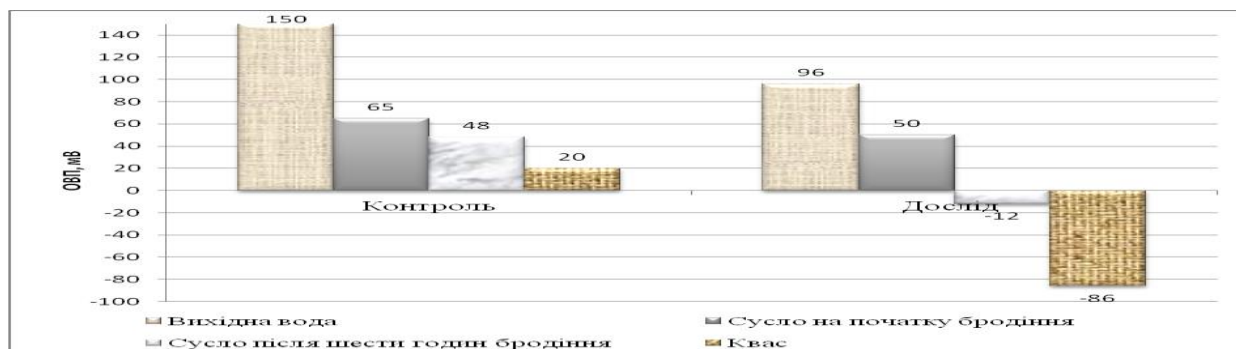

Рис. 2 – Зміна окисно-відновного потенціалу на різних стадіях приготування квасу

Встановлено, що запропонований спосіб підготовки води забезпечує суттєве зниження окисно-відновного потенціалу підготовленої води та квасу на всіх технологічних стадіях його приготування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рахманин Ю.А., Стехин А.А., Яковлева Г.В., Татаринов В.В. Новый фактор риска здоровья человека – дефицит электронов в окружающей среде. Стратегия гражданской защиты: проблемы и исследования. 2003. – С. 135-144.
2. Андреев В.С., Дронова Н.В., Поварков В.Н., Попов В.Г. Окислительно-восстановительные свойства воды и возможности их регулирования методом электроуправляемой сорбции // Биотехнология, 2008, № 2. – С. 48-52.
3. А.И. Мирошников. Причина активности растворов после их электрохимической обработки. Роль хлоридов и окислительно-восстановительного потенциала // ВОДА. Химия и экология, № 2, декабрь 2012. – С. 104-110.

СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ У ПІСНЯХ РОК-ГУРТУ SCORPIONS

Дяченко Євгенія

студентка

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кузьменко Анастасія Олексіївна

к.філол.н., доц.

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

У житті кожної людини важливу роль відіграє музика. Музика найдоступніша з усіх видів мистецтв. У наш час музика всюди, вона звучить з телевізора, інтернету, в громадському транспорті, в торгових центрах, кіно.

Однією з найвідоміших і популярних рок-груп в світі є SCORPIONS. Для стилю групи характерні як класичний хард-рок, так і ліричні гітарні балади. В своїх піснях рок-гурт часто використовують гіперболи, епітети, метафори, повтори та порівняння. Колектив займає 46 місце в списку «Великих артистів хард-року» за версією VH1[2]. Група і донині виступає в різних країнах і збирає цілі стадіони на своїх концертах. Абсолютні хіти групи: "Still Loving You", "Wind of Change", "Rock You Like a Hurricane", "Holiday".

Велика увага приділяється темі вивчення стилістичних прийомів та аналізу текстів англійських пісень, так як часто вони відображають специфіку пластів функціонуючої лексики, одночасно будучи відображенням людської культури певного часового відрізка.

Об'єкт дослідження: Тексти пісень рок-гурту The Scorpions. Предмет дослідження: Художні засоби у піснях рок-гурту The Scorpions. Мета: Проаналізувати та виявити роль художніх засобів у піснях рок-гурту SCORPIONS. Завдання: 1) визначити основні типи художніх засобів, які зустрічаються в текстах пісень рок-гурту The Scorpions; 2) Розглянути особливості вживання художніх засобів у тексті рок-гурту SCORPIONS.

Scorpions (укр. «Скорпіони») - німецька англомовна рок-група, створена в 1965 в Ганновері. Групу заснував ритм-гітарист Рудольф Шенкер. Спочатку вона перебувала під впливом біта, а з вокальними партіями керувався сам Шенкер. У 1970 році до групи приєднався Міхаель, молодший брат Шенкера, і вокаліст Клаус Майне. У 1972 році вони записали і випустили дебютний альбом *Lonesome Crow* з Лотаром Хаймбергом на басу і Вольфгангом Дзіон на барабанах. Під час туру *Lonesome Crow*, Scorpions грали на розігріві у британської групи UFO. До кінця туру, гітарист Майкл Шенкер прийняв пропозицію від UFO стати їх головним гітаристом. Для закінчення туру тоді запросили Улі Рота, друга братів Шенкер [1].

Своєрідний стиль SCORPIONS вийшов в результаті комбінації двох електрогітар: з надзвичайно потужними рифами і з сліпучими соло. Додайте до цього миттєво впізнаваний голос співака і фронтмена Клауса Майне з його експресивній, блискучою подачею. Scorpions стали синонімом мелодійного хеві-метала, в також потужних рок-балад.

У 1975 році група випустила альбом *In Trance*, який ознаменував початок тривалої співпраці Scorpions з німецьким продюсером Дітером Дірксом. Альбом став величезним кроком вперед і створив їх формулу хеві-метала [1].

Тільки в 1984 році, випустивши *Love at First Sting*, група остаточно закріпила статус всевітньо відомої групи. Протягнувшись за допомогою синглу *Rock You Like a Hurricane*, альбом *Love at First Sting* піднявся на вершину чартів і через кілька місяців після випуску став двічі платиновим в США [2].

Після виходу *Love at First Sting* група активно гастролювала, що призвело до вирішення записати і випустити другий концертний альбом *World Wide Live* в 1985 році.

В таких піснях як: «Still Loving You», «Maybe I, maybe you», «Follow your heart» SCORPIONS закликає свою публіку прислухатися до свого серця, не дивлячись на проблеми, які виникають в житті йти далі, боротися за свою свободу. В багатьох своїх піснях рок-гурт привертає увагу текстами пісень, які дуже подібні до віршів, вони мають свій сюжет та сенс. Пісні найчастіше

представляють монолог виконавця, звернений до слухача, в зв'язку з цим тексти насичені емоційними засобами виразності, такими як фразеологічні одиниці - «лексично неподільними, стійкими в своєму складі і структурі, цілісними за значенням словосполученнями, відтвореними у вигляді готової мовної одиниці» [3, с.297].

Нами було досліджено тексти пісень рок-гурту SCORPIONS , та було виявлено такі стилістичні засоби, як : епітети, порівняння, повтори, гіперболи, антитези, метафори.

Досліджуючи тексти пісень ми знайшли велику кількість епітетів, які використовує гурт у своїх піснях. Епітет — це слово чи словосполучення, завдяки особливій функції в тексті, допомагає слову набути нового значення або сенсового відтінку, підкреслює характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища, збагачує мову новим емоційним сенсом, додає до тексту певної мальовничості та насиченості [4]. Наприклад:

This lady is quite mysterious (Scorpions "Mysterious")

What a glorious night (Scorpions "A moment in a million years")

Good morning life, so beautiful and bright (Scorpions "Eye of the storm")

Take me to the magic of the moment (Scorpions "Wind of Change")

Порівняння – це словесний вираз зіставлення двох схожих у якійсь характеристиці предметів або явищ з метою визначення певних рис одного з них через порівняння з іншим.[5]

Порівняння в текстах пісень Scorpions наприклад:

A World that is free just as free as my mind (Scorpions "Moment of glory")

Dir Atem kalt wie Eis (Scorpions "Du bist so schmutzig")

My mind is like a tree (Scorpions "Mind like a free")

Тексти пісень групи також багаті на гіперболи. Гіпербола – це художнє надмірне перебільшення дійсних фактів[5]. Такими словами представлені гіперболи в текстах пісень рок-гурту Scorpions :

Here I am, Rock you like a hurricane (Scorpions "Hurricane-2000")

I keep on dancing in the sky (Scorpions "Aleyah")

Dancing on a razor blade (Scorpions "Aleyah")

Повтор — одна з найпростіших стилістичних фігур, що дає змогу посилити змістовно-емоційне звучання слів і словосполучень у художньому творі, звернути на них особливу увагу читачів[6]. Повтори у піснях групи Scorpions, наприклад:

How I still love you, I still love you (Scorpions "Love of my life")

Love, she said, love, she said (Scorpions "Love in the answer")

Like our love (Scorpions "Lady starlight")

To win back your love again (Scorpions "Still Loving You")

Метафора (або скрите порівняння) – це засіб літератури, коли відбувається навмисне вживання слів у їхньому непрямому значенні[7]. Метафори у текстах пісень Scorpions :

Let your balalaika say/ What my guitar want to sing (Scorpions "Wind of Change")

Snow dances with the wind (Scorpions "Lady starlight")

Антитеза – це засіб зіставлення об'єктів[7]. Ряд антитез представлено у піснях, наприклад :

I hear the silence just screaming loud (Scorpions "Eye of the storm")

Du bist so schmutzig, und doch so schon (Scorpions "Du bist so schmutzig")

She likes it hot, she likes is humid (Scorpions "Priscilla")

Отже, в ході дослідження стилістичних прийомів та аналізу текстів англомовних пісень гурту SCORPIONS ми з'ясували, що пісенний текст має свої особливості подібні до віршів, мають свій сюжет та сенс. Пісні найчастіше представляють монолог виконавця, звернений до слухача. Також дослідивши декілька пісень рок-гурту розробили статистику частоти вживання стилістичних засобів у піснях: повтори займають 20% пісень, епітети – 30%, порівняння – 10%, антитези – 10%, метафори – 20%, гіперболи – 10%.

Також з'ясували роль художніх засобів у піснях. Художні засоби в текстах англомовних пісень використовують для

збагачення змісту, допомагають побачити авторське ставлення до навколишнього світу. Через метафоричне значення слів і словосполучень автор

тексту не тільки підсилює видимість і наочність зображуваного, а й передає неповторність, індивідуальність предметів або явищ, виявляючи при цьому глибину і характер власного асоціативно-образного мислення, бачення світу. Використання гіперболи дозволяє авторам текстів різко посилювати виразність зображуваного, надавати думкам незвичайну форму і яскраве емоційне забарвлення, оцінність, емоційну переконливість.

Всі ці стилістичні елементи є характерними для розмовного стилю мовлення, якому притаманні емоційність, образність, конкретність, простота. Такі особливості використовуються з метою залучення уваги слухача, що допомагає виконавцям розташувати його до себе, бути доступним і відкритим для обговорення загальних питань за допомогою пісенних творів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Р.Шенкер, Л.Аменд. Rock Your Life. «Scorpions». М.: Эксмо, 2011. 344 с.
2. The Greatest: 100 Greatest Artists of Hard Rock (40-21) at VH1. com
3. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. Справочник по русскому языку. Словарь лингвистических терминов. – М.: Оникс, 2008. – 623 с.
4. Епітет // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 1 : А — Л. — С. 342.
5. Тимченко В. Д. Гіпербола // Українська літературна енциклопедія. — Т. 1. — К., 1988. — С. 424.
6. <http://slovopedia.org.ua/37/53407/251536.html>
7. <http://lv.testportal.gov.ua:82/traneeLitr/HTML/chudZasoby.html>
8. Кузьменко А.О. Специфіка розмовного стилю англomовних пісенних текстів євродиско. Вісник луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2019. С. 78-87.

**ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В
ПРОТИДІ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ У БАЗОВИХ ГАЛУЗЯХ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ (АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС)**

Єфімов Володимир Веніамінович

к. ю. н., доцент

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Наголошується на тому, що на сучасному етапі діяльності Національної поліції з'явилося чимало нових злочинів які раніше рідко зустрічались правоохоронцям: фіктивне підприємництво, незаконне отримання кредиту і злісне ухилення від його повернення, навмисне і фіктивне банкрутство, ухилення від сплати податків і т.п. Одночасно зростає групова, організована злочинність в цій сфері діяльності, про що свідчить звітність Національної поліції України.

Доведено, що ефективність викриття економічних злочинів залежить від високоякісної інформаційно-аналітичної діяльності, наявності науково обґрунтованих прогностичних оцінок високої вірогідності. Поліції, зокрема, слід оцінювати такі показники: дійсний рівень і тенденції кримінального бізнесу, як паразитуючого на легальній економіці, так і того який існує в нелегальній економічній діяльності; частку в ньому злочинних співтовариств; порівняльну інтенсивність здійснюваних викрадань та шахрайств за сферами і територіями.

Ключові слова: економічні злочини, організована злочинність департамент захисту економіки, департамент стратегічних розслідувань, функції підрозділів стратегічних розслідувань.

Правові засади, організація діяльності, особливості щодо викриття окремих видів економічних злочинів, організованих економічних злочинів, здійснення цієї діяльності стосовно до окремих галузей економіки в спеціальній літературі обговорюється тривалий час й досить докладно.

Незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених викриттю економічних злочинів, а також ряду досліджень по даному питанню, наукове і практичне рішення названої проблеми представляє відому складність.

Уважний аналіз опублікованих робіт свідчить, що процес реформування правоохоронних органів до компетенції яких належить протидія економічній та організованій злочинності відбувається стихійно та схематично, замість послідовної та виваженої державної безпекової політики.

З моменту створення Національної поліції, протидію економічним злочинам було віднесено до повноважень Департаменту захисту економіки Національної поліції України.

На час діяльності Департаменту захисту економіки Національної поліції України, до його компетенції відносили виявлення 86 складів злочинів економічного спрямування в 65 галузях і сферах економіки, основними з яких є запобігання розкраданню державних коштів, викриття злочинів у найбільш уразливих для злочинних посягань галузях економіки, серед яких паливноенергетичний та агропромисловий комплекси, надрокористування, земельні відносини, зовнішньоекономічна та банківська діяльність, протидія кримінальній і адміністративній корупції, а також боротьба з хабарництвом [1, с. 134].

На сучасному етапі реформування правоохоронних органів повноваженнями щодо протидії економічній злочинності наділені оперативні підрозділи кримінальної поліції. В системі підрозділів кримінальної поліції функції з протидії економічним злочинам здійснюють підрозділи стратегічних розслідувань, що очолюються Департаментом стратегічних розслідувань Національної поліції України [2].

На думку Гребенюка М.В. та Швеця В.К., в сучасних умовах відбувається масштабне реформування правоохоронних органів, яке супроводжується розробкою нормативно-правових актів, та впроваджуються заходи організаційно-інституційного характеру. Наголошується, що головні зусилля з розвитку сектору безпеки і оборони мають зосереджуватися на поетапному та узгодженому нарощуванні оперативних спроможностей сил безпеки й оборони та рівня їх готовності до невідкладного реагування на виклики й загрози національній безпеці України. Зокрема, Концепція розвитку сектору безпеки та оборони України має певні методологічні відмінності від попередніх стратегічних документів у цьому напрямі.

Також, на їх думку, позитивним моментом Концепції є проведення детального аналізу безпекового середовища України, що надасть можливість визначити найпотужніші загрози для національної безпеки, які перешкоджають нормальному функціонуванню Української держави і на подолання яких мають спрямовуватися наразі основні зусилля правоохоронних органів в цілому. На цьому фоні, вони вважають, головною вадою реформ у правоохоронній сфері є їх стихійність та схематичність, замість послідовної та виваженої державної безпекової політики. [3, с. 23].

На думку фахівців економістів, пріоритетними є такі галузі економіки як: 1. Агропромисловий комплекс за напрямами – виробництво, зберігання харчових продуктів, у тому числі дитячого харчування, а також виробництво біопалива, з орієнтацією на імпортозаміщення. 2. Житлово-комунальний комплекс за напрямами: створення об'єктів поводження з відходами (побутовими, промисловими та відходами, які утворилися в результаті добування та перероблення корисних копалин і виробництва електричної та теплової енергії); будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення. 3. Машинобудівний комплекс за напрямами – виробництво нових та імпортозаміщуючих видів комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, машин і устаткування, електричного устаткування, автотранспортних та інших

транспортних засобів. 4. Транспортна інфраструктура за напрямками – будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері транспортної інфраструктури. 5. Курортно-рекреаційна сфера і туризм за напрямками – будівництво курортно-рекреаційних об'єктів та об'єктів туристичної інфраструктури. 6. Переробна промисловість за напрямком – імпортозаміщуюче металургійне виробництво [4, с. 138].

Сучасна стратегія протидії економічній та організованій злочинності повинна будуватись на методиці комплексного аналізу певного виду ознак, шляхом застосування кримінального аналізу досить великої кількості даних, які отримуються з різних джерел у тому числі з інтегрованих інформаційно-пошукових систем, що дозволить виявляти і фіксувати факти економічних злочинів, що готуються чи вже вчинених.

Опитування оперативних працівників вказує на те, що серед основних об'єктів попереджувальної діяльності органів Національної поліції необхідно зосередити увагу на: негативних явищах і процесах, що сприяють вчиненню конкретних економічних і податкових злочинів або полегшують їх вчинення; особах, що замислюють або готуються до вчинення економічних злочинів; особах, щодо яких органами Національної поліції здійснюється контроль за їх поведінкою в передбачених законом випадках; особах зі стійкою протиправною поведінкою і які раніше притягувалися до кримінальної відповідальності за скоєння економічних злочинів; особах, які притягуються до відповідальності за вчинення вказаних злочинів, а також є підозрюваними або обвинуваченими в вчиненні економічних злочинів, якщо кримінальне провадження припинено за не реабілітуючими обставинами, а також особи, щодо яких у відкритті кримінального провадження відмовлено з цих же підстав.

Отже, ефективність викриття економічних злочинів залежить від високоякісної інформаційно-аналітичної діяльності, наявності науково обґрунтованих прогностичних оцінок високої вірогідності. Поліції, зокрема, слід оцінювати такі показники: дійсний рівень і тенденції кримінального бізнесу, як паразитуючого на легальній економіці, так і того який існує в нелегальній

економічній діяльності; частку в ньому злочинних співтовариств; порівняльну інтенсивність здійснюваних викрадань та шахрайств за сферами і територіями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вязмікін С.А. Завдання та повноваження Департаменту захисту економіки Національної поліції України. URL: file:///C:/Users/user/Desktop/Стаття%20Вязмікін%20Завдання%20ДЗЕ%20aумvs_2016_1_13.pdf;
2. Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України: наказ Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077;
3. Гребенюк М.В., Швець В.К. Посилення спроможностей підрозділів національної поліції у сфері боротьби з організованою злочинністю URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/177966-393608-1-РВ.pdf>;
4. Петришина Н. В. Пріоритетні галузі економіки України: стан та перспективи розвитку. URL: <file:///C:/Users/user/Desktop/Стаття%20Пріоритетні%20галузі%20економіки%20Petryshyna.pdf>.

УДК 372.881.1

КОММУНИКАТИВНЫЕ ИГРЫ В ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Заборовская Светлана Витальевна

к.фил.н., доцент

Ткаченко Ольга Владимировна

преподаватель

Шафоростова Светлана Генриховна

преподаватель

Харьковский национальный медицинский университет

г. Харьков, Украина

Аннотация: в данной статье рассматриваются вопросы, связанные с использованием игровых приемов в обучении как иностранным языкам вообще, так и русскому языку как иностранному в частности. Подробно рассматриваются несколько классов коммуникативных игр, которые могут использоваться на занятиях по русскому языку как иностранному.

Ключевые слова: игра, коммуникативные игры, обучение, иностранные языки, русский язык как иностранный

Одной из характерных реалий современного общества является «игроизация» (термин Л.Т. Ретюнских), которая представляет собой «процесс проникновения игровых элементов в иные феномены бытия» [6, с. 13]. В пространство игры, по мнению автора, включаются практически все сферы бытия. Не является исключением и сфера обучения иностранным языкам. В процессе игры формируются навыки правильной и содержательной речи, которые способствуют активизации репродуктивного высказывания и улучшают восприятие чужой речи. В игре улучшается и понимание внутренней (мысленной) речи собеседника. Таким образом, игры ориентируются не только

на получение теоретических знаний и увеличение словарного запаса учащихся, но и моделируют применение полученных знаний в различных жизненных ситуациях.

Использование игровых элементов в процессе обучения русскому языку иностранных студентов позволяет создать между преподавателем и группой и между студентами группы особые отношения доверительности, что очень важно именно в то время, когда происходит адаптация студента-иностранца к новой обстановке, к новым жизненным условиям, поскольку родина и родители остались очень далеко. От того насколько уютно и комфортно будет чувствовать себя студент во время учебы, насколько доброжелательны будут к нему преподаватели и студенты его группы, зависит и степень усвоения им новых знаний, и не только русского языка.

Очень часто иностранные студенты (по их же собственным признаниям) переносят свои личные отношения к преподавателю на отношение к его предмету. Поэтому игра не только помогает укрепить положение преподавателя как организатора учебного процесса и повышает его профессиональный авторитет, но и объединяет учебную группу, создает в ней непринужденные дружеские и одновременно деловые отношения. С другой стороны, игра позволяет даже самый трудный для учащихся материал представить в привлекательной для них форме. По разнообразию игровые задания нельзя сравнить ни с какими другими приемами обучения: практически преподаватель имеет возможность неограниченного выбора, позволяющего максимально индивидуализировать учебный процесс с учетом уровня и особенностей личности учащихся. Для закрепления изученного грамматического и лексического материала и формирования соответствующих компетенций наиболее полезными являются коммуникативные игры, которые можно разделить на несколько классов:

Инструментальные игры – игры, в которых учащиеся манипулируют различными предметами, комментируя свои действия. Примером игр этого рода может служить игра «Визитная карточка», в которой студент должен

составить визитную карточку на русском языке, где указывает свою фамилию и имя, страну, из которой он приехал, вуз, где он учится, адрес, по которому он сейчас проживает.

Сопровождение действия словом – в этих играх студенты совершают различные действия, при которых использование предмета не обязательно или не нужно; совершаемые при этом действия также комментируются. «Что и куда поставить?» может служить примером игр этого типа. Преподаватель дает студенту задание: «Вам привезли мебель для новой квартиры. Покажите рабочим, что и куда поставить». Данное задание способствует закреплению лексики по теме «Квартира», глаголов перемещения *поставить*, *положить*, *повесить* и др., винительного падежа в значении направления движения (вопрос *куда?*).

Игры-соревнования – в них главной движущей силой является «спортивный интерес»: кто быстрее, точнее и оригинальнее выполнит какое-либо задание. Эти игры ведутся по командам, перед командой ставится задача выиграть. Например, при закреплении темы «Продукты», можно предложить игру-соревнование «Что купить к обеду?», в которой студенты называют по очереди продукты, которые им понадобятся, чтобы приготовить обед. Если кто-то не может вспомнить нужное слово, игра начинается опять с первого играющего. Игра ведется в очень быстром темпе. В слабой группе преподаватель может подсказать сбившемуся студенту название продукта, но игра все равно начинается с первого. Игра позволяет определить запас лексики по данной теме. Названные студентами продукты записываются на доске, что позволяет перейти к следующей игре-соревнованию «Что из этого можно приготовить?». Эти две игры интересны не только студентам, но и преподавателю, который может познакомиться с рецептами национальных блюд своих студентов и дать им рецепты национальных украинских угощений.

Ролевые игры делятся по традиции на микроэтюды (в которых участвует до 4 человек) и макроэтюды (в которых участвуют от 5 человек до всей группы). Ролевые игры представляют собой ряд проблемных задач, основная цель

которых – прийти к согласию или наладить взаимодействие с партнерами. Для создания проблемности используются такие приемы, как ограничение ресурсов (времени, материала и т.п.) или средств, а также противоречия в заданиях участников. В ролевых играх обязательно формируются социально-ролевые отношения участников (отсюда они и получили свое название). Это различие принципиально: от учащихся требуется, помимо решения проблемной задачи, правильно проиграть свою социальную роль. Ролевую игру «Здесь свободно?» можно провести по уже названной теме «Продукты». Студентам предлагается несколько заданий: а) Вы приехали в другой город на экскурсию, много ходили, устали и сильно проголодались. Зайдите в кафе, выберите себе место, сделайте заказ официанту; б) Вы посетитель кафе. Ответьте посетителю, свободно ли место; в) Вы метрдотель кафе. Помогите посетителю выбрать место.

Игры-дискуссии – преподаватель, используя общую проблему, вызывающую интерес студентов, побуждает их к развернутым высказываниям, в которых они выражают и аргументируют свою точку зрения. Этот тип игр проводится обычно в конце второго семестра, когда студенты владеют русским языком уже достаточно хорошо. Например, игра-дискуссия «Что и как мы празднуем?» знакомит студентов со страноведческой информацией об Украине, а преподавателя – с теми странами, откуда приехали студенты его группы. Для обсуждения предлагаются следующие вопросы: *Какие вы знаете праздники? Чем они отличаются друг от друга? Зачем вообще нужны праздники? и т.д.*

Таким образом, игра на занятиях по русскому языку помогает студенту по-новому увидеть себя и других студентов группы, а также предмет обучения. Игра дает и самому преподавателю огромное профессиональное удовлетворение, поскольку благодаря ей сам процесс обучения становится процессом непрерывного творчества в полном смысле этого слова.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ретюнских Л.Т. Философия игры. – М.: Вузов. кн., 2002. – 256 с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ ДИСПЕРСНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВ З МЕТОЮ ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОЇ ДЛЯ СТВОРЕННЯ КРЕМУ РЕПАРАТИВНОЇ ДІЇ

Запорожська Світлана Миколаївна

к.фарм.н, доцент

Сердюк Юлія Володимирівна

студент

Національний фармацевтичний університет

м.Харків, Україна

Вступ. Протягом багатьох років залишаються актуальними питання регенерації і репарації. Однією з важливих задач сучасної хірургії є стимуляція загоєння ран. За даними статистики частота ускладнень лікування ран у хірургії досягає 30%, у дерматології – 7%; в 25-45% випадків у хворих з травматичними пошкодженнями виникають ускладнення у вигляді пролежневих ран. Також актуальною є задача створення косметичних засобів регенеруючої дії. Не менш важливою задачею є профілактика попередження та лікування старіння. З віком і під впливом сонячного випромінювання активність і кількість фібробластів шкіри падає, дерма втрачає свою структурну цілісність і проявляються видимі ознаки старіння втрата пружності, млявість шкіри, зморшки, розширені пори. Створення нових препаратів, що поліпшують стан хворих з рановим процесом та чинять репаративну дію є актуальним.

Однією з найбільш оптимальних основ у створенні препаратів репаративної та регенеруючої дії є емульсії 1 роду. При визначенні властивостей емульсійних систем однією з основних характеристик є дисперсність. Дисперсність емульсій вимірюється величиною діаметра глобул дисперсної фази. Ступінь дисперсності емульсій є важливим показником і визначає їх реологічні властивості, показники намазуваності що, в подальшому, визначає сенсорні, осматичні та фармакокінетичні властивості розроблюваної форми.

Метою роботи було дослідження дисперсності емульсійних основ з ціллю вибору оптимальної для створення крему репаративної та регенеруючої дії.

Методи та об'єкти. Дослідження проводились на трьох емульсійних основах, в яких в якості масляної фази використовували кукурудзяну, оливкову та агранову олії у кількостях по 10,0 %. В якості емульгаторів були обрані емульгатор №1 та МСГ загальною кількістю 6,0 %: емульгатора №1 – 4,0 %, емульгатора МСГ – 2,0 %, та води очищеної до 100,0 %. Розмір і форму частинок було визначено за допомогою лабораторного мікроскопа «Konus - Academy» з вбудованою камерою-окуляром Score Тек серії DEM (збільшення в 600 разів). Отримані зображення оброблялися за допомогою програмного забезпечення Mini See / Score Photo, яке дозволяє визначити розміри. Це визначення дає початкові відомості про структуру субстанції, завдяки яким можна зробити припущення про технологічні властивості даної речовини.

Результати та обговорення. Нами було проведено мікроскопічне дослідження дисперсності емульсійних основ за допомогою лабораторного мікроскопа «Konus - Academy». За даними дисперсності емульсійних основ діаметр частинок (глобул) в емульсіях складає від 0,1 до 1,0 мкм (рис 1-3).

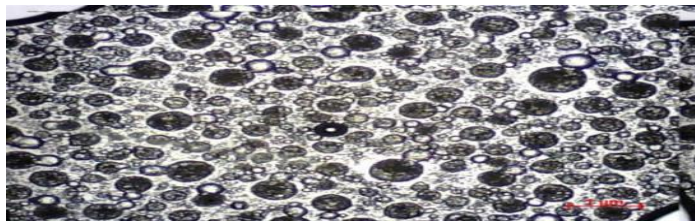

Рис. 1. Мікроскопічний знімок основи №1 з кукурудзяною олією

За мікроскопічним знімком зразка №1 емульсійної основи з кукурудзяною олією (рис. 1), спостерігали досить великі частки масляної фази. Це дозволяє припустити, що основа буде мати незадовільні осмотичні показники.

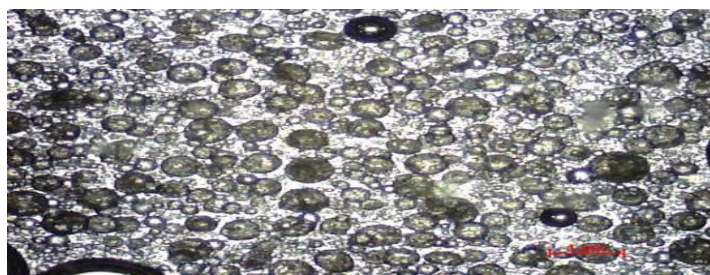

Рис. 2. Мікроскопічний знімок основи №2 з оливковою олією

За даними мікроскопічного аналізу зразка №2, отримали результат, аналогічний зразку №1: у полі окуляра мікроскопа спостерігали великі краплі масляної фази, деякі за розміром близько 1 мкм і більше. Це свідчить про негативні показники всмоктуваності, а відтак і негативні фармакокінетичні показники.

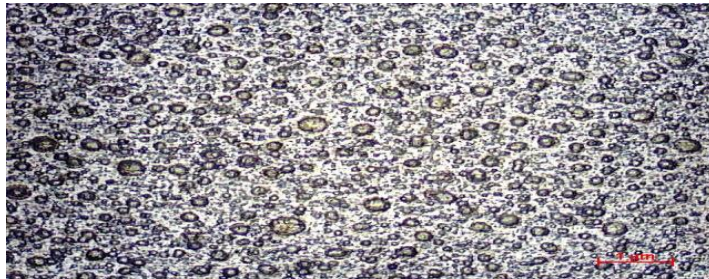

Рис. 3. Мікроскопічний знімок основи №3 з аргановою олією

Мікроскопічний аналіз зразка №3 (рис. 3) основи з аргановою олією показав рівномірний розподіл дисперсної фази в дисперсійному середовищі, краплі олії були за розміром менші 0,5 мкм, що свідчить про задовільні реологічні, екструзійні і сенсорні показники та дозволяє припустити про високий показник намазуваності, осмотичних та фармакокінетичних характеристик.

Висновки. Після проведеного дисперсного дослідження емульсійних основ з кукурудзяною, оливковою та аргановою оліями за допомогою мікроскопічного аналізу на лабораторному мікроскопі «Konus - Academy» з вбудованою камерою-окуляром Score Tek серії DEM зі збільшенням у 600 разів, дійшли висновку, що найбільш задовільною за показниками дисперсності виявилася основа № 3 з аргановою олією: розмір крапель масляної фази 0,5 мкм та рівномірний розподіл дисперсної фази у дисперсному середовищі, що свідчить про високі консистентні, реологічні і сенсорні показники основи. Обрана основа для створення засобу регенеруючої та репаративної дії з олією аргану.

УДК 616.8+613.955

**ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗА
ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ
КОМПЛЕКСІ**

Заїкіна Ганна Леонідівна

к.психол.н., доцент

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

м. Суми, Україна

Анотація: у статті представлено результати оцінки медико-педагогічного контролю на уроках фізичного виховання та навчально-виховного комплексу у цілому за попередньо розробленим алгоритмом з урахуванням усіх аспектів здоров'язбереження та складових медико-педагогічного контролю. Представлено результати комплексної оцінки фізичного розвитку молодших школярів, їх функціонально-резервних можливостей, дослідження моторної щільності уроку фізичного виховання та аналіз його фізіологічної кривої за даними ЧСС учня. Показано, з одного боку високий рівень забезпечення здоров'язбережувального супроводу діяльності усіх учасників педагогічного процесу, з іншого – деякі відхилення від середніх значень показників функціонального стану організму у молодших школярів різних вікових груп на фоні середньовікових значень показників фізичного розвитку.

Ключові слова: медико-педагогічний контроль, фізичне виховання, функціонально-резервні можливості, моторна щільність, захворюваність.

Як відомо, урок з фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти України є інваріативною частиною розкладу навчально-виховного процесу, основна мета якого – сприяти гармонізації фізичного розвитку організму дитини та підвищення його функціонально-резервних можливостей, що у свою

чергу є одним із найважливіших критеріїв здоров'збереження підростаючого покоління. Медико-педагогічний контроль (МПК) за фізичним вихованням дітей та учнівської молоді повинен не лише забезпечувати оптимізацію їх рухової активності, а й контролювати динаміку змін у стані їх здоров'я.

Згідно з «Положенням про медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах», що затверджено спільним наказом Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2009 р. № 518/674 [1, с. 1; 2, с. 1], МПК є частиною медичного обслуговування учнів, що повинна забезпечувати визначення критеріїв фізичного розвитку, виявлення ознак хвороб і функціональних порушень на ранніх стадіях. Структурними елементами МПК також є заходи з оптимізації, безпечності та ефективності фізичного виховання у цілому.

Метою даного дослідження було обґрунтувати та здійснити оцінку медико-педагогічного контролю на уроках фізичного виховання та навчально-виховного процесу закладу загальної середньої освіти у цілому.

Для досягнення поставленої мети вирішені наступні завдання: 1) виявлено та проаналізовано основні напрями і підходи до вивчення проблеми медико-педагогічного спостереження та контролю на уроках фізичного виховання; 2) розроблено алгоритм медико-педагогічного контролю для навчально-виховного комплексу на основі положення про МПК; 3) здійснено оцінку окремих складових МПК за попередньо розробленим алгоритмом; 4) оцінено ефективність МПК на уроках фізичного виховання навчально-виховного комплексу.

Дослідження проведено на базі кафедри медико-біологічних основ фізичної культури та Навчально-виховного комплексу № 41 «Райдуга» м. Суми. В експерименті прийняли участь 185 учнів 1-4 класів (6-10 років: I клас – 64 учнів, II клас – 33, III – 28, IV – 60), серед яких 92 дівчинки та 93 хлопчики.

Алгоритм МПК розроблено з урахуванням рекомендацій спеціалістів та результатів теоретичного опрацювання наукових джерел вітчизняних та зарубіжних дослідників (таблиця 1).

Таблиця 1

Алгоритм комплексного медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням навчально-виховного комплексу

№	Елемент МПК	Методи
1	Оцінка загальної захворюваності учнів	Аналіз медичних карток, загальний медичний анамнез
2	Аналіз даних щодо групи здоров'я учнів та їх розподілу на групи з фізичного виховання	Аналіз результатів медичного обстеження та висновків спеціалістів
3	Комплексна оцінка фізичного розвитку	<i>Антропометрія:</i> зріст, вага, ОГК <i>Соматоскопія:</i> візуальний скринінг постави <i>Фізіометрія:</i> ЖЄЛ, Динамометрія, ЧСС, АТ у спокої
4	Визначення функціонально-резервних можливостей учнів	Визначення Адаптаційного потенціалу, розрахунок Індексів Руф'є, Кердо.
5	Оцінка ефективності уроків фізичного виховання	Визначення моторної щільності уроку та побудова «фізіологічної кривої»
6	Оцінка заходів щодо профілактики спортивного травматизму	Оцінка мікроклімату, одягу, взуття учнів, ведення журналів інструктажу, навчання учителя фізичного виховання з питань надання ДМД
7	Оцінка гігієнічного виховання	Аналіз навчальних та позанавчальних заходів

Захворюваність дітей молодшого шкільного віку визначалася методом вивчення з медичних карт з оцінкою класу захворювання (за методикою International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems), частоти та важкості захворювань [3, с. 1]. Комплексна оцінка фізичного

розвитку здійснювалася з використанням методів антропометрії з визначенням основних соматометричних показників: зросту, ваги, околу грудної клітки (ОГК). А також здійснена оцінка фізіометричних показників, зокрема життєвої ємкості легень (ЖЄЛ), динамометрії, частоти серцевих скорочень (ЧСС) та артеріального тиску (АТ) у стані спокою [4, с. 54].

На базі НВК визначено кількість пропущених днів через хворобу впродовж навчального року школярами, що приймали участь у дослідженні. Найбільшу кількість пропущених днів з причини захворювань та кількість випадків хвороб констатовано у учнів 2 класу. Слід відмітити, що найчастіше учні не відвідували заняття з причини вірусних респіраторних захворювань (69 випадків), захворювань органів травлення (28 випадків), органів зору (17 випадків), нервової системи (12 випадків), інфекційних захворювань (за виключенням респіраторних) (11 випадків), травм (11 випадків) та інших (8 випадків). Враховуючи негативну динаміку змін захворюваності протягом року, існує необхідність рекомендувати впровадження в навчальний процес спеціальних, корекційних, реабілітаційних та оздоровчих занять, направлених на індивідуалізацію допомоги у здоров'язбереженні окремих учнів.

При оцінюванні вікової динаміки показників фізичного розвитку необхідно зазначити, що показники довжини і маси тіла в усіх досліджуваних віково-статевих групах суттєво не відрізняються від антропометричних стандартів, однак результати досліджень свідчать про збільшення відсотку дітей з надлишковою та дефіцитом маси тіла. За даними Індексу Кетле, що відображає співвідношення маси і зросту, встановлено тенденцію до зайвої ваги згідно середніх значень як у хлопців так і у дівчат 3-ого класу, причому схильність до зайвої ваги у хлопців виражена у більшій мірі у цьому періоді. В інші вікові періоди середні значення Індексу Кетле відповідають межах гармонійного рівня. Отримані результати дають підстави для припущення, що у дітей 8-9 років дещо уповільнюються ростові процеси у порівнянні з 6-7-річними та 9-10-річними, що може викликати деяку диспропорцію між зростом і вагою в напрямку перевищення останньої.

Для аналізу силового індексу обрали результати ведучої руки згідно з особливостями функціональної симетрії-асиметрії великих півкуль мозку: у 64 % досліджуваних дітей обрані показники сили правої руки для розрахунків, у 12 % дітей – показники динамометрії правої і лівої руки виявились ідентичними, і у 24 % досліджуваних – показники лівої руки. Отримані результати дозволили виявити недостатній рівень функціональних можливостей за даними кистьової динамометрії у учнів 1 та 2 класу обох статей. У хлопчиків 4-ого класу середні величини показника відносної сили відповідають межі середнього рівня (65-70%). У дівчаток така закономірність спостерігається з 3-ого класу і зберігається до четвертого, у середньому результати відносної сили відповідають середнім значенням (48-50%).

На основі даних соматоскопії (за візуальним скринінгом) виявлено відхилення постави у ряду учнів у обох площинах, а саме: у фронтальній площині – у 39,8 % досліджуваних школярів (у хлопчиків 7-9 років та дівчаток 6-10 років); у сагітальній – виявлені відхилення постави розподілились таким чином: у 17,1 % досліджуваних школярів – округла спина; у 6,5 % – округло-ввігнута; у 13,3 % – плоска. Негативним фактом можна вважати те, що лише у 24 % молодших школярів не виявлено порушень постави у обох площинах. Крім того, слід відмітити тенденцію зростання відсотка молодших школярів з порушеннями постави з віком.

Як відомо, функціональний стан ССС дітей молодшого шкільного віку є індикатором стану організму, відіграє важливу роль в адаптації організму до фізичних та інтелектуальних навантажень. У досліджуваних школярів було виявлено тенденцію до підвищення артеріального тиску. При цьому слід зазначити, що скарг на стан здоров'я під час проведення експерименту від них не було. Результатами експерименту встановлено вищі значення показників ЧСС_{спок.} у досліджуваних дітей, порівнюючи з наявними даними в літературі. Можливо, це є особливістю гемодинаміки молодших школярів останніх років і причинами ряду серцево-судинних захворювань.

Аналіз отриманих результатів за даними ЖЄЛ також свідчать про недостатній

рівень функціонально-резервних можливостей організму молодших школярів, адже в усіх досліджуваних групах середні значення даного показника відповідають нижній межі середніх значень і, навіть, мають тенденцію до низьких рівнів. Ймовірно, це одна із причин, яка ініціювала наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки (від 20.07. 2009 № 518/674), додаток 4 до Положення про медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів у ЗОШ.

Середньостатистичні результати індексу Руф'є не мали достовірних відмінностей і оцінювались у всіх вікових групах як нижче за середній та низький рівні. Особливу увагу привертають діти 1-ого класу, серед яких найбільший відсоток 60 % хлопчиків і 69 % дівчаток мають низький рівень, що необхідно враховувати при організації фізкультурно-оздоровчих занять.

Аналіз результатів вегетативного індексу Кердо свідчить про зменшення впливів симпатичної нервової системи з віком, що підтверджується іншими дослідниками.

Системний підхід до оцінювання функціонального стану серцево-судинної системи як індикатора адаптаційних можливостей всього організму здійснювали на основі показників адаптаційного потенціалу. За результатами показників адаптаційного потенціалу виявлено, що майже половина дітей молодшого шкільного віку (46,7 %) мають напружений рівень адаптаційного потенціалу, тобто перебувають у донозологічному стані. Найвищий відсоток (17 %) виявлено серед дітей семирічного віку, що пояснюється початком навчання у школі, адаптацією організму до мікроклімату освітнього середовища.

Загальновідомо, що уроки ФВ відрізняються за типом і видом залежно від тематики плану і мети уроку. За даними наших досліджень питома вага різних елементів уроку у цілому відповідає типам уроків ФВ у НВК.

Згідно алгоритму оцінки МПК проведено хронометраж уроку фізичного виховання у 4 класі загальнорозвиваючого типу з метою визначення моторної щільності уроку та побудови «фізіологічної кривої».

Як видно з рисунку 1, найбільшу питому вагу мають елементи бігу – 20,13%, вправи під час ходьби – 17,32% та сама ходьба – 11,56 % уроку. Найменший відсоток припадає на сидіння – 2,64% та пояснення вчителя. Встановлено, що неприпустима значна частина уроку витрачається на переодягання (19,79%), що зменшує тривалість уроку і змінює його цільове призначення. За результатами дослідження МЩ уроку ФВ у 4 класі НВК у середньому становила 65,77%, що знаходяться у межах гігієнічної норми, яка за даними ряду науковців коливається від 50% до 80%.

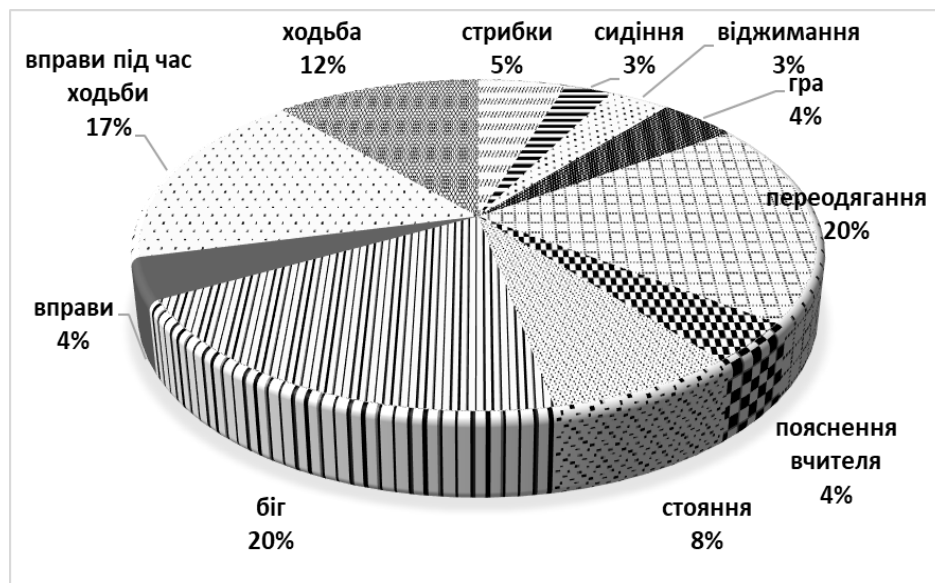

Рис. 1. Питома вага елементів уроку ФВ загальнорозвиваючого типу у 4 класі НВК

На основі даних пульсометрії учня А, що відвідував основну групу фізичного виховання побудовано «фізіологічну криву», що відображає інтенсивність розподілу навантаження (рис. 2). Як видно з графіку, не спостерігається яскраво виражене плато стабільності показників ЧСС в основній частині уроку, що вказує на недостатню щільність навантаження саме у середині уроку, як мінімум для учня, що приймав участь у дослідженні. Крім того, слід відмітити, що відновлення ЧСС наприкінці уроку відбувається дещо уповільнено, що може вплинути на продуктивність розумової діяльності на подальшому уроці інформаційного характеру.

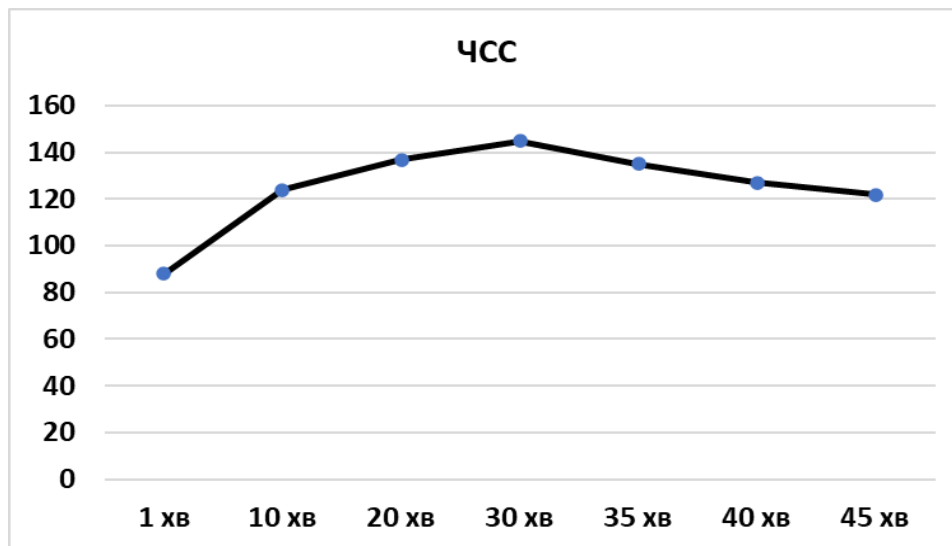

Рис.2. Динаміка «фізіологічної кривої» за даними пульсометрії учня 4-ого класу на уроці фізичного виховання загальнорозвиваючого типу

На заключному етапі МПК здійснювалася оцінка мікроклімату спортивного залу та відповідність спортивного одягу і взуття. По даній складовій порушень і недоліків щодо гігієнічного супроводу ФВ не зареєстровано. Усі мікрокліматичні показники відповідали межам норми, 100% дітей були одягнені у спортивну форму та спортивне взуття, навіть ті, хто був звільнений від фізичного виховання на певний час (вони переодягалися, були присутніми на уроках у спортивному залі, але фізичні вправи не виконували.)

Журнали інструктажів щодо профілактики травматизму та поведінки під час рухових перерв були оформлені згідно вимог. Крім того, слід зазначити, що даний навчальний заклад входить до Всеукраїнської мережі шкіл сприяння здоров'ю, тому протягом року учителі фізичного виховання, класоводи, психолог, логопед, медичний працівник, фізіотерапевт (введена посада) приймають участь у семінарах ресурсного центру «Школи педагогіки здоров'я» з питань розробки і впровадження здоров'язберігаючих технологій.

Розроблено річний план щодо здоров'язбережувального супроводу навчально-виховного процесу даного закладу, до структури якого входять лекції, бесіди, круглі столи з науковцями, спеціалістів певних профілів з питань раціонального харчування, впровадження фізкультхвилинок та фізкультпауз, профілактики та корекції постави, психологічного комфорту учасників педагогічного процесу,

профілактики травматизму та надання ДМД під час травм та уражень, загартовування тощо.

Отже, у ході дослідження здійснено комплексну оцінку МПК уроків ФВ та НВК у цілому, на основі аналізу результатів якого встановлено високий рівень забезпечення здоров'язберезувального супроводу діяльності усіх учасників педагогічного процесу, разом з тим, виявлені деякі відхилення від середніх значень показників функціонального стану організму у молодших школярів різних вікових груп на фоні середньовікових значень показників фізичного розвитку.

Так, у процесі дослідження морфофункціонального стану молодших школярів виявлено: середньовікові показники фізичного розвитку знаходились в межах фізіологічної норми (переважно нижньої її межі) та не мали значних відхилень між віковими групами. Виявлені показники ЧСС, САТ., ДАТ, не відповідають наведеним у спеціальній літературі віковим нормам, що і визначило низькі значення індексу Руф'є та індексу Кердо. Аналіз показників АП свідчить, що значна частина дітей молодшого шкільного віку мають напружений рівень адаптаційного потенціалу, тобто перебувають у донозологічному стані.

Результати досліджень підтвердили необхідність подальшого здійснення МПК у даному НВК після впровадження заходів, що направлені на підвищення функціонально-резервних можливостей ССС учнів та їх організму у цілому.

Отримані результати дають підставу рекомендувати вчителям фізичної культури впроваджувати більше вправ аеробного характеру, частіше проводити заняття на відкритому майданчику (з дотриманням температурного режиму) що, у свою чергу дозволить підвищити функціонально-резервні можливості організму молодших школярів та зміцнити їх імунітет у цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міністерство охорони здоров'я України та Міністерство освіти і науки України 20.07.2009 №518/674 Положення "Про медико - педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах". 23с.
2. НАКАЗ 20.07.2009 № 518/674 Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0772-09> дата доступу 05.09.2017 р.
3. Про посилення роботи щодо профілактики захворюваності дітей у навчальних закладах та формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді: наказ Міністерства освіти і науки України від 21.04.2005 № 242/178. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20050421__178.html
4. Фарбер Д.А. Физиология школьника / Д.А. Фарбер, І.О. Корнієнко, В.Д. Сонькин. – М. : Педагогіка, 1990. – 63 с.

УДК 349.6:630

ОХОРОНА І ЗАХИСТ ЛІСІВ В СИСТЕМІ ПРІОРИТЕТІВ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Зюбак Михайло Михайлович

магістр публічного управління та адміністрування

директор

ДП «Коростишівський лісгосп АПК» ЖОКАП «Житомироблагроліс»

м. Коростишів

Анотація. Віднесення лісів до державної власності передбачає необхідність організації державного управління в сфері використання, охорони, захисту лісового фонду і відтворювання лісів. Україна - лісова країна і її ліси, як найважливіший ресурс, що відновлюється і регулятор глобальних біосферних циклів, мають величезне екологічне, економічне і соціальне значення планетарного масштабу. Тому публічна політика держави повинна забезпечувати збереження, ефективне використання і відтворювання лісів відповідно до науково обґрунтованих екологічних рекомендацій і нормативів.

Ключові слова: охорона і захист лісів, публічна політика, управління лісами, нормативно-правова база, концесія, лісова охорона, ліси, угіддя, впорядкування лісів, лісові господарства, лісові масиви, стихійні явища, незаконні рубки, лісогосподарська наука.

Охорона і захист лісів в системі пріоритетів публічної політики - це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення охорони, відтворення і ефективного, збалансованого використання всіх ресурсів, корисних властивостей та інших цінностей лісів, необхідних цивілізації сьогодні та в майбутньому.

Необхідною умовою її успішної реалізації є наявність системи управління лісами і лісовим сектором економіки на міжнародному і національному рівнях. Цілі міжнародної політики щодо охорони і захисту лісів глобальні, для їх

досягнення потрібні узгоджені зусилля багатьох держав. Цілі публічної політики щодо охорони лісів національного рівня більш традиційні і прагматичніші. В найбільш загальному вигляді вони зводяться до забезпечення багатоцільового, неперервного і невиснажливого використання ресурсів та корисних властивостей лісів [1].

Кожна держава, спираючись на аналіз власного ресурсного потенціалу і реального стану справ в економіці та політиці, має конкретизувати цілі публічної політики щодо охорони і захисту лісів та створити юридичні, економічні і організаційні умови для їх досягнення.

Основні інструменти публічної політики щодо охорони і захисту лісів національного рівня: законодавство, планування та організаційна структура, що забезпечує досягнення цілей і захист національних інтересів. Класичні цілі публічної політики прямо впливають із значення лісу для життя держави і суспільства. Вони поділяються на екологічні, ресурсно-економічні і соціальні [2].

В умовах командно-адміністративної економіки основні цілі і принципи державної політики щодо охорони і захисту лісів формувалися централізовано, виходячи з потреб, можливостей та інтересів СРСР загалом. Регіональні особливості враховувалися, але недостатньо. Окремі положення такої політики були приведені в різних законах і відомчих нормативах. Такий підхід успадкований і Україною, діюче лісове законодавство якої здебільшого розвинене на основі радянського права.

У більшості країн Європи, зокрема і постсоціалістичних, прийнято формулювати публічну політику щодо охорони і захисту лісів в явному вигляді, її цілі та шляхи реалізації розробляються на основі досягнутого консенсусу між усіма зацікавленими сторонами - різного профілю державними установами, приватними і недержавними організаціями. Цей процес має бути відкритим і прозорим. Підготовлений документ ухвалюється парламентом і є орієнтиром при розробці всіх інших законів і положень, що регулюють лісові відносини. Такий підхід гранично демократичний і дозволяє уникнути ситуації, при якій

відомчі, регіональні чи приватні інтереси мають пріоритет над інтересами суспільними і державними. На етапі формування лісового законодавства України корисно використати досвід розробки публічної політики європейських держав [3].

Держава і суспільство є тим середовищем, у якому реалізується публічна політика охорони і захисту лісів. Блоки факторів, по яких прийнято характеризувати стан цього середовища, збігаються з основними цілями такої політики. Однак є ще один потужний комплексний фактор, що не вписується в тривимірну схему. Це загальнодержавна політика, яка відображає суспільну свідомість, що, в свою чергу, значною мірою залежить від історичних традицій народу і політичної волі державних лідерів.

Очевидно, визначаючи пріоритети публічної політики охорони і захисту лісів України на сучасному етапі, необхідно чітко уявляти основні умови її реалізації, головні з яких зводяться до наступного:

1. Політичні фактори. Українське суспільство остаточно вибрало стратегічний шлях свого розвитку. Його орієнтири - суверенітет, демократія, ринкова економіка.

2. Екологічні фактори. Природні умови існування лісів країни суттєво змінені під впливом людської діяльності. Її наслідки проявляються в забрудненні атмосфери і ґрунтів, зниженні рівня ґрунтових вод, зміні лісорослинних умов під впливом рекреації. Особливо вагомими для лісового господарства України є масштабні зміни умов росту лісів і ведення лісового господарства, пов'язані із глобальним потеплінням клімату і забрудненням значних територій радіонуклідами в результаті аварії на ЧАЕС [4].

Структура українських лісів - це наслідок історії їх експлуатації і відтворення. Вона далека від природної, що проявляється у значній фрагментації лісових масивів, високій частці насаджень штучного (45,6%) і порослевого (18,7%) походження, спрощенні породного складу, зниженні біорізноманіття лісів, нерівномірному віковому розподілі деревостанів.

Стійкість значної частини лісів понижена, що проявляється у прогресуючому погіршенні їх стану. В останні десятиліття значно зросли збитки та шкода, заподіяні лісовому господарству пожежами, вітровалами, шкідниками.

Важлива екологічна (захисна) роль українських лісів загальновідома. Підтримка і посилення цієї ролі протягом останніх десятиріч були основним пріоритетом державної політики України. А це:

- висока (понад 10%) і постійно зростаюча частка заповідників, національних парків та інших особливо захисних територій у загальній площі лісів, суттєвий ріст темпів заповідання лісів за останні роки. Економічний спад сприяє полегшенню процедури виділення нових об'єктів природно-заповідного фонду. Надлишкове виділення нових особливо охоронних територій починає негативно відображатися на ресурсно-економічному потенціалі лісового господарства;
- високий процент лісів, економічне використання яких суттєво обмежено (заборонені рубки головного користування, лісовідновні рубки приурочені до моменту природного розпаду деревостанів) [1].

3. Ресурсно-економічні фактори. За останні 50 років загальний запас деревини в лісах України збільшився вдвічі. Розрахункові і реальні обсяги заготівлі, навпаки, загалом зменшилися. Внаслідок цього частка використання при росту і інтенсивність лісокористування в Україні зараз нижчі, ніж в переважній більшості країн Європи.

Україна неоднорідна за географічними та лісосировинними умовами. Загальна малолісність України зумовлена наявністю в її складі 8 степових областей, на території яких ліс явище інтразональне, рідкісне (лісистість до 5%) і не може мати суттєвого економічного значення. Інші регіони мають зовсім інші умови лісозабезпеченості. Ліс та пов'язані з ним види діяльності відіграють помітну (Лісостеп), значиму (Полісся) й дуже значну (Карпати) економічну роль [5].

У ході робіт з масового лісовідновлення і лісорозведення на Україні пере важно орієнтувалися на шпилькові породи - сосну в рівнинній частині і ялину в Карпатському регіоні. Це призвело до значного зростання частки шпилькових

моно культур у породному складі лісів. Насадження цієї категорії характеризуються низькою стійкістю до несприятливих умов середовища, шкідників та хвороб.

Помітна тенденція до погіршення якості стиглих і пристигаючих лісів, особливо твердолистяних. Це проявляється в зниженні середніх запасів і проценту виходу ділової деревини при головних рубках, а також зростання частки рубок, пов'язаних з погіршенням стану насаджень (санітар них, лісовідновних), в загальному обсязі лісокористування.

Згідно з новим Земельним кодексом ліси України можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Нині основна їх частина знаходиться в постійному користуванні підприємств Держкомлісгоспу (66,1%). Кількісні та якісні характеристики лісів колишніх колективних сільськогосподарських підприємств, що є фондом для формування приватних лісів, загалом значно гірші, що пояснюється як об'єктивними причинами (гірші умови місцезростання, значна фрагментація, молодший вік), так і нижчим рівнем ведення лісового господарства [6].

В ході реформ 90-х років минулого століття, які супроводжувалися загальною системною кризою, суттєво змінилися економічні умови роботи лісгосподарських підприємств. Головні зміни зводяться до наступного:

- підприємства отримали право власності на заготовлену в ході головного користування деревину та можливість вільної її реалізації на зовнішньому і внутрішньому ринках;
- зменшилися і продовжують зменшуватися розміри бюджетного фінансування лісового господарства;
- в зв'язку з приватизацією і подальшим фактичним банкрутством значної частини підприємств, що споживають і переробляють деревину, на внутрішньому ринку різко впав платоспроможний попит на круглий ліс і продукцію його первинної переробки, змінилася структура внутрішнього споживання деревини. В останні роки спостерігається зростання лісопереробної галузі країни, однак загалом сучасний деревообробний комплекс України

залишається мало розвиненим і вкрай незбалансованим, насамперед через відсутність потужностей по переробці маломірної і низькоякісної деревини [7].

4. Соціальні фактори. Роль лісу, як засобу створення сприятливих умов для відпочинку та збереження здоров'я суспільства дуже висока і зростатиме, особливо в малолісних і густонаселених районах країни. В умовах кризи зростає значимість лісового господарства як галузі, що спроможна зберегти робочі місця в сільській місцевості, де проблеми працевлаштування найгостріші. Лісовий сектор має значний потенціал для розширення ринку праці, насамперед за рахунок зайнятості в галузі переробки деревини.

На фоні різкого зниження рівня життя значної частини населення підвищилась роль лісу як джерела палива і продуктів харчування. Водночас посилилася незаконна експлуатація лісових ресурсів (самовільні рубки, захвати території, браконьєрство).

Стратегічні пріоритети Україна належить до європейських держав і приєдналася до процесу розробки спільних цілей і принципів ведення господарства в лісах Європи (Гельсінський процес), спрямованих на невиснажливе лісокористування, збереження і відмовлення біорізноманіття лісових екосистем. В зв'язку з цим стратегічні цілі національної політики повинні мало відрізнятися від цілей, що сформульовані міжнародними угодами стосовно сталого розвитку, раціонального використання та охорони лісів. В найбільш загальному вигляді стратегічні пріоритети лісового господарства України можуть бути представлені наступним чином [8].

1. Розширене відтворення лісових ресурсів у кількісному та якісному (вартісному) вигляді. Досягнення цієї мети вимагає довгострокових узгоджених зусиль з таких напрямків:

- збільшення площі лісів. Найуспішніше може бути здійснено за рахунок заліснення земель Лісостепової і Поліської зони, що не використовуються. Доцільність створення нових лісів у Степовій зоні вимагає додаткового вивчення і обґрунтування насамперед в зв'язку зі зростанням посушливості клімату та зміною гідро логічних умов у регіоні;

- реконструкція лісів з метою приведення їх породного складу відповідно до умов місцезростання. Основною перешкодою для розширення робіт з реконструкції є відсутність коштів і можливостей збуту низькоякісної деревини, що отримана в ході їх проведення;

- підвищення продуктивності і якості (вартості) лісів за рахунок раціонального ведення лісового господарства. Насамперед необхідне підвищення ефективності рубок догляду за лісом і забезпечення своєчасної рубки стиглих насаджень (до моменту різкого падіння їх приросту і погіршення якості деревини, що прогресує), внесення коректив у практику лісовідновлення.

2. Збереження і відновлення біорізноманіття лісів, підтримка їх стабільності і життєздатності. Досягнення цієї мети передбачає:

- раціональний, екологічно і економічно обґрунтований підхід до формування мережі особливо охоронних лісових територій і введення обмежень на лісогосподарську діяльність;

- широкомасштабне впровадження в практику екологічно орієнтованих методів лісовідновлення, лісокористування і лісо вирощування;

- організацію неперервного і ефективного контролю за станом лісів;

- удосконалення системи охорони лісів від пожеж, захисту від шкідників і хвороб.

3. Раціональне, комплексне і постійне використання лісових ресурсів. Для досягнення даної мети необхідні:

- широке впровадження методів, що дозволяють вирощувати ліси, які ефективно та однаково виконуватимуть експлуатаційні, захисні, соціальні та інші функції;

- внесення відповідних змін в практику планування і організації лісокористування;

- досягнення швидкого і збалансованого розвитку деревообробного комплексу країни, який повинен забезпечити попит на весь обсяг вирощуваної деревини.

4. Забезпечення ефективного виконання лісовими екосистемами захисних і соціальних функцій. Досягнення цієї мети передбачає:

- збір додаткової інформації про захисні і соціальні функції лісів;
- переосмислення багатфункціональної ролі лісу в ландшафті на основі нових даних і сучасних уявлень;
- внесення відповідних змін в лісогосподарську практику;
- вкладання коштів у розвиток інфраструктури відпочинку і реалізацію програм екологічної просвіти населення.

5. *Зростання економічної ефективності використання лісових ресурсів, досягнення рентабельності лісового господарства, забезпечення сприятливих умов для розвитку деревообробної промисловості.* Донині офіційно визнається, що ліси України мають обмежене сировинне і економічне значення. Ця теза складена в радянський період і справедлива для умов УРСР як частини лісосировинної супердержави [9].

В умовах суверенної України публічну політику щодо охорони і захисту лісів доцільно формувати, виходячи із визнання рівної значимості екологічних, економічних і соціальних функцій лісів для країни в цілому. На регіональному рівні це уявлення, безперечно, повинно коригуватись.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лісовий Кодекс України – Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
2. Конституція України: чинне законодавство станом на 03 березня 2014 р.: (Відповідає офіц. текстові) – К.: Алерта, 2014. – 88 с.
3. Кравець П.В. Участь громадськості в управлінні лісовим господарством : практ. посібн. / П.В. Кравець, О.П. Павліщук, С.В. Розвод та ін.; за ред. П.В. Кравця. – К. : Вид-во "Компринт", 2012. – 56 с.
4. Кравець П.В. Про концепцію розвитку Інтернет-ресурсів державного агентства лісових ресурсів України : матер. програми ENPI FLEG II / П.В. Кравець. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.fleg.org.ua/category/docs>.

5. Пиріг К. М. Теоретичні засади ефективної діяльності лісгосподарських підприємств / К. М. Пиріг / Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2012. – Вип. №3 (60). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/>
6. Земельний Кодекс України – Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
7. Позняк Е. В., Шараєвська Т. А. Міжнародно-правові підходи до здійснення екологічного моніторингу в Україні / Е. В. Позняк, Т. А. Шараєвська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. Науковий збірник. – 2014. – № 10-1, т. 2. – С. 45–52.
8. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 грудня 2011 р. № 2818-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/sho>
9. Програма «Правозастосування й управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства та партнерства» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.fleg.org.ua>

УДК 378 (410)

**СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В
СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ
ІРЛАНДІЇ**

Іванова Вікторія Вікторівна

к. психол. н., доцент

Мукачівський державний університет

м.Мукачево, Україна

Анотація: показана історія розвитку освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, що у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття містить конструктивний початок, що зумовив становлення і поступовий розвиток та визначив шляхи в системі професійного розвитку вчителів дошкільної освіти.

Ключові слова: професійний розвиток, фахівці дошкільної освіти, неперервна професійна освіта, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії.

Історія розвитку освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії свідчить, що у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття вона містить конструктивний початок, що зумовив становлення і поступовий розвиток та визначив шляхи в системі професійного розвитку вчителів дошкільної освіти [1]. Зокрема, якщо у забезпеченні неперервної професійної освіти та навчання (INSET (In-Service Education and Training) у 1950-1960 роках центральна роль належала місцевим органам влади, і якщо у 60-ті роки ХХ ст. ставилось питання про більш широке забезпечення підвищення кваліфікації вчителів, то у 70-ті рр. у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії вже прогресує становлення британської системи

професійного розвитку фахівців дошкільної освіти. У 80-90-ті роки ХХ ст. відбулися значні зміни в організації професійного розвитку вчителів дошкільної освіти:

– створювалися різні форми їх професійного розвитку. Зокрема, навчально-орієнтовані курси підготовки вчителів; програма підготовки на робочому місці; атестаційний маршрут; п'ятиденне позакласне навантаження. Основними постачальниками професійного розвитку були: місцеві органи влади, самі заклади дошкільної освіти, університети, в яких організовувались спеціальні курси;

– створюються різні консультативні комітети типу кванго (quango) – неурядові організації, які створені і фінансуються урядом (отже, підзвітні йому), але формально незалежні у своїй діяльності. Серед них можна назвати такі: агентство з питань підготовки вчителя, яке відповідає за фінансування і організацію педагогічної освіти; управління за шкільними програмами і оцінками (1993 р.), яке вирішувало чому вчителі мають навчати; Рада з питань атестації учителів (1991 р.) – відповідала за заробітну плату вчителів та за умови їх роботи; Інспекційне агенство (1992 р.) – визначало якість роботи вчителів [3];

– видаються міністерством освіти і науки відповідні закони, в яких визначались питання організації професійного розвитку фахівців дошкільної освіти, фінансування, навчання і догляду за дітьми, роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

На початку ХХІ століття почалася нова хвиля професійного розвитку фахівців дошкільної освіти, адже ним займаються на всіх рівнях: національному, регіональному, місцевому, зокрема:

– запроваджено посаду Міністра у справах шкільної реформи (Minister for State School reform); прийнято стандарти в освіті. На 2014 р. 94 % ЗВО (із 160) субсидіюються державою, оновлюється система професійного розвитку;

– особливу роль у підвищенні рівня професійного розвитку відіграє британська асоціація дошкільної освіти (The British Association for early

childhood education), яка розробила різні курси, програми, сформулювала конкретні цілі в системі професійного розвитку фахівців дошкільної освіти;

– підвищується рівень знань, умінь, навичок, а також фахівці оволодівають новими знаннями, уміннями, навичками та застосовують їх у процесі професійного розвитку;

– до основних постачальників професійного розвитку фахівців дошкільної освіти, крім місцевих органів влади, самих закладів освіти, належать чартерні ЗВО, університети, створюються і поширюються різні моделі, які пропонують низку курсів, програм для неперервного професійного розвитку фахівців дошкільної освіти [2];

– використовуються різноманітні форми і методи навчання: лекція, консультативний метод, метод бригадного навчання, семінар, кейс-метод, дистанційне навчання, самостійна робота, дослідницький метод, метод Монтесорі та ін., які сприяють підвищенню кваліфікації вчителя-дошкільника. Система підготовки фахівця дошкільної освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії набула статусу одної з найкращих у світі, що дозволяє їй бути конкурентоспроможною на ринку освіти. Тому її потрібно ретельно вивчати, визначати прогресивні ідеї і впроваджувати у навчальний процес ЗВО України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Прокопчук, О. І. Професійна підготовка фахівців дошкільної освіти у Великій Британії : дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2016. 215 с.
2. Сбруєва, А. А. Чартерна школа. *Енциклопедія освіти* / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С.995–996.
3. Семенець-Орлова І. (2015) Великобританія: нові вчителі для нового суспільства. URL: <http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/460-velikobritaniya-novi-vchiteli-dlya-novogo-suspilstva>

**КАТЕГОРІАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ МУЗИЧНОГО
МИСЛЕННЯ ЯК ЗАСАД ФЕНОМЕНА СЮЇТНОСТІ**

Глечко Марина Петрівна

кандидат мистецтвознавства, концертмейстер

Миколаївський національний університет

імені В.О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

У статті досліджується сутність музичного мислення та окремі питання культурологічного та музикознавчого підходів даного явища. Висвітлюється інформаційний підхід як один із ракурсів розгляду процесу музичного мислення. Поняття музичного мислення визначається як категорія однієї з форм художньої свідомості, яка сприяє формуванню та розвитку музичної культури. Наголошується про те, що проблеми музичного мислення активно обговорюються в культурології та музикознавстві на сторінках численних монографій і статей.

Ключові слова: музичне мислення, культурологічний підхід, підхід, інформаційна структура, відображення.

Поняття «музичне мислення» з'являється в музикознавчих роботах у XVIII ст. і сьогодні використовується в різних галузях знань філософії, культурології, мистецтвознавстві, музикознавстві, соціології. При цьому процес і зміст мислення не розглядаються, а саме воно виявляється повністю підлеглим формою, змістом, логікою музики як мистецтва: «Музична форма вкорінена в мозку, бере участь в його роботі, організовує мислення-сприйняття і мислення-твор, виконання, аналіз; об'єднує в структурі своїх знань думку, емоцію, тіло. Несучі музикою духовні концепції світу з її допомогою проникають в підсвідомі, емоційно-інтуїтивні сфери психіки і прояснюють їх» [2, с. 91].

Одним з важливих дослідницьких напрямів в сучасному музикознавстві та культурології є сутність музичного мислення. Культурологічний та музикознавчий підходи дозволяють розуміюти цю категорію як одну з форм художньої свідомості, яка сприяє формуванню та розвитку музичної культури.

Проблеми музичного мислення активно обговорюються в культурології та музикознавстві на сторінках численних монографій і статей, що включають цей термін у свою назву. В них досить різнобічно та глибоко розглядаються різноманітні аспекти даної унікальної здатності людини. Більше того, практично все теоретичне музикознавство – від мелодії, ритму до форми та драматургії, – стосується музичного мислення, розкриваючи різні його сторони. Музична теорія висвітлює те, що становить зміст музичного мислення або яким-небудь чином включене в нього.

Одним із ракурсів розгляду процесу музичного мислення є інформаційний підхід, який у світлі становлення сучасного інформаційного суспільства та інформаційної культури набуває все більшої актуальності. Вперше про можливість застосування інформаційного підходу до вивчення проблем музичного мислення почали говорити у зв'язку з досягненнями в галузі кібернетики та теорії інформації. Уже в 1970-х рр. з'явився ряд досліджень у цьому напрямку (А. Моль, Р. Х. Заріпов, Л. А. Хіллер і Л. М. Ісааксон, Г. Саймон та ін), суттю яких було кібернетичне моделювання музичного мислення. Зрозуміло, ці дослідження орієнтувалися на обчислювальні наукові методи. Як наголошують науковці, музикознавство, в свою чергу, безпосередньо не зверталось до методологічних принципів кібернетики та теорії інформації, але їх непрямий вплив можна виявити в багатьох наукових працях. Це стосується робіт В. В. Медушевського [3], Є. В. Назайкінського [5] та інших дослідників, де не тільки зустрічається відповідна термінологія, але і виявляється ідейний перетин з інформаційними науковими галузями. Так намітився зустрічний рух обчислювальних та музикознавчих підходів у дослідженні інформаційних аспектів музичного мислення.

Проблеми музичного мислення активно обговорюються в культурології та музикознавстві на сторінках численних монографій і статей. Зазначається що музичне мислення як фактор загального мислення виконує відображення і пізнання дійсності в специфічних музичних виставах.

Одним із ракурсів розгляду процесу музичного мислення є інформаційний підхід, який у світлі становлення сучасного інформаційного суспільства та інформаційної культури набуває все більшої актуальності. Наголошуються, що музикознавство, в свою чергу, безпосередньо не зверталось до методологічних принципів кібернетики та інформатики.

Більшість дослідників, говорячи про музичне мислення, має на увазі майже виключно творчу діяльність композитора. Так, В. П. Бобровський у праці «Тематизм як фактор музичного мислення», відповідаючи на питання, що таке музичне мислення, простежує шлях створення музичного твору, де відзначені основні етапи реалізації творчого задуму. Однак музичне мислення не тільки генерує музичну думку, створюючи музичне повідомлення, а й осмислює, пізнає, оцінює проникаючи в нього музичну інформацію. Отже, ним володіють всі учасники музичної комунікації.

За дослідженням С. Гільманова постає, що музичне мислення як фактор загального мислення виконує відображення і пізнання дійсності в специфічних музичних виставах. Ця дійсність охоплює насамперед саме буття музики, а через неї і навколишні для людини життєві реалії. Отже, вища мета музичного мислення – це пізнання світу за допомогою особливих засобів, що надаються музикою [1]. Мабуть, найбільш розгорнуте й обґрунтоване визначення музичного мислення дає М. С. Старчеус, яка вважає, що це – «здатність встановлювати (схоплювати, відшукувати) і перетворювати зв'язки між звучанням і змістом», і охоплює «і спосіб застосування музичної мови, і процес обробки музичного матеріалу, і створення (витяг) музичної «інформації»» [7].

У музичному творі, для виявлення його психологічно орієнтованої структури, С. Гільманов пропонує виділяти три ієрархічно розташованих «пласти» самого музичного твору:

– сенсорно-емоційний, на якому твір постає як чуттєва даність, пережита при його відтворенні. Цей «пласт» закодований у фізичних властивостях звуків, в ритмічних музичних констеляціях, в моторних програмах дій та операцій по відтворенню музики;

– текстовий (включаючи семіотичні синтаксис і прагматику), в якому втілено мова музики, а конкретний зміст твору оформляється як мова. Логічні конструкти мови музики ґрунтуються на конвенціональних «кодах», розповсюджених у певній культурі (жанр, поширені інтонаційні формули та ін.) та оформлених як «синтаксис», який може перетворювати на музичну мову певну сукупність знаків (у нашому випадку – звукових послідовностей), формувати текст твору і конструювати знаки музичної мови, в тому числі і письмової;

– смисловий рівень, який надає загальний зміст як самому твору, так і ситуації його виконання для виконавця та слухача. Тут проявляється вища смислова, індивідуально-соціокультурна ціннісна «упередженість», розшифровується із безпристрасних знаків тексту, це власне художньо-естетичний зміст твору, при актуалізації якого відбувається «замикання» чуттєвого, текстового, смислового «пластів» твору в індивідуальному художньому образі, який зберігає свою плотську основу, але побудованому за естетичними критеріями і надає твору смислову цілісність [1, с. 196].

Ґрунтуючись на цьому, з відомою часткою умовності науковець говорить про те, що основна мета музичного мислення, що має справу з мистецтвом – побудова цілісного образу твору через «замикання» вищих естетичних смислів з чуттєвістю через текст. Такий підхід дозволяє визначити музичне мислення як процес відображення музичного твору як специфічної дійсності, відображення, опосередкованого мовою музики і розгортається як послідовне вирішення музичних задач, що виникають в ході музичної діяльності.

Стан наукової розробленості проблеми мислення передвизначено тим фактом, що дослідження проводились на стику декількох наукових дисциплін. Концептуальним фундаментом аналізу поняття «музичне мислення» є праці по

філософії дослідників Ф. Шеллінга, А. Шопенгауера. Вони розглядають мистецтво як дійсний інструмент пізнання Всесвіту. Історично питання про специфіку музичного мислення вирішується в контексті дослідження сутності природи мистецтва та науки, діалектики раціонального та емоційного. В ХІХ столітті склалась традиція (що сходить до Г. Гегеля, В. Белінського, А. Потебне) трактувати мистецтво як мислення в образах на відміну від науки як мислення в понятті.

Дослідники, пов'язуючи особливість музики з інтонаційною природою, розуміють її як «мистецтво інтонуючого смислу». Музична інтонація – це «згусток» культури, який по-різному розгортається на історичному, національному, індивідуальному рівнях музичної творчості, яскраво проявляє себе в стильових та жанрових традиціях (В. Медушевський, О. Руч'євська).

Дослідження в області психології мистецтва завжди привертали свою увагу для розкриття специфіки музичного сприйняття – початкового етапу музичного мислення, процесу пізнання ідейно-емоційного змісту, як вираження людиною свого «Я» (Б. Асаф'єв, Л. Виготський, О. Готсдинер, В. Медушевський, М. Михайлов, Є. Назайкінський, В. Петрушин, А. Ражніков, С. Рубінштейн, Б. Теплов, Г. Тарасова, А. Торопова, В. Цукерман та ін.).

Для дослідження суті проблеми музичного мислення методологічне значення мають праці О. Лосєва «Музика як предмет логіки», «Основне питання філософії музики».

Теоретичну та методологічну основу дослідження з питання музичного мислення складають праці вітчизняних та зарубіжних вчених: М. Бахтіна про діалог культур; О. Лосєва про сутність музики; М. Кагана про структуру художньої творчості; інтонаційна теорія Б. Асаф'єва; теорія подвійності музичної форми В. Медушевського; наукові уявлення про взаємовідношення форми та змісту в музиці (Б. Асаф'єв, В. Задерацький, А. Сохор та ін.); вітчизняна школа психології мислення (Л. Виготський, А. Зісь, А. Ковальов, А. Леонт'єв, В. М'ясищев, В. Петрушин, С. Рубінштейн та ін.); концепція музичної мови Л. Берстайна.

Отже, категорія мислення в різних науках розглядається як всезагальна і як приватна зі специфікою прояву в ній філософських, психологічних, естетичних та інших компонентів. В останній час підвищений інтерес філософів, естетиків, музикознавців, педагогів викликають проблеми формування музичного мислення. Виникають дискусії про те, що, з одного боку, ця сфера дослідження актуальна, значима, а з іншого – цілісної концепції цього явища поки ще не склалось. Природно, що ця проблема багатоаспектна і при її розгляді дослідники спираються на дані різних наук. Аналіз літератури з проблем музичного мислення дозволяє говорити про два великих напрямки цієї сфери дослідження. Один з них спирається на позиції суміжних дисциплін – філософії, естетики, соціології, психології і т.д., тим самим, підходячи до розгляду музичного мислення як одного із видів мислення взагалі. А другий – на наукові дані про специфіку, особливості, закономірності самого музичного мистецтва, виділяючи основи музичного компоненту в даній сфері.

Науковець С. Полозов стверджує, що музичне мислення, як і мислення апріорі, не гарантує стовідсоткову ідентифікацію відображеної дійсності мисленнєвим уявленням. Особливості перцептивного образу обумовлені структурою індивідуальної свідомості, що формується соціальним, культурним досвідом та індивідуальними якостями особистості [6].

Унікальність цього образу полягає не тільки в сукупності особистих відчуттів, але і в смисловому трактуванні, яке завдяки роботі мислення стало невід'ємною частиною цілісності даного образу. Незважаючи на всі відмінності, в перцептивних образах є щось спільне. Це повторювані інформаційні компоненти, що утворюють характерні стійкі структури. Саме завдяки їм ми виділяємо типові інтонаційні і ритмічні малюнки, гармонічні послідовності, фактурне та темброве додавання музичної тканини і т.д.

Такі типові структури охоплюють всі засоби музичної виразності, при цьому найбільш яскраво і різноманітно вони проявляють себе в мелодійних зворотах. Крім того, до них слід віднести жанрові та стилістичні ознаки, що охоплюють характерний набір виразних засобів. Нарешті, у вищому своєму прояві вони

стосуються композиційних і драматургічних аспектів складання музичної тканини. До композиційних стереотипів відносяться музичні форми (період, рондо, соната, сюїта і т.д.), а до драматургічних – прийоми втілення певних хвиль розгортання музичної думки (експозиція, розвиток, кульмінація і т.п.). Всі ці типові структури також виступають в якості самостійних музичних інформаційних чинників, якими оперує музичне мислення. Вони пронизують всі рівні організації музичної тканини, тому управління ними є загальною нормою музичного мислення [6, с. 70].

За С. Полозовим стає зрозумілим, що оперуючи збереженими в пам'яті моделями як музичними інформаційними одиницями, музичне мислення звернене не тільки в минуле, а й у майбутнє [6, с. 71]. Ці моделі дозволяють прогнозувати можливі варіанти подальшого розгортання музичних подій. У мисленні постійно діє механізм активного випередження, який полягає у безперервному передбаченні, передбаченні подальшого. Відчуття розвитку в музиці спирається на «принцип музичного мислення, що полягає в екстраполяції, у поширенні на майбутнє властивостей і закономірностей, присутніх в звуковому уривку» [4, с. 188]. Збережені в пам'яті типові моделі розвитку музичного матеріалу створюють можливість заглядати в майбутнє, передбачати напрямок руху музичної матерії.

Таким чином, будь-яка музична інформаційна структура, що володіє власною логікою зв'язку музичних інформаційних елементів і виступає в якості складової частини художнього цілого, є одним з компонентів музичного мислення. Всі відповідні окремим інформаційним структурам форми музичного мислення функціонують як особливі породжуючі підсистеми, дія яких відображається в художній структурі музичного буття. У той же час їх діяльність скоординована і взаємозумовлена, що представляє роботу музичного мислення як єдиний механізм, що регулює всі музичні розумові процеси, які відбуваються [6, с. 72].

Так, автор робить висновок, що «сучасне культурологічне розуміння музичного мислення полягає в розгляді його як єдності відображення і творення.

Відображення представляє лише одну сторону діяльності свідомості, де здійснюється присвоєння індивідумом культурних цінностей. Але мислення володіє і значним продуктивним, творчим потенціалом. Причому за допомогою творчої діяльності мислення людина створює не тільки матеріальні артефакти музичної культури, а й саму себе» [6, с. 72]. І те й інше становлять для музичної культури особливе надбання та значимість. Саме творчість у музичному мисленні є істинною запорукою формування і розвитку музичної культури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гильманов С. Психологические характеристики музыкального мышления. *Вестник Тюменского государственного университета*. 2012. № 9. С. 194-201.
2. Медушевский В. В. Двойственность музыкальной формы и восприятие музыки. *Восприятие музыки*. Москва, 1980. С. 91.
3. Медушевский В. Интонационная форма музыки. Москва, 1993.
4. Медушевский В. В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. Москва, 1976. С. 188.
5. Назайкинский Е. В. О психологии музыкального восприятия. Москва, 1972.
6. Полозов С. Музыкальное мышление как фактор формирования и развития музыкальной культуры: информационное основание. *«Культурология»*. 2010 г. № 4. С. 70 – 75.
7. Старчеус М. С. Слух музыканта. Москва: Моск. гос. консерватория им. П. И. Чайковского. 2003. С. 601.

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН КОАГУЛЯЦІЙНОЇ СИСТЕМИ КРОВІ І НИРКОВОЇ ДИСФУНКЦІЇ У ПАЦІЄНТІВ З ВПЕРШЕ ВИЯВЛЕНОЮ АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПЕРТЕНЗІЄЮ

Ільченко Ірина Анатоліївна

к.мед.н., доцент

Труш Оксана Миколаївна

Попова Тетяна Володимирівна

Яніогло Олеся Олексіївна

Студенти

Харківський національний медичний університет

м.Харків, Україна

Анотація: Проведено дослідження змін функціонального стану нирок та коагуляційних властивостей крові у хворих з артеріальною гіпертензією (АГ) без маніфестних клінічних проявів. Встановлено, що у пацієнтів з вперше виявленою АГ вже на ранніх стадіях захворювання відмічається підвищення коагуляційних властивостей крові, що напряму пов'язано з погіршенням функції нирок – зниженням швидкості клубочкової фільтрації і появою мікроальбумінурії. При лікуванні хворих з АГ вже на ранніх стадіях необхідно разом з антигіпертензивними препаратами проводити заходи, спрямовані на попередження розвитку передтромботичного синдрому для гальмування розвитку кардіоваскулярних ускладнень.

Ключові слова: артеріальна гіпертензія, функція нирок, коагуляція крові, предтромботичний стан.

Ушкодження нирок при артеріальній гіпертензії (АГ) є прогностичною ознакою, що погіршує перебіг захворювання і сприяє розвитку ускладнень. Підвищення коагуляційних властивостей крові і розвиток передтромботичного стану (ПТС) є незалежим фактором підвищення кардіоваскулярного (КВ)

ризика, який ускладнює перебіг захворювання і впливає на прогноз і якість життя пацієнтів.

Мета роботи: вивчити зміни і встановити особливості ниркової дисфункції і ПТС у пацієнтів з вперше виявленою АГ для оптимізації терапії, що проводиться.

Матеріали і методи: В дослідження послідовно включались пацієнти з АГ без явних клінічних симптомів серцево-судинних захворювань, клінічно маніфестної ниркової патології і цукрового діабету. Групу дослідження склали 98 пацієнтів (58 чоловіків і 40 жінок) у віці від 34 до 57 років (середній вік $42,6 \pm 4,2$ роки) з вперше виявленою АГ (середній офісний систолічний (САТ) і діастолічний (ДАТ) артеріальний тиск (АТ) склали відповідно: $148,6 \pm 4,5$ мм рт ст і $94,2 \pm 4,2$ мм рт ст), які раніше не приймали гіпотензивні препарати. Пацієнти були обстежені за єдиною програмою, що включала: 1) оцінку функціонального стану нирок з визначенням швидкості клубочкової фільтрації (ШКФ), розрахованої за формулою СКД-ЕРІ (2009р, модифікація 2011р, $\text{мл/хв}/1,73\text{м}^2$) і відношення альбумінурії до рівня креатиніну (АСР, мг/г в перерахунку на добову протеїнурію); 2) стан коагуляційної системи крові і ПТС оцінювались за рівнями фібриногену (Фг) та інгібітора плазміногену-1 (РАІ-1). Отримані дані оцінювали з результатами обстеження 12 практично здорових добровольців аналогічної статі та віку, які склали групу контролю.

Статистична обробка результатів проводилась з використанням пакету програм Statistica for Windows 10,0 з використанням коефіцієнта Ст'юдента, достовірність ознак приймалась при $p < 0,05$. Для визначення залежностей між змінними використовували кореляційний аналіз з розрахунком коефіцієнта кореляції Пірсона і коефіцієнта рангової кореляції Спірмена.

Результати. В залежності від значень ШКФ хворі з АГ були розділені на 3 групи: 1-а (35 хворих) з ШКФ > 90 /мл/хв; 2-а (38 хворих) з ШКФ 60-89 мл/хв; 3-а (25 хворих) з ШКФ 30-59 мл/хв. За рівнем АСР для характеристики ниркової дисфункції в обстежених хворих з АГ для описання градацій сечової екскреції альбуміну розрізнялися наступні рівні: «оптимальний» при АСР

менше 10 мг/г, «високонормальний» при ACR 10-20 мг/г, «високий» при ACR 30-299 мг/г і «дуже високий» при ACR більше 300 мг/г. Оптимальний рівень ACR був у 41% пацієнтів, високонормальний – у 36%, високий – у 23%. Були виявлені особливості змін коагуляційної системи крові у пацієнтів різних груп. Відбувалось прогресивне збільшення маркерів ПТС – PAI-1 і Фг, при погіршенні функції нирок (відповідно в 1, 2 і 3 групах: PAI-1 - $1,93 \pm 1,32$ Од/мл; $2,52 \pm 1,18$ Од/мл ($p < 0,05$); $3,17 \pm 1,24$ Од/мл ($p < 0,01$); Фг - $248,72 \pm 16,04$ мг/дл; $296,32 \pm 13,05$ мг/дл ($p < 0,05$); $348,49 \pm 10,18$ мг/дл ($p < 0,01$)).

При проведенні регресивного лінійного аналізу з урахуванням фізикальних, анамнестичних даних і результатів додаткових лабораторних досліджень (стать, вік, індекс маси тіла, куріння, рівень загального холестерину, глікемія натщесерце, середньодобовий АГ) встановлений зворотній кореляційний зв'язок між ШКФ і PAI-1 ($r = -18$; $p = 0,007$). В той же час не встановлено кореляційної залежності між ШКФ і рівнем Фг. Також був виявлений стійкий кореляційний зв'язок між показником ACR і показниками ПТС (PAI-1: $r = 0,38$; $p < 0,001$; Фг: $r = 0,24$; $p = 0,001$).

Висновки. У пацієнтів з вперше виявленою АГ вже на ранніх стадіях захворювання відмічається підвищення коагуляційних властивостей крові, що напряму пов'язано з погіршенням функції нирок – зниженням швидкості клубочкової фільтрації і появою мікроальбуміурії. Для зменшення КВ ускладнень при лікуванні хворих з АГ вже на ранніх стадіях захворювання необхідно разом з антигіпертензивною терапією проводити заходи, спрямовані на попередження розвитку ПТС. Комплексний підхід в лікуванні таких хворих зменшить ризик розвитку КВ ускладнень, сприятиме покращенню перебігу і прогнозу захворювання.

УДК 631.432.1

МОНІТОРИНГ ПОКАЗНИКІВ РОДЮЧОСТІ ОСУШЕНИХ ҐРУНТІВ ПРИКАРПАТТЯ

Карбівська Уляна Миронівна

к.с.-г. н., доцент

Турак Оксана Дмитрівна

викладач

Турак Роман Олегович

студент

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ, Україна

Анотація: В статті подано агрохімічні та фізичні властивості ґрунтів, наведено їх динаміку протягом п'ятирічного сільськогосподарського використання. Встановлено, що в процесі їх трансформації спостерігається тенденція до погіршення екологічних умов, фізико-хімічні та агрохімічні властивостей.

Ключеві слова: меліоративні системи, гідроморфні ґрунти, меліорація, моніторинг, показники родючості.

Вступ. Система моніторингу меліорованих земель спрямована на отримання достовірної інформації про сучасний меліоративний стан, включаючи елементи родючості ґрунтів та їх окультуреності. Оцінка родючості та окультуреності ґрунтів під впливом меліорації базується на порівняльному аналізі фактичних їх параметрів з оцінковими критеріями [1, с. 237].

Питання раціонального використання осушених земель займають одне з провідних місць в теорії і практиці землеробства. Гідроморфні ґрунти в межах Прикарпаття Івано-Франківської області займають близько 60 %. Для підвищення їх родючості у 60–70 роках минулого століття були проведені широкомасштабні меліоративні роботи.

Родючість забезпечує рослини елементами живлення, водою, повітрям, теплом і сприятливим фізико-хімічним середовищем для нормального росту і розвитку. Тому, для розвитку аграрної сфери необхідно підвищувати родючість ґрунту, сприяти раціональному використанню земельних ресурсів. Потрібний перехід від економічних принципів розвитку природокористування до узгоджених еколого-економічних засад діяльності. Необхідне збереження та відтворення родючості ґрунтів України.

Вивченням сучасних проблем зниженням родючості ґрунтів, їх деградації перспективами збереження та відтворення ґрунтів України займалися, Медведєв В. В. [2, с. 100], Панас Р. М. [3, с. 94], Натальчук А.М. [4, с. 234].

Мета роботи полягає у вивченні особливостей педогенезу гідроморфних ґрунтів Прикарпаття в умовах зміни їх водно-повітряного режиму, викликаного тривалим осушенням за інтенсивного сільськогосподарського використання.

Матеріали та методи. Дослідження проводили впродовж 2014–2018 рр. на осушених землях меліоративних систем Івано-Франківщини: «Гнила Липа», «Снятинська», «Богородчанська», «Жуків», «Копанки».

Всього в Івано-Франківській області осушувалося 194885 га (31 % від загальної площі угідь), з яких в межах Західного Лісостепу–63 %, Прикарпаття –35 %, а в Карпатах–2 %.

Результати та обговорення. Основними показниками, за якими визначається агрохімічний стан ґрунтів, прийнято: вміст в орному шарі гумусу, азоту (що легко гідролізується), рухомого фосфору, обмінного калію та кислотність ґрунтів;

За період з 2014 по 2018 рік спостерігається незначне збільшення площ (54 га) з близькими до нейтральних ґрунтів зменшилась площа нейтральних ґрунтів на 25 га (табл.1). Також відмічається зменшення площ кислих ґрунтів на 29 га, в тому числі слабокислих на 91 га, середньокислих на 250 га, проте з'явилась площа (312 га) сильнокислих ґрунтів.

На осушній системі „Жуків” на дерново-опідзолених оглеєних ґрунтах внаслідок ерозійних процесів відмічається зниження органічної речовини на 0,1% під просапними культурами, які виносять поживні речовини з ґрунту.

Таблиця 1

Розподіл осушуваних земель за ступенем кислотності ґрунтів, середнє за період дослідження

Область, еталонна система	Площа, яка знаходиться під контролем, га	Розподіл осушуваних земель за ступенем кислотності ґрунтів, га				
		Нейтральні 6,01-7,0	Кислі			
			Всього	В тому числі		
				Слабо-кислі 5,01-6,0	Середньо-кислі 4,51-5,0	Сильно-кислі <4,5
“Богородчанська”	10099	3649	6450	5200	500	750
“Гнила Липа”	1020	170	850	850	-	-
“Жуків”	2941	1221	1720	1720	-	-
“Копанки”	1884	684	1200	1100	100	-
“Снятинська”	2858	1358	1500	1350	150	-
Разом:	18802	7082	11720	10220	750	750

Осушна система „Копанки” відмічається найбільш несприятливим станом. Ґрунти даної системи найменш забезпечені органічною речовиною, це можна пояснити наступним чином: землі осушної системи „Копанки” в минулому піддавалися інтенсивному обробітку. За той час зовсім не вносилося, або вносилося дуже мала кількість поживних речовин. На даний час досліджувані землі є запущені, практично не обробляються, позаростали бур’янами, а на деяких полях уже зустрічаються чагарники. Ще однією причиною зниження вмісту гумусу у ґрунтах осушної системи „Копанки” є розвиток ерозійних процесів, які призвели до деградації та виснаження земель.

Вміст азоту у ґрунтах прямопропорційно залежить від вмісту гумусу у них. Тому можна побачити майже аналогічну ситуацію зі зміною азоту за 5-річний період на гідроморфних ґрунтах меліоративних систем. Так, на осушній системі „Богородчанська” вміст азоту (нітратного та аміачного) у ґрунтах у 2014 році становив 68,0–94,7 мг/кг ґрунту. Протягом досліджуваного періоду його вміст збільшився на 0,5–6,0 мг/кг ґрунту. Приблизно такі ж дані відмічаються на еталонних системах „Жуків”, «Снятинська», «Гнила Липа». Тобто на досліджуваних ґрунтах вище названих об’єктів вміст азоту в середньому зростає із 2014 до 2018 року. Тільки одна осушна система „Копанки” характеризується зниженням вмісту у ґрунтах даного поживного елемента, а саме від 116,0 мг/кг до 112 мг/кг ґрунту у 2018 році. Вміст азоту на даний час відповідає другій і третій групі по родючості ґрунтів (низький і дуже низький). Така низька забезпеченість досліджуваних ґрунтів азотом пояснюється тим, що його сполуки є дуже рухомими та легкокорозчинними і тому вимиваються дренажними водами.

На відміну від азоту, основні запаси якого знаходяться у ґрунті переважно в органічних сполуках, фосфор у ґрунті зосереджується як в органічних так і в мінеральних сполуках.

Аналіз вмісту фосфору у ґрунтах показує, що у 2014 році вміст його на о/с „Богородчанська” становив 10–30 мг/кг ґрунту; о/с „Жуків” – 46,0–143,5 мг/кг ґрунту; о/с „Копанки” – 15,4–21,5 мг/кг ґрунту. За такими даними по вмісту фосфору досліджувані землі відносяться до першої та другої групи за родючістю (дуже низька, низька та середня забезпеченість). За досліджуваний період вміст фосфору в ґрунтах на всіх еталонних системах збільшився в середньому на 0,6–5,4 мг/кг ґрунту, що відповідає другій групі за родючістю (середньонизький) (Рис.1–4).

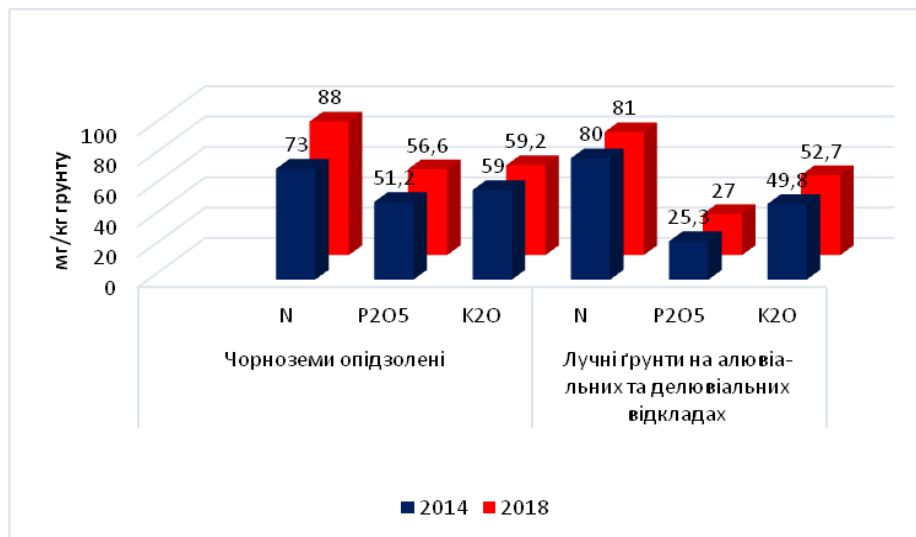

Рис. 1. Зміна показників родючості основних типів ґрунтів на о/с «Гнила Липа»

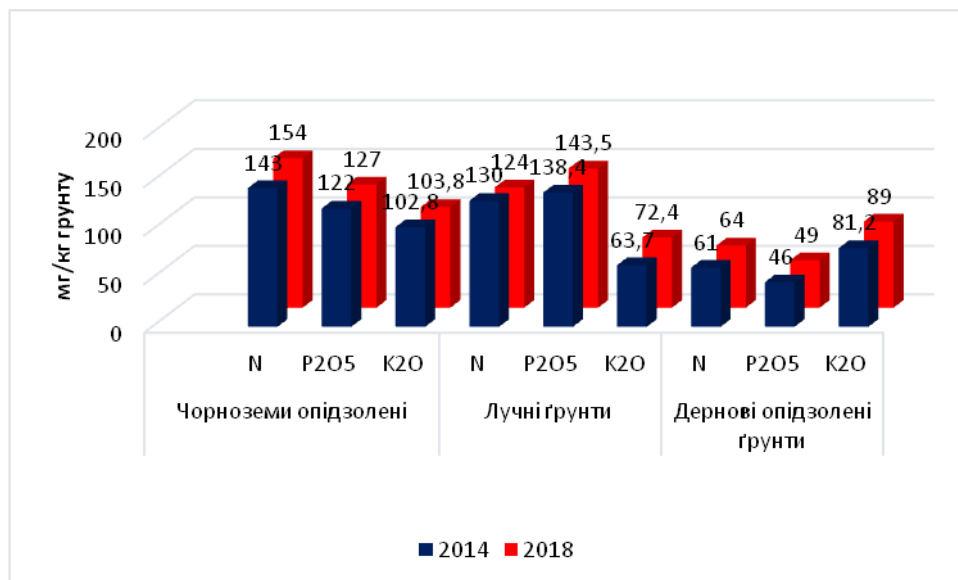

Рис. 2. Динаміка показників родючості основних типів ґрунтів на о/с «Жуків»

На основі даних аналізів впливає наступне: ґрунти, на яких впроваджена сівозміна та систематично вносяться мінеральні та органічні добрива, відмічаються підвищенням вмісту такого поживного елемента як фосфор. А на тих землях, які інтенсивно обробляються, на яких збільшилися площі із кислими ґрунтами, вміст рухомих форм фосфору знизився, що і є помітним по даних досліджень.

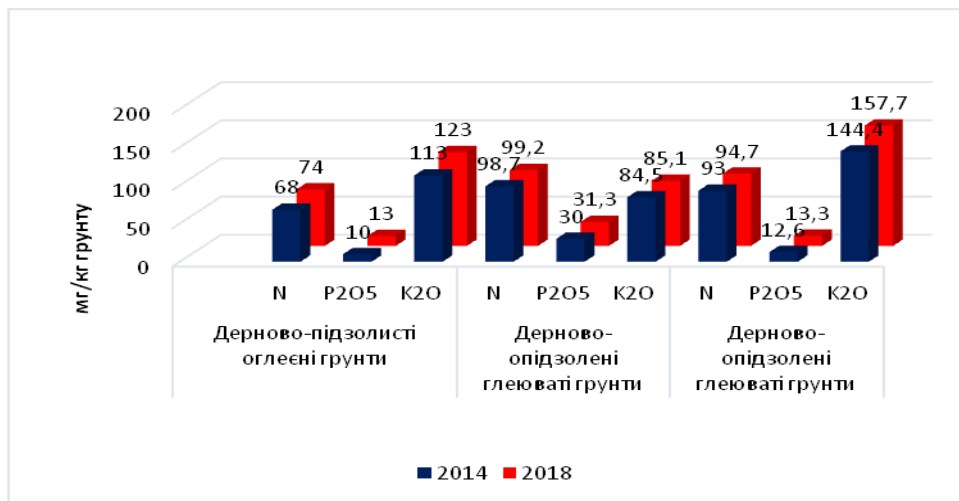

Рис. 3. Зміна показників родючості основних типів ґрунтів на о/с «Богородчанська»

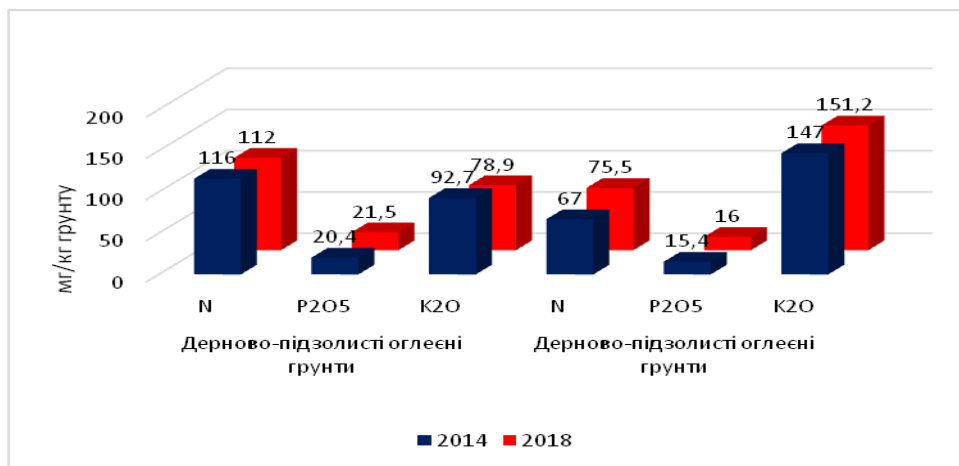

Рис. 4. Динаміка показників родючості основних типів ґрунтів на о/с «Копанки»

Дані про вміст калію у ґрунтах у 2014 році говорять, що його кількість на осушній системі „Богородчанська” становив 84,5 мг/кг ґрунту; на осушній системі „Жуків” – 63,7–102,8 мг/кг ґрунту; на осушній системі „Копанки” – 92,7–147,0 мг/кг ґрунту. Ці дані відповідають шостій групі по родючості (дуже високий) за вмістом калію у ґрунті. За показниками 2018 року вміст обмінного калію у ґрунтах значно зменшився (до другої групи (низький) родючості), особливо на о/с «Копанки» на 13,8 мг/кг ґрунту. Таке зниження цього елемента у ґрунті пояснюється не тільки недостатньою кількістю внесених калійних добрив, а й, очевидно, вимиванням калію ґрунтовими водами.

Щільність складення на період досліджень становила 1,17–1,25 г/см³ в орному шарі ґрунту та 1,30–1,34 г/см³ в підорному шарі. Під багаторічними травами на о/с «Гнила Липа» спостерігається поступове зростання шпаруватості (на 2,43 %), спричинене розвитком кореневої системи трав, що сприяє оструктуренню цих ґрунтів. Лучні ґрунти на о/с «Снятинська» також характеризуються високою шпаруватістю, хоча її показники змінювалися за період дослідження (55–56 %). Упродовж останніх років, однак, зафіксовано невелике зростання шпаруватості на 1,1–1,3 %.

Висновки. Дослідженнями встановлено, що вміст азоту у ґрунтах у 2014 році становив 68,0–94,7 мг/кг ґрунту. За період спостереження він збільшився на 0,5–6,0 мг/кг ґрунту. Вміст обмінного калію у ґрунтах значно зменшився (до другої групи (низький) родючості), особливо на о/с «Копанки» на 13,8 мг/кг ґрунту. Кількість фосфору в ґрунтах на всіх еталонних системах збільшилась в середньому на 0,6–5,4 мг/кг ґрунту, що відповідає другій групі за родючістю (середній).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цветова О., Рябцева Г., Наседкін І., Тураєва О. Моніторинг меліорованих земель в гумідній зоні України . *Вісник НУВГП*. Зб. наук. праць. Рівне, 2009. Вип. 3(47). Ч. 1. С. 237–242.
2. Медведєв В. В., Лісового М. В. Стан родючості ґрунтів України та прогноз його змін за умов сучасного землеробства: монографія /за ред. В.В. Медведєва,. Харків: ШТРИХ, 2001. 100 с.
3. Панас Р. М. Проблеми збереження та відтворення родючості ґрунтів в західному регіоні України. *Стан земельних ресурсів в Україні: проблеми, шляхи вирішення*: зб. доп. Всеук. наук.-практ. конф. К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2001. С.234–236.
4. Натальчук А. М. Збереження родючості осушуваних ґрунтів у сучасних умовах. *Меліорація і водне господарство*. Вип. 97. Київ, 2009. С.94–101.

ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ У СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Кісла Ганна Олександрівна

к.ф.н., професор

Національний педагогічний
університет ім. М.П.Драгоманова

м.Київ, Україна

Анотація: Стаття присвячена проблемі презентації ідентичності українських студентів. В науковій статті відмічається важливість для українського суспільства формування у такої соціальної групи як студентство громадянської ідентичності. На підставі емпіричного матеріалу проводиться аналіз ієрархії типів ідентичності студентів: громадянська, етнічна, локальна, європейська. Зроблено висновок, що на домінування громадянської ідентичності впливає рівень оцінювання міжетнічних відносин в Україні.

Ключові слова: ідентичність, студентство, ієрархія, локальна ідентичність, громадянська ідентичність, етнічна ідентичність, європейська ідентичність.

Феномен ідентичності займає особливе місце в дослідженні процесів соціальної трансформації як у світовій, так і в українській соціології. Цьому є пояснення у відомій цитаті З. Баумана: "Дослідження ідентичності швидко перетворюються на процвітаючу галузь; можна сказати, що ідентичність тепер стала призмою, завдяки якій інші актуальні аспекти сучасного життя помічені, осмислені та досліджені"[1.с.114]. «Презентаторами» ідентичності є індивіди і спільноти. Одною з таких спільнот, яка є об'єктом нашого дослідження, можна вважати українське студентство. Своєрідність студентів як соціальної групи українського суспільства така: студенти - це найосвіченіша соціальна група сучасного українського суспільства, наймобільніша соціальна група в розробці

інформаційного, освітнього та творчого контенту. Це потенційний ресурс для побудови України як цивілізованої європейської країни. Студенти є представниками інтелектуального ресурсу українського суспільства, його соціального капіталу. Всі вищезгадані характеристики мотивували дослідження ідентичності студентів.

Ідентичність як науковий та соціальний феномен не є простим поняттям. У світовій соціології існує багато моделей «форм» ідентичності. В українській соціології прийнято працювати з методологією досліджень ідентичності, адаптованою Н. Паніною, використовуваною Інститутом соціології Національній академії наук України для соціологічного моніторингу «Українське суспільство»[2.с.236]. Ця методика дозволяє вивчати різні типи презентацій ідентичності студентів: громадянську, локальну, регіональну, етнічну, європейську, світову та навіть пострадянську.

Проблема, яка визначена для дослідження, полягає в тому, що різні типи домінуючої ідентичності серед студентів означають, що студенти по-різному оцінюють міжетнічні відносини в Україні та включаються у міжнаціональну взаємодію в суспільстві на різних рівнях. Якщо це так, то вченим потрібно побудувати свою концепцію формування ідентичності студентів, яка матиме найбільш позитивні риси для змісту суспільства.

Методологія дослідження

Концепція ідентичності є предметом різних дослідницьких підходів і досі є однією з найбільш суперечливих та актуальних у соціології. Проблема класифікації, структури та рівнів ідентичності, взаємного впливу різних соціальних ідентичностей досі є предметом активного наукового пошуку. Ідентичність у сучасному соціологічному дискурсі, як правило, вивчається та аналізується на основі відомих, безперечно, науково обґрунтованих концепцій Е. Еріксона, А. Гідденса та З. Баумана.

Існує думка, що поняття ідентичності почало широко використовуватися в соціальних науках після публікації праць Е. Еріксона. Він звернув увагу на особливості відображення ідентичності в умовах соціальних перетворень.

Досліджуючи ідентичність у динаміці, Е.Еріксон показав її взаємний зв'язок із соціальною реальністю та функціонуванням культури. Ці підходи важливі для України, оскільки вони є основними для вирішення державних та етнічних проблем через стратегію побудови "ми-ідентичностей"[3.с.54].

А.Гідденс пропонує вивчати структуру ідентичності як біполярний континуум, з одного боку, і абсолютну дисимуляцію (конформізм), з іншого - самопоглинання. У нашому контексті біполярного континууму перший полюс, конформізм, розглядається як можливість людини зробити раціональний вибір, відповідаючи на питання "Хто я?"[4.с.98]

У рамках символічного інтеракціонізму та феноменології проблема ідентичності була розроблена П. Бергером, Х. Гарфінкелем, Е. Гофманом, Т. Лукманом та А. Шуц. Людина як активний суб'єкт життєдіяльності є об'єктом дослідження проблем соціальної ідентичності в теоріях П. Бурдьє, У. Бека, І. Валлерштейна, Д. Кельнера, Г. Фрідмана, Е. Гобсбаума та інших. Аналіз ідентичності також був включений у науковий світ Дж. Хабермаса. Його теза про принцип етнічної приналежності як простий спосіб виразити щире почуття групової ідентичності, яка з'єднує всіх нас, бо це підкреслює нашу відмінність від "них" є досить цікавою для нашого дослідження. [5.с. 121]. Е.Гофман, представник інтеракціоністського підходу дослідження соціальних явищ, мав таку ж саму точку зору. Він підкреслив три типи ідентичності: 1) соціальна ідентичність - типізація особистості іншими людьми на основі атрибутів соціальних груп, до яких вона належить; 2) особистісна ідентичність - унікальні риси, сформовані унікальним поєднанням подій протягом його життєвої історії, 3) "Я-ідентичність" - суб'єктивне відчуття індивідом виразності власної ситуації [6.с.164].

Досвід досліджень ідентичності українських соціологів свідчить про вагомість та різноманітність цього феномену. Значна увага в роботах українських вчених приділяється визначенню сутності феномену ідентичності, його викладанню в рамках різних суспільних наук та наукових парадигм, зв'язку стану процесів ідентифікації з процесами соціальної трансформації. Цьому присвячені твори В.

Євтуха, А. Ручка, Н. Черниша, Н. Костенко, О. Куценко, С. Макеєва, О. Мусієздова, С. Оксамитній, Л. Сокурянської, В. Степаненко, М. Шульги та інших науковців.

Поряд з роботами, що аналізують проблеми інтерпретації соціальної ідентичності, зокрема з точки зору можливих теоретико-методологічних підходів до її вивчення, окремі види соціальних ідентичностей стали предметом соціологічної теоретизації. Перш за все, це стосується національної, громадянської та регіональної ідентичності. Їх концептуалізація передбачена у публікаціях В. Євтуха, А. Ручка, О. Злобіної, С. Макеєва, Л. Нагорної, В. Степаненка, О. Стегній, М. Шульги та інших авторів.

Теоретичний аналіз

Громадянська ідентичність

Феномен громадянської ідентичності має дуже важливе значення для України. Україна через особливості свого історичного розвитку (здобуття реальної незалежності лише в кінці ХХ століття) опинилася в ситуації "симетричної дихотомії" - виникає необхідність побудови етнічно-національної держави та держави громадянської нації в той самий час. Очевидно, що цивілізаційні вимоги диктували побудову громадянської нації через дуже швидку стадію етнічно-національного відродження. Зазначимо, що цей процес має позитивний результат. Результати соціологічного дослідження «Соціальний моніторинг» Інституту соціології Національній академії наук України показують, що громадянська ідентичність починаючи з 1992 року є домінуючою серед усіх презентованих типів ідентичності в українському суспільстві [2.с.236].

Отже, ми можемо скласти таке визначення державної ідентичності, що представляє її домінуючу ідею у виборі: це рівняння статусу людини як громадянина та його особистого статусу: Я є громадянином країни. Або іншими словами: громадянська ідентичність сприймає себе як представника української нації. В українській соціології досить популярне таке визначення громадянської ідентичності: громадянська ідентичність - це сприйняття людиною своєї належності до спільноти громадян певної держави. Для нашого

дослідження дуже важливо вивчити громадянську ідентичність студентської молоді, яка буде розглядатись як чинник консолідації молоді для державних інтересів. Іншими словами: високий рівень представлення громадянської ідентичності є умовою єдності суспільства. Відомий етносоціолог Л. Дробижева писала: "Громадянська ідентичність - це барометр консолідації суспільства, солідарності соціальних агентів, певна умова цілісності держави" [7.с.122].

Етнічна ідентичність

Етнічна приналежність в соціології часто визначається як суб'єктивне віднесення індивіда до етносу, основні ознаки якого ідентифікують його: місце проживання, мова, історичне минуле, особливості психології, архетипи та автостереотипи світосприйняття, традиції етнічної культури. Етнічну ідентичність можна визначити як сприйняття і прийняття себе як члена певної етнічної групи.

Маркерами етнічної ідентичності є взаємні почуття, близьке сприйняття цінностей, однакові моделі поведінки та мораль з характерними рисами. К. Ранненберг, Д. Ройер та А. Дюкер запропонували досліджувати етнічну ідентичність за допомогою наступних структурних компонентів: етнічна самосвідомість (розуміння власної та інших груп), етнічна самоідентифікація (маркери, які використовуються для власної групи), етнічні відносини (почуття щодо власної та інших груп), етнічна поведінка (поведінкові моделі, характерні для етнічних груп) [8.с.32]. Цей підхід базується на теорії соціальної ідентичності Б. Ешфорта та Ф. Мейла [9.с.88].

Що є найважливішим у вивченні етнічної ідентичності студентів? Це раціональний баланс між громадянською та етнічною ідентичністю, відсутність посилення етнічної приналежності.

Локальна ідентичність

А. Кальдо, італійський соціолог, розглядав локальну ідентичність як "ідентичність відносин", яка пов'язувала ідентичність "ведучого" зі своїм життєвим простором [10.с.145]. Локальна ідентичність - це ідентифікація

людини з місцевою спільнотою, відчуття прихильності до подій, що відбуваються на території прямого проживання (місто, район, село та мікрорайон). Релевантність дослідження локальної ідентичності полягає в тому, що в умовах нестабільності суспільства локальна ідентичність поряд з національною ідентичністю може стати важливим прихильником людини в здатності мати виразність власного становища в системі соціального простору; бути підґрунтям для трансформаційної діяльності та частково компенсувати втрату інших досить важливих соціальних ідентичностей, а також допомогти людині отримати сприйняття у соціальному просторі [11.с.102]. Локальна ідентичність студентів є предметом нашого дослідницького інтересу в контексті визначення впливу на міжнаціональні відносини через таке: останнім часом європейські соціологи формулюють наукові тези про те, що локальну ідентичність слід розглядати як домінуючу серед інших типів ідентичностей. На наш погляд, це є наслідком постсучасних змін соціології і як результат - перехід від макросоціології до мікросоціології.

Європейська ідентичність

Ми пропонуємо досліджувати європейську ідентичність насамперед як сприйняття простору та цінностей. Європейська ідентичність проявляється у єднанні цінностей і ґрунтується на толерантності, гуманізмі та братстві, прийнятті основних прав та правових норм, реалізації загальних принципів, що підтверджують волю особистої та соціальної відповідальності. Хотілося б зазначити, що соціологи у більшості публікацій про європейську ідентичність схильні говорити про це як про ідентичність загальнолюдських цінностей, заснованих на одному цивілізаційному походженні [12.с.131]. Європейська ідентичність показана як єдність життєвого простору та єдність цінностей (прихильність основам демократії, схильність до верховенства держави та повага до відмінностей, тобто толерантність). Для студентів ця ідентичність актуалізується, на наш погляд, у тому сенсі, що вони розуміють закономірності побудови європейської України. Якби це твердження було невірним, результати соціологічного дослідження показали б дуже високий відсоток європейської

ідентичності серед студентів.

Емпіричний аналіз

Всеукраїнське опитування студентів України «Міжетнічні відносини в Україні: погляд студентів» проводилось Центром соціології імені М. Драгоманова, Центром оцінювання науково-освітніх та соціальних програм з 15 грудня 2014 року по березень 2015 року. Опитування проводилось у п'яти регіонах України: Схід, Захід, Південь, Північ та Центр. У опитуванні використовувались багаторівневі вибірки: стратифікована, кластерна та випадкова вибірка на останньому етапі. Загальний обсяг вибірки склав 890 респондентів. Похибка вибірки не вище 3,3%.

Метою дослідження є з'ясування впливу різних типів ідентичності студентів на оцінку характеру міжетнічних відносин в Україні, на "включеність" у міжетнічну взаємодію в суспільстві. Загальна інформація про те, як студенти себе ідентифікують, представлена в Табл. 1. Ієрархічний розподіл відповідей дозволяє говорити про громадянську ідентичність студентів як домінуючу. На основі теоретичного дискурсу, представленого в цій статті раніше, такий результат був цілком очікуваний. Україна сприймається освіченою, творчою частиною молоді як стан громадянської нації, де, як і в будь-якій іншій цивілізованій державі, на питання "Хто ти?" відповідають "я громадянин своєї країни" незалежно від етнічної приналежності.

Таблиця 1

Ієрархія розподілу типів ідентичності серед студентів України (%)

Ким Ви вважаєте себе в першу чергу?	
Громадянин України	62.0
Громадянин світу	11.0
Представник етносу, нації	9.0
Мешканець села, району чи міста, де ви проживаєте	7.0
Населений регіон (область або кілька областей)	5.0
Громадянин Європи	3.0
Громадянин колишнього Радянського Союзу	1.0
Інший*	3.0

* Інше - 3% студентів на це відкрите запитання в основному відповіли «Я чоловік» або «Я людина»

Розподіл ідентичності світового громадянства на другому місці викликає подив та потребує додаткових досліджень. Враховуючи геополітичні події останніх двох років, існували сподівання, що друге місце матиме європейська ідентичність.

Наступний крок «сходів до ідентичності» належить ідентичності «Я є представником мого етносу, нації». Зауважимо, що в останні роки до Революції гідності різні соціологічні дослідження показували, що локальна ідентичність займала друге місце. Як ми писали в теоретичній частині статті, це мало логічне пояснення. Однак сьогодні, коли ми доводимо себе в першу чергу, а також усьому світу, що ми українці, і включаємо як етнічну, так і громадянську ідентичність до фрази «ми - українці», такий результат є цілком логічним.

Важливим вибором для студентів є локальна ідентичність. Вибравши її, студенти презентували необхідність відчутти причетність до подій, що відбуваються на території їхнього безпосереднього проживання: міста, району, села чи мікрорайону. Як ми писали раніше, в умовах нестабільності суспільства локальна ідентичність, а також етнічна ідентичність, можуть стати серйозним прихильником людини в здатності мати виразність власного становища в системі соціального простору та бути основою для трансформаційної діяльності.

Регіональна, європейська та пострадянська ідентичність посіли останні місця у розподілі відповідей. Ще раз про європейську ідентичність: відбувся певний якісний перенос відповідності європейської ідентичності світовій ідентичності. Це має стати предметом окремих досліджень.

Висновок

Представлена тема дослідження «Ідентичність українських студентів у соціологічному дискурсі» потребує вдосконалення та комплексного підходу до аналізу. Використований метод ідентифікації «Ким ви себе вважаєте в першу чергу?» дозволив отримати результат, важливий для розробки стратегії розвитку українського суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bauman Z. Identity in the globalizing World.-SPb.2008
2. Українське суспільство.Соціологічний моніторинг. К., Інститут соціології НАН України, 2003
3. Баклушинский С., Белинская Е. Развитие представлений о понятии «социальная идентичность» (Development of presentation of social identity nation): Электронный ресурс: psylist.net/hrestomati/00030.htm
4. Giddens, Anthony (1991) Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Modernity Age. Cambridge: Polity Press
5. Хабермас Ю. Европейское национальное государство: его достижения и пределы. О прошлом и будущем суверенитета и гражданства // Нации и национализм / Ю.Хабермас. – М., 2007
- 6.Гофман А. В поисках утраченной идентичности: традиции. Электронный ресурс: iph.ras.ru/uplfile/root/biblio/vst/2010/12.
7. Дробижева Л. Идентичность и этнические установки русских в своей и иноэтнической среде с. 49 // Социологические исследования. 2010. №12
8. Funny R. The Future of Identity in the Information Society: Challenges . Электронный ресурс: <https://books.google.com.ua/books?isbn=3642018203>
9. Эшфорт Б., Мэйл Ф. Теория социальной идентичности в контексте организации.(Theory of social identity in the context of organization)Электронный ресурс:<https://www.hse.ru/pubs/share/direct/.../58952954>
10. Caldo A. New Trends in Translation and Cultural Identity. Электронный ресурс: <https://books.google.com.ua/books?isbn=144380861X>
11. <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/8756/2/Українське%20студенство%20у%20пошуках%20ідентичності.pdf>
12. Європейська ідентичність України. Электронный ресурс: <http://eu.prostir.ua/library/236196.html>

ТЕМПОРАЛЬНА МЕРЕЖА ЛІРИЧНИХ ТЕКСТІВ HOLLYWOOD UNDEAD

Кістриця Олена Валеріївна

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кузьменко Анастасія Олексіївна

к.філол.н., доц.

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Анотація Об'єктом дослідження послуговували англомовні пісенні тексти гурту, а предметом – їх темпоральна мережа. Мета – схарактеризувати сукупність засобів вираження темпоральності англомовних текстів гурту Hollywood Undead.

Отже, як можна бачити гурт Hollywood undead має тенденцію застосовувати різні часи в своїх творах. Present simple та Present Contentious за для опису повсякденності у теперішньому часі, Past simple для вираження болю за минуле яке їм не повернути. Таким чином ми маємо наступну статистику: використання Future Simple має 20%, Past simple має також 40%, і Present Contentious що зустрічається дуже рідко, десь 5% тексту, Present simple має 40% використання в текстах гурту, часи типу Perfect не зустрічаються.

Ключові слова: темпоральність, ліричні пісні, темпоральний мережа, Hollywood Undead

У статті розглядається темпоральна мережа англомовних пісенних текстів гурту Hollywood Undead. Об'єктом дослідження послуговували англомовні пісенні тексти гурту, а предметом – їх темпоральна мережа. Мета –

схарактеризувати сукупність засобів вираження темпоральності англомовних текстів гурту Hollywood Undead.

Темпоральність (від англ. tempo — часові особливості) — специфічний взаємозв'язок моментів часу і часових характеристик, динаміка змін тих явищ і процесів, якісна особливість яких зумовлена соціокультурною специфікою людського існування; часова сутність явищ.

М. Мірченко визнає, що темпоральність є функціонально-семантичною категорією, прототипом (чи „ядром”) якої є морфологічна категорія часу і „в структурі якої перетинаються часові моделі таксису, синтаксичні категорії часу, лексикоморфологічні категорії прислівника та лексико-синтаксичні категорії прийменниково-відмінкових форм віддієслівних субстантивів, яка може виявлятися й сукупністю таких формально значущих елементів, що лежать поза дієслівною парадигмою, але утворюють функціонально-семантичне поле темпоральності. Темпоральність стосується функціонального аспекту і пронизує лексичну, морфологічну, синтаксичну парадигми домінантою часу”[1, с.159]

Ліричні пісні – вид народнопоетичної і музичної творчості, який об’єднує різні за змістом і жанрами групи пісень, де переважає почуттєве, особистісне сприйняття світу. Це пісні про кохання. Вони часто викладені у формі монологу або розповіді про третю особу. [1]

Hollywood Undead - американська рок-гурт з Лос-Анджелеса, штат Каліфорнія. Вони випустили свій дебютний альбом «Swan Songs» 2. вересня 2008 року і концертний CD / DVD «Desperate Measures» 10 листопада 2009 року. Всі учасники гурту використовують псевдоніми і носять свої унікальні маски, більшість з яких засновані на узагальненому дизайні хокейних масок. Гурт на даний момент складається з Charlie Scene, Danny, Funny Man, J-Dog, і Johnny 3 Tears. [9] Гурт виник в 2005 році з піснею під назвою «The Kids», яку Deuce і J-Dog зареєстрували на MySpace. Після посипалися позитивні відгуки і Deuce і J-Dog сформували гурт Hollywood Undead разом зі своїми друзями: Shady Jeff, Johnny 3 Tears, Charlie Scene, Funny Man, Da Kurlzz. В інтерв'ю журналу «Shave

Magazine» J-Dog пояснив: «Хто б не був в гурті, головне, щоб він грав на інструменті». Багато в чому своєму успіху на MySpace вони зобов'язані свого хорошого друга - Джефрі Стар, який на той час уже був серйозно розкручений в цій соціальній мережі і допомагав їм просувати сторінку гурту. У підсумку гурт підписав A & M / Octone Records і гурт випустила свій дебютний альбом Swan Songs 2 вересня 2008 року. Альбом продюсували відомі Don Gilmore і Danny Lohner, відомі по роботі з такими гуртами як Linkin Park і Nine Inch Nails. За місяць до випуску альбому гурт дає свій перший live-виступ на Virgin Mobile Festival з такими піснями як Undead, The Black Dahlia, California. Протягом 2008-2009 року гурт їздила по країні з турне Vatos Locos Tour, TCB Tour з такими гуртами як ATREYU, Senses fail і ін. В турне до учасників гурту приєднався неймовірно талановитий барабанщик Biscuitz. 23 червня вийшов Extended Play до альбому - Swan Songs B-Sides EP. [9]

Темпоральний мережа творчості гурту виглядає наступним чином. Так як гурт полюбляє співати про минуле, вони використовують Past Simple у 40% своїх текстів. Ще 50% вони використовують на опис повсякденності, тому й використовують вже Present Simple та Present Continuous. І дуже не часто, всього 10% Future Simple, для опису планів на майбутнє. Для розбору темпоральності візьмемо тести їх пісень Sing, Black Dahlia, Let go, Mother Murderer, Lion.

У композиції Sing ми маємо таке речення: / *Oh, I just wanna minute here/ and after sixty seconds, I swear that I will disappear* /. У композиції гурт використовує Present Simple у 70%, і Present Continuous у 10% тексту. А також Future Simple, що становить 20%.

У композиції Black Dahlia беремо наступне речення: / *It was my heart, it was my life/ It was my start, it was your knife*/. У цій композиції переважає Past Simple і становить 70% тексту, останні 30% це Present Simple. Гурт часто використовує Past Simple у своїх текстах, так як їх пісні висловлюють біль за минуле.

У наступній композиції під назвою Let go маємо речення: / *Watch you cry, you felt me die/ These tears could fill up an empty tide/ Looking for a last goodbye/ I'd*

burn the world for you and I/. Тут ми маємо різноманітне використання часів. Past Simple у 40% тексту, Present Simple у 20%, Future Simple у 40% тексту пісні.

Далі розглянемо композицію Mother Murderer: / *Baby please just tell me,| how we ever went so wrong. | We used to sing together, | when we used to sing this song*/. Маємо використання Past Simple у 40% тексту, а також Present Simple у 60%.

Остання композиція під назвою Lion: / *The hands on a clock and the things we cannot change | Tear it all to pieces and take back what I made. | If there's one thing I'd keep, it's you that I would save | Cause I am just a lion and the lion I will stay*/. В тексті використовується Future Simple у 40% пісні, також використовується Past Simple все в 20% і Present Simple у 40% тексту пісні.

Отже, як можна бачити гурт Hollywood undead має тенденцію застосовувати різні часи в своїх творах. Present simple та Present Contentious за для опису повсякденності у теперішньому часі, Past simple для вираження болю за минуле яке їм не повернути. Таким чином ми маємо наступну статистику: використання Future Simple має 20%, Past simple має також 40%, і Present Contentious що зустрічається дуже рідко, десь 5% тексту , Present simple має 40% використання в текстах гурту, часи типу Perfect не зустрічаються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. Москва. Издательство литературы на иностранных языках, 1958. 455 с.
2. Кузьменко А.О. Англомовні пісенні тексти стилю Євродиско в контексті культури. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. Одеса, 2019. Вип.30. С. 147-151.
3. Кузьменко А.О. Портрет темпоральності англомовних пісенних текстів стилю Євродиско. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 1. Германістика та міжкультурна комунікація. 2019. с. 197-201.

4. Ноздрина Л.А. Взаимодействие грамматических категорий в художественном тексте: на материале немецкого языка : автореф. дисс. докт. филол. наук : 10.02.19 ; МГПИИЯ им. Мориса Тореза. Москва, 1997. 40 с.
5. Плотницкий Ю.Е. Лингвостилистические и лингвокультурные характеристики англоязычного песенного дискурса: дис. к.филол.н. Самара, 2005. 183 с., с. 3
6. Пысина И.С. Языковые особенности молодежного англоязычного дискурса. Мир языков: ракурс и перспективы. Минск : БГУ, 2018. С. 213–220.
7. Тураева З. Я. Лингвистика текста (Текст: структура и семантика). Москва, Просвещение, 1986. 86 с.
8. Crystal D. English as a Global language. CUP, 1997. 165 p., с. 47.
9. Hollywood Undead. URL: <https://salvemusic.com.ua/hollywood-undead-gollivudanded-biografiya-gruppy/>, перевірено з екрану 29.03.2020 р.

УДК 373.3.091.3

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Кравчук Оксана Володимирівна

док. пед. наук

доцент кафедри фахових методик

та інноваційних технологій у початковій школі

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини

Шевчук Ірина Василівна

канд. пед. наук

доцент кафедри фахових методик

та інноваційних технологій у початковій школі

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини

Україна

Анотація. У статті йде мова про застосування міжпредметних зв'язків на уроках у початковій школі; визначений та ґрунтовно описаний теоретичний аспект особливостей використання міжпредметних зв'язків з точки зору науково-методичної літератури, на основі якої визначені види міжпредметних зв'язків та їх використання у викладанні дисциплін початкового курсу.

Ключові слова: взаємозв'язок між предметами, види міжпредметних зв'язків, молодший шкільний вік, реалізація міжпредметних зв'язків, взаємовідповідність навчального матеріалу, діяльність учнів на уроці.

Проблема взаємозв'язків між предметами, які вивчаються у школі, завжди привертала до себе велику увагу вчених-педагогів і працівників шкіл. Така

увага пояснюється загальним взаємозв'язком явищ об'єктивного світу, особливо між природою і працею.

Забезпечення загального розвитку дитини є одним із основних завдань, поставлених перед початковою школою і над реалізацію яких повинні працювати вчителі молодших класів. Навчальні предмети своїм змістом повинні служити цій меті.

У процесі вивчення дисциплін початкової школи відбувається інтелектуальне зростання школяра, яке виявляється у розвитку й збагаченні різних сторін його мислення, мови, умінь навчально-пізнавальної діяльності.

У початковій школі в учнів інтенсивно розвивається понятійне мислення. Молодші школярі оволодівають великою кількістю понять міжпредметного характеру (наприклад: поняття множини, числа, слова та ін.) тому підвищення науково-теоретичного рівня початкового навчання прямо залежить від здійснення міжпредметних зв'язків у навчальному процесі.

Прогресивні педагоги різних епох Я.А.Коменський, К.Д.Ушинський підкреслювали необхідність таких взаємозв'язків для відображення цілісної картини природи в світозбаченні дитини для створення системи знань.

Всі сторони цілісного світогляду особистості, які відображають реальний взаємозв'язок явищ об'єктивного світу, знаходяться в єдності, і в предметному вивченні повинен бути забезпечений тісний взаємозв'язок, який розкриває взаємозумовленість науки про природу, суспільство і мислення людини.

Особливу роль у формуванні світогляду школярів відіграють наукові знання. Вони є джерелом об'єктивної достовірної інформації про навколишній світ і найповніше відображені у змісті навчальних програм.

Я.А.Коменський виступав за взаємозв'язок вивчення граматики і філософії, філософії і літератури, Д.Локк - історії і географії. Необхідність міжпредметних зв'язків захищав І.Гербарт, А.Дістервег, застерігаючи від стирання меж між предметами, разом з тим доводячи ефективність взаємопов'язуючого навчання [1].

Міжпредметні зв'язки - об'єктивне явище, але, між іншим, ефективність його прояву залежить від створення для цього умов. Н.М.Федорова, М.М.Скаткін, С.В.Щукін, І.Д.Зверев та інші відмічають, що при втіленні міжпредметних зв'язків має значення як зміст навчання, так і методи, форми навчання. В ряді досліджень наявні висновки про те, що навчання в початкових класах повинно будуватися з урахуванням міжпредметних зв'язків, створюючи базу для їх втілення в середніх і старших класах. Це обумовлено тим, що в початковій школі виявляються всі навчально-виховні функції міжпредметних зв'язків.

У той же час здійснюється недостатня теоретична і практична розробка даної проблеми, що виявляється в першу чергу, у відсутності науково обґрунтованих методичних рекомендацій для встановлення систематизації і реалізації міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі початкової школи.

Науково-теоретичні і організаційно-методичні питання реалізації міжпредметних зв'язків у процесі навчання знайшли своє відображення у дослідженнях П.Я.Гальперина, В.В.Давидова, М.А.Данілова, О.О.Люблінської, В.М.Максимової та ін. Але в цих працях недостатньо, або зовсім не відображена специфіка роботи вчителя початкової школи з проблеми реалізації міжпредметних зв'язків у процесі навчання і виховання молодших школярів, невиділені педагогічні умови їх втілення в навчальний процес. Мало науково-методичної літератури з питань вдосконалення навчання учнів початкових класів на основі використання міжпредметних зв'язків. Розглядається ця проблема здебільшого стосовно учнів старших класів (праці І.Д.Зверева, М.М.Черкес-Заде, В.М.Янцева та інших).

Розмова про міжпредметні зв'язки почалася з того часу, коли в школі було введено відокремлене викладання навчальних предметів, обумовлене бурхливим розвитком науки. "Все, що знаходиться у взаємному зв'язку, повинно викладатися у такому ж зв'язку", - вчив Я.А.Коменський [1]. Він вважав, що важливо встановлювати зв'язки між предметами для формування системи знань. Багатогранність міжпредметних зв'язків розкрив на розгорнутому матеріалі І.Г.Песталоцці, який виходив з вимог - "приведи у своїй

свідомості всі по суті взаємозв'язані між собою предмети у той самий зв'язок, в якому вони дійсно знаходяться у природі". Актуальні і тепер судження А.Дістервега про чітке логічне відокремлення змісту кожного навчального предмету, з одного боку, і про встановлення зв'язків як між спорідненими предметами, так і між предметами різних циклів - з іншого.

Найбільш повне у класичній педагогіці обґрунтування дидактичної значимості міжпредметних зв'язків дав К.Д.Ушинський [4]. Він виводив міжпредметні зв'язки з реальних асоціативних зв'язків, вважав, що "знання і ідеї, повідомлені якими б то не було науками, повинні органічно складатися у світлий і, по можливості, обширний погляд на світ і його життя", щоб перебороти хаос в голові учня можливо при узгодженій роботі вчителів, коли кожний вболіває не тільки за свій предмет, а й за розумовий розвиток дітей.

У дослідженнях відомих вчених-педагогів (І.Д.Зверєва, В.М.Коротова, Е.І.Моносзона та інших), міжпредметні зв'язки виступають як умова єдності навчання і виховання, засіб комплексного підходу до предметної системи навчання, вони визначаються як співвідношення між двома або кількома навчальними предметами, яке передбачає взаемовикористання і взаємозбагачення спільних для них знань, практичних умінь і навичок, а також методів, прийомів, форм і засобів навчання.

Міжпредметні зв'язки допомагають озброїти учнів узагальненими знаннями, які можуть використовувати при вивченні ряду дисциплін, виробляти в них уміння самостійно застосовувати знання, для чого міжпредметні зв'язки реалізуються не тільки у змісті навчального матеріалу, а й в прийомах, методах навчання .

Однак, слід констатувати, що багато авторів статей, дисертацій прагнуть глибше усвідомити суть міжпредметних зв'язків і дати їм більш точне визначення, але оскільки більшість з них підходить до вирішення цієї задачі тільки з методичних позицій, то і визначення, які пропонуються, однобічні. Вчені не прийшли до єдиної думки ні у визначенні поняття міжпредметних зв'язків, ні у виділенні видів зв'язків, ні в аналізі механізму встановлення міжпредметних зв'язків в умовах педагогічної практики.

Багаточисленні дослідження проблеми міжпредметних зв'язків (І.Д.Зверев, В.М.Федорова, О.В.Усова, І.Я.Лернер та інші) виявили їх багатоаспектність, багатофункціональність у процесі навчання.

О.В.Усова, М.М.Левшин визначають міжпредметні зв'язки як дидактичну умову підвищення наукового рівня знань учнів і удосконалення всього навчального процесу.

Окремі дослідники, у тому числі Н.О.Лошкарьова, В.І.Загв'язинський вважають міжпредметні зв'язки дидактичним принципом.

В.М.Максимова розглядає міжпредметні зв'язки як засіб відображення у змісті кожної навчальної дисципліни і в навчальній діяльності учнів продуктів міжнаукової інтеграції[2].

В.М.Федорова дає міжпредметним зв'язкам таке визначення:

"Міжпредметні зв'язки - це дидактична умова, яка забезпечує послідовність відображення у змісті шкільних природничо-наукових дисциплін об'єктивних взаємозв'язків, які діють у природі [5].

К.П.Корольова пропонує таке визначення: "Міжпредметні зв'язки - це одна з особливостей змісту освіти, яка висловлюється в узгодженні навчальних програм і проявляє себе в процесі навчання у принципі систематичності".

І.Д.Зверев розкриває це поняття таким чином: "Міжпредметні зв'язки, перш за все, передбачають спільну узгодженість змісту освіти з різних дисциплін, побудову і відбір матеріалу, які визначаються як спільною метою освіти, так і оптимальним врахуванням навчально-виховних задач, обумовлених специфікою кожної дисципліни".

Дана характеристика може бути основою у конкретному визначенні міжпредметних зв'язків як закономірності дидактики.

У розробці психологічних основ міжпредметних зв'язків велика заслуга належить професору Ю.А.Самаріну, який довів, що асоціація (зв'язок) повинна ввійти в основу вивчення розумової діяльності людини.

"Новина, оригінальність розумової діяльності, відмічав Ю.А.Самарін - і полягає в тому, що звичайне явище, звичайний предмет включається у нову, незвичну систему відносин".

В цьому і полягає розвиваюче значення формування в учнів умінь ввести факти з різних навчальних дисциплін у загальну систему знань про світ.

Міжпредметні зв'язки - це такі зв'язки, які передбачають використання знань одного навчального предмета при вивченні іншого. Так, наприклад, на уроці праці при роботі з кресленням математичні знання - поняття про точку, лінію, відрізок прямої, кут, різноманітні геометричні фігури, практична навичка вимірювання і відмірювання, робота з циркулем і ін. - використовуються в практичній діяльності учнів.

Однак, М.Н.Скаткін говорив: "Мова повинна йти про єдність основних наукових ідей, які відображають єдність світу, і, які складають фундамент діалектико-матеріалістичного світогляду, про єдність процесу загального розвитку школярів, про формування засобами різних предметів здібності самостійного творчого мислення" [3].

Міжпредметні і внутрішньопредметні зв'язки виступають як засіб комплексного підходу до навчання і виховання школярів. їх реалізація вносить якісні зміни в зміст і структуру знань учнів, забезпечує інтеграцію знань, підвищення їх наукового рівня, формування комплексу умінь, в тому числі не лише спеціальних, але і широкого профілю, які характерні для пізнавальної діяльності в цілому. Міжпредметні зв'язки включають в себе великі можливості для розвитку школяра як особистості і, зокрема, формування його світогляду, творчої самостійності і активності.

В 60-70-ті рр. в нашій країні проведено ряд цікавих педагогічних досліджень з проблеми реалізації міжпредметних зв'язків у навчанні школярів (Беленький, Воробйов, Зверев, Коротов, Лошкарьова, Максимова, Федорова, Федорець та ін.)

Стосовно початкової школи дана проблема відноситься до числа малодосліджених, хоч її значимість дуже велика.

Внутрішньопредметні і міжпредметні зв'язки розглядаються нами як прояв дидактичних принципів систематичності і науковості навчання. При проведенні дослідження нас однаково цікавить змістова і операційна сторони навчальної діяльності учнів, їх взаємообумовленість і взаємодія. Вважаємо, що дослідження дозволить внести уточнення в зміст навчання в початкових класах з урахуванням реалізації міжпредметних зв'язків, а також удосконалити навчальну діяльність школярів на основі корекції спеціальних загальних умінь, необхідних для активної пізнавальної діяльності при оволодінні будь-яким навчальним предметом.

Реалізація міжпредметних зв'язків складає не лише методичну основу формування системності знань і оволодіння учнями комплексом спеціальних умінь і навичок, але також є засобом реалізації виховних і розвиваючих функцій навчання.

Увага до міжпредметних зв'язків зумовлена двома факторами: з одного боку - підвищення наукового рівня змісту навчання, збільшення об'єму інформації, з іншого - підвищення вимог до ролі школи у вихованні учнів, в їх підготовці до життя.

Міжпредметні зв'язки - необхідна дидактична умова подальшого підвищення якості знань учнів і ролі навчання в розвитку діалектичного мислення школярів, у формуванні у них наукового світогляду, в їх політехнічній підготовці і професійній орієнтації.

Під час вирішення даної проблеми спостерігається така картина: більше всього виконано робіт з вивчення ролі міжпредметних зв'язків у формуванні понять (розробляється проблема взаємовідповідності у формуванні загальних наукових понять у викладанні різноманітних предметів).

Розглянемо ситуації, за якими міжпредметні зв'язки у викладанні використовуються успішно. Яка при цьому діяльність учнів?

Різноманітність їх видів діяльності можна об'єднати у три групи:

- 1) учні вміють застосовувати і застосовують поняття і факти із споріднених дисциплін для розширення поля застосування теорії предмету;
- 2) учні вміють застосовувати і застосовують теорії, які вивчаються на уроках з інших предметів, для пояснення фактів, які розглядаються в даній навчальній дисципліні;
- 3) учні вміють застосовувати і застосовують практичні уміння і навички, отримані на уроках споріднених дисциплін для одержання нових експериментальних даних.

Які ж умови, за яких учні здатні реалізувати вказані види діяльності?

Першою умовою є навчальна ситуація, за якої використання знань з іншого предмета є необхідністю. Якщо такої необхідності немає, то учні будуть реалізовувати міжпредметні зв'язки в своїй роботі лише за вказівками вчителя. Важливо створювати потребу в такій реалізації.

Другою умовою, яка сприяє реалізації міжпредметних зв'язків у навчальній діяльності учнів, є уміння реалізувати перенос знань із предмета в предмет. Якщо учні не вміють використовувати знання, отримані на уроках однієї дисципліни на заняттях іншої, то створюється спеціальна навчальна ситуація. Якщо учні не зможуть досягти бажаних результатів, то вони будуть намагатись відшукати шлях вирішення в межах даної дисципліни.

Третьою умовою є оволодіння учнями вмінням переносу практичних умінь і навичок. Важко чекати від учнів дій, спрямованих на отримання нових експериментальних даних методами, вивченими на інших уроках, якщо вони не вміють здійснювати перенос.

Всі ці уміння і навички створює вчитель у процесі навчальної діяльності з використання міжпредметних зв'язків у викладанні дисциплін. Діяльність учителя спрямована на створення навчальних ситуацій, сприятливих для реалізації міжпредметних зв'язків.

Для створення таких ситуацій необхідно:

- 1) застосовувати у процесі пояснення знання учнів, отримані в межах іншого предмету;
- 2) підводити самих учнів до необхідності переносу знань із одного предмета на інший предмет;
- 3) навчання учнів цьому переносу.

Успішна діяльність учителя, щодо реалізації міжпредметних зв'язків, потребує спеціальних умов. До них можна віднести координацію навчальних планів і програм, координацію підручників і методичних посібників, а також розроблену і експериментально перевірену методику навчання учнів переносу необхідної інформації з одного предмета в інший та ефективний спосіб перевірки цього важливого уміння.

Сучасна школа покликана формувати в учнів фундамент майбутньої системи знань, її удосконалення, яке передбачає розкриття можливостей, специфіки взаємозв'язків предметів природничо-математичного циклу в курсі початкового навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Коменский Я.А. Великая дидактика / Я.А.Коменский - М.: Просвещение,1972.- 316с.
2. Максимова В.Н. Межпредметные связи в процессе обучения / В.Н.Максимова.- М.: Просвещение, 1988- 189с
3. Скаткин М.Н. Содержание общего среднего образования: проблемы и перспективы Скаткин М.Н., Белый Н., Вельбрехт Д./.- М.: Знание, 1981.- 96с.
4. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Педагогические сочинения: в 6 т. [Т. 5] / [сост. С.Ф.Егоров].- М.: Педагогика, 1990.- 528 с
5. Федорова В.Н., Кирюшкин ДМ. Межпредметные связи / В.Н.Федорова – М.,1972,-149с.

УДК 1751

ЗАПОЗИЧЕННЯ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТА УКРАЇНОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

Красовська Яна Сергіївна

студентка

Київський Національний Лінгвістичний Університет

м. Київ, Україна

Анотація: У цій роботі простежено особливості функціонування в українській та німецькій мовах зашпозичених слів, що зустрічаються в рекламі. Продемонстровано результати засвоєння новітніх зашпозичень системою сучасної української та німецької мов. Виявлено фіксовані мовою реклами найтиповіші відхилення від норм літературної мови.

Ключові слова: реклама, зашпозичення, англіцизм, денгліш, калька.

Мова – це поліфункціональна система зі складною структурою, котра постійно збагачується під впливом багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників. Динамічні процеси у словниковому складі мови особливо посилюються в періоди радикальних суспільно-політичних перетворень, внаслідок науково-технічного прогресу, збагачення культури та мистецтва, міжнародної комунікації тощо. Зашпозичення слів властиве всім мовам світу на всіх етапах розвитку і є ознакою життєздатності мов.

Лінгвістичні зашпозичення досліджували такі вчені, як Б.М. Аббасова, В.Г. Костомаров, Л.П. Крисін, Ю.С. Сорокін, О.М. Мороховський, О.Г. Муромцева та Р. Шор.

Однією з найактуальніших проблем, пов'язаних з процесом зашпозичення є проблема класифікації лексики іншомовного походження.

Р. Келлер поділяє зашпозичення на 2 великі групи:

Під *Lehnwörter* ми розуміємо слова, що повністю асимілювались з мовою-реципієнтом, які увійшли до її лексичної системи досить давно та іноземне походження яких більше не згадується. Наприклад: нім. *Fenster* - лат. *fenestra*, нім. *Tafel* - лат. *tabula*, нім. *Abenteuer* - франц. *aventure*.

Fremdwörter – це слова, що використовуються у мовленні, але не вважаються складовою частиною мови. Такі слова зберігають свою іноземну форму та відрізняються від німецьких наголосом чи орфографією, наприклад: *Niveau*, *Spleen*, *Gentleman*, *Cafe*, *Salat* тощо [1: 45].

М.П Кочерган розрізняє матеріальні запозичення і калькування.

Матеріальне запозичення – запозичення, за якого з іноземної в рідну мову входить лексична одиниця повністю (значення й експонент). Наприклад: мітинг (англ. *meeting*), тінейджер (англ. *teenager*), кіднепінг (англ. *kidnapping* “викрадання дітей”), трюфель (нім. *Trüffel*).

Калькування (від фр. *calque* “копія”) – копіювання іншомовного слова за допомогою свого, незапозиченого матеріалу; поморфемний переклад іншомовного слова. Наприклад: “хмарочос” є калькою нім. *Wolkenkratzer* (*Wolke* “хмара”, *kratzen* “чесати”); рос. “небоскреб” – калькою англ. *skyscraper* (*sky* “небо”, *scraper* “скребти”).

Крім кальок, існують ще напівкальки, коли одна частина слова запозичена, а інша калькується. Наприклад: телебачення (англ. *television* із гр. *tele* “далеко” й англ. *vision* “бачення”), жовтофіоль (нім. *Gelbvirole* із нім. *gelb* “жовтий” і лат. *viola* “фіалка”) [2: пар. 3.4].

Серед запозиченої лексики окрему групу становлять інтернаціоналізми.

Інтернаціоналізми – слова, які виражають поняття міжнародного значення і існують у багатьох мовах світу (споріднених і неспоріднених), зберігаючи близьке або спільне значення й фонетико-морфологічну будову.

Слід розрізняти поняття “англіцизми” і “Denglisch”, адже вони не тотожні.

Англіцизми – це іншомовні слова, запозичені з англійської мови, переважно іменники або субстантивовані дієслова або вирази, наприклад: *e-mail*, *computer*,

laptop, messenger bag, e-book, chat, meeting, consultant. Поняття “англіцизм” – досить нейтральне та було визнане мовознавцями.

Denglisch – слово акронім, утворене від двох слів "Deutsch" і "Englisch". Таку назву отримало новоутворення в німецькій мові, які піддалися сильному впливу англійської мови. Це, як правило, нелітературний варіант мови, з яким мовознавці не погоджуються, це поняття вважається мовним феноменом і не підпорядковується науковим критеріям. Для нього більш характерними є випадки, коли запозичуються не лише іменники, але й англійські дієслова та прислівники, наприклад: *rebooten, gedownloadet, gecancelte, anturnen*.

Привабливість англійської мови полягає у тому, що вона приносить в рекламу почуття успішності, відкритості світу, де процес глобалізації зазвичай пов'язують з використанням англійської мови.

Розглянемо перший рекламний текст:

Am 25. und 26.5.2019 kann man die neueste Tanzproduktion des Grazer Teams im Orpheum sehen: “The Greatest Show” – ein Tanzmusical basierend auf dem Oscar-prämierten Film “The Greatest Showman”. Tickets (25 Euro – ermäßigt 20 Euro) sind ab März erhältlich u.a. im Bausatzlokal des Raiffeisen Sportparks.

У тексті було вжито два англіцизми “*teams*” і “*tickets*”. Їхня тематична група – соціальна лексика. Залежно від відношення цих слів до системи мови-реципієнта – це *Fremdwörter*, адже вони зберігають свою іноземну форму і не вважаються складовою частиною німецької мови. Обидва слова мають власне німецькі відповідники, а саме “*die Mannschaft*” та “*die Karte*”, тому вживання англіцизмів є не виправданим у даному випадку. Втім, вживаючи запозичення, автор прагнув підкреслити масштабність цього заходу та орієнтувався також на іноземців, увагу котрих англійські слова привернули би більше, ніж німецькі.

Розглянемо інший приклад:

Wollt ihr die Late Night Show mit Jochen Bendel und Melissa Khalaj live miterleben, habt aber keinen TV-Anschluss oder seid unterwegs? Ihr seid sekundenschnell registriert und kostenlos im Stream dabei.

Цей текст належить до реклами-повідомлення, тобто читачу описують послугу або можливість, що надається. Першою привертає нашу увагу назва “*Late Night Show*” – це відносно новий жанр журналістики, який зародився в США і став наймовірніше популярним у багатьох країнах світу. Автор вжив даний англіцизм цілком доцільно, адже відповідника для такого формату у німецькій мові просто немає і він служить для номінації нового явища. “*Live*” – термін, котрий часто використовується щодо концертних (“живих”) виступів, які відбуваються в даний момент, у прямому ефірі. Словник DUDEN пропонує нам такі синоніми: *direkt/original übertragen; als Direktsendung, in einer Direktsendung* [3]. Текст реклами має бути містким та ментально привертати увагу читача, а німецькі відповідники занадто довгі та є менш вживаними, виростання даного англіцизма також виправдане. Тематична група обох англіцизмів – соціальна лексика. Залежно від відношення цих слів до системи мови-реципієнта – це *Fremdwörter*, адже вони зберігають свою іноземну форму і не вважаються складовою частиною німецької мови.

Ми проаналізували ще один рекламний текст:

Mit dem Kabuki Pinsel lassen sich die Augenbrauen leicht zerzausen für den Undone-Look. Durch die innovative Formel verwandelt sich die Creme-Textur beim Auftragen zu leichtem Puder, das die Augenbrauen optisch verdichtet und volumisiert. Der integrierte Kabuki-Pinsel schenkt den Brauen einen zerzausten Style.

У даному випадку було виявлено яскравий приклад денглішу, адже слово “*volumisiert*”, в його основу взяли англ. “*volume*” (об'єм, кількість, гучність) та підпорядковали іншомовну лексему правилам німецької граматики за допомогою суфікса *-siert*. Значення слова “*volumisiert*” – збільшений. У німецькій мові існує безліч відповідників, наприклад: *vergrößern, vermehren, verstärken*. Але досить часто у рекламних текстах косметичної сфери надається перевага більш модним слова, яким є “*volumisiert*”. Проте кількість англіцизмів у німецькій мові непомірно зростає і поступо стає її частиною, тому явище денглішу часто сприймається негативно. Однозначним противником надмірного вживання

іншомовних слів, коли існують власні відповідники, є Спілка німецької мови (нім. *Verein Deutsche Sprache*), котра намагається зменшити постійний вплив денглішу на німецьку громадськість.

Міжнародна економічна та політична діяльність постійно вимагає розвитку інтернаціональної лексики, що є більш-менш зрозумілою представникам усіх народів світу. Тому не дивно, що найуживанішою групою виявилися економічні терміни. Розглянемо приклад:

Швейцарсько-польська фінансова компанія Agrohansa пропонує будь-які виробничі лінії на умовах лізингу або з відстрочкою платежу.

Тлумачення слова “лізинг” знає не кожний пересічний читач, тому його можна було б замінити на більш звичний український відповідник “оренда”. Проте вживання цього англіцизма виправдане, адже автор вжив саме цей термін, аби наголосити на тому, що предмети здаються в оренду на тривалий строк. Обидва терміни “лізинг” та “оренда” являють собою форму фінансових відносин між юридичними особами, при яких одна сторона віддає іншій майно у тимчасове володіння та користування. Але найголовнішим критерієм розбіжності є подальша доля майна після закінчення договору. При лізингу об’єкт угоди повинен бути обов’язково викуплений, у другому – він повинен бути повернутий орендодавцеві. А також договір лізингу укладається на дуже тривалий період, чого ніяк не можна сказати про оренду. Тому, якби автор вжив українське слово “оренда”, він мав би ще й давати пояснення про строк, якого не потребує англіцизм “лізинг”.

Розглянемо інший рекламний текст:

ЮБК пропонує:

- консультації з різних галузей права;
- юридичне супроводження;
- забезпечення представництва в судах;
- консалтингові послуги.

Було вжито англіцизм “консалтинг” (англ. *consulting* – консультування) – діяльність з консультування керівників, управлінців з широкого кола питань у

сфері фінансової, комерційної, юридичної, технологічної, технічної, експертної діяльності. Однак в українській мові існує досить точне слово на позначення цього терміна – консультування. Але уживання англіцизму в цьому рекламному оголошенні є цілком доцільним, адже автор хотів запобігти зайвих повторів і тавтології. Оскільки у першому рядку було вжито давно знайоме і звичне слово “консультація” (також належить до запозиченої лексики, а саме – інтернаціоналізмів, а в останньому виразив майже однакове за змістом поняття за допомогою англіцизма “консалтинг”).

Розглянемо ще одне рекламне оголошення:

Дизайн простору виконано з eco-friendly матеріалів. Творці переробили старі меблі та матеріали для створення нових предметів, клумб, вазонів. Зараз у Vegan Boom висаджують перші посіви зелені і рослин в reuse-контейнери і мішечки. З питань zero waste веган-хаб курує магазин еко-товарів OZERO.

У запропонованому тексті бачимо цілу низку англіцизмів, використання яких допомагає автору уникнути зайвої описовості. Вираз “eco-friendly” – це той, що не шкодить навколишньому середовищу. Оскільки рекламний текст має бути містким, яскравим і привертати увагу, то у ньому не може бути поданий довгий опис терміну. Наступним був вжитий англіцизм “reuse”, що означає використання продукту більше, ніж один раз. У цьому випадку схожа ситуація: автор прягнув уникнути нудного опису даного терміну. Якщо попередні два терміни вже досить знайомі та часто вживані, то тлумачення наступного англіцизму “zero waste” буде відоме не кожному. Це філософія, яка з англійської перекладається як “нуль відходів” та спрямовується на заохочування до зміни життєвих циклів ресурсів, так, що всі продукти використовуються повторно. В українській мові існує відповідник “безсмітництво”. Проте автор надав перегу англіцизму в написанні цього оголошення, адже “zero waste” є модним словом та надає рекламі певного колориту, а також дає назву новому явищу.

Оскільки англійська та німецька мови генетично споріднені та обидві належать до германської групи Індоевропейської мовної сім'ї, то вживання вживання

англіцизмів у німецькій рекламі виглядає більш невимушено та природньо, ніж в українській.

Було визначено наступні функції іншовних лексем в рекламних текстах: атрактивна, тобто привертання уваги споживача; номінація нових предметів і явищ; точність вираження; надання певного колориту; а також вони є модними словами чи вживаються, коли у рідній мові немає відповідника.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Keller R.E. *Die deutsche Sprache und ihre historische Entwicklung*. Hamburg: Buske. – 1995.
2. Кочерган М.П. *Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів*. Київ: Академія. – 2001. Режим доступу: <https://www.academia.edu/7256135/>
3. Duden, *Deutsches Universalwörterbuch / auf der Grundlage der neuen amtlichen Rechtschreibregeln bearb. von Günther Drosdowski und der Dudenredaktion*. [Hrsg. vom Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion]. – 3., neu bearb. und erw. Aufl. / [Bearb. : Matthias Wermke und Werner Scholze-Stubenrecht]. – Mannheim [u.a.] : Dudenverlag, 1996. – 1816 S.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОСТІ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Кривошея Віталій Миколайович

вчитель зарубіжної літератури

Великокопанівська ЗОШ І-ІІІ ступенів

Великі Копані, Україна

Анотація У статі розглядаються основні прийоми та методи котрі повинен використовувати педагог у своїй діяльності для розвитку емоційності на уроках зарубіжної літератури. Розглянута загальна характеристика поняття емоційність, особливості прояву емоційності на уроках літератури та шляхи удосконалення процесу розвитку емоційності.

Ключові слова: емоційність, урок, зарубіжна література, інтерес, уроки-диспут, урок-конференція.

Введення. В останні десятиліття спостерігається зниження інтересу до книги, як у дорослих, так і у дітей, наслідком чого є зниження особистісної культури дітей раннього та дошкільного віку. З появою телебачення і комп'ютера потік інформації з небувалою силою обрушився на людину. Діти опановують комп'ютер раніше, ніж вчаться читати, орієнтуються в клавіатурі краще, ніж у змісті книги.

У зв'язку з цим складається така специфіка, що емоційний розвитку, необхідний для гармонійного розвитку особистості і хорошою адаптації її в суспільстві, засувається на другий план або не розглядається зовсім. Емоції відіграють важливу роль в житті людини, виступають як внутрішня мова, як система сигналів, за допомогою якої суб'єкт дізнається про значимість того, що відбувається. У зв'язку з цим, вихователі дошкільного навчального закладу стурбовані тим, яким чином педагогічно правильно розвивати емоційну сферу дитини, збагачувати духовний рівень вихованців [3, с.190].

Тому, особливе ставлення у педагога повинно бути до літератури: не як до звичайного шкільного предмету, а як до мистецтва слова, що вимагає трепетної, співчутливої уваги, а потім вже розуміння. Тому вчитель літератури повинен приділяти особливу увагу духовному спілкуванню та емоційному розвитку учнів, збереженню у них почуття подиву світом і відчуття таємниці мистецтва, знайомити учнів зі справжніми цінностями людства, виховувати в них дбайливе ставлення до духовної спадщини минулого, ненав'язливо і цілеспрямовано пробуджувати в них почуття міри, гармонії і краси, необхідні для повноцінного розвитку особистості. Сучасні програми шкільної літературної освіти припускають свободу вибору і творчу самостійність вчителя. Вирішенню цієї проблеми і присвячена робота.

Мета роботи. Дослідити розвиток емоційності на уроках зарубіжної літератури.

Матеріали і методи. Під час написання роботи були використані такі методи, як: теоретичний аналіз літературних джерел, аналіз, узагальнення, порівняння.

Результати та обговорення. Емоційність особистості-якість особистості, що характеризує зміст, якість і динаміку її емоцій і почуттів.

Змістовні аспекти емоційності відображають явища і ситуації, що мають особливу значимість для суб'єкта. Вони нерозривно пов'язані зі стрижневими особливостями особистості: спрямованістю особистості, мотивацією, ціннісними і світоглядними орієнтаціями [1, с.110].

Якісні властивості емоційності характеризують ставлення індивіда до явищ навколишнього світу і знаходять вираження в знаку і модальності домінуючої емоції. У конкретних особистостей можуть домінувати або позитивні, або негативні емоції. У структурі емоційності можуть переважати одна або кілька емоцій одночасно. Якщо переважає емоція радості, то такі люди, як правило, життєрадісні, чуйні на будь-яке приємне збудження, спокійно ставляться до негативних явищ, оптимістичні. Якщо ж панує емоція страху, то людину характеризують пригніченість, замкнутість, тривожність, нервозність,

напружене занепокоєння, низький емоційний фон. У разі панування емоції гніву людина характеризується агресивністю, дратівливістю, збудливістю.

Запорукою успішного вивчення твору є інтерес учня до предмету, бажання зустрітися зі світом літератури, необхідне розташування читацької душі до сприйняття твору. Для цього особливо важливо, яким чином відбудеться перша зустріч з текстом художнього твору.

Емоційність особистості-якість особистості, що характеризує зміст, якості і динаміку її емоцій і почуттів.

Змістовні аспекти емоційності відображають явища і ситуації, що мають особливу значимість для суб'єкта. Вони нерозривно пов'язані зі стрижневими особливостями особистості: спрямованістю особистості, мотивацією, ціннісними і світоглядними орієнтаціями [3, с.145].

Уроки зарубіжної літератури є важливою ланкою розвитку розумової діяльності, формування творчої особистості учнів, їх умінь і навичок розв'язувати самостійно проблематичні завдання, конкретизувати зв'язки між окремими предметами і явищами, які стимулюють пізнавальні інтереси, допитливість, дослідницьку активність, бажання знаходити оригінальні рішення.

Успішне виконання цих складних завдань, поставлених при вивченні художніх творів можливе лише тоді, коли вчитель сам досконало володіє знаннями емоційно-естетичної природи слова, постійно використовує у своїй роботі різні форми і методи, що сприяють розвитку відтворюючої та творчої уяви, емоційного сприймання твору і самостійної розумової діяльності, художнє мислення, необхідність творчої праці, культури усного і писемного мовлення [2, с.23].

Якісні властивості емоційності характеризують ставлення індивіда до явищ навколишнього світу і знаходять вираження в знаку і модальності домінуючої емоції. У конкретних особистостей можуть домінувати або позитивні, або негативні емоції. У структурі емоційності можуть переважати одна або кілька емоцій одночасно. Якщо переважає емоція радості, то такі люди, як правило,

життєрадісні, чуйні на будь-яке приємне збудження, спокійно ставляться до негативних явищ, оптимістичні. Якщо ж панує емоція страху, то людину характеризують пригніченість, замкнутість, тривожність, нервозність, напружене занепокоєння, низький емоційний фон. У разі панування емоції гніву людина характеризується агресивністю, дратівливістю, збудливістю.

Найчастіше це знайомство з поетичними або драматичними творами, рідше невеликими прозовими. При цьому особливо дорогі перші враження, відгуки читачів або слухачів, їх безпосередня емоційна реакція на прочитане або почуте. Важливі і обмін індивідуальними думками, бажання порівняти своє сприйняття зі сприйняттям однокласників, спроби осмислити свої почуття, зрозуміти, на що ти, читач, відгукнувся. Звичайно, тут слід звернути увагу на систематичне навчання виразному читанню. Справжнє виразне читання-підсумок глибокого емоційного та інтелектуального проникнення вчителя і учня в текст. Ніякі звукозаписи не здатні замінити живе слово, власне вдумливе і натхненне читання художнього твору [4, с.57].

Починається робота з навчання словесного малювання зі звичайного ілюстрування творів. Так, наприклад, учням 5 класу при вивченні повістей пропонуються завдання типу: «намалюйте найяскравіший (найважливіший) епізод у творі», «якими ви побачили героїв даного твору?», «Як би ви проілюстрували цей вірш?», «Як би ви оформили обкладинку, цієї книги, якби вам довелось її видавати? З якими словами ви звернулися б до читачів цієї книги?». Це допомагає учням сприйняти зміст книги відповідно до задуму автора, викликає у них зорові асоціації, які вони потім вчать висловлювати словесно. Однак і після того, як хлопці навчаються прекрасно «малювати словом», я звертаюся до цих улюблених завдань, що допомагають їм творчо самовиразитися.

Окремо слід сказати про роль музики в емоційно-образному розвитку учнів на уроках літератури. Музика допомагає навчити дітей більш глибоко і різнобічно сприймати художній твір, «вслухатися» в нього, розвиває внутрішній слух і внутрішній зір, які складають основу розвитку творчої уяви, необхідного будь-

якій людині. Музичні асоціації дозволяють часом розкрити таємницю літературного образу [3, с.79].

Допомагають зробити уроки літератури цікавіше і змістовніше такі прийоми роботи, як складання «режисерських ремарок» до драматичних творів і написання «режисерського коментаря» до епічних творів, яке дозволяє учням в ігровій формі навчитися розуміти авторський задум, авторське ставлення до героїв і їх вчинків, а також закони побудови твору і роль художньої деталі в ньому. Наприклад, вивчаючи в 11 класі роман Є. Замятіна «Ми», учні пишуть сценарій до уявного фільму і дають необхідні для виконання ролей режисерські коментарі.

Чим старше учні, тим складніше стають твори зарубіжної літератури, пропоновані програмою, тим більш глибокого і уважного розгляду вони вимагають.

Самостійна творча і дослідницька діяльність на уроках поступово замінює гру, змінюються і методи і прийоми роботи.

Уроки-диспути і уроки-конференції допомагають навчити дітей не тільки емоційно і грамотно говорити, а й відстоювати власну думку, сперечатися, не боятися бути самим собою, навіть якщо твоя думка не збігається з думкою багатьох. Особливо цікаво проходять такі уроки при роботі з критичними статтями, що містять взаємовиключні точки зору.

Учні з великим бажанням висловлюють свої думки, причому не менш суперечливі, ніж думки літераторів ХІХ століття. Головне, що на таких уроках не залишається байдужих [1, с.34].

При вивченні тем можна проводити урок-конференцію. Учні отримують завдання по групах, які представляють кожну літературну течію. Групам пропонується познайомитися з теоретичними роботами і поетичними творами відповідних авторів, спогадами сучасників і думками літературознавців сьогодення, порівняти їх зі своїми читацькими враженнями.

На конференції «представники» різних течій розповідають про свої погляди на світ і мистецтво, діляться своїми думками про творчість різних поетів, а іноді і сперечаються. Потім учні представляють творчий звіт у вигляді реферату.

Велике значення, на мій погляд, при вивченні літературного процесу має робота з лінгвістичного аналізу тексту художнього твору, по зіставленню творів різних видів мистецтва, рукописів і різних редакцій творів, по вивченню щоденникових записів і листів письменників. На уроках зарубіжної літератури можна запропонувати учням написати нетрадиційні твори.

Описані мною прийоми роботи допомагають вирішувати завдання виховання емоційно і морально розвиненої особистості, здатної творити і самостійно отримувати знання.

Головним результатом роботи педагога є повна реалізація здібностей учнів і прояв їх творчої ініціативи. Учні не тільки мають міцні, глибокі знання, а й вміють самостійно їх отримувати, працюючи з різними джерелами [1, с.34].

У них сформовані навички «емоційного» читання, коли прочитане знаходить відгук в їх думках і почуттях, вміння вдумуватися у твір і бачити в ньому всю глибину взаємозв'язків, психологічну і соціальну обумовленість вчинків героїв, почуттів і думок автора, вміння бачити в книзі джерело духовної насолоди і відкривати для себе світ краси.

В учнів розвинена емоційно-образна мова, їх міркування при цьому самостійні і оригінальні.

Можливість вільно мислити і говорити дозволяють розкривати творчу індивідуальність учнів. Багато учнів пишуть вірші, повісті, пісні, а деякі з них пов'язують з літературою своє майбутнє.

Висновок. Отже, у своїй роботі я розглянула далеко не всі можливі прийоми і форми роботи, що сприяють емоційно-образному розвитку учнів на уроках зарубіжної літератури. Цей перелік повинен бути нескінченний, бо кожен урок літератури - це урок спільної творчості вчителя і учнів, урок духовності і людинолюбства. Тільки такі уроки дозволяють формувати творчу особистість, здатну осягати красу світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анохин П.К. Эмоции. - БМЭ, 2-е изд., 2004, т.35, - 339 с.
2. Дем'яненко О.О. Програма системного використання творчих завдань під час вивчення зарубіжної літератури, та пояснювальна записка до неї, 5-8 кл. // Всесвітня література. – 2004. - №9 - 149 с.
3. Куц Є.Л. Формування творчої особистості засобом художньої літератури. // Всесвітня література. – 2000. - №2. - 577 с.
4. Неділько В. Методика викладання української літератури в середній школі. – 2010. – 390 с.

УДК 159.9.072.43

**ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ ЛІДЕРСЬКОЇ ПОВЕДІНКИ У
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ**

Ковальська Наталя Аркадіївна

к.філол.н., старший викладач

Винниченко Владислав Ігорович

студент

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

Анотація: У статті розглянуто соціально-психологічні аспекти керівництва та лідерства. Визначено спільні й відмінні риси керівника і лідера. Представлено найбільш поширену типологію лідерства в організації. Досліджено прояви лідерської поведінки у майбутніх фахівців економічного профілю другого року навчання.

Ключові слова: керівник, керівництво, лідер, лідерство, лідерська поведінка, лідерські риси.

Постановка проблеми. Політичні, соціально-економічні, соціально-культурні зміни в країні й світі ставлять перед суспільством нові вимоги. Гарантом ефективності внутрішньої та зовнішньої політики, економічного розвитку, а отже й економічної безпеки держави є ефективне управління, яке повинно забезпечувати керівництво країни. Однак варто усвідомлювати й те, що формування нового суспільства залежить, безпосередньо, і від кожної особистості, від її активної життєвої позиції, прояву лідерських якостей, бажання й готовності реалізувати їх у відповідних ситуаціях демократичного управління, бажання самовдосконалюватися й розвиватися. У зв'язку із цим особливої актуальності набуває проблема системного соціально-педагогічного формування лідерських якостей особистості на різних вікових етапах її

розвитку та становлення. Тому важливо розуміти, в чому виражаються відмінності між лідерством і керівництвом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел показав, що проблема лідерства широко досліджувалася спеціалістами з середини ХХ століття. Подану проблему розглядали зарубіжні вчені, зокрема З. Фрейд, М. Вебер, Г. Тард, Р. Такер, В. Хагеман, Б. Трейсі, С. Кові, Д. МакГрегор та інші. Серед вітчизняних вчених можна виділити А. Журавльова, В. Казміренка, О. Кузьміна, Е. Орбан-Лембрик, Л. Смольську, Л. Столяр, С. Чернова та інших.

Метою нашого розвідки є розкриття сутності понять керівництва та лідерства. Для досягнення поставленої мети сформульовано наступні завдання: 1) здійснити аналіз соціально-психологічних аспектів керівництва та лідерства; 2) практично дослідити прояви лідерської поведінки у студентів-економістів другого року навчання.

У роботі використовувалися загальні методи і принципи проведення емпіричного дослідження: 1. Теоретичні методи аналізу і синтезу для систематизації й узагальнення зібраного матеріалу. 2. Емпіричні методи дослідження – психологічний тест «Потенціал лідера» [1], метод спостереження.

Виклад основного матеріалу. Лідерство – здатність впливати на індивідуумів та групи людей, направляючи їх на досягнення організаційних цілей [2, с. 569]. Завдяки особистому авторитету людина змінює поведінку й відчуття людини, корегує міжособистісні стосунки через «ідеї, усне і письмове слово, через навіювання, переконання, емоційне зараження, примус, особистий авторитет і приклад» [3]. Лідерство (формальне й неформальне) складається з ділового, емоційного та інформаційного компонентів.

Серед великої кількості класифікацій найбільш поширеними є такі види лідерства в організації:

1. Ділове лідерство – передумовою виникнення є виробничі цілі й успіх підприємства.

2. Емоційне лідерство – базується на людських симпатіях та особливостях міжособистісного спілкування.

3. Ситуативне лідерство – виникає залежно від ситуації і, по суті, може бути як діловим, так і емоційним.

3. Фрейд називає лідерство двоєдиним психологічним процесом, визначаючи два його боки: груповий та індивідуальний [3].

Отже, лідерство існує не лише в колективі, воно може бути також спрямовано й на самого індивіда. Саме колектив обирає лідера, проте кожна людина повинна ставати лідером передусім для самої себе. Це означає: брати на себе відповідальність за свої дії, вчинки, за своє життя взагалі; вміти ставити перед собою цілі та досягати їх; бути ефективним, тобто робити будь-яку справу якнайкраще, наскільки це можливо.

На думку Н. Сушик, поняття «лідер» у психологічному аспекті постає як: «1) член групи, за яким вона визнає право приймати рішення в значущих для неї ситуаціях; 2) особистість, здатна виконувати основну роль в організації спільної діяльності та регулюванні стосунків у групі; 3) особистість, здатна впливати на окремих членів або групу загалом, спрямовувати їхні зусилля на досягнення визначеної мети» [4, с. 111].

У науковій літературі питання розмежування керівництва й лідерства залишається й досі актуальним. Відмінними рисами безпосередньо керівника й лідера називають наступні (табл.1) [5]:

До спільних ознак можна віднести: управлінській статус, владу, відповідальність і цілеспрямованість.

Таблиця 1

Відмінні риси керівника та лідера

Керівник	Лідер
Особа, на яку офіційно покладені функції управління колективом та організацією	Особа, що виділяється з групи, за якою члени цієї групи визначають право ухвалювати рішення у важливих для групи ситуаціях
Представляє свою організацію у зовнішньому світі та вирішує питання, пов'язані з її офіційними відносинами з іншими колективами, організаціями	Активність обмежується відносинами в межах групи
Несе юридичну відповідальність перед керівництвом вищого рівня за функціонування колективу	Не несе юридичної відповідальності перед керівництвом вищого рівня за функціонування колективу
Призначається офіційно	Стихійно висувається у колективі
Володіє законно наданими йому правами та обов'язками посадової особи	Наділений правами та обов'язками, притаманними кожному співробітнику організації
Володіє визначеною системою офіційно встановлених санкцій для впливу на виробничу, творчу тощо активність підлеглих	Не має таких санкцій
Здійснює регуляцію офіційних відносин групи як певної соціальної організації	Здійснює регуляцію міжособистісних відносин у групі
Керівництво – елемент макросередовища, оскільки воно пов'язане з усією системою суспільних відносин	Лідерство – елемент мікросередовища, яким є група
Процес ухвалення ним рішень є складним та опосередкований різноманітними обставинами	Ухвалені ним рішення неофіційні і безпосередні, стосуються лише групової діяльності, певного її аспекту
Здійснює вплив на своїх підлеглих співробітників, використовуючи систему примусових повноважень офіційно-правового, владного характеру	Здійснює вплив на окремих особистостей чи навіть групи завдяки своєму авторитету
Несе відповідальність перед законом за стан справ у колективі, його діяльність та результативність	Не несе відповідальності перед законом за стан справ у колективі
Має організаційну природу	Має психологічну природу
Явище стабільне	Явище ситуативне, залежить від настроїв групи

Отже, головною відмінністю понять «керівник» і «лідер» є те, що керівник завжди обіймає керівну посаду та має певні обов'язки, які має виконувати, і повноваження, якими може користуватися. Лідеру взагалі не обов'язково перебувати на високій посаді й бути наділеним повноваженнями керівника. Завдяки тому, що колектив визнає його як авторитетну людину, лідер, маючи значний вплив на колег, може ефективно організовувати роботу в команді й швидко досягти поставлених організаційних цілей.

Існує багато різних поглядів відносно якостей, якими повинен володіти справжній керівник чи лідер. Зокрема, Пітер Друкер зазначає, що виділити якості, які притаманні більшості лідерів, просто неможливо, бо кожна людина має свій особистий підхід та життєвий досвід. Але, крім цього, він відзначає такі особливості ефективних лідерів та керівників: вміння наполегливо та багато працювати, бути трудоголіком; формулювання чітких цілей, яких потрібно досягти в житті та роботі; дотримання базових стандартів і принципів за будь-яких умов. Хибною вважають думку про те, що лідер – це, перш за все, харизматична людина. Існує багато прикладів, коли людина за відсутності яскраво вираженої харизми ставала визначною фігурою, яка зробила вагомий внесок в історію людства. Такими були: Авраам Лінкольн, Гаррі Трумен, Вінстон Черчилль, Франклін Д. Рузвельт та інші [6, с. 116-117].

Нами було проведено вимірювання рівня лідерського потенціалу серед студентів другого курсу економічних спеціальностей денної форми навчання Одеського національного економічного університету. Загальна кількість вибірки складає 60 осіб у віці 18-21 рік, із них 36 осіб – дівчата і 24 особи – хлопці. Для дослідження схильності до прояву лідерської поведінки студентів було використано психологічний тест «Потенціал лідера» [1], який налічує 15 питань із трьома варіантами відповідей: «Так», «Ні» та «Не впевнений(а), не знаю». За результатом психологічного дослідження нами було отримано наступні показники (рис. 1):

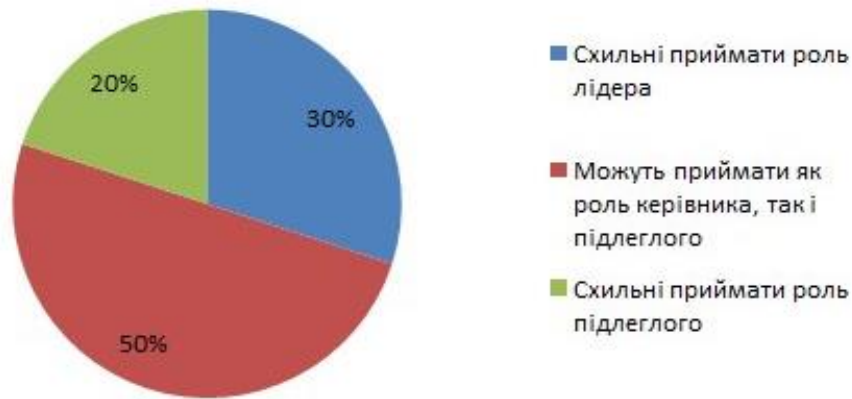

Рис.1. Схильність до лідерства

Аналіз отриманих результатів показав, що 30% опитаних мають схильність до лідерської поведінки. Особам із яскраво вираженими лідерськими якостями притаманні висока ініціативність та цілковита впевненість у собі. Від природи в них є схильність обіймати роль ватажка за наявності ключових якостей – сміливості, цілеспрямованості, твердої волі. Проте завищена самооцінка, безцеремонність, невміння рахуватися з чужими інтересами можуть ускладнювати налагодження контактів та міжособистісну комунікацію. У майбутньому такі студенти зуміють досягти чималих успіхів, якщо будуть пам'ятати, що люди охоче йдуть за лідерами, але недолюблюють людей, які схильні до диктатури.

Для більшості респондентів, а саме 50%, характерною особливістю є вмінням приймати роль керівника або підлеглого залежно від обставин. Повага до авторитетної особи, керівника не заважає їм мати власну точку зору. Такі люди легко налагоджують контакти та без проблем можуть знайти своє місце в будь-якому колективі з урахуванням своїх побажань.

Студенти, які увійшли до групи з найменшим показником (20%), за своєю вдачею схильні приймати роль виконавця і підлеглого. Вони не звикли брати на себе відповідальність і, швидше за все, будуть чітко дотримуватися написаних директив, затверджених правил без бажання щось змінити. Таким особам варто працювати над собою, вчитися брати відповідальність за себе, за життя своє і близьких, бути більш активними й цілеспрямованими, постійно змінювати себе.

Висновки. Проведене дослідження показало, що більшість респондентів мають лідерські якості, проте їх ступінь прояву значною мірою залежить від наявності певних факторів: обставин, зацікавленості у справі, кінцевої мети, власної амбіційності тощо. Як зазначають науковці, лідером може стати тільки та людина, яка наділена лідерськими якостями. Тому майбутнім фахівцям економічного профілю потрібно прагнути розвивати необхідні риси успішного лідера, процес формування яких відбувається в особистісному розвитку, навчанні й самоосвіті, вихованні, спілкуванні й діяльності особистості.

Отже, лідерство й керівництво є синтезуючими поняття із характерними для них відмінностями, а саме: особливостей ролі та функцій. Лідерство є важливою складовою результативного керівництва і, відповідно, успішної діяльності будь-якого підприємства. Не зважаючи на те, чи є людина лідером або обіймає керівну посаду, потрібно мати активну життєву позицію, бути відповідальним, сумлінно виконувати свою роботу та поважати оточуючих. Потрібно бути лідером насамперед для себе. Тільки мотивуючи себе можна мотивувати інших, спонукати та спрямовувати їх, зважаючи на поставлені цілі. Лідери та ефективні керівники – це саме ті люди, які рухають прогрес уперед. Тому кожна людина повинна брати на себе роль не обов'язково керівника, але лідера. Бо тільки ставши лідером для себе, можна бути прикладом для інших.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Потенциал лидера. Психологический тест [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tests.kulichki.com/onepage/man7.html> (дата обращения: 17.04.2020).
2. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М.Альберт, Ф. Хедоури // Пер. с англ. – М.: «Вильямс», 2006. – 672 с.
3. Лідерство. Теорії лідерства і типологія лідерів [Електронний ресурс] // Короткий курс лекцій з дисципліни «Психологія». – Режим доступу: http://studme.com.ua/129910105660/psihologiya/liderstvo_teorii_liderstva_tipologiya_liderov.htm (дата звернення: 25.04.2020).

4. Сушик Н. Теоретичні основи формування лідерських якостей учнівської молоді / Н. Сушик // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія. Педагогічні науки. – 2013. – № 7. – С. 110-115.
5. Бойко О.О. Керівництво і лідерство: спільні і відмінні риси [Електронний ресурс] / О. О. Бойко, О. А Хитрова // Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції «Наукова Україна». Секція. Економічні науки. – Режим доступу: http://globalnauka.com/naukova_ukraina/2320.html# (дата звернення: 05.05.2020).
6. Друкер П. Энциклопедия менеджмента [Электронный ресурс] / П. Друкер // Пер. с англ. – М.: «Вильямс», 2004. – 432 с. – Режим доступа: <https://www.slideshare.net/olegbs/ss-13822020> (дата обращения: 25.04.2020).

ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Кожем'яко Наталія Володимирівна

кандидат педагогічних наук

Єременко Анна Юріївна

Студентка

Ірпінський державний коледж економіки та права

м. Ірпінь, Україна

Анотація: у статті досліджується соціальна відповідальність як форма юридичної відповідальності. Юридична відповідальність це складне системне явище та специфічний прояв соціальної відповідальності. Авторами аналізуються підходи, форми та система юридичної відповідальності.

Ключові слова: юридична відповідальність, соціальна відповідальність, правові норми, правопорушення, моральна відповідальність, державний примус.

Юридична відповідальність пройшла тривалий період свого розвитку, так як вона є видом соціальної відповідальності початок її виникнення припав на період, коли людина відчула необхідність свідомо контролювати свої дії. Основи відповідальності як соціального явища було закладено вже в моральних нормах первіснообщинного ладу. Проблема визначення сутності відповідальності в рамках суспільних відносин завжди була актуальною і вивчалась з появою соціальних зв'язків. Ще в працях стародавніх філософів, таких як Аристотель, Платон, з'являється поняття відповідальності людини, суспільства як об'єднання людей, і держави як організації суспільства. У античних філософів ідея відповідальності входила до критеріїв

«справедливість», «розумність» як необхідна поведінка, як неухильне слідування законам.

Теоретичне обґрунтування категорія «відповідальність» отримала в середині ХІХ ст., зокрема, в роботі Л.Феєрбаха «О спиритуализме и материализме» [10, с. 1]. Згодом виникає нове розуміння і сприйняття відповідальності як вчення про добродіє. Так, у вченні Геракліта про Логос як загальну і єдину основу світу поставлено основну етичну проблему – відношення того, як поведуть себе реальні люди, до того, як вони повинні себе поводити [6, с. 61-62]. Тобто вчення Геракліта показує можливість вибору людиною варіанту поведінки, а значить, передбачається відповідальність за результати цього вибору. Антична етика, починаючи з софістів, Демокріта і Сократа, аналізує питання про те, що є найвищим благом для досконалої особи і яким чином це благо реалізується. «Людина повинна оцінювати свої вчинки не лише з точки зору оточуючих, але й з позицій власного морального відношення до них», – писав Демокріт [6, с. 52, с. 170].

На загальнотеоретичному рівні юридичну відповідальність досліджували: Н. А. Берлач, М. В. Вітрук, В. С. Венедиктов, В. К. Грищук, О. В. Іваненко, В. А. Кожухар, Д. А. Ліпінський, Л. О. Макаренко, М. Б. Мироненко, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, І. А. Сердюк, Т. І. Тарахонич, А. С. Шабуров, М. Д. Шиндяпіна, Л. С. Явич та ін. Однак і на сьогодні правова природа, сутність і зміст юридичної відповідальності є дискусійними.

Аналіз юридичної навчальної та наукової літератури свідчить про те, що існує два основні підходи до розуміння природи, сутності та змісту юридичної відповідальності. Постає проблема удосконалити, уточнити знання про природу та сутність юридичної відповідальності, визначити власну позицію у контексті моністичного та дуалістичного підходів до розуміння юридичної відповідальності. Традиційно в юридичній науковій і навчальній літературі вчені-правознавці визначають юридичну відповідальність одним із видів та однією з форм соціальної відповідальності [4, с. 375]. З огляду на те, що в юридичній науковій та навчальній літературі немає заперечень стосовно факту

визначення юридичної відповідальності як виду (форми) соціальної відповідальності, маємо підстави наголосити на тому, що між соціальною відповідальністю та юридичною відповідальністю існує зв'язок загального і спеціального характеру [5, с. 23].

Аналіз юридичної наукової літератури свідчить про те, що вчені традиційно виокремлюють дві форми соціальної відповідальності – позитивну та негативну [7, с. 245-246]. Ці два аспекти відповідальності вказують на існування позитивної (перспективної) та негативної (ретроспективної) відповідальності. Тобто, виходячи з даного положення, суб'єктивно для порушника соціальної норми відповідальність завжди настає як несприятливі наслідки порушення. Об'єктивно для суспільних сил, що впливають на порушника, і для тих, в чій інтересах здійснюється такий вплив, зазначені несприятливі наслідки цілком бажані, адже тільки за їх допомогою механізм відповідальності за порушення починає працювати. При всій своїй складності і самостійній значущості поняття відповідальності за порушення вимог соціальних норм є складовою частиною загального поняття відповідальності за виконання вимог, охоплюється ним по змісту [1, с. 36].

Соціальна відповідальність на особистісному рівні стикається з правом, правовим регулюванням лише в аспекті покладення на громадян певних обов'язків і наділення їх певними правами. Будь-яке суспільство являє собою закріплену взаємними правами і обов'язками сукупність людських індивідуумів. Більшість відносин людей набувають правової форми, і тим самим забезпечується можливість примусового (за необхідності) ствердження відповідних відносин між суб'єктами суспільних утворень. Особливість суспільних вимог, передбачених правом, полягає у тому, що держава забезпечує можливість примусового їх здійснення, якщо суб'єкт, до якого звернуті ці вимоги, не буде їм слідувати. Правова вимога формулюється у вигляді юридичних обов'язків у формі конкретних або загальних правовідносин [2, с. 26].

Однак притягнення до юридичної відповідальності ще не означає подолання тих умов, які породили правопорушення. У особи правопорушника перш за все має зародитися почуття особистої моральної відповідальності. Тобто правові вимоги повинні постійно взаємодіяти з моральними. На наш погляд, зазначене «подвійне» тлумачення юридичної відповідальності призводить до применшення юридичного змісту поняття відповідальності і, отже, до недооцінки її ролі та значення. Соціальна відповідальність незалежно від рівня та масштабу дослідження визначається на глобальному, національному, регіональному та виробничому рівнях. Глобальний рівень розкриває зміст соціальної відповідальності через визначення проблем та умов існування людства та пошук шляхів їх розв'язання завдяки поширенню соціальної інтеграції, спрямованої на забезпечення сталого розвитку незалежно від місця проживання та расової приналежності.

Згідно з міжнародним досвідом запровадження сталого розвитку найбільших успіхів на цьому шляху досягли ті країни, які застосували інструменти та механізми, що сприяли дотриманню певних обмежень, подоланню значних перешкод, запровадженню нових стандартів, нормативів тощо. Найбільш впливовим важелем на шляху впровадження сталого розвитку стала соціальна відповідальність.

Соціальна відповідальність – це волевиявлення, яке визначається певною поведінкою щодо дотримання усвідомлених обмежень та соціальних норм, гарантує безпеку та прогресивний розвиток, забезпечує узгодження інтересів суб'єктів, задіяних у суспільних відносинах та управлінні ними.

Соціальна відповідальність багатоаспектна та багаторівнева. Вона виявляється на особистісному (індивідуальному) рівні через ступінь громадянської зрілості особистості та є базовою для інших рівнів. Від світосприйняття та усвідомлення людиною своєї значущості у світових перетвореннях, від її прагнення до перетворень у всіх сферах своєї життєдіяльності залежать її прояви на інших рівнях. На груповому рівні соціальна відповідальність визначається як корпоративна соціальна відповідальність; на суспільному –

вона передбачає соціальну відповідальність суспільства за гідний рівень життя нинішнього і майбутнього поколінь; на державному – визначає кращі шляхи досягнення сталого, соціального та людського розвитку. [8, с. 11-13]

Загалом, термін «відповідальність» не є суто юридичним. Як уже було зазначено, юридична відповідальність є різновидом ширшого поняття соціальної відповідальності. Однак поділ соціальної відповідальності на види в межах різних сфер суспільного життя зумовлює набуття нею різного змісту відповідно до об'єктивних вимог дійсності. Справедливо відзначають І.С. Самощенко і М.Х. Фарукшин, що, незважаючи на існування активної відповідальності в межах загальносоціального розуміння, юридична відповідальність не повинна трактуватися в такому значенні [9, с. 6-8, 43]. Крім того, в принципі недоцільно і неприпустимо охоплювати одним визначенням свідоме ставлення чесної людини до виконання обов'язку і протиправну поведінку порушника.

Виходячи з цього, слід розрізнити власне юридичну відповідальність від заходів, що використовуються у процесі її застосування. Так, у вітчизняній юридичній науці при дослідженні вказаних явищ виділяють такі характерні ознаки юридичної відповідальності.

По-перше, міри юридичної відповідальності передбачені законом, правовими нормами. Це відповідальність лише за законом.

По-друге, усі вони застосовуються лише тоді, коли вчинено дії, що суперечать закону, праву. Отже, це відповідальність саме за правопорушення.

По-третє, усі вони здійснюються органами держави, яким громадянин зобов'язаний (на підставі закону) дати відповідь за свої проступки і які, зі свого боку, мають право (причому юридичне право) притягти до відповідальності. Отже, це завжди відповідальність перед державою.

По-четверте, ці міри виражаються у примусовому позбавленні (або обмеженні) правопорушника певних благ, цінностей, можливостей. Отже, це примусово караюча відповідальність.

По-п'яте, ці міри завжди виражають осудження правопорушника саме державою, гостро критичну, безумовно незадовільну оцінку його поведінки. Така оцінка звучить не тільки у «відповіді» держави на правопорушення, а й у реакції на проступок з боку громадськості, колективу, батьків.

Юридична відповідальність завжди поєднується з моральною відповідальністю [3, с. 215–216]. Дані ознаки охарактеризовані здебільшого з позиції ретроспективної відповідальності, однак це не звужує характеристики юридичної відповідальності стосовно її відмінності від інших видів соціальної відповідальності. Таким чином, юридичну відповідальність можна охарактеризувати як усвідомлення суб'єктом права своїх дій у процесі реалізації наданих прав і покладених на нього обов'язків, вольове рішення діяти згідно з вимогами закону (позитивна відповідальність) та як можливість зазнання певних обтяжень (обмежень, «покарань») у випадку порушення норм права (ретроспективна відповідальність).

Соціальна відповідальність особи взаємопов'язана з юридичною відповідальністю, адже так само характеризує об'єктивну залежність особи від суспільства. Юридична відповідальність є особливим різновидом соціальної, що забезпечує не тільки порядок у суспільстві, а й реальність норм права, охорону різноманітних потреб гарантування прав і свобод людини.

Юридична відповідальність взаємодіє з державним примусом, здійснює контроль за виконанням прямого обов'язку держави – призначити покарання за скоєне правопорушення. Саме вона демонструє відновлення і гарантування реальних прав і обов'язків суб'єктів у демократичному суспільстві. Юридична відповідальність існує у суспільстві в єдності та взаємодії з різними видами соціальної відповідальності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бернштейн Д.И. Правовая ответственность как вид социальной ответственности и пути ее обеспечения. – Ташкент : Издательство «ФАН». – 1989. – 145 с.
2. Грядунова Л.И. Социальная ответственность личности в условиях развитого социализма. – К. : Вища школа. – 1979. – 132 с.
3. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / За ред. В.В.Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 320 с.
4. Загальна теорія держави і права : [підруч. для студентів юрид. ВНЗ] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Харків : Право, 2009. – 584 с.
5. Іванова О. І. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності / О. І. Іванова // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – № 3 (25). – С. 21–26.
6. Материалисты Древней Греции. Собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура / Общ. ред. М.А.Дынника. – М. : Госполитиздат, 1955. – 239 с.
7. Москвич Л. М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз : монографія / Л. М. Москвич. – Харків : Фінн, 2011. – 384 с.
8. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. – Навч. посіб. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – 2015. – 180 с.
9. Самощенко И.С. Ответственность по советскому законодательству / И.С. Самощенко, М.Х. Фарукшин. – М. : Юридическая литература, 1971. – 240 с. 36. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
10. Чепульченко Т.О. Соціальна відповідальність: поняття та сутність // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: 36. наук. праць. – Київ : ІВЦ «Політехніка», 2010. – № 1(5) – 142 с.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Коновальчук Надія Олександрівна

Ст. викладач

Кафедра мовної підготовки

Запорізький державний медичний університет

Анотація: У статті розглядаються основні принципи дистанційної освіти, які обумовлюють технології, що забезпечують ефективну подачу та засвоєння навчального матеріалу на прикладі вивчення української мови як іноземної. Розглядаються відмінності дистанційного навчання від традиційних форм, які зумовлюють відмінності подачі матеріалу та організації занять.

Ключові слова: принципи навчання, дистанційне навчання, Інтернет, технології навчання, навчальний матеріал, тUTOR, модератор, дизайн курсу, методист.

Останнім часом дистанційна освіта набуває популярності в усьому світі. Її основними перевагами є можливість здобувати освіту без відриву від виробництва в зручний для студента час, незалежно від графіку роботи. Останнім часом питання впровадження дистанційного навчання в усіх закладах системи освіти постає особливо актуальним. Але часто викладачі скаржаться на те, що дистанційне навчання «не працює», скаржаться на неможливість навчати студентів дистанційно, на падіння рівня знань та успішності студентів. Але деякі науковці говорять про те, що дистанційна освіта в Україні «не відповідає вимогам, що ставляться до інформаційного суспільства і не забезпечує повноцінного входження України в міжнародний освітній простір» [1, с.41]. Причинами цього називаються різні фактори, як відсутність єдиних програм та державних вимог до дистанційної освіти, недостатню обізнаність викладачів у плані цифрових технологій, відсутність бази електронних матеріалів та ін.

Але однією із основних причин педагогічних невдач є те, що звичні методи та технології очного й, навіть, заочного навчання не є дієвими для дистанційного, а отже, дистанційне навчання потребує впровадження особливих технологій, які базуються на його основних принципах, що робить питання, що розглядається, актуальним.

У роботах дослідників дистанційне навчання розглядається як «форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі.» [2, с. 492]

І. Л. Шинковська стверджує, що «Основними принципами системи дистанційної освіти є: гнучкість, модульність, динамічність, адаптивність, неперервність, креативність і відкритість. Вона базується переважно на самостійному отриманні необхідного обсягу і якості знань» [3, с. 51].

О.О. Павленко, називаючи вищезазначені принципи спільними тією чи іншою мірою для всіх сучасних форм навчання, виділяє такі специфічні саме для дистанційного навчання, як «принцип гуманістичності навчання, принцип пріоритетності педагогічного підходу при проектуванні освітнього процесу в дистанційному навчанні, принцип педагогічної доцільності застосування нових інформаційних технологій, принцип відповідності технологій до навчання, принцип мобільності навчання» [4, с. 79], які роблять дистанційне навчання не тотожним заочному навчанню або вивченню онлайн-курсів, а отже унеможливають перенесення методів та матеріалу ефективних та дієвих при вивченні однієї форми на іншу. На сьогодні багато університетів впроваджують у програму онлайн-курси. Але технології викладання онлайн-курсів різняться від технологій дистанційного навчання, адже вивчення онлайн-курсу передбачає вивчення якогось окремого аспекту або дисципліни на базі знань, якими вже володіє суб'єкт навчання, на відміну від дистанційної освіти, яка передбачає комплексне оволодіння абсолютно новим повним і широким спектром дисциплін, а отже потребує розширеного комплексу технологій та матеріалу. Від заочної форми навчання дистанційне навчання відрізняється

більш гнучким графіком навчання, меншою «прив'язкою» студента до університету, «якщо при заочному навчанні студенту доводиться неодноразово приїжджати в навчальний заклад, то дистанційне навчання дозволяє практично повністю цього уникнути.» [5]. Водночас, дистанційна освіта характеризується більшою прив'язкою до Інтернету, більш структурованою подачею матеріалу, та жорсткими рамками, у які потрібно подавати виконану роботу.

І. Л. Шинковська зауважує, що «Успішність дистанційного навчання залежить від ефективної його організації, від керівництва самим процесом і майстерності викладачів, що приймають в ньому участь.» [3, с. 51]. Але ця ефективна організація напряму залежить від правильного розподілу обов'язків між викладачами різних спеціалізацій.

Дистанційна освіта передбачає значно більший обсяг самостійної роботи. Звичайно, при такому значному обсязі важливим стає постійний консультативний супровід роботи студента. Адже, «на відміну від традиційної освіти, де центральна фігура – викладач, при використанні дистанційних технологій увага переноситься на студента, а функція викладача – підтримати, скерувати, допомогти» [3, с. 51]. Такий підхід значно збільшує «індивідуалізацію» навчання, коли кожний студент отримує консультацію відповідно до питань, що виникли саме в нього. Обов'язки викладача-консультанта виконують так звані викладачі-тutori. Водночас, у зв'язку з таким підходом та значно збільшується обсяг роботи, адже контакти «між викладачем та студентом стають більш активними і інтенсивними, що потребує від викладача спеціальних додаткових зусиль» [3, с. 51]. Тож, для забезпечення ефективного виконання обов'язків має зменшуватися кількість студентів, що припадає на одного татора. Збільшення або збереження норм, притаманних для аудиторної форми навчання призводять до суттєвого зниження ефективності роботи. Разом з тим, через такий обсяг самостійної роботи виникає необхідність максимально ефективного відпрацювання матеріалу під час командних зустрічей студентів. Тож, краще виносити на зустрічі саме ті питання, які студент не може відпрацювати наодинці. Так, при вивченні

української мови, як іноземної, на зустрічі краще виносити діалогічне, монологічне мовлення, розв'язання комунікативних завдань та інші види колективної роботи, які важко відпрацювати студентів самому. При тому робота під час зустрічей має носити суто практичний характер. Опанування ж теоретичного матеріалу, вивчення правил, словникового та граматичного матеріалу слід перенести на самостійну роботу. Саме розробкою ефективних схем занять та навчальних матеріалів, які б просто та структуровано подавали навчальний матеріал, мають займатися методисти. Адже націлений перш за все на самостійне опанування матеріал має бути представлений у максимально доступній, лаконічній, наочній та схематичній формі. Тут особливе значення мають схеми, таблиці, ментальні карти. Важливе місце посідають завдання, що розвивають мовну здогадку студента, такі як самостійне виведення правила на основі запропонованого матеріалу, визначення значення слова за його будовою, або фразеологізму за змістом речення, у якому він вжитий. Також необхідне створення бази навчальних тестів та тестів для самоконтролю та контролю. Тут слід звернути увагу, що до бази бажано включати різноманітні типи тестів, як от на визначення відповідності, питань із кількома можливими правильними відповідями тощо, що дозволяє утримувати увагу студента та значно урізноманітнює процес навчання.

«Ідея дистанційного навчання полягає в тому, що взаємодія викладача й студента відбувається у віртуальному просторі: обоє вони перебувають за своїми комп'ютерами й спілкуються за допомогою Інтернету.» [5, с. 79]. Оскільки основна діяльність студента переноситься в мережу Інтернет, то, викладення матеріалу має відбуватися відповідно. По-перше, слід залучати такі форми подачі матеріалу, як презентації, ментальні карти, навчальні аудіо та відеоматеріали, навчальні та контролюючі тести. Звичайно, що тут велике значення має оформлення та дизайн курсів, адже ті чи інші кольори збуджують, привертають або, навпаки, відвертають увагу, створюють певний настрій, збуджують цікавість, поєднання кольорів сприяють легкому засвоєнню інформації тощо. Так, якщо «ефективність сприйняття чорно-білого зображення

прийняти за 100 %, то ефективність двокольорового зростає на 20 %, а багатокольорового - на 40 %» [6]. А.М. Еткінд визначив, що для «створення та підтримки цікавості найбільш ефективно використання синього, зеленого та жовтого кольорів. Червоний та жовтий асоціюється з радістю, жовтий зі здивуванням» [7, с. 225]. Водночас у студентів та викладачів можуть виникнути певні технічні проблеми під час роботи з навчальними платформами, а отже вони будуть потребувати консультацій від професійних модераторів, відповідальних за наповнення та функціонування платформ.

Отже, дистанційне навчання вимагає значно більших інтелектуальних, фізичних та психологічних ресурсів, порівняно з іншими видами навчання, отже якісне виконання обов'язків тьютора, модератора та методиста однією особою виявляється практично неможливим.

Чималих зусиль дистанційне навчання вимагає й від студента. По-перше, самодисципліни та самоорганізації, для того, щоб максимально ефективно спланувати та розподілити свій час, створити зручний для себе графік. При плануванні матеріалу слід розраховувати його обсяг виходячи з того, що на самостійне опанування та відпрацювання тих чи інших навичок студент витрачає значно більше часу, ніж під час аудиторних занять. Отже, добір лексичного та граматичного матеріалу рекомендується скоротити до найнеобхіднішого. За потреби додаткового опрацювання чи розширення знань тьютор може порекомендувати студенту додаткові завдання, які призначаються в індивідуальному порядку.

Навчаючись дистанційно, студент може почувати відірваність, самотність, покинутість, що може призвести до падіння мотивації. Тож у задачі тьютора входить також надання психологічної підтримки, психологічного та мотиваційного супроводу студента протягом усього періоду навчання. Тут особливо важливо для підтримки мотивації перед подачею будь-якого матеріалу чітко та зрозуміло окреслити цілі та завдання даної теми, а також навички, якими оволодіє студент, вивчивши конкретно цей матеріал. Також

кольорове оформлення та ілюстрації здатні створювати та покращувати емоційний фон заняття.

Водночас, як каже О. Павленко «дистанційне навчання зможе дати необхідний соціальний та економічний ефект за умови, якщо створювані та впроваджувані інформаційні технології стануть не чужорідним елементом у традиційній системі вищої освіти, а будуть природно інтегровані в неї» [4, с. 79], а отже, дистанційне навчання не суперечить традиційній системі, а «виступає як ефективне доповнення традиційних форм освіти, як засіб часткового вирішення її нагальних проблем». [2, с. 492] доповнює її, і не має витіснити її, або сприйматися як заміник.

Отже, для дистанційне має свої особливі принципи, реалізація яких потребує використання технологій, відмінних від традиційних форм навчання, такі як розділення обов'язків між викладачами-туторами, методистами та модераторами, добору обмеженого обсягу матеріалу, що відповідає комунікативним потребам студента, використання схем та наочностей для пояснення матеріалу, чіткого й обов'язкового формулювання цілей та задач кожного заняття, приділення особливої уваги до оформлення матеріалів, постійна курація, підтримка та консультування студента.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сльота М. І. Дистанційне навчання: проблеми впровадження. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія* : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.). Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. С.40-43.
2. Штихно Л. В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти. Молодий вчений. 2016 р. черв. № 6 (33). С489 - 492.
3. Шинковська І. Особливості дистанційного навчання в системі вищої освіти : збірник статей учасників п'ятнадцятої всеукраїнської практично-пізнавальної конференції, 2020. С.51.

4. Павленко О. О. Використання дистанційного навчання в вищих навчальних закладах : Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. Зб. наук. праць. Т.1. Вип. 3(21). Київ.: НТУ-КПІ: ІВЦ «Політехніка». С. 78-85
5. О. Г. Корбут. Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи : [Електронний ресурс]. Доступно: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1123>. Т.20, дата звернення: Лип. 2017
6. Иттен Иоханнес. Основы цвета [Электронный ресурс]: 12.03.12. URL: <http://colory.ru/color-basics/>.
7. Эткинд А.М. Цветовой тест отношений. // Общая психодиагностика. М., 1987. с. 221-227.

УДК 903

ЦІННІСТЬ ТА ЗНАЧИМІСТЬ АНТРОПОГЕННИХ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Коленченко Віталіна Вікторівна

Магістрант

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

м. Суми, Україна

Анотація: в даній роботі розглядається антропогенні історико-культурні ресурси України, їх популярність, цінність та значимість для формування національної свідомості. Також детально розглянуто поняття «антропогенні ресурси», приведено приклади та класифікацію таких ресурсів. Представлено історико-культурні пам'ятки та розглянуто їх сучасний стан. Розкрито роль пам'яток та їх історико-культурного потенціалу. Доведено історичну та культурно-виховну цінність історико-культурних ресурсів для українського народу.

Ключові слова: антропогенні ресурси, історико-культурні ресурси, пам'ятка, історико-культурні пам'ятки, історико-культурний потенціал.

На території сучасної України збереглося до нашого часу багато антропогенних історико-культурних пам'яток. Для нашого суспільства культурні пам'ятки неповторні та несуть історичну цінність. Також пам'ятки історії та культури України є частиною культурної спадщини світу, що обумовлює український народ та державу бути відповідальними за охорону свого історико-культурного надбання і передачу його своїм нащадкам [1, с. 103].

Аналіз основних досліджень і публікацій показав, що історико-культурні ресурси та пам'ятки розглядають як самостійний предмет наукового пізнання незалежно від часу їх функціонування, виду, відношення до будь-якої сфери

наукової діяльності в працях В. Б. Базаржапова та А. Д. Арьянова , В. П. Боярського , А. М.Кулемзіна , Е. А. Шулєпової, О.О. Бейдика

На теперішньому етапі розвитку України, невідкладну роль грає питання формування національної свідомості та пам'яті історії народу України. На даний час, дуже важливо донести справжній культ духовності, правдивості української історії, знань, піднесення престижу соціуму та авторитету освіченості та важливості знань.

Мета статті- довести цінність та значимість у сучасному світі антропогенних історико-культурних ресурсів України.

Культурно-антропогенні ресурси являють собою сукупність пам'яток матеріальної і духовної культури, створених у процесі історичного розвитку даної території, що представляють туристський інтерес – це все, що створено руками людини:

- пам'ятники: палаці, замки, саме місто, культові споруди (храми, мечеті, собори), ритуальні споруди (кладовища, могили, мавзолеї, склепи), скульптурні композиції і пам'ятники, в тому числі і малі пам'ятники, музеї, галереї і т. д [3, с. 101].;
- місцевості-персоналії: місцевості, пов'язані з відомими особами;
- штучно створені або облагороджені людиною природні об'єкти: ботанічні сади, зоопарки, дельфінарії, океанарії, дендрарії, тераріуми, паркові ансамблі і т. д.;
- досягнення технічної думки: канали, шлюзи, ГЕС, ТЕЦ, заводи, фабрики, парки атракціонів;
- традиції, свята, обряди, карнавали, національні кухні, сувеніри, костюми, прикраси, елементи побуту і т. д.;
- мистецтво: музичне, театральне, живопис і т. д.;
- спортивні споруди;
- події спортивного, культурного, суспільно-політичного життя;
- сфера розваг: клуби, кінотеатри, Діснейленди і т. д.;

- лікувально-оздоровча інфраструктура: санаторії, пансіонати, будинки відпочинку, турбази і т. д [2, с. 98]

Пам'ятки історії та культури – це матеріальні об'єкти або їх комплекси, створені людиною, які відображають певні етапи в розвитку історії та культури суспільства, мають цінність з точки зору історії мистецтва або науки.

Історико-культурні пам'ятки – неповторні твори матеріальної і духовної культури українського етносу, показ його суспільно-політичного, економічного, культурного, науково-технічного розвитку. Пам'ятки є унікальними книгами мудрості етносу, які з найдавнішого часу доносять інформацію про різні етапи історії, знаменитих діячів, події, які відбувалися в певному краї.

Класифікація пам'яток історії і культури. Вони поділяються на такі види: 1) пам'ятки археології; 2) пам'ятки історії; 3) пам'ятки містобудування та архітектури та 4) пам'ятки монументального мистецтва.

Дослідження історико-культурних пам'яток засновуються на науковій основі, вони носять неупереджений характер.

Археологічні пам'ятки – це предметні залишки людської діяльності, що збереглися на земній поверхні, під землею або під водою, а також вони є предметом археологічних досліджень. Мета їх досліджень – це відтворення історії людства.

Пам'ятки історії – це споруди, будинки, предмети і пам'ятні місця, які пов'язані з важливими подіями в житті кожного народу, соціальними та національно-визвольними та рухами, розвитком етносу та держави, техніки та виробництва, культури та науки. Також до пам'яток історії відносяться предмети, які пов'язані з діяльністю та життям діячів науки, народних героїв, видатних державних, діячів та представників літератури і мистецтва.

Пам'ятки містобудування та архітектури відтворюють розвиток конструювання та виготовлення споруд та їх комплексів, забудови та планування населених пунктів. Різновидами таких пам'яток є вулиці, площі, укріплення, парки, промислова та культова архітектура, монументальні твори та ін.

Пам'ятки мистецтва- це витвори образотворчого, монументального, декоративно-прикладного та інших різновидів мистецтва.

Важливість пам'яток архітектури полягає в їх інформаційній ролі, адже вони виступають джерелом інформації з історії. Пам'ятки архітектури показують собою духовне та матеріальне життя соціуму в певний історичний період: устрій в суспільстві, економічний розвиток, культуру та побут, світогляд та традиції народу. Пам'ятка архітектури- це результат складної творчості покоління. Пам'ятка вбирає в себе суспільний досвід, об'єднує культуру декількох поколінь суспільства. Кожний історико-архітектурний об'єкт- це охоронець досвіду людей, історико- культурних звичаїв етносу. Ця функція посилюється, якщо ми бачимо історико-архітектурні комплекси та історичні центри міст.

Важливою ознакою, яка виокремлює наукову вагомість пам'ятки архітектури, є хронологія: чим старовинніша та автентичніша пам'ятка, чим краща її збереженість- тим поважніша ступінь науково-історичної та пізнавально-туристичної- цінності об'єкта. Істотним є зважання на науковову значущість матеріальної структури пам'яток із важкою історією будівництва- тобто таких, котрі перебудовувалися.

Естетична цінність- це суттєвий аспект народної значимості пам'яток архітектури [4, с. 25]. Вона обумовлена особливими рисами художньої архітектурної форми, архітектурними нюансами та деталями елементів декору. Отже, історично-наукова, художньо-естетична цінність пам'ятки- складають сутність її історико-культурного сенсу. Також, окрім факторів суспільно-історичної цінності об'єктів на зберіганні пам'яток та їх історико-культурному змісті позначається їх практична значущість, тобто їх варіант використання в нинішньому світі. Якщо взяти до уваги вище сказане, то можна зробити висновок, що пам'ятки архітектури є традиційними або унікальними, культовими, громадськими, промисловими та виробничими, військовими спорудами. Або можуть бути представленими як архітектурні монументи та

скульптурні пам'ятники, також пам'ятки садово-паркового мистецтва, які зберегли свою справжність та становлять історико-культурну цінність.

Всі пам'ятки історії і культури- антропогенні , тобто вони є наслідком діяльності людей.

Історико-культурні пам'ятки- зберігають та передають інформацію- це їх властивість.

Пам'ятки співдіють із соціумом тому, що вони- це творіння минулого, яке існує в нинішньому світі. Це і виступає соціальною функцією історико- культурних об'єктів.

Роль та значення пам'яток в суспільстві, їх використання- визначають їх соціальну функцію. Соціум сам визначає функціональне застосування пам'яток.

Варто взяти до уваги, що ціннісні чинники соціуму можуть змінюватися.

Особливі властивості пам'яток виокремлюють їх соціальні функції. Пізнавальна функція позначається у експлуатації пам'яток культури та з метою отримання нових фактів про події та явища, які відбувалися в давнину. Глибоке вивчення пам'яток сприяє розумінню сутності культурно-історичних явищ.

Самі ж пам'ятки виконують пізнавальну функцію тому, що вони мають можуть собою передавати інформацію та зберігати її. Як джерело інформації, в наш час, пам'ятки використовують багато наук, особливо громадських [5, с. 86].

Один із різновидів пізнавальної функції є освітня, тобто використання історико-культурних пам'яток з метою навчання. Значний ефект має пряме, емпатійне сприйняття пам'яток під час процесу вивчення історії. Безпосереднє сприйняття пам'ятки під час навчання- це вирішення проблеми нестачі наочності на уроках з гуманітарних дисциплін.

Історично-культурні пам'ятки також можуть впливати на формування світогляду людини та на її погляди на життя. Тим самим визначати її соціальну поведінку. Тобто можна виокремити виховну функцію пам'яток. Цю функцію вони можуть виконувати завдяки тому, що пам'ятки є джерелом інформації. Оскільки в процесі емпатійного сприйняття пам'яток людиною на її соціальну свідомість здійснюється вплив.

Також історико-культурні пам'ятки можуть використовуватися для морально-етичного, естетичного, культурного та ідеологічного виховання. Загальновизнаною є думка, що найпоширеніше використання виховної функції- це ідеологічне виховання. Виховна функція може допомагати самоідентифікації особистості, об'єднанню нації, що є дуже вагомими питаннями в нинішній Україні. Отже питання про важливість охорони та збереження антропогенних історико- культурних пам'яток, наразі є основним та головним у ставленні українського соціуму. Оскільки історико-культурні пам'ятки пов'язані із здійсненням національних інтересів. Виховна функція пам'яток історії та культури- найголовніша, адже її результат реалізації- це світогляд нації.

Також завдяки історико- культурним пам'яткам, а саме через сприйняття зовнішньої форми пам'ятки як знака, здійснюються комунікативні зв'язки в суспільстві. У даному випадку пам'ятка символізує певні поняття та ідеї. Тому ми можемо виділити комунікативну функцію історико-культурних пам'яток.

Наразі, в історико-культурній спадщині України існують об'єкти, що виконують усі функції та давно стали символами країни. До них можна віднести: Софію Київську та Києво-Печерську Лавру, гетьманську столицю Батурина та острів Хортицю, Аджимушкайські каменярні та багато інших відомих пам'яток. Саме вони виконують комунікативну функцію. Адже їх суспільство прирівнює з значними подіями, поняттями, ідеями. Ці пам'ятки зовні мають виражену форму.

Усі історико- культурні пам'ятки- це плід діяльності людей, тобто вони антропогенні.

Сукупність пам'яток матеріальної і духовної культури, створених руками людини, у процесі історичного розвитку людства являють собою історико-культурні ресурси.

Історико-культурні ресурси- це матеріальні та духовні пам'ятки народу. Вони дуже значимі у формуванні світогляду нації. Також, завдяки їм, задовольняються туристичні потреби.

Історико-культурні пам'ятки зберігають та передають інформацію з покоління в покоління. А також виконують такі функції: соціальну, пізнавальну, виховну. Здійснення виховної функції сприяє самоідентифікації та самоповазі людей та об'єднанню нації. Ці питання наразі є важливими для України в наш час.

Вивчення людиною історико-культурних пам'яток зможе створити слушну атмосферу в країні та зберегти історико-культурну спадщину. Історико-культурні ресурси (сукупність пам'яток) визначають соціальну поведінку людей та можуть бути дієвим засобом формування світогляду українського народу.

Отже, антропогенні (тобто зроблені людиною) історико-культурні ресурси цінні та значимі для українського народу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Герасимчук З.В. Теоретико-методологічні засади раціонального використання та охорони туристичних ресурсів / З.В. Герасимчук, Л.Ю. Матвійчук // Державне управління. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011.- С.102-109.
2. Енциклопедія архітектурної спадщини України: тематичний словник. - К.: Українська Академія архітектури, 1985.- 366 с.
3. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2010. – 404 с.
4. Завада В.Т. Архітектурна спадщина України як об'єкт туризму. Регіональний аспект // Туристично-краєзнавчі дослідження. Випуск 1. Частина друга. - К.: Інститут туризму.- С.23-28.
5. Лабскір В.М., Любієв А.Г., Юшко О. В., Курило С.І., Копієвська Л. А. Туристичні об'єкти України. - Х.: НТУ "ХПІ", 2002. — 175 с.

УДК 504.062.4

ДИНАМИЧЕСКИЙ РЕЖИМ ЭКОСИСТЕМЫ КАК РЕЗУЛЬТАТ ПОИСКА ОПТИМУМА

Колесников Андрей Валерьевич

к.т.н., доцент

Дмитренко Марьяна Петровна

старший преподаватель

Семенова Светлана Владимировна

к.т.н., доцент

Одесская государственная академия строительства и архитектуры

г.Одесса, Украина

Аннотация: Рассматриваются методы моделирования экологических процессов на основе теории игр. Биологические популяции рассматриваются как автономные активные участники игрового взаимодействия, связанного с поиском индивидуального оптимального состояния. Согласованное приближение к оптимуму сопоставляется с оптимальным режимом функционирования биоценоза, а несогласованное – с различными динамическими формами не оптимальных энергозатратных процессов. Проводится аналогия с физиологическими представлениями о нормальных и патологических режимах функционирования индивидуальных организмов.

Ключевые слова: популяция, функции выигрыша, оптимальность, теория игр, равновесие, устойчивость

Одной из задач современной математической экологии является исследование происхождения сложных форм динамического поведения биологических популяций, формирующих биоценоз. При таком исследовании целесообразным является принятие принципа популяционной этологии, согласно которому биологическая популяция проявляет себя как относительно самостоятельная

динамическая единица, “квазиорганизм”, и адаптируется к состоянию внешней среды индивидуально, согласно собственной целевой функции. При рассмотрении применимости подобного принципа к биоценозу возможно привлечь теорию игрового взаимодействия и математический аппарат теории игр. Если приближение целевых функций отдельных популяций к оптимальному происходит согласовано, наблюдается образование целостных форм поведения биоценоза. Если же одна популяция оптимизирует свое состояние “за счет другой”, то функционирование изучаемой подсистемы и всего биоценоза будет усложнено. Привлекая аналогии с живым организмом, первый тип динамического поведения можно отождествить с нормой, второй же сопоставим с патологией.

Эти интуитивные определения обретают точный смысл с привлечением элементов теории игр. Согласно принимаемым предположениям динамическое поведение популяции отличается индивидуализмом и любые коллективные формы поведения представимы как процесс взаимной адаптации и представляются вторичным эффектом. Для простейшего рассмотрения в подобных случаях наиболее перспективным является класс бескоалиционных игр.

Согласованность приближения к оптимуму свяжем с наличием и устойчивостью равновесия по Нэшу. Предположим, что у каждой популяции имеется эволюционно отработанный набор стратегий поведения. Динамический процесс внутри каждой предполагается описываемым с помощью оптимизационного подхода - оптимизации подвергаются “функции выигрыша”

$u_i(x_i, x_{\hat{i}})$, зависящие от собственной стратегии x_i и стратегий всех остальных элементов рассматриваемой системы $x_{\hat{i}}$. Состояние X называется

равновесием по Нэшу, если выполняется (1)

$$\forall i \in N \quad \forall y_i \in X_i \quad u_i(y_i, x_{\hat{i}}) \leq u_i(x_i, x_{\hat{i}}). \quad (1)$$

Здесь и далее X_i - множество стратегий i -го игрока. Это определение означает, что выбор стратегий, отличных от равновесных, уменьшает выигрыш любого участника. Важно отметить, что равновесие может быть достижимо в результате динамического процесса, при котором отклонения стратегии каждого игрока от оптимальной по Нешу минимизируются. Это, например, известная в теории игр [1] процедура нащупывания по Курно, в которой каждый игрок максимизирует свой выигрыш, полагая фиксированными стратегии других игроков. Контакты игроков в этом случае сводятся к совместному наблюдению стратегий. Обозначим, согласно [1], через BR_i график отображения наилучших ответов i -го игрока, т.е.

$$\left(x_i, x_{\hat{i}}\right) \in BR_i \Leftrightarrow u_i\left(x_i, x_{\hat{i}}\right) = \sup_{y_i \in X_i} u_i\left(y_i, x_{\hat{i}}\right). \quad (2)$$

Тогда процедура одновременного нащупывания по Курно задается разностным уравнением (3)

$$x_i^t = r_i\left(x_{\hat{i}}^{t-1}\right). \quad (3)$$

Здесь $r_i\left(x_{\hat{i}}\right)$ - единственная стратегия наилучшего ответа i -го игрока, т.е. для всех $i \in N$, где N - множество игроков, и всех $x_{\hat{i}} \in X_{\hat{i}}$ существует

единственная функция $r_i\left(x_{\hat{i}}\right) \in X_i$, такая, что $\left(r_i\left(x_{\hat{i}}\right), x_{\hat{i}}\right) \in BR_i$.

Процедура нащупывания по Курно в непрерывном времени задается дифференциальным уравнением (4)

$$\frac{dx_i}{dt} = \varphi\left(r_i\left(x_{\hat{i}}\right) - x_i\right), \quad (4)$$

где $\varphi(x)$ - действительная функция на R и $\varphi(0) = 0$, $\varphi'(t) > 0$, $t \in R$.

Условия устойчивости равновесия по Нэшу сводятся, таким образом, к условиям устойчивости равновесий разностного (3) или дифференциального (4) уравнения, а его глобальная асимптотическая устойчивость гарантирует сходимость к нему процедуры нащупывания по Курно.

Двумерная процедура нащупывания в дискретном варианте имеет ясный геометрический смысл. Пусть BR_1 и BR_2 - графики отображений наилучших ответов первого и второго игрока. Разностное уравнение вида (3) позволяет построить аналог диаграмм Кенигса - Ламерея. Пример такой диаграммы для случая асимптотической устойчивости равновесия по Нэшу приведен на рис.1.

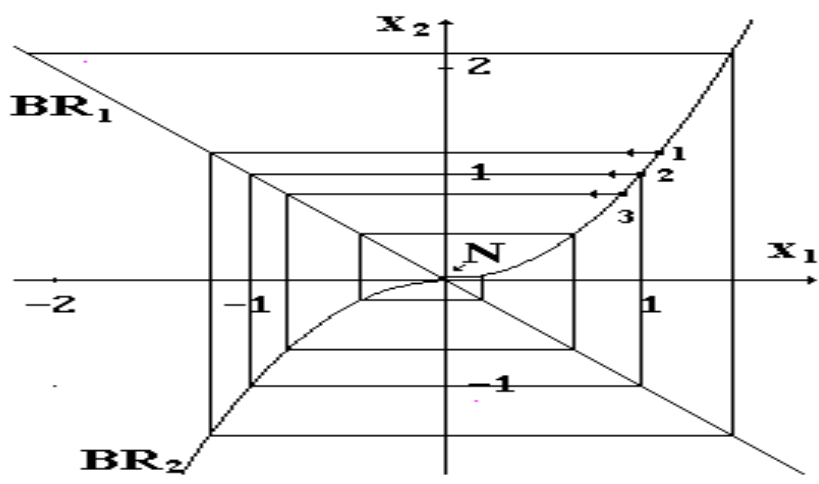

Рис. 1. Диаграмма поиска равновесия.

BR_1 и BR_2 - графики отображений наилучших ответов первого и второго игрока, N - равновесию по Нэшу, 1,2,3 – различные начальные условия

Процедура нащупывания сходится к устойчивому равновесию по Нэшу N (локально устойчивому), если начальное состояние достаточно близко к нему (точка 3). Процесс, начинающийся в точке 2, соответствует сохранение интенсивности конфликта, а при начальном состоянии 1 конфликт “разрастается”.

Другой вариант динамического поведения может реализоваться, когда состояние равновесия по Нэшу является неустойчивым. Если речь идет об “игроках” простой природы, которые могут взаимодействовать только

посредством процедуры нащупывания (биологические популяции относятся к этому типу), в системе возникает асимптотически устойчивый колебательный режим, связанный с избыточной затратой ресурсов «на конфликт» (рис. 2).

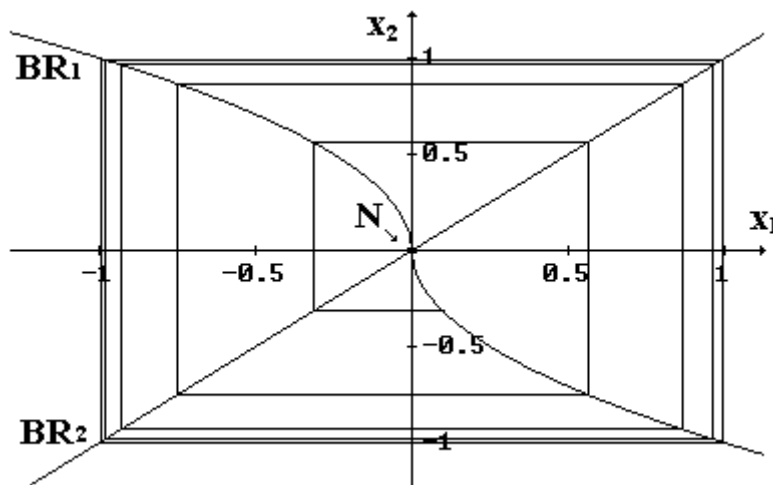

Рис. 2. Диаграмма поиска равновесия. Возникновение колебательного режима, связанного с избыточными затратами ресурсов

Второй случай соответствует неблагоприятному энергозатратному режиму, однако обострения конфликта между популяциями-участниками конфликта не наступает.

Динамическое поведение экосистемы с точки зрения процедуры нащупывания представляется следующим образом. Пусть ее математическую модель удастся построить так, чтобы она сводилась к одной из рассмотренных форм (3,4). Если система находится в состоянии, близком к устойчивому оптимуму, то в ней должно возникнуть согласованное поведение элементов, Она будет обладать асимптотически устойчивым состоянием равновесия, соответствующим равновесию по Нэшу игровой задачи. Наоборот, в случае сложных “патологических” режимов равновесие будет асимптотически неустойчивым. Внутри области гомеостаза его может окружать, например, асимптотически устойчивый предельный цикл. В этих терминах процессу формирования целостных форм поведения биоценоза соответствует сжатие предельного цикла с последующей обратной бифуркацией Хопфа. Это соответствует принципу наименьшего взаимодействия по Цетлину [2] - в случае реализации целостного

поведения ни энергетические, ни внутренние ресурсы биоценоза не затрачиваются на поисковую процедуру (3) или (4). Происходит быстрое установление равновесного исхода взаимодействия. В энергозатратных режимах этот принцип может нарушаться и экосистема, истощая свои ресурсы, будет долго участвовать в динамическом поисковом процессе.

Пусть имеются, к примеру, две популяции, каждая из которых характеризуется однородным динамическим поведением.

Переход к энергозатратному, “патологическому” процессу исходя из изложенных представлений может быть инициирован несколькими способами:

1. Отдалением системы от оптимального состояния внешним воздействием. Таким образом, переходим из точки 3 к точке 1 на рис.1. Конфликт между участниками взаимодействия может быть приведен к обострению. Структурные и метаболические ресурсы будут истощаться с возрастающей скоростью, что может привести к дезадаптации.

2. Параметрическим воздействием на один или оба элемента, изменяющим их функцию выигрыша. Устойчивость равновесия по Нэшу при этом может измениться в результате бифуркации.

Остановимся на качественной оценке режимов первого (рис.1) и второго (рис.2) типов. Первый режим вполне соответствует концепции “взаимосодействия” элементов и блоков биосистемы [3]. Однако он является “опасным” - при параметрическом воздействии может произойти резкое сужение области устойчивости и дальнейшая потеря устойчивости по “опасной” схеме [4]. Оптимизирующие управляющие воздействия в рассматриваемой терминологии могут приводить к увеличению области асимптотической устойчивости, при этом резкое внешнее воздействие может в дальнейшем привести к появлению энергозатратных процессов. Второй режим связан с избыточной затратой ресурсов, но этот избыток может быть невелик при низкой амплитуде колебаний. Частичное улучшение состояния биоценоза в рассматриваемом

случае связано с уменьшением амплитуды колебаний и приближением траектории к равновесию.

Оптимальным следует считать первый режим при значительном объеме притягивающей области (бассейна аттрактора). Следует отметить, что реализация неблагоприятных по затратам энергии и ресурсов динамических режимов в экосистемах за счет несогласованного приближения к равновесию, конфликтное без возможности установления равновесия ввиду его неустойчивости (метафорически - “война”) имеет общесистемный характер и может быть использован при моделировании конфликтных процессов в биологических, экологических и социальных системах. Так, при моделировании процессов в многоклеточных организмах он позволяет дать интерпретацию ряду патологических состояний. Методы теоретико-игрового моделирования представляются полезным для изучения поведения экосистем вблизи порога адаптации и переходу к дезадаптации.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Мулен Э. Теория игр с примерами из математической экономики. – М. : Мир, 1983. – 198 с.
2. Цетлин М. Л. Исследование по теории автоматов и моделированию биологических систем. – М. : Наука, 1969. – 237 с.
3. Анохин П. К. Философские аспекты теории функциональных систем. – М. : Наука, 1978. – 400 с.
4. Баутин Н. Н. Поведение динамических систем вблизи границ области устойчивости. – М. : Наука, 1984. – 176 с.

ПРОФІЛАКТИКА СКОЛІОЗУ У ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Косілова Ольга Юріївна

асистент кафедри гігієни та екології № 1

Смолін Іван Олександрович

Студент

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Анотація: Запобігання розвитку сколіозу у дітей шкільного віку є запорукою здорової та сильної спини у дитини. Нажаль проблема сколіозу була і буде завжди, тому цій проблемі повинна приділятися певна увага. В наш час розвиток технологій методів профілактики та лікування сколіозу дає певні результати.

Ключові слова: сколіоз, хребет, профілактика, дитина, корсет.

Порушення постави і сколіоз хребта у дитини – це одна з найактуальніших проблем сучасних батьків. На сьогоднішній день діти знаходяться в сидячому положенні більшу частину свого часу: шкільні та післяшкільні заняття, домашні завдання, додаткові заняття (хобі), сидіння за комп'ютером. Безслідно, довготривале сидяче положення пройти не може, тому починається неправильний розвиток м'язів, кісток хребта, а далі порушення постави і викривлення хребта. Таким чином у дітей шкільного віку (і не тільки), розвивається сколіоз.

Сколіозом називається захворювання опорно-рухового апарата, що характеризується викривленням хребта у фронтальній площині з розворотом хребців навколо своєї вертикальної осі.

Серед дітей шкільного віку найбільш поширеною причиною сколіозу є неправильна постава, що сприяє викривленню хребта. Іноді фахівці пов'язують

виникнення сколіозу з порушеннями обмінних процесів в сполучних тканинах. Як правило, сколіоз розвивається до 16 - 18 років. Це відбувається внаслідок інтенсивного росту дитини в цей період. Тому для попередження розвитку сколіозу у школярів ВОЗ пропонує використовувати спеціальні стільці та парти які сприяють рівній поставі, регулярні 5 хвилинні розминки щоб м'язи були у тонусі[1].

До профілактики першого ступеня сколіозу відносять індивідуально підібраний курс фізичних вправ для зміцнення м'язового каркаса, що б розвивати м'язи рівномірно і правильно, таким чином вони (м'язи) зміцнюють поставу і тримають хребет у правильному положенні, або його вирівнюють. У випадках коли сколіоз переріс у другу ступінь лікар виписує **носіння корсета**, спеціальний жорсткий жилет, який фіксує тулуб. Корсет лише зупиняє подальше викривлення хребта, але ні як не лікує. Для найбільшого ефекту корсет потрібно носити цілодобово, знімати його можна, коли дитина спить та займається фізичними вправами. Корсет знімається коли ріст дитини зупиняється[2].

Зазвичай у дітей протікає сколіоз у легкій формі. Ті, хто не приділяв увагу сколіозу у ранніх формах, швидше за все будуть звертатися до лікаря з хронічними болями в спині, в деяких випадках при важких формах можуть бути серйозні ускладнення – серце і легені буде здавлювати грудна клітка, що безпосередньо буде впливати на дихання и серцеву діяльність. Виявити сколіоз може лікар, він оцінить стан грудної клітини та спини, перевірить рефлекси.

Тож, на підставі всього вище сказаного, можна зробити висновок, що основним видом профілактики шкільного сколіозу є фізичні навантаження. Вони підсилюють захисні властивості імунної системи організму до простудних та інфекційних захворювань, попереджають порушення або захворювання опорно-рухового апарату. Фізичні вправи позитивно впливають на організм в цілому, тому дитині необхідно вести здоровий спосіб життя, дотримуватися режиму праці та відпочинку, бути фізично активним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта. Сколиоз в младшем школьном возрасте. Кузнецова В.М. Кудяшева А.Н. 20077.
2. URL: <https://patenton.ru/patent/RU2309776C2>

УДК: 616.12.-009.72-07-085

ПОКАЗНИКИ ВАРІАБЕЛЬНОСТІ СЕРЦЕВОГО РИМУ У ХВОРИХ НА АРТЕРІАЛЬНУ ГІПЕРТЕНЗІЮ І ЇХ ПІД ВПЛИВОМ ТЕЛМІСАРТАНУ.

Кошля Володимир Іванович

доктор медичних наук, професор

Запорізька медична академія післядипломної освіти

м.Запоріжжя, Україна

Склярова Наталія Павлівна

к.мед.н, асистент

Запорізький державний медичний університет

Вступ. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Як показують дані проспективних досліджень, артеріальна гіпертензія (АГ) є одним з найбільш масових захворювань сучасності, які у більшості країн світу мають тенденцію до зростання, омолодження та поширення на різні категорії населення.

Артеріальна гіпертензія є одним із основних факторів ризику серцево-судинних подій. За даними ряду авторів, смертність від кардіоваскулярної патології зростає пропорційно підвищенню рівня артеріального тиску (АТ). Існують дані, що 2012 р. у світі зареєстровано понад 11 млн (29,9%) чоловік дорослого населення, хворих на АГ. Згідно з іншими джерелами, таких пацієнтів нараховується близько 36%. У останні роки у наукових та клінічних дослідженнях виросла цікавість до використання показників варіабельності серцевого ритму (ВСР) як інтегрального показника, що характеризує ризик розвитку ускладнень АГ та особливості впливу вегетативної нервової системи, оскільки зміни її тону не тільки несприятливо впливають на перебіг захворювання, але і підвищує ризик летальних наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати багатьох епідеміологічних досліджень відмічають, що збільшення частоти серцевих скорочень (ЧСС)

асоціюється як з рівнем артеріального тиску (АТ), так і активністю вегетативної нервової системи. Таким чином, зменшення ЧСС є важливою задачею лікування хворих на АГ особливо в амбулаторних умовах. У зв'язку з цим застосування бісопрололу і телмісартану, які за рахунок специфічної блокади зменшують активність симпатико-адреналової та ренін-ангіотензинової системи, а також знижують рівень ангіотензину II та АТ і є препаратом вибору. Однак, вплив телмісартану на варіабельність серцевого ритму у хворих на АГ вивчений недостатньо [7,8].

Мета роботи. Постановка завдання: головною метою дослідження було вивчення впливу телмісартану на варіабельність серцевого ритму у хворих на АГ I та II ступеня.

Матеріал та методи дослідження. Було обстежено 35 хворих на артеріальну гіпертензію I та II ступеня віком від 43 до 62 років, чоловіків 18, жінок 17. Телмісартан призначався при АГ I ступеня у дозі 20 мг на добу, а при АГ II ступеня – у дозі 40 мг на добу у поєднанні з бісопрололом 10 мг на добу.

Встановлення діагнозу артеріальної гіпертензії і визначення її ступеня (згідно до класифікації World Health Organization International Society of Hypertension Guidelines for the Management of Hypertension) проводилось за даними клінічних, інструментальних та ряду біохімічних досліджень. Вимір АТ проводився згідно з рекомендаціями ВООЗ.

Дослідження варіабельності серцевого ритму проводили згідно рекомендацій, які були ухвалені Робочою групою Європейського товариства кардіологів по вивченню по даних статистичного та спектрального аналізу показників кардіоритмограми, зареєстрованих на системі “HRV” (“Сольвейг”, Україна). Контрольну групу склали з 28 практично здорових осіб відповідної статі та віку. Пацієнти проходили обстеження до початку лікування та через 6 місяців амбулаторного лікування телмісартаном і бісопрололом.

Статистична обробка отриманих даних проводилась по стандартних програмах на персональному комп'ютері з використанням пакету прикладних програм «Statistica» for Windows 6.0» (№ ліцензії AXXR712D833214FAN5).

Розраховували параметри нормального розподілення: середні вибірки (M), середнє квадратичне відхилення (σ), середню похибку середньої арифметичної (m) та t - критерій Ст'юдента. При співвідношенні $t < t$ критичного для заданого рівня значимості ($\alpha=0,05$) по таблиці квантими t – розподілення визначається достовірність розбіжностей.

Результати та їх обговорення. Проведені дослідження показали, що на тлі курсового лікування ЧСС в обох групах хворих у порівнянні з даними до лікування достовірно знижувалась. При цьому відмічалось, що достовірно зменшувалась і кількість ангінозних приступів: АГ I ступеня - на 32,9% ($p<0,001$), АГ II ступеня – 36,8% ($p<0,001$).

Водночас відмічалось, що терапія телмісартаном і бісопрололом сприяла позитивній динаміці з боку часових показників ВСР (табл.1). Так, початково знижений показник SDNN, який характеризує ВСР уцілому, у хворих обох груп на тлі амбулаторного лікування достовірно зростав (1-а група – на 27,4%,

Таблиця 1.

Зміни ВСР в процесі амбулаторного лікування хворих на АГ I і II ступеня.

Показники	Здорові	АГ I ступеня (1-а група)		АГ II ступеня (2-а група)	
		До лікування	Після лікування	До лікування	Після лікування
АГ (мм рт.ст.)	121,3/82,4	155,6/94,1	131,6/85,2	174,9/95,8	140,2/88,4
SDNN (мс)	140,6±1,1	102,7±4,9*	130,8±3,7**	87,2±3,0*	116,9±4,1**
SDANN (мс)	127,0±1,0	84,5±2,6*	110,3±3,1**	72,5±2,6*	92,4±3,5**
RMSSD (мс)	27,8±0,6	22,5±1,2*	26,9±1,0**	16,1±1,3*	22,8±1,2**
pNN50 (%)	11,6±0,4	9,3±0,6*	11,2±0,5	8,1±0,6*	10,8±0,5**
TINN (мс)	34,6±0,7	24,5±1,0*	32,6±1,2**	17,0±0,5*	27,4±1,2**
VLF (мс ²)	1645,4±16,2	1098±18,1	1489±21,3	772±10,3*	1282±24,28
LF (мс ²)	1184,6±22,6	1367,7±14,5	1228,6±13,2	1530,9±18,4	1315,4±20,4
LF norm (%)	54,3±1,0	61,5±2,0	54,8±2,3	72,9±2,3*	60,5±2,9**
HF (мс ²)	967,2±13,8	652,3±8,9*	825,6±10,2	608,4±5,9*	816,3±12,5
HF norm (%)	31,9±0,4	28,5±1,0	31,6±1,1	25,9±1,0*	28,5±1,2*
LF/ HF	1,2±0,1	2,1±0,1*	1,5±0,2*	2,5±0,2*	1,6±0,1*
TP (мс ²)	3809,0±21,9	2239,8±24,7*	2858,7±92,6	1523,8±28,0*	2182,6±28,2

Примітка: * - розбіжності достовірні ($p < 0,05$ - $0,001$) відносно до даних контрольної групи здорових; ** - розбіжності достовірні ($p < 0,05$ - $0,001$) відносно до даних до лікування.

$p < 0,001$; 2-а група – на 34,1 %, $p < 0,001$). Також відмічалось і достовірне збільшення показника SDANN, який характеризує низькочастотну компоненту (1-а група – на 30,5%, $p < 0,001$; 2-а група – на 27,4 %, $p < 0,001$).

Дослідження часових показників, які характеризують активність парасимпатичного відділу вегетативної нервової системи у відношенні серцевої діяльності свідчили, що RMSSD, який був знижений відносно контролю до початку лікування (у хворих з АГ I ступеня - на 19,1%, $p < 0,001$; у хворих з АГ II ступеня – на 18,0%, $p < 0,001$), після курсу амбулаторного лікування даний показник зростав у 1-й групі на 19,6 %, $p < 0,01$ і на 41,6%, $p < 0,001$ у 2-й групі.

Аналіз ВСР також показав, що рівень $rNN50\%$ у обох групах обстежених осіб після курсу лікування збільшувався, що становило для хворих 1-ї групи – на 20,4%, $p < 0,02$ і для хворих 2-ї групи – 33,3%, $p < 0,001$.

Дослідження змін триангулярного індекса (TINN метод), який рекомендований Європейською асоціацією кардіологів та Північно-Американською асоціацією по стимуляції і електрофізіології і відображає загальну ВСР та прямопропорційний парасимпатичній активності свідчило, що вихідні його дані прогресивно знижувались з наростанням ступеня АГ (I ступінь – на 29,2%, $p < 0,001$; II ступінь – на 50,9%, $p < 0,001$), а під впливом амбулаторного лікування івабрадином достовірно зростали (1-а група – на 33,1 %, $p < 0,001$; II група – на 61,1%, $p < 0,001$) відносно даних до лікування.

Спектральний аналіз ВСР також показав, що потужність спектру низьких частот (LF та LFn), яка характеризує активність симпатичного відділу вегетативної нервової системи, у хворих з АГ I та II ступеня на тлі лікування бісопрололом і телмісартаном мала тенденцію до зниження, а потужність спектру високих частот (HF та HFn), яка характеризує активність парасимпатичного відділу вегетативної нервової системи – зростала. При цьому

також відмічалось і збільшення показника дуже низькочастотних коливань (VLF - very low frequency) – діапазон частот – 0,003 – 0,04 Гц. Припускається, що на даний показник впливають такі фізіологічні фактори, як ренін-ангіотензин-альдостеронова система, концентрація катехоламінів у плазмі та ін. Водночас показник LF/HF, який характеризує баланс між активністю симпатичного і парасимпатичного відділів вегетативної нервової системи, у хворих на СН під впливом лікування у обох групах достовірно зменшувався, що свідчило про зниження впливу симпатичної ланки вегетативної нервової системи на діяльність серця і рівень АТ.

Таким чином, лікування хворих на АГ I та II ступеня бісопрололом і телмісартаном супроводжувалось істотним зниженням активності симпатичного відділу вегетативної нервової системи, що свідчило про позитивну корекцію вегетативного дисбалансу та про підвищення активності парасимпатичного її відділу і, що як наслідок, супроводжувалось істотним антиангінальним ефектом та підвищенням толерантності до фізичного навантаження.

Висновки.

Включення бісопрололу і телмісартану у комплексну терапію хворих на АГ I і II ступеня. сприяє нормалізації АТ та зменшує активність симпатичного відділу вегетативної нервової системи, що істотно підвищує ефективність лікування АГ та толерантність до фізичного навантаження.

Перспективи подальших наукових досліджень. Для подальших розвідок особливостей впливу лікування необхідно вивчення його впливу на стан системної гемодинаміки.

Ключові слова: артеріальна гіпертензія, варіабельність серцевого ритму, телмісартан, бісопролол

Резюме.

Актуальність дослідження варіабельності серцевого ритму у хворих на АГ обмовлена високим ризиком розвитку ускладнень АГ та особливостями впливу вегетативної нервової системи, оскільки зміни її тону не тільки

несприятливо впливають на перебіг захворювання, але і підвищують ризик летальних наслідків.

З метою підвищення ефективності лікування телмісартаном і бісопрололом хворих на АГ у 35 хворих на артеріальну гіпертензію I та II ступеня в амбулаторних умовах було проведено дослідження варіабельності серцевого ритму загальноприйнятими методами.

Встановлено, що у хворих на АГ I та II ступеня лікування бісопрололом і телмісартаном супроводжувалось істотним зниженням активності симпатичного відділу вегетативної нервової системи, що свідчило про позитивну корекцію вегетативного дисбалансу та про підвищення активності парасимпатичного її відділу і, як наслідок, супроводжувалось істотним зниженням потужності спектру низьких частот симпатичного відділу вегетативної нервової системи у відношенні серцевої діяльності та підтверджувалось показником LF/HF, що також свідчило про зниження впливу симпатичної ланки вегетативної нервової системи на діяльність серця і рівень АТ.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЛОДІВ ІЗ РІЗНИХ ЗЛАКІВ

Кошова Валентина Миколаївна

к.т.н., професор

Харевич Яна Миколаївна

студентка ТБ-4-8

Коберніцька Аліна Олександрівна

аспірант

Національний університет харчових технологій,

м. Київ, Україна

Анотація. У даній статті розглянуто солодові властивості різних злакових культур таких як, ячмінь ярий пивоварний сорту «Себастьян», ячмінь озимим сорту «Казанова», необрушена гречка сорту «Крупинка», плівчастий овес сорту «Скакун», тритікале та кукурудза. Також проведена фізико-хімічна та органолептична оцінка зерна і отриманого солоду.

Ключові слова. Солод, пивоварні властивості, екстрактивність, озимий ячмінь, гречка, пшениця яра м'яка, плівчастий овес, тритікале.

Для виробництва пива основною сировиною є світлий пивоварний солод та різні види карамельного, темного та паленого солодів. За останні роки, задля розширення асортименту, в пивоварінні використовують солоди, які стали виробляти із різних зернових злаків [1, 2]: пшениця, овес, озимий ячмінь, кукурудза, гречка, тритікале та інші злаки. Наприклад, такі зернові злаки як, кукурудза та пшениця володіють найбільшими потенціалом для солодового виробництва, вони є високоекстрактивною сировиною за даними Леонович Н.В., вміст екстракту у кукурудзі від 76 до 81 %, у пшениці – 77 – 81,5 % [1] в перерахунку на суху речовину.

Білок у зерні кукурудзи в основному складається із проламіну (зеїн), який відрізняється від проламіну інших злакових культур тим, що для його розчинення необхідно використовувати 90 – 95 % етиловий спирт. Важливою особливістю білкових речовин кукурудзи є те, що вони ніколи не утворюють клейковину. Також в кукурудзі відсутні β -глобулін, який відіграє значну роль в утворенні помутнінь пива.

Гречка за поживною цінністю і врожайністю перевищує пшеницю, жито і тритікале, а за стійкістю до несприятливих природно-кліматичних умов – ячмінь. Необрушена гречка краще підходить для солододорощення, через її поступове набухання і, як результат, поліпшення якості отриманого солоду. У такого солоду також знижуються втрати при солододорощення, а також поліпшувалась фільтраційна здатність затору [3].

Овес більш молода культура, аніж пшениця і ячмінь, це так звана вторинна культура, тобто рослина, яка увійшла до культурних із бур'янів. Це дуже цінна культура. В Україні з зерна вівса виробляють борошно, муку, пластівці та толокно. Останнім часом із нього почали виготовляти солод, який використовується для приготування пива, хлібного квасу та полісолодових екстрактів.

Серед злакових культур найвищу біологічну цінність мають білки вівса, гречки та кукурудзи, а найнижчою – пшениці [4].

Останнім часом селекціонерами виведені та районовані новий вид зернової культури – тритікале – гібрид пшениці і жита, який значно дешевше від інших видів злакових культур [5]. Світове виробництво перспективної культури на сьогодні складає більше чим 4 млн. га. Найбільше її вирощують (з середини 1980-х років) у Польщі, Білорусі, Литві, Австралії, Китаї. Вміст крохмалю у тритікале подібний до пшениці і краще піддається дії ферментів.

Для проведення досліджень перед приготуванням солоду був проведений аналіз фізико-хімічних показників усіх дослідних злакових зразків. Усі показники визначались згідно загальноприйнятих методиках [6] отримані данні наведені в таблиці 1.

Таблиця 1**Фізико-хімічні показники різних злаків в перерахунку на суху речовину**

Злаки	Вологість, %	Білок, мг/100 г	Крохмаль, мг/100 г	Ліпиди, мг/100г	Некрохмальні поліцукри, мг/100г	
					Пентозани	Клітковина
Ярий пивоварний ячмінь «Себастьян»	13,0	12,5	62,5	2,0	7,5	4,3
Озимий пивоварний ячмінь «Казанова»	14,0	11,0	65,8	2,5	6,7	5,0
Необрушена гречка	10,0	11,0	60,0	2,8	3,7	10,8
Плівчастий овес	14,0	13,8	46,0	6,0	11,0	10,0
Тритікале	12,0	14,0	65,0	1,8	6,2	3,1
Пшениця яра, м'яка	13,0	13,0	67,5	2,0	6,0	2,3
Кукурудза	14,0	12,5	67,0	5,5	7,2	5,8

Солод із обраних злакових культур готували наступним способом: очищене зерно мили, дезінфікували та замочували повітряно-зрошувальним способом при температурі замочної води 16 та 18 °С. Тривалість замочування визначалась появою зерна яке «наклюнулось». Солододороження отриманих злаків проводилось також при температурі 16 і 18 °С. тривалість пророщування біла різною від 5 до 10 діб, в залежності від виду злаків. У всіх дослідних зразках визначались фізико-хімічні показники, згідно загальноприйнятих методиках [6] отримані данні наведені в таблиці 2 .

Таблиця 2**Фізико-хімічні показники різних солодів**

Солод	Вологість, %	Екстрактивність, %	Кольорність, см ³ розчину йоду концентрацією 0,1 моль/дм ³ на 100 см ³ води	Кислотність, см ³ розчину гідроксиду натрію концентрацією 1 моль/дм ³ на 100 см ³ сусла
Ярий пивоварний ячмінь «Себастьян»	4,2	85,9	0,1	1,0
Озимий пивоварний ячмінь «Казанова»	4,0	83,5	0,12	1,0
Необрушена гречка	4,2	63,0	0,25	0,8
Плівчастий овес	4,1	77,1	0,6	0,9
Тритікале	5,2	84,3	0,9	9,5
Пшениця яра, м'яка	5,9	84,9	0,7	1,5
Кукурудза	4,2	68,0	0,6	2,0

Аналізуючи вище отримані данні, можна робити висновки, що солод з проаналізованих злакових культур може використовуватись для пивоваріння. Але при цьому потрібно обов'язково брати до уваги, що при готуванні затору, додавання солодів може збільшувати в'язкість сусла, що дещо ускладнює процес приготування пива.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баланов П.Е., Смотраева И.В. Технология солода: Учеб.-метод. пособие. СПб.: НИУ ИТМО; ИХиБТ, 2014. 82 с.
2. Федоренко Б.Н. Инженерия пивоваренного солода: Учеб.-справ. пособие. – СПб.: Профессия, 2004.
3. Домарецький, В.А. Технологія екстрактів, концентратів та напоїв із рослинної сировини: підручник [Текст] / Домарецький В. А., Прибильський В.Л., Михайлов М.Г. – К.: – Вінниця: Нова Книга, 2005. – 408 с.
4. . Кунце В., Мит Г. Технология солода и пива. – СПб.: Профессия, 2000.
5. Василюк І.М., Калашникова А.М. Хімія і технологія солода і пива. – СПб.: СПбГУНиПТ, 2003.
6. Мелет'єв, А.Є. Технохімічний контроль виробництва солоду, пива і безалкогольних напоїв [Текст] / А.Є. Мелет'єв, С.Р. Тодосійчук, В.М. Кошова – К.: Нова книга, 2007. – 385 с.

УДК 378.147

ОГЛЯД ТЕХНОЛОГІЇ API VULCAN ЯК ІНСТРУМЕНТУ РОЗРОБЛЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР

Куник Неля Вікторівна

Студент

Родіонов Павло Юрійович

к.е.н., старший викладач

НТУУ «КПІ» імені Ігоря Сікорського

М. Київ, Україна

Анотація. У роботі розглядаються можливості API Vulcan в контексті роботи з комп'ютерною графікою та розробкою відеоігор. Визначено особливості використання даних інструментів. Проаналізовано можливість практичного застосування Vulcan в контексті програмування відеоігор.

Ключові слова комп'ютерна графіка, Vulcan, відеопроцесор, продуктивність, відеоігри.

Метою роботи є проаналізувати основні можливості та особливості використання Vulkan, що є новою прогресивною версією API та розкрити найбільш важливі відмінності даної технології, а також розглянути основні характеристики специфікації Vulkan відносно користувача та розробника.

Робота буде корисною як для спеціалістів в галузі комп'ютерної графіки, так і для розробників додатків та їх користувачів, адже представники будь-якої з цих груп неодмінно постають перед питанням вибору API.

В березні 2015 року Khronos Group анонсував перспективний API Vulkan, що мав замінити OpenGL. Чотири роки дана технологія активно розвивалася та вдосконалювалася, створювалися нові додатки й тепер уже існує можливість порівняти дані інструменти спираючись на реальний досвід їх використання.

Vulkan — це нове API низького рівня для створення 3D додатків й не тільки. Його розробило Khronos Group, як і його попередника — OpenGL. Значний внесок у створення специфікації зробили такі компанії як AMD, Microsoft, Apple, Google, Sony. API Vulkan підтримується розробками від таких компаній як NVidia, Intel, Qualcomm, Imagination Technologies, ARM.

Серед переваг, які надає Vulkan, можна виокремити наступні:

- API є кросплатформеним, тобто використовується як на мобільних пристроях, так і на комп'ютерах з різними операційними системами;
- головною перевагою API низького рівня (Vulkan) є прямий доступ до апаратних ресурсів процесора, що забезпечує можливість розподілу навантаження центрального процесору серед кількох його ядер й підвищення швидкості обробки ними викликів відрисовування;
- збільшення fps забезпечує більший ступінь реалізму;
- API не потребує особливої підтримки з боку відеокарт: щоб почати його використовувати достатньо лише оновити драйвер;
- стабільна робота;
- список відеопроекторів, що підтримують сучасні ігри, розширюється. тобто, деякі графічні карти минулих поколінь тепер можуть гарантувати високу кадрову частоту;
- Vulkan дозволяє додавати більше деталей і спецефектів в ігри, зберігаючи їх відмінну продуктивність.

Серед особливостей роботи API Vulkan, на які слід звернути увагу, можна виділити наступні. Так, подекуди як недолік може розглядатися об'єднання декількох фізичних процесорів в один віртуальний пристрій та необхідність використовувати один графічний драйвер, і як наслідок відеокарти тільки від одного виробника.

Також слід звернути увагу на менший рівень абстракції, що означає те, що Vulkan може бути більш чутливим до відмінностей в базовому обладнанні графічного процесора, що знижує продуктивність, оскільки драйвери не можуть допомогти приховати відмінності в обладнанні. Слід зазначити, що

Vulkan менш сумісний із застарілим обладнанням і може бути менш ефективним на настільних ПК. Оскільки це відносно новий продукт, він не користується тією ж підтримкою, що і інші API, і деякі сценарії можуть призвести до ускладнення коду.

Вважається, що при використанні Vulkan вимагає більшого обслуговування і більш високого рівня відповідальності, щоб гарантувати, що все працює коректно та правильно.

З точки зору навчання роботі з Vulkan та вхідного бар'єру для роботи з ним, слід прийняти до уваги той факт для розробки на Vulkan потрібно знати всі тонкощі технічного забезпечення, досліджувати, вигадувати нові функції для сучасних архітектур з нуля, хоча вони вже розроблені в OpenGL, але для більш старої версії технічного забезпечення.

Проаналізувавши вище сказане, можна дійти висновку, що технологія Vulkan має значний ряд важливих для розробників переваг. У свою чергу, можливою є поступова заміна OpenGL на Vulkan, так як даний інструмент може давати більше можливостей для розробників

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Neil Trevett (February 16, 2016). The Vulkan Graphics API Is Here—and Your NVIDIA GPU Is Ready. Retrieved from <https://blogs.nvidia.com/blog/2016/02/16/vulkan-graphics-api/>
2. Tobias Hector (09 MARCH 2016). Tiling positive or how Vulkan maps to PowerVR GPUs. Retrieved from <https://www.imgtec.com/blog/tiling-positive-or-how-vulkan-maps-to-powervr-gpus/>
3. Robert Duffy (JULY 11, 2016). DOOM – VULKAN SUPPORT NOW LIVE. Retrieved from <https://bethesda.net/en/article/1By8XypnlaCqmmIWqAcOgm/doom-v-igre-poyavilas-podderzhka-vulkan-api>
4. Андрей Белокриницкий (12.07.2016). Переход с OpenGL на Vulkan ускоряет DOOM на 20%. Retrieved from <https://itc.ua/blogs/perehod-s-opengl-na-vulkan-uskoryaet-doom-na-20/>

5. Robert Hallock (16.02.2016). Radeon GPUs are ready for the Vulkan graphics API. Retrieved from <https://community.amd.com/community/gaming/blog/2016/02/16/radeon-gpus-are-ready-for-the-vulkan-graphics-api>
6. WitcherSanek (2016). *Официальный выход API Vulkan*. Retrieved from https://pikabu.ru/story/ofitsialnyiy_vyikhod_api_vulkan_4003698

УДК 336.531.2:338

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ ГАЛУЗІ АПК УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Кушнір Світлана Олександрівна

к.э.н., доцент

Махмуд Карина Мухаммед

Студентка

Запорізького Національного Університету

м.Запоріжжя Україна

Анотація. Інвестиційний клімат в аграрному секторі визначає широкий потенціал і можливості забезпечення конкурентоспроможності продукції та галузі загалом. Аналіз інвестиційного клімату в цілому показав, що незважаючи на посилення негативних чинників виробництво продукції сільського господарства поки що залишається достатньо інвестиційно привабливим та держава сьогодні має приділити увагу галузі, вибудувати довгострокову стратегію та почати здійснювати дієві кроки.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, аграрний сектор, сільське господарство.

Дослідженням інвестиційної привабливості сільського господарства як галузі виробництва займаються багато вчених, серед них В. Готра [1], Ю.О. Прус [2], Є. В. Савельєв [3], Н.І. Патика [4].

Інвестиційний клімат – це сукупність економічних, політичних, фінансових умов, що впливають на приплив не тільки зовнішніх, а й внутрішніх інвестицій. Оцінка інвестиційного клімату в АПК проводиться на підставі опитувань господарюючих суб'єктів і інвесторів, що дозволяє на якісному рівні виявити проблеми залучення інвестицій в розвиток галузі і визначити стан інституційного середовища. Структура інвестицій в сільське господарство

(табл. 1) показує, що найменше вкладень відбувається в лісове та рибне господарства. А це, до речі, досить перспективні галузі АПК. Інвесторам варто придивитись до цих галузей більш прискіпливо.

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності в АПК за 2010-2019 роки (тис. грн.) [5]

Галузь	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	приросту 2019 до 2018	Структура, %
Сільське господарство, лісове та рибне господарство, в т.ч.	1888 3,7	1858 7,4	18795, 7	3015 4,7	5048 4,0	6424 3,3	6610 4,1	5525 4,2	90	9,4
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	1856 4,2	1817 5,0	18388, 1	2930 9,7	4966 0,0	6340 0,7	6505 9,4	5463 6,0	90,4	9,3
Лісове господарство та лісозаготівлі	281,4	383,4	381,0	788,5	777,1	768,9	980,3	569,4	60,7	0,1
Рибне господарство	38,1	29,0	26,6	56,5	46,9	73,7	64,4	48,8	75,9	0
Усього	2732 56,0	2498 73,4	21941 9,9	2731 16,4	3592 16,1	4484 61,5	5787 26,4	5844 48,6	115, 5	10 0

Інвестиційний клімат є непростим в Україні. Згідно індексів рейтингу легкості ведення бізнесу Україна хоч і повільно, але піднімається. При цьому вона не є пріоритетом для іноземних інвесторів як високоліквідний засіб вкладення капіталу. Наприклад, за показниками 2019 року Білорусь, Польща та Литва - входять до першої тридцятки рейтингу Doing Business Світового банку, а

Україна на 71 позиції [6].

Серед чинників, які мають негативний вплив на стан інвестиційного клімату АПК України, можна виділити:

- 1) скорочення бюджетних витрат в цілому на підтримку агровиробників, зважаючи на складні економічні умови, карантинні заходи тощо;
- 2) в умовах нестабільності в економіці країни агрокомпанії приділяють прерогативу інвестиціям у приріст оборотних активів, які хоча й приносять досить стрімкі вигоди, але звужують перспективи розвитку на довгостроковий період;
- 3) низка великих агроформувань країни через підвищений рівень ризиків виводять свої інвестиційні ресурси у більш безпечні для їх капіталу зони, що є досить не сприятливим фактором для розвитку АПК України.

Згідно даних статистики, іноземні інвестиції в агросектор країни надходять і мають динаміку зростання, оскільки ця галузь є досить прибутковою за рахунок досить родючого ґрунту, здатного на рекордні врожаї за умови культивуації за всіма стандартами і використання високотехнологічної збиральної техніки, а також наявності дешевої робочої сили і порівняно дешевої орендної плати за землю.

Відсутність якісної інвестиційної активності в Україні в галузь АПК обумовлено низкою факторів:

- 1) амортизаційні відрахування не забезпечують простого відтворення основного капіталу через недостатність амортизаційних фондів;
- 2) кошти виручені від реалізації продукції сільського господарства не забезпечують простого відтворення оборотного капіталу внаслідок розриву за часом між ціноутворенням, реалізацією і одержуваною виручкою за продукцію;
- 3) не всі бажаючі інвестори-резиденти України, в змозі отримати та погашати банківське кредитування [3] .

У зв'язку з перерахованими проблемами пропонуємо ряд напрямків, які покращать інвестиційний клімат АПК України (рис. 1).

Рис. 1 Напрямки інвестиційної політики АПК

Власна розробка автора

В умовах нестабільності, яка присутня в Україні в зв'язку з тотальним карантинном з приводу коронавірусу, покращити інвестиційний клімат в галузі АПК можливо при досить жорсткому державному контролі (проведення фінансової та кредитно-грошової політики), зокрема:

- 1) фінансова підтримка сільгоспвиробників, зважаючи на несприятливі кліматичні умови;
- 2) державне замовлення на види продукції, яка може вироблятися в Україні, але імпортується з-за кордону з метою стимулювання зростання обсягів виробництва сільгосппродукції;
- 3) забезпечення пріоритетності розвитку АПК;
- 4) підвищення якості продукції, з метою конкуренції на агровиробничих ринках;
- 5) стимулювання участі в державних програмах;
- 6) розширення системи страхування і гарантій інвестицій з боку держави [2].

Таким чином інвестиційна діяльність агробізнесу, який є одним з найважливіших чинників розвитку, в цілому є незадовільною та досить уповільнено розвивається.

Обсяги інвестицій в галузь АПК невеликі, а такі сфери, як лісове та рибне господарства взагалі практично не мають надходжень, що, зважаючи на щогорічні пожеги та величезні площі згарищ як ніколи потребують додаткового фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вікторія В. Готра. Сучасний стан, фактори забезпечення та напрями активізації інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства. *Актуальні проблеми економіки*. №6 (168), 2015. С. 114-120
2. Прус Ю.О. Інвестиційна діяльність в апк України. *«Молодий вчений»*. № 1.1 (41.1), січень, 2017 р. С. 68-72.
3. Савельєв Є. В. Пріоритети у реформуванні української економіки. *Економіка України*. 2015. № 5. С. 79–89.
4. Патица Н.І. Іноземні інвестиції в сільському господарстві України: сучасний стан та вплив на його розвиток. *Інвестиції: практика та досвід*. № 5/2018. С. 28-34.
5. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010-2018 роки.
URL:
https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_rik_u_e_bez.htm
6. Рейтинг лёгкости ведения бизнеса. URL:
https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%B9%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3_%D0%BB%D1%91%D0%B3%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8_%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F_%D0%B1%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%B0

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В СЕНСОРНИХ МЕРЕЖАХ

Кучеренко Анастасія Андріївна

Студентка

КПІ ім. Ігоря Сікорського

м. Київ, Україна

Анотація. Сенсорні радіомережі (СР) складаються з невеликих вузлів з інтегрованими функціями моніторингу зовнішнього середовища, обробки та передавання даних. Вузли СР мають обмежені енергетичні ресурси. Вузли мереж повинні адаптуватися до частих змін умов покриття, топології мережі та маршрутів передачі даних, інтенсивності трафіка та ефективно використовувати обмежені мережеві ресурси. Складність знаходження балансу між ефективністю енергозбереження та продуктивністю передачі інформаційних потоків вимагає розробки нових інтелектуальних методів енергозбереження в СР. Метою є проведення аналізу методів енергозбереження в сенсорних радіомережах, використовуючи структуру передачі даних від вузлів СР до адресата. Сенсорні радіомережі повинні відповідати наступним вимогам: децентралізоване функціонування, енергозберігання, великий час функціонування мережі, достатня пропускна здатність, малий час затримки передачі, мобільність, масштабування, адаптування до зміни щільності та кількості вузлів, протидія засобам радіоелектронної боротьби (РЕБ), передача неоднорідного и пріоритетного трафіка тощо.

Ключові слова. сенсорна радіомережа, енергозбереження, вузли, методи, підсистема

Складність знаходження балансу між ефективністю енергозберігання та продуктивністю передачі інформаційних потоків вимагає розробки ряду методів енергозбереження вузлів СР. Збір інформації сенсорною радіомережею здійснюється через один або декілька окремих

шлюзів, які в свою чергу передають інформацію адресату з використанням зовнішньої мережі зв'язку.

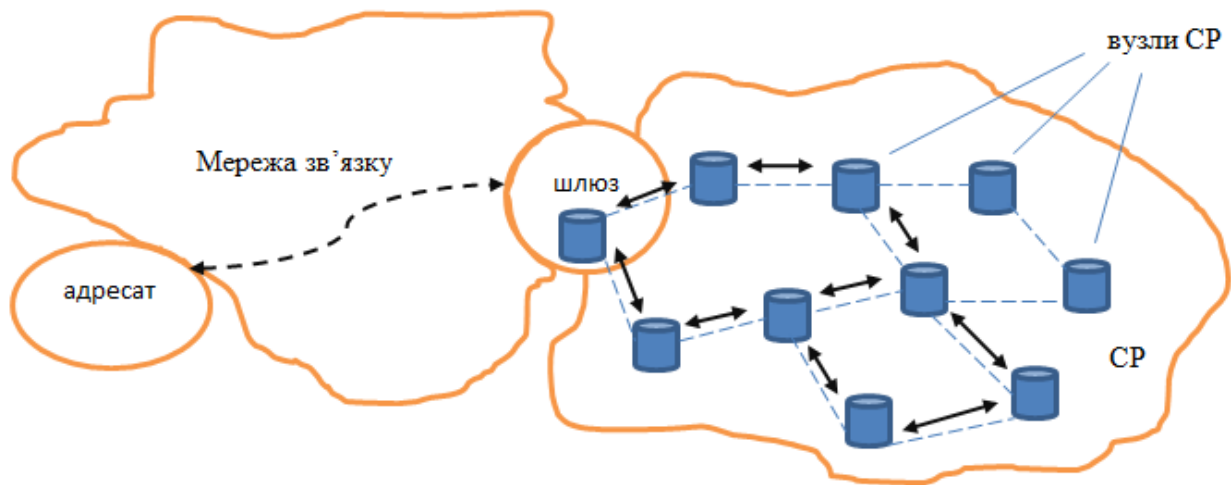

Рис 1. Структура передачі даних від вузлів SR до адресата

Склад підсистем окремого вузла SR містить: підсистему датчиків, підсистему обробки інформації, телекомунікаційну підсистему та підсистему електроживлення. В окремих випадках вузол SR може включати зовнішнє електроживлення (сонячну батарею тощо), підсистему руху (змінення положення вузла або орієнтації антени), підсистему визначення положення в просторі (відносно інших вузлів або глобального) тощо.

Загальні співвідношення енергоспоживання вузлів наступні :

- у телекомунікаційної підсистеми набагато більше споживання енергії ніж у підсистеми обробки інформації (передача 1 біта використовує кількість енергії, достатньої на проведення тисячі і більше операцій мікропроцесора);
- в режимі прийому та очікуванні прийому телекомунікаційна підсистема вузла використовує приблизно однакову кількість енергії, тому енергозбереження буде ефективне тільки при періодичному повному відключенні прийомопередавача;
- використання енергії вузлів суттєво залежить від режимів роботи підсистеми датчиків.

Зростанню енергоспоживання в SR також сприяють наступні фактори:

- колізії, які передбачають додаткові передачі пакетів;
- „підслуховування”, коли вузли приймають пакети, які їм не адресовані;

- витрати протоколів більш високого рівня на передачу службової інформації, які в БСМ можуть досягати 70 % глобального трафіка ;
- передача пакетів в час, коли вузол-адресат не готовий до прийому: при цьому здійснюються повторні передачі;
- розмір пакетів: з одного боку, при передачі пакетів малого розміру витрачається більше енергії на передачу службової інформації (заголовків пакетів тощо), з іншого – передача великих пакетів потребує більше енергії;
- флуктуації трафіка: різке збільшення глобального трафіку в мережі може призвести до значного збільшення кількості колізій.

Для зменшення енерговитрат вузлів необхідно використовувати комплекс методів енергозбереження. Провівши аналіз енергоспоживання в СР, всі методи енергозбереження можна поділи на такі напрямки:

- організацію режимів роботи вузлів (сон, прослуховування, передача) з періодичним відключенням прийомопередавачів;
- управління потужністю передач;
- зменшення обсягу передачі даних;
- використання мобільності вузлів.

1) Енергозберігаючі методи організації режимів роботи спрямовані на забезпечення зменшення споживання енергетичних ресурсів вузлів СР за рахунок періодичного відключення вузлів мережі або їх прийомопередавачів.

2) Енергозберігаючі методи управління потужністю передачі спрямовані на забезпечення зменшення споживання енергетичних ресурсів за рахунок зменшення потужності випромінювання антенами окремих вузлів СР.

3) Методи зменшення обсягу передачі даних поділяються на два класи. Методи першого класу дозволяють зменшити обсяг вже зібраної вузлами СР інформації для її подальшої передачі адресату. Методи другого класу дозволяють організувати енергоефективний збір даних.

4) Методи енергозбереження з використанням мобільності вузлів СР дозволяють зменшення кількості ретрансляцій повідомлень при переміщенні вузлів на місцевості.

Широке використання бездротових складових призводить до збільшення факторів, що впливають на ефективність маршрутів передавання даних. Проведено аналіз важливої проблеми БСМ – проблеми електроживлення вузлів. Аналіз методів енергозбереження вузлів СР показав, що для комплексів та засобів зв'язку та автоматизації ланки управління висувуються особливі вимоги зі стійкості, безпеки та прихованості. Більшість розглянутих в статті методів не відповідають вимогам. Тому актуальною є задача розробки нових методів енергозбереження та методик їх застосування в сенсорних радіомережах, які повинні забезпечувати зберігання енергетичних ресурсів вузлів та адаптуватись до умов функціонування мережі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міночкін А.І, Романюк В.А., Жук О.В. Перспективи розвитку тактичних сенсорних мереж // Збірник наукових праць № 4. – К.: ВІТІ НТУУ “КПІ”. – 2007. [С. 112 – 119.]
2. Миночкин А.И., Романюк В.А. Методы множественного доступа в мобильных радиосетях // Зв'язок. – 2004. – № 2. [С. 46 – 50.]
3. G. Anastasi, M. Conti, M. Di Francesco, A. Passarella, Energy Conservation in Wireless Sensor Networks: a Survey, Journal Ad Hoc Networks, Vol. 7 Issue 3, May, 2009.
4. G. Pottie, W. Kaiser, „Wireless Integrated Network Sensors, Communication of ACM”, Vol. 43, N. 5,[pp. 51 – 58], May 2000.
5. Y. Xu, J. Heidemann, D. Estrin, „Geography-informed Energy Conservation for Ad Hoc”, Proc. ACM MobiCom 2001, [pp. 70 – 84]. Rome, 2001.
6. M. Zorzi and R. R. Rao, „Geographic Random Forwarding (GeRaF) for Ad Hoc and Sensor Networks: Energy and Latency Performance”, IEEE Transactions Mobile Computing, Vol.2, No. 4, [Pp. 349 – 365], 2003.
7. B. Chen, K. Jamieson, H. Balakrishnan, R. Morris, „Span: An Energy-Efficient Coordination Algorithm for Topology Maintenance in Ad Hoc Wireless Networks”, ACM Wireless Networks, Vol. 8, N. 5, September 2002.

8. A. Cerpa, D. Estrin, „Ascent: Adaptive Self-Configuring Sensor Network Topologies”, Proc. IEEE INFOCOM 2002.
9. P. B. Godfrey, D. Ratajczak, „Naps: Scalable, Robust Topology Management in Wireless Ad Hoc Networks”, Proc. of the 3rd international Symposium on information Processing in Sensor Networks (IPSN '04), Berkeley, California, USA, April 26 – 27, 2004.
10. C. Schurgers, V. Tsiatsis, M. B. Srivastava, „STEM: Topology Management for Energy Efficient Sensor Networks”, IEEE Aerospace Conference '02, Big Sky, MT, March 10 – 15, 2002.
11. S. Madden, M. J. Franklin, J. M. Hellerstein, W. Hong, „TinyDB: an Acquisitional Query Processing System for Sensor Networks”, ACM Transactions on Database Systems, Volume: 30, Issue: 1, [Pages: 122 – 173], 2005.
12. P. Buonadonna, D. Gay, J. Hellerstein, W. Hong, S. Madden, „TASK: Sensor Network in a Box”, Proc. European Workshop on Sensor Networks (EWSN 2005), January 2005.
13. Y. Tseng, C. Hsu, T. Hsieh, „Power Saving Protocols for IEEE 802.11 Ad Hoc Networks“, Proc. IEEE Infocom 2002, New York (USA), June 2002.
14. Коваленко І.Г. Енергозберігаючі методи множинного доступу в безпроводних сенсорних мережах: збірник матеріалів V науково-технічної конференції „Пріоритетні напрямки розвитку телекомунікаційних систем та мереж спеціального призначення” / – К.: ВІТІ НТУУ „КПІ”, 2010. [С. 141 – 142.]
15. B. Yahya, J. Ben-Othman, „Towards a classification of energy aware MAC protocols for wireless sensor networks”, „Wireless Communications and Mobile Computing”, 2009, №9, [pp 1572 – 1607].

УДК 614.2

ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я У СВІТЛІ СУСПІЛЬНИХ НАУК

Лантух Алла Павлівна

к.ф.н., доцент

Остапенко Вікторія Миколаївна

к.мед. н., доцент

Харківський інститут медицини

та біомедичних наук

ПВНЗ «Київський медичний університет»

Лантух Ігор Валерійович

к.е.н., доцент

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Анотація: У статті розглядається проблема здоров'я з точки зору представників різних суспільних наук, таких як економіка, антропологія, психологія, психіатрія, соціологія, історія медицини.

Ключові слова: здоров'я, суспільні науки, соціологія медицини, чинники здоров'я, гіппократівська модель медицини.

В умовах сучасного світу з його екологічними катастрофами, економічними та політичними кризами, пандемією, соціокультурними трансформаціями стан суспільства стає визначальним чинником стану здоров'я індивіда. Вже давно доведено, що виникнення хвороб залежить не тільки від біологічних (генетична схильність, віруси та інше), але й від соціальних (економічних, культурних) чинників. За даними ВООЗ, сьогодні 55% захворювань зумовлені економічними причинами, 20% – екологічними, 15% – порушеннями в роботі медичних закладів і лише 10% – генетичною схильністю до захворювань. Це обумовлює комплексний підхід до визначення проблем здоров'я.

У цьому аспекті проблеми щодо здоров'я, в обговоренні котрих приймають участь соціологи, економісти, демографи, психологи, психіатри, медики, групуються навколо трьох основних тем [1]:

- 1) поняття здоров'я (так само, як і хвороби) не є абсолютним, а наповнюється різним змістом в залежності від конкретних соціальних умов;
- 2) стан здоров'я у даній популяції залежить від цілого ряду соціально-економічних чинників;
- 3) організація лікувально-профілактичних заходів у глобальних масштабах.

Представники суспільних наук саму активну приймають участь у розробці усіх цих тем в теоретичному, методологічному та емпіричному аспектах. Медики звертаються тому до цієї проблеми, бо розуміння більшої залежності здоров'я від соціально-економічних умов життя, ніж від досягнень медицини, все сильніше закріплюються у їх свідомості.

Так соціологи і демографи розглядають питання застосування демографічних методів у галузі охорони здоров'я. Наприклад, вчені Гарвардського університету аналізують дані про середню тривалість життя та смертності у США, а також їх часову динаміку. Ними було встановлено невинне зростання за останні 100 років середньої тривалості життя, що пов'язано, в першу чергу, із зниженням дитячої смертності; вона вища для жінок, ніж для чоловіків. Якщо на початку ХХ ст. тільки половину людей доживали до 60-річного віку, то у теперішній час для населення США ця цифра становить 98 % для жінок і 78 % для чоловіків. Але якщо повністю, наприклад, позбавитися такої хвороби як рак, то смертність могла б зменшитися на 17 %, а середня тривалість життя – зросла б у чоловіків із 69 до 83 років. Проте ці розрахунки абстрактні, бо вони не враховують збільшення смертності від інших вікових чинників, наприклад, від серцево-судинних хвороб, так що реальний приріст середньої тривалості життя з урахуванням усіх інших чинників склав би біля двох років. Вивчення причин смертності призводить, у свою чергу, до питання про ті межі (вочевидь, 75-80 років), до котрих може бути підвищена середня тривалість людського життя.

Також досліджується питання про вплив індустріалізації та економічного розвитку суспільства на стан здоров'я населення. У розвиваючих країнах основними проблемами є швидке зростання населення, особливо у містах, нестача житла та продуктів харчування, нерівномірний розподіл прибутків. Щодо розвинутих капіталістичних країн, то вони стикаються із проблемою економічної нестабільності, що породжує безробіття, а також із проблемою забруднення оточуючого середовища промисловими відходами. У цьому зв'язку з'ясовується, що економічний розвиток і динаміка смертності, наприклад, у першій половині ХХ ст. були пов'язані між собою зворотною залежністю: періоди економічного спаду, як правило, призводять до зростання показників смертності. Звичайно, це відбувається з деякою затримкою (від одного до п'яти років), причому раніше у групах старшого віку, а пізніше і в більш молодих вікових групах.

Антропологи теж залучають дані своєї науки для аналізу соціокультурних чинників, що визначають погляди на здоров'я та хворобу у різних суспільно-історичних умовах. Дослідження антропологів свідчать, що некоректно вважати оманними та забобонними будь-які не подільними сучасною медициною погляди і звичаї у галузі медицини та гігієни. В конкретних умовах деякі з них мають певний раціональний зміст. З іншого боку, у поглядах на природу хвороб сучасною цивілізованою людиною успадковане чимало від стародавніх забобонів та ритуалів.

Психологи та психіатри розглядають питання здоров'я під кутом зв'язку схильності до соматичних хвороб із чинниками психосоціального гатунку. Переживання внутрішніх конфліктів впливає на реакцію організму та його опору патогенним впливам. Основні психологічні чинники ризику пов'язані із психологічним стресом та із стилем життя даного індивіду, що відображує властивість його особистості.

Парадокс цивілізації полягає в тому, що паралельно із прогресом медицини, успіхами в боротьбі за продовження середньої тривалості людського життя відбувається інтенсифікація несприятливих психологічних чинників, що

породжується сучасним устроєм життя. Встановлений зв'язок психологічного стресу та певних рис характеру із схильністю до серцево-судинних хвороб і до хвороб виразки. До речі, якщо раніше це було встановлено для популяції в цілому, то зараз наука, користуючись психологічними тестами, наближається до можливості індивідуальних оцінок ступеню ризику.

Соціологія медицини теж вносить свій внесок у визначення здоров'я. Так соціологи Вісконсинського університету досліджували проблему, що стосується обсягу медичної допомоги у різних країнах і для різних груп населення. Так, періодичність звернення до лікаря у різних країнах значно варіюються, проте це не може бути пояснено демографічними різницями, а вимагає соціально-психологічної інтерпретації. Будь-які норми у цій галузі взагалі відносні: можна говорити про «достатність» медичної допомоги з точки зору лікарів, пацієнтів, представників різних соціальних груп, людей з особливими психологічними характеристиками тощо. За даними США, жінки у середньому частіше звертаються до лікарів, ніж чоловіки; цей показник вище у частини населення з високими прибутками, а також у молодшій та старшій віковій групі. Частіше звертаються до лікаря особи з психологічними проблемами: це може бути обґрунтовано тим, що соматичні розлади можуть бути психогенними за своєю природою, психологічний конфлікт може призводити до суб'єктивної переоцінки тяжкості симптомів або робить індивіда менш здатним справитися з ними без сторонньої допомоги; нарешті, звернення до лікаря може бути формою виявлення потреби, врешті неусвідомленою, в увазі і підтримці.

Представники історії медицини аналізують проблему, що полягає в наступному: яку роль знання в галузі соціальних наук визнані грати у медичній освіті і у медичній практиці? Як відомо, базу медичної освіти традиційно складають предмети природничого циклу (біологія, фізика, хімія). Але суто біологічний підхід до проблеми здоров'я та хвороби не вичерпують всієї її суті. Тому психологія, соціологія та антропологія повинні зайняти пристойне місце у підготовці майбутнього лікаря.

Як бачимо, проблема здоров'я не може визначатися суто медичними дисциплінами. Вона знаходиться на перехресті медичних і суспільних наук, які повинні співпрацювати в діалектичній єдності, обумовлюючи і доповнюючи один одного. Тільки у такому тандемі може вирішуватися проблема здоров'я, а це призведе до вибудови сучасної моделі медицини, яка є потребою сьогодення. Це обумовлено тим, що гіппократівська модель медицини не спрацьовує в сьогоденні. Причиною цього є: по-перше, лікарська терапія не має нічого спільного із законом саморегуляції організму; по-друге, гіппократівська модель заснована на локальному баченні людини, що виключає комплексний підхід, який довів свою актуальність і ефективність у сучасних умовах лікування; по-третє, гіппократівська модель не враховує суттєве погіршення стану навколишнього середовища, що призводить до забруднення внутрішнього організму. На цьому тлі введення ліків ще більше ослаблює імунні сили організму, а, отже, не допомагає його одужанню; по-четверте, з'явилася маса «соціальних» хвороб (цукровий діабет, СНІД, туберкульоз, анорексія, гіпертонія тощо), де причинами є стреси, незбалансоване харчування, погані житлові умови, низький рівень життя і т. ін. [2, с. 365].

Усе це вимагає від сучасної медицини певного переформатування, переорієнтації на нову модель, а саме на актуалізацію саморегулятивно-профілактичної функції охорони здоров'я, що потребує усвідомлення працівниками системи охорони здоров'я нових принципів надання медичних послуг та на більш широке розуміння самого поняття здоров'я. Це докорінно змінює формат взаємодії медицини і суспільства. Новий модус такої взаємодії вимагає лікування не хвороби, а всього організму людини; передбачає використовувати у процесі оздоровлення не тільки фактори оточуючого середовища, а й народну медицину; залучати до рівноправної участі у процесі лікування і лікаря, і пацієнта, а деяких випадках і родину; здійснювати навчання кожної людини, як бути здоровою, тобто опанування біологічних законів управління організмом і методів їхнього застосування. Сьогодні вже можна говорити про певні практичні кроки в реалізації цієї мети (мається на

увазі викладання в середній школі валеології; використання природного навколишнього середовища для лікування хвороб, наприклад, термальні джерела, соляні печери тощо).

Отже, проблема здоров'я вимагає поліфункціонального підходу, а це проблема не лише медиків, але й багатьох вчених, які досліджують проблему людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Assessing the contributions of the social sciences to health/ Ed. by Brenner M.H., Mooney A., Nagy Th.J. – Boulder (Col.): Westview press, 1980. - XVI, 216 p.
2. Іванова Т.В. План-конспект «Медицинская социология» // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук, праць. – Харків, 1999. – 406 с. – С. 363-367/

УДК 621.791:614.8

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ РИЗИКУ
ПРОФЕСІЙНОЇ ЗАХВОРЮВАНOSTІ ЗВАРНИКІВ**

Левченко Олег Григорович

д.т.н., професор

Полукаров Юрій Олексійович

к.т.н., доцент

Землянська Олена Василівна

ст. викладач

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

ім. Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Анотація: висвітлено сутність проблематики та специфіку прогнозування ризику професійної захворюваності зварників. На підставі проведеного аналізу негативних факторів зварювального виробництва та професійних захворювань, характерних для працівників даної сфери, запропоновано комплекс заходів, спрямованих на поліпшення умов праці зварників. Обґрунтовано доцільність розроблення та наведено основні завдання інформаційно-аналітичної системи управління ризиком професійних захворювань зварників.

Ключові слова: прогнозування, ризик, професійне захворювання, зварювальне виробництво, шкідливий фактор, зварювальний аерозоль

Основна проблема прогнозування ризику професійних захворювань зварників пов'язана з широким спектром зварювальних матеріалів та технологій і відмінністю умов праці, які можуть суттєво відрізнятися не лише в різних галузях виробництва, але й у межах підприємства та навіть одного цеху. Як показує досвід, застосування нових зварювальних технологій і матеріалів, в

багатьох випадках, дає вираш в якості зварних з'єднань, але не вирішує проблему зниження рівня професійної захворюваності зварників. Зокрема, численні спроби поліпшити результуючі показники зварювання для нержавіючих і високолегованих сталей та сплавів з кольорових металів шляхом зміни складу зварювальних матеріалів та технологічних режимів нерідко призводять до виникнення у зварників гострих токсико-алергійних захворювань.

Під час ведення зварювальних робіт працівник опиняється під дією цілого комплексу шкідливих і небезпечних виробничих чинників, які мають абсолютно різне походження, характер впливу та різну природу: хімічну (зварювальний аерозоль, гази), фізичну (різні види випромінювання, шум дуги, електромагнітні поля), психофізіологічну (фізичне та нервово-психічне перевантаження) [1, с. 58]. Іноді процес зварювання виконується в приміщеннях з поганою вентиляцією, а то й взагалі за її відсутності; на відкритому повітрі; у замкненому просторі (ємності, цистерни, трюми судів); у незручному положенні і т. п.

У найгірших умовах перебувають зварники ручного дугового зварювання, які складають майже 2/3 від всієї кількості зварників України.

Як показало дослідження умов праці на типових робочих місцях зварників ручного дугового зварювання, попри наявність загальнообмінної і місцевої вентиляції, концентрація зварювального аерозолу на робочих місцях все одно в 2...10 рази перевищує гранично допустимі концентрації (ГДК).

Доведено, що на утворення зварювального аерозолу впливають спосіб зварювання, вид зварювального обладнання, технологічні параметри режимів зварювання (сила струму, напруга дуги, діаметр електроду), хімічний склад зварювальних матеріалів і захисних газів [2, с. 17]. Концентрація шкідливих речовин у зоні дихання зварника суттєво залежить способу зварювання, наявності та ефективності роботи загальнообмінної та місцевої вентиляції, хімічного складу зварювальних матеріалів та інші фактори. До того ж, як

показують результати досліджень [3, с. 88], підвищена температура повітря, може значно посилювати токсичний ефект.

Отже, можна зробити висновок, що робота зварника нерозривно пов'язана з негативною дією складного симбіозу хімічних та фізичних чинників, яку, з урахуванням складності праці та впливом нервово-психічних навантажень, можна представити у вигляді нелінійної системи. Це додатково ускладнює прогнозування ризику професійних зварювань, оскільки для даної системи неможливо використати принцип суперпозиції чинників, насамперед, через їх різну природу та специфіку впливу.

Для розв'язання цієї задачі можна запропонувати наступні заходи і засоби:

- 1) максимально можливе виведення людини за межі контакту зі шкідливими виробничими чинниками (автоматизація зварювальних робіт);
- 2) використання систем місцевої вентиляції для ефективної локалізації та видалення зварювального аерозолу безпосередньо з місця їх утворення;
- 3) впровадження принципово нових технологічних режимів зварювання;
- 4) застосування сучасних засобів індивідуального захисту, зокрема, універсальних засобів захисту органів дихання, які захищають від зварювальних газів та аерозолу);
- 5) якісне планування комплексу організаційних заходів (профвідбір, медогляди, лікувальна профілактика, рання діагностика); удосконалення режимів праці й відпочинку; уніфікація методів гігієнічної атестації та сертифікації зварювальних технологій, обладнання і матеріалів.

Таким чином, можна констатувати, що проблему зниження ризику професійної захворюваності зварників до снаги вирішити лише кваліфікованому роботодавцю, з досвідом прийняття управлінських рішень в умовах нелінійних взаємозв'язків та знання гігієнічних характеристик зварювальних технологій і матеріалів. Але, навіть цього багажу знань та умінь недостатньо для розробки обґрунтованих працезохоронних заходів, насамперед, через неможливість урахування всієї множини чинників, які супроводжують зварювальні процеси.

Для повноцінного вирішення даної проблеми необхідно розробити таку інформаційно-аналітичну систему прийняття рішень, яка б дозволяла:

- систематизувати інформацію про гігієнічні характеристики зварювальних матеріалів;
- аналізувати комплекс чинників, що впливають на зварників, з можливістю визначення тих, які зумовлюють ризик виникнення професійного захворювання для конкретного способу зварювання;
- здійснювати інтегральну оцінку ризику виникнення професійних захворювань при зварювальних роботах;
- розробляти науково обґрунтовані заходи зниження ризику професійної захворюваності зварників з урахуванням економічного ефекту від їх впровадження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Левченко, О. Г. Передумови розроблення нової інформаційно-аналітичної системи оцінки комплексу шкідливих і небезпечних факторів під час зварювання та споріднених технологій / Левченко О. Г., Полукаров Ю. О. // Геоінженерія: науково-технічний журнал. 2020. №. 1. С. 57-65.
2. Левченко О. Г. Сварочные аэрозоли и газы: процессы образования, методы нейтрализации и средства защиты. – Киев: Наукова думка. 2015. 248 с.
3. Кучерук Т. К. Совместное воздействие тепловых нагрузок и токсических веществ в сварочном производстве: Меры профилактики // Труды 1-й Междунар. научно-практ. конф. “Защита окружающей среды, здоровья, безопасность в сварочном производстве”. – Одесса: “Астропринт”. 2002. С. 504-511.

DIFFICULTIES IN TRANSLATION OF FASHION INDUSTRY TERMS

Лижечка Олена Орестівна

студентка

Київський національний лінгвістичний університет

м. Київ, Україна

Анотація: роботу присвячено дослідженню способів перекладу термінології фешн-індустрії. У ході роботи висвітлено аспекти розвитку фешн-індустрії, основні етапи наукової думки в даній галузі, описано труднощі, які можуть виникати при перекладі, та окремі способи досягнення адекватного перекладу термінологічних одиниць у фешн-дискурсі.

Ключові слова: переклад, перекладацький аналіз, термінологія, термін, фешн-дискурс.

The current state of languages is characterized by the processes of globalization and internationalization, which led to the appearance of new concepts and objects.

The fashion industry is the most glamorous and underrated of industries, but equally extremely important. Almost every individual is a direct consumer of fashion, frequenting retailers or buying from flea markets. The industry generates job opportunities for qualified and unqualified, skilled or unskilled people all over the world. It contributes to the global economy. Just imagine a world without Coco Chanel, Gianni Versace, Christian Dior, Alexander McQueen, Emilio Pucci and Oscar de la Renta, who are genius designers . They have changed the rules of the game and have contributed to the fashion legacy and that by itself stands as a valid argument. The fashion industry engages retailers, multinationals, production houses, publishers and more. All of these companies provide business to more traditionally accepted fields such as law, technology or finance. It means that the industry will be changed and adjusted, and it will hit market trends. But it will never go away or disappear.

All these aspects have had an enormous impact on the written and spoken language. Fashion industry is now an integral part of contemporary life, but linguists have just started to study and pay attention to its influence on language. They still debate on the scope of these changes, and whether they are for the better.

Maria Teresa Cabré says that terminology is an interdisciplinary field of enquiry whose prime object of study are the specialized words occurring in natural language which belong to specific domains of use-age [1, c. 128]. And it can be noted that the idea to create certain prescribed methods of translating fashion industry terms is hopeless because of the very nature of the point in question as these words are not only unstable but they have no fixed meaning and may be vague and ambiguous. Therefore, it is quite natural that while translating fashion industry texts the translator encounters certain grammatical, lexical and other difficulties. It is necessary to emphasize that translation of fashion industry terms is mostly concerned with the stylistic peculiarities.

Still the majority of these transformations are lexical or grammatical. The matter is that the English language is analytical and Ukrainian is the synthetic one. Moreover, there are a lot of terms that are unknown for the Ukrainian readers that is why transcription and addition are the most popular for rendering the meaning of certain fashion industry terms. It should be mentioned that addition and omission are translation techniques, which serve as tools for compensation for losses. So we may encounter translation with the use of different types of transformations at the same time.

Regarding the main terminological challenges faced by translators, Cabré proposes that it is important to know: if there is an equivalent in the target language; what resources can or must be used in order to adapt or create a reasonable denomination; how to indicate that it is a neologism; the most adequate equivalent unit taking into account the topic and the approach; if a term has specific or restrictive grammatical usages; the prototypical combination of terms; the usual phraseology in the field; denominative alternatives for a single concept and their pragmatic conditions and to

make sure that the selected denominative unit corresponds exactly to the concept [1, c. 128].

Hence when dictionaries do not provide the exact equivalent of terminological unit which can be used in translation or if the term is ambiguous, different techniques and methods of translation are used. The main task of the translator or interpreter is to find the right choice of transformation to render the meaning of the term as exactly as possible. Regardless of the degree of the interpreter's skills in both source and target languages, the scope of his/her background knowledge, he/she is going to encounter completely unknown and unexpected terms in the original text, which may be extralinguistic or linguistic realities. That is why apart from own knowledge the translator or interpreter should be able to use different handbooks and dictionaries as well as master his/her skills in opting for the right translation.

Taking everything into consideration, the development of modern language is characterized by tremendous quantitative growth of fashion industry terms as well as their active use in both spoken and written language, the process of its intellectualization, addition of the vocabulary. This way the study of the functioning of fashion industry terms in the process of translation is becoming more and more urgent.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Cabré, T. Terminology: theory, methods and applications. Amsterdam: 1999. 128p.

АЛГОРИТМІЧНИЙ ПІДБІР В УМОВАХ ВИБОРУ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ)

Лисенко Неллі Василівна

д.п.н., професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м.Івано-Франківськ, Україна

Лисенко Олександра Миколаївна

д.п.н., професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м.Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Розглянуто задачу алгоритмічного підбору вибору методів викладання. Автор розкриває концепцію алгоритмічного рецепту про вибір методів навчання, представляє її структуру і основні характеристики. У статті підкреслюється необхідність управління діяльністю викладача на оптимальному виборі методики викладання. Учні отримують приклад алгоритмічного підбору для поліпшення знання іноземних мов.

Мета роботи: Навчаючи дітей, вчитель повинен озброїти себе системою методів викладання, за допомогою яких можна здійснити раціональний розподіл завдань в класі. Психологічні та освітні дослідження свідчать, що одним із ефективних способів у цьому напрямі є використання алгоритмів.

Матеріали і методи: У контексті вибору методів викладання, ми не вважаємо за доцільне побудувати алгоритм точного математичного відчуття слова. Ми будуємо алгоритмічний тип або алгоритмічний підбір точного опису певної послідовності елементарних операцій вчителя, необхідного для вибору певного методу навчання, з низкою значних ознак алгоритмів.

Під алгоритмом ми розуміємо точну загальну вимогу виконувати в певній послідовності елементарні операції для вирішення будь-яких завдань, що задаються у класі.

Концепція алгоритму пов'язана з двома вимогами: 1) вимога побудови, тобто однозначне визнання (різниця і ідентифікація) тих об'єктів, над якими здійснюються елементарні операції, передбачені правилами алгоритму; 2) підсвічування та остаточний набір операцій, які використовуються в цій алгоритмічній системі.

Результати і обговорення: Відповідно до характеру завдання, площа дизайну об'єктів, з якими ми маємо справу не може бути виправлена заздалегідь. Дизайн об'єктів є відносним, залежить від інтелектуального рівня студентів, на методичній майстерності, організаційних здібностей вчителя та комунікативних навичках. Конструктивність або неконструктивність об'єктів у виборі методів навчання може бути встановлена тільки шляхом спостереження і експериментів.

Те ж саме стосується операцій, які відбуваються у виборі методів навчання учнів. Вони занадто різноманітні, щоб ми могли представити певний остаточний список. Визначення-алгоритмічного підбору методів навчання-це процес, який суворо спрямований і керований, з чітким визначенням результатів.

Велика кількість методів навчання в умовах алгоритмізації дозволяє досягти не одного конкретного завдання навчання, а різних завдань від певного класу (типу) завдань.

Вистава-вибір методів навчання в алгоритмічних приписах завжди спрямована на отримання бажаного результату. Ми представляємо наступну алгоритмічну структуру припису для вибору методів навчання:

- 1) сам припис, що складається з певних інструкцій (правил, команд) про вибір методів викладання учням;
- 2) вчитель як системний керівник, яким розглядаються ці інструкції, і ті, хто їх виконує (учні);
- 3) учні як об'єкти, націлені на операції і які набувають необхідних знань, навичок.

Висновки: Таким чином, в процесі вирішення проблеми вибору методів викладання, існує два види взаємовідносин: ставлення припису до вчителя як вчителя системи, яка повинна відповідати цьому порядку шляхом проведення відповідних операцій, а також ставлення вчителя як системи та його операцій до об'єктів (учнів), які спрямовані на виконання цих операцій, і які під впливом вчителя набувають необхідних знань, навичок і умінь. У зв'язку з цим, про визначення можна говорити в двох сенсах: актуалізації дій вчителя щодо учнів та сприйняття учнями дій вчителя.

Наведемо приклад алгоритмічного підбору методів навчання з метою удосконалення навичок навчання іноземної мови, побудувавши програму діяльності учителя з використанням методів, які він повинен вибрати /2/:

1. Визначити і використати методи стимулювання активності учнів на уроці (пізнавальні ігри, навчальні дискусії, відео метод, ситуаційний метод). Перехід до пункту 2.
2. Визначити чи можливо застосовувати методи самостійної роботи учнів прививченні теми. Якщо так, тоді перейти до пункту 3., якщо ні – до пункту 4.
3. Визначити, чи можливо організувати вивчення теми проблемно-пошуковими методами, якщо так – перейти до пункту 5, якщо ні – до пункту 6.
4. Використовувати методи під керівництвом вчителя (демонстрація, метод вправ). Перейти до пункту 7.
5. Використовувати проблемно-пошукові методи навчання (метод ділової гри). Перейти до пункту 9.
6. Використовувати репродуктивні методи навчання (вправи, робота з книжкою). Перейти до пункту 9.
7. Визначити чи можливо застосувати дедуктивний метод. Якщо так, то використати дедуктивні методи навчання. Перейти до пункту 9. Якщо ні – до пункту 8.
8. Використовувати індуктивні методи навчання. Перейти до пункту 9.

9. Визначити і застосувати методи контролю і самоконтролю з метою перевірки рівня розвитку у дітей щодо умінь діалогового мовлення (метод взаємоконтролю).

Неважко помітити, що послідовність дій учителя змінюється в залежності від того, в яких умовах він працює. Адже існує «жорсткий» зв'язок між умовами і діями (кожна умова вимагає визначеної дії), однак не існує «жорсткого» зв'язку між самими діями.

Оскільки комбінації умов у різних випадках можуть бути різними то і різняться комбінації дій. Одній і тій самій комбінації умов завжди відповідає одна і та ж комбінація дій. У зв'язку із цим стверджуємо, що алгоритмізація вибору методів навчання є більш ефективним засобом привиборі потрібного методу навчання, ніж інтуїтивний вибір вчителя. Адже такий підхід дозволяє проникнути в структуру оптимального вибору методів навчання, що власне містить алгоритмічну природу і піддається точному аналізу, опису та моделюванню.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ланда Л. Н. Алгоритмизация в обучении / Академия пед наук РСФСР. Ин-т психологии. АН СССР. Науч. совет по кибернетике. М. : Просвещение, 1966. 523 с.
2. Рогожинская Т. А. Как выбрать оптимальные методы обучения? // Народная асвета. 2013. № 6. С. 16–20

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Лисенко Неллі Василівна

д.п.н., професор

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

м.Івано-Франківськ, Україна

Лисенко Олександра Миколаївна

д.п.н., професор

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

м.Івано-Франківськ, Україна

Вступ. У довоєнний час мережа спеціальних закладів для дітей з порушеннями мовлення поступово розвивалася: відкрився спеціальний дошкільний заклад, функціонували спеціальні школи, логопункти при дитячих садках, загальноосвітніх і допоміжних школах, психоневрологічних диспансерах, дитячих поліклініках. Внаслідок окупації території України в період другої світової війни діяльність більшості цих закладів тимчасово припинилась.

З огляду на те, що у післявоєнні роки спостерігалось збільшення кількості дітей з ОПФР, зокрема з порушеннями мовлення, необхідно було розширювати мережу спеціальних закладів. Тому у 50-60-х рр. в Україні організовувалися логопедичні групи при дитячих яслах, будинках дитини, дошкільне відділення при Республіканській школі-інтернаті для дітей з важкими розладами мовлення в м.Харкові.

Мета роботи: полягає в аналізі роботи спеціальних навчальних закладів щодо організації навчання та виховання дітей з порушенням мовлення в середині ХХ століття.

Матеріали і методи: У довоєнний період в Україні вже існував спеціальний дошкільний заклад для дітей з мовленнєвими розладами (м.Харків). Крім цього, у масових дитячих закладах значна увага приділялася розвитку мовлення дошкільників. Однак відомостей стосовно його функціонування у післявоєнний період нами не знайдено.

На початку 50-х рр. комплексна кваліфікована допомога дітям, які мали незначні порушення мовлення і перебували у масових дитячих садках, надавалася не належним чином, окрім цього, всебічний мовленнєвий розвиток нормально розвинутих дошкільників здійснювався недостатньо. Саме тому конче необхідно було створити дошкільні заклади для дітей з порушеннями мовлення.

Слід відзначити, що в цей час у разі необхідності створювалися експериментальні групи, тобто тимчасові (для подолання певних вад мовлення у дітей з однаковими мовленнєвими порушеннями). Однак, ці заходи не повністю задовільняли потреби населення та не забезпечували повноцінної корекції порушень мовлення на момент вступу дитини до школи.

Від середини 50-х і до кінця 60-х рр. в Україні не існувало окремого спеціального дошкільного закладу для дітей з мовленнєвими порушеннями. Не зважаючи на численні дослідження в галузі логопедії, дошкільники, здебільшого, залишалися поза спеціальним навчанням і вихованням. Логопедична дошкільна допомога дітям з порушеннями мовлення мала, переважно, стихійний характер: групи виникали лише в поодиноких випадках, в окремих містах України; подекуди таку допомогу дошкільникам надавали логопеди у шкільних логопедичних пунктах та вихователі масових дитячих садків.

Положенням про спеціальні дошкільні заклади для глухих і туговухих, сліпих і слабозорих (1960) було чітко визначено категорії дошкільників, які мали навчатися у відповідних садках: глухі без інтелектуальних порушень, без порушень поведінки, без супутніх нервових захворювань, без порушень опорно-рухового апарату тощо. Однак, внаслідок недосконалої диференційної

діагностики до таких закладів потрапляли дошкільники алаліки, котрі мали схожі прояви.

Варто зазначити, що у 60-ті рр. частими були випадки, коли лікарі або логопеди відправляли дітей з мовленнєвими порушеннями назад додому або у дитячий садок до виповнення їм 7 років, констатуючи, що через певний час мовлення унормується без сторонньої допомоги.

Така помилкова думка пояснюється тим, що спеціалісти, які займалися виправленням мовленнєвих недоліків, володіли недостатньою кількістю знань щодо особливостей психічного та інтелектуального розвитку дітей переддошкільного та дошкільного віку. В цей час керівні та педагогічні кадри спеціальних дошкільних закладів, здебільшого, не мали дефектологічної освіти.

Ситуація з підготовкою фахівців для спеціальних закладів була незадовільною.

На дефектологічному факультеті Київського державного педагогічного інституту ім. О.М.Горького (далі КДПІ) підготовка дефектологів дошкільних закладів в 50-х рр. взагалі не проводилася і не планувалася найближчим часом.

На заочне відділення цього факультету потрапляли лише окремі працівники дошкільних закладів. Там вони здобували спеціальність вчителя спеціальної школи для глухих, слабочуючих чи розумово відсталих дітей та другу спеціальність – логопеда [1, с. 76-77]. Брак кваліфікованих кадрів для роботи у спеціальних дошкільних закладах, звичайно, негативно позначився на організації навчально-виховного процесу та корекційної роботи: розумовий розвиток дітей здійснювався, переважно, у процесі виконання завдань пізнавальної спрямованості; заняття не мали чіткого розкладу; методи роботи були перенесені з масових садків; ігрова та предметно-практична діяльності не були пріоритетними у процесі навчання і виховання дошкільників.

Важливу роль у справі підвищення рівня кваліфікації педагогічних працівників відігравав Навчально-методичний кабінет спеціальних шкіл (м.Київ). Працівники кабінету ініціювали проведення численних республіканських науково-практичних конференцій, семінарів-практикумів, педагогічних читань, де обговорювалися актуальні питання навчання і виховання дітей з ОПФР,

спеціальної дошкільної освіти. На базі Навчально-методичного кабінету проводилися республіканські курси підвищення кваліфікації працівників для роботи з усіма категоріями аномальних дітей.

Подібні курси було відкрито і в Україні (у КДПІ ім. О.М.Горького), де, на жаль, випускалися лише сурдо- та тифлопедагоги для дошкільних закладів. Водночас, варто зазначити, що логопеди загального профілю почали проходити педагогічну практику в дошкільних логопедичних садках, тобто мали змогу практично підготуватися до майбутньої професійної діяльності.

Результати і обговорення: Наприкінці 60-х років робота з виправлення вад мовлення виконувалася, здебільшого, районними логопедами, і лише подекуди, вихователями масових садків. Однак, кількість дошкільників у межах одного району, закріпленого за логопедом, була значною, тому діти змушені були довго чекати своєї черги на прийом. Крім того, часто дошкільники з вадами мовлення не могли відвідувати логопедичні заняття, оскільки батьки через завантаженість на виробництві не мали часу регулярно водити їх до поліклініки або до шкільного логопеда району (який був і так перевантажений школярами-логопатами). Отже, проблема дошкільної освіти дітей з мовленнєвими порушеннями потребувала подальшого вирішення.

Логопедичні експериментальні групи, що функціонували при масових дитячих садках у цей час, об'єднували дітей, які мали однаковий дефект мовлення: затримку мовленнєвого розвитку, заїкання, складну дислалію тощо. Організація таких груп уможлилювала отримання постійної логопедичної допомоги, звільняла батьків від необхідності регулярно водити дитину до логопункту і вистоювати черги біля кабінету логопеда, давала змогу комплектувати групи з вихованців певного дитячого садка та дошкільників мікрорайону, які навчалися в різних дошкільних закладах. Після виправлення мовленнєвих порушень діти поверталися до тих колективів, де перебували раніше. Тобто логопедичні групи, які існували на той момент, мали тимчасовий характер.

Працівники дитячих садків, де існували такі логопедичні групи, з власного досвіду радили комплектувати групи з урахуванням: вікових особливостей

дітей (важливою була організація окремих груп для дошкільників шести- та семирічного віку); цілодобового функціонування груп, оскільки дошкільники потребували занять і у вечірні години, а батьки не завжди мали змогу щовечора займатися з дітьми; приналежності груп до санаторного типу з посиленням харчуванням, санітарно-гігієнічним обслуговуванням і лікарським контролем, що здійснювались упродовж всього періоду роботи з виправлення вад мовлення; прийому до логопедичних груп лише дітей з мовленнєвими розладами (діти із ЗПР, органічними ураженнями ЦНС, дефектами слуху не приймалися); наповнення груп до 20 осіб; щоденного проведення логопедичних занять; комплектування логопедичних груп з дошкільників тих закладів, при яких вони створювались, та тих, хто відвідував районну поліклініку або психоневрологічний диспансер.

Організація роботи в логопедичній групі починалася зі всебічного обстеження дошкільників логопедом упродовж перших 45 днів. Після цього логопед розпочинав проведення індивідуальних і групових занять з дітьми. Важлива роль в корекційній роботі відводилася вихователеві спеціальної групи – під його керівництвом виконувалися завдання, записані на занятті логопедом.

Спеціальні логопедичні групи при масових дитячих садках мали налагоджену систему роботи, де кожен фахівець посідав належне йому місце, а кожна дитина була залучена до щоденного корекційно-виховного процесу, що допомагало дошкільнику виправити мовленнєві недоліки і уникнути проблем в шкільному навчанні.

На початку 70-х років дошкільне виховання визнавалося однією з провідних галузей спеціальної освіти, оскільки було доведено, що рання корекція дефекту запобігає виникненню вторинних порушень розвитку та допомагає уникненню багатьох труднощів під час навчання у школі. Дошкільний вік визнавався найсприятливішим періодом для всебічного розвитку дітей, а здійснення корекційного впливу в цей час у спеціально організованих дошкільних закладах – найпродуктивнішим.

Відповідно, була ухвалена наступна система спеціальних дошкільних закладів:

1. Дошкільні заклади і групи для дітей з порушеннями слуху.
2. Дошкільні заклади і групи для дітей з порушеннями мовлення (при збереженому слухові).
3. Дошкільні заклади і групи для дітей з порушеннями зору.
4. Дошкільні заклади і групи для дітей з порушеннями інтелекту (розумово відсталі).
5. Дошкільні заклади і групи для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Дошкільні заклади і групи для дітей з порушеннями мовлення в свою чергу поділялися на:

- дитячі садки та ясла-садки з цілодобовим та денним перебуванням дітей;
- дошкільні групи для дітей з порушеннями мовлення при дитячих садках та дошкільних дитячих будинках загального типу;
- дошкільні групи при школі-інтернаті для дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

До таких дошкільних закладів і спеціально організованих груп направлялися діти з порушеннями мовлення при збереженому слухові та первинно збереженому інтелекті. Принципи комплектування дошкільних закладів і груп були визначені Типовим положенням про дошкільні заклади і групи для дітей з порушеннями мовлення (1970). Згідно з положенням ці заклади були державними, загального типу, призначеними для виховання дошкільників з розладами мовлення: важкими вадами мовлення, недорозвитком фонетичної сторони мовлення та заїканням. Заклади мали на меті всебічне виховання дітей, розвиток у них правильного розмовного мовлення, правильної звуковимови та підготовку дітей до школи.

Не підлягали прийому: діти зі зниженим слухом (навіть незначним); з недорозвитком мовлення, обумовленим розумовою відсталістю; хворі на епілепсію з частими нападами; діти-інваліди, які не обслуговували себе і

потребували особливого догляду; діти, мовленнєві порушення яких можна виправити на логопунктах; діти, які страждають на захворювання, що є протипоказаннями для прийому в дитячі садки і ясла-садки загального типу. Якщо такі вади виявлялися у процесі навчання, діти направлялися на повторну МПК для переведу до іншого спеціального закладу, що відповідав би їхньому порушенню і де б вони отримали кваліфіковану допомогу. Перебування в закладі, який не відповідає провідному дефекту, могло лише завадити корекції або компенсації вади та створити негативні умови для накопичення нових вторинних порушень.

Водночас, спостерігалось чимало недоліків у роботі дошкільних логопедичних садків. Так, діагностика мовленнєвих порушень здійснювалася невчасно, мала стихійний характер; значна кількість дітей з тяжкими вадами мовлення навчалася в масових дитячих садках; логопедична допомога дітям з незначними недоліками звуковимови або надавалася вихователями (не завжди фахово), або не надавалася взагалі; кваліфікованих кадрів для роботи з логопатами дошкільного віку все ще бракувало; кількість існуючих закладів не задовольняла існуючі потреби; батьки не завжди розуміли негативний вплив мовленнєвих розладів на розвиток особистості дитини та на якість навчання у школі, оскільки з ними не проводилася належна роз'яснювальна робота.

Висновки. Отже, не зважаючи на всі ці труднощі, 70-ті роки стали важливим кроком в розвитку системи дошкільної логопедичної допомоги дітям в Україні. Вжиті урядом УРСР на цьому етапі заходи створили сприятливі умови для подальшого завершення роботи щодо створення системи дошкільної логопедичної допомоги дітям з порушеннями мовлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Замский Х.С. Проблемы дефектологического образования // Дефектология. – 1969. – № 1. – С. 76-81.
2. Заплатна С.М. Сучасний підхід до проблеми логопедичного обстеження дітей з недорозвиненням мовлення // Педагогіка та методики: спеціальні. – Вип. II. – К.: Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова, 2002. – С. 8-13.
3. Засенко В.В. До проблеми стандартизації освіти дітей з особливими потребами / Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод.зб.: Вип. 6 / За ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. – К., 2005. – С. 30-32.
4. Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – К., 1969. - № 24. – С. 12-14.
5. Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К., 1971. - № 8. – С. 8-14.
6. Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К., 1972. - № 20. – С. 3-9.

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНІ РІВНЯННЯ ЗНАХОДЖЕННЯ ШВИДКОСТІ ХІМІЧНОЇ РЕАКЦІЇ

Листопадова Валентина Вікторівна

кандидат фізико-математичних наук ,доцент

Кузьмич Анастасія Вікторівна

Студентка інженерно-хімічного факультету

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Анотація :у роботі розглянуто застосування диференціальних рівнянь в хімії .

Розв'язування хімічних задач на знаходження швидкості хімічної реакції

Ключові слова: швидкість хімічної реакції , хімічна кінетика, концентрація, диференціальні рівняння , швидкість хімічної реакції.

Диференціальні рівняння - є основним інструментом хімічної кінетики . Хімічна кінетика вивчає хімічну реакцію як процес, за певний проміжок часу і за механізмом. Диференціальні рівняння хімічної кінетики є універсальним способом представлення залежності концентрацій речовин від часу і складають основу її математичного апарату.

Швидкість хімічної реакції поділяється на фази , а саме: одна фаза (гомогенна) та на межі розподілу фаз (гетерогенні) . Швидкість хімічної реакції – це зміна концентрації однієї з реагуючих речовин чи одного із продуктів реакції за одиницю часу , для гомогенної реакції(1) – в одиниці об'єму, для гетерогенної (2) – в одиниці поверхні розподілу фаз:

$$v = \pm \frac{dN}{Vdt} \quad (1)$$

$$v = \pm \frac{dN}{sdt} , \quad (2)$$

де N-кількість речовини; t-час; V-б'єм; s-поверхня розподілу фаз.

У тому випадку, якщо стехіометричне рівняння реакції невідомо, її швидкість визначається по речовині і, як похідна кількості цієї речовини за часом. Тому для вихідних речовин похідну беремо зі знаком «-» ($dN < 0, dt > 0$), а для речовин, що утворюються похідну беремо зі знаком «+» ($dN > 0, dt > 0$). Оскільки в хімічній реакції беруть участь кілька речовин, то можна сказати, що мається на увазі не швидкість хімічної реакції, а швидкість будь-якого компонента.

$$v = - \frac{dC_A}{dt} \quad (3)$$

Швидкість хімічної реакції залежить від наступних факторів :

- 1 Природи реагуючих речовин, які дозволяють проходити першій і другій реакціям, але не дозволяють третій.
2. Тиску. Для газоподібних систем збільшення тиску чи зменшення об'єму рівноцінне збільшенню концентрації, і навпаки.
3. Температури. При підвищенні температури на 10C° швидкість хімічної реакції зростає в 2-4 рази.
4. Концентрації.

$$v = k C_A^{n_A} C_B^{n_B} \dots C_i^{n_i}, \quad (4)$$

де C_A, C_B, \dots, C_i - концентрація вихідних реагентів; n_A, n_B, \dots, n_i - порядок реакції по даному компоненту (показник ступеня при концентрації i -го реагенту); k - константа швидкості реакції.

Степенева залежність від концентрацій реагуючих речовин завжди виконується для швидкостей окремих стадій хімічної реакції. При цьому як окремий порядок хімічної реакції, так і сумарний порядок реакції завжди є цілими додатними числами. Якщо швидкість хімічної реакції поділяється на стадії, то їхня кількість не перевищує трьох. Тому важливе значення мають в хімічній кінетиці реакції першого, другого і третього порядку. У багато ступінчатих реакціях порядок може бути будь-яким числом: $0, \frac{1}{2}, 2$. Його визначають експериментально. Вираховуючи швидкість реакції через концентрації вихідних речовин, отримаємо кінетичне рівняння виду:

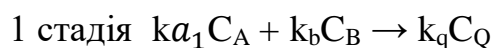
$$-\frac{dC_A}{dt} = k C_A^{n_A} C_B^{n_B} \dots C_i^{n_i} \quad (5)$$

Для запису диференціальних рівнянь, відповідних складних реакцій, використовують принцип незалежності протікання хімічних реакцій.

Тобто якщо в системі має місце кілька простих реакцій (стадії складної реакції), то кожна з них протікає по таким же кінетичним законам(5) і з тією ж швидкістю, як і у відсутності інших реакцій.

Можна сказати, що швидкість кожної реакції записується згідно залежності швидкості реакції від концентрації (4), так як концентрація речовин що входять в реакцію дорівнюють їхнім діючим концентраціям. З принципа незалежності протікання хімічних реакцій можна сказати, що речовина є учасником декількох хімічних реакцій, тобто швидкість зміни його концентрації дорівнює сумі швидкостей реакції, де вона використовується помножена на стехіометричний коефіцієнт.

Приклад. Візьмемо складну хімічну реакцію стадія $(k_{a_1} + k_{a_2})C_A + k_b C_B \rightarrow k_z C_Z$, яка протікає в декілька стадій:

Так як речовина C_A використовується в обох реакціях, то швидкість концентрації дорівнює сумі швидкості цих реакцій, що множаться на її стехіометричний коефіцієнт:

$$-\frac{dC_A}{dt} = k_{a_1} v_1 + k_{a_2} v_2,$$

Речовина C_Q утворюється в першій реакції та використовується в другій, тому швидкість концентрації дорівнюватиме різниці швидкостей цих реакцій, що множиться на її стехіометричний коефіцієнт:

$$-\frac{dC_Q}{dt} = k_q (v_2 - v_1).$$

Речовина C_B використовується в першій реакції

$$-\frac{dC_B}{dt} = k_B v_1.$$

Речовина C_Z утворюється в другій реакції

$$-\frac{dC_Z}{dt} = k_Z v_1.$$

Згідно принципу незалежності протікання хімічних реакцій та основному кінетичному рівнянню

$$v_1 = k_1 C_A^{k_{a1}} C_B^{k_b}; \quad v_2 = k_2 C_A^{k_{a2}} C_Q^{k_q}.$$

Отже, отримаємо систему диференціальних рівняння швидкості хімічних реакцій

$$-\frac{dC_A}{dt} = k_1 k_{a1} C_A^{k_{a1}} C_B^{k_b} + k_2 k_{a2} C_A^{k_{a1}} C_Q^{k_q}$$

$$-\frac{dC_B}{dt} = k_1 k_b C_A^{k_{a1}} C_B^{k_b}$$

$$-\frac{dC_Q}{dt} = k_2 k_q C_A^{k_{a1}} C_Q^{k_q} - k_1 k_q C_A^{k_{a1}} C_B^{k_b}$$

$$\frac{dC_Z}{dt} = k_1 k_z C_A^{k_{a1}} C_Z^{k_z}$$

Задача. Записати вирази для швидкості хімічних реакцій при зміні концентрації всіх компонентів складної реакції (розкладу озону)

Розв'язання. Записуємо вираз швидкості всіх хімічних реакцій, згідно основного кінетичного рівняння та принципу незалежності протікання хімічних реакцій.

$$v_1 = k_1 C_{O_3} C_M; \quad v_2 = k_2 C_O C_{O_2} C_M; \quad v_3 = k_3 C_{O_3} C_O.$$

Складаємо диференціальне рівняння. Озон використовується в першій та третій стадії та утворюється в другій

$$-\frac{dC_{O_3}}{dt} = v_1 - v_2 + v_3.$$

Атом кисню утворюється в першій стадії та використовується в другій і третій

$$-\frac{dC_O}{dt} = v_2 + v_3 - v_1.$$

Молекулярний кисень утворюється в першій та третій стадіях, та використовується в другій

$$-\frac{dC_{O_2}}{dt} = v_2 - v_1 - 2v_3.$$

Виражаємо швидкості всіх хімічних реакцій через концентрацію всіх речовин згідно закону діючих мас

$$\begin{aligned} -\frac{dC_{O_3}}{dt} &= k_1 C_{O_3} C_M - k_2 C_O C_{O_2} C_M + k_3 C_{O_3} C_O, \\ -\frac{dC_O}{dt} &= k_2 C_O C_{O_2} C_M + k_3 C_{O_3} C_O - k_1 C_{O_3} C_M, \\ -\frac{dC_{O_2}}{dt} &= k_2 C_O C_{O_2} C_M - k_1 C_{O_3} C_M - 2k_3 C_{O_3} C_O \end{aligned}$$

Є безліч випадків коли математичний опис хімічної технології має вигляд диференціального рівняння, бо користуючись ними можна встановити зв'язок між основними змінними в процесі. Ми можемо з точністю сказати, що математика тісно пов'язана з хімією.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ерємин В.В. Математика в химии – Москва 2016
2. Гажова Е. Применение дифференциальных уравнений в биологии и химии. Сборник статей Наука и образование ONLINE - 2017.
3. Баврин И. И. Высшая математика Учебное пособие для студентов хим.-биол. фак. пед. ин-тов М., Просвещение, 2006.

**ВІЛЬНЕ ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ ЯК СКЛАДОВА
ПРИНЦИПУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОЇ
СЛУЖБИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

Лук'янова Г. Ю.

доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Навчально-наукового інституту права

психології та інноваційної освіти

кандидат юридичних наук

(Національний університет «Львівська політехніка»)

Плисюк Я. А.

студент

Навчально-наукового інституту права

психології та інноваційної освіти

(Національний університет «Львівська політехніка»)

Ключові слова: державна мова, державний службовець, державна служба, професіоналізм, проходження служби.

Мовне питання гостро стоїть протягом багатьох років незалежності. Україна є територіально великою країною, тому її де-факто поділили на україномовний регіон і російськомовний регіон, але, не дивлячись на умовний поділ, держслужбовці зобов'язані виконувати свої обов'язки на державній мові, що регламентовано у багатьох нормативно-правових актах. Це питання є актуальним в східних областях України, оскільки рівень володіння державною мовою там є нижчим, тому регулярні переатестації держслужбовців, які проводяться українською мовою, а також принцип професіоналізму державної служби мають слугувати стимулом для удосконалення знання і володіння державною мовою.

Мова – не лише засіб нашого спілкування, а й визначальний чинник ідентифікації українців як нації. Прикметно, що останнім часом зростає престиж української мови, отже посилюється національна свідомість українського народу. Як відомо, жодне суспільство, на якому б рівні розвитку воно не було, не може існувати без мови. Адже у народу немає більшого скарбу, ніж його мова. Вона охоплює усі сфери суспільного життя: це характер народу, його пам'ять, історія і духовна могутність. І оскільки мова – явище суспільне, то не лише загибель суспільства призводить до зникнення мови, а й умирання мови спричиняє зникнення народу, що не вберіг своєї мови. Тому турбота про рідну мову, любов і повага до неї має бути в центрі уваги кожної нації.

Ст. 10 Конституції України тлумачить, що державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України [1].

Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. в п. 2 ч. 1 ст. 2 дає більш змістовне визначення державної мови в контексті державної служби. Державна мова - українська мова, якій Конституцією України надано статус мови офіційного спілкування посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування під час виконання посадових обов'язків, а також мови діловодства і документації цих органів та посадових осіб [2].

Закон зобов'язує представників багатьох органів влади та державних і комунальних структур під час виконання своїх службових обов'язків спілкуватися виключно державною мовою. Володіти державною мовою зокрема зобов'язані керівники держави, народні депутати, судді і прокурори, службовці Національного банку України, педагоги, медики державних медичних закладів, офіцерський склад тощо.

Якщо говорити про принцип професіоналізму, то під ним варто розуміти компетентне, об'єктивне і неупереджене виконання посадових обов'язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби,

регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону [2].

Існують стандарти знання української мови держслужбовцем. Згідно цього стандарту державний службовець, який вільно володіє державною мовою, повинен добре розуміти її структуру, знати особливості її словникового складу та граматичної будови, правила написання слів та їх використання в різних функціональних стилях, зокрема в офіційно-діловому. Змістом мовної компетентності державного службовця є знання про функціонування і системну організацію української мови на рівнях лексики, граматики, фонетики і фонології, орфографії, орфоєпії, пунктуації [3].

Важливим є оформлення документів держслужбовцями. З. Ф. Кудрявцева зазначає, що поділ на два мовні регіони створює умови для інтерференції, що охоплює всі мовні рівні. Мовний аналіз сучасних документів викликає застереження щодо їх нормативних форм. Насамперед привертає увагу значення невідповідність слів в оригіналі та перекладі з російської мови. Укладаючи тексти ділових паперів, мовці, як правило, переносять елементи російської мови в українську, а тому досить часто в україномовний текст потрапляє значна кількість ненормативних українських слів, словосполучень, уживання яких не можна виправдати стилістичною роллю в діловому мовленні. Наприклад: здавати документи у трьох екземплярах (треба - подавати документи у трьох примірниках), слідуючий раз (треба - іншим разом), об'єм статті (треба - обсяг статті) [4, с. 41].

Що стосовно вдосконалення компетентності держслужбовця, то керівник державної служби в державному органі здійснює планування навчання персоналу державного органу з метою вдосконалення рівня володіння державними службовцями державною мовою, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону, а також іноземною мовою, яка є однією з офіційних мов Ради Європи, у випадках, якщо володіння такою мовою є обов'язковим.

Також важливим є те, що володіння державною мовою є обов'язковою умовою для вступу на державну службу, що є регламентовано у ст. 20 Закону України «Про державну службу».

Вищенаведена норма є дубльованою в п. 3, ч. 1, ст. 9 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Згідно неї, держслужбовці відносяться до осіб, які зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків [5].

Але варто взяти до уваги те, що неналежне володіння українською мовою може стати причиною припинення державної служби.

І. П. Лопушинський вважає, що проходження служби державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування вимагає від них дотримання законодавства про мови і систематичної роботи над собою: навички володіння мовою мають постійно вдосконалюватися, на що суттєво впливають такі екстралінгвістичні чинники, як політичні й економічні реформи, запровадження інформаційних комп'ютерних технологій та відповідно поступовий перехід до електронного врядування, процеси глобалізації, демократизації всіх галузей суспільного життя, зміни в соціальній структурі українського суспільства тощо [6, с. 44].

Аналізуючи вищенаведене ми можемо зробити висновок, що володіння державною мовою є ґрунтовним чинником для проходження державної служби. Належне знання української мови є показником компетентності та професіоналізму держслужбовця, що є важливим і актуальним в умовах сьогодення.

Українська мова – це інструмент залучення людини в суспільство. Це можливість вступити до українських університетів, це можливість потрапити на державну службу, це можливість служити в українській армії. І ми маємо розуміти, що державна мова - це державотворчий чинник. Не буває державності без мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Стандарт української мови для державних службовців. URL: <https://www.donnu.edu.ua>.
4. З. Ф. Кудрявцева Текст документа як вияв культури писемного мовлення державних службовців. Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід). Том 2. 2008 р. С. 41 -42.
5. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
6. І. П. Лопушинський Належне володіння українською мовою як вагомий інструмент сучасної державної та самоврядної служби в Україні. Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід). Том 2. 2008 р. С. 43 -44.

АКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ В ЛИЦЕЕ: ИЗБРАННЫЕ ПРИМЕРЫ ИЗ ПРАКТИКУМ УЧИТЕЛЯ ЛИТЕРАТУРЫ

Мажец-Юзьвицка Магдалина

Доцент

кафедра дидактики литературы и польского языка

Люблинский Католический Университет Иоанна Павла II, Польша

Аннотация: В статье я сделаю субъективный обзор активных методов работы с литературой, обращая особое внимание на те, которые я использовала в своей работе с молодежью лицея, и те, которые я считаю наиболее интересными и полезными для современного учителя польского языка.

Ключевые слова: активные методы, форум критиков, метод литературного суда, критический метод, вопросы ученика, метод аналогии, метод первого образцового чтения, разговор.,

Введение. Методы обучения – один из важнейших элементов дидактического процесса. Учитель пользуется ими на каждом уроке. Большинство педагогов старается использовать разные методы, часто инновационные, благодаря чему их уроки становятся более интересными, и ученики более охотно участвуют в них.

В дидактической литературе мы находим множество определений методов обучения. *Винценты Оконь* является автором одной из самых цитируемых. По его словам, метод обучения это систематически используемый способ обучения ученика, позволяющий достигать целей обучения, говоря другими словами, это определённые действия учителя и учеников реализованные сознательно с целью вызвать сложные изменения в личности школьников [1, с. 270]. Другие дефиниции методов это, напр., способы передачи и усвоения знаний [2, с. 81], стратегии обучения и учения, конкретные действия учеников, способы руководства работой учеников [3, с. 354-355] и даже работа учителя в

соответствии с определенными образцами, благодаря которым он вводит на уроке сведения и руководит их усвоением [4, с. 186]. Методы, особенно те, которые имеют обширную структуру, для реализации которых необходимо один или несколько уроков, помогают учителю, указывая порядок, в котором должны проводиться занятия. То что несомненно характеризует методы, это их целеустремленность, повторяемость и возможность использовать их много раз. Методика обучения литературы является предметом особой заботы учителей польского языка. В связи с этим педагоги ищут новые стратегии обучения и решения проблем, которые помогают в анализах и интерпретациях разных литературных произведений. Ценные советы в этой области дают дидактики литературы. В их работах и статьях учителя польского языка могут найти предложения таких способов работы с литературными текстами, чтобы молодые люди охотно и смело обращались к ним, а тексты заставляли бы их внимательно и научно задуматься.

Активные методы. Первый из них это метод «первого впечатления», который заключается в самостоятельных высказываниях учеников на тему обсуждаемого текста, в поставленных учениками вопросах и возможных спорах. Самые важные здесь индивидуальные чувства и первые впечатления. На их основе появляется интерес к произведению, автору и литературным вопросам в целом. Бывает, что этот метод сводится к чтению вслух и прослушиванию текста, чтобы пробудить воображение, вызвать эмоциональные реакции у читателей и слушателей и найти личный ответ на ценности, которые представляет этот текст. Близким к этому методу является также свободный разговор о тексте, в котором большое значение имеют не только первые впечатления после прочтения, но и спонтанность высказывания. Тогда ученик выступает в роли внимательного читателя и критика [5, с. 230-233].

Форум критиков – еще один способ активизации учеников, которые очень хорошо использовать на уроках с литературной на уровне лица. Работа с этим методом заключается в том, что учитель выбирает трех-четырех человек, задача

которых – публично обсудить литературный текст. Они входят в различные роли, напр., литературоведов, историков и артистов. Свои мнения они выражают с точки зрения человека, в роли которого они выступают. Учитель – следит за тем, чтобы у каждого критика было определенное время, чтобы высказаться, чтобы участники форума не мешали друг другу и не перекричали друг друга. У критиков также должно быть время для обмена мнениями с другими. Ученики непосредственно не участвующие в дискуссии, могут выполнять другие роли, напр., журналистов, задающих вопросы, литераторов, которые не согласны с мнениями участников или представителей различных культурных сред [6, с. 177].

Близкий упомянутому выше методу, из-за необходимости исполнять учениками определенные роли, является метод литературного суда. Его суть заключается в организации классного спектакля, особенно в неоднозначных ситуациях в оценке проблем или литературных героев. Учащиеся в этом проекте, играют разные роли: литературного героя, которого будут судить, судьи, защитника, прокурора, свидетелей, состава присяжных, наблюдателей процесса. В игре могут принимать участие практически все ученики данного класса. Этот метод – из-за сложности и серьезности обсуждаемых проблем – больше всего подходит для работы со старшеклассниками.

Другим способом активации, на который стоит обратить внимание, является критический метод. Он заключается в том, что работая с учениками с новыми текстами, учитель вызывает у них интерес к комментированию и свободным разговорам о них. Книги для обязательного чтения рассматриваются как объекты размышления, а не только материалы для аналитических и интерпретационных упражнений, напр., в поисках средств художественного выражения и определения их функций. В результате возникают новые, свежие мнения касающиеся произведений. Ученики преодолевают трудности в работе с литературой, учатся не бояться быть первыми критиками текстов. В работе этим методом роль преподавателя польского языка довольно важна. Он должен следить за соединением двух ситуаций: с одной стороны, помнить о

необходимости нанести данный текст в традицию, а с другой – уважать свободу приема, которой пользуются ученики [7, с. 74-84].

На уроках с литературой хорошо выполняют свою роль методы, описанные Бортновским. Дидактик из Кракова присоединил к ним, между прочим:

- вопросы ученика – метод, суть которого заключается в том, что задачей учеников является сформулировать несколько вопросов - гипотетического характера – автору анализированного произведения или самому тексту; эти вопросы могут касаться разных слоев текста: звукового, семиотического, семантического, изобразительного и т. д.; ответы на них должны позволить учащимся лучше и полнее понимать текст; самые интересные ученические вопросы могут быть записаны на доске, и целью следующей части урока будет совместный ответ на них [8, с. 177],

- интерпретационная гипотеза, понимаемая как исходная точка каждого размышления над произведением, рассмотренная и оцененная, которой правильность подчиняется оценке во время работы над текстом; ученики должны сформулировать как минимум несколько гипотез, которые затем должны быть доказаны в отношении к тексту, что обеспечит устранение фальшивых, неглубоких или чрезмерно интерпретируемых значений; этот метод показывает возможность многих способов интерпретации произведения, анализированного на уроке [9, с. 176],

- метод аналогии, суть которого состоит в сочетании текста с выбранным произведением искусства, напр., с картиной, скульптурой, научным документом, дневником, фильмом [10]. Ученики следят за тем, какие отношения происходят между культурными текстами, как они дополняют друг друга, как сосуществуют, какие общие черты можно в них заметить, как они описывают похожие темы [11],

- вступительный разговор, который Бортновски определил как исходную точку на уроках с литературой, идеей, приемом решающим о дальнейшем направлении занятий – он сравнил предварительные действия с «дрожжами, которые мы

добавляем к пирогу перед выпечкой», подчеркивая, что это начало успеха обучения, но еще не полный успех [12, с. 4-14]; хорошо проведенный вступительный разговор не должен долго продолжаться; его несомненные преимущества это: создать правильную атмосферу урока, возбудить любопытство к обсуждаемому произведению, пробудить необходимость больше узнать на его тему, вызвать интерес к участию в обсуждении и даже позитивное отношение к литературе [13, с. 176].

Стоит добавить, что разговор является одним из наиболее известных и наиболее часто используемых методов работы с литературой [14, с. 145-162]. Его значение подчеркивали, в частности Барбара Мырдзик [15, с. 80-88] и Ева Оглоза, которая обратила внимание на плохую, по ее мнению, схему уроков посвященных литературе. Обычно бывает так: учителя задают вопросы, и ученики дают на них ответы: короткие, общие, эллиптические, несколькими словами. Они редко спрашивают учителей польского языка о непонятных проблемах, редко спорят с тезисами, выдвинутыми на уроках. Учителя, однако, не хотят слушать учеников, особенно если у них другие взгляды, чем у преподавателей [16, стр. 39-55].

Тем временем, правильно проведенный разговор имеет возможность привлекать учеников к занятиям, при условии, что они прочитали обсуждаемый текст и достаточно знают его содержание, чтобы говорить о нем.

В разговоре как методе служащем исследованию и комментированию прочитанного произведения можно выделить три этапа:

1. Подготовка к разговору: поставить цель чтения, указать наиболее важные или самые сложные фрагменты текста, обсудить вопросы к чтению, вызвать интерес к использованию дополнительной литературы, касающейся проблем, представленных в тексте, или представляющей интерпретационные курьезы [17, с. 127-132].
2. Проведение разговора: представить мнения, реагировать на высказывания предыдущих ораторов (развивать способность слушать друг друга, что в лицее

все еще является серьезной проблемой), цитировать мнения исследователей литературы, подготовить заметки.

3. Резюме разговора: делать выводы и подсказывать новые предметны областей для анализа.

Последние два метода активизации в работе над литературными текстами, на которые я обращаю внимание, связаны с их интерпретацией голосом. Первый это – метод первого образцового чтения произведения вслух [18, с. 220-223]. Его использование имеет смысл только тогда, если первое чтение текста, в исполнении учителя или ученика, действительно является образцовым: безошибочным и выразительным. Плохой образец затрудняет понимание и переживание произведения. В работе этим методом можно использовать запись текста актерами. Другой метод исполнительного анализа – это выражение текста по другому, придавая ему соответствующую словесно-мимическую форму. Задача ученика перед произнесением текста – подумать о сценических возможностях (напр., в каком месте?, в какое время? и в каких обстоятельствах? можно выставить такое произведение –), и о настроении, которое может показать чтец. Чтение и декламация текста становятся одновременно способом знакомления с произведением. Этот метод активизирует звуковое воображение, формирует чувствительность к форме, ритму и структуре текста [19, с. 251-253].

В последнее время популярными стали другие методы обучения. Стоит указать напр. следующее: дизайн мышления (design thinking), тематическое исследование (case study), взаимное обучение, обратный урок, портфолио, метод головоломки (JIGSAW), метод проекта. На мой взгляд, они очень полезны в современном образовании. Поскольку они имеют определенный курс и состоят из нескольких этапов, они требуют обсуждения в отдельной статье.

Резюме. Представленные в статье методы работы с литературной, можно успешно соотнести к четырем современным школам анализа и интерпретации текста, которые помогают определить направления школьных действий по литературе. Это есть: структурализм, заключающийся в сосредоточении

внимания исследователей на самом литературном произведении и его отдельных слоях [20]; герменевтика, которая является главной ценностью субъективности читателя, обеспечивая углубленный анализ текста в связи с заданием вопросов и поиском ответов; интертекстуальность, значит поиск в тексте фрагментов, относящихся к другим произведениям, жанрам, условностям, стилям, используя сравнительный анализ и деконструктивизм, выражающийся в чрезвычайно внимательном чтении, в поисках аналогов между литературой и искусством, историей, философией, переводом текста из одного типа знаков в другой [21, 22].

Современный учитель может пользоваться многими действительно ценными методами, дидактическими играми и методами работы, благодаря которым его уроки будут очень интересными и успешными. Однако важна прежде всего методологическая осведомленность педагога. Выбирая методы работы на уроке, учитель польского языка должен принять такой принцип преподавания, каким он хотел бы, чтобы его учили. Следует помнить, что ученикам часто нужно руководство и помощь в процессе работы с литературой. Если надо учитель должен уйти в тень, чтобы ученики могли поработать самостоятельно, чтобы сами решали о способах работы и времени, которое им нужно, чтобы подготовить конкретные сведения. Преподаватель может входить в роль наблюдателя, молчаливого советника, который с радостью принимает каждый небольшой успех своих учеников, такой как высказывание в дискуссии, прочтение с пониманием книги для обязательного чтения или написание хорошего сочинения на основе обсуждаемого литературного произведения.

Пусть на уроках литературы это ученик будет человеком, который трудиться. Пусть у него возникает ощущение, что стоит получать новые знания, а не только пассивно слушать учителя и воспроизводить переданные им знания, но и искать их в разных источниках, и пользоваться ими во время конкретных уроков. Пусть ученик убедится в том, что мир литературы может быть чрезвычайно интересным, когда кто-то правильно руководит процессом его изучения; что можно приобретать знания о литературе, участвуя в играх,

работая с книгой или научным исследованием, думая, обсуждая, споря, активно слушая, пиша или, наконец, задавая вопросы.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Оконь В. Введение в общую дидактику: монография. – Варшава 1983.
2. Нагайова М. Азбука методологии польского языка для начинающих учителей: монография. – Варшава 1995.
3. Квятковска-Ратайчак М. Методы, [в:] Инновации и методы. В кругу теории и практики, том 1, ред. М. Квятковска-Ратайчак: монография. – Познань 2011 – с. 354-355.
4. Крушевски К. Методы, [в:] Искусство обучения. Деятельность учителя, ред. К. Крушевски: монография. – Варшава 2007 – с. 186-220.
5. Ляуш К. Основные проблемы методологии современной литературы монография. – Варшава 1970.
6. Бортновски С. Как учить поэзию?: монография. – Варшава 1998.
7. Янус-Ситаж А. Учитель как литературный критик, [в:] Опыт чтения. Между литературной критикой и литературной дидактикой, ред. К. Беджицки, А. Янус-Ситаж: монография. – Краков 2012 – с. 74-84.
8. , 9. Бортновски С. Как учить поэзию?: монография. – Варшава 1998.
10. Бобиньски В., Фильм как переводчик в школьном чтении литературы, [в:] Школьные встречи с литературой, ред. А. Янус-Ситаж: монография. – Краков 2007 – с. 101-125; Бобиньски В., Тексты на экране зеркала. Вокруг фильма стратегия литературного и культурного образования: монография. – Краков 2011.
11. Гродецка А., Подемска-Калужа А. Мультичувственность: философия и дидактика: монография. – Познань 2012.
12. Бортновски С., Полувариантные сценарии, т. Е. Современная поэзия в школе: монография. – Варшава 1997 – с. 4-14.
13. Бортновски С. Как учить поэзию?: монография. – Варшава 1998.

14. Мажец-Юзьвицка М., «Учитесь порвать со слабостью, когда мы молоды», или как поговорить с подростком о литературе 19-го века, [в:] Новые версии классики в школе. Литература XIX века, ред. Е. Яскулова, К. Едрих: монография. – Катовице 2013 – с. 145-162.
15. Мырдзик В. Чтение как диалог. Как говорить о литературных текстах на уроках польского языка в старших классах, // Польский язык в старших классах. – 1994-1995. – т. 3 – с. 80-88.
16. Оглоза Е. Активизация методов в польском языке обучения (некоторые примеры) //World Journal of Theoretical and Applied Sciences. – 2015. – № 1 *Homo creator* в социальном, культурном и экономическом измерении в 21 веке, ред. О. Гоголин, Э. Шимик, Гливице 2015 – с. 39-55.
17. Бортновски С. Молодежное и школьное чтение: монография. – Варшава 1974.
18. , 19. Ляуш К. Основные проблемы методологии современной литературы: монография. – Варшава 1970.
20. Бужиньска А., Марковски М. Теории литературы XX века: учебник, Краков 2006.
21. Пильх А. Направления интерпретации поэтического текста. Литература и дидактика: монография. – Краков 2003.
22. Бужиньска А. Деконструкция и интерпретация: монография. – Краков 2001.

УДК 81'255:811.111+811.161.2(045)

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Максименко Людмила Олександрівна

к.п.н., доцент

Київський національний лінгвістичний університет

м. Київ, Україна

Анотація: Статтю присвячено розгляду основних дидактичних концепцій вищої освіти і можливостей їх реалізації у процесі формування у філологів-перекладачів компетентності в письмовому перекладі. У контексті дослідження перекладу як діяльності, яка вимагає задіяння оптимальних механізмів і виконання певних процедур для навчання філологів-перекладачів успішно можуть бути реалізовані інтегрований, особистісно-діяльнісний і компетентнісний підходи.

Ключові слова: концепції навчання, методи навчання, перекладацька компетентність, підготовка філологів-перекладачів, письмовий переклад

В Україні наразі відбувається активний пошук шляхів оптимізації підготовки майбутніх перекладачів у зв'язку з реформами в системі вищої освіти і кардинальними змінами вимог до забезпечення її якості. Однак слід зазначити, що процес системної підготовки перекладачів ще не став об'єктом комплексного дослідження.

У галузі філологічної освіти відбулися значні зміни, що стосуються педагогічних концепцій і підходів, методів навчання іноземних мов і перекладу. У цій сфері теоретичні і практичні питання підготовки філологів-перекладачів можна розглядати як теоретико-методичні аспекти навчання.

Середина ХХ століття в європейській педагогіці в галузі гуманітарних дисциплін була ознаменована розробкою так званої гуманістичної концепції

навчання, суть якої полягає в орієнтації на особистість того, хто навчається, на інтереси, потреби і можливості, а також на методи навчання, які відповідають його індивідуальним особливостям. Для даної концепції характерна переорієнтація всього процесу навчання з викладача на студента. Вона знайшла своє продовження в особистісно спрямованій концепції навчання, яка ґрунтується на індивідуальному підході до кожного студента, з урахуванням його особливостей.

Гуманістичне спрямування в педагогіці, психології та дидактиці призвело до появи комунікативної концепції навчання, яка поширилася у багатьох країнах. Наразі комунікативна концепція навчання іноземних мов є тим головним напрямом, в межах якого сформульовані основні цілі навчання, визначені й охарактеризовані компоненти іншомовної комунікативної компетентності, а також роль і характер використовуваних навчальних матеріалів, методів і прийомів.

Все більшого поширення в дидактиці вищої освіти, в тому числі в галузі філологічної освіти, набувають діяльнісно та проблемно спрямовані концепції, у межах яких студенти розглядаються як суб'єкти соціальної дійсності, які вирішують завдання і проблеми (не обов'язково пов'язані з мовою) в певних умовах, ситуаціях та сферах діяльності. Неможливість виконати теоретичне або практичне завдання за допомогою раніше набутих знань, сформованих умінь і навичок, викликає потребу в нових знаннях, які б дозволили вирішити виникле протиріччя.

Мета навчання письмового перекладу філологів-перекладачів набуває практичного спрямування. Отже, носить яскраво виражений діяльнісно і комунікативно спрямований характер.

Таким чином, зазначені концепції навчання (їх ідеї, цілі, завдання, методи), спрямовані на самореалізацію особистості в цілому та стратегічне використання специфічних компетентностей для вирішення проблем, є головними категоріями для формування змісту вищої освіти і мають

застосовуватись у практиці навчання письмового перекладу філологів-перекладачів в Україні.

Наразі ефективними для формування компетентності у письмовому перекладі є завдання, спрямовані на пошук лексичних еквівалентів у паралельних текстах [1; 2], лінгвістичний й інформаційний пошук в Інтернеті, що сприяє формуванню технологічної та спеціальної складових перекладацької компетентності і вказує на паралельні тексти й інформаційно-довідковий пошук як на нові компоненти дидактики перекладу. Слід враховувати когнітивний аспект і пов'язані з ним можливості використання підсвідомих механізмів в методиці навчання перекладу.

Важливе місце у професійній перекладацькій діяльності відводиться дискурсивному компоненту. Особливості тексту, що перекладається, визначають специфіку цієї діяльності, оскільки фахівець перекладає текст у комунікативній ситуації, враховуючи соціокультурні умови його створення і сприйняття. Фактори, що вплинули на створення тексту, визначають стратегію перекладу. Такий підхід потребує формування у майбутнього перекладача вмінь проводити дискурсивний аналіз тексту.

До сучасної, ефективної методики підготовки перекладачів нового типу, яка передбачає формування вмінь здійснювати письмовий переклад на професійному рівні, науковці-практики відносять навчання стратегій перекладу, вмінь планувати свою діяльність, прораховувати, бачити алгоритм оптимальних кроків [3, с. 5]. Порядок і суть дій перекладача під час перекладу конкретного тексту можна віднести до технологічної складової перекладацької компетентності, але принципіві теоретичні засади, ґрунтуючись на яких (свідомо чи несвідомо) перекладач будує свою діяльність, становлять частину творчого мислення і мистецтва здійснення перекладу і тому можуть бути віднесені не до технологічної, а до концептуальної складової перекладацької компетентності, тобто сукупності знань і уявлень перекладача про суть перекладу [4, с. 5].

Наприкінці варто зазначити, що дидактика перекладу враховує дослідження перекладу як діяльності, яка не просто відтворюється, а й вимагає задіяння оптимальних механізмів і виконання певних процедур. Врахування основних аспектів перекладацької діяльності має складати основу методики навчання письмового перекладу як багатоаспектної діяльності у полікультурному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фабрична, Я. Г. (2012). Структура і зміст професійно орієнтованої компетентності у писемному двосторонньому перекладі майбутніх викладачів іноземних мов культур . *Вісник КНЛУ*, (21), 137–145.
2. Zanettin, F. (2002). Bilingual Comparable Corpora and the Training of Translators. *Meta*, 43(4), 616–630. doi: 10.7202/004638ar
3. Алексеева, И. С. (2006). *Письменный перевод. Немецкий язык : учебник*. Санкт-Петербург : Союз.
4. Латышев, Л. К. (2000). *Технология перевода : учебное пособие по подготовке переводчиков (с нем. яз.)* . Москва: НВИ-ТЕЗАУРУС.

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Марків Володимир Миколайович

кандидат педагогічних наук , доцент

Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія

м. Запоріжжя, Україна

Анотація: у статті розглянуто особливості розвитку моральної свідомості молодших школярів, визначено психолого-педагогічні умови використання ігрових технологій в освітньому процесі, висвітлено результати дослідно-експериментальної роботи із розвитку моральної свідомості учнів початкової школи засобами ігрових технологій.

Ключові слова: ігрова діяльність, моральна свідомість, моральне виховання, ігрова технологія, гра, життєві ситуації, початкова ланка освіти.

Моральне виховання підростаючого покоління завжди є актуальним питанням. На початку нового тисячоліття, у час становлення України як самостійної і незалежної держави, воно набуває особливого значення. У Законі України «Про освіту» основною метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Початкова ланка є дуже важливою для реалізації даної мети. У молодшому шкільному віці діти засвоюють систему моральних норм і цінностей, розвивають моральні почуття і вчать виявляти їх у реальному житті. І саме гра, поряд з навчанням, сприяє виявленню і розвитку різних сторін особистості дитини, задовольняє інтелектуальні й емоційні потреби, відіграє значну роль у формуванні характеру.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, ми виявили, що проблеми морального виховання молодших школярів, особливості формування ціннісно-сміслової картини світу учнів початкових класів, особливості їх моральної

свідомості і зв'язок її з моральною поведінкою досліджували Л. Анциферова, І. Бех, Л. Божович, Б. Братусь, А. Задорожній, С. Коробко, А. Макаренко, А. Мали-хін, О. Матвієнко, В. Плахтій, В. Сухомлинський, К. Ушинський, О. Хомич та ін.

Питання про виховні можливості гри розглядається у роботах Л. Виготського та вчених його школи (О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Усова та ін.). Питання виховних чинників змісту дитячих ігор досліджувала В. Менджерицька. Колегами її школи розроблено такі проблеми, як: формування ігрового колективу під впливом повноцінної ігрової діяльності (В. Воронова), виховання організованості дітей у творчій грі (А. Матусик), виховання інтересу до праці дорослих (І. Власова), до школи (В. Гелло) тощо.

Проблеми використання ігрових технологій в освітній діяльності молодших школярів, а також проблеми морального виховання учнів початкової школи досліджені досить ґрунтовно. Разом із тим, на сьогодні залишається мало розробленою проблема формування моральної свідомості молодших школярів засобами ігрових технологій, психолого-педагогічних умов їх ефективної організації, що зумовлює актуальність нашої теми.

Визначення педагогів, психологів поняття «моральна свідомість» дещо різняться між собою. Так, на думку Р. Павелківа, моральна свідомість є культурологічним і психологічним феноменом, який виступає важливою складовою суспільного й індивідуального буття людини. Вона є одним із компонентів свідомості людини, що відображає ступінь асиміляції суспільної моралі, засвоєння, інтерпретації, а іноді й розвитку моральних принципів [4, с.5].

В. Плахтій вважає, що моральна свідомість – це інтегративне психолого-педагогічне утворення емоційно-когнітивного та емоційно-поведінкового змісту. Це – синтез її основ: моральних почуттів, моральних знань і суджень, потреб і мотивів, поведінки [5, с.3].

У структурі моральної свідомості більшість учених виділяють когнітивну, емоційну і поведінкову складові, а деякі (О. Бондаревська, А. Малихін) – ще й

ціннісну. Формування моральної свідомості починається в ранньому і дошкільному дитинстві. І в молодшому шкільному віці діти вже мають певні моральні знання, переконання, установки, ціннісні орієнтації і навички поведінки у різноманітних життєвих ситуаціях. У період 6 (7) – 10 (11) років ці компоненти оформлюються у складну ієрархічну систему, вибудовується світогляд маленької особистості. Провідним видом діяльності учня початкових класів є навчання. Але не менш важливою залишається гра. Зазвичай багато уваги приділяється ігровій діяльності дітей 1-2 класів як засобу адаптації до шкільних умов життєдіяльності. Проте і в 3-4 класах нівелювати її значення не можна.

За визначенням С. Гончаренка, гра (ігрова діяльність) – це різновид активної діяльності дітей, у процесі якої вони оволодівають суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування між людьми. За своєю суттю вона є багатокомпонентною та поліфункціональною. У початковій ланці освіти ігрова діяльність може використовуватись в якості самостійної технології навчання або позакласної виховної роботи або як елемент педагогічної технології, а може застосовуватись як окремий урок чи його етап.

Тут варто розмежувати поняття «гра», «педагогічна гра» та «ігрова технологія». Педагогічна гра є більш конкретним визначенням до поняття «гра» і відрізняється від стихійної ігрової діяльності дітей наявністю чітко запланованої навчальної мети і результату, що спрямовані на навчально-пізнавальну діяльність. Термін «гра» є ширшим у порівнянні з поняттям «ігрова технологія», яку вчені тлумачать як систему чітких ефективних ігрових дій, спрямованих на формування, розвиток, узагальнення знань, умінь і навичок у процесі навчання і виховання [3, с.19]. У педагогічній і методичній літературі останні два поняття часто змішуються, внаслідок чого класифікації ігор одночасно виступають класифікаціями ігрових технологій. Найбільш змістовна і поширена класифікація ігрових технологій Г. Селевка.

Ефективність використання ігрових технологій у освітньому процесі відома, але жодна технологія, жоден метод, засіб не будуть «діяти», якщо їх

неправильно використовувати. До умов організації і використання ігрових технологій для розвитку моральної свідомості учнів молодшого шкільного віку відноситься: визначеність мети і запланованого результату, відповідність віковим та індивідуально-типологічним особливостям учнів, створення доброзичливої атмосфери, дотримання принципу добровільної участі в заняттях, оптимальна тривалість кожного заняття і їх системи загалом, органічне доповнення ігрових вправ іншими методами і засобами, чіткість і зрозумілість правил гри, обов'язкова «розминка» на початку заняття і заспокійлива вправа наприкінці, проблемність і особистісна значущість сюжету гри для учнів, консультативна роль вчителя у грі.

Щоб перевірити висунуту гіпотезу, ми провели експериментальне дослідження на базі 4-А і 4-Б класів Тернівського ліцею міста Кривого Рогу, яке складалось з трьох етапів: констатувального, формувального і контрольного. Для діагностики рівня сформованості моральної свідомості учнів початкових класів на першому і третьому етапах використовувались методика визначення рівня розвитку моральної свідомості Л. Колберга (основна), експрес-діагностика рівня емпатії І. Юсупова [6, с.366-370] та ігрова методика на дослідження моральної поведінки В. Плахтій [5, с.8-10].

Дослідивши вихідний рівень сформованості моральної свідомості учнів початкової школи, виявили, що їх відповіді розподіляються між двома рівнями: доконвенційним (2-га стадія) (3,6% в 4-А і 7,7% в 4-Б) і конвенційним, який включає 3-тю (85,7% в 4-А і 88,5% в 4-Б) і 4-ту стадії (10,7% в 4-А і 3,8% в 4-Б) розвитку моральної свідомості. Віковій нормі 10 років відповідає 3-тя стадія конвенційного рівня. Отримані результати свідчать про достатню сформованість у переважної більшості дітей системи моральних переконань, але неусвідомленість їх ролі у власній поведінці, надання переваги схваленню оточуючих при розв'язанні складних життєвих ситуацій, високу, середню, а в деякого і низьку, емоційну чутливість до чужих проблем зумовили необхідність розробки системи ігрових вправ і завдань на розвиток моральної свідомості молодших школярів експериментальної групи. Тільки невелика кількість дітей

свідомо керуються у своїх вчинках моральними нормами, виявляють співчуття і готовність допомогти іншим людям. Усе вищезазначене свідчить про необхідність вдосконалення виховної роботи щодо розвитку моральної свідомості молодших школярів.

За результатами констатувального етапу експерименту 4-А клас був визначений контрольним, а до експериментального віднесені учні 4-Б класу.

На формувальному етапі дослідження ми реалізовували систему ігрових вправ і завдань, спрямованих на розвиток моральної свідомості молодших школярів. У процесі її створення керувались вищеназваними вимогами. Дана система включає в себе 10 виховних заходів, які проводились відповідно до плану виховної роботи вчителя 1 раз на тиждень. Тривалість кожного заняття 30-40 хвилин. Кожне заняття починалось з «розминки» і завершувалось заспокійливою вправою або релаксацією. Система занять охоплює такі теми: «Хто я? Який (яка) я?», «Наші емоції», «Що таке «добре» і що таке «погано»?», «Давай поговоримо!», «Цінності нашого життя», «Ідеальна особистість», «Як ми себе поводимо?», «Ми – колектив», «Конфлікт: що робити?», «Я з Вами не згоден!». Під час розігрування, розв'язання певної ситуації спочатку діти мали змогу чинити так, як вважали за потрібне, потім обговорювали отримані результати і знову розігрували ситуацію з подібною проблемою. На кожному занятті учні мали отримати нові (або скоригувати наявні) моральні знання, усвідомити власні почуття і вчитись їх виявляти, застосовувати отримані знання у своїй поведінці, приймати складні рішення.

По завершенню системи виховних заходів ми знову продіагностували учнів контрольної та експериментальної груп. Варто відзначити, що в обох групах тепер відсутні діти з доконвенційним рівнем розвитку моральної свідомості, дещо зменшилась кількість тих, хто давав відповіді й обирав поведінку, характерні для 3-ї стадії конвенційного рівня (82,1% контрольна група; 80,8 % експериментальна), а також значно збільшилась кількість учнів, яким властива 4-та стадія розвитку моральної свідомості (17,9% дітей контрольної групи та

19,2% учнів експериментального класу). Відповідно, в експериментальній групі цей показник є істотнішим, ніж у контрольній.

Розвиток моральної свідомості молодших школярів є важливим напрямом виховної діяльності початкової школи. Його реалізація буде більш ефективною при використанні ігрових технологій і дотриманні таких умов, як створення сприятливого психологічного клімату в класі, добір ігор моралезнавчого характеру, забезпечення усвідомлення кожним учнем цінності зроблених колективно умовиводів, оптимальна тривалість занять і їх системи загалом, вміле поєднання ігрових вправ з іншими методами (розповідь, евристична бесіда, мозковий штурм, різні види унаочнення тощо). Проведене дослідження показало необхідність продовження вивчення питання розвитку моральної свідомості учнів початкової школи засобом ігрових технологій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волинець О. В. Ігри та ігрові тренінги в початковій школі. Практичні поради / О. В. Волинець // Методичні орієнтири. - 2013. - №7 (19). - С.2-8.
2. Малихін А. Моральна свідомість особистості: сутність та структура / А. Малихін. - Режим доступу: http://bdpu.org/scientific_published/2005/Pedagogical_studios/9
3. Мачинська Н. І. Впровадження ігрових технологій навчання у практику підготовки майбутніх магістрів / Н. І. Мачинська // Педагогічні науки. Наукові праці. -2011. - Т.158. - вип.146. - С.18-22.
4. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості в молодшому шкільному віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психолог. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Р. В. Павелків. - К., 2005. - 40с.
5. Плахтій В. Аналіз стану сформованості основ моральної свідомості учнів початкових класів / В. Плахтій. - Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/17/visnuk_16.pdf (дата звернення 13.11.2014).
6. Практикум по возрастной психологии: [учеб. пос.] / [под ред. Л. А. Головей, Е. Ф. Рыбалко]. - СПб.: Речь, 2002. - 694с

УДК 378.147

**ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИЧНОГО
АНАЛІЗУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ**

Мартиненко Олена Вікторівна

кандидат фіз.-мат наук, доцент

Чкана Ярослав Олегович

кандидат пед. наук, ст. викладач

Сумський державний педагогічний університет

імені А.С. Макаренка

Анотація. У статті обґрунтовано доцільність використання електронної версії робочого зошиту з математичного аналізу для студентів фізико-математичних факультетів при дистанційному навчанні. Описано структуру робочого зошита, розглянуто методичні особливості роботи з ним.

Ключові слова: дистанційне навчання, робочий зошит, електронна версія, студент.

Дистанційне навчання є однією з важливих форм організації освітнього процесу в системі вищої освіти, і країни Європи вже мають значний досвід у цій роботі. Методи дистанційного навчання дедалі ширше знаходять своє застосування й у вітчизняних вишах, однак необхідність пришвидшення темпів упровадження такої форми освіти в Україні продиктована сучасними умовами.

Дистанційне навчання студентів має свої переваги та особливості, воно дозволяє кожному студенту обрати власну траєкторію, яка відповідає його потребам та можливостям. Нажаль, при цьому виникає й досить багато проблем, які умовно можна розділити на три групи: проблеми технічного спрямування, психологічні та організаційні.

Серед проблем технічного спрямування найбільш поширеними є забезпечення доступу до глобальної мережі Internet, недостатність матеріальної комп'ютерної бази, слабка комп'ютерна грамотність тощо.

Якщо говорити про психологічні та організаційні труднощі дистанційного навчання, то слід наголосити на тому, що студенти не завжди можуть швидко адаптуватися до цієї форми навчання, оскільки вона передбачає самостійне вивчення переважної частини навчального матеріалу та потребує сильної мотивації; вони важко звикають до нової ролі викладача, який перетворюється на тьютора у навчальному процесі, координує та скеровує його.

При виборі методів дистанційної роботи зі студентами потрібно враховувати психологічні закономірності їх сприйняття, пам'яті та мислення, бо саме вони впливають на якість дистанційного навчання. Також доцільно звернути особливу увагу на необхідність чіткого формулювання цілей і завдань навчання, детального планування навчальної діяльності та її організацію. Підтримувати потрібний темп навчання без постійного контролю з боку викладачів можуть не всі студенти. [1]

Важливим психологічним аспектом дистанційного навчання залишається наявність стійкого зв'язку між студентами та викладачем і забезпечення його регулярності відповідно до графіка. Також студенти повинні знати та розуміти систему побудови та вивчення курсу.

При вивченні математичного аналізу студентами фізико-математичного факультету ми пропонуємо, зокрема, організувати роботу студентів з електронною версією робочого зошита з курсу. Головною метою його використання є оптимізація та підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів на всіх етапах навчального процесу при дистанційному навчанні.

Електронний робочий зошит є тим дидактичним засобом, що сприяє поетапному формуванню розумової діяльності студентів по засвоєнню навчального матеріалу даного курсу, він призначений для самостійної роботи безпосередньо на його сторінках. [2, с. 11]

Робочий зошит (електронна версія) є помічником в опрацюванні теоретичного матеріалу та створенні орієнтовної основи дій студентів при виконанні практичних завдань різного рівня. Він допомагає організувати самостійну роботу студентів (у ньому зазначені всі види їх практичної діяльності впродовж вивчення курсу та терміни виконання завдань у дистанційному режимі) та визначити рівень засвоєння навчального матеріалу.

Робочий зошит має пояснювальне звернення до студентів; його система запитань і завдань побудована відповідно до структури та логіки матеріалу, що вивчається. Спочатку пропонуються завдання на первинне закріплення навчального матеріалу, засвоєння або формулювання термінів та понять (блок 1); потім подані завдання на виконання практичної роботи, розв'язування типових задач (блок 2). У блоці 3 розміщені розвиваючі, творчі завдання, для виконання яких необхідне знання матеріалу даної теми та суміжних з нею.

Теоретична частина першого блоку містить завдання на формулювання означень понять, важливих тверджень або їх структурних складових, на виявлення та усвідомлення взаємозв'язків між різними поняттями та фактами інших розділів дисципліни, на встановлення відповідностей тощо. Студенти заповнюють її самостійно при опрацюванні відповідного теоретичного матеріалу. Виконання цих завдань сприяє системному оволодінню навчальним матеріалом.

Завдання теоретичної частини першого блоку можна перевіряти різними дистанційними засобами зв'язку при спілкуванні з групою студентів, або з кожним окремо. Також їх доречно включити в тестовий контроль при проведенні колоквиуму.

Практичні завдання першого блоку направлені на більш глибоке розуміння прикладної спрямованості вивченого теоретичного матеріалу. Вони є або аналогічними до тих, що розглядалися у відповідній лекції, або розраховані на відпрацювання конкретної навчальної дії, певного елемента теорії, важливої властивості тощо. При дистанційному навчанні перевірка їх виконання і допомога, за потреби, може здійснюватися в режимі онлайн або оффлайн.

Завдання другого блоку є типовими прикладами на відпрацювання на занятті відповідних компетенцій. Також тут можуть міститися завдання прикладного змісту, але такі, що потребують застосування відповідних умінь та навичок. Частина завдань цього блоку розв'язується підчас проведення практичного заняття, а частина залишається на самостійне опрацювання студентом у його вільний час. Викладач може надавати студентам допомогу у пошуку та використанні більш ефективних методів чи прийомів розв'язування задачі. Оскільки завдання цього блоку є типовими для кожної теми, то їх можна включати до підсумкової атестації з теми, до контрольної роботи.

Завдання третього блоку носять більш творчий характер, їх розв'язування потребує використання або власного розумового потенціалу, або пошуку інформаційних джерел, які б допомогли в цьому. Саме такий підбір завдань дозволяє виділити студентів з високим рівнем засвоєння навчального матеріалу.

Використання електронної версії робочого зошита при вивченні математичного аналізу надає студентам можливість засвоювати навчальний матеріал у власному темпі, уникати пропусків занять, одночасно працювати з різними джерелами інформації, дає можливість кожному студенту працювати за певною системою і бути успішним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В. Карпук. Особливості дистанційного навчання державних службовців. *Демократичне врядування. Науковий вісник*. 2008. Вип.1. http://vivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik/fail/V.%20Karpuk.pdf
2. Мосійчук Л.М. Розробка робочого зошита з навчальної дисципліни (професійного модуля): методичний посібник. Рівне, 2018. 18 с.

ПРИМЕРНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ И ПУТИ ЕГО ПРИМЕНЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ХИМИИ.

Мамадалиева Нодира Исаковна

доктор философии (PhD)

Уришева Файруза Мурод кизи

магистр 1 курса

Ташкентской государственной
педагогический университет им. Низами

Аннотация. В данной статье приводятся примеры появления технологии Case Study, как она используется и как ее можно использовать в преподавании химии. Независимое обучение студентов имеет важное значение для развития развивающего обучения. В тематическом исследовании учащиеся создают учебный процесс и создают реальные ситуации взаимодействия в этом процессе.

Ключевые слова: развивающее обучение, инновационные технологии, методы обучения, образовательные технологии, тематическое исследование, тематическое исследование, презентация идей.

Последующие научно-педагогические исследования о влиянии информационных и инновационных технологий на эффективность урока показывают, что это не только важный фактор в получении знаний студентами, но и важный инструмент в развитии студентов. Ученикам важно научиться самостоятельно, проводить химические эксперименты, решать проблемы, развивать навыки и умения, а также уметь обобщать, например, генетические связи между классами неорганических и органических веществ.

Независимое обучение студентов имеет важное значение для развития развивающего обучения. Однако внедрение независимых методов обучения с традиционными методами обучения стало сложной задачей. В последние годы

научно-методические исследования и опыт внедрения независимого образования на основе инноваций и информационных технологий показывают, что эту проблему можно решить. Например, самостоятельное обучение студентов осуществляется на основе инновационных технологий «Мозговой штурм», «Пинбоард», «Кластер», «Дизайн», «Case Study». В случае технологии: «Мозговой штурм», «Баскетбол», «Ситуационная ролевая игра», «Дебаты». Интерактивные методы, такие как «Кластер», «Когнитивная карта», «Моделирование» широко используются.

Тематическое исследование (англ. Case - set, конкретная ситуация, этап - обучение) - описывается в кейсе и разрабатывается реалистичным или искусственным образом, который направляет учащихся на выражение проблемы и поиск соответствующих решений для нее. является образовательным методом, основанным на проблемно-ситуационном анализе ситуации. Тематическое исследование - это оптимизированный, оптимальный подход к образованию, информации, коммуникации и управлению, который обеспечивает промежуточный подход к достижению целей обучения и обеспечению гарантированных результатов обучения в процессе решения практической проблемы ситуации, описанной в данном случае и образовательные технологии, состоящие из набора инструментов. Случаи представляют собой описательные представления конкретных условий, полученных в результате жизненно важной организации группы людей или отдельных лиц, которые помогают учащимся выразить проблему и найти более подходящее решение [1, с.76].

Ситуации в реальной жизни связывают обучение с реальностью: тематические исследования позволяют учащимся моделировать свою практическую деятельность по диагностике ситуации, выражению гипотез, выявлению проблем, сбору дополнительной информации, уточнению гипотез и разработке конкретных шагов для решения проблем. Ключи дают учащимся свободу анализировать, находить способы выровнять и решать проблемы. В

тематическом исследовании учащиеся создают учебный процесс и создают реальные ситуации взаимодействия в этом процессе [1, с.77].

Нетрадиционное обучение, как упоминалось выше, не является фиксированной формой организации обучения. Педагогическая практика и педагогическое мышление всегда ищут пути ее улучшения. Примечательно, что различные конкурсы в этой области, мнения и мнения ведущих педагогов, представлены в педагогических чтениях, проводимых по всей стране.

Этапы работы учителя по внедрению кейс - технологии:

- 1) подготовительный этап;
- 2) основной этап: внедрение кейс - технологии;
- 3) аналитическая, оценочная стадия.

Подготовительный этап:

Сложная последовательность внеклассных исследований, методических и проектных работ включает следующую последовательность действий учителя:

создает кейс (если готовый кейс не используется);

разрабатывает и планирует образовательные технологии;

готовит студентов, разрабатывает учебно-методическое обеспечение их самостоятельной работы с кейсом.

Основная сцена:

внедрение кейс - технологии;

последовательность действий учителя;

определяет форму, тип и продолжительность обучения на основе рабочей программы (практическое обучение / самостоятельная работа / учебная практика) [2, с.48].

Разъясняет цель урока, ожидаемые результаты урока и педагогические задания.

Выбирает оптимальную модель обучения (набор оптимальных методов обучения, форм и инструментов, обеспечивающих реализацию поставленной цели и достижение предсказуемых результатов обучения в указанное время и в определенных условиях).

Аналитическая, оценочная стадия:

Созданное дело должно быть рассмотрено и оценено экспертом. Вот несколько способов проверить:

1. Обзор учителем тематического исследования и актуальности представленной в нем информации для реальной ситуации, а также интерпретация представленных фактов и т. д.
2. Экспертная оценка и мнение коллег, мнение педагог - кейсолога об образовательной ценности дела, это второй способ проверить это.

Шаги для реализации дела:

Введение в ключи (индивидуальные, групповые);

Выявить и изучить основную проблему (проблема обучения) (индивидуальная, групповая);

Соберите идеи и выберите оптимальное решение проблемы (индивидуальное, групповое):

Презентация, анализ и оценка идей;

Подбор, рекомендации и моделирование оптимального решения для случаев. [3, с.160].

Мы можем найти решение для использования метода тематического исследования в группах, индивидуально и в небольших группах, используя различные методы инновационных технологий. Существуют уникальные подходы к использованию метода case - study в преподавании химии, который позволяет студентам с пониманием выполнять самостоятельные учебные, практические и лабораторные задания. Далее мы рассмотрим некоторые примеры использования метода Case Study в химии.

Чтобы реализовать метод кейс-стади, учитель разрабатывает идеи для определения знаний по курсу химии «Фосфор и его соединения». На лекциях, семинарах и практикумах студенты будут знакомиться с каждым учебным планом. Например, первая идея - «Открытие фосфора». При решении этой идеи в двух группах учащиеся в группе обсуждают и 1 ответ ученика на основе того, что они узнали. Ответы написаны одним из студентов в группе. В конце

практического примера студенты будут ознакомлены с идеями обеих групп. Вот ответы студентов на данную идею.

КЕЙС 1.

Первая группа: в двенадцатом веке арабский алхимик Альхид Бехил добавил к остатку, образовавшемуся в результате испарения мочи нагревая, ее с углем и песком с образованием белого фосфора объясняет, что он спас.

Вторая группа утверждает, что в 1669 году немецкий алхимик Бренд Бехил восстановил фосфор, обогатил его, продемонстрировав его свойства, и поэтому сохранил детали извлечения фосфора в секрете.

Задание 1.

Почему Альхид Бехил не рассказал общественности об образовании белого фосфора?

Задание 2.

Почему Бренд Бехил держал полученный фосфор в секрете?

РЕШЕНИЕ КЕЙСА.

Первая группа: интерес к добыче фосфора сохраняется, и по сей день, отметив, что он претерпел 11 аллотропных превращений.

Вторая группа: русский ученый, академик С.И. Волкович, утверждает, что он открыл, голубею светоизлучающую аллотропию фосфора. Однако учитель не отвечает на вопрос о том, какие процессы вызывают излучение белого фосфора. Если давление в сосуде с белым фосфором увеличивается, оно не будет излучать. Это явление указывает на то, что пары фосфора участвуют в выбросе фосфора. Дело в том, что энергия, выделяющаяся при медленном окислении его молекул в виде R_4 в парах фосфора в воздухе, находится в форме света. Поэтому белый фосфор светится в темноте.

КЕЙС 2.

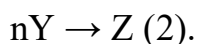
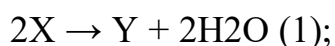
1. Резюме кейса

Биоразлагаемые полимеры широко используются в различных областях человеческой деятельности, включая создание наноразмерных матриц для оптимальной архитектуры для роста клеточных популяций до сформированной

структуры ткани. В частности, они служат основой для каркасной технологии выращивания клеток на естественных или искусственных трехмерных основах для пространственного формирования будущего органа или фрагмента клетки.

Одним из таких полимеров является соединение Z, которое получают из мономера X из промежуточного продукта Y методом поликонденсации.

Подходящие уравнения реакций:

Известно, что молекула Y состоит из 3 одинаковых элементов: C, H₂ и O₂.

Проблемные вопросы:

1. Если X-мономер содержит 63,12% по массе кислорода, определите X-Z-соединения. Ответы подтверждаются расчетами. (4,5 балла)
2. Напишите уравнение для реакции биодegradации полимера Z. (1 балл)
3. Объясните феномен ускоренной деградации полимера Z, образующего матрицу. (1 балл)
4. Объясните, как вводить клеточные структуры на основе Z в организм человека, не вызывая токсикологического риска, который заключается в приеме X в небольших количествах перорально опасно для жизни? (1,5 балла)
5. Очень важно знать время дезинтеграции образца Z, взятого для целей биотехнологического эксперимента. Почему? (1 балл)
6. Какие еще биоразлагаемые полимеры вы знаете? (1 балл)

Источник:

1. Миркомиллов Ш.М., Бозоров Н.И., Исмаилов И.И. Химия полимеров. Ташкент: "Наврўз". 2013 г.
2. Аскарлов М.А., Исмаилов И.И. Химия и физика полимеров. Ташкент: Узбекистан. 2004 г.
3. Аскарлов М.А., Ёриев О.М., Ёдгоров Н.Н. Химия и физика полимеров. Ташкент: "Учитель". 2004 г.
4. Мусаев О. Н., Бобоев Т., Курбанов Ш., Хакимжанов Б., Мухаммадиева М. Практикум по химии полимеров. Ташкент: Национальный университет. 2001 г.

Анализ Кейса.

1. Промежуточный продукт состоит из одинакового количества атомов углерода, кислорода и водорода.
2. Одна промежуточная молекула представляет собой продукт поликонденсации двух мономеров.
3. Исходный материал - опасный яд.

Методические указания для студентов:

Понять суть ключей достаточно.

Определите факторы, которые служат для решения проблемы.

Определите полимер, который образует матрицу, по массовой доле.

Обоснуйте мое решение.

Процесс решения дела:

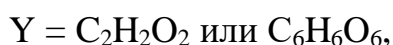
1. Студенты знакомятся с существом дела и обсуждают его в небольших группах.
2. Учащиеся работают с членами небольшой группы, чтобы определить факторы, которые решают проблему.
3. При решении задачи сначала ознакомьтесь со структурой и свойствами органических полимеров на уроках химии.
4. Мнения, высказанные членами группы, анализируются, и делается общий вывод.

Решение Кейса: (Варианты для студентов)

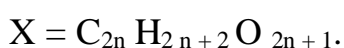
1. _____
2. _____
3. _____

Решение учителя:

Учитывая, что молекула Y содержит три атома одинакового количества, один из которых составляет 63,12% кислорода в X, эмпирическая формула вещества определяется кислородным эквивалентом. Это может быть

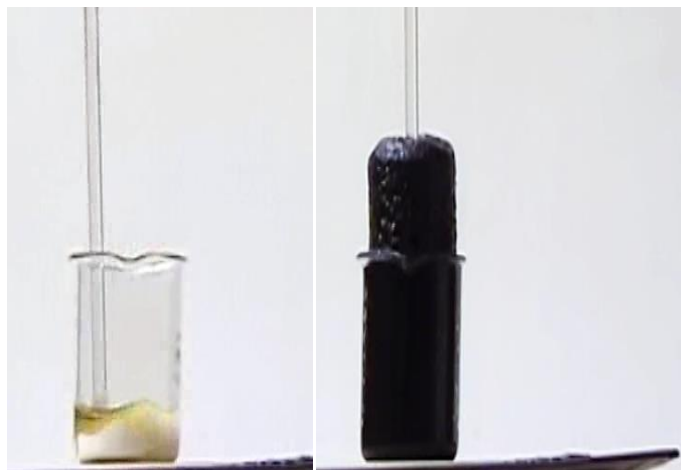
то есть $Y = C_n H_n O_n$,

Когда добавляется молекула воды, два водорода и один кислород добавляются к общему количеству атомов. Вещество X состоит из двух атомов углерода, четырех атомов водорода и трех атомов кислорода. Это будет гидроксиэтановая кислота. Промежуточным продуктом является его ангидрид.

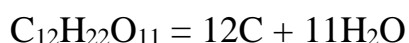
КЕЙС 3.

Описание случая: В фарфоровой ступке около 50 г белого сахара или сахара растирают в порошок. Его помещают в фарфоровую чашку или стакан с кристаллизаторами и смешивают стеклянной палочкой. Затем на него выливают 25 мл концентрированной серной кислоты. Через 2-3 минуты сахар темнеет, наполняет стакан и начинает вытекать «Рис.1».

Вопрос КЕЙСА: почему наблюдается такое событие?

Решение для учителя: концентрированная серная кислота быстро впитывает воду. Вот почему он используется в качестве сушильного агента. Концентрированная серная кислота даже превращает элементы водорода и кислорода в молекулах органического вещества в воду и поглощает их. Поэтому серная кислота, сначала расщепляет сахар на уголь. В этом случае цвет сахара темнеет:

Серная кислота затем реагирует с некоторым количеством углерода с образованием газов, состоящих из оксида углерода (IV) и оксида серы (IV). Образующиеся газы порозируют уголь и поднимают его вверх.

Выводы.

- 1.Использование метода case-study в преподавании химии дает хорошие результаты в школах, лицеях и, конечно же, в институтах и университетах.
- 2.Метод case-study помогает расширить мыслительные способности и кругозор студентов.
- 3.Использование метода кейс-стади важно для развития у учащихся логического и связного мышления и навыков.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Ишмухамедов Р., Абдукодиров А., Пардаев А. Тарбияда инновацион технологиялар (таълим муассасалари педагог-ўқитувчилари учун амалий тавсиялар). – Т.: “Истеъдод” жамғармаси, 2009.стр.76-77.
2. Ходиев Б.Ю., Голиш Л.В. Способы и средства организации самостоятельной учебной деятельности: Учебно-методическое пособие в помощь первокурснику. - Т.: ТГЭУ, 2006. стр.48.
3. Ишмухамедов Р., Абдукодиров А., Пардаев А. Тарбияда инновацион технологиялар (таълим муассасалари педагог-ўқитувчилари учун амалий тавсиялар). – Т.: “Истеъдод” жамғармаси, 2008.стр.180.

УДК 372.851.

О РОЛИ ЭЛЕМЕНТОВ ИСТОРИИ МАТЕМАТИКИ В ПРЕПОДАВАНИИ МАТЕМАТИКИ

Мамуров Бобохон Жураевич

к.ф.-м.н., доцент

Жўраева Наргиза Олтинбоевна

Учитель

Бухарский государственный университет

г. Бухара, Узбекистан

Введение: Сегодняшние требования к образованию: воспитать и обучать молодёжь, которая способна мыслить самостоятельно, ценить наше национальное наследие, быть творческим, умным и всесторонне развитым. Для выполнения этих требований со стороны современного учителя требует постоянных творческих усилий, нового подхода к обучению и самоотдаче.

Цель работы: Тот факт, что учитель при ознакомлении с математическими понятиями, говорит об их истории и о его развитии (основенно заслуги наших великих предков) во время занятий, повысит интерес учащихся к предмету и воспитывают любовь к родине.

Материалы и методы: Дать рекомендации по использованию исторических материалов в процессе преподаваний математики.

Использование элементов математической истории в обучении математике формирует у учащихся следующие навыки.

1. Элементы истории математики помогают студентам развивать научный кругозор. Они помогают нам понять, как научный ландшафт мира изменился с древних времен до наших дней.
2. Знакомство с историей математики даст студентам более глубокое понимание математических процессов.

3. Знание истории математических методов научного познания дает студентам представление об уникальной математике со связями между различными сферами.

4. Историческая информация активизирует учебный процесс и служит инструментом для повышения интереса студентов к науке.

5. Элементы математической истории являются эффективными инструментами для решения проблем, которые приводят к творческим способностям студентов.

6. Научные дискуссии на уроках, основанные на обсуждении исторических проблем математики, развивают способность учащихся обучать других в духе уважения и решать свои проблемы.

7. Информация о математике расширяет их мировоззрение. В них математика, как часть универсальной культуры, развивает основные этапы развития.

Результаты и обсуждение: Выше упомянутые идеи помогают студентам развить определенные математические знания. При интеграции исторических данных в математику можно использовать следующее: Сведения о развитии конкретной математической науки, выпуске математических газет о ней, решении исторических (древних) задач, лекциях, конференциях, чтениях ученых, внесших значительный вклад в развитие математики.

Введения: При подготовке к занятиям, в которых планируется использовать данные математической истории, по нашим мнениям нужна действовать следующим образом: 1. Выбрать те задачи в которых используется математические исторические данные; 2. В зависимости от выявленных проблем, обучение и распределение обучения в соответствии с целями обучения; 3. Выбор наиболее эффективных форм использования исторических данных; 4. Выбор форм контроля за достижением целей.

ИСПОЛЬЗУЕМАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. К.А.Рибников. История математики.М.:Издательства МГУ. 1960г, 13-20 стр.
2. Нажмиддинова Х. Алгебра фани бўйича талабаларнинг мустақил ўқув фаолиятларини шакллантириш усуллари (тажриба-синов ишлари натижалари)// Педагогик таълим. – Тошкент, 2009. - № 3. – Б. 78-84.

**РОЗВИТОК МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ОЦІНКИ РІВНЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Мангул Олександр Анатолійович

Аспірант

Таврійський державний агротехнологічний університет

ім. Дмитра Моторного

м. Мелітополь, Україна

Анотація: розглядаються основні етапи формальної імплементації методів оцінки рівня економічної безпеки України. Розкриваються змістовні відмінності методичних підходів в їх еволюційній послідовності. Пропонується доповнення методики кількісної оцінки рівня економічної безпеки України методом когнітивного моделювання.

Ключові слова: методика, економічна безпека, інтегральний показник, експертна оцінка, когнітивне моделювання.

Початком формальної імплементації досліджень проблеми економічної безпеки в Україні можна вважати видання у 2003 році Національним інститутом проблем міжнародної безпеки Ради національної безпеки і оборони України «Методичних рекомендацій щодо оцінки рівня економічної безпеки України» [1]. В цій роботі був зроблений важливий крок - обрані для практичного використання показники економічної безпеки держави, розроблені методичні прийоми визначення фактичних та порогових значень цих показників, запроваджено поняття порогового індикатора та окреслені підходи його визначення. Методикою передбачалося дискретне визначення кожного індикатора, а загальну оцінку стану економічної безпеки пропонувалося проводити шляхом аналізу динаміки індикаторів за ряд років у порівнянні з країнами СНД та ЄС. Виділялися, зокрема, інвестиційна та інноваційна,

фінансова, енергетична, зовнішньоторговельна, соціальна, демографічна складові економічної безпеки України. Надавалися загальні рекомендації щодо підвищення рівня економічної безпеки у розрізі її окремих складових.

Наступним кроком став Наказ Міністерства економіки України №60 від 02.03.2007р. «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» [2]. Вперше передбачається періодичність – щокварталу розрахунок здійснюється міністерством, наводяться визначення основних термінів пропонованої методики. Суттєво змінюються складові економічної безпеки: макроекономічна, продовольча, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, фінансова, яка в свою чергу містить такі складові, як бюджетна, валютна, грошово-кредитна, боргова, безпека страхового ринку, безпека фондового ринку. Пропонується значно розширений перелік індикаторів, їх порогових значень та запроваджується агрегування індикаторів за складовими економічної безпеки в одну інтегральну оцінку шляхом нормалізації за двома методиками.

Необхідно підкреслити внесок вчених Сухорукова А.І. [3], Харазішвілі Ю.М. [4], Дронь Є.В. [5] в розвиток вітчизняної методики оцінки рівня економічної безпеки країни. 29.10.2013р. видається Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України №1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [6]. Певна «унікальність» даного наказу полягає в тому, що методичні рекомендації мають рекомендаційний характер та не є обов'язковими. Періодичність розрахунків передбачається двічі на рік. Вводяться зміни у перелік складових економічної безпеки. Замість інвестиційної та науково-технологічної безпеки запроваджується інвестиційно-інноваційна складова. Відбулися зміни і у складових фінансової безпеки – замість безпеки страхового та фондового ринків застосовується банківська безпека та безпека небанківського фінансового сектору. Важливо, що вагові коефіцієнти для розрахунку субіндексів економічної безпеки та інтегрального показника економічної безпеки фіксовано доводяться в додатку, але визначаються на основі експертної

оцінки. Треба зазначити, що періодичність перегляду експертних вагових коефіцієнтів з 2013 року не зазначалася, навіть з огляду на зміни внутрішньої та зовнішньої економічної кон'юнктури.

Необхідно констатувати, за досліджуваний період відбувся суттєвий розвиток методичних підходів оцінки рівня економічної безпеки України, але які так чи інакше не проєцирували кількісну оцінку рівня безпеки на забезпечення динаміки економічного росту. На наш погляд, методика оцінки рівня економічної безпеки повинна включати не тільки формалізовану кількісну оцінку системи індикаторів, а надавати можливість ідентифікації основних векторів впливу на темпи економічного росту. Враховуючи можливості формалізації аналітичних, експертних оцінок на основі кількісного аналізу оптимальним представляється застосування методу когнітивного моделювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України за редакцією академіка НАН України С.І. Пирожкова. – К., НППМБ, 2003. – 42с.
2. Наказ Міністерства економіки України №60 від 02.03.2007р. «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07>
3. Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. Щодо методології комплексного оцінювання складників економічної безпеки держави // Стратегічні пріоритети. – 2013. - №3(28). – С.5-15.
4. Харазішвілі Ю.М. Методологічні підходи до оцінки рівня економічної безпеки країни // Наука та наукознавство. – 2014. - №4. – С. 44-58.
5. Харазішвілі Ю.М., Дронь Є.В. Адаптивний підхід до визначення стратегічних орієнтирів економічної безпеки України // Економіка України. – 2014. - №5(630). – С. 28-45.
6. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України №1277 від 29.10.2013р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» http://meold.kmu.gov.ua/minec/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738

**ПРОБЛЕМЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ БЫТОВЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В
СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ**

Меркулов Сергей Николаевич

к.ю.н., доцент

Кочетова Мария Владимировна

Студентка

ГОУ ВПО «Донецкий национальный университет»

г. Донецк

Аннотация. В данной работе широко рассматривается актуальность проблемы насилия в семье, которая является одной из глобальных проблем современного общества. Выявлены основные причины домашнего насилия, раскрыто понятие «насилия в семье», предложены возможные способы решения данной проблемы.

Ключевые слова: насилие, семья, агрессия, проблема, ответственность, жестокость.

Проблема насилия в семье является одной из глобальных проблем современного общества. Стоит отметить, что в мире количество случаев жестокого обращения в семье, по отношению к ее членам, увеличивается с каждым годом. Эта проблема всегда существовала во всех культурах и обществах, независимо от того, является ли это общество высокоразвитым или нет. На современном этапе развития общества проблема бытового насилия начинает осознаваться членами общества и постепенно разрешаться, так как становится очевидным, что бытовое насилие ведет к серьезным последствиям [1, с. 14].

Насилие в семье является одним из самых сложных и противоречивых вопросов в большинстве современных обществ. Эта проблема отражает

дисгармонию и искажение, существующие в отношениях в обществе. Его суровость свидетельствует о нездоровой социальной и моральной среде. Терпимость общества к любому виду насилия - это, по сути, отказ от создания современного цивилизованного общества. Мы привыкли видеть все виды насилия в средствах массовой информации, на телевидении и в кино. В силу этого многие люди стали относиться к нему спокойно и толерантно.

Насилие в семье - это социальная проблема современного общества, в качестве доказательства, можно использовать следующие аргументы:

- во-первых, растет интерес к семье как к одному из важнейших институтов социализации личности ребенка, самостоятельной ячейке общества;
- во-вторых, существует потребность в социально-педагогической поддержке и защите " семей риска", поскольку именно в таких семьях часто происходит насилие, направленное в первую очередь на более слабых ее членов, это могут быть дети или люди преклонного возраста, которые не защищены и требуют большего внимания, интереса, заботы и ухода;
- в-третьих, необходима социально-педагогическая профилактика и, в некоторых случаях, коррекция насилия в семье. Профилактические мероприятия включают педагогическое воспитание родителей (через лекции, семинары, деловые игры, классные часы и др.), а социальный педагог может координировать работу межведомственных организаций по обеспечению эффективности профилактических процедур.

Понятие насилия в семье тесно связано с явлением агрессии. По своей сути насилие - это форма агрессивного поведения.

Агрессия - это тенденция или совокупность тенденций, проявляющихся в реальном поведении или фантазии, целью которых является причинение вреда другому человеку, группе, разрушение, унижение, принуждению к каким-либо действиям и т. д [2, с. 127].

В настоящее время обострились многие общественные проблемы, в том числе социальные, что предопределяет проблему роста насилия в отношении женщин и детей в семье. И самое страшное, что насилие рассматривается только в свете

причинения физического вреда, при том, что зачастую оно может проявляться в различных формах, это психологическое, эмоциональное, моральное и даже экономическое. Существует множество причин бытового насилия. Они подвержены влиянию в той или иной степени многих различных по содержанию факторов, эти факторы нельзя рассматривать изолированно, поскольку они определяют причины бытового насилия в совокупности [3, с. 32].

Насилие в отношении ребенка в семье - это очень сложное явление, больше, чем просто результат индивидуальной патологии. Существует несколько факторов, влияющих на возникновение и развитие бытового насилия: личностные особенности родителя и ребенка, характер детско-родительских отношений, особенности семьи, ее открытость или закрытость, конфликтность и семейные проблемы, стресс, вызванный различными факторами, в самом широком смысле это социальная среда, в которой развивается и функционирует семья [4, с. 137].

Недостаточный уход за ребенком, пренебрежение его основными потребностями, эмоциональное и психологическое насилие и другие формы насилия в отношении детей являются примерами искаженных отношений между родителями (или их заместителями) и детьми, находящимися на их попечении.

К числу наиболее существенных последствий жестокого обращения с детьми относятся:

- неспособность достичь определенных успехов в профессиональной карьере, стать активным и полезным членом общества;
- трудности в создании собственной семьи, установлении супружеских, детско-родительских отношений, решении бытовых проблем;
- проблемы в воспитании родителей и в дальнейшем воспитании собственных детей, "наследование" насильственных методов и форм воспитания, неумение строить доверительные и уважительные отношения с детьми;

- неспособность видеть и понимать насилие в отношении собственных детей (со стороны других членов семьи) и защищать их;
- нарушение сексуальной ориентации ребенка;
- вовлечение в употребление алкогольных напитков, психотропных веществ, проституцию (по данным зарубежных исследователей, 80% проституток подвергались сексуальному насилию в детстве);
- участие в преступной деятельности [5].

В настоящее время нет единого мнения о том, что является источником насилия в семье. Это связано с тем, что проявления насилия в семье настолько разнообразны и причины у каждого разные, поэтому невозможно выявить универсальную первопричину насильственного поведения в семье.

В социологической литературе насилие в семье рассматривается как система отношений между членами семьи, характеризующиеся высокой степенью близости, жесткой иерархичностью и консерватизмом, основанная на социальных нормах и культурных традициях. Эти отношения строятся членом семьи, который использует очень жестокие меры, чтобы утвердить свою власть и контроль над другими. Латентный характер проблемы приводит к различным социальным последствиям: гибели людей, росту стоимости социальной помощи пострадавшим, судебной системе, системе здравоохранения, нарушению социализации детей, росту алкоголизма, наркомании, преступности и проституции среди несовершеннолетних [6, с. 64].

Существует 4 основных вида насилия в семье: физическое, сексуальное, психологическое и экономическое. Насилие не всегда проявляется в шрамах и ссадинах на теле жертвы, в настоящее время психологическое насилие носит особенный характер, что приводит к деградации человека как личности, делая его зависимым от обидчика.

Насилие в семье может быть вызвано социальными факторами, стрессом в семье, употреблением алкоголя или наркотиков. Правонарушители прибегают к физической силе, когда нет возможности мирно повлиять на принятие тех или иных решений в семье, когда кто-то в семье болеет алкоголизмом или

наркоманией и их мнение не принимается во внимание. Существует много различных мнений о причинах бытового насилия. Это могут быть как психическое расстройство, так и низкий культурный уровень. Исходя из сложности человеческой природы, трудно определить единственную причину [7, с. 147].

Следует помнить, что после того, как насилие произошло, оно, скорее всего, будет продолжаться с постепенным увеличением. Насилие в семье - это проблема, о которой очень важно говорить, поскольку никто не должен подвергаться насилию или другому жестокому и унижающему достоинство обращению.

Следует отметить, что в нашем государстве нет закона "О борьбе с бытовым насилием", который существует в 143 странах мира. Вместе с тем, это серьезное антиобщественное явление, которое следует пресекать на ранней стадии, а именно посредством четкой правовой регламентации и установлении соразмерной юридической ответственности [8, с. 27].

Проблема создания системы воспитания и образования подрастающего поколения является очень важной и актуальной для любого общества, поскольку существующая система показала свою неэффективность в современных условиях развития общества. В зависимости от того, какое образование и воспитание нашим детям мы даем сегодня, таким и будет наше общество через 5-10 лет. Характеризуя зарубежный опыт борьбы с данным явлением, следует отметить, что закон строг для семейных насильников в Англии, где предусмотрено ограничение доступа к банковским счетам и контроль в социальных сетях. В Чешской Республике жертв бытового насилия не спрашивают, согласны ли они с возбуждением уголовного дела против насильника: если поднял руку на члена семьи, то это прямая дорога в суд и в тюрьму. В Германии развита социальная помощь и существует много так называемых женских домов, где пострадавшие могут получить временное убежище в которых им помогут получить пособие и найти работу. В законодательстве этой страны нет такого преступления, как насилие в семье.

Правонарушители проходят по другим статьям, но нет никаких шансов, что такое дело будет замято [9, с.123].

Чтобы эффективно решить данную проблему в нашем государстве, предлагаем изменить действующее законодательство, предусмотрев ответственность за нанесение побоев, не повлекшее причинения телесных повреждений, умышленное причинение боли, физических или психических страданий, совершенные в отношении близкого родственника либо члена семьи, предусмотрев ответственность в виде штрафа в крупном размере или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период до трех месяцев, либо обязательными работами на срок до трехсот часов, либо исправительными работами на срок до шести месяцев.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Синельников А. С. Выученные уроки: Подростки и проблема насилия в семье / А. С. Синельников // Обыкновенное зло : исследования насилия в семье / под ред. О. М. Здравомысловой. – М. : Едиториал УРСС, 2018. – С. 92 – 122.
2. Фурманов И. А. Агрессия и насилие : диагностика, профилактика и коррекция / И. А. Фурманов. – СПб. : Речь, 2013. – 480 с.
3. Андреева А. А. Насилие в семье как социальная проблема современного общества [Текст] // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы VI Междунар. науч. конф. (г. Уфа, март 2015 г.). — Уфа: Лето, 2015. — 112 с.
4. Григович, И. Н. Синдром жестокого обращения с ребенком. Общие вопросы и физическое насилие: учебное пособие для студентов и врачей / И. Н. Григович. — Петрозаводск: ПетрГУ, 2016.- 288 с.
5. Рамих В. А. От ненасилия в семье — к ненасилию в обществе [Электронный ресурс] / В. А. Рамих // Тез. докл. Третий Российский философский конгресс «Рационализм и культура на пороге III тысячелетия», 2005. – Режим доступа:<http://www.auditorium.ru>.

6. Андреева А. А. Насилие в семье как социальная проблема современного общества [Текст] // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы VI Междунар. науч. конф. (г. Уфа, март 2015 г.). — Уфа: Лето, 2015. — 112 с.
7. Социальному работнику о проблеме домашнего насилия / под ред. А. Б. Синельникова. — М. : Университетская книга, 2018. — 262 с.
8. Елисеев, Д. Насилие в семье как проблема современного общества / Д. Елисеев — М.: Свобода, 2011. — 212 с.
9. Горшкова, И. Д. Насилие над женщинами в современных российских семьях [Текст] / И. Д. Горшкова, И. И. Шурыгина. МАКС-ПРЕСС, 2015—196 с.

УДК 796

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ЖІНКАМИ ПЕРШОГО ЗРІЛОГО ВІКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІЗИЧНИЙ СТАН

Микитчик Ольга Сергіївна

к.фіз.вих., доцент, доцент кафедри водних видів спорту
Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту
м. Дніпро. Україна

Анотація. Тези доповідей містять основні відомості щодо дослідження стану питання організації фізкультурно-оздоровчих занять із жінками першого зрілого віку та їх вплив на фізичний стан жінок. Наведено вагомі наукові дослідження з даного питання. Визначено ефект від різних видів фізкультурно-оздоровчих тренувань.

Ключові слова: фізичний стан, жінки, фізкультурно-оздоровчі заняття, наукові дослідження.

Вступ. Нині важливою є проблема збереження і зміцнення фізичного стану жінок першого періоду зрілого віку [1]. Фахівці наразі шукають нові підходи до складання фізкультурно-оздоровчих програм. На даний час встановлені особливості рекреації у фізичній культурі різних груп населення (Т.Ю.Круцевич, Г.В. Бехверхня, 2010) та запропоновані різноманітні оздоровчо-рекреаційні технології (Л. Чеховська, О Жданова., І Грибовська., М. Данилевич, У. Шевців, 2019) тощо. Вважається, що саме фізкультурно-оздоровчі заняття повинні надавати жінкам необхідний рівень рухової активності, який буде позитивно впливати на зміцнення показників їх фізичного стану.

Мета роботи. Дослідити особливості організації фізкультурно-оздоровчих занять із жінками першого зрілого віку та встановити їхній вплив на фізичний стан жінок.

Матеріали та методи. Дослідження виконане згідно з Тематичним планом науково-дослідної роботи Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Науково-теоретичні засади вдосконалення процесу фізичного виховання різних груп населення» (номер державної реєстрації 0116U003010).

Результати та обговорення. Аналіз останніх досліджень свідчить, що питання організації і методики фізкультурно-оздоровчих занять з жінками першого періоду зрілого віку досліджували достатньо значне коло вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, дослідження Н.М. Ковальчук (2001) та С. В. Сологубової (2015) дають змогу простежити ефект впливу оздоровчих занять, в структурі яких поєднуються засоби: комплексного використання різних видів гімнастики, ритмічної гімнастики і оздоровчого бігу, легкоатлетичних, загальнорозвиваючих вправ та плавання, аеробіки, вправ з предметами, на тренажерах, дихальних вправ та Хатха-йоги. В свою чергу, дослідження Лядської О.Ю. (2011) були спрямовані на корекцію статури жінок із застосуванням засобів фітбол-аеробіки та фітбол-гімнастики і раціонального харчування. В свою чергу, науковцями А. Яценко, О. Майданюк, Н. Гоглюватою (2004) досліджено вплив занять аквааеробікою на стан мозкового кровообігу у жінок, що, в свою чергу, підтверджено дослідження Н.М. Баламутової (2013), яка довела ефективність оздоровчих занять плаванням для жінок різних вікових груп.

Достатньо вагомими, на наш погляд, є дослідження А. Г. Гармаш (Говсієвич), І. В. Іванова (2017)*Ошибка! Источник ссылки не найден..* Вченими було розроблено методику фізкультурно-оздоровчих занять з жінками першого зрілого віку на прикладі танцювальної аеробіки. Дослідниками доведено, що вдалим сполученням є поступова інтеграція здорових звичок у звичайний режим життя

жінок першого зрілого віку, що розроблено на основі комплексного підходу до будь-якого виду занять оздоровчою фізичною культурою

Проблема зайвої ваги серед жінок першого періоду зрілого віку настільки значуща, що фахівці галузі фізичного виховання [2, 3, 4] пропонують ефективним методом профілактики і корекції надлишкової маси тіла у жінок використання засобів фізкультурно-оздоровчих занять в поєднанні з правильно організованим харчуванням. Так, наприклад, Т. П. Козій, О. О. Тарасова (2012) досліджували зміни антропометричних показників жінок середнього віку в процесі занять аквааеробікою та шейпінгом. Намагаючись вирішити питання підвищення фізичного стану жінок першого зрілого віку, О. П. Романчук (2016) доводить доцільність застосування навантажень аеробної спрямованості в поєднанні з раціональним харчуванням і здоровим способом життя й указує на ефективність такого підходу для підтримки показників і параметрів організму жінок.

Достатньо вагомими, на наш погляд, є наукові дослідження О. Мороз. Дослідницею було встановлено, що аналіз компонентного складу тіла жінок першого періоду зрілого віку продемонстрував значно більшу кількість випадків вади оптимального співвідношення компонентного складу тіла, ніж порушення його загальної величини. При цьому виявлено осіб з ознаками «прихованого ожиріння», у яких спостерігали надмірний або перевищений уміст жирового компонента при наявності нормальних показників індексу маси тіла. Для корекції співвідношення компонентного складу тіла в осіб із нормальною масою тіла дослідниця рекомендує застосовувати аеробні та силові навантаження приблизно в рівних пропорціях, коливаючись у діапазоні 40–60 %, як для аеробних, так і силових. У програмах корекції маси тіла О. Мороз вважає за доцільне використання всього арсеналу засобів оздоровчого фітнесу, проте їх співвідношення та комбінування повинно здійснюватися відповідно до напрямку й ступеня виявлених порушень [33]. Не можливо оминати увагою дослідження Н. В. Богдановської (2013), в ході яких

досліджено вплив систематичних занять оздоровчою аеробікою на рівень фізичного здоров'я та загальної захворюваності жінок 20–30 років.

Таким чином, у вітчизняній науково-методичній літературі достатньо уваги приділяється вирішенню питань оздоровлення жінок першого періоду зрілого віку засобами оздоровчого фітнесу. Це пов'язано з тим, що внаслідок ситуації, що склалася, на даний час актуальнішими виявляються питання розробки і застосування фізкультурно-оздоровчих систем, різноманітних засобів оздоровчого фітнесу, покликаних стабілізувати здоров'я та гармонізувати внутрішній стан жінок. Таким чином, ми погоджуємося з думкою Т.Ю. Круцевич [5], що головними завданнями фізичного виховання з жінками першого періоду зрілого віку є збереження досягнутого рівня здоров'я, підвищення стійкості організму до впливу несприятливих чинників зовнішнього середовища, підвищення фізичної і розумової працездатності і на цій основі сприяння творчому довголіттю; підтримання на достатньо високому рівні моральних і волевих якостей, рухових вмінь, навичок і фізичних якостей стосовно до вимог професій, умов сучасного побуту; поглиблення спеціальних знань про вплив фізичних вправ, що використовуються в процесі виробництва і в режимі вільного часу.

Узагальнюючи дані спеціальної літератури з питань організації фізкультурно-оздоровчих занять із жінками першого зрілого віку, Ю. Фурман (2013) вказує на оздоровчий фітнес, як на найбільш збалансовану програму фізкультурної діяльності, спрямовану на досягнення й підтримання оптимального фізичного стану людини в умовах сучасної цивілізації. Натомість показники фізичного стану – необхідна вихідна інформація під час програмування занять із жінками оздоровчим фітнесом. Також одним із найперспективніших напрямів підвищення фізичного та психоемоційного стану жінок першого періоду зрілого віку, на думку Ю.І. Томіліною (2016, 2017), є системи, яка не передбачає максимальних тренувальних навантажень та має позитивний вплив не лише на фізичний, але й психоемоційний стан жінок першого періоду зрілого віку.

Не можливо не вказати, що певна кількість наявних досліджень приурочені систематизації й аналізу сучасних фітнес-програм, що використовуються в оздоровчій фізичній культурі для жінок першого зрілого віку Ю. І. Таран (1998), В. Г. Ареф'єва (2005-2015), а також вивченню мотиваційних передумов до занять аквафітнесом [1]. Так Т.Б. Кутек, Л. Погребенник (2004) вивчали мотиви до занять оздоровчою аеробікою жінок 20–30 років, а також структуру та зміст програми занять відповідно до рівня фізичного стану й особистих потреб жінок досліджуваного віку.

Стосовно досліджень фізичного стану жінок першого періоду зрілого віку вагомими, на наш погляд, є дослідження О. В. Мартинюк (2011-2016) та О.В. Мартинюк зі співавторами [6]. Дослідниками вивчено стан фізичного здоров'я сучасних жінок першого зрілого віку та встановлено зниження показників їхнього функціонального стану. З'ясовано, що виконання завдання підвищення рівня фізичного стану жінок цієї категорії можливе за рахунок оптимізації їхньої рухової активності. Набувають також значної актуальності дослідження Т. В. Івчатової (2005), які розкривають проблему корекції статури жінок першого зрілого віку з урахуванням індивідуальних особливостей геометрії мас їх тіла. Унаслідок упровадження С. В. Сологубовою (2015) індивідуальних програм фізкультурно-оздоровчих занять на основі раціонального поєднання аеробіки, вправ на розтягування та інших видів фітнесу залежно від гормонального фону протягом менструального циклу, доведено значне підвищення рівня фізичного стану учасниць експерименту, розвитку таких фізичних якостей, як гнучкість, швидкість, динамічна сила й швидко-силова витривалість.

Крім того, за результатами порівняльного аналізу окремих показників фізичного стану жінок зрілого віку під впливом оздоровчих програм із фітнесу та аквафітнесу, В. Осіпов (2012) робить висновок, що програма оздоровчого тренування з використанням засобів аквафітнесу призводить до зростання абсолютних і відносних показників фізичної працездатності та аеробних можливостей учасниць експерименту, порівняно з фітнес-тренуванням на суші.

Отримані результати пояснюються полегшенням умов роботи серця за рахунок горизонтального положення тіла, яке приймає людина під час виконання вправ у воді, та полегшенням припливу крові до серця завдяки тиску води.

Отже, оздоровчий вплив засобів аквафітнесу, на думку І.В. Адамова, Є.А. Земскова (2000). Г. Жук, Т. Хабінець (2015). О. Шишкіною (2014). О. Мартинюк (2016) також зумовлений активізацією найважливіших функціональних систем організму, високою енергетичною вартістю виконуваної роботи та наявністю стійкого гартувального ефекту. Водночас у жінок підвищуються показники дихальної системи (сила й потужність дихальних м'язів, життєва ємність легень), зростає аеробна і анаеробної продуктивність при м'язовій діяльності, зменшується прояв негативних емоцій, спостерігається підвищення самоконтролю та підйом настрою після занять, що загалом позитивно вплинуло на якість життя жінок цієї вікової групи. Таким чином, чисельними науковими дослідженнями доведено, що в практичній діяльності при побудові програм фітнес-тренувань для жінок першого періоду зрілого віку найбільш вагомими показниками є ті, що, об'єднані у такі фактори: середньодинамічний тиск, індекс фізичного стану, індекс Робінсона; частота серцевих скорочень, хвилинний об'єм крові, проба Руф'є; проба Штанге, індекс Скібінського; маса тіла; вегетативний індекс Кердо; коефіцієнт витривалості; проба Яроцького та життєва ємність легень. В свою чергу, для аналізу динаміки фізичного стану під впливом занять оздоровчим фітнесом Ю. І. Беляк (2014) пропонує використовувати інтегральну оцінку, яка включає оцінку шести факторів фізичного стану: величину жирового компонента (%), індексу атерогенності, товщину жирової складки живота, величину індексу Робінсона, адаптаційного потенціалу та результати виконання човникового бігу 10×5 м.

Висновки. Отже, з аналізу літературних джерел встановлено, що більшість фахівців схиляється до думки, що особливості організації фізкультурно-оздоровчих занять із жінками першого зрілого віку залежать від фізичного стану жінок. В свою чергу, фізичний стан залежить від фізичного розвитку, функціонального стану основних систем організму, фізичної працездатності,

адаптаційного потенціалу, а також розвитку окремих рухових якостей, серед яких важливу роль відіграють показники рівноваги й гнучкості. Крім того, стан жінок характеризується такими показниками, як настрій, стриманість, апетит тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Pirogova K., Mikitchik O., Martynyuk O. The State of Somatic (Physical) Health of Women in the First Period of Maturity. Polish Journal of Science. 2020. № 27. Vol. 4. P. 31-33
2. Кашуба В., Бибик Р. Организация занятий оздоровительным фитнесом с женщинами первого зрелого возраста с учетом особенностей состояния их осанки. *Молодіжний науковий вісник*, 2012. Вип. 8. С. 54–59
3. Мороз О. Корекція компонентного складу тіла жінок першого періоду зрілого віку засобами оздоровчого фітнесу. *Молодіжний науковий вісник. Серія: Фізичне виховання і спорт*. 2012. Вип. 7. С. 87–91.
4. Ошевский Л.В., Крылова Е.В., Уланова Е.А. Изучение состояния здоровья человека по функциональным показателям организма: метод. Указания. Нижний Новгород, 2007. 67 с.
5. Круцевич. Т.Ю Теорія і методика фізичного виховання. Методика фізичного виховання різних груп населення. К. : Олімпійська література, 2003. Т. 2. 391 с.
6. Микитчик О., Пирогова К. Мотиваційні передумови до занять акафітнесом з жінками першого періоду зрілого віку. *Фізична культура, спорт та здоров'я: стан проблеми та перспективи* : матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи» (Харків, 14 грудн 2018 р). ХДАФК, 2018. С. 23–25

РОБОТОТЕХНІКА ЯК ЗАСІБ ЕРГОТЕРАПІЇ В СУЧАСНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Мироненко Оксана Василівна

к. ф.-м. н., ст. викладач

Донецький національний медичний університет

м. Кропивницький, Україна

Анотація: Стаття присвячена робототехніці – прикладній науці, що орієнтована на розробку та побудову робототехнічних пристроїв для автоматизації промислових операцій та операцій для покращення побутових умов життя людини (особливо з обмеженими можливостями), як одному із засобів ерготерапії, що виокремлюється у самостійну технологію клінічної та соціальної реабілітаційної практики. Вплив робототехніки розглядається, як трикомпонентна можливість: набуття сучасної перспективної професії; створення роботизованого пристрою для власних потреб; захоплююче хобі. Наведено приклад програмування платформи-мікроконтролера Arduino.

Ключові слова: робототехніка, робот, програмування, Arduino, реабілітація, ерготерапія, людина з обмеженими можливостями, особливими потребами.

«Реабілітація – це сукупність заходів, покликаних забезпечити особам із порушеними функціями в результаті хвороб, травм і вроджених дефектів пристосування до нових умов життя у суспільстві, в якому вони живуть» - визначає Всесвітня організація охорони здоров'я (ВОЗ).

Кожна людина, яка має порушення розвитку від народження, перенесла певні захворювання або травмувалася, виявляється залежною від сторонньої допомоги у вирішенні побутових проблем, що призводить до її фізичної та емоційної пасивності, роздратування та, навіть, депресії. Щоб вивести людину з такого стану, поліпшити якість її життя, допомогти навчитися координувати

рухи і займатися звичними справами, потрібна ерготерапія - складний комплекс реабілітаційних заходів, спрямований на відновлення повсякденної діяльності людини з урахуванням наявних у неї фізичних обмежень. Лікар-ерготерапевт допомагає пацієнтові заново навчитися доглядати за собою, працювати, розважатися і спілкуватися [6].

Через те, що Україна сьогодні втягнута у військовий конфлікт на Сході країни, необхідне широке впровадження ерготерапії в процес реабілітації всіх учасників антитерористичної операції (АТО): демобілізованих, інвалідів та внутрішньо переміщених осіб з території бойових дій. Адже більшості з них потрібна соціалізація в нових умовах життя, комунікація з новим колом людей, часто, навіть, зміна професії. Деякі з них, отримавши фізичну інвалідність, потребують навчання сучасній фаховій спеціальності, яка дозволяє застосовувати їх інтелектуальні розумові здібності [2, с.7]. Саме для такої категорії людей, в першу чергу, ерготерапія через навички в робототехніці буде найкращим засобом і психологічної і фізичної реабілітації, дасть їм можливість інтегруватися у сучасне життя і, можливо, здобути якщо не актуальну професію, то захоплююче хобі.

З давніх давен було відомо, що саме виконання простої, звичної «роботи руками» допомагає відновити психо-емоційну рівновагу. На початку ХХ століття в різних країнах світу почав формуватися такий напрямок реабілітації, як *ерготерапія* (occupational therapy – від латинської «ergon» – праця, і грецької «therapia» - лікування), тобто – лікування через працю, діяльність. Як самостійна галузь реабілітації вона сформувалася після Другої світової війни, коли суспільство зіткнулося з проблемою масової інвалідності великої різновікової групи людей та необхідністю їх реабілітації. Тому вона є необхідною галуззю післявоєнної реабілітації в сучасній Україні.

Зараз ерготерапія, як медична дисципліна, викладається в університетах і коледжах всіх розвинених країн, а також в країнах Африки, Азії та Південної Америки. Всесвітню федерацію ерготерапевтів (WFOT), до якої сьогодні входять понад 80 країн, було створено в середині минулого століття. В Україні

ерготерапію, як професію, нещодавно було внесено до Класифікатора професій, а в медичних вишах попереднім міністром Освіти і науки України Лілією Гриневич наказом № 1419 від 19.12.18р. затверджено стандарт вищої освіти за спеціальністю 227 «Фізична реабілітація, ерготерапія»[5].

Важливою рисою ерготерапії є її міждисциплінарність, адже вона базується на знаннях з різних галузей сучасної науки – з одного боку - доказової медицини (evidence-based medicine), фізичної терапії, психології, соціальної педагогіки, а з іншого – біофізики, біомеханіки та робототехніки. Адже для сучасної медичної галузі вже розроблено та введено в експлуатацію велику кількість роботизованих систем та роботів. З них в реабілітації використовують таких роботів, як роботи-помічники (Omnicell M5000, TransCar LTC 2, RoboCourier), роботи-масажисти (Emma), дружні роботи-доглядальниці (Stevie та Mabu) (рис. 1), роботи, створені для покращення психоемоційного стану пацієнтів та багато інших [10].

Рис. 1. Роботи-доглядальниці Stevie та Mabu

Необхідність створення пристроїв, що дозволяють людям з обмеженими можливостями виконувати звичні дії, є незаперечним і цілком закономірним явищем. Обмеженість в рухах - це не тільки нездатність пересуватися, але і відсутність можливості взяти свою чашку кави, дістати ключі з кишені і багато інших елементарні вчинки, які ми здійснюємо кожену секунду.

Для вирішення цієї проблеми фахівцями компанії Dexta Robotics створено екзоскелет під назвою Дехто (рис. 2). Його унікальність полягає в тому, що він орієнтований виключно на руки, причому розробникам вдалося домогтися того, що користувач зможе відчувати реальні дотики до об'єктів у віртуальному світі.

Рис. 2. Екзоскелет Dexmo від компанії Dexta Robotics

Смартфони стали частиною нашого повсякденного життя, але для людей з порушеннями зору доступ до них може стати проблемою, якщо вони використовують тростину, яку потрібно відкласти в сторону, щоб взаємодіяти з телефоном. GesturePod пропонує інший варіант інтерфейсу, який передає інформацію самій тростини (рис. 3). Цей невеликий блок управляється MKR1000 і використовує IMU для визначення жестів рук, застосовуваних до тростини [7].

Рис. 3. GesturePod - інтерфейс смартфона для людей з вадами зору

Окуляри, інвалідні коляски, кардіостимулятори та інші пристрої, щоб люди могли бачити і легше орієнтуватися в світі - суперсучасні роботизовані системи. Їх мета - допомогти людям бути кращими, сильнішими і швидшими. Робототехніка є однією зі світових галузей, яка на теперішній час розвивається найінтенсивніше. Про це свідчить всесвітній робототехнічний звіт Міжнародної федерації робототехніки (International Federation of Robotics (IFR)) за 2018 рік (жовтень 2018, м. Токіо, Японія) (рис. 4). За його даними в 2017 році був поставлений новий рекордний показник з випуску промислових роботів - обсяг їх виробництва збільшився на 30% у порівнянні з попереднім роком. Крім того, загальний обсяг продажів промислових роботів зріс більше, ніж вдвоє [1].

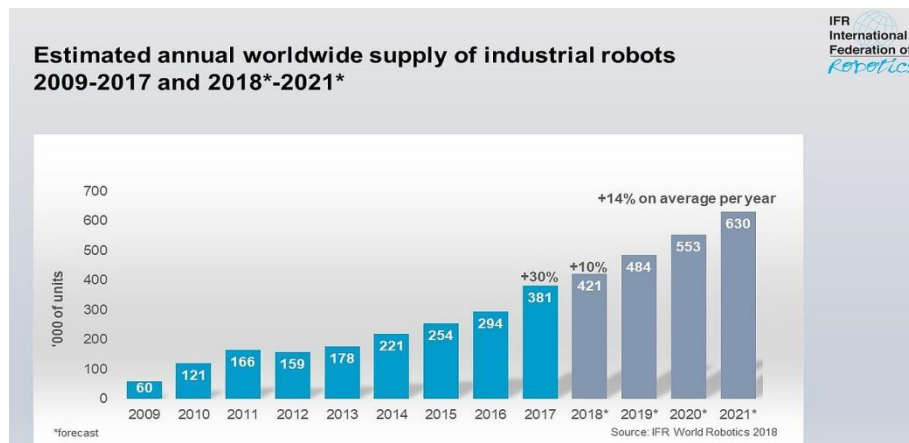

Рис. 4. International Federation of Robotics (IFR))

Набуття знань і навичок роботобудування може допомогти людині з інвалідністю або з обмеженими можливостями долучитися до сучасного виробництва у робототехнічній сфері.

Коли людина працює та експериментує з технікою, це сприяє розвитку творчого потенціалу, інтелекту, пам'яті, уваги, фантазії та формує такі, необхідні для життя у соціумі, загальні вміння:

- генерувати ідеї та ставити власні цілі;
- самостійно здобувати знання;
- ефективно співпрацювати в групах, обмінюватися досвідом;
- бачити проблеми та знаходити шляхи їх усунення, знаходити правильні рішення у непередбачених ситуаціях;
- брати на себе відповідальність, доводити справу до кінця і бути проактивним;
- використовувати комунікаційні технології;
- проводити рефлексію (самоаналіз діяльності та її результатів) та інші.

Проектуючи роботизований об'єкт, людина формує та розвиває такі професійні якості:

- критичне, точне, логічне та інженерне мислення;
- вміння створювати моделі об'єктів – конструювати;
- застосування знань з фізики та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);

- розуміння основних понять алгоритмізації;
- навички роботи з комп'ютером;
- вміння задавати команди певними мовами програмування;
- здатність співпрацювати за допомогою засобів ІКТ для виконання комплексних завдань та інші [4, с.41].

Крім того, хто, як не сама людина з обмеженими можливостями, розуміє, якими рисами та функціональними можливостями вона хотіла б наділити робота, створеного для власних потреб.

Для створення і програмування дій робота розроблені спеціальні комп'ютерні платформи, конструктори і набори, що містять інноваційні датчики, сенсори, програмовані контролери та електронні пристрої. Як для початківців, так і для досвідчених робототехніків для роботобудування розроблена апаратна обчислювальна платформа Arduino (або її аналоги), основними компонентами якої є плата введення-виведення і середовище розробки (рис. 5).

Рис. 5. Платформа-мікроконтролер Arduino UNO

Вона може використовуватися як для створення автономних інтерактивних об'єктів, так і підключатися до програмного забезпечення, що виконується на комп'ютері. Arduino мають аналогові цифрові порти, до яких можна підключити практично будь-який простий пристрій: кнопку, датчик, мотор, екран. З цією платою можна ознайомитися на офіційному сайті в Україні [8].

На основі Arduino «робототехніки» можуть програмувати електронні пристрої, створюючи моделі, спроможні виконувати певні функції, які допоможуть людині з особливими потребами як в побуті так і створять цікаве дозвілля. Для успішного програмування дій пристрою необхідно освоїти такі мови програмування, як Python, C++ та Scratch for Arduino. Для розробок потрібен також ряд компонентів: комп'ютер або ноутбук (mac, linux, windows);


```
void setup () { pinMode (13, OUTPUT; // Призначення 13 виводу Arduino виходом }  
void loop () { digitalWrite (13, HIGH); // Вмикання 13 виводу, параметр виклику  
функції digitalWrite HIGH - ознака високого логічного рівня  
delay (1000); // Цикл затримки на 1000 мс - 1 секунду  
digitalWrite (13, LOW); // Вимикання 13 виводу, параметр виклику LOW - ознака  
низького логічного рівня  
delay (1000); // Цикл затримки на 1 секунду }
```

Всі функції, що використані в прикладі, є бібліотечними, тобто не потребують написання програмістом-початківцем. Таких прикладів програм в комплекті Arduino є велика кількість [9, 10].

Сеанси ерготерапії можуть відбуватися у рамках медичних та реабілітаційних закладів, а заняття робототехнікою можуть проходити безпосередньо в комфортних домашніх умовах. У методичний арсенал ерготерапії, в залежності від потреб клієнта, входять: навчальні методики, рухливі вправи (для психомоторного поновлення) та практична діяльність, що поряд з виготовленням керамічних та столярних виробів може включати і створення роботизованих пристроїв. Така ерготерапія сприятиме інтелектуальному розвитку, зміцненню м'язового тону, розвитку координаційних здібностей, реакцій рівноваги, загальної та дрібної моторики, моторного планування, покращить інтеграцію сенсорної інформації, а також регулюватиме рівень активності людини з обмеженими можливостями. Тому цілком доречним є впровадження робототехніки, як навчальної дисципліни, в освітній процес сучасних медичних освітніх закладів, для набуття майбутніми лікарями-ерготерапевтами навичок програмування робототехнічних пристроїв та керування ними.

Висновки: У процесі даного дослідження в якості одного із засобів ерготерапії запропоновано залучення для фізичної та соціально-психологічної реабілітації осіб з обмеженими від народження можливостями, або травмованих протягом життя, зокрема військовими діями в країні, до занять робототехнікою для самореалізації. Важливим завданням є фахова підготовка і перепідготовка

спеціалістів, зокрема лікарів-ерготерапевтів. У зв'язку з цим актуальною є розробка різноманітних курсів в галузі робототехніки для ерготерапії.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Всесвітній робототехнічний звіт Міжнародної федерації робототехніки (International Federation of Robotics (IFR)) за 2018 рік (жовтень 2018, м. Токіо, Японія) 18р [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://ifr.org/ifr-press-releases/news/global-industrial-robot-sales-doubled-over-the-past-five-years>
2. Малахов В.О. Фізична та реабілітаційна медицина в Україні: проблеми та перспективи/О.В. Малахов, Г.М. Кошелева, В.О. Родін//Проблеми безперервної медичної освіти та науки. – 2016. №1. – с. 6-12.
3. M. Mataric, Robotics education for all ages. In AAAI Spring Symposium on Accessible, Hands-on AI and Robotics Education, Palo Alto, CA, March 22-24, 2004.
4. Морзе Н.В. Формування ключових і предметних компетентностей учнів робототехнічними засобами STEM-освіти/ Н.В. Морзе, М.А. Гладун, С.Р. Дзюба// Інформаційні технології і засоби навчання.– 2018. – Т.65, №3. – с. 37-52.
5. Наказ МОН України №1419 від 19.12.18р [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-ita/zatverdzeni%20standarty/12/21/227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-bakalavr.pdf> (15.05.2020).
6. Обладнання для навчальних та реабілітаційних установ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vemakids.com.ua/ua/ergoterapiya> (15.05.2020).
7. Офіційний сайт Arduino [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://arduino.cc/>(15.11.2019).
8. Офіційний сайт Arduino в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://arduino.ua/>(15.05.2020).
9. Портал знань об искусственном интеллекте [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://neuronus.com/> (15.05.2020).
10. Специализированный портал о робототехнике, роботах и дронах: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://robotics.ua> (15.05.2020).

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ ЯК ЧИННИК ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ

Муханова Олена Миколаївна

Шепелєва Олена Володимирівна

старші викладачі

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

м. Київ, Україна

Анотація: У цій статті розглядається роль та доцільність використання мультимедійних засобів в процесі навчання іноземній мові. Використання мультимедійних засобів у навчанні іноземних мов збагачує методичний потенціал роботи з навчальним матеріалом і забезпечує ефективність навчального процесу. Мультимедійні засоби передачі інформації мають значні переваги перед звичайними. Вони забезпечують ефективну модернізацію засобів передачі знань і умінь, відповідно до зміни виробничих потреб, мають гнучкі механізми персоналізації процесу навчання.

Ключові слова: Інтернет, інформаційні технології, мультимедійні засоби, іноземна мова, студенти, навчання.

В наш час у сфері освіти спостерігається швидкий перехід до використання нових інформаційних технологій, що спричиняє зміну методів і форм організації навчання. Викладачі намагаються віднайти такі способи використання технологій, які дозволяють істотно підвищити якість засвоєння матеріалу і розвиток мислення студентів.

Шляхи інтенсифікації навчання іноземної мови та використання мультимедійних засобів на сучасному етапі передбачають: 1) підвищення цілеспрямованості навчання; 2) підсилення його інформаційної місткості; 3)

застосування сучасних методів навчання; 4) активізацію темпів навчальних дій; 5) використання новітніх інформаційних технічних засобів навчання. Застосування ІТ становить підґрунтя для інноваційного типу навчання іноземних мов. Воно є сприятливим для формування у студентів здатності і бажання самостійно вчитись, шукати в різних джерелах інформацію і застосувати нові знання, виробляти вміння діяти, прагнути творчості та саморозвитку.

Проблемам використання ІТ у вивченні іноземних мов, організації професійно орієнтованих занять з іноземних мов присвячені роботи багатьох вітчизняних та закордонних методистів, де розглядають проблеми ефективного впливу мультимедійних засобів на формування у студентів різних видів мовленнєвої діяльності.

За допомогою мультимедійних засобів реалізується найважливіший дидактичний принцип індивідуалізації навчання. Мультимедіа дає можливість не тільки подавати навчальну інформацію, але й допомагає керувати навчальною діяльністю студентів. Інформація подається в різній формі: сторінки книг, газетних статей, статей фахових журналів. Завдяки мультимедійним засобам текст і зображення супроводжується фонограмами. При цьому інформація сприймається студентами на слух в оригіналі. Одночасно студенти мають можливість якісно формувати та удосконалювати іншомовну фонетичну компетенцію.

Використання мультимедійних засобів у навчанні іноземних мов є дуже доцільним. Воно збагачує методичний потенціал роботи з навчальним матеріалом і забезпечує ефективність навчального процесу. Мультимедійні засоби передачі інформації мають значні переваги перед звичайними. Вони забезпечують ефективну модернізацію засобів передачі знань і умінь, відповідно до зміни виробничих потреб, мають гнучкі механізми персоналізації процесу навчання шляхом урахування особистісних характеристик і потреб студентів. Інтернет при цьому відіграє роль комунікаційного каналу, що з'єднує постачальника зі споживачем інформації.

Сучасні мультимедійні системи дозволяють вводити відеоряд, відео фрагменти, динамічні схеми, фонограми, створювати електронні підручники. Багатообіцяючим винаходом у комп'ютерних технологіях являє собою інтерактивне відео.

Основними цілями комп'ютерного навчання та застосування мультимедійних систем є: формування вмінь працювати з інформацією; розвиток комунікативних здібностей; підготовка особистості «інформаційного суспільства»; формування дослідницьких вмінь; формування вмінь приймати оптимальні рішення, надавати стільки інформації, скільки студент здатен засвоїти.

Використання інформаційних технологій дає можливість викладачу організувати обговорення отриманих повідомлень, дискусії про шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми, відпрацювати відповідні навички та вміння.

Особливо важливим є те, що для якісного використання потенціалу мережі Інтернет викладач іноземної мови повинен оволодіти знаннями та відповідними навичками для оцінювання різноманітної інформації.

Будь-який інтерактивний навчальний курс, що використовується в процесі навчання іноземних мов, повинен: бути органічно пов'язаними з основним курсом навчання за своїм змістом; використовувати всі технічні й дидактичні можливості персонального комп'ютера; забезпечувати зворотній зв'язок; бути доступним, цікавим та ефективним; відображати головні дидактичні принципи навчання: доступності, систематичності й послідовності, свідомості й активності учнів, наочності, індивідуального підходу до учнів, міцності засвоєння знань, умінь і навичок.

Сьогодні нагромаджений значний як зарубіжний, так і вітчизняний досвід створення інтерактивних курсів, які, в основному, є мультимедійними продуктами та в досить доступній наочній формі пропонують студенту певним чином організовані знання та засоби їх контролю. Мультимедійні курси, як правило, відрізняються наявністю зворотного зв'язку у формі діалогу, реплік, надання допомоги (таблиць, схем, підказок).

Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернету забезпечує подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти. Все це стає можливим завдяки інформатизації системи освіти, освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, запровадженню дистанційного навчання із застосуванням у навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій поряд з традиційними засобами, розробленню індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності, а також укладанню електронних підручників, створенню глобальних інформаційно-освітніх мереж.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванов В. Ф., Мелещенко О. К. Сучасні комп'ютерні технології і засоби масової комунікації: аспекти застосування. — К.: ІЗМН, 2006. — 352 с.
2. Крилов І. В. Інформаційні технології: теорія і практика — К.: Центр, 2006. — 128 с.
3. Петкова М. І. Формування інноваційного середовища під час навчання іноземним мовам [Текст] / М. І. Петкова // Збірник наукових праць. — Донецьк, 2010. С. 12 – 14
4. Стрілець С. І. Технічне оснащення в сучасній вищій школі (електронні засоби навчання) [Електронний ресурс] / С. І. Стрілець // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. — 2013. — Вип. 108. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuP_2013_1_108_8.pdf
5. Тукало М. Д. Мультимедійні системи навчання як новий методологічний засіб інтерактивного навчання [Текст] / М. Д. Тукало // Збірник наукових праць Академії педагогічних наук України. — К., 2006. С. 14 – 16. 13

УДК 550

ХАРАКТЕРИСТИКА БІОКЛІМАТИЧНИХ УМОВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Нагаєва Світлана Павлівна

к.геогр.н., доцент

Зубарєва Юлія Антонівна

Студентка

Одеського державного екологічного університету

м.Одеса , Україна

Анотація: У публікації наведений аналіз біокліматичних умов.

Ключові слова: нормативно ефективний-еквівалент температури (НЕЕТ), вітро-холодовий індекс Сайпла, біокліматичні показники.

Херсонська область розташована в басейні нижньої течії р. Дніпро в межах Причорноморської низини. Клімат Херсонської області помірно-континентальний із порівняно м'якою зимою та жарким і довгим літом. Середньорічна температура має стійку тенденцію до підвищення.

При оцінці рекреаційного потенціалу території важливим моментом є вивчення біокліматичних особливостей цієї території. Для цієї мети розроблений ряд біокліматичних показників, отриманих на основі паралельних фізіологічних і метеорологічних спостережень.

Для оцінки біокліматичних умов Херсонської області були розраховані значення певних біокліматичних показників нормальної еквівалентно-ефективної температури (НЕЕТ) та вітро-холодового індексу Сайплу.

НЕЕТ розраховується за формулою Миссенарда :

$$HЭЭT = 37 - \frac{37 - t}{0,68 - 0,0014r + \frac{1}{1,76 + 1,4v^{0,75}}} - 0,29 \left(1 - \frac{r}{100} \right) \quad . \quad (1)[1]$$

де t - температура повітря, $^{\circ}\text{C}$;

g - відносна вологість повітря, %;

v - швидкість вітру, м/с.

Вітро-холодового індексу Сайплу, розраховується по наступній формулі:

$$W = (9,0 + 10,9\sqrt{v} - v)(33 - t) \quad (2)[1]$$

де W - вітро-холодовий індекс, ккал/($\text{м}^2 \cdot \text{ч}$);

Вихідними даними для розрахунку послужили середні багаторічні значення з 2006р. по 2016р. температури повітря, швидкості вітру та відносної вологості за місяці з травня по вересень, які були використані для розрахунку НЕЕТ і вітро-холодового індексу Сайплу. Розрахунок показників здійснюється для 8 станцій, які знаходяться в межах Херсонської області .

t - температура повітря, $^{\circ}\text{C}$;

v - швидкість вітру на висоті 2,0 м, м/с.

Оцінка теплосприйняття здійснюється по наступній шкалі:

- 600 ккал/($\text{м}^2 \cdot \text{ч}$) - прохолодно;- 800 - холодно;- 1000 - дуже холодно;
- 1200 - жорстко холодно;- 2500 - нестерпно холодно.

Вітро-холодовий індекс Сайплу більш, ніж попередні бали "жорсткості погоди" відбиває відчуття холоду, що випробовує людина, хоча він не має серйозного наукового обґрунтування.

Для оцінки ступеню комфортності щодо показників НЕЕТ були використані 2 діапазони зон теплового комфорту:

- 1) 13,5 – 18 $^{\circ}\text{C}$ – зона теплового комфорту для мешканців помірних широт;
- 2) 17 – 21 $^{\circ}\text{C}$ – зона теплового комфорту для мешканців південних міст.[1]

За результатами розрахунків були побудовані графіки розподілу показників НЕЕТ та вітро-холодового індексу Сайплу. Нижче для прикладу наведений один із графіків.

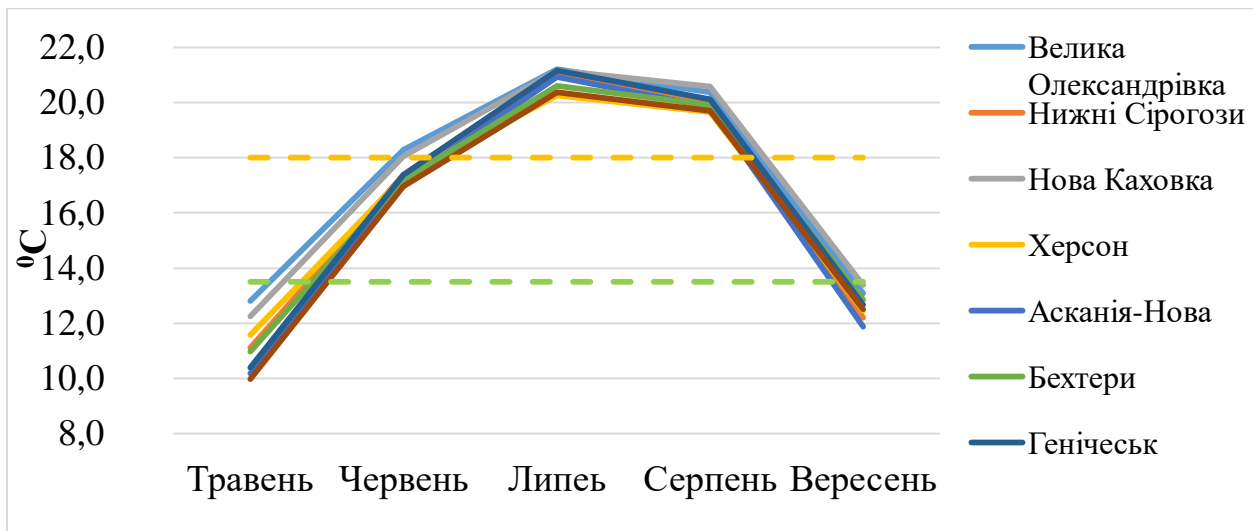

Рис. 1. Динаміка показника НЕЕТ на різних метеостанціях Херсонської області з врахуванням зон теплового комфорту для мешканців помірних широт

В результаті аналіз (рис. 1) показав, що в травні та червні для території Херсонської області характерні показники НЕЕТ більше ніж 13,5 тобто умови є комфортними для мешканців помірних широт, а дискомфорт пов'язаними із холодом спостерігається у другій половині вересня, що стосується дискомфорту пов'язаного зі спекою то він спостерігається у липні та серпні. Комфортні умови для менш помірних широт спостерігаються в червні на всій території Херсонської області. У липні і серпні вся територія області характерна умовами дискомфорту, пов'язаного із спекою.

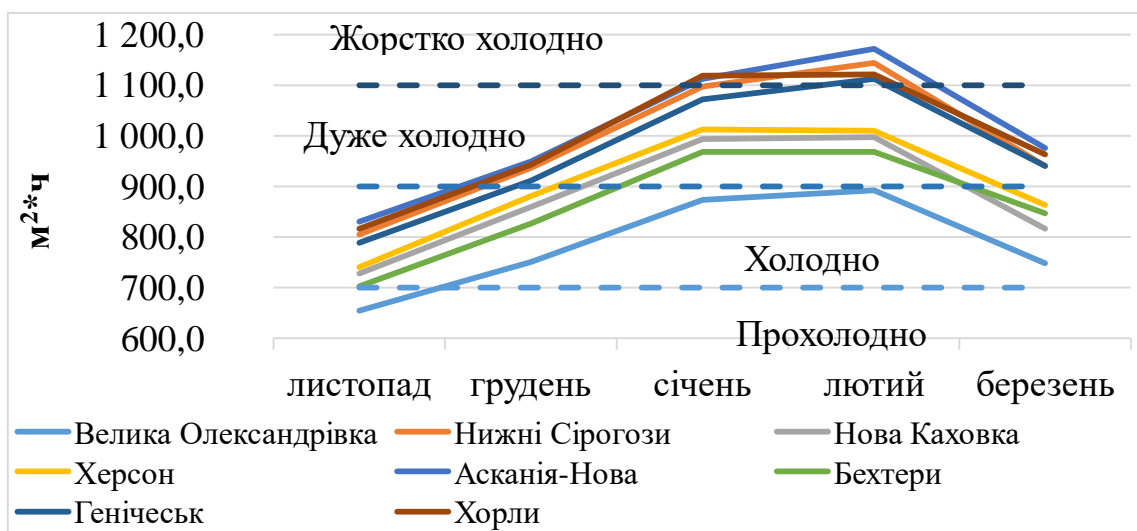

Рис. 2. Динаміка вітро-холодового індекса Сайпл, на різних метеостанціях Херсонської області.

Аналіз рис. 2 показує, що для території Херсонської області в січні та лютому місяці спостерігаються умови холодно та дуже холодно, окрім станції Асканія – Нова там спостерігаються умови такі як жорстко холодно. Прохолодно лише на станції Велика Олександрівка та Мелітополь.

Проаналізувавши природні та кліматичні умови Херсонської області можна зробити висновок, що Херсонська область є сприятливою для рекреації, але лише у літній період року. Розрахувавши та розглянувши такі біокліматичні показники як НЕЕТ і індекс Сайплу, стало зрозуміло, що найсприятливішими місяцями для рекреації є травень, червень та перша половина вересня. В липні та серпні для мешканців курортних міст спостерігається умови дискомфорту пов'язаний зі спекою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. / В. І. Мацола. — Львів, 1997. - Методи геоecологічних досліджень: навчальний посібник. За ред. М.Б. Гродзинського та П. Г. Шищенка. - К. : ВЦ "Київський університет", 1999. - 243 с. [1]

УДК 821.161.2-1.09 Антонич

**ПРИРОДНА ОБРАЗНІСТЬ ЛІРИКИ БОГДАНА-ІГОРЯ АНТОНИЧА У
ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ**

Науменко Наталія Валентинівна

д. філол. н.

професор

професор кафедри іноземних мов

професійного спрямування

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Анотація. У статті з позицій порівняльного аналізу розглянуто ліричні поезії Богдана-Ігоря Антонича у перекладах англійською мовою. Показано, що головна риса Антоничевого світобачення, яке можна визначити як натурфілософію, набуває різних витлумачень залежно від індивідуального стилю інтерпретатора та співвідношення першотвору й перекладу.

Ключові слова: переклад, лірична поезія, твори Б.-І. Антонича, натурфілософія, пантеїзм, весняна образність, версифікація.

Порівняльне дослідження в перекладознавстві – явище доволі нове. Ще в 50-х рр. ХХ ст. до сфери інтересів компаративістики перекладознавча проблематика не входила, оскільки, як уважалося, могла ускладнити вивчення літературних явищ, які виникали одночасно.

Проте з 80-х рр. ставлення до перекладу в порівнянні змінилося. Адже методологія порівняльного літературознавства перспективна тому, що дозволяє зіставляти досвід різноманітних національних культур. А це є важливим для нинішнього етапу українського літературознавства, відкритого до засвоєння та творчого переосмислення нових тенденцій зарубіжної науки про літературу.

Сьогодні гостро постає проблема перекладу творів, які порівняно нещодавно повернулися до свого читача; такою, безперечно, є й усучіль натурфілософська лірика Богдана-Ігоря Антонича. З точки зору мовної, перекладати його твори доволі нелегко. Адже в них синтезуються музикальність та елементи «світлоритму» (термін Юрія Лавріненка), спостереженого у творчості Павла Тичини, – іншими словами, потужні музичний та кольористичний елементи, передати поєднання яких іншою мовою – завдання лише для високоталановитих перекладачів.

Зважаючи на образний та композиційний лад, невідомі раніше в українській поезії рими та ритмічні ходи, творчість Б.-І. Антонича на перший погляд видається такою, що важко піддається перекладові. Це не просто пейзажна лірика, яка, за В. Коптіловим, «...є виявом любові до рідної землі, до її природи, [або] образною паралеллю до душевного стану ліричного героя». Дослідник цілком слушно зауважує, що «при перекладі творів цього жанру треба особливо уважно аналізувати оригінал, уміти побачити за суто пейзажним першим планом другий план першотвору – ідейно-художню першооснову» [3, с. 184].

Якщо ж ідеться про творчість Богдана-Ігоря Антонича, значну увагу слід приділити й елементам, без яких неможливим є натурфілософське пантеїстичне забарвлення поезії. Тому мета цієї роботи – на основі зіставного аналізу перекладів поетичних творів Антонича, виконаних англійською мовою (видавництво «Анн Арбор», Мічиган, 1977; автори – Майкл Рудмен, Пол Немзер), виявити, як саме риси національного менталітету перекладачів, явлені у тексті, дозволяють пізнати особливості натурфілософського світогляду західноукраїнського митця, його концепцію світобудови.

За матеріал для дослідження узято поезії «Село», «Зелена Євангелія» та «Весна», оскільки до них найчастіше зверталися перекладачі, притому не лише англійською, а й багатьма іншими європейськими мовами. Зокрема, велику роботу в цьому напрямі здійснив Майкл Найден (збірки «The Great Harmony», 2007; «The Essential Lyrics by Bohdan-Ihor Antonych», 2010), хоча його

перекладацький стиль має вельми прикметну рису – він інтерпретує вірші з урахуванням особливостей поетичної лексики, але без дотримання метру та рими, чим фактично наближає їх до верлібрів. А оскільки поезії Антонича цікаві у плані надання «архетипному» для молодих поетів розмірові – чотири- або п'ятистопному ямбові – нових інтонацій [8, с. 267], то в цій роботі увагу приділено саме адекватним із версифікаційної точки зору перекладам.

Як писав Д. Чижевський про творчість Казимежа Тетмайєра, польський поет усі предмети своєї пейзажної лірики відкрито називає символічними, «непрямозначними» [10, с. 231], у нього гори, озеро, сонце – не просто реалії природного світу, а символи певних настроїв. Узагальнюючи, науковець твердить, що природа постає у ліриці слов'янських символістів «не конкретним ландшафтом, а якоюсь її [поетичної творчості. – Н.Н.] онтологічною часткою, одним з елементів її сил, певною сферою її буття» [10, с. 230].

Загалом те саме можна сказати й про Богдана-Ігоря Антонича, додаючи до цього ще й мотиви метаморфози, творення, навчання. Так, людина у його міфосвіті «легко перетворюється на звіра, рослину чи камінь. Одначе зворотна метаморфоза відбувається так само легко. Коли хлопці в цьому просторі – «джмелі на луках», дівчата – «хміль весняний» або «квіт», ... то й дерева тут читають, корови моляться, а липа грає на кларнеті» [6, с. 303].

Звернімося до поезії «Село». Відповідно до думки Марини Новикової, село для Антонича є хронотопічним образом, у якому особливо потужно виявляється творчий магічний первінь: часто згадуються ремесла, «переважно такі, що й донині ближчі до... сотворіння речі яко сотворіння світу» [6, с. 305]. Згадуються й численні фольклорні образи: корови, які моляться до сонця, – прадавній символ молитви-жертви (за О. Потєбнею); дерево, що задумало стати птахом, – за давніми уявленнями, переносить на небо земні форми життя [2, с. 67], допомагає людині потрапити у горішній світ – Прав:

Корови моляться до сонця,

Що полум'яним сходить маком.

Струнка тополя тонша й тонша,

Мов дерево ставало б птахом [1, с. 104].

Незвичайне Антоничеве село, де творцями є не лише люди, а й рослини та тварини, і навіть речі, постає в різних варіантах перекладу практично у тих самих деталях і образах. «Полум'яний мак», із яким порівнюється сонце, в англійському тексті М. Рудмена подається як сполучення епітета з порівнянням: «red as a newborn poppy» [11, р. 11].

Тополя, яка в оригіналі «ставала б птахом», тобто мріє злетіти в повітря, – символ задуму, який має втілитися:

«poplar... lifts upward, like a heron».

В англійському тексті абстрактний птах конкретизується – «heron» (чапля), слово, яке, на думку автора цієї статті, вжито задля створення алітерації на «n»: *sun – newborn – thin – dwindles – in – heron*. Крім цього, у перекладі першої строфи вжито деталь «in mist» (в імлі), яка в оригіналі лише накреслюється повтором «тонша й тонша».

Англійською мовою поезію «Село» (як і більшість інших) перекладено віршем, наближеним до вільного, з застосуванням асонансних рим і переміною розмірів, наскільки це дозволяє прямий порядок слів, усталений у цій мові:

Maple leaves drift down the mountain.

Rooster, and cradle, and loom.

The day pours down the canyon

Like fresh milk into a bowl [11, р. 11].

Саме ця третя строфа «Села» – квінтесенція язичницького світовідчуття Б.-І. Антонича:

З гір яворове листя лине.

Кужіль, і півень, і колиска.

І день вливається в долину,

Мов свіже молоко до миски [1, с. 104].

Слово «день» здобуває семантичні приращення, пов'язані з сенсорними образами – смаковими (*мов свіже молоко до миски*), тактильними (*вливається... до долини*), слуховими (*кужіль, і півень, і колиска*) – та

спроєційовані на внутрішній світ ліричного героя. Завдяки прийомові уособлення актуалізується внутрішня форма слова «день» – його здатність *іти*, яка нині сприймається як прихована метафора [4, с. 153]. Відродження внутрішньої форми звичних понять – у цьому полягає роль уособлення у становленні специфічного натурфілософізму Антонича.

Деталі, які складають образ Дому у «Селі», – «кужіль, і півень, і колиска». *Кужіль* – елемент символізованої дії прядіння, що викликає, в свою чергу, асоціацію з «ниткою життя», богинями людської долі Мойрами; в англійському варіанті це *loom* – ткацький верстат. Символізм ткання є засновком до створення яскравого образу: за Х.Е. Керлотом, тканина позначає «містичне сприйняття світу феноменів як своєрідного покривала, що приховує від поглядів істинне й глибинне», а цим істинним і глибинним, на нашу думку, й є образ Дому.

Антоничева «Зелена Євангелія» певною мірою розвиває мотиви попередньої поезії. Тут образ села становить єдине символічне ціле з сонцем, місяцем і деревами:

Весна – неначе карусель,

На каруселі – білі коні.

Гірське село в садах морель,

І місяць, мов тюльпан, червоний [1, с. 105].

«Євангеліє» – частина Нового заповіту – в англійському перекладі видозмінюється в цілу Біблію (Green Bible), завдяки чому можливо прочитати наявність у восьмирядковому вірші концептів не лише Нового, а й Старого заповіту. Коли брати до уваги емоційну наснаженість давньослов'янської образності у вірші Антонича, можна припустити символічну єдність Євангелія – Благої вісті весняного пробудження та Старого заповіту з його заповіддю «Шануй батька свого і матір свою», вираженою в заклику поклонятися землі «стобарвній». Щоправда, не вельми вмотивованим нам видається переміна окличної інтонації на розповідну в останніх рядках:

You bow to the earth, that green star,

From which this dream has grown [11, с. 6].

Ти поклоняйся цій землі,

Землі стобарвній, наче сон цей! [1, с. 105].

Цілковито несподівано в англійському варіанті епітет «гірський» із означення села переходить на місяць – «*The moon is a mountain tulip,*» земля ж стає «зеленою зорею» – *earth, that green star*. І не лише для точної рими з *jar* – дзбан, а й для увиразнення астральної символіки оригіналу. Адже тут уже є «місяць, мов тюльпан, червоний», і «сонце у слов'янському дзбані», а в інших віршах – мотив зривання з Дерева життя небесних світил [7, с. 101] та паралелізм буття рослинного й астрального: «Я чую, як шумлять комети і зростають трави». Тому вельми органічно в англійській «Зеленій Євангелії» знятий перекладачем елемент закликів компенсується запозиченням з іншої збірки образом «зеленої зорі», з якої й росте «стобарвний» сон землі.

Речення першотвору «слов'янський дзбан, у дзбані сонце» за структурою подібне до загадки: «Розкоlesh лід – візьмеш *срібло*; розкоlesh *срібло* – візьмеш золото (відгадка – *яйце*)», а відтак і те, й те – образи малого у великому та великого в малому. Англійською мовою цей рядок розбито анжамбеманом на два, з нього вилучається повтор:

... A Slavic jar

Fills with delicious sun [11, с. 6].

Від цього між двома складовими символічної словосполуки виникає інтонаційна пауза, що спонукає реципієнта створювати нові асоціації навколо слова-символу, на яке випадає емоційно-змістове навантаження цілого рядка.

У вірші «Весна» натурфілософська інтонація кристалізується завдяки фігурі образно-психологічного паралелізму: «*Росте Антонич, і росте трава*».

Природа «одухотворяється й поглинається станом по-молодечому зачарованої душі, а в свою чергу, ця душа розкривається через весну, також персоніфіковану» [9, с. 24]. Тому заявлений іще у книзі В. Вітмена «Листя трави» образ «всеохопної людини» отримує нове забарвлення в творчості

Антонича, вбираючи в себе траву як складник символічного концепту «трава як вічне перетворення» [5, с. 62]:

Росте Антонич, і росте трава,

І зеленіють кучеряві вільхи.

Ой, нахилися, нахилися тільки,

Почуєш найтайніші з всіх слова [1, с. 182].

Дещо важкий ритм першотвору зумовлюється збігами приголосних: «найтайніші з всіх», «стовк, мов дзбан скляний», «з всіх найдивніша». Образ «в рушницю ночі вклав хтось зорі-кулі» – без сумніву, чудова метафорична знахідка Антонича, зважаючи на його любов до переосмислення традиційної астральної символіки. В англійському тексті П. Немзера деталі «рушниця» та «кулі» перетворюються відповідно на «зорі-постріли (stars shoot)», тим часом як у Антонича «постріл» лише готується.

Кільцевого римування першотвору англійські інтерпретатори воліють уникати. У тексті Немзера в першій і останній строфах ужито римування типу *abxb*, де *x* – холостий рядок; у другій – суміжну неточну риму:

Spring don't shake us with April rain.

The sky's a broken tureen.

Who pours the transparent leaves?

Can you catch the rain in a sieve? [11, с. 5].

«Прадавня Лада варить у глиняному дзбані черлене зілля поезії», – казав Богдан-Ігор Антонич. Він «закликав своїх побратимів по перу припадати до цього дзбана, але готувати новий напій, бо митець повинен розвивати традицію, а не повторювати її» [див. 2, с. 68]. Таким розвитком традицій вираження натурфілософського світогляду в ліричній поезії для нас є й переклади. Зважаючи на сказане вище, автор цієї статті пропонує на суд читача власний англомовний варіант одного з перших «природознавчих» сонетів Антонича зі збірки «Привітання життя»:

<p>Божевільна риба Дзюрить, дзичить, дзюрчить, дзирчить вода, Мелодії грає на каміння флейті, А в білих пін хвилястогривім рейді Риб щічки розцвітають з глибу дна.</p> <p>Над плесо вискочила з них одна, Та, сонця колесом побита в леті, Упала вниз. Відтоді є в хвиль меті Самітна і німа, хоч молода.</p> <p>Поете! Чорний шлях твій, чорна скиба, Не заспокоїть сірини багонце Чужа ржа біржі, гніль коржава гриба.</p> <p>І мрій снуєш сріблясте волоконце, І вверх глядиш, мов навіжена риба, Яка побачила хоч раз вже сонце [1, с. 47-48]</p>	<p>The Crazy Trout A river purls and curls and swirls and purrs, And plays a canto on the stony horn. And, in the white-mane raid of chilly morn, The eyes of trout peep from behind the spurs.</p> <p>Over the reach one trout – oh, what a scorn! – Has jump'd; but, hardly stung by sunny burs, He's fallen down. From thence, in wavy stirs He's only one, so lonely and forlorn.</p> <p>You poet! Black is your road trodden out, For neither money flows nor city steams Would be so precious things to worry 'bout.</p> <p>You keep on spinning silver threads of dreams, And look up high – just like a frenzy trout Who'd ever seen the sun over the streams.</p>
--	--

Головне завдання порівняльного дослідження перекладів – не визначити, який із багатьох найближчий до оригіналу. Головне – зрозуміти, яким чином перекладач, із повагою ставлячись до першотвору й водночас привносячи в текст елементи свого індивідуального стилю, дозволяє через свій варіант перекладу проникнути в сутність ідейно-образної структури оригіналу й наскільки вдало цієї мети досягають різні митці – представники європейського культурного часопростору, носії різних мов: слов'янських, германських, романських.

М. Рудмен, англійський інтерпретатор лірики Б.-І. Антонича, відкидає й ритм, і риму, наближаючи переклад до вільного вірша, а внаслідок дотримання прямого порядку слів – до синтезу ліричного та епічного елементів у контексті авторської натурфілософії. Інший англійський перекладач – П. Немзер, майже повсюди дотримуючись римування першотвору, надає віршеві фольклорної ритміки. Проте головний акцент ці перекладачі роблять на евфонії, до того ж удало поєднуючи риси українського та англійського поетичного синтаксису.

Загалом обидва митці по-своєму дотримали настанов перекладацької роботи, сформульовані Т. Сейворі: «Переклад має читатися як текст, сучасний оригіналові» й «Переклад має читатися як текст, сучасний перекладачеві».

Естетичне сприйняття різномовних інтерпретацій певного оригіналу варіюється залежно від історико-культурних особливостей періоду їх створення, від менталітету перекладачів, а тому кожна нова доба вимагає нових перекладів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антонич Б.-І. Велика гармонія (Модерністична поезія ХХ століття) / вст. ст. Д. Павличка. Київ: Веселка, 2003. 352 с.
2. Ільницький М.М. У фокусі віддзеркалень. Львів: Видавництво Львівського національного університету імені І.Франка, 2005. 552 с.
3. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу: підручник. Київ: Юніверс, 2003. 288 с.
4. Науменко Н.В. «Світлоритм» ліричних мініатюр Павла Тичини в англійських перекладах. *Сучасний погляд на літературу. Зб. наук. праць*. Вип. 11. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. С. 148–156.
5. Науменко Н.В. Семантика образу трави у «Пісні про себе» Волта Вітмена та «Зеленій євангелії» Богдана-Ігоря Антонича. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. Вип. 11. Київ: Інститут літератури імені Т. Шевченка, 2006. С. 59–66.
6. Новикова М. Міфи та місія. Київ: Дух і літера, 2005. 432 с.
7. Пономаренко О.Б. Міфосвіт поезії Б.-І. Антонича й естетичні традиції Тараса Шевченка. Вінниця: Континент-ПРИМ, 2006. 176 с.
8. Семенюк Г.Ф., Гуляк А.Б., Науменко Н.В. Літературна майстерність письменника: підручник. Київ: Видавництво «Сталь», 2015. 405 с.
9. Ткачук М.П. Інтерпретації. Літературно-критичні статті, творчі портрети українських письменників. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТДПУ, 1999. 168 с.
10. Чижевський Д. Порівняльна історія слов'янських літератур: У 2-х кн. Кн. 1. Київ: ВЦ «Академія», 2005. 288 с.
11. Antonych, B. *Square of Angels*. Ann Arbor, Michigan, 1977. 69 p.

**НОВІ ЗНАХІДКИ ФІБУЛ ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В БАСЕЙНІ
Р. БРОВАРКА НА ПЕРЕЯСЛАВЩИНІ**

Павлик О. В.

Старший науковий співробітник

кандидат історичних наук

Національний історико-етнографічний

заповідник «Переяслав»

Анотація: черняхівська археологічна спільнота, яка існувала у II–V ст., залишила значний матеріальний спадок, який і до нині ще залишається маловивченим. На Переяславщині відомо близько ста пам'яток цієї культури. Переважна більшість артефактів, які представляють недосліджену археологічними розкопками частину, представлені здебільшого фрагментами керамічних виробів, що були виявлені під час розвідок. У даній статті ми розглянемо типологію фібул, які побутували серед населення черняхівської культури в басейні р. Броварка.

Ключові слова: фібула, черняхівська культура, типологія, воїнська, підв'язна, голівка, спинка, ніжка, приймач, пружинний апарат.

У кінці 2019 р., жителем с. Велика Каратуль, Переяслав-Хмельницького району, Київської області, автору були представлені для огляду група фібул черняхівської культури, знайдені за невідомих для мене обставин. За словами їх власника, місцезнаходження знахідок визначається південно-східними околицями вищевказаного села. Найбільш ймовірним місцем знахідки може бути поселення в ур. Верижине [1].

Для опису, датування та визначення типу застібок було використано праці А. К. Амброза, Є. Л. Гороховського та О. В. Гопкало, О. С. Милашевського,

О. В. Петраускаса, О. К. Савельєва, О. Альмгрена та М. Шульзе [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8;].

Дослідження металевих предметів вказаного регіону здійснили О. О. Прядко та, О. В. Юрченко які у своїй науковій статті розглянули знахідки римських монет на Переяславщині [9].

Порядок опису фібул визначений їх типом та датуванням. Нумерація в тексті співпадає з нумерацією в ілюстраціях (рис. 1).

Бронзова двочленна підв'язна фібула з вузькою ніжкою та асиметрично вигнутою спинкою. На голівці збереглася частина вузької вертикальної пластини з отвором для утримання осі пружини, спинка в перетині трикутна, приймач та голка з пружинним апаратом не збереглися. Довжина 3,6 см. Датується кін. II–III ст.: належить до групи 16, підгрупи 2, серії I, варіанту 1, відповідно типології, розробленої А.К. Амброзом [3, с. 62 – 63].

Бронзова двочленна підв'язна фібула з вузькою ніжкою та асиметрично вигнутою спинкою. На голівці збереглася вузька вертикальна пластина з отвором для закріплення осі пружини, корпус в перетині багатогранний, зав'язка від приймача виконана в два оберти, голка з пружинним апаратом не збереглися. Довжина 4,6 см. Датується кін. II–III ст.: належить до групи 16, підгрупи 2, серії I, варіанту 1 за А.К. Амброзом [3, с. 62 – 63].

Бронзова двочленна підв'язна фібула з вузькою ніжкою та асиметрично вигнутою спинкою. На голівці збереглася вузька вертикальна пластина з отвором для закріплення осі пружини, корпус в перетині прямокутний, збереглася частина зав'язки у півтора оберти, на спинці поздовжнє слабо виражене ребро, приймач та голка з пружинним апаратом не збереглися. Довжина 3,6 см. Датується кін. II–III ст.: належить до групи 16, підгрупи 2, серії I, варіанту 1 за А.К. Амброзом [3, с. 62 – 63].

Бронзова двочленна підв'язна фібула з вузькою ніжкою та асиметрично вигнутою спинкою. На голівці збереглася вузька вертикальна пластина з отвором для закріплення осі пружини, корпус в перетині прямокутний. Зберігся приймач та частина зав'язки в один оберт, голка з пружинним апаратом не

збереглися. Довжина 3,6 см. Датується кін. II–III ст.: належить до групи 16, підгрупи 2, серії I, варіанту 1 за А.К. Амброзом [3, с. 62 – 63].

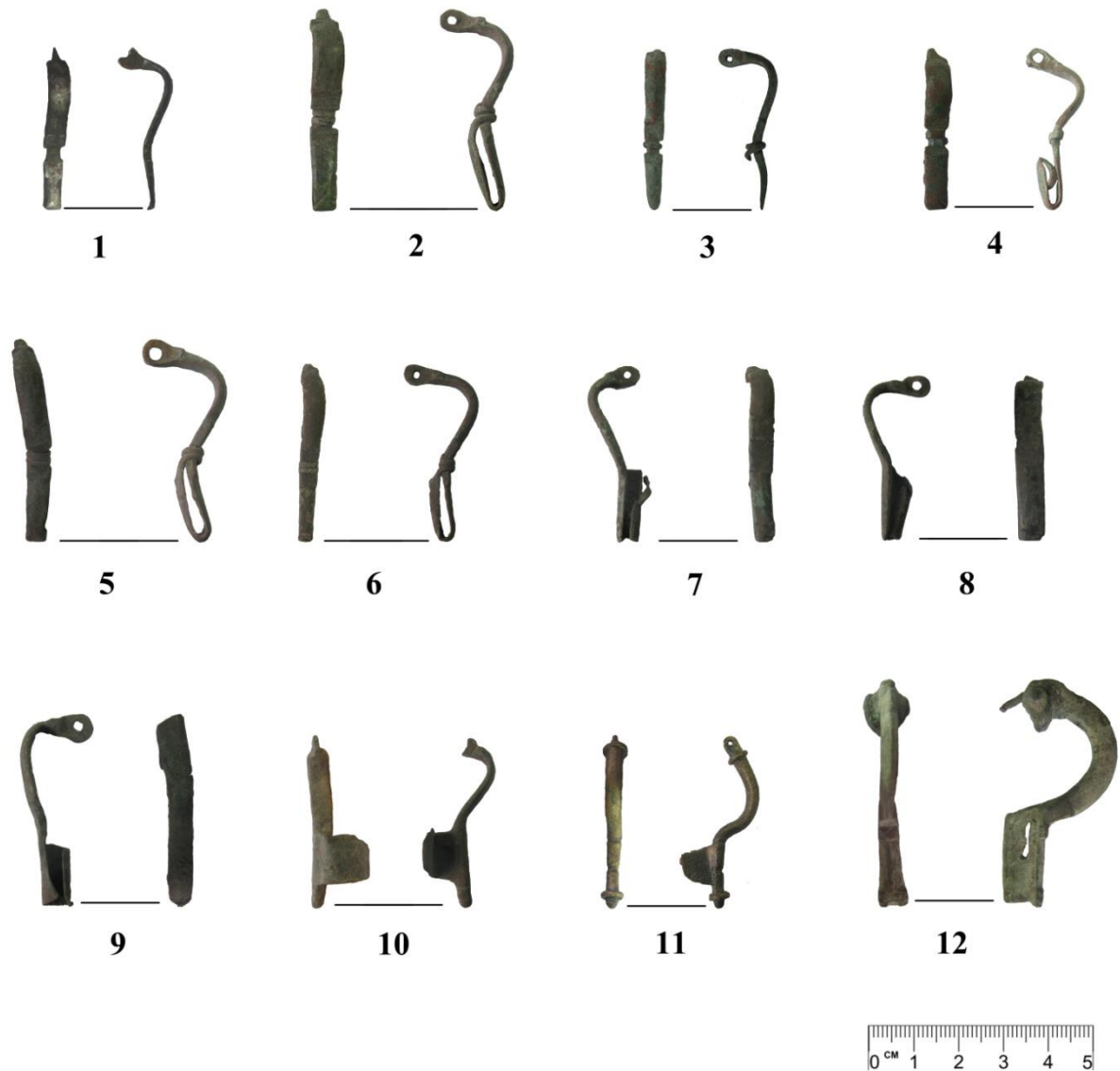

Рис. 1. Фібули, знайдені на околицях с. Велика Каратуль

Бронзова двочленна підв'язна фібула з вузькою ніжкою та асиметрично вигнутою спинкою. На голівці збереглася вузька вертикальна пластина з отвором для закріплення осі пружини, спинка в перетині напівкругла, зав'язка виконана в два оберти, голка з пружинним апаратом не збереглися. Довжина 4,5 см. Датується кін. II – III ст. н.е.: належить до групи 16, підгрупи 2, серії I, варіанту 1, згідно поділу, розробленого А.К. Амброзом [3, с. 62 – 63].

Бронзова двочленна підв'язна фібула з вузькою ніжкою та асиметрично вигнутою спинкою. На голівці збереглася вузька вертикальна пластина з отвором для закріплення осі пружини, спинка в перетині напівкругла, зав'язка виконана в два оберти, голка з пружинним апаратом не збереглися. Довжина 3,9 см. Належить до групи 16, підгрупи 2, серії I, варіанту 1, згідно поділу розробленого, А.К. Амброзом. Датується кін. II – III ст. н.е. [3, с. 62 – 63].

Бронзова двочленна фібула воїнського типу, вигин спинки асиметричний колінчастий, ніжка – вузька, приймач відкритого типу. На голівці збереглася вертикальна пластина з отвором для утримання осі пружини, спинка в перетині прямокутна, слабо виражене поздовжнє ребро, голка з пружинним апаратом не збереглися. Довжина фібули 3,9 см., приймача – 1,6 см, довжина ніжки дорівнює довжині приймача. Датується IV ст.: належить до групи 17, підгрупи 1, згідно поділу, розробленого А.К. Амброзом [3, с. 70 – 71].

Бронзова двочленна фібула воїнського типу, вигин спинки асиметричний колінчастий, ніжка – вузька, приймач відкритого типу. На голівці збереглася вертикальна пластина з отвором для утримання осі пружини, в перетині прямокутна, голка з пружинним апаратом не збереглися. Довжина фібули 3,7 см., приймача – 1,6 см, Довжина ніжки дорівнює довжині приймача. Датується IV ст.: належить до групи 17, підгрупи 1, згідно поділу, розробленого А.К. Амброзом [3, с. 70 – 71].

Бронзова двочленна фібула воїнського типу, вигин спинки асиметричний колінчастий, ніжка – вузька, приймач відкритого типу. На голівці збереглася вертикальна пластина з отвором для утримання осі пружини, в перетині прямокутна, голка з пружинним апаратом не збереглися. Довжина фібули 4,2 см., приймача – 1,3 см, Довжина ніжки дорівнює довжині приймача. Датується IV ст.: належить до групи 17, підгрупи 1, згідно поділу, розробленого А.К. Амброзом [3, с. 70 – 71].

Бронзова двочленна фібула воїнського типу, вигин спинки асиметричний колінчастий, ніжка – вузька, кругла у перетині, приймач відкритого типу. На голівці збереглася частина вертикальна пластина та отвору для утримання осі

пружини, в перетині прямокутна, голка з пружинним апаратом не збереглися. Довжина фібули 3,8 см., приймача – 1,2 см, Довжина ніжки більша від довжини приймача. Через незвичну форму ніжки та співвідношення її розміру та розміру приймача, виникають складнощі щодо остаточного датування фібули та визначення її типу. Беручи до уваги інші морфологічні ознаки, автор робить припущення, що це один із рідкісних варіантів фібул групи 17, підгрупи 1, згідно поділу, розробленого А.К. Амброзом, що датуються IV ст. [3, с. 70 – 71]. Двочленна фібула з високим приймачем, вигин спинки асиметричний колінчастий, ніжка – вузька, приймач відкритого типу. На голівці збереглася пластина з отвором для утримання осі пружини, під якою знаходиться кільцева гарнітура, спинка та ніжка у перетині овальні, голка з пружинним апаратом не збереглися. Ніжка закінчується кільцевою гарнітурою та «кнопкою». Приймач коротший від ніжки. Довжина фібули 4 см. Датується II–III / початком IV ст.: належить до групи А VII за О. Альмгреном [4].

Бронзова двочленна фібула. Зігнута спинка округла в перетині, суцільний вузький прямокутний приймач обламаний, ніжка донизу розширюється, її кінець трохи довший за приймач, на спинці поздовжнє слабо виражене ребро, на голівці зберігся невеликий фрагмент голки та пружинного апарату, ніжка трапецієподібна. Довжина 5,1 см. Як і попередня, датується IV ст.: група 17 за А. К. Амброзом або 138 за М. Шульце [3, с. 70 – 72; 9].

Отже, беручи до уваги датуючі предмети, які побутували у племен черняхівської культури на південно-східних околицях с. Велика Каратуль, ми можемо зробити обережне припущення, що поселення на місці вищевказаних знахідок існувало в хронологічних межах кінця II–IV ст., оскільки більш ранні фібули могли з'явитися на цій території у більш пізній період, оскільки, вони могли використовуватися кілька поколінь.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бузян Г.Н., Буйлук Н.М., Товкайло Н.Т. 1988. Отчет о работе Переяслав-Хмельницкой археологической экспедиции за 1988 г. НА ІА НАНУ, 1988/71.
2. Амброз А.К. Фібулы юга Европейской части СССР. II в. до н. э. — IV в.н. э. // САИ. — 1966. — Вып. Д I — 30.
3. Гороховский Е. Л. Фібулы VII группы О. Альмгрена в ареале черняховской культуры / Е. Л. Гороховский, О. В. Гопкало. // Археологія давніх слов'ян. — 2004. — С. 103–130.
4. Милашевський О. С. Північно-західний компонент черняхівської культури (за матеріалами ліпного посуду). : дис. канд. іст. наук : 07.00.04 / Милашевський О. С. — Київ, 2017. — 383 с
5. Петраускас О. В. Фібулы «воїнського типу» черняхівської культури (за матеріалами пам'яток України) / О.В. Петраускас // Археологія і давня історія України: Зб. наук. пр. — К.: ІА НАН України, 2010. — Вип. 2. — С. 191–207.
6. Савельєв О. К. Фібулы з Тіри (знахідки 1996–2010 рр.) / О. К. Савельєв // Археологія. - 2013. — № 2. — С. 100–115.
7. Almgren O. Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen. Mannus-Bibliothek (Hg. Prof. Dr. Gustaf Kossinna). — Leipzig, 1923. — № 32.
8. Schulze M. Die Spätkaiserzeitlichen Armbrustfibeln mit festem Nadelhalter (Gruppe Almgren VI.2) // Antiquitas. — 1977. — R. 3. — Bd. 19.
9. Прядко О. О. Знахідки римських монет на Переяславщині / О. О. Прядко, О. В. Юрченко // Ніжинська старовина: Збірник регіональної історії та пам'яткознавства: зб. наук. пр. Вип. 24 (27). — К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК, 2017. — С.84–91.

ІНТЕГРУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ В. Г. НІОРАДЗЕ І НУШ

Павлик Олена Анатоліївна

канд. пед. н., доцент

Ворона Ольга Віталіївна

Студентка

Криворізький державний педагогічний університет

Кривий Ріг, Україна

Анотація: У статті зосереджено увагу на особливостях інтегрування технології В. Г. Ніорадзе в освітньому процесі Нової української школи. Проаналізовано особливості технології В. Г. Ніорадзе та змістової лінії «Взаємодіємо письмово» Державного стандарту початкової освіти. Висвітлено основні аспекти технології В. Г. Ніорадзе, які можуть бути інтегровані із завданнями змістової лінії «Взаємодіємо письмово» в освітньому процесі НУШ та взаємозближення яких сприятиме ефективній та результативній письмово-мовленнєвій діяльності молодших школярів.

Ключові слова: технологія В. Г. Ніорадзе, письмово-мовленнєва діяльність, інтеграція, НУШ.

У сучасних умовах модернізації освіти та становлення Нової української школи основна увага спрямована на всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь.

Однією з ключових компетентностей Державного стандарту початкової освіти є «вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях» [1]. Тож бачимо, що в

Новій українській школі пріоритетне значення надається здатності володіти мистецтвом слова як необхідної умови для ефективної взаємодії в соціумі, забезпечення соціалізації особистості,

Як свідчить аналіз типових освітніх програм початкової освіти, метою початкового курсу мовно-літературної освіти є «розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей» [4, с. 4]. Саме тому в сучасних умовах становлення Нової української школи важливе значення відводиться пошуку нових технологій, методів та творчих підходів до методик навчання молодших школярів. Найбільш доцільним на сьогоднішній день вважаємо інтегрування технології В. Г. Ніорадзе та основних завдань змістової лінії «Взаємодіємо письмово» в освітньому процесі Нової української школи.

Технологія В. Г. Ніорадзе передбачає розвиток писемного мовлення як важливої умови самопізнання і самовиховання особистості молодшого школяра та передбачає реалізацію таких компонентів:

- збагачення усного мовлення;
- розвиток мелодики мовлення, інтонування;
- квазічитання;
- формування навички читання;
- пізнавальне читання;
- квазіписьмо;
- формування графічних навичок;
- правопис;
- формування пунктуаційних навичок;
- писемно-мовленнєва діяльність [2].

За технологією В. Г. Ніорадзе, розвиток писемного мовлення молодших школярів відбувається шляхом широкого використання сучасних методичних прийомів: усвідомлення і засвоєння внутрішньої структури шрифту в графічних схемах, застосування прийомів матеріалізації і моделювання, розвитку дитячої уяви, фантазії, логіки мислення, знайомство з художньою літературою, самовираження у письмовій формі, – що будуються на засадах співробітництва, спільних пошуків та відкриттів вчителя і дітей.

Вважаємо, що реалізація даної технології В. Г. Ніорадзе може бути ефективною за умови інтеграції її основних компонентів і напрямків роботи в освітній процес НУШ, зокрема на уроках навчання грамоти (1 клас) та української мови (2-4 клас).

Інтеграція технології В. Г. Ніорадзе передбачає використання знань, організованих вправ, створення стимульного і мотиваційного середовища та їх об'єднання з основними завданнями, передбаченими змістовою лінією «Взаємодіємо письмово».

Порівняльний аналіз наповнення змістової лінії «Взаємодіємо письмово» та методологічних засад технології В. Г. Ніорадзе дав змогу виявити спільні напрямки, зокрема комунікативну спрямованість процесу письма, спрямованість на формування в першокласників повноцінної навички письма, вміння добирати й записувати назви малюнків, заголовки до текстів, побудова й запис речення за ілюстраціями, життєвими ситуаціями, дотримання культури оформлення письмових робіт, виявлення і виправлення недоліків письма (самостійно та з допомогою вчителя). Змістовою лінією «Взаємодіємо письмово» та технологією В. Г. Ніорадзе передбачено ознайомлення молодших школярів з графікою, орфографією та пунктуацією, ознайомлення з жанрами писемного мовлення тощо.

З'ясовано, що спільним є навчання письму паралельно чи інтегровано з навчанням читання у формі уроку або заняття.

Змістова лінія «Взаємодіємо письмово», як і технологія В. Г. Ніорадзе, спрямована на формування в молодших школярів повноцінної навички письма,

адже важливою складовою комунікативної компетентності є писемне мовлення – написання зв'язних висловлювань. У 1 класі розпочинається формування графічної навички письма, яка є засобом писемного мовлення. Паралельно із засвоєнням каліграфічного написання букв і їх поєднань здобувачі початкової освіти опановують елементи писемного мовлення – вчаться записувати слова, словосполучення, речення.

В ході вивчення проблеми інтегрування технології В. Г. Ніорадзе і НУШ, з'ясовано, що спільним для технології В. Г. Ніорадзе та змістової лінії «Взаємодіємо письмово» сучасних програм НУШ є формування писемного мовлення учнів на уроках письма не тільки через списування слів, словосполучень й речень з рукописного чи друкованого текстів, а й виконання при цьому певних логічних завдань: утворити й записати слова із букв певного слова; скласти й записати речення з поданих слів тощо. Цінними й компетентнісно орієнтованими є завдання практичного спрямування: підписати свій малюнок чи іншу виконану роботу (учень вчиться записувати своє прізвище й ім'я); написати записку батькам про батьківські збори тощо.

Характерною відмінною та інноваційною особливістю змістової лінії «Взаємодіємо письмово» є ознайомлення зі спілкуванням за допомогою цифрових пристроїв: короткі письмові висловлення для спілкування за допомогою цифрових пристроїв (запитання, вибачення, подяка, побажання, прохання, поздоровлення, запрошення, порада, згода, відмова тощо); піктограми для зображення емоцій (емотикони, зокрема графічні зображення смайлів); правила поведінки і безпека в інтернет-просторі. Змістова лінія «Взаємодіємо письмово» передбачає залучення учнів до реальної писемної практики, зокрема за допомогою цифрових пристроїв та в режимі онлайн. Результатом такої роботи є базові вміння створювати писемні висловлювання у реальному та віртуальному просторі та редагувати їх [4].

Варто зауважити, що особливої уваги заслуговує ротаційна модель «Щоденні 5», розроблена з метою навчити учнів розвивати власну витривалість та самостійність під час виконання кожного з її компонентів (читання для себе,

письмо для себе, читання для когось, робота зі словами, слухання), що забезпечує їх активну участь у читанні та письмі протягом тривалого часу. Ротаційна модель «Щоденні 5» пропонує різноманітні види діяльності, що збільшує мотивацію та інтелектуальну зайнятість учнів [3, с. 72].

Зокрема, такий вид діяльності як «Письмо для себе» передбачає навчити дітей вільно висловлювати власні думки. При цьому, завдання вчителя полягає у створенні ситуації успіху, доборі цікавих тем для учнів, мотивації дітей до ведення власного записника або щоденника вражень та щоденного його наповнення записами та малюнками.

Варто відмітити, що технологію В. Г. Ніорадзе вирізняє проведення інтенсивної підготовчої роботи, яка спрямована на розуміння дітьми важливості і необхідності володіння писемним мовленням вже в початкових класах. Особлива увага приділяється квазічитанню та квазіписьму. Діти на кожному уроці зайняті різними видами навчальної діяльності, які повністю залучають їх в пізнання мови як унікального дару, наданого природою тільки людині. Таке багатопланове, об'ємне, інтегральне розуміння мови зумовлює виділення компонентів педагогічного процесу, за якими крок за кроком досягаються таємниці слова, особливості спілкування людини з іншими людьми, з самим собою, з чистим аркушем паперу за допомогою слова.

Звертаємо увагу, що за технологією В. Г. Ніорадзе для «плекання» в дітях уміння писемного мовлення, необхідно побудувати спеціальну програму, спрямовану на подолання психологічних труднощів на цьому шляху, що виражаються в тих різких відмінностях, які виявляються при порівнянні усного і писемного мовлення.

Тому вважаємо за необхідне розглянути ключові аспекти технології В. Г. Ніорадзе, які, на нашу думку, можуть бути ефективно інтегровані та взаємодоповнені завданнями, передбаченими змістовою лінією «Взаємодіємо письмово» сучасних програм НУШ:

1. Знання (даються у вигляді бесід та обговорень): мова – усна, письмова; навіщо потрібно людям письмо; історія виникнення писемного мовлення; як

люди використовують писемне мовлення; експресія усного мовлення та як передати експресію на письмі; письмова мова – якісна мова; якості писемного мовлення: повнота і завершеність тексту і описаних в ньому ситуацій; ясність і образність виразів; стилістика тексту; моральна чистота тексту – краса, мудрість і щирість думок в тексті; поняття адекватності змісту письма; труднощі писемного мовлення і їх свідоме подолання; краса і філігранність писемного мовлення тощо.

2. Уміння: дослідження речення; будову речення; завершеність речення, послідовність слів та правильна побудова речення, посилення виразності і повноти речення; значення слова в реченні; експресивність мовлення і знаки її перенесення в писемне мовлення; емоційно-експресивна група знаків (знак питання, знак оклику, крапка ...); бачення читача; квазіписьмо – письмо речень за допомогою умовних знаків (слово – коротка горизонтальна лінія); почуття, переживання, враження – джерело змісту писемного мовлення; відображення особистих вражень на письмі; утримання думок в голові до їх написання; уміння складати попередні намітки майбутнього тексту; складати план викладу; відчувати логіку викладу; відчувати виразність слова, словесного образу; чистота, краса і доброта в думках під час письма; відповідальність за кожне написане слово; активне використання писемного мовлення в різнобічному спілкуванні з людьми; знання того, про що пишеш тощо.

3. Вправи: складання оповідань за сюжетними картинками; вимова речень з різною інтонацією і їх запис за допомогою умовних знаків, за допомогою букв і знаків емоційно-експресивної групи; визначення і запис коротких авторських пояснень; складання речень з даних слів, а також за запропонованою темою, їх запис; завершення розповіді логічною кінцівкою; підготовка книг з власними розповідями, написання повідомлень; виправлення помилок в тексті; аналіз тексту з позиції читача; аналіз літературних творів; аналіз тексту з різних точок зору; критичний аналіз тексту і повторне його написання; письмо на вільні теми тощо.

4. Писемно-мовленнєва діяльність: випуск книг (розповіді, казки, вірші дітей); випуск газет; письмові повідомлення; підготовка запрошень; листування з учителем і друзями під час літніх канікул тощо.

5. Мотиваційне забезпечення писемно-мовленнєвої діяльності дітей: прояв зацікавленості вчителя тим, про що, як і в якій формі пише кожна дитина; учитель – активний і чуйний читач; організація дитячого колективу та батьківського співтовариства; посилення інтересу вчителя до дитячих книг, газет, вираження радості, подиву, захоплення; організація виставок власних книжок; безпосередня особиста переписка з дітьми; створення класної бібліотеки з книжок дітей; заохочення творчості дітей, організація творчих проявів тієї чи іншої дитини; читання і колективна позитивна оцінка творчих робіт дітей – казок, віршів, вражень; організація читацького середовища в сім'ї, в школі тощо [2].

Варто відмітити особливості технології НУШ, а саме набуття учнями компетентностей, спільними для яких є вміння читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми тощо.

Таким чином, розглянувши основні аспекти інтеграції технології В. Г. Ніорадзе та змістової лінії «Взаємодіємо письмово» нових освітніх програм НУШ, можемо стверджувати, що вироблення в учнів навичок практичного володіння рідною (українською) мовою, уміння правильно будувати висловлювання в усній і писемній формі – одне з основних завдань, яке постає перед Новою українською школою та на якому наголошується в технології В. Г. Ніорадзе.

Узагальнюючи зазначене, можна зробити висновок про те, що сутність інтеграції технології В. Г. Ніорадзе в освітній процес НУШ полягає в доповненні основних завдань, передбачених змістовою лінією «Взаємодіємо письмово» запропонованим В. Г. Ніорадзе комплексом знань, умінь, вправ, писемно-мовленнєвих видів діяльності, мотиваційного забезпечення писемно-

мовленнєвої діяльності дітей, а також створенні можливостей для прояву творчих здібностей молодших школярів, для розширення і якісного піднесення їх сфери спілкування, самопізнання і самовиховання.

Отже, оптимізація навчального процесу неможлива без піднесення ефективності уроку, вдосконалення і творчого використання форм, методів, прийомів, сучасних та традиційних технологій навчання, серед яких важливе місце відводимо технології В. Г. Ніорадзе.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. 2018. Режим доступу до ресурсу: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>
2. Ніорадзе В. Г. Пути выращивания письменно-речевой деятельности / Валерия Г. Ниорадзе. Москва: Изд дом Шалвы Амонашвили, 2010. 422 с.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
4. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Київ : Світоч, 2019. 336 с.

УДК: 37.091:376-056.45

СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

Павленко Ірина Григорівна

к.п.н., доцент

Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Старобільськ, Україна

Анотація. У статті розглядаються питання, пов'язані з необхідністю спеціальної особистісної та професійної підготовки вчителів з обдарованими учнями в умовах сучасної школи. Аналізуються наявність вимог, які повинен мати вчитель у роботі з обдарованими дітьми. Пропонуються деякі поради стосовно організації роботи з обдарованою учнівською молоддю. Готувати вчителів до здійснення відповідної діяльності необхідно ще під час навчання їх у закладі вищої освіти. Реалізуючи свій потенціал у процесі навчання, майбутні вчителі навчаються виявляти та розвивати здібності обдарованих школярів, при необхідності надавати їм кваліфіковану педагогічну підтримку.

Ключові слова: обдарованість, обдаровані діти, професійні вміння вчителя, педагогічна підтримка, саморозвиток.

Готовність педагога працювати з обдарованими дітьми включає наявність у нього теоретичних знань і практичного досвіду. У реалізації проблеми роботи з обдарованими школярами все відчутніше проявляються недоліки професійної підготовки вчителя до здійснення відповідної діяльності. Основним елементом спеціальної підготовки вчителя є його стажування в класі, де обдаровані діти складають лише частину загального колективу учнів.

Обдарованість – наявність потенційно високих здібностей у будь-якої людини.

Обдарованість – якісно своєрідне сполучення здібностей, від якого залежить

імовірність більшого чи меншого успіху під час виконання тієї чи іншої діяльності [3].

Як показує аналіз психолого-педагогічної літератури, дослідженню проблеми обдарованості надається належна увага, зокрема таким її аспектам як визначення сутності та структури обдарованості (Дж. Гілфорд, К. Перлет, Дж. Рензулі, К.А. Хеллер, Д. Богоявленська, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Моляко, О. Музика, О. Савенков, Т. Сущенко, М. Холодна та інші); виділення та характеристика видів обдарованості (О. Антонова, Ю. Бабаєва, С. Гончаренко, Г. Бурменська, Ю. Гільбух, М. Гнатко, Е. Лодзінська, В. Онацький, В. Паламарчук, В. Слуцький та інші); виявлення і розвитку обдарованості учнів (Г. Айзенк, Ю. Бабанський, М. Біржева, В. Доротюк, В. Крутецький, О. Кульчицька, Л. Липова, Л. Слободенюк, Б. Теплов, О. Хуторський, В. Юркевич та інші); підготовки спеціалістів до роботи з обдарованими дітьми (І. Любовецька, Л. Мокридіна, Г. Тарасова, М. Федоров, А. Яковина та інші) тощо.

Проведено ряд досліджень з виявлення, навчання і розвитку обдарованих дітей в рамках програми особистісно орієнтованого і практико-орієнтованої освіти в умовах загальноосвітньої школи та додаткової освіти; розроблені розвиваючі освітні технології, які змінили ставлення до цієї категорії учнів; визначено стратегію зі створення нової моделі освіти, що сприяє різнобічному розвитку кожного школяра, але недостатньо уваги приділяється підготовки фахівців до роботи з обдарованою учнівською молоддю.

Тому, головною метою статті є – розглянути деякі особливості особистісної та професійної підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями.

Дослідниками і фахівцями в галузі підготовки кадрів для навчання обдарованих дітей розроблено ряд положень щодо знань і навичок, якими повинні володіти педагоги. Ці положення є основою для розробки програми підготовки таких фахівців.

К. Сілі запропонував наступний список професійних вмінь педагогів (наводиться в порядку спаду значимості):

- вміння проектувати процес навчання відповідно до результатів діагностичного обстеження дитини;
- вміння модифікувати навчальні програми;
- вміння стимулювати когнітивні здібності учнів;
- вміння працювати за спеціально розробленим навчальним планом;
- вміння консультувати учнів.

Підвищений інтерес сучасної педагогіки до проблеми навчання обдарованих дітей, затребуваність високого рівня освіти в суспільстві дають підстави для розробки і реалізації програм підготовки педагогічних кадрів для системи навчання обдарованих дітей [1, с. 423].

Враховуючи ті наукові уявлення, які склалися в галузі педагогіки і психології обдарованості, можна припустити, що в програмі теоретичної підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми необхідно розглянути наступні, найбільш важливі питання, що стосуються цієї проблеми:

1. Закономірності розвитку дитини і особливості прояву ознак обдарованості (загальної та різних видів спеціальної).
2. Методи виявлення обдарованості і організація діагностичного обстеження обдарованих дітей.
3. Концептуальні моделі, які можуть бути використані при розробці навчальних програм для обдарованих дітей.
4. Облік результатів психолого - педагогічного обстеження дитини при складанні освітньої навчальної програми.
5. Основи диференційованого і індивідуалізованого підходів до складання навчальних програм.
6. Умови ефективної взаємодії педагогів з обдарованими дітьми.
7. Вибір методів викладання в роботі з обдарованими дітьми.

8. Розвиток і стимулювання інтересів, інтелектуальних і творчих здібностей учнів.

9. Афективний (емоційний) і соціальний розвиток обдарованої дитини.

10. Вимоги до вчителя, який працює з обдарованими дітьми.

Сформований у вітчизняній і зарубіжній практиці досвід роботи показує, що педагоги відчують значні труднощі в побудові оптимальних взаємин з обдарованими дітьми, дефіцит практичних і теоретичних знань, необхідних для модифікації та індивідуалізації наявних освітніх програм.

Проблема підготовки вчителів для роботи з обдарованими дітьми розглядається як одна з найважливіших. Серед якостей, необхідних вчителю обдарованих дітей, виділяють наступні: чуйність, доброзичливість, високий рівень інтелектуального розвитку, оптимістичне ставлення до дійсності, почуття гумору, позитивну «Я – концепцію», особистісну зрілість вчителя, емоційну стабільність. Практична реалізація освітніх проектів, що стосуються проблеми обдарованості, передбачає не тільки проведення теоретичних і експериментальних досліджень, а й виконання широкого спектру робіт з виявлення та розвитку обдарованих дітей на всіх етапах навчання, від дошкільного дитинства, до досягнення рівнів середньої та професійної освіти [2, с. 381].

Робота вчителя з обдарованими дітьми, що включає первинну ідентифікацію, вибір форм навчання, розробку навчальних програм, їх оцінку та індивідуалізацію – це складний, динамічний, безперервний процес. Він вимагає від адміністрації та педагогів, передусім, хороших знань у галузі психології та педагогіці обдарованості, співпраці з психологами, вчителями та адміністрацією інших освітніх установ, батьками. Від вчителя потрібне постійне поповнення знань, вдосконалення майстерності, гнучкість, вміння відмовитися навіть від творчої знахідки, якщо в даній ситуації вона «працює» неефективно.

Наведемо список вимог до вчителя, котрий працює з обдарованими учнями:

- доброзичливість і чуйність;
- знати, відчувати потреби та інтереси дітей, розбиратися в психологічних особливостях обдарованих дітей;
- наявність позитивного педагогічного досвіду роботи;
- мати високий рівень інтелектуального розвитку;
- мати широке коло інтересів і вмінь;
- бажано мати крім педагогічної, ще якусь освіту;
- мати живий і активний характер, бути оптимістом і життєлюбом, мати почуття гумору, але без схильності до сарказму;
- володіти хорошим здоров'ям і життєстійкістю;
- мати творчі можливості, проявляти гнучкість, бути готовим до перегляду своїх поглядів і постійного самовдосконалення;
- мати спеціальну, по закінченню ЗВО, підготовку по роботі з обдарованими дітьми і бути готовим до подальшого придбання знань [2, с. 385].

Педагогічна підтримка – це допомога учню у подоланні труднощів і розвитку потреби в успішності самостійних дій з опорою на наявні у нього реальні і потенційні можливості і здібності. Вона являє собою процес створення педагогом умов для того, щоб учень в тій чи іншій навчальній чи життєвій ситуації зміг свідомо і самостійно здійснити адекватний вибір поведінки або джерел інформації, що не суперечить ні його особистісно - значущим цінностям, ні культурним традиціям; міг самостійно діяти згідно ситуації вибору навіть при зустрічі з яким-небудь ускладненням.

Підтримка практикується педагогом у процесі його розмови з учнем. Характерною особливістю є відсутність у мові вчителя фраз, що мають підтекст, і його спрямованість до конкретного учня, а не до класу в цілому. Ціллю є конструктивний спільний пошук шляхів виходу з ситуації, що склалася.

Суть педагогічної підтримки полягає в тому, що школяр отримує від учителя «інформацію для міркування», привід для спостережень ще до того, як у нього виникла проблема. І в той момент, коли в його реальному житті виник скрутний момент, він вже має набір методів і прийомів оптимального його рішення. Педагог працює над процесом створення умов для адекватного сприйняття учнями інформації вербального і невербального характеру, що зачіпає спрямованість їх інтересів і поведінки, з метою допомогти їм усвідомити і виявити для себе зону найближчого культурного розвитку і підтримати інтерес до саморозвитку.

Педагогічна підтримка доречна час від часу, тоді, коли вчитель бачить необхідність тактовно коригувати розвиток ситуації. У цьому випадку педагогом використовуються різноманітні типи педагогічної діяльності та їх поєднання, зумовлені характером труднощів, випробовуваних учнем у роботі і спілкуванні. Варіативність, різноманіття їх прийомів залежать від професіоналізму педагога, його щирої зацікавленості у долі кожної дитини.

Таким чином, педагогічна підтримка обдарованого учня – це комплекс соціально - педагогічних заходів, спрямованих на індивідуальну психолого - педагогічну корекцію особистості, на оптимізацію процесу його навчання, на оздоровлення умов сімейного виховання, а також, якщо це необхідно, на відновлення його соціального статусу в колективі однолітків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка : підручник. – 3-тє вид., випр. – К. : Знання-Прес, 2008. – 447 с.
2. Проблема одаренности: от Античности до современности: сб. материалов международной научно-практической конференции «Наука и образование на современном этапе». – Алматы, 2007. – С. 380 – 387.
3. Теплов Б.М. Способности и одаренность // Проблемы индивидуальных различий. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – С. 9 – 20.

УДК: 371.14

**ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЛАН РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ
ШКОЛИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Пакулін Сергій Леонідович

доктор економічних наук, академік УАННП

професор кафедри маркетингу

Державний університет з землеустрою

м. Москва, Росія

Перебійніс Володимир Борисович

Doctor of Philosophy (Olympic and Professional Sport)

професор РАП (Російської Академії Природознавства)

тренер з дзюдо, Спортивна школа Aad van Polanen

м. Лейден, Нідерланди

Феклістова Інеса Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри політології та державної політики

Середньоруський інститут управління – філія ФДБОУ ВО «Російська академія народного господарства і державної служби при Президентові РФ»

м. Орел, Росія

Пакуліна Ганна Сергіївна

аспірант кафедри економіки

Харківський національний університет будівництва та архітектури

м. Харків, Україна

Анотація: авторами обґрунтовано перспективний план розвитку загальноосвітньої школи у сучасних умовах. Орієнтація на нове розуміння освіти веде до того, що основним результатом діяльності освітнього закладу повинна стати не тільки система знань, умінь і навичок сама по собі, а повноцінний розвиток особистості, що володіє набором ключових

компетентностей.

Ключові слова: перспективний план, загальноосвітня школа, кваліфікація, вчитель, ключові компетентності, педагогіка, педагогічна практика.

Місія загальноосвітньої школи – надання якісних освітніх послуг, формування в учнів високої культури поведінки за рахунок створення в школі мотиваційного комфортного середовища, спрямованого на пошук та впровадження ефективних способів розкриття, розвитку та реалізації творчого потенціалу кожної дитини, яка вміє навчатися впродовж життя, критично мислити, досягати поставлених цілей, працювати в команді та радіти життю.

Для успішної діяльності навчального закладу необхідно розуміти, які вимоги ставить держава до випускника сучасної школи [1, с. 242]. Він повинен бути особистістю, новатором та патріотом. Так зазначено у Концепції Нової української школи, яка є основою нового закону «Про освіту».

На наш погляд, пріоритетними напрямками роботи загальноосвітньої школи є наступні:

- створення умов для освітньої діяльності учнів, які відповідають вимогам Нової української школи;
- підвищення якості освітніх послуг у відповідності з освітніми стандартами України;
- впровадження освітніх інновацій, інформаційно-комунікаційних педагогічних технологій, технологій педагогічного коучінгу, мотиваційного розвитку в навчально-виховну діяльність, створення ситуацій успіху;
- формування позитивного іміджу загальноосвітньої школи;
- створення оптимальних умов для виявлення та розвитку творчої обдарованості кожного учня, удосконалення виховної системи загальноосвітньої школи в умовах соціалізації особистості в суспільстві;
- формування свідомого і відповідального ставлення учасників навчально-виховного процесу до навчання, виховання і розвитку; формування відповідних якостей та навичок лідерства;

- розвиток міжрегіонального та міжнародного партнерства і волонтерства;
- поліпшення стану матеріально-технічної бази загальноосвітньої школи у відповідності потребам сучасної освіти;
- формування в співавторстві з дітьми, педагогами, батьками особливого укладу, психологічної атмосфери закладу, культурних подій;
- забезпечення збереження та зміцнення здоров'я учнів;
- створення у загальноосвітній школі мотиваційного толерантного освітнього середовища.

Обґрунтування інноваційного характеру перспективного плану. Вважаю, що система освіти повинна працювати на випередження, готувати людину до життя в постійно мінливих умовах. І саме сьогодні, в реаліях пандемії, настав час говорити про принципову зміну ролі та місця освітньої системи в сучасному світі. Школа як по формі, так і за змістом, повинна значно змінитися. Ми отримуємо реальну віддачу, якщо вчитися в школі буде і захоплююче, і цікаво, якщо вона стане центром не тільки обов'язкової освіти, а й центром самопідготовки, мотивації, занять творчістю і спортом. Насичене, цікаве і захоплююче шкільне життя стає найважливішою умовою формування здорового способу життя. Вважаю, що саме мотивація до навчання – це одна із головних умов реалізації навчально-виховного процесу [2, с. 716]. Вона не тільки сприяє розвитку інтелекту, але є рушійною силою удосконалення особистості в цілому. Тому формування мотиваційного середовища є однією з головних проблем сучасної загальноосвітньої школи.

Орієнтація на нове розуміння освіти веде до того, що основним результатом діяльності освітнього закладу повинна стати не тільки система знань, умінь і навичок сама по собі, а повноцінний розвиток особистості, що володіє набором ключових компетентностей.

Тому своїм завданням я бачу створення комфортних умов навчання, за яких здобувач освіти відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить його активним шукачем шляхів і засобів вирішення проблем та досягнення власної мети. Глибоко переконані, що ключ до успіху в будь-якій

діяльності – це позитивна мотивація усіх учасників освітнього процесу у загальноосвітній школі. Такий підхід є інноваційним з позицій педагогічної науки і практики, тому що системно обґрунтовує підвищення якості освіти за рахунок створення цілісного мотиваційного середовища у загальноосвітній школі в усіх його аспектах: освітньому, матеріальному, організаційному, психологічному, педагогічному та технологічному.

Мотиваційне середовище загальноосвітньої школи – це середовище з комплексом стимулюючих факторів (матеріальних організаційних, психологічних, педагогічних, технологічних), які визначають високу мотивацію всіх суб'єктів освітнього процесу (учнів, педагогів, адміністрації, батьків, соціальних партнерів), які забезпечують підвищення якості освіти, підвищують самооцінку та створюють потужний імпульс до пізнання нового.

Головна ідея інноваційного перспективного плану – формування системи гуманних толерантних взаємовідносин між усіма учасниками навчально-виховного процесу, побудова моделі «Школа, що надихає, допомагає, мотивує, стимулює, навчає. Від успіху в школі – до успіху в житті» (школа радості, творчості і щастя – для учнів, школа натхнення і креативності – для вчителів, школа спокою і гармонії – для батьків, території успіху – для всіх).

Нормативно-правове забезпечення перспективного плану розвитку включає наступні документи: Конституція України; Конвенція ООН про права дитини; Закон України «Про освіту»; Закон України «Про загальну середню освіту»; Закон України «Про охорону дитинства»; Національна доктрина розвитку освіти України; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки; Державний стандарт базової і повної освіти.

Ресурсне забезпечення реалізації перспективного плану розвитку включає:

- підвищення кваліфікаційного рівня педагогів загальноосвітньої школи;
- залучення представників вищих навчальних закладів, коледжів, технікумів та інших спеціальностей (коучів, тьюторів, тренерів), державних та громадських організацій у якості партнерів та консультантів;
- розробку та реалізацію механізмів залучення додаткових фінансових і

матеріальних ресурсів (грантових, цільових, соціальних проєктів, інвестицій, добровільних благодійних внесків тощо);

– підвищення ефективності використання бюджетних та позабюджетних коштів.

Представлення плану розвитку загальноосвітньої школи складається з двох частин. В першій представлено наше бачення сучасного закладу освіти, в другій – яким чином можна поліпшити та оптимізувати все те, що є сьогодні у школі.

В умовах нової соціальної реальності підвищення кваліфікації вчителів загальноосвітньої школи покликане враховувати зміни, що відбуваються в суспільстві й в освітній політиці України, інновації в педагогічній науці та потреби педагогічної практики [3, с. 824].

Проведене нами теоретичне дослідження педагогічної проблеми підвищення кваліфікації вчителів в умовах змін соціальної взаємодії, експериментальна робота з перевірки розроблених концептуальних положень та моделі сприяли виявленню провідних тенденцій розвитку підвищення кваліфікації в сучасних умовах: а) тенденція соціальної диверсифікації та соціальної конвертованості освіти. Мінливість соціального середовища, залежність освіти як соціального інституту від змін соціальної взаємодії вимагає розширення форм, засобів, підходів, методів, послуг в освіті, орієнтованих на довгострокові освітні результати й ефекти. Підвищення кваліфікації вчителів у таких умовах стає мобільним, гнучким, здатним змінюватися під впливом зовнішніх умов; б) тенденція інформальності освіти характеризується активним розвитком інформальної освіти, за своєю суттю несистематизована й не регламентована, але реалізована за ініціативою, інтересам і потребам суб'єкта (вчителя) із залученням широкого масиву різноманітних джерел інформації та досвіду в насиченому культурно-освітньому середовищі. В інформальному освітньому контексті реалізується суб'єктна активність: аналіз та інтерпретація власного професійного досвіду та досвіду інших учителів у спілкуванні з колегами; фіксація впливу змін на повсякденне й професійне життя в процесі читання

книг, статей, перегляду фільмів, спілкування з колегами з інших регіонів і країн у соціальних мережах; в освоєнні нових знань, умінь, компетенцій в умовах кіберпростору; 3) тенденція персоніфікації відображає необхідність розвитку активної суб'єктності вчителя в сучасних умовах. Персоніфікація підвищення кваліфікації сприяє розвитку глибинних характеристик суб'єктної активності вчителя, як прояви суб'єктності в можливості контролювати зовнішні впливи не тільки над об'єктивними проявами життєдіяльності, а й над внутрішніми, суб'єктивними думками, почуттями, та в результаті забезпечувати розуміння, співволодіння й інтеріоризацію змін, що відбуваються та готовність змінюватися самому суб'єкту.

Розробка авторських концептуальних положень і концептуальної моделі, ефективність яких доведена в ході дослідно-експериментальної роботи гарантує вирішення проблеми організації процесу підвищення кваліфікації вчителів в умовах нової соціальної реальності й створює передумови для розвитку нового напрямку науково-педагогічних досліджень.

Проведена наукова теоретична та експериментальна робота не розкрила весь спектр проблем, пов'язаних з організацією підвищення кваліфікації вчителів на сучасному етапі. Потребують подальшої розробки дослідницькі проекти в частині підготовки вчителя до освоєння змін у педагогічній діяльності в системі додаткової та професійної освіти; у частині розробки діагностичного інструментарію, соціально-педагогічного та організаційно-методичного супроводу підвищення кваліфікації як діяльності самого суб'єкта. Оскільки система підвищення кваліфікації відрізняється від професійної підготовки й професійної перепідготовки вчителів варіативністю в силу властивої їй оперативності й короткостроковості, доцільно подальше звернення до суб'єктності вчителя, до розвитку готовності реагувати на зміни як на сигнали до подальшого саморозвитку прирощенням суб'єктного досвіду, що розширює життєвий простір.

Загальноосвітня школа – це дружна і міцна родина, в ньому навчаються цілими династіями. В ньому діти пізнають навколишній світ і світ мистецтва, вчителі

живуть інтересами і вподобаннями учнів.

Школа стає стартовим майданчиком для багатьох добрих справ, де педагоги прагнуть допомогти успішному зростанню кожної дитини.

В загальноосвітній школі кожна дитина талановита, необхідно лиш допомогти їй бути успішною в житті.

Сьогодні колектив школи – це вчителі, учні, батьківська громада, які впевнені у собі, своїх силах, які володіють перспективним баченням того, яких змін загальноосвітня школа потребує сьогодні, готові до співпраці задля спільного розв'язання проблем, спрямовують свою діяльність на виховання соціально-адаптованої та громадсько-зорієнтованої особистості, яка успішно займе своє місце в суспільстві.

Найголовніше в діяльності педагогічного колективу загальноосвітньої школи – повага до особистості учня, співпраця та співробітництво. Педагогічний колектив визначає основні перспективні напрямки розвитку особистості учня, а стратегічною метою управлінської діяльності є створення найсприятливіших умов для саморозвитку та самореалізації особистості.

Лейтмотив розуміння, якою повинна буди школа: «Школа, яка є: вогнищем духовності і моральності, майстернею людяності, законодавицею якості життя, дарительською

Світла і могутності знань, берегинею культури і мови, сіячкою духовного і доброго.

Освітнє середовище загальноосвітньої школи має наступні риси:

- безпечне;
- комфортне;
- сучасне;
- розвивальне;
- мотивуюче до навчання та розвитку;
- вільне від насильства та дискримінації.

Педагогічна діяльність педагогів загальноосвітньої школи має наступні риси:

- мобільна, творча команда, вчителі – лідери змін;
- сучасні освітні технології;
- компетентнісний підхід;
- професійний розвиток;
- партнерство та діалог;
- ефективні мотиваційні механізми;
- підтримка позитивного клімату в колективі.

Управлінські процеси загальноосвітньої школи включають:

- стратегічне планування;
- довіру й прозорість;
- кадрову політику;
- людиноцентризм;
- конструктивну співпрацю.

Батьки бачать школу в власному ракурсі:

- довіра до школи (вчителя, адміністрації);
- отримання необхідних знань;
- готовність дитини до життя за морально-етичними принципами та прийняття відповідних рішень;
- здатність конкурувати на ринку праці і навчатися впродовж життя;
- готовність дитини до життя за морально-етичними принципами та прийняття відповідних рішень;
- здатність конкурувати на ринку праці, навчитися впродовж життя.

Вектори змін наступні:

- від парадигми навчання → до парадигми розвитку, самовизначення і самореалізації особистості;
- від негативних мотивів уникнення неприємностей → до комплексної позитивної мотивації успіху, пізнавального інтересу, самовиховання, спілкування;

- від традиційної навчальної діяльності → до організації всієї життєдіяльності школяра, що забезпечує повноцінне проживання їм кожного періоду дитинства;
- від знань, умінь і навичок → до формування особистісних і предметних компетенцій;
- від традиційних методик викладання → до сучасних освітніх технологій;
- від організації шкільного простору → до створення комфортного освітнього середовища у загальноосвітній школі, що забезпечує активність і успіх кожної дитини;
- від традиційних відносин «вчитель – учень», «вчитель – батько» → до відносин співробітництва, співтворчості, соціального партнерства всіх суб'єктів освіти;
- від якості освіти → до якості життя в стінах і за межами загальноосвітньої школи;
- від успіху в школі – до успіху в житті.

10 проектів втілення плану розвитку загальноосвітньої школи.

В рамках втілення плану розвитку загальноосвітньої школи буде реалізовано 10 проектів:

1. «Якісна освіта – вимога часу»;
2. «Обдарована молодь України»;
3. «Світ професій і твій вибір»;
4. «Ми будуємо Україну»;
5. «Інформаційні ресурси як інтегративний чинник сучасного середовища»;
6. «Модернізація матеріально-технічної бази»;
7. Проект «Громадянське дозвілля»;
8. «Світ важливих ініціатив»;
9. «Українська родина – душі берегиня»;
10. «Здорова дитина – майбутнє України»

Очікувані результати за підсумками реалізації проектів у загальноосвітній школі:

- забезпечення якісних умов для здобуття сучасної, доступної європейської освіти відповідно до вимог українського суспільства, запитів особистості та потреб держави;
- підвищення рівня інформаційної та професійної компетентності вчителів загальноосвітньої школи;
- підвищення рівня навчальних досягнень учнів (результатів ДПА, ЗНО, інтелектуальних конкурсів, предметних олімпіад та МАН);
- підвищення позитивного іміджу загальноосвітньої школи в соціумі міста Херсону, області та України;
- підвищення конкурентоздатності випускників;
- розширення партнерських стосунків з ВНЗ, технікумами, училищами, закладами культури і мистецтва, громадськими організаціями та налагодження міжрегіональних та міжнародних зв'язків;
- тісна співпраця з Корпусом Миру;
- викладання англійської мови з носієм.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пакулін С.Л. Формування ключових компетентностей вчителя до застосування інформаційно-комунікаційних технологій / С.Л. Пакулін, О.В. Самініна, Г.С. Пакуліна // Eurasian scientific congress. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference (April 19-21, 2020). – Barcelona, Spain: Barca Academy Publishing, 2020. – Pp. 241–247.
2. Пакулін С.Л. Підвищення кваліфікації вчителів як реакція на зміни, що відбуваються в освітній політиці та інновації в педагогічній науці / С.Л. Пакулін, О.В. Самініна, І.С. Феклістова, Г.С. Пакуліна // Perspectives of world science and education. Abstracts of the 8th International scientific and practical conference (April 22–24, 2020). – Osaka, Japan: CPN Publishing Group, 2020. – Pp. 713–720.

3. Пакулін С.Л. Підвищення кваліфікації вчителів в умовах нової соціальної реальності / С.Л. Пакулін, О.В. Самініна, І.С. Феклістова, Г.С. Пакуліна // Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 9th International scientific and practical conference (April 28–30, 2020). – Liverpool, United Kingdom: Cognum Publishing House, 2020. – Pp. 820–830.

УДК 504.03: 330.1

РОЗВИТОК «ЗЕЛЕНОГО БІЗНЕСУ» В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Петрушка Ігор Михайлович

д.т.н. професор

Зінько Ольга Андріївна

Студентка

Національний університет «Львівська політехніка»

М. Львів, Україна

Анотація: Розглянуто основний напрямок збереження довкілля, в контексті сталого розвитку, за допомогою створення концепції ведення «зеленого бізнесу». Охарактеризовано основні напрями впровадження даної концепції. Виділено головні переваги від запровадження «зеленого бізнесу» як з точки зору екології, так і економіки.

Ключові слова: сталий розвиток, «зелений бізнес», охорона довкілля, екологічно збалансоване підприємництво, екологічна безпека, еко товари та послуги.

З кожним роком взаємовідносини суспільства й природи набувають все більшого загострення. У сучасних умовах розвитку світової економіки та підприємництва через надмірне та нераціональне використання цінних ресурсів для виробництва товарів, надання послуг (воду, повітря, мінерали, а також інші необхідні природні ресурси) постає питання глобальної зміни клімату та захисту навколишнього середовища. Здебільшого розходи, пов'язані із користуванням підприємством природних ресурсів, є набагато нижчими, ніж ціна ліквідації шкідливого впливу на довкілля, який при цьому створює несприятливі екологічні умови існування та негативно діє як на здоров'я людей, так і на довкілля.

З огляду на це однією з найперших питань сьогодення є проблема здобуття збалансованості між зростанням суспільного виробництва та станом навколишнього середовища.

Для досягнення збалансованості досить важливим для держави є створення таких умов функціонування економіки держави, які б дали можливість знизити рівень шкідливих викидів та обсягів вичерпних природних ресурсів, покращити екологічну ситуацію в країні й водночас забезпечити стабільний рівень її економічного зростання.

Таким початковим кроком може стати впровадження державою практики економічного господарювання, яка в свою чергу буде спрямована як на отримання доходів, так і на пониження шкідливого впливу на навколишній світ, можливість створення та використання енергоощадних і ресурсощадних технологій, а також, що є не менш важливим, призведе до формування ринку екотоварів та послуг. Таке взаємовідношення економіки і екології носить назву «зелений бізнес», який є невід'ємним атрибутом сталого розвитку, мета якого полягає у забезпеченні гармонійних способів поєднання економічної та соціальної діяльності людства за умовою захисту, збереження й відповідного відтворення довкілля.

«Зелений бізнес» – вважається концепцією керування комерційною діяльністю людства, основною метою якої є одержання доходу від продажу екотоварів та послуг, яка направлена на задоволення потреб суспільства, дає можливість більш раціонального використання ресурсів, а також пом'якшення негативного впливу роботи підприємства на навколишнє середовище [1].

Таким чином, виділяють три основні складові розвитку «зеленого бізнесу» [2, с. 30-34]:

1. екологічна – природно-ресурсний потенціал, який застосовують під час комерційної діяльності, не повинен знижуватись або руйнуватись;
2. соціальна – задоволення особистих потреб суспільства екологічним чином, тобто збільшуючи якість виготовленої продукції і наданих послуг, зменшуючи небезпечний вплив антропогенної діяльності на навколишній світ;

3. економічна – отримання фінансової вигоди від упровадження зелених технологій, основою яких є сонячна та вітрова енергії, геотермальні джерела, тверді побутові відходи, біомаса [4, с. 237-300].

Узагальнюючи вище сказане, необхідно зазначити, що Концепція «зеленого бізнесу» базується на так званому «правилі трьох R»: Reduce (зменшуй), Reuse (повторно використовуй), Recycle (переробляй) [5].

Україна з тих держав, що мають чималий потенціал для розвитку «зеленого бізнесу». Для того, щоб вирішити частину екологічних проблем сьогодення, забезпечити економічний розвиток при збереженні довкілля, велику увагу приділено озелененню промисловості, вивільняючи потенціал екологічно збалансованого підприємництва. Даний аргумент є чітко визначений в основних стратегічних документах як на міжнародному, так і на регіональному рівнях.

Варто звернути увагу на те, що багато представників бізнесу на сьогодні роблять вагомі кроки до мінімізації впливу їх діяльності на довкілля. Одні з них переходять на безвідходне виробництво, у якому більшість матеріалів або використовуються повністю, або піддаються вторинній переробці. Другі – переходять на замкнену систему водопостачання, що зменшує скидання стічних вод. Є підприємства, які використовують лише вторинну сировину у виробничому процесі. Це є однією з найвагоміших ознак впровадження «зеленого бізнесу» в нашій державі.

У свою чергу, «зелений бізнес», дає можливість вирішення деяких найбільш загострених екологічних проблем людства: планування та спорудження енергоефективних будівель; використання вторинної переробки продукції та безпечне керування відходами; розвиток відновлюваної енергетики; очищення стічних вод.

Отже, метою створення та розвитку «зеленого бізнесу» є задоволення потреб людства в товарах і послугах, які чинять менший вплив на навколишнє середовище та направлені на удосконалення його стану. Ідеї розвитку «зеленого бізнесу» покликанні забезпечити усвідомлення громадськістю значущості

екологічних питань, що в свою чергу посприяє підвищенню попиту на екологічно чисту продукцію та послуги, а використання зелених технологій дасть можливість зменшити затрати на вирішення екологічних проблем у майбутньому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Буркинський Б. В. «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні : монографія / Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов; Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. – Одеса : Підприємство Фенікс, 2011. – 348 с.
2. Степаненко Б. В. Концептуальні підходи до визначення поняття «зелений бізнес» / Б. В. Степаненко // Економіка і прогнозування. - 2010. - № 4. - С. 22 - 37.
3. Концепція «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://www.ntseu.net.ua/stories/547-concept-2050>.
4. Потапенко В. Г. Трансформація використання природно-ресурсної сфери України на засадах «зеленої» економіки : монографія / В. Г. Потапенко. – Суми : Папірус, 2013. – 383 с.
5. Пунько Б. М. Економіко-екологічне відтворення (теорія, методологія, практика) : [монографія] / Б. М. Пунько. – Львів : Укр. технології, 2008. – 323 с.

ІМІДЖ МІСТА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ФАКТОР ЕФЕКТИВНОГО МАРКЕТИНГУ ТЕРИТОРІЇ

Петропавловська Світлана Євгенівна

к.е.н., доцент

Романюк Юлія Вячеславівна

Студентка

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Анотація: у статті розглядаються проблеми формування іміджу міста на основі стратегічного планування маркетингу території. Модель формування іміджу включає існуючий імідж, а також цілеспрямовано створюваний імідж, що дозволяє коригувати інвестиційну привабливість території.

Ключові слова: маркетинг, місто, імідж, цінність, геопродукт, стратегія, управління

Сучасний маркетинг міста це дисципліна, що вивчає найбільш ефективні способи просування геопродуктів на глобальний ринок територій, методи формування іміджу і конкурентних переваг територіальних утворень. Особливість маркетингу міста полягає в тому, що він є результуючою концепцією, що базується на глибокому всебічному вивченні потенціалу міста і пропонує найбільш ефективні способи його просування з урахуванням максимально ефективного використання наявних ресурсів. Маркетинг міста спрямований на оптимальне позиціонування території в умовах зростаючої глобалізації світової спільноти. Оскільки національні і регіональні кордони все частіше стираються, то територіям дуже важливо мати стратегію залучення до себе уваги для забезпечення довгострокового існування на ній проживає населення. Для цього кожна територія повинна формувати набір конкурентних переваг довгострокового порядку, що забезпечують їй

конкурентоспроможність. В таких умовах імідж міста часто виступає одним з найважливіших факторів нематеріальних довгострокових конкурентних переваг, оскільки не може бути швидко змінений. Основних споживачів міста можна розділити на дві великі групи - ділові та приватні (роздрібні) споживачі (Рис. 1 і табл. 1).

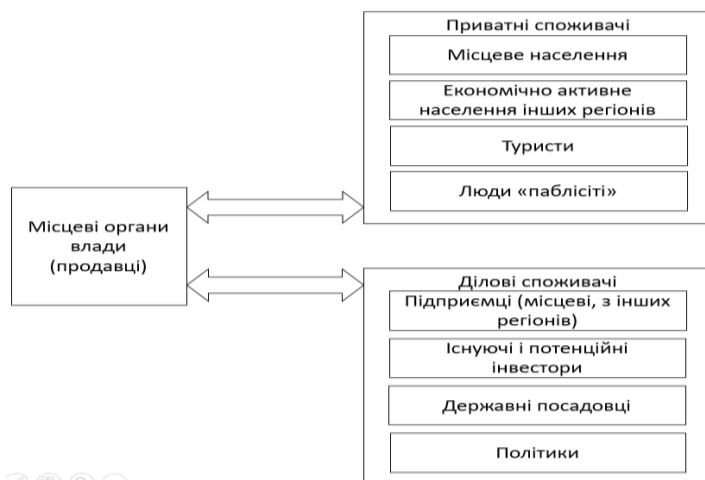

Рис. 1. Продавці і споживачі геопродукту

Таблиця 1

Сукупність факторів, що характеризують приватних та ділових споживачів

Фактори	Ділові споживачі міста	Приватні споживачі міста
Цілі споживачів	Отримання прибутку	Отримання задоволення від життя на території
Мотиви вибору геотовару	Раціональні: можливості отримання прибутку; Ірраціональні: звички та прив'язаність, престиж;	Раціональні: можливість покращення якості життя; Ірраціональні: звички і прив'язаність;
Вартість геотовару	Вартість факторів виробництва на даній території, рівень податків та інших виплат в бюджет	Вартість життя на території (витрати споживачів)
Склад споживачів	Місцеві і закордонні інвестори та підприємці, посадовці та політики	Місцеве населення, економічно активне населення інших місцевостей, туристи, люди «паблісіті»
Засоби залучення уваги	Спеціалізована преса і конкретизовані комунікації (виставки, конференції та інше)	Широка масова реклама

Відповідно до існуючої концепції місто розглядається як геотовар [1, с. 8-12], а його вартість пов'язана з рідкістю сприятливих географічних умов. Ступінь сприятливості умов і величина вартості геотовара визначаються кількісними і якісними характеристиками цих властивостей і відносин.

Крім вартості життя часто більш важливими для споживача є показники якості життя, які в свою чергу впливають на вартість геопродукта. Чим вище якість життя на території, тим вище вартість геопродукта. Якість життя забезпечується можливостями задоволення особистих потреб населення в області безпеки життя і потреб у визнанні, повазі і самовираженні, які не визначаються тільки доходами населення.

Для ділових споживачів геотовара його вартість визначається рівнем витрат на ведення ділових операцій в місті (включаючи податки та інші виплати в бюджет, наприклад, вартість ліцензій). Привабливість міста буде залежати не тільки від його вартості, а й від можливостей отримання доходів від операцій на його території, а точніше різницею між доходами і витратами (прибутком). Таким чином, ділові споживачі будуть орієнтуватися на обсяг прибутку, яку вони можуть отримати з операцій на території міста.

Аналіз підходів у сфері аналізу потенціалу території (наприклад, В.Є. Кудрявцева, Н.А. Ланцова, Е.В. Песоцької) [2] дозволив виділити чотири основні складові (рис. 2). Виділення чотирьох потенціалів дозволяє здійснювати комплексний аналіз території.

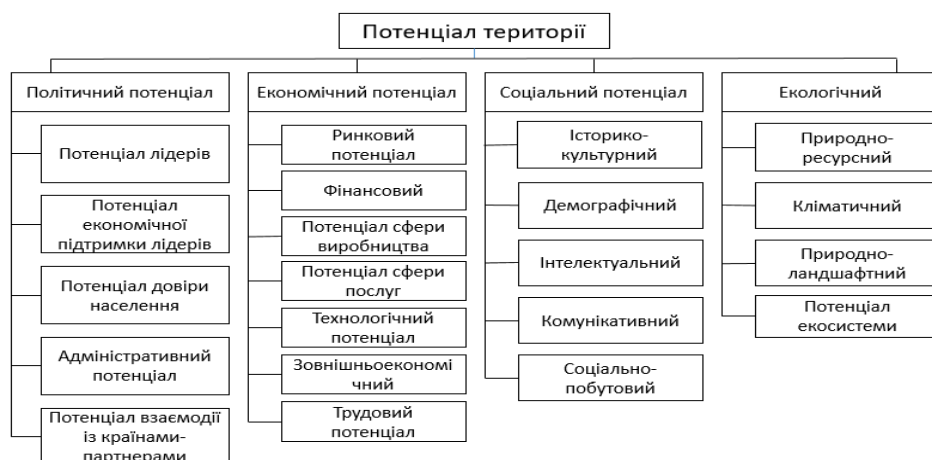

Рис.2 Структура потенціалу території (міста)

Імідж міста є похідною від його потенціалу. Імідж як зовнішня форма прояву внутрішнього змісту концентрує в собі основні властивості і характеристики об'єкта (міста). Імідж геопродукта міста - це стійкий, історично складаний образ певної географічної місцевості (міста), існуючий або виникає в уяві більшості суб'єктів, що входять в цільову аудиторію при згадці назви цієї території.

Слід розрізнити імідж і стереотип міста. Формування іміджу тісно пов'язане з формуванням стереотипів сприйняття. Щоб не сформуванати однобокий і малопривабливий стереотип, слід підходити до формування іміджу з системних і стратегічних позицій. У той же час позитивний стереотип сприйняття міста може зіграти позитивну роль і нівелювати його об'єктивні недоліки. Однак просування іміджу не є просування стереотипів. Стереотипи - це спрощене сприйняття об'єкта, в той час як імідж створює різноплановий, багатолікий і барвистий образ, заснований на об'єктивних внутрішніх характеристиках об'єкта, хоча і має відтінок суб'єктивних оцінок.

Поняття «іміджу» іноді замінюється поняттям «репутації». Репутація об'єкта на відміну від іміджу є суспільну оцінку об'єкта по його справах, тобто реально докнанним фактом. Імідж ж може формуватися у відриві від реальності і носить в цьому сенсі більш суб'єктивний характер.

Репутацію можна вважати об'єктивною складовою іміджу, оскільки вона формується на базі досвіду роботи з об'єктом або досвіду його споживання, тобто підтверджується конкретними об'єктивними фактами. Хороша репутація формує довіру. Отже, імідж міста багато в чому залежить від його репутації, тобто від громадської оцінки його переваг і недоліків.

Імідж також безпосередньо пов'язаний з популярністю. Популярність є кількісним показником іміджу, але не відображає якості популярності. Показник популярності має відносний характер і розраховується як частка споживачів цільового сегмента, які знають об'єкт або предмет дослідження (в нашому випадку місто). Репутація і популярність можуть розглядатися як показники або характеристики іміджу (див. Рис. 3.).

Рис. 3. Структура оцінки іміджу міста

При формуванні сприятливого іміджу міста місцева влада переслідує такі основні цілі:

- підтримувати впевненість місцевого населення в тому, що вони проживають в сприятливій місцевості, що дозволяє їм користуватися певними перевагами, які має місто;
- залучити до проживання в місті економічно активне населення з інших регіонів (переселенців, емігрантів і т.д.);
- привабити туристів (вітчизняних і іноземних);
- переконати існуючих і потенційних підприємців в необхідності розвитку і / або організації бізнесу на території міста для підвищення податкових надходжень до міського бюджету;
- переконати існуючих і потенційних інвесторів у вкладенні коштів в розвиток комерційної і некомерційної сфери міського господарства та соціокультурного середовища;
- переконати державних чиновників в тому, що дана територія є хорошим об'єктом для вкладення державних інвестицій.

Можна виділити чотири функції іміджу міста: економічну, соціокультурну, морально-естетичну і виховну.

Маркетингова стратегія формування іміджу міста націлює місцеві органи влади на пропаганду основних привабливих сторін і конкурентних переваг міста з метою залучення на його територію інвестицій, які сприяють вирішенню актуальних соціальних і економічних проблем населення для поліпшення його добробуту і умов життя. Таким чином, основна мета маркетингу міста - поліпшення добробуту і умов життя місцевого населення, яке і є основним споживачем території (міста). Оскільки управління іміджем розраховане на

довгострокову перспективу, то слід здійснювати стратегічне управління іміджем міста. Концепція стратегічного управління іміджем передбачає досягнення цілей маркетингу території через формування іміджу геопродукта. Така концепція може застосовуватися в умовах високої конкуренції між територіями, що мають приблизно рівні умови господарювання з точки зору основних складових її потенціалу. У цих умовах імідж міста є основною конкурентною перевагою геопродукта і визначає його конкурентоспроможність і привабливість для споживача.

Споживача цікавить не сам геопродукт, а його цінність, тому має сенс виділити основні параметри цінності геопродукта і місце іміджу. Поняття цінності продукту для споживача має еволюційну природу, тобто змінюється з плином часу. Тенденція підвищення ролі іміджу міста, як аналога іміджу товару, також важлива для маркетингу міста і для маркетингу окремих товарів і послуг.

Цінність геопродукта складається з п'яти основних характеристик.

1. Набір матеріальних характеристик геопродукта. До них слід віднести ті матеріальні блага, які може отримати споживач при його споживанні, а саме: розмір доходу, матеріальні умови життєдіяльності.
2. Набір нематеріальних характеристик. Нематеріальні умови життя і господарювання, в тому числі імідж геопродукта. Наприклад, атмосфера міста (в тому числі поведінку жителів), його історичні традиції і культура, дух (концентрований інтелект міста), можливості отримання професійних послуг у всіх сферах життєдіяльності людини, комфорт проживання, можливості професійного та особистісного зростання і т.п.
3. Унікальність геопродукта. Може визначатися як матеріальними, так і нематеріальними конкурентними перевагами (в тому числі іміджем). Унікальність міста може проявлятися в будь-яких напрямках - в місці розташування, в рівні податків, в наявності унікальних навчальних закладів, в унікальній архітектурі і т.п.
4. Адаптивність геопродукта. Це здатність геопродукта до змін для задоволення мінливих вимог споживача. Може виражатися в гнучкості реакції місцевої

адміністрації на вимоги населення або підприємництва. Якщо адміністрація гнучко реагує на вимоги споживачів геопродукта і швидко вводить необхідні закони, норми і правила життєдіяльності, то геопродукт матиме суттєві переваги в порівнянні з конкурентним.

5. Вартість геопродукта. Це вартість умов життя і умов господарювання.

Реалізація цінності для споживача виражається в його задоволеності від покупки і споживання геопродукта і в його лояльності геопродукту. Таким чином, імідж геопродукта є нематеріальною характеристикою його цінності і одним з найважливіших факторів конкурентоспроможності.

Стратегічне управління іміджем міста базується на стратегії позиціонування, яка визначає набір конкурентних переваг території. Саме ці конкурентні переваги доводяться до свідомості цільових споживачів. Стратегічне управління іміджем включає створення цінностей території в свідомості споживача, вибір способів і засобів їх подання споживачеві, підтримання їх на певному рівні за допомогою використання різних засобів комунікації і регулярний контроль стану іміджу.

Імідж міста - це сукупність образів, що визначають цінності геопродукта, а стратегічне управління іміджем - це створення образів у свідомості споживача, що асоціюються з цінностями геопродукта. Цінності геопродукта визначаються його споживчими властивостями і їх конкурентними перевагами.

Правильна оцінка іміджу міста сприяє його розвитку і зміцненню. Щоб створити правильний і позитивний імідж території, необхідно використовувати такі основні принципи: принцип відповідності зовнішньої форми внутрішньому змісту, принцип правдивості і простоти, принцип позитивної привабливості, принцип винятковості.

Процес стратегічного управління іміджем - це послідовність стадій і дій, за допомогою яких досягається основна мета управління - формування образу території в свідомості реальних і потенційних споживачів. Управління іміджем підпорядковане загальному управлінню маркетингом.

Проектування іміджу означає процес конструювання образу міста, який включає розробку герба міста, гімну, затвердження основних заставок (видів міста), які будуть використовуватися як його візитна картка, розробка рекламних девізів (слоганів). На даному етапі важливо дотримуватися певний баланс між трьома важливими станами іміджу: імідж реальний - імідж ідеальний і імідж створений.

Слід підкреслити взаємозв'язок іміджу з позиціонуванням міста. Позиціонування міста, тобто його конкурентні переваги визначають ідентичність міста. Такий підхід до формування ідентичності міста по аналогії з ідентичністю корпорації передбачає комбінацію трьох складових ідентичності: ідентичності маркетингової стратегії позиціонування, поведінкову ідентичність і візуальну ідентичність (імідж міста).

Підсумовуючи складові проектування іміджу, можна виділити 4 основні фактори, що сприяють створенню іміджу, якими слід керувати для отримання запланованого результату: візуальний компонент, поведінковий, комунікативний і подієвий.

Пропонується виділяти контрольовані і неконтрольовані фактори формування іміджу. До контрольованих факторів можна віднести діяльність адміністрації міста, яка впливає на його імідж. До неконтрольованих відносять фактори зовнішнього середовища, які не можуть повністю контролюватися адміністрацією: інформація в неконтрольованих ЗМІ, зміст виступів незалежних чиновників, політиків і людей публісیتی, форми самоорганізації населення тощо. Імідж може формуватися цілеспрямовано або за допомогою соціальної самоорганізації. Спроектвана модель формування іміджу міста представлена на рис. 4. Цілеспрямоване управління іміджем грає найважливішу роль у формуванні привабливості міста для потенційних споживачів.

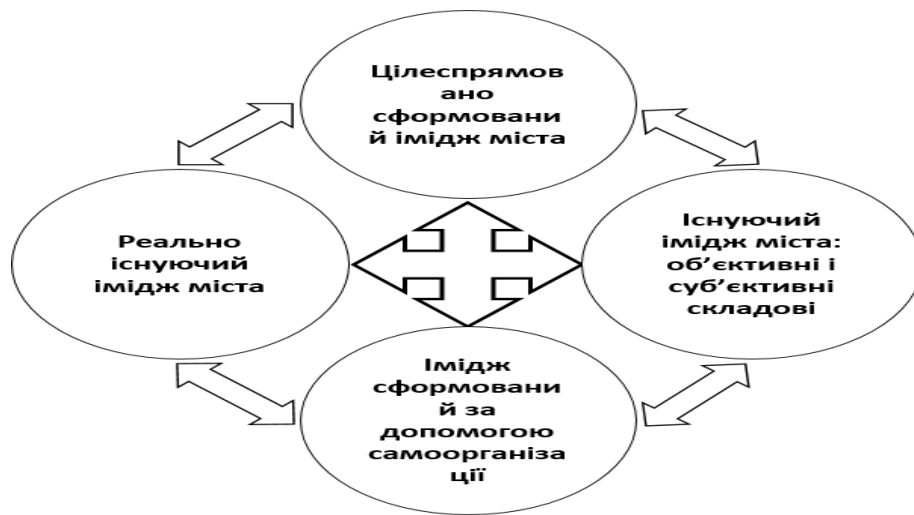

Рис. 4. Модель формування іміджу міста

Реалізуючи стратегічне управління іміджем, необхідно паралельно впроваджувати систему контролінгу іміджу міста. В якості принципів контролінгу слід визначити: принцип підпорядкування цілей формування іміджу цілям розвитку міста, стратегічний характер системи контролінгу іміджу, принцип адаптивності системи контролінгу, принцип поєднання кількісних і якісних методів оцінки іміджу, принцип безперервності контролінгу в часі.

Організаційно-економічний механізм управління іміджем міста складається із сукупності організаційних заходів і методів, що забезпечують здійснення процесу стратегічного формування іміджу міста, підкріплених економічними засобами у вигляді певного бюджету, джерел його формування та методів контролю за витрачанням матеріальних засобів. В рамках організаційно-економічного механізму пропонується створення «Агентства міського маркетингу» в складі Комітету з туризму, основними завданнями якого є: збільшення впізнаваності міста; просування міста як центру для бізнес-туризму та інвестицій; підвищення рівня інформованості споживачів міста; координація зусиль всіх зацікавлених сторін щодо розвитку привабливого іміджу міста. Фінансування роботи агентства повинно здійснюватися на основі цільової програми з розвитку іміджу міста, а також за рахунок джерел самофінансування і спонсорських внесків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кіров І.К. Теоретичні аспекти геомаркетингу//Маркетинг в Росії і за кордоном.-2002.- №4(30).-С. 8-12
2. Кудрявцев Ю.Н., Харченко А.В. Ресурсний потенціал, маркетинг, управління – складові стратегії сталого розвитку муніципальної освіти // Ресурси регіонів Росії.–2000.-№1;
3. Ланцов В.А., Бабкіна Л.Н., Песоцька Е.В. Потенціал території: економічний, соціальний, екологічний аспекти.- СПб.: Вид-во СПбУЄФ, 1994
4. Песоцька Е.В. Моделювання соціально-економічного розвитку малих та середніх міст Росії.- СПб.: Вид-во СПбУЄФ, 1994.

**ЗАКОНОМЕРНОСТИ ЛОКАЛИЗАЦИИ ВЛИЯНИЯ НАЧАЛЬНЫХ
УСЛОВИЙ В НЕСТАЦИОНАРНЫХ ЗАДАЧАХ ПЕРЕНОСА**

Прокопов Виктор Григорьевич

д.т.н., профессор, вед.науч. сотр.

Фиалко Наталия Михайловна

д.т.н., профессор

чл.-корр. НАН Украины, зав. отделом

Шеренковский Юлий Владиславович

Меранова Наталия Олеговна

к.т.н., ст.нач.сотр., вед. науч. сотр.

Институт технической теплофизики НАН Украины

г. Киев, Украина

Введение. Протекание процессов переноса в сплошных средах существенным образом зависит от условий однозначности, определяющих индивидуальные особенности изучаемых процессов. Как отмечается в литературе (см., например, [1-3]), при определенных обстоятельствах влияние условий однозначности носит локализованный характер, что сказывается на характере протекания процессов и может быть использовано при построении методов их описания.

Цель работы состоит в исследовании особенностей локализации влияния одного из условий однозначности – начального условия – на характеристики процессов переноса в нестационарных режимах.

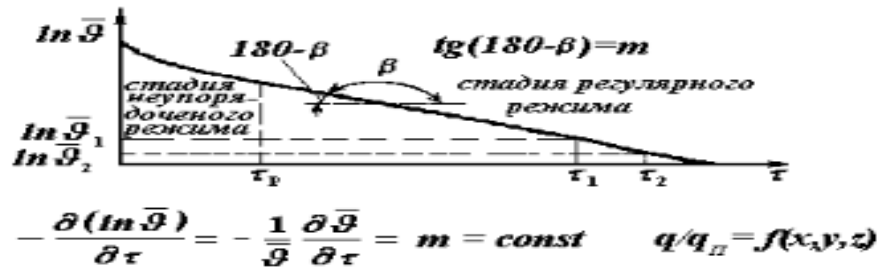
Результаты и обсуждение. Из анализа литературы следует, что существуют различные теории, принципы, понятия, в основе которых лежит свойство локализации влияния начальных условий. Примером учета временной локализации влияния особенностей начальных условий может служить теория регулярного режима. В этой теории используется тот факт, что в определенных

ситуациях при достаточно больших значениях времени t специфика начального распределения температуры $\vartheta_0(x, y, z)$ практически не оказывает влияния на характер протекания нестационарного процесса теплопроводности. Именно в связи с наличием временной локализации влияния специфики начальных условий возможно наступление так называемого регулярного режима. В этой временной области (то есть в области регулярного режима) закономерности изменения тепловых характеристик существенно упрощаются (рис. 1). Регулярный режим первого и второго рода характеризуется независимостью от времени отношения удельного теплового потока q в любой точке к потоку теплоты на его поверхности q_{Π} : $q / q_{\Pi} = f(x, y, z)$. В качестве общего свойства теплового регулярного режима может служить соотношение:

$$-\frac{1}{\bar{\vartheta}} \cdot \frac{\partial \bar{\vartheta}}{\partial \tau} = m$$

где $\bar{\vartheta}$ - средняя по объему тела избыточная температура; m – темп охлаждения. Примером проявления отмеченного свойства временной локализации влияния специфики начальных условий являются также так называемые стационарно периодические режимы (регулярные режимы третьего рода). Здесь в начальный период состояние объекта существенным образом зависит от особенностей начальных условий. Однако, с течением времени эта зависимость уменьшается и при достаточно больших временных интервалах $\tau > \tau_{СП}$ в любой точке A , принадлежащей рассматриваемой области Ω , оказывается практически неощутимой. В этом случае выполняется равенство $t(A, \tau) = t(A, \tau + n \tau_{\Pi})$, где τ_{Π} - период температурных колебаний, n – число колебаний (рис. 1).

ЛОКАЛИЗАЦИЯ ВЛИЯНИЯ НАЧАЛЬНЫХ УСЛОВИЙ
ТЕОРИЯ РЕГУЛЯРНОГО РЕЖИМА

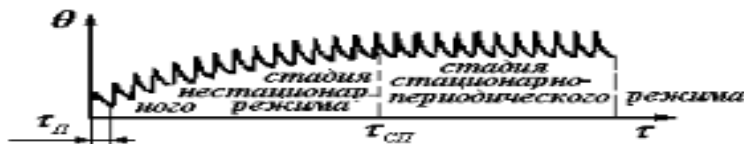
КВАЗИСТАЦИОНАРНЫЙ РЕЖИМ

$$\theta = \exp[-0,5Pe_x] K_0 \left[0,5Pe_r \sqrt{1 + \frac{8Bi}{Pe_x^2}} \right]$$

$$\theta = \frac{2\pi\lambda\delta}{Q} t(r, x); \quad Bi = \frac{\alpha\delta_{\Pi}}{\lambda}; \quad Pe_x = \frac{Vx}{a}; \quad Pe_r = \frac{Vr}{a}; \quad Pe_t = \frac{V\delta_{\Pi}}{a}$$

СТАЦИОНАРНО - ПЕРИОДИЧЕСКИЙ РЕЖИМ

$$\theta(A, \tau) = \theta(A, \tau + n\tau_{\Pi}) \quad A \in \Omega$$

Рис 1. Примеры использования эффектов локализации влияния начальных условий

Локализация влияния особенностей начальных условий имеет место и в случае квазистационарных процессов (предельных состояний), которые наблюдаются при наличии подвижных локализованных источников энергии. В этих ситуациях по истечении некоторого временного интервала $\Delta\tau_{KB}$ распределение температуры становится неизменным относительно движущегося источника теплоты. На рис. 1 представлено квазистационарное температурное поле и приведена соответствующая зависимость, определяющая безразмерную величину θ для случая неограниченной пластины толщиной δ_{Π} при наличии движущегося с постоянной скоростью V источника теплоты мощностью Q . (Здесь Bi – число Био, $Bi = \alpha \cdot \delta_{\Pi} / \lambda$, Pe – число Пекле; r - плоский радиус-вектор, $r = \sqrt{x^2 + y^2}$, K_0 – бесселева функция от мнимого аргумента второго рода нулевого порядка).

Следствием временной локализации влияния начальных условий может являться также наступление стационарных режимов. В этой ситуации процессы переноса хотя и имеют место, однако, как известно, они не зависят от характера начального распределения.

В качестве примера временной локализации влияния начальных условий можно провести процессы установления различных равновесных состояний (например, процессы выравнивания температуры, концентрации напряжения и пр.).

Следует подчеркнуть, что в зависимости от конкретных ситуаций влияние начальных условий может устраниться вследствие эффекта локализации либо практически полностью, либо лишь частично. В последнем случае локализуется только влияние специфики начального распределения. Зависимость же процесса от среднего уровня функции, задающей начальное распределение, при этом сохраняется.

Выводы. Показано, что использование эффектов локализации влияния начальных условий является действенным средством упрощения описания нестационарных процессов переноса, на применении которого базируется ряд плодотворных научных разработок.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Прокопов В.Г., Фиалко Н.М., Шеренковский Ю.В. Основные принципы теории локализации // Доповіді Національної академії наук України, №6, 2002.- С.98-104.
2. Прокопов В.Г., Фиалко Н.М., Шеренковский Ю.В. Основной принцип теории локализации // Технологические системы 2002, вып.2.- с.137-140.
3. Прокопов В.Г., Фиалко Н.М., Шеренковский Ю.В. Основы теории локализации. Киев, ИТТФ НАНУ, 2003.- 214 с.

ПРЕПОДАВАТЕЛЬ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ И ЕГО ОБУЧАЮЩАЯ ФУНКЦИЯ

Пономарев Александр Стефанович

старший преподаватель кафедры гуманитарных наук

Национальный фармацевтический университет

г. Харьков, Украина

Аннотация. В настоящей работе понятие «обучающая функция преподавателя» анализируется в контексте теории педагогического общения. Основываясь на общей теории общения, автор рассматривает перцептивный аспект в качестве основного компонента педагогического общения, внутри которого обучающая функция личности преподавателя может быть реализована на практике в процессе изучения студентами дисциплин гуманитарного цикла.

Ключевые слова: обучающая функция преподавателя; психолого-педагогические условия реализации обучающей функции преподавателя; коммуникативный, интерактивный, перцептивный аспекты общения.

В условиях современной информационной среды требования к организации процесса обучения в высшем учебном заведении постоянно меняются, что влечет за собой переосмысление в этом процессе роли преподавателя. В век современных информационных технологий преподаватель перестал быть единственным источником информации. Соответственно, содержание и методы организации его работы существенно изменились – преподаватель становится не только источником знаний, но и тем, кто умеет заинтересовать, мотивировать и помочь студенту в его учебной деятельности. В подобной ситуации непременно возникает вопрос о том, как правильно скорректировать профессиональную и личностную функции преподавателя в общей системе современного образовательного процесса.

Данная проблема обретает особое значение при изучении студентами дисциплин гуманитарного цикла. Гуманитарная составляющая высшего образования предполагает формирование у студентов широкого кругозора, деловых и личностных качеств будущих профессионалов. В условиях современной информационной нагрузки общество нуждается в специалистах, обладающих достойными человеческими качествами, имеющими активную жизненную позицию, способных творчески решать профессиональные задачи, что подразумевает наличие у современного профессионала разнообразных компетенций в различных областях знаний. Гуманитарные дисциплины помогают студенту правильно ставить, грамотно формулировать и решать профессиональные и жизненные проблемы, сформироваться как личность.

Роль личности преподавателя в образовательной деятельности достаточно широко отражается в современной психолого-педагогической литературе. Исследователи отмечают, что современная педагогическая практика перешла на новый уровень межличностных отношений. Учебно-воспитательный процесс рассматривается как своеобразный диалог между студентом и преподавателем, в ходе которого осуществляется личностный рост как студента, так и преподавателя.

Общеизвестно, что основными функциями преподавателя вуза являются обучающая, воспитательная, организаторская и исследовательская, которые тесно взаимосвязаны и проявляются в единстве.

По данным А. В. Барабанщикова [1], преподавателей вуза можно условно разделить на три группы: с преобладанием педагогической направленности, с преобладанием исследовательской направленности, с одинаковой выраженностью педагогической и исследовательской направленности. При этом ведущей направленностью считается педагогическая [2]. В работах В. А. Кан-Кулика отмечается необходимость и способность преподавателя творчески подходить к решению текущих педагогических задач [3].

Анализ современного состояния данной проблемы говорит о том, что понятие «обучающая функция личности преподавателя» не находит должного

отражения в современных психолого-педагогических исследованиях, что и определяет актуальность теоретического осмысления данного понятия.

Цель работы – попытаться сформулировать основные психолого-педагогические условия реализации обучающей функции личности преподавателя в процессе изучения студентами дисциплин гуманитарного цикла, вызванные необходимостью переосмысления роли преподавателя в контексте гуманитарной составляющей современного высшего образования.

Основные психолого-педагогические условия реализации обучающей функции преподавателя логично проанализировать в контексте педагогического общения как основной составляющей его профессиональной деятельности.

По своему содержанию педагогическое общение, процесс взаимодействия двух субъектов образовательного процесса представляет собой разновидность общения как психологической категории и содержит в себе три универсальные составляющие: коммуникативную, интерактивную и перцептивную [4]. Все три составляющие представлены в процессе обучения и находят свое отражение на практике с помощью преподавателя как основного средства их реализации. Именно поэтому личность преподавателя обретает особые функции, содержание которых включает: процесс трансляции определенной информации, организацию взаимодействия, взаимопонимание и взаимооценку субъектов образовательного процесса. В своей совокупности, полностью реализованные на практике в контексте педагогического общения, эти функции рассматриваются нами как обучающая функция личности преподавателя.

В плане рассматриваемой проблемы интересна точка зрения А. Т. Ашерова и его коллег, анализирующих понятие «проектная культура» (designed culture). Говоря о проектной культуре специалиста, авторы отмечают, что она «...передбачає гармонійний розвиток як проектних знань, умінь та навичок роботи в професійній сфері, так і професійно важливих якостей, які характеризують особистісні якості людини незалежно від фаху» [5, с. 127].

Профессионально важные качества специалиста и способы их формирования рассматривались во многих педагогических, психологических и социальных

исследованиях. Так, в работе М. Т. Громковой отмечается, что «профессионально важные качества – это совокупность таких качеств специалиста, которые служат успешному выполнению профессиональной деятельности, эффективному решению профессиональных задач, личному профессиональному росту и совершенствованию» [6, с. 8]. О. И. Гура дополняет определение профессионально важных качеств тем, что они «...є стійкими, суттєвими, рівноцінними та можуть бути оцінені» [7].

Интерес представляют высказывания специалистов, наиболее близкие к теме настоящей работы. Так, А. О. Кравцов определяет проектную культуру субъектов образовательного процесса как «социально-прогрессивную категорию творческой деятельности субъектов образовательного процесса во всех доступных им сферах бытия и сознания, которая при этом выступает диалектическим единством процессов опредмечивания (создание ценностей, норм, знаковых систем) и распредмечивания (овладение культурным наследием), направленную на преобразование окружающей их среды, на преобразование богатств человеческой истории во внутреннее богатство личности...» [8]. По определению М. Н. Ахметовой, «проектная культура учителя – составная часть его профессионально-педагогической культуры, совокупность проектных способов инновационного преобразования педагогической реальности на основе прогнозирования, планирования, конструирования и моделирования образовательно-воспитательных явлений, процессов и систем» [9].

Практический опыт преподавания дисциплин гуманитарного цикла позволил сформулировать следующие психолого-педагогические условия реализации обучающей функции личности преподавателя в учебном процессе.

Высокий уровень профессиональной подготовки. Только такой уровень может вызвать уважение аудитории как к преподавателю, так и к его предмету.

Личная заинтересованность преподавателя в результатах своего труда. Это демонстрация личностного отношения к учебному материалу, что позволяет сформировать определенное впечатление как о преподавателе, так и о читаемой

дисциплине. Личная заинтересованность включает также постоянную работу над повышением профессионального уровня.

Общая психолого-педагогическая подготовка. Независимо от содержания и особенностей читаемых дисциплин, такая подготовка является неперенным условием успешного решения как текущих педагогических задач, так и быстрой адекватной реакции преподавателя на возможные изменения в педагогических ситуациях.

Индивидуальный стиль педагогического общения. Традиционно выделяется три основных стиля педагогического общения – авторитарный, либеральный и демократический. В разных педагогических ситуациях преподаватель может проявлять себя в разных педагогических стилях, но каждый непременно вносит в него элементы своей индивидуальности. Данный факт свидетельствует о возможности работы над своим собственным стилем педагогического общения.

Интерес к личности студента как будущего специалиста. Преподаватель обязан донести до студента, в чем значение читаемой дисциплины для его будущей специальности, какие профессиональные теоретические и практические задачи помогает решить данная дисциплина.

Учет индивидуально-психологических особенностей обучаемых. Общеизвестно, что студенческий контингент социально неоднороден. Различен и уровень общеобразовательной подготовки студентов. Такая ситуация часто складывается не только в силу нерадивости студентов, но и как результат неумения организовать свою учебную деятельность, в чем преподаватель может оказать существенную помощь. Кроме того, дифференцированный подход к индивидуально-психологическим особенностям студента, таким, как темперамент, способности, особенности восприятия, памяти, внимания, предполагает варьирование заданиями разной степени сложности, что дает возможность отстающим студентам решать теоретические и практические задачи последовательно, по мере нарастания их сложности.

Учет национальной специфики обучаемых. Процесс формирования профессиональной компетенции студента-иностранца протекает параллельно с

процессом формирования компетенции лингвистической. Это обстоятельство существенно повышает требования к работе преподавателя.

Неформальная, лично-ориентированная организация работы.

Организация работы преподавателя не ограничивается только рамками его обучающей деятельности. Лично-ориентированная работа предполагает интеллектуальную и моральную поддержку одаренных студентов, привлечение их к исследовательской деятельности.

Сбалансированность отношений личности: с одной стороны, доброжелательность, с другой – требовательность, в зависимости от педагогической ситуации.

Общая культура и имидж преподавателя – система устойчивых представлений о преподавателе как о личности: культура речи, поведение, внешний вид. Культура речи преподавателя предполагает богатый словарный запас и эмоциональный компонент. От общения с преподавателем должна остаться не только информация, но и соответствующее впечатление.

Обучающая функция личности преподавателя реализуется в процессе его профессиональной деятельности. Современные студенты ценят в преподавателе широкий кругозор, знание предмета и увлеченность им, интерес к личности студента, уважение, доброжелательность, терпимость.

Гуманитарные дисциплины в силу специфики своего содержания, доступности понимания, непосредственной связи с практическим жизненным опытом человека в полной мере содержат перцептивную составляющую процесса педагогической коммуникации и этим открывают огромные возможности для полной реализации обучающей функции личности преподавателя в учебном процессе. Поэтому личность преподавателя можно рассматривать как профессиональное орудие, от умения использовать которое во многом зависит успешность процесса обучения.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Барабанщиков А. В. Проблемы педагогической культуры. – М., 1980. – 206 с.
2. Есарева З. Ф. Особенности деятельности преподавателя высшей школы : монография. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1974. – 112 с.
3. Кан-Кулик В. А. Основы профессионально-педагогического общения. – Грозный, 2005 – 531 с.
4. Петровский А. В., Ярошевский М. Г. Психология. – М. : Академия, 2008. – 512 с.
5. Ашеро́в А. Т. Професійно важливі якості фахівця як складова його проектної культури // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. – Київ, 2010. – № 2 (29). – С. 127–131.
6. Громкова М. Т. Психология и педагогика профессиональной деятельности : учеб. пособие для вузов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 415 с.
7. Гура О. І. Логіко-концептуальні аспекти дослідження формування особистісно-професійних характеристик педагога [Електронний ресурс]. URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Pfto/2009_1/files/ped_01_09_Gura.pdf
8. Кравцов А. О. Воспитание творческих установок как составляющая становления проектной культуры субъектов образовательного процесса // Инновации и образование : сб. материалов конференции. Серия «Symposium». – Вып. 29. – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2003. – С. 324–330.
9. Ахметова М. Н. Проектная культура будущего // Интернет-портал «Исследовательская деятельность школьников» [Електронний ресурс]. URL: <http://www.idshc.ru/publications>

ТЕМПОРАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ У ЛІРИЧНИХ ТЕКСТАХ IMAGINE DRAGONS

Разнатовська Анастасія Дмитрівна

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кузьменко Анастасія Олексіївна

к.філол.н., доц.,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Пісенна лірика є одним з найбільш доступних, відкритих і популярних видів художньо-творчої діяльності у ХХІ ст., водночас малодосліджених об'єктів філології через упереджене ставлення науковців до неї як до текстів другого сорту, порівняно з високою поезією.

Однак, тексти пісень також є важливою частиною поетичної творчості та спадку будь-якої країни. Пісенний текст орієнтований на доступність фрази слухачеві, на легке декодування метафоричних висловів, що вимагає від поета використання певних лексичних, семантичних, ритміко-інтонаційних повторів, лексично-образних та емоційно-експресивних стереотипів тощо [2, с. 3]. Кожна їх робота – це особливий вид творчості, у кожному рядку їх пісень закладений глибока думка. Якщо робити аналіз всіх робіт, цієї насправді неперевершеної групи, можна побачити, що текст котрий відноситься до треку однієї з Ери (альбоми) має свій замисел, наприклад до якогось руху у своєму житті, або у якійсь своїй справі. Їх особливість серед інших те, що вони пишуть про свої справжні почуття, життєві ситуації, боротьбу протягом свого життя.

Тексти Imagine Dragons відрізняються своїм зовнішнім поривом до змін цього світу. Наприклад пісня «Thunder» там йде історія про згадку шкільних роках, та непорозуміння зі своїми однолітками, зі сторони вокаліста. Сучасна американська пісенна творчість є беззаперечним лідером у масовій культурі та музичній індустрії світу. Зокрема, цікаві тексти створює гурт «Imagine Dragons»

у таких жанрах: альтернативний рок, поп-рок, інді-рок, електропоп, які й стали матеріалом цього дослідження. Увагу привернули такі пісні, як «Believer» з альбому «Evolve», «Natural» з альбому «Origins», «I don't know why», «Thunder» з альбому «Evolve». А також багато пісень з альбому «Smoke+Mirrors», «Night Visions» а також треки, які були початком їх кар'єри.

Якщо казати про альбом під назвою «Evolve», то цей альбом був одним із самих популярних альбомів світу. 8 мая 2017 года група анонсувала вихід нового альбому^[12]. Релізувала альбому *Evolve* (назва стилізована як EVOLVE) відбувся 23 июня 2017 года. Хіти «Believer» и «Thunder» порівняно швидко досягли мільярду переглядів на сайті YouTube. Пісня «Believer» Imagine Dragons одержала перемогу в номінації «Краща рок/альтернативна пісня» на церемонії «Teen Choice Awards», котора пройшла 14 августа 2017 года.

На премії Grammy в 2018 году був номінований як «Кращий вокальний поп-альбом».

Метою дослідження є описати особливості темпоральної мережі англомовних пісенних текстів у текстах пісень альбомів «Evolve» «Smoke + Mirrors», «Origins» гурту «Imagine Dragons».

Темпоральна мережа – інди-рок-групи представлена екстернальною групою. Характерна ознака – вираження своїх почуттів через використання граматичних форм таких як Present Simple, Future Simple, Past Simple, Present Continuous.

Темпоральність – розглядається як функціонально-семантична категорія тексту, яка відображає сутність фізичного та філософського аспектів часу, що реалізується варіативними мовними засобами часу. [2; с.198]

Ядро категорії темпоральності складає вживання часових маркерів, які в англомовних пісенних текстах стилях альтернативний рок, поп-рок, інді-рок, електропоп зумовлені специфікою цих текстів. Найбільш частотним серед видових форм є Simple, що трапляється у пропорції 8:10 випадків. У такий спосіб «Imagine Dragons» відображає актуальні проблеми які стосуються кожного з нас, зв'язані з подіями у повсякденному житті, характеризується часовими формами, типовими для розмовного мовлення.

Зазвичай у текстах цієї групи Present Simple підкреслює особисті забаганки автора, а також його внутрішній стан, хвилювання душі і особистого спокою. Досліджуючи цей час зазначаються такі маркери, як never та ever, які є одними з найпоширеніших у піснях даної граматичної форми.

1. *I want to hide the truth*

I want to shelter you

But with the beast inside

There's nowhere we can hide

(Song: Demons)

2. *I don't know why but I guess it's got something to do with you*

To do with you

I don't know why but I guess it's got something to do with you

To do with you

(Song: I don't know why)

3. *I don't ever want to let you down*

I don't ever want to leave this town

'Cause after all

This city never sleeps at night

(Song: It's time)

Future Simple дуже відрізняється у контексті пісень від інших граматичних форм, бо саме тут є проявлення обіцянок, а питань, які постають у голові автора.

1. *Will you hold the line*

When every one of them has giving up or giving in, tell me

In this house of mine

Nothing ever comes without a consequence or cost, tell me

Will the stars align?

Will heaven step in? Will it save us from our sin? Will it?

'Cause this house of mine stands strong

(Song: Natural)

2. *I'll make it up to you (you, you)*

Every night

I'll make it up to you (you, you)

Every night

I'll make it up to you

(Song: I'll make it up to you)

3. *I ain't no Superman, I ain't no Holy Ghost*

I'm just the one who keeps you up at night

you love the most

I'll be your strong man,

I'll be your West Coast

I'll be the sun, I'll be the waves,

I'll be the one you love the most

(Song: West Coast)

У першому та третьому випадку Past Simple виражає погане минуле автора, де у битві із самим собою, а також згадками терпів програш, він використовує ці фрази як поганий спогад. Щодо до контексту другої пісні, яскравий приклад проявлення емоційного хвилювання і нестабільного стану душі.

1. *I was broken from a young age*

Taken my sulking to the masses

Writing my poems for the few

That look to me, took to me, shook to me, feeling me

Singing from heartache from the pain

Taking my message from the veins

Speaking my lesson from the brain

Seeing the beauty through the...

(Song: Beliver)

2. *He was such a worry*

No need to hurry

Those streets are slick at night

*She would never listen
She left it all and headed towards the light
Oh your eyes look tired
But love was all she knew
Screaming out in agony she gave her life for you
(Song: Curse)*

3. *It's been a long time coming, coming
Seeming like we all been running, running
Feeling like the wild west, gunning, gunning
Listen to our elders shunning, shunning
Flipping on the news, be talking, talking
All about the problems, shocking, shocking
We put on our headphones walking, walking
We put on our headphones
(Song: Love)*

Три текста цієї пісні показують плани автора до дій які будь втілюватись за його примхою. Present Continuous у цьому випадку дає відповідь на питання що саме хотіла донести пісня у своєму розумінні.

1. *We're walking the wire, love
We're walking the wire, love
We're gotta be higher up
We're walking the wire, wire, wire
(Song: Walking the wire)*

2. *I'm going back to my roots
Another day, another door
Another high, another low
Rock bottom, rock bottom, rock bottom
I'm going back to my roots
Another day, another door
Another high, another low*

Rock bottom, rock bottom, rock bottom

I'm going back to my roots

(Song: Roots)

3. *Everybody waiting for the fall of man*

Everybody praying for the end of times

Everybody hoping they could be the one

I was born to run, I was born for this

(Song: Whatever it Takes)

Розглянувши Future Continuous, а саме пісню Dancing in the dark можна зазначити, що автор хоче передати душевні переймання у формі екстернальної групи.

1. *If you ever want to join me baby*

I'll be dancing in the dark

If you ever want to join me baby

I'll be dancing in the dark

(Song: Dancing in the dark)

Past Continuous у тексті розкриває темну сторону автора, котру він би хотів сховати від усього людства, передаючи це у деякому завуальованому розумінні.

1. *I was hoping for an indication*

I was seeking higher elevation

I've been shaking waking in the night light

I've been breaking hiding from the spotlight

(Song: Rise up)

Present Perfect показує футуральне значення, пов'язане з поясненням причин подальших відчуттів.

1. *Oh, hush, my dear, it's been a difficult year*

And terrors don't prey on innocent victims

Trust me, darlin', trust me darlin'

It's been a loveless year

I'm a man of three fears

Integrity, faith and crocodile tears

Trust me, darlin', trust me, darlin'

(Song: Bad Liar)

2. *Oh, I'm a hopeless crash collision*

'Cause I'm a hostage to my pride

By my own volition

I've been a saint, I've been the truth, I've been the lie

(Song: Yesterday)

Future Perfect і Past Perfect під час дослідження не було виявлено.

Граматична форма, яка займає майже найбільший процент пісень цієї групи є Present Perfect-Continuous. Саме цей час яскравіше виражає ексернальну групу, а також футуральне значення подій навколо героїв цих подій.

1. *I've been sitting at the table*

Watching them kids their living in a fable

Looks, luck, money and never left a 'wishin

But now it's about time to raise up and petition

(Song: Machine)

2. *Did all my dreams never mean one thing*

Does happiness lie in a diamond ring

Oh I've been asking for

Oh I've been asking for problems, problems, problems

I wage my war, on the world inside

I take my gun to the enemy's side

Oh I've been asking for (trust me darlin')

Oh I've been asking (trust me darlin'),

for problems, problems, problems

(Song: Bad liar)

3. *Is it my fault, is it my fault?*

We've been missing each other,

We've been missing each other.

My fault, is it my fault?

We've been missing each other,

We've been missing each other.

(Song: My fault)

4. *I was hoping for an indication*

I was seeking higher elevation

I've been shaking waking in the night light

I've been breaking hiding from the spotlight

(Song: Rise up)

Future Perfect-Continuous і Past Perfect-Continuous під час дослідження не було виявлено.

Якщо підрахувати найактуальніші часи за процентним коефіцієнтом:

Present Perfect-Continuous – **31%**

Present Simple – **14%**

Future Simple – **12%**

Past Simple– **10%**

Present Continuous – **13%**

Future Continuous – **6%**

Past Continuous– **6%**

Present Perfect – **8%**

Past Perfect – **0%**

Future Perfect– **0%**

Future Perfect-Continuous – **0%**

Past Perfect-Continuous – **0%**

Отже, аналіз текстів пісень альбомів гурту «Imagine Dragons» засвідчив, що за допомогою порівнянь та асоціацій будь-який звичайний образ можна перетворити на справжнє джерело почуттів. Майже в усіх піснях альбомів використовуються часи як певний засіб за допомогою якого автор висловлює всі свої переживання, емоції, свій настрій та почуття. А інструментами слугують Present Simple, Past Simple, Future Simple та Present Continuous.

ЛІТЕРАТУРА

1. Романчук С.М. Лексико-стилістична парадигма української поезії пісенного жанру 60–80-х років ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук зі спеціальності 10.02.01 – Українська мова. Київ, 2007. 22 с.
2. Кузьменко А.О. Портрет темпоральності англomовних пісенних текстів стилю Євродиско. Науковий вісник Херсонського державного університету. Херсон. с. 197-201.
3. Imagine Dragons. URL: <https://www.imagedragonsmusic.com/content/about>

ПРИНЦИПЫ МЕНТАЛЬНОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ В ОБНОВЛЕННОМ СТИЛЕ

Раджапова Феруза Абдуллаевна

к.ф.н., доцент

Хаитбаева Севара Камилджановна

Султанова Умидахан Маткаримовна

Аллабергенова Умида Мамматовна

Преподаватели Ургенчского
государственного университета г. Ургенч, Узбекистан

Аннотация: Современная национальная литература переживает период разнообразия стилей и творческой индивидуальности. На основе этих факторов отражены идейно-художественное содержание, присущее природе творчества и характеру исторического наследия формы, особенности непрерывного совершенствования. Обновленное мышление требует творческого подхода к западному авангарду, не забывая, что это сложное явление, и использует его позитивные аспекты таким образом, чтобы обогащать его национальными идеалами, яркими взглядами и проверенными временем стилистическими элементами.

Ключевые слова: традиция, творчество, композиция, произведения, жанр, тенденция, направления, разнообразия, художественная, характер

Следует отметить, что узбекская национальная литература никогда не владела своими историческими корнями и традициями так глубоко, как сегодня, и не пользовалась мировым передовым художественным опытом и влиянием в больших масштабах и не приобретала особого стиля. Это еще больше усилило универсальность в творческом процессе, синкретический характер структуры произведения искусства, композицию жанров. Такие ситуации, в свою очередь, расширили возможность экспериментировать в художественном творчестве,

идти по новым путям и стремиться к уникальности. Эти быстрые изменения также привели к различным взглядам на понимание и оценку характера методологических подходов. В частности, считается, что «поэтическое мышление подчеркивает более современные методологические тенденции, которые включают потоки реализма, символизма, модернизма и постмодернизма» [1, с. 1].

Это больше похоже на западный стиль поэзии. Тем не менее, важно отметить, что во всех классификациях методологических направлений за последние двадцать лет больше внимания уделялось реалистичным и модернистским направлениям. Это, на наш взгляд, не зря. В то время как первое показывает жизнеспособность давних традиций мышления, второе свидетельствует о том, что в национальной литературе Востока также формируются новые принципы художественного изучения человека и мира. Академик Б. Назаров по праву пишет о произведениях узбекских писателей Г. Достмухаммедова, Н. Эшонкула, Омона Мухтора и других в модернистском направлении последних лет:

«Последний этап заключается в том, что эти исследования в узбекской литературе являются примерами определенных нововведений. Они созвучны тому, что происходит и что происходит в мировой литературе» [2, с. 15].

Из сказанного ясно, что современная национальная литература переживает период нарастающего разнообразия стилей и творческой индивидуальности. На наш взгляд, факторы этого процесса в развитии художественных приемов можно условно разделить на две части: 1) внутренний фактор; 2) внешний фактор. Первая объясняет необходимость нового изображения человека в соответствии с требованиями развития художественного мышления истинного таланта, стремлением к инновациям и постоянным поиском творчества. На основе этих факторов отражены идейно-художественное содержание, присущее природе творчества и характеру исторического наследия формы, особенности непрерывного совершенствования и обновления.

Существуют также разные взгляды на объем и названия красочных стилей в искусстве. В частности, стили до-независимости принято называть традиционными, а позднее, в частности, стилями западного стиля, нетрадиционно-модернистскими или модернистскими. Основными критериями являются национальный фон и принципы инновационного подхода. Естественно, такая классификация является условной, тем более что необходимо проанализировать все аспекты нового, значения в современной концепции. Литературный критик И. Гафуров даже предлагает использовать концепцию авангарда вместо абсурдных и современных терминов:

«Важно не делать резких и грандиозных выводов из первых экспериментов авангарда в нашей национальной литературе, не путать вкус читателей с выводами. Мы находимся в процессе практики с первым изучением авангарда» [3, с. 308].

Поэтому обновленное мышление требует творческого подхода к западному авангарду, не забывая, что это сложное явление, и используя его позитивные аспекты таким образом, чтобы обогащать его национальными идеалами, яркими взглядами и проверенными временем стилистическими элементами.

При возникновении современных или авангардных тенденций необходимо учитывать характер художественного творчества, главные черты, творческое мировоззрение и уникальность каждой национальной литературы. Ведь литература постепенно меняется формально и методологически в соответствии с потребностями времени и требованиями новых идеологических и художественных взглядов, а создатель всегда стремится к оригинальности, новизне, чтобы усилить влияние своих произведений. В этом процессе принимаются только те аспекты опыта и нововведений в художественном творчестве других народов, которые могут быть впитаны в национальную древность, духовное и психологическое сознание и не противоречат многовековым традициям. Эта особенность также отражена в решении современного направления в узбекской литературе. Таким образом, термин «современный» означает что-то новое, и тот факт, что художественный образ и

выражение появляются в иной форме, чем фиксированные узоры, можно увидеть на каждом этапе узбекской литературы XX века. Но масштаб и уровень этой новой мысли и выражения изменяются время от времени в зависимости от таких факторов, как социально-исторические условия, литературная среда и личные склонности создателя.

Соответственно, можно с уверенностью сказать, что современная литература, которая начала формироваться в начале прошлого века, не была равнодушна к исследованию мировой литературной мысли на всех этапах, включая так называемые «современные» тенденции, но не все модели, а некоторые компоненты, художественные средства, тенденции, творчески принятый в первых экспериментальных формах, преувеличенный критический дух, символизм и духовный анализ в ряде примеров. В частности, эти особенности в виде художественных элементов в реалистических произведениях 20–60-х годов (в произведениях Чолпона, Абдуллы Кодири, Айбека, Абдуллы Каххора и др.), в 70–80-х годах как направление и влияние мировой литературы (в работах Аскада Мухтара, Худойберди Тухтабоева, Шукура Холмирзаева, Уткира Хашимова). В частности, в этом отношении выделялась работа О.Атаханова «Сказка о свободных птицах». В рассказе Б. Муродали «Коктонликлар» творческая индивидуальность более ярка, что отражается в уникальных национальных интерпретациях веры, которая с 90-х годов получила широкое распространение как самостоятельная тенденция (Аман Мухтар, Хуршид Достмухаммад, Мурод Мухаммед Дост, Назар Эшанкул и другие).

Похоже, что появление современной тенденции в узбекской литературе восходит к началу двадцатого века. Это не случайно. Поскольку взаимодействие и влияние различных национальных литератур, обмен опытом, сближение друг с другом, синтез различных творческих стилевых направлений и эстетических взглядов были настолько сильны в этом столетии, что даже одного писателя можно было увидеть, работающего в разных направлениях. Следующие слова поддерживают эту идею: «В начале двадцатого века Чолпон

создал уникальные истории как в реалистическом, так и в модернистском направлениях, такие как « В лунные ночи », «Тюльпан в снегу», «Клеопатра », «Девочка-пекарь». Эта традиция продолжается в работах современных писателей» [4, с. 145].

Например, они используют элементы разных стилистических направлений в одной пьесе, в зависимости от художественного замысла, характера сюжета и их творческой склонности или в полной приверженности определенному направлению. В частности, в рассказе Х. Достмухаммеда «Моя тоска» используется лиро-романтический стиль, а в рассказах «Защита», «Взгляд» мы видим синтез условно-символических и современных черт. Это особенно заметно в рассказах Н. Эшанкула. В своих работах он больше обращается к последовательным аналитическим и модернистским методологическим направлениям. Его рассказы «Люди войны», «Удар молнии» реалистичны, а «Ночные заборы» и «Черная книга» - чисто модернистские. В работах некоторых авторов, несмотря на разнообразие тем, одна является ведущей, а элементы других направлений служат дополнительным инструментом, углубляя содержание, выделяя стилистические аспекты. То же самое можно сказать и об истории Э. Агзама и С. Вафо. Стили обоих авторов основаны на последовательном анализе, к которому приводит реалистичное изображение. Тем не менее, некоторые элементы других стилей включены в это изображение. В рассказах Э. Агзама «День рождения Отоя», «Гули-гули» реалистичное направление сочетается с лиризмом и отчасти романтическим духом, а в рассказах «Вдоль воды», «Забарджд», «Юбилей поэта» столкновение и динамика персонажей частично отражены. Как «Женщина в поисках себя» Саломата Вафо, написанная в конце 1980-х годов, так и «Переживания бродяги», опубликованные в 2008 году, основаны на одном реалистическом изображении и выражении. Но это не ограничение, а образ мышления писателя, который не мешает пафосу творчества, социально-эстетической сущности. Как говорит литературный критик, профессор К. Юлдашев, «писатель не боится описать эмоциональную суматоху, которая оmyвает берега, как бушующая

река, изобилующая эмоциями и ментальными штормами, что свидетельствует об уникальности стиля Саломата Вафо» [5, с. 487]. В то время как реалистичные (традиционные) и нереалистичные (модернистские) формы выражения рассматриваются в этих взглядах, с точки зрения литературоведа Д. Куронова на их взаимосвязь, или, скорее, их влияние, являются обоснованными: Мы видим, что они оба заполняют пробелы».

Эта ситуация уникальна в каждом из направлений творческого мышления. В частности, в работах опытных представителей реалистического стиля происходит углубление синтеза высшего общества и высокого искусства в понимании и изображении реалий жизни, идентичности (в рассказах Э. Агзама, Н. Норкобилова, Ш. Бутаева и др.).

Открытие психологического мира личности через образные герои на фоне необычайной трагедии и внутренних страданий. Следует отметить, что принадлежность писателей к одному направлению, например модернизму, не исключает индивидуальных различий в их стиле. Например, в прозе Х. Достмухаммада, М. М. Доста, Г. Хотамова человеческая духовность, загадка души освещена в более конкретном аспекте события, а в работах Н. Эшанкула, Ш. Хамро, У. Хамдама даны анализ символов, сверхъестественные образы, детали и чрезвычайные ситуации. Эти особенности также характерны для сегодняшних историй. Следовательно, методологическое разнообразие в современном литературном процессе заслуживает внимания как результат феномена свободы мысли и творческой индивидуальности.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Рузимухаммад Б. Постмодернизм - забытая древность? // Интеллект - Ташкент. 2008. 17 января.
2. Назаров Б. О некоторых методологических вопросах изучения литературного влияния и типологического сходства // Узбекская литература, влияние и типология. Коллекция. Ташкент. Издательство «Редактор». 2013. С. 15.
3. Гафуров И. Вечная красота. Ташкент: Восток, 2008. С.308.
4. Норматов Ю. Магия творчество. - Ташкент: Восток. 2007. С.145.
5. Юлдашев К. Горящее слово. Ташкент: Поколение нового века, 2006. С.487.

УДК. 621.482

ГЕОТЕРМАЛЬНЫЕ ВОДЫ УЗБЕКИСТАНА И ИХ ПРИМЕНЕНИЕ ДЛЯ ОТОПЛЕНИЯ ТЕПЛИЦ

Рахматов И. И.

Бухарский государственный университет
кандидат технических наук, доцент

Ахтамов Р. А.

Бухарский инженерно-технологический институт
кандидат технических наук, доцент

Ахтамов Б. Р.

Бухарский государственный университет
преподаватель
Бухара, Узбекистан

Введение. XXI веке человечество вплотную столкнулась с проблемой экономического использования имеющихся энергоресурсов и изыскания новых источников энергии.

Одним из резервов в достижении этой цели является широкое использование энергии солнца и подземных термальных вод.

За последние 20-30 лет на территории Узбекистана был выявлен ряд артезианских бассейнов, содержащих термальные воды. В соответствии с геотермическими и гидрогеологическими условиями основные площади распространения и запасы термальных вод сосредоточены в артезианских бассейнах сложных мезо-кайназойскими отложениями платформенного типа и занимающими около 70 % территории Узбекистана. Это Сырдарьинский, Амударьинский, Ферганский артезианские бассейны и группа малых артезианских бассейнов Центрально Кызылкумской зоны поднятый. По данным гидрогеологов прогнозные запасы геотермальных вод с температурой 40⁰-70⁰ С Бухара-Хивинском геологоструктурном регионе составляет 7 м³/с

Ферганском районе 2 м³/с Сырдарьинском 4 , м³/с с минерализацией 2-10 г/л [1]

На месторождениях термальных вод были выделены эксплуатационные участки -водозаборы по которым рассчитывались возможные расходы .В таблице № 2 приводятся основные исходные данные и расчетные прогнозы эксплуатационные запасы по водозаборам.

Данные таблице-1 свидетельствует о возможности широкого использования термальных вод территории Узбекистана в различных целях обогрев теплично парниковых хозяйствах хозяйствах животноводческих и птицеводческих фермах а также лечебных целях .На многих месторождениях имеются скважины свободно фонтанирующие термальными водами, и потому использование этих вод для теплофикации сельского хозяйства не требует капитальных затрат на бурение.

Цель работы. Следовательно использование геотермальных вод для нужд народного хозяйства в основном для отопления теплиц вопрос сегодняшнего дня.

Для использование энергии геотермальных с целью отопления теплиц надо учитывать следующие характерные особенности геотермальных вод ,как теплоноситель.

1.Обычно применяемые схемы теплоснабжения с использованием геотермальных вод в отличие от схем с традиционными источниками тепла не предусматривают циркуляции воды в системе отдав свое тепло геотермальная вода сбрасывается в канализацию, в водоём и пр. В этих условиях следует максимально использовать тепловой потенциал геотермальных вод так как остаточное тепло перед сбросом является без возврата утерянным. Это требование приводит к необходимости применения соответствующих нагревательных приборов и к разработке специальных схем геотермального теплоснабжения.

2. Геотермальные воды в зависимости от глубины скважины, её дебита геометрической гидрогеологической характеристики территории могут быть выведены на поверхность в широком диапазоне температур.

Вместе с тем, для конкретной скважины или водоносного горизонта характерна строго неизменная температура воды. В системах теплоснабжения практически находят применение геотермальных вод с температурой 40⁰ С.

Расчетные данные прогнозных запасов термальных вод водозаборов

Таблица 1

месторождение	водозабор	температура воды в кровле °С	Минерализация г/л	прогнозные запасы		
				м ³ /сутки	л/с	
Приаральское	Кемпыртюбе	39,4	2,0	2,87x10 ⁴	332	
	То же	39,5	2,7	0,96x10 ⁴	118	
	Учтаган	40,5	1,8	2,49 x10 ⁴	386	
	Чукуркак	40,8	2,0	0,85x10 ⁴	96,5	
			38,0	2,7	4,79x10 ⁴	395
	Баймурат	35,0		1,6x10 ⁴	185	
		36,0	2,0	1,44x10 ⁴	253	
		36,0	2,94	1,12x10 ⁴	129	
Бухара - Каршинское	Рометан	68,0	3,58	1,46x10 ⁴	169	
		65,0	8,9	0,95x10 ⁴	110	
		60,0	4,5	1,46x10 ⁴	169	
		72,0	8,0	1,58x10 ⁴	183	
		68,0	4,0	1,27x10 ⁴	147	
	Муборек	70,0	4,8	1,59x10 ⁴	184	
Ташкентское	Ташкент	75,0	1,0	0,9x10 ⁴	92	
Ванновское	Ванновский	65,0	1,0	0,4x10 ⁴	45	
Мингбулакское	Мингбулак	35,0	2,0	0,94x10 ⁴	269	
Карагатинское	Артезианский	42,0	3,0	5,025x10 ⁴	579	
		Иссик сув	38,5	2,3	7,778x10 ⁴	553
		Аксай	42,5	2,4	4,50x10 ⁴	521

3. Традиционные системы теплоснабжения рассчитывается на определенный температурный перепад при начальной температуре зачастую не совпадающей с начальной температурой геотермальной воды. В течении отопительного периода в зависимости от температуры наружного воздуха обычных системах

теплоснабжения осуществляется качественное регулирование. В геотермальных системах в связи с заданных и неизменных начальных условий, это весьма затруднено.

4. Геотермальные воды могут иметь очень разнообразный химический состав как правило повышенную по сравнению с обычными пресными водами и минерализаций и значительное количество растворенных и существующих газов. Ввиду этого геотермальные воды некоторых видов отличается высокой коррозионной агрессивностью по отношению к обычным конструкционным материалам.

Поэтому комплексное использование геотермальных водв значительной степени связано с их химическим и газовым составом.

5. Сооружение геотермальных систем теплоснабжения требует значительных капитальных вложений. В связи представляет интерес анализ составляющих капитальных вложений в строительство геотермальных установок.

Перечисленные выше особенности геотермальных вод определяют основные тенденции использование их в гелиотеплицах. Для создания конкретных теплиц использованием энергии солнца и геотермальных вод на определенном скважины в первую очередь надо определить оптимальную конструкции теплиц.

Результаты и обсуждение. Для проведения экспериментальное исследование нами была выбрана щедовая блочная гелиотеплица в котором предусмотрена эффективное использование солнечной энергии. [2] Экспериментальная теплица площадью 500 м² была построена в одном горном районе Наваинской области где имеются источник геотермальной воды с температурой 68⁰ с и дебитом 8 л/с

Эта теплица состоит из двух блоков и каждый из этих блоков состоит из двух скатов одного прозрачного ската под под углом 52⁰ к горизонту и полупрозрачного северного ската пол углом 30⁰ Крутой южный прозрачный скат позволяет в зимние месяцы уловить максимальное количество солнечной энергии, а летные месяцы получается больше отражения от солнечных лучей от поверхности этого ската и следовательно, доводится до минимума входящая

в теплицу радиация .Это даёт возможность повысить температуры воздуха в теплицах зимой на $5-6^{\circ}\text{C}$, наоборот летом устранить перегрев теплиц.

Эти эффекты отопления и устранения перегрева, становятся ещё яркими из-за действия северного полупрозрачного ската .Северный скат состоит из прозрачной и теплоизоляционной частей пол углом $\alpha=30^{\circ}$ к горизонту, что позволяет устранить тень на поверхность пола скользит по поверхности ,т.е. растения получают импульсные облучение.

Коэффициент тепло передачи через глухие (теплоизоляционные) элементы теплицы почти в 10 раз меньше чем через прозрачные части .

Это уменьшает теплопотери через ограждающие части теплицы на 29-25 % в зимние периоды года.

Кроме того в зимние месяцы внутренние поверхности глухих элементов покрытые отражающими элементами. Отражают падающими лучи на поверхность пола, т .е. растения получают довольно значительную порцию за счет отражения

В холодные периоды года когда не хватает солнечной радиации для сохранения оптимальной температуры внутри теплицы, дополнительная тепло даётся через системы теплоснабжения от геотермальной воды. Система геотермального теплоснабжения подключена к горячей скважине № 2 центральной усадьбе, температура которого 68°C дебит 20 л/с

Выводы. Для полного использования теплового потенциала геотермальной воды, геотермальная вода из скважин через распределительные водомеры подаётся в теплообменники которые установлены в теплице , после чего отправляется в подземные полиэтиленовые отопительные трубы. по расчёту температура геотермальной воды до сброса снижается от 68°C до 30°C

В теплице были высажены саженцы лимона ,томата, огурцы и другие сельхозкультур.Многолетние опыт эксплуатации и экспериментальные исследование доказали что с помощью энергии солнца и геотермальных вод в теплицах можно создать необходимые климатические условия для выращивания сельхозпродуктов[3,4.5] Это даёт возможность экономит 399

тонн у.т. с одного гектара теплицы за счет геотермальных энергоресурсов Узбекистана Можно построит сотни гектаров теплицы отопливаемых только за счёт энергии солнца и геотермальных вод.

Рис-1 .общий вид экспериментальной теплицы.

ЛИТЕРАТУРА

- 1.Маврицкий Б.Ф.,Антоненко Г.К.и др.Ресурсы геотермальных вод СССР .М.Наука,, 1975.
- 2.Ахтамов Р.А., Якубов Ю.Н.,Саидов С.А., Рахматов И.И. Использование нетрадиционных источников энергии в теплицах Ж. Механизация и электрофикация сельского хозяйства. М.№12 1986
- 3.Саидов С.А. Ахтамов Р.А. Экспериментальная теплица с системами солнечного и геотермального отопления .Ж.Гелиотехника Т.№6 1987
- 4.Ахтамов Р.А. Исстикхоналарни иситиш ва геотермал сув энергиясидан фойдаланишнинг экологик афзалликлари .Халкаро конференция материаллари.Бухоро.,2003.
- 5.Мурадов Дж.М.Байджанов Р.Б.,Рахматов И.И. Использование солнечной и геотермальной энергии в народном хозяйстве.Чарджоу,1991 88 с.

ГОПЛИТСЬКА ФАЛАНГА: ФОРМУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНА РОЛЬ

Резнік Максим Миколайович

вчитель історії та права
гімназія «Київська Русь»
м. Київ, Україна

Столітній Олег Антонович

учень
гімназія «Київська Русь»
м. Київ, Україна

Анотація: у праці розглянуто особливості розвитку військової справи в Давній Греції, в контексті соціально-політичних метаморфоз, що були притаманні Архаїчному періоду. Авторами проаналізовано економічно-технічний та соціально-політичний розвиток Давньої Греції цього періоду; систему формування і комплектування війська в даний період; розвиток військової справи, та ключові моменти в появі фаланги; взаємовплив соціально-політичних та економічно-технічних змін на розвиток військової справи; особливості ментальності давніх греків; реформи Солона та Лікурга, та їх значення в контексті досліджуваних проблем.

Ключові слова: Архаїчна доба, «гоплітська реформа», реформи Солона, соціально-політичні зміни в архаїчну добу, фаланга.

Вступ. Вивчення історії військового мистецтва в Давній Греції протягом століть приваблювало не одного дослідника. Але навіть попри широке коло досліджень на сьогодні тема залишається перспективною. Окремої уваги заслуговує тема гоплітської фаланги, її формування, та ролі в суспільному житті. Джерельна база досить невелика, проте досить змістовна. Вона складається з «Іліади» та «Одіссеї» Гомера, «Трудів та днів» Гесіода, лірики

Архілоха та Тіртея, «Історії» Фукідіда, «Опису Еллади» Павсанія, тощо. Історіографія значно ширша, а саме праці: Г. Дельбрюка, П. Гіро, М. Нільсона, Х. Лорімер, Е. Снодграса, В. Боруховича, А. Курбатова, Д. Зайцева, та низки інших вчених.

Мета роботи: Дана робота має на меті аналіз процесу становлення гоплітської фаланги її розвиток, та роль в суспільному житті.

Методи дослідження : Під час даного дослідження використано такі методи як: аналіз, синтез, індукція та дедукція, порівняльно-історичний, компаративістський, системно-структурний, принципи історизму та об'єктивності, конкретності, всебічності, опору на історичні джерела та історіографічну традицію, системний та ціннісний підходи.

Результати та обговорення. Першою згадкою про фалангу, як таку, можна знайти в Іліаді: ὡς ἔφαθ', Ἴκτωρ δ' αὐτ' ἐχάρη μέγα μῦθον ἀκούσας, καί ρ' ἐς μέσσον ἰὼν Τρώων ἀνέεργε φάλαγγας (Hom. II. III, 76-77), τῆμος σφῆ ἀρετῆ Δαναοὶ ῥήξαντο φάλαγγας (Hom. II. XI, 90) тощо. Однак навряд чи можна давати об'єктивну оцінку цьому фрагменту тексту, адже це слово може бути і пізнішим нашаруванням. Адже, як відомо, Іліада та Одиссея були записані лише в середині VI століття за правління афінського тирана – Пісістрата. На користь цього свідчить і не часте повторення цього терміну в подальшому тексті. Однак просто навіть наявність такого терміну схиляє до роздумів. Гомерівські герої, тут скоріше мають трактуватися як аристократи, як кращі воїни, які мають можливість придбати дорогий обладунок, та борються в першому ряду [1 с. 30-43].

У Павсанія знаходимо згадку, що саме аргівяни першими усім військом взяли на озброєння великі круглі щити, так звані аргоські, або арголідські (Paus. II. 25. 7; VIII. 50. 1), від яких пішла і сама назва нового роду важкоозброєної піхоти. Разом з цими щитами, вірогідніше за все, засвоїли вони і тактику зімкненого піхотного строю – фаланги. Де вона і була використана у битві під Гіссіями під час Аргоської війни. Саме тут в 669 році до Р.Х. непереможні спартанці зазнали поразки від аргоського царя Фідона, який використав фалангу, як основне

шикування війська [2, с. 133-134]. Саме завдяки цій битві, Аргос здобуває незалежність від Спарти. Імовірно, що саме з цієї події фаланга і розпочинає своє «життя».

На думку Зайцева Д.В., можна не сумніватися, що фаланга формувалася в архаїчний період – в VIII-VI ст. до Р.Х. Однак більш точні датування і реконструкція процесу в даний момент викликають суперечки.

Інша точка зору, яка, як нам здається, ближчою до істини, полягає в тому, що фаланга з'являється в кінці VIII - першій половині VII ст. до Р.Х. [3]. Практично не викликає суперечок нижня межа, яка досить надійно аргументується матеріалами вазового живопису [4, с. 166]. Щодо верхньої межі, то навряд чи можливе якесь її уточнення. Більшість дослідників визнає, що процес становлення фаланги зайняв досить тривалий проміжок часу, та й про специфіку окремих полісів забувати не можна [5, с. 67].

Що ж до двох грецьких центрів протистояння – Афін та Спарти, в них як основна система бою і шикування, фаланга та формування відповідного класу стали можливими тільки після реформ Солона, проведених в 594-593 р.р. до Р.Х., та після реформ легендарного Лікурга, відповідно.

Умови формування гоплітів як «соціальної верстви». Отже, мікенська Греція не знала таких класичних битв пізнього періоду. Навіть в Іліаді, яка дає опис взяття Трої, в битвах зображені лише одиничні або індивідуальні двобої аристократів – басилевсів. Також не дивиною було підбадьорення і умовляння басилевсами широкого загалу воїнів. Бій іншої частини війська взагалі просто відсутній або ж згадується зовсім опосередковано. І це не дивно, адже для участі в битві потрібна, насамперед, зброя і обладунки, які могли собі дозволити переважно тільки багаті аристократи. Такі висновки підтверджує і археологія, адже знайдена зброя цього періоду відрізняється від зброї періоду класики оздобленням і якістю, чого вартий лише один мікенський кинджал із зображенням полювання на лева або те ж саме зображення щита Ахілла в Іліаді (Ном. II. XVIII, 467-608) тощо.

Таке становище є зрозумілим, адже для Греції періоду архаїки властиві такі явища, як боргова кабала, що могла поширюватись навіть на родичів. А більшість земельних ресурсів були зосереджені в руках невеликого прошарку аристократії (Aristot. Pol. II, 2).

У результаті тривалого процесу соціально-майнової диференціації та поділу праці в Афінах склалися три громадські групи вільних греків: група евпатридів (благородних), геоморів (хліборобів), і деміургів (ремісників). Громадські посади займалися тільки вихідцями з сімей евпатридів. Колишній поділ афінян на роди і філи почав поступово витіснятися новим суспільним поділом праці між землеробами та ремісниками. Структура рабовласницького суспільства все більше ускладнювалася [6, с. 54]. Також ложкою дьогтю виглядали і закони Драконта, за якими за дрібний проступок могли покарати смертю.

Відносини між станами поступово починали загострюватись і середній та нижчий класи вимагали від евпатридів зміни соціального устрою. Вони вимагали відміни боргової кабали, зрівняння суспільних прав, вони вимагали допуску до військової справи, адже до реформ Солона, основою війська виступала аристократія. Тому всі прошарки суспільства, починаючи від дрібних ремісників, торгівців та невеликих землевласників, до багатих прошарків, які, однак, не належали до родової знаті – евпатридів [6, с. 56].

Саме тому в 594-му році до Р.Х. коли всі народні заворушення досягли свого апогею, і легко могли перерости в криваві сутички, в Афінах головним архонтом був обраний Солон, на якого і покладено нелегке завдання нормалізації становища.

Солон, хоча і був представником знатного роду, отримував свої головні прибутки від торгівлі, і можливо ця ситуація – те розуміння всіх «за» та «проти», допомогли йому провести саме такі реформи. Прошарок аристократії в цей час сподівався на повну підтримку Солона, в принципі, так само думали і середні та нижчі класи. Однак Солон вирішив все по-іншому. Він зруйнував старий шаблон суспільства – по-перше він обмежив максимальну кількість землі, якою може володіти людина, по-друге він запровадив перерозподіл

вільних земель, по-третє запровадив сісахфію (гр. Σεισάφθια – буквально – скидання ярма) – викуп з боргової кабали всіх рабів-греків, та звільнення греків від всіх боргів в яких вони могли втратити свободу. Також Солон провів низку соціально-економічних реформ, внаслідок яких, населення розподілялося відтепер на чотири групи, при цьому приналежність до знатного роду вже не мала значення – відтепер приналежність до класу визначалася кількістю отриманого прибутку від земельного наділу. Таким чином в Афінах формується 4 класи: пентакосіомедимни, які отримували 500 медимнів доходу, вершники – 300 медимнів, зевгити – 200 медимнів та фети, які отримували менше 200 медимнів (Plut. Sol. 18). На додачу до цього Солон чітко визначив і військові повинності кожного класу - пентакосіомедимни та вершники формували загони озброєної кінноти, а зевгити - загони важко озброєних гоплітів. Однак, не дивлячись на повний перерозподіл майна, вищі посади могли займати тільки представники двох вищих класів, зевгітам же могли дістатися тільки нижчі посади. Проте, незважаючи на проведені реформи, більшість залишилася невдоволеними – адже аристократія зазнала величезних збитків, а середній та нижчий класи не отримали всіх жаданих привілеїв. Проте, не дивлячись на таку реакцію, ці зміни відіграли в подальшій долі Греції величезну роль.

Такими були умови утворення «класу гоплітів» в Афінах, та інших полісах, що «підтримали такий сценарій розвитку». Але, ведучи розмову про Грецію, не слід забувати і про потужний оплот «військової олігархічної демократії» якою була Спарта. Адже тільки такими словами можна описати державний устрій цього полісу. Приблизно в IX столітті до Р.Х. в Спарті прийнято Закони Лікурга, що докорінно змінили уклад життя полісу. Основними пунктами реформ були – формування особливого апарату управління та престолонаслідування а також запровадження особливої форми військової підготовки – агоге, яка вдосконалювалася протягом перших двох Месенських війн (VIII-VII ст. ст. до Р.Х.). В основі Законів Лікурга лежали інші ідеї, в порівнянні з Афінами, вони були направлені на встановлення общини рівних, і

зведення до мінімуму можливість особистого збагачення. Однак зміни в суспільстві призвели до формування прошарку вільних спартіатів, які займалися лише фізичною підготовкою та відточенням військових навичок (Plut. Lic. 5-28).

На думку Ю. Андрєєва центральне місце у формуванні спартанської громадянської общини займала аграрна реформа, яка спричинила розподіл земель, разом із прикріпленими до них ілотами, між общинниками. Наділи землі мали приблизно однакову дохідність і стали у подальшому основою матеріальної бази спартанської «общини рівних». Роздача земель у Месенії і Лаконії дала можливість розширити межі громадянської общини через залучення у її склад малозабезпечених спартіатів, що дозволило кожному з них вести безбідне існування за рахунок підневільної праці ілотів. Цією реформою був зроблений перший крок до перетворення спартанського демоса у замкнуту верству професійних воїнів-гоплітів, які силою зброї здійснювали своє панування над багатотисячною масою підневільного населення [7, с. 211-216].

Доцільним буде навести узагальнену думку з всіх праць Ч. Старра, В. Єренберга, Р. Літмана, та М. Фінла – зміни в устої пройшли у VIII-VII століттях внаслідок занепаду влади аристократів над широким загалом та в силу багатьох причин фаланга стає основним військовим устроєм і, одночасно, прошарком суспільства [8, с. 10]. Ч. Старр вважає, що поява фаланги не є чисто аристократичним феноменом, оскільки новий лад переважно комплектувався з вільних селян, і підкреслює, що великі і дрібні землевласники стояли разом у рядах фаланги, як вони стояли разом проти домінування особистого лідерства у політичній сфері [9, с. 334].

Таким чином, внаслідок запровадження Законів Лікурга в Спарті утворилася община рівних, яка становила такий самий прошарок зевгітів або гоплітів.

Такі різні за своєю сутністю вони прийшли до одного і того самого результату. Різним був тільки час – спартанці прийшли до формування гоплітської системи фаланги, скоріш за все, на два-три століття раніше від Афін, тобто ще до

початку Мессенських війн, однак не одразу в завершеному вигляді, вони активно розвивали мистецтво бою протягом цих століть.

«Гоплітська фаланга» в суспільному житті. Після проведених реформ в обох типах полісів сформувався прошарок гоплітів (зевгітів – у Афінах, та спартіатів – у Спарті).

У військовому відношенні фаланга - насамперед тактичне ціле – моноліт, в якому немає волі окремих людей, є одна колективна воля; фаланга уявляється тактичним організмом, спаяним, злитим з людей жорном, призначення якого – перемелювати конфронтуючий йому людський пил [10, с. 24].

Особливості фаланги підкреслив у своїх працях і Фулідід, порівнюючи з варварською тактикою, які зовсім не тримали стрій та могли вільно у разі загрози для них покинути поле бою. Фаланга ж, на противагу, навіть відступаючи тримала стрій (Thuc. IV. 125-127). Завдяки своїм особливостям фаланга мала і особливий психологічний аспект – фаланга представляла кілька (від 6 до 16 і більше) шеренг тісно зімкнутих бійців, що були озброєні холодною зброєю – списами і мечами. У тактичному відношенні вся фаланга представляла одна ціле і підрозділи її мали виключно адміністративне значення. Кожен боєць у фаланзі міг бути впевнений у підтримці свого сусіда вже тому, що форма побудови виключала можливість окремо взятому бійцю ухилитися від бою. Передні шеренги прикривали задні, а задні відкидали для передніх можливість відступу, фізично тиснули на передніх, давали їм цінну моральну підтримку [10, с. 28].

Як в Спарті так і в Афінах гопліти мали купувати озброєння за свій рахунок. Основною зброєю гоплітів були короткий листоподібний меч (довжиною в 50 сантиметрів), який завжди був допоміжною зброєю, та спис (δόρυ), довжиною від 2,04 до 2,33 метрів (в деяких регіонах до 3х метрів); вагою до 5 фунтів (до 2.5 кілограма) з наконечником в 14 сантиметрів. З обладунків гопліти використовували шолом, панцир, поножі та щит, за грецькою назвою якого гоплон (грец. ὄπλον) гопліти і отримали свою назву [11, с. 44].

Щодо політичного аспекту життя гоплітів, як вже зазначалося, в Афінах зевгітам не дозволялося займати вищі посади. За сучасними оцінками, їх фактично усунули від управління державою-полісом, однак виховали в них дух патріотизму і обов'язку перед своїм полісом.

Слово «вітчизна» у греків означало землю батьків. Для кожного грека батьківщиною була ділянка землі, освяченої його домашньою або національною релігією, тієї землі, де лежали кістки й жили душі його предків. «Мала вітчизна» виступала обгородженою ділянкою, яка належить родині з власними могилою та вогнищем. Вітчизною у великому вигляді була держава-місто з його секретами і героями, з його священної огорожею і територією, та встановленою релігією. «Священна земля батьківщини» - так говорили греки і це не були порожні слова. Земля була дійсно священна для людини того часу, бо вона служила притулком його богів. Держава, цивільна громада, батьківщина – ці слова не були тільки абстрактним поняттям, як у новітніх народів, а дійсно висловлювали сукупність місцевих божеств з їх повсякденним культом і з могутніми віруваннями в душі предків [12, с. 490]. І тільки в такому поєднанні віри в присутність богів у твоєму домі, протекцію богів твоєму полісу і тобі, і поєднання розуміння того, що цей клаптик землі все що ти можеш мати в своєму житті, підштовхували греків до їх боротьби і перемог. Адже втрачаючи землю – грек втрачає все. А відмова захищати свій поліс вважалася найгіршою зрадою, що яскраво відображено в монолозі Лікурга проти Леократа, який втік від битви до іншого полісу.

Формуванню такої ідеології можна лише позаздрити. Адже обов'язком кожного громадянина був захист своєї батьківщини і навіть відсутність права на доступ до вищих посад, не впливала на ситуацію і ця ідеологія вдало працювала протягом століть. Та все ж після закінчення Греко-перських війн, в 458-457му роках до Р.Х. гопліти вибороли право доступу до вищих посад.

Висновки. Таким чином в Греції в період VIII-VI століть відбуваються докорінні зміни в соціальному устрої. І вони змінюють як суспільство, так і його ідеологію, яка в свою чергу вплинула і на військове мистецтво. Внаслідок

цих змін, спочатку в Спарті, а згодом і в Афінах утворюється основна військова сила, яка формувалася з представників середнього класу (зевгітів або стартіатів – важко озброєних гоплітів). І про таке явище, як фаланга можна говорити тільки за умови «мертвого феодального устрою». Саме за поєднання ідеології, релігії та соціальних перетворень фаланга в соціальному значенні (тобто прошарок гоплітів) почали відігравати основну роль як в суспільному так і у військовому житті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Latacz J. Kampfparänese, Kampfdarstellung und Kampfwirklichkeit in der Ilias, bei Kallinos und Tyrtaios. München, 1977. S. 267
2. Jeffery L.H. Archaic Greece: The city-states ca. 700 – 500 BC. – L., 1976. – 272 p.
3. Lorimer H. L. The Hoplite Phalanx with special references to the poems of Archilochus and Tyrteus // BSA. Vol. 42. 1947. P. 76–139; Snodgrass A. M. The hoplite reform and history // JHS. Vol. 85. 1965. P. 110–122; Wees H. van The Homeric way of war: The Iliad and the hoplite phalanx // Greece & Rome. Vol. 41. 1994. P. 1–17, 131–155; Salmon J. Political Hoplites? // JHS. Vol. 97. 1977. P. 86–101; Нефедкин А. К. Основные этапы формирования фаланги гоплитов: военный аспект проблемы // ВДИ. 2002. № 1. С. 87–96.
4. Туманс Х. Рождение Афины. Афинский путь к демократии: от Гомера до Перикла (VIII—V вв. до н. э.) / Вступ. ст., науч. и лит. ред. Э. Д. Фролова. — СПб.: ИЦ «Гуманитарная Академия», 2002. — 544 с, илл.
5. Зайцев Дмитрий Владимирович Лелантская война и проблема происхождения греческой фаланги // Псковский военно-исторический вестник. 2016. №2. С. 66-70.
6. Разин Е. А. История военного искусства XXXI в. до н. э. — VI в. н. э. — СПб.: ООО «Издательство Полигон»; 1999. — 560 с.

7. Андреев Ю. Спарта как полис. / Ю. Андреев.// Античная Греция. Проблемы развития полиса : в 2 т. Т. 1 / под ред. Е. С. Голубцовой. –М. : Наука, 1983. – 422 с.
8. Курбатов А. А. - Военное значение аристократии в архаической Греции /// «Античный мир и археология». Вып. 7. Саратов, 1990. С. 3-14
9. Starr Ch. G. The origins of Greek civilization 1100—650 B. C. N. Y., 1961. P. 385.
10. Свечин А.А. Эволюция военного искусства. Том I. — М.-Л.: Военгиз, 1928. 387 с.
11. Дельбрюк Ганс. История военного искусства в рамках политической истории Том 1. Античный мир Санкт-Петербург.: "Наука", 2001. Т.1. 402 с.
12. Гиро П. Частная и общественная жизнь греков. Петроград. Издание т-ва О. Н. Поповой, 1915. ///Перевод Н. И. Лихаревой – 684 с.

УДК 339.50

**ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗА РАХУНОК ІННОВАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

Рогова Наталія Володимирівна

к.т.н., доцент

Дика Єлизавета Тарасівна

Студентка

Полтавського університету економіки і торгівлі

Анотація. У статті проведено дослідження процесу формування конкурентоспроможності підприємств готельного бізнесу. Розкрито значення інновацій в готельному сервісі та їх вплив на розвиток туризму. Виявлені чинники, що впливають на подальший розвиток готельного господарства в сфері послуг України.

Ключові слова: інноваційна діяльність, готельна індустрія, готельний бізнес, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Діяльність підприємств готельного господарства є системоутворюючим елементом індустрії туризму та стимулює розвиток суміжних галузей, насамперед розвиток будівництва і торгівлі, сприяє створенню нових робочих місць. Це дає підставу стверджувати, що саме вони мають здатність генерувати мультиплікативний ефект впливу на суміжні галузі національної економіки. Готельний і ресторанний комплекс є найважливішим елементом соціальної сфери, що відіграє суттєву роль у підвищенні ефективності суспільного виробництва і відповідно, зростання життєвого рівня населення. В умовах конкурентного ринку послуг гостинності, підприємства готельно-ресторанного бізнесу та туризму при обслуговуванні туристів та інших категорій громадян повинні забезпечити не лише високий рівень

комфорту проживання, але й постійно підвищувати рівень сервісного обслуговування клієнтів. Беручи до уваги прагнення України послідовно інтегруватися у світове економічне співтовариство, актуальним завданням для вітчизняного ринку гостинності вважаємо пошук стратегічних орієнтирів збільшення конкурентних переваг, що так чи інакше вплине на впровадження інноваційних технологій у сферу гостинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з функціонуванням готелів, розглянуто в роботах таких учених, як Г. Яковлєв, Е. Балашова, А. Кусков, А. Медик, Х. Інграм, Л. Шмакова, В. Кохненко, О. Любіцева, Х. Роглєв, В. Ревенко, П. Пуцентейло, М. Мальська, І. Пандяк та ін. Проблемами визначення стратегічних напрямків підвищення конкурентоспроможності підприємств займалися такі вчені, як М. Портер, Ф. Котлер, Ж. Ж. Ламбен, А. та ін. Однак у перерахованих джерелах проблеми інноваційного розвитку готельних підприємств або одержували непряме висвітлення, або не висвітлювалися взагалі.

Метою статті: Визначення особливостей інноваційної діяльності у сфері послуг готельного господарства та дослідження процесу формування конкурентоспроможності підприємств готельного бізнесу.

Викладення основного матеріалу. Економічний підйом в різних галузях і зростання рівня життя в розвинених країнах світу привели до частих пересувань ділових людей та туристів в різні регіони світу. Сучасна епоха – це епоха глобалізації, яка змінила весь світо-устрій. Рушійною силою цих процесів і економічної глобалізації є постійний процес освоєння нових концепцій готельного бізнесу та модернізація старих. В умовах сьогоденної конкуренції підприємства індустрії гостинності, якщо вони хочуть вижити, не можуть більше опиратися на традиційні, неефективні, консервативні форми культури виробництва.

Готельна індустрія сьогодні являє собою галузь зі зростаючим рівнем конкуренції на ринку готельних послуг. Незважаючи на важке становлення ринкових відносин, в Україні за останні роки відкрилося чимало готелів, але

через якийсь час частина з них не витримує конкуренції і виходить з бізнесу. Інноваційну першість у світі отримують ті готелі, які входять до міжнародних готельних ланцюгів. Знаючи про те, що Україна існує лише один національний мережевий готельний оператор - Premier-Hotels, до складу якого входять сім готелів, стверджує в цілому про низький рівень інноваційної активності у готельному секторі.

Аналіз підприємств готельного господарства, які успішно здійснюють інноваційну діяльність, показує, що спонукальним мотивом для розробки інновацій є бажання і прагнення керівництва вести стратегічну діяльність в цілому і зокрема інноваційну. Іншою основною умовою для впровадження інновацій є наявність ефективної системи маркетингу, що забезпечує зв'язок підприємства з кінцевим споживачем готельного продукту з метою постійно виявлення нових явних і прихованих потреб споживачів щодо якості продукції та готельної послуги. Маркетинг у сфері готельно-ресторанного бізнесу та туризму є складною багатокомпонентною системою, головне завдання якої - забезпечення туриста послугами, надання ночівлі, харчування та інших додаткових готельних продуктів, які пропонує готель

Аналізуючи досвід європейських країн до 2020 року в готельній індустрії зміниться повністю концепція обслуговування, наявність гаджетів та дівайсів готельних замінить обслуговуючий персонал, вмонтовані монітори планшетів замінять консьєржів, а програми смартфонів дозволять реєструватися ще до заїзду в готель, та потім відкрити номер за допомогою мобільного телефону. Впровадження нових технологій у ділову стратегію готельного бізнесу, зокрема широке використання мережі Інтернет з метою просування готельних продуктів, є позитивними передовим у взаємодії між інституціями та суб'єктами. Нові технології зменшують витрати і забезпечують споживачам підвищений комфорт.

Україна може пишатися значним рекреаційним потенціалом, історико-культурною базою, природним багатством територій та традиційно-культурною спадщиною. Зараз це тільки на користь. Останні роки, у світі з'явилася

тенденція створення натуральних еко - готелів. Зразком еко-архітектури готель, побудований у лісовій зоні. Подібні проекти вже існують в Україні, тому саме такі інновації будуть приємно схвалені та знайдуть широкого попиту як у громадян так і в іноземців.

В умовах безперервних економічних змін інновації стають основним чинником, що сприяє динамічному розвитку і підвищенню результативності функціонування підприємств готельно-ресторанного господарства.

Ґрунтуючись на світовому досвіді, можна визначити наступні стратегічні пріоритети створення інноваційних систем готельно-ресторанного бізнесу в Україні:

- формування інноваційного бачення та подолання опору інноваціям;
- налагодження цільних зв'язків між вищими та середніми навчальними закладами туристичної спеціалізації;
- формування культури підприємництва на рівні дестинації, передача основ громадської роботи;
- заохочення інноваційної діяльності, у тому числі, через державні закупівлі, інкубування інноваційних ініціатив;
- максимальне сприяння нарощуванню матеріальних і нематеріальних активів інноваційних підприємств готельно-ресторанної сфери;
- розвиток інноваційної інфраструктури шляхом подальшої розбудови мережі туристично-інформаційних центрів як базисної ланки інноваційної інфраструктури.

Висновок. Отже, створення високоефективного ресторанного господарства відіграє важливе значення як один з пріоритетних напрямів структурної перебудови економіки держави. Для збереження своїх позицій на ринку підприємство гостинності має впроваджувати передові технології, шукати нові форми в умовах зовнішнього середовища, що постійно змінюється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мацеха Д. С. Маркетинг у сфері готельно-ресторанного бізнесу та туризму [Текст] / Д. С. Мацеха, С. А. Бурій // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 5. – Т. 2. – С. 43–47.
2. Керанчук Т. Особливості та напрями державного регулювання діяльності підприємств готельного та ресторанного бізнесу в Україні [Текст] / Т. Керанчук // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. (Серія “Економічні науки”). – 2014. – № 36. – С. 112-118.
3. Кравченко О. М. Управління конкурентоспроможністю підприємств ресторанного господарства [Текст] / О. М. Кравченко, Н. А. Водянська // Матеріали IV науково-практичної Інтернет-конференції “Проблеми ринку та розвитку регіонів України в XXI столітті” (Одеса, 12–19 грудня 2013 р.). – Одеса : ОНПУ, 2013. – С. 54– 56.
4. Чумак О. В. Аналіз стану й оцінка тенденцій показників розвитку підприємств ресторанного господарства [Текст] / О. В. Чумак, І. С. Андрущенко // Бізнес Інформ. – 2014. – № 12. – С. 307-313

УДК: 616.24+613.6 (622+669)

**СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ЗАДИШКИ У ПРАЦІВНИКІВ
ГІРНИЧОРУДНОЇ ТА МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ, ХВОРИХ
НА ПНЕВМОКОНІОЗ У ПОЄДНАННІ З ХРОНІЧНИМ
ОБСТРУКТИВНИМ ЗАХВОРЮВАННЯМ ЛЕГЕНЬ**

Рубцов Руслан В'ячеславович

к.мед.н., провідний науковий співробітник

Державна Установа «Український науково-дослідний
інститут промислової медицини»

м. Кривий Ріг, Україна

Анотація. У статті викладено результати вивчення впливу комплексного лікування працівників гірничорудної та металургійної промисловості, хворих на пневмокониоз у поєднанні з хронічним обструктивним захворюванням легень, із застосуванням розчинів бронхолітика, протизапального засобу, мукорегулятора за допомогою небулайзера, комплексного вітамінного препарату групи В та гіпербаричної оксигенації на показники транзитного показника задишки у системі заходів з лікування та профілактики цього професійного захворювання легень. Встановлено, що проведене лікування призвело до значного позитивного ефекту за всіма перехідними показниками задишки. Отримані результати дозволяють розглядаючи його як вагому ланку у системі заходів, спрямованих на лікування та профілактику пневмокониозу у поєднанні з хронічним обструктивним захворюванням легень.

Ключові слова: пневмокониоз, хронічне обструктивне захворювання легень, працівники, лікування, задишка

Вступ. На підприємствах гірничорудної та металургійної промисловості багаторічний вплив виробничих поллютантів, які генеруються внаслідок видобування, транспортування та переробки залізної руди, є причиною високої

розповсюдженості серед працівників професійних захворювань легень: пневмоконіозу (ПК) та хронічного обструктивного захворювання легень (ХОЗЛ) [1, с. 11].

В основі патогенезу ПК є виникнення первинного інтерстиціального фіброзу легеневої тканини у відповідь на тривалого впливу промислового пилу. Навпаки, у основі патогенезу ХОЗЛ є переважне ураження бронхіального дерева внаслідок дії того ж фактору. У випадку поєднаного перебігу ПК та ХОЗЛ виникають складні та взаємопов'язані патогенетичні механізми, які визначають клініко-морфологічну характеристику цього професійного захворювання легень [2, с. 28, 3, с.37].

Впровадження у повсякденну практику новітніх стандартів лікування цих захворювань ставить перед сучасною медициною завдання, пов'язані із необхідністю пошуку методик своєчасного виявлення та лікування виникаючих при цьому патологічних станів. Зважаючи на це, питання щодо патогенетично-обґрунтованого лікування ПК у поєднанні з ХОЗЛ повинні враховувати найбільш вагомі механізми їх виникнення. Відомо, що на теперішній час основними напрямками лікування ХОЗЛ як загальносоматичного захворювання, так і його професійної нозологічної форми, згідно з міжнародними стандартами, є застосування фіксованих комбінацій бронхолітиків тривалої дії (антихолінергічні препарати та β_2 -агоністи) та їх комбінації інгаляторними кортикостероїдами. Не втрачає актуальності застосування бронхолітиків цих самих груп короткої дії, метилксантинів, муколітиків та мукорегуляторів, а також окремо інгаляторних кортикостероїдів. У останні роки досить ґрунтовно розроблені питання щодо застосування препаратів, що мають властивість пригнічувати рівень фосфодіестерази 4 у якості препарату протизапальної дії [4, с. 542, 5, с. 477, 6, с. 980]. Лікування ПК, як окремої нозологічної форми та його поєднання з ХОЗЛ у сучасних умовах, як і раніше, спрямовано, перш за все, на усунення найбільш вагомих ускладнень, тобто зберігає, у більшості випадків, симптоматичну спрямованість [1, с. 13].

З огляду це, у працівників гірничорудної та металургійної промисловості, хворих на ПК у поєднанні з ХОЗЛ, комплексне лікування має бути спрямоване на зменшення або повне усунення явищ обструкції бронхів, покращення експекторації мокротиння, функціонального стану органів дихання. Виходячи з цього, актуальним є застосування інноваційних способів доставки лікарських засобів до вогнищ патологічного процесу у слизовій оболонці бронхів та легеневій паренхіми, додаткове включення у комплексне лікування засобів для покращення загальної резистентності організму хворих працівників, а також методу покращення оксигенації крові шляхом його гіперосмії. Застосування цих методів лікування є визначальним у формуванні саногнетичного підґрунтя, спрямованого на покращення клінічної симптоматики, що обумовлює актуальність проведених досліджень.

Мета дослідження. Вивчити ефективність комплексного лікування працівників гірничорудної та металургійної промисловості, хворих на ПК у поєднанні з ХОЗЛ, за показниками характеру задишки у якості оцінки заходів, спрямованих на лікування та профілактику цієї професійної патології легень.

Матеріали та методи дослідження. Розроблена та апробована методика патогенетично-обґрунтованого лікування ПК у поєднанні з ХОЗЛ у працівників гірничорудної та металургійної промисловості шляхом призначення впродовж 14 діб сальбутамолу 2,5 мг шляхом вдихання через рот за допомогою небулайзера два рази на добу; флютиказону пропіонату 1 мг шляхом вдихання через рот за допомогою небулайзера два рази на добу; амброксолу гідрохлориду 7,5-15 мг шляхом вдихання через рот за допомогою небулайзера два рази на добу; комплексного вітамінного препарату, який містить: 50 мг піридоксину гідрохлориду, 50 мг тіаміну гідрохлориду, 0,5 мг допоміжної речовини: лідокаїну гідрохлориду, калію гексаціаноферату, натрію поліфосфату, натрію гідрохлориду, спирту бензилового, води для ін'єкцій внутрішньом'язево один раз на добу, сеансів гіпербаричної оксигенації впродовж 60 хвилин при Ата 1,3 атмосфери. Основну групу було складено з 25 осіб, яким застосовано комплексне лікування ПК у поєднанні з ХОЗЛ. Групу

порівняння склали 29 працівників з ПК у поєднанні з ХОЗЛ, яким було проведено курс традиційного лікування із застосуванням бронхолітика короткої дії сальбутамол 100 мкг (2 дози 4 рази на добу), мукорегулятора амброксолу гідрохлорид 30 мг 3 рази на добу, та вітамінів групи В (50 мг піридоксину гідрохлориду, 50 мг тіаміну гідрохлориду) по 1 мл внутрішньом'язево впродовж 15 діб. Середній вік працівників склав $58,6 \pm 2,4$ роки, стаж роботи в несприятливих умовах $18,9 \pm 0,8$ роки.

Ефективність проведеного лікування оцінювали за опитувальником, який характеризує функціональний стан організму та визначали характер задишки до лікування «вихідний показник задишки» (функціональні порушення, рівень виконуваної роботи, вихідний рівень зусилля) та після лікування «транзиторний показник задишки» (зміни у функціональних порушеннях, зміни рівня виконуваної роботи, зміни рівня зусилля), у балах.

Діагноз ПК було встановлено відповідно до рентгенологічної класифікації Міжнародної Організації Праці (МОП) 1980 року. Діагноз ХОЗЛ було встановлено на підставі Міжнародних критеріїв GOLD, а також Наказу МОЗ України від 27 червня 2013 року № 555 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при хронічному обструктивному захворюванні легень» [7,8,9].

Всі працівники надали письмову згоду на проведення дослідження у відповідності з етичними принципами Гельсінської Декларації щодо участі людини у якості об'єкта дослідження та їх інформованості, з дозволу комісії з біоетики ДУ «УКРНДІПРОММЕД» (протокол № 93 від 30.04.2015 року).

Обробку матеріалу проводили із застосуванням стандартного пакету програм Microsoft Office Excel. Отримані дані мали нормальний закон розподілу ймовірностей і для їх аналізу використовувались, переважно, параметричні критерії Стюдента і Фішера. Кількість спостережень була достатня для отримання незміщених оцінок перших двох моментів: середньої арифметичної (M) та середньоквадратичного відхилення (δ). Для порівняння середніх величин кількісних показників при нормальному розподіленні признаку

використовували t -критерій Стьюдента. Достовірним вважали рівень значущості $p < 0,05$ з надійністю 95 %.

Результати та їх обговорення. Проведені дослідження дозволили встановити, що за «вихідними показниками задишки» (таблиця 1) у основній групі ступінь вихідних функціональних порушень оцінювалась здебільшого як «помірна» та «тяжка», у поодиноких випадках «дуже тяжка». У працівників групи порівняння розповсюдженість «помірних» та «тяжких» порушень була схожою. Однак, у досліджуваних групах хворих працівників не було виявлено жодного випадку «дуже тяжких» порушень та, навпаки, у деяких випадках мали місце «незначні» функціональні порушення.

Таблиця 1.

Функціональний стан працівників гірничорудної промисловості, хворих на пневмоконіоз у поєднанні з ХОЗЛ за показниками базисного індексу задишки до лікування (у %).

Показник	Основна група (n=25)	Група порівняння (n=29)
Вихідне функціональне порушення		
Ступінь 4 (порушень немає)	0,0	0,0
Ступінь 3 (незначне порушення)	0,0	6,9
Ступінь 2 (помірне порушення)	56,0	51,7
Ступінь 1 (тяжке порушення)	40,0	41,4
Ступінь 0 (дуже тяжке порушення)	4,0	0,0
Вихідний рівень виконуваної роботи		
Ступінь 4 (надмірний)	0,0	0,0
Ступінь 3 (значний)	0,0	6,9
Ступінь 2 (помірний)	56,0	65,5
Ступінь 1 (слабкий)	40,0	27,6
Ступінь 0 (відсутність роботи)	4,0	0,0
Вихідний рівень зусилля		
Ступінь 4 (надмірний)	0,0	0,0
Ступінь 3 (значний)	68,0	3,5
Ступінь 2 (помірний)	32,0	75,8
Ступінь 1 (слабкий)	0,0	20,7
Ступінь 0 (зусилля відсутнє)	0,0	0,0

Вихідний рівень виконуваної роботи у працівників основної групи характеризувався, здебільшого, як «помірний» (у 2\3 спостережень) та «слабкий» (близько 40,0% спостережень), у поодиноких випадках оцінювався

як «відсутність роботи». У групі порівняння близько у 3/4 спостережень рівень виконуваної роботи був «помірний», у 20,7% «слабкий», а у поодиноких випадках «значний». Вихідний рівень зусиль у 3/4 випадках працівників основної групи був «помірним» та близько у 1/3 «слабким». У групі порівняння «помірний» рівень зусиль було виявлено більше, ніж у 75% працівників та у 1/5 осіб «слабкий». У поодиноких випадках було виявлено «значний» рівень зусиль.

Проведене комплексне лікування ПК у поєднанні з ХОЗЛ у основній групі працівників гірничорудної та металургійної промисловості призвело (таблиця 2) до зміни основних ознак «перехідного показника задишки». Так, динаміка змін у функціональних порушеннях призвело у основній групі до наступних змін: близько у 1/4 осіб настало «незначне поліпшення», у 2/3 «помірне поліпшення» та у понад 12,0% «значне поліпшення». Стан функціональних порушень «без змін» було виявлено у поодиноких випадках. У працівників групи порівняння, навпаки, більше, ніж у 50,0% випадків було виявлено, що стан у функціональному порушенні «не змінився», «помірне поліпшення» виявлено у понад 1/3 працівників, «значне поліпшення» мало місце у поодиноких випадках. Традиційне лікування цієї категорії хворих призвело до «незначного погіршення» функціональних порушеннях у кожного десятого працівника.

Зміни рівня виконуваної роботи у працівників основної групи після лікування визначався «незначним поліпшенням» у 1/5 випадків із загальної кількості хворих, у понад 2/3 працівників сталось «помірне поліпшення», «значне поліпшення» було виявлено у 1/5 осіб цієї групи. У групі порівняння динаміка рівня виконуваної роботи була наступною: «без змін» виявлена більше, ніж у 40,0% випадків, у такої ж кількості працівників сталось «незначне поліпшення», у поодиноких випадках було виявлено «помірне поліпшення». Слід зазначити, що у кожного десятого працівника цієї групи визначені зміни оцінювались як «незначне погіршення». Зміни рівня зусиль у працівників основної групи після проведеного комплексного лікування оцінювались як

«незначне поліпшення» у 1/5 випадках, у 2/3 працівників сталось «помірне поліпшення», у 1/5 «значне поліпшення». У групі порівняння проведене лікування призвело до «незначного поліпшення» більше, ніж у половини працівників, у поодиноких випадках сталось «помірне поліпшення», у 1/3 хворих цієї групи змін рівня зусилля не відбулося, а у 7,0% сталось «незначне погіршення».

Таблиця 2.

Ефективність лікування пневмококіозу, поєданого з ХОЗЛ у працівників гірничорудної промисловості за показниками транзиторного індексу задишки (у %).

Показник	Основна група (n=25)	Група порівняння (n=29)
1	2	3
Зміни у функціональному порушенні		
Значне погіршення	0,0	0,0
Помірне погіршення	0,0	0,0
Незначне погіршення	0,0	10,0
Без змін	4,0	51,7
Незначне поліпшення	24,0	34,5
Помірне поліпшення	60,0	3,5
Значне поліпшення	12,0	0,0
Зміна рівня виконуваної роботи		
Значне погіршення	0,0	0,0
Помірне погіршення	0,0	0,0
Незначне погіршення	0,0	10,3
Без змін	0,0	41,4
Незначне поліпшення	20,0	41,4
Помірне поліпшення	68,0	6,9
Значне поліпшення	20,0	0,0
Зміна рівня зусилля		
Значне погіршення	0,0	0,0
Помірне погіршення	0,0	0,0
Незначне погіршення	0,0	6,9
Без змін	0,0	31,0
Незначне поліпшення	20,0	55,2
Помірне поліпшення	60,0	6,9
Значне поліпшення	20,0	0,0

Співставлення «перехідних показників задишки» у працівників основної групи та групи порівняння, дозволило визначити, що найбільш вагомими були такі

відмінності: була більшою поширеність «помірного поліпшення» змін у функціональному порушенні (у 17,1 рази, $p < 0,001$), «помірного поліпшення» рівня зусиль (у 8,7 рази, $p < 0,001$), така ж характеристика стосувалась рівня виконуваної роботи (у 8,7 рази, $p < 0,001$). У працівників групи порівняння показник «незначного поліпшення» змін рівня зусилля був більший, ніж у основній групі після проведеного лікування (у 2.6 рази, $p < 0,05$).

Таким чином, отримані внаслідок проведених досліджень результати вказують, що у працівників гірничорудної та металургійної промисловості, хворих на ПК у поєднанні з ХОЗЛ, проведене комплексне лікування із застосуванням бронхолітика, мукорегулятора, протизапального засобу за допомогою небулайзерного двоставочного пристрою, комплексного вітамінного препарату групи В внутрішньом'язево та сеансів гіпербаричної оксигенації дозволило досягти значного позитивного ефекту за всіма показниками «транзиторного індексу задишки», що є свідченням суттєвого покращення показників його клінічного статусу. Підтвердженням достовірності отриманих результатів є порівняння отриманих даних щодо лікування основної групи хворих працівників із групою порівняння, яким було застосовано традиційне лікування. Встановлено, що застосоване комплексне лікування призвело до достовірно більш значущої позитивної динаміки за всіма перехідними показниками задишки у працівників основної групи, перш за все стосовно «помірного поліпшення» змін у функціональному порушенні, «помірне поліпшення» рівня зусиль, а також рівня виконуваної роботи, тобто зменшення вираженості найбільш вагомої клінічної симптоматики у цієї категорії хворих працівників.

Висновки.

1. У працівників гірничорудної та металургійної промисловості, хворих на ПК у поєднанні з ХОЗЛ, комплексне лікування із застосуванням бронходилататора, протизапального засобу, мукорегулятору за допомогою небулайзера, комплексного вітамінного препарату групи В внутрішньом'язево та гіпербаричної оксигенації призвело до значного покращення більшості

показників клінічної симптоматики за оцінкою «Транзиторного Індексу Задишки», що дозволяє досягти позитивного перебігу захворювання.

2. Проведене комплексне лікування працівників, хворих на ПК у поєднанні з ХОЗЛ, у порівнянні з традиційним лікуванням, призвело до більш значущих позитивних змін клінічного статусу: «помірного поліпшення» змін у функціональному порушенні, «помірне поліпшення» рівня зусиль, а також рівня виконуваної роботи, що підтверджує його високу ефективність.

3. Оцінка результатів проведеного комплексного лікування працівників гірничорудної та металургійної промисловості, хворих на ПК у поєднанні з ХОЗЛ, свідчить про значну позитивну динаміку основної клінічної ознаки захворювання – задишки, дозволяє розглядаючи його як вагому ланку у системі комплексних заходів, спрямованих на лікування та профілактику цього професійного захворювання легень.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРА

1. Шпагина Л.А., Потеряева Е.Л., Котова О.С., Шпагин И.С., Смирнова Е.Л. Актуальные проблемы пульмонологии в современной профпатологической практике // Медицина труда и промышленная экология. – 2015. – №9. – С.11-14.
2. Елесевиц С.А., Разумов В.В. О патогенетическом единстве пневмокониозов и пылевого бронхита // Медицина труда и промышленная экология. – 2007. – №7. – С.28 -33.
3. Малашенко А.В. Пылевой бронхит как одна из форм пневмокониоза // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2008. – Серия 11. Приложение. к вып.1. – С.36 - 40.
4. Calverley P., Viles B. New Pharmacotherapeutic Approaches for Chronic Obstructive Pulmonary Disease // Sermin. Respir. Crit. Care. Med. – 2015. – № 36 (4). – P. 523 -542.
5. Fujimoto K. Up-to-date COPD treatment // Rinsho Byori. – 2014. – № 62(5). – P. 471-477.

6. Wielders P.L., Ludvig-Sengpe A., Locantore N. et al. A new close of bronchodilator improves lung function in COPD: a trial with GSK 961081 // *Eur. Respir. J.* – 2013. – №42(4). – P. 972-981.
7. Краснюк О.П., Ткач С.І., Прилипська Н.І., Шкондін А.М., Ковальчук Т.А., Валуцина Н.І. Застосування класифікації пневмоконіозів в Україні: метод. рекомендації. – Київ. – 2002. – 15с.
8. Наказ МОЗ України від 27 червня 2013 року № 555 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при хронічному обструктивному захворюванні легень». – Київ. – 2013. – 146 с.
9. Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease (GOLD). Pocket guide to COPD diagnosis, management and prevention 2019. Available from: <https://goldcopd.org>. (Last accessed 02.03. 2019).

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ЛІРО-
ЕПІЧНОМУ ТЕКСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО**

Рудь Ольга Миколаївна

кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри української мови і літератури
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

Анотація: У статті розглянуто трансформацію як трансформацію як закономірне перетворення однієї фразеологічної одиниці в іншу із збереженням загального змісту. Виявлено авторські трансформації фразеологізмів у ліро-епічних текстах Ліни Костенко, проаналізовано види трансформаційних фразеологічних одиниць, з'ясовано їх вплив на реалізацію змісту.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, трансформація, варіація, лексична заміна компонентів фразеологізмів, поширення фразеологізму, фразеологічний натяк.

У сучасній вітчизняній лінгвістиці помітне місце займають наукові праці, присвячені дослідженню мови поетичних творів талановитої української письменниці, тонкого знавця українського слова, майстра словесних інтерпретацій Ліни Костенко. Її мовотворчість характеризується емоційною виразністю, глибокою психологічною напруженістю, твори поетеси насичені експресивними словами, широким уживанням різноманітних засобів образності, зокрема фразеологічних одиниць. Стійкі словосполучення певною мірою відображають світогляд народу, суспільний лад, ідеологію своєї епохи, а також активізують мислення людини.

Мовотворча практика Ліни Костенко є потужним джерелом збагачення національної фразеології. Однією з особливостей фразеологічних одиниць, що

функціонують у поетичних текстах, є їх образність, яку науковці пов'язують із трансформацією вихідних стійких словосполучень, що призводить до утворення структурно нових фразеологічних висловів, до виникнення різноманітних конотативних відтінків або додаткових чи зовсім нових значень фразеологічних одиниць [1, с.114]. Трансформовані фразеологізми вносять до поетичного тексту широку палітру смислів, певну експресію, збагачують та увиразнюють мову автора, посилюють емоційно-експресивний вплив на читача. Різні аспекти трансформації фразеологічних одиниць є об'єктом наукових досліджень таких учених, як: Л. Авксентьев, Г. Артеменко, В. Бойко, О. Важеніна, І. Глуховцева, І. Гнатюк, Л. Давиденко, Т. Євтушина, Т. Здіховська, О. Ільченко, О. Калякіна, Ж. Колоїз, Н. Кочукова, Т. Кучеренко, Л. Пац, Л. Пашинська, Т. Свердан, Л. Скрипник, А. Смерчко, В. Ужченко, Д. Ужченко, Н. Хороз, Н. Щербань та ін.

Мовотворчість Ліни Костенко перебуває в полі наукових розвідок відомих лінгвістів: особливості використання метафор у текстах поетеси розглядають О. Акастьолова, О. Козлова, М. Соснова; пароніми як стилістичний засіб аналізує І. Турська; способи використання синонімів є предметом дослідження В. Щербатюк; семантику, символіку та стилістичні функції кольоративів аналізують Г. Губарева, Т. Іванова; функційно-стилістичні особливості фразеологічних синонімів досліджує В. Олексенко; естетика поетичного слова Ліни Костенко, лінгвокультурна парадигма її творчості – в об'єктиві наукових розвідок С. Єрмоленко, І. Заремської.

Оригінальність авторської стилістики Ліни Костенко полягає насамперед у використанні великого різноманіття оказіональних трансформацій загальнонародних фразеологічних одиниць. Трансформаційний потенціал стійких словосполучень поетеса використовує для розширення значення традиційних фразеологізмів, підсилення їх експресії та образності.

Мета статті – аналіз авторських трансформацій фразеологічних одиниць у ліро-епічному тексті Ліни Костенко.

Матеріалом дослідження послужили фразеологічні одиниці, одержані шляхом суцільної вибірки з текстів історичних романів у віршах «Берестечко», «Маруся Чурай», драматичної поеми «Дума про братів неазовських» Ліни Костенко. Для встановлення нормативної форми і змісту фразеологізмів за основу взято «Фразеологічний словник української мови. Книга 1–2» (уклад. В. М. Білоноженко, В. О. Винник та ін.) та «Словник фразеологічних синонімів» (М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський).

Методи і прийоми дослідження. За основу взято метод герменевтичного аналізу, який дав змогу розтлумачити фразеологічні одиниці та подати їх якісну оцінку; зіставний метод використано для порівняння узуальних та індивідуально-авторських фразеологічних одиниць; метод фразеологічної ідентифікації – для коректної інтерпретації фразеологічного значення.

У межах фразеологічного складу мови простежуються два процеси, які між собою урівноважуються. Це, з одного боку, відносна усталеність складових фразеологізмів, що не допускає довільної заміни компонентів. З іншого боку – трансформації й варіювання, що зумовлюють структурно-семантичні видозміни фразеологічних одиниць [2, с. 175]. Оскільки питання трансформації фразеологічних одиниць є досить складним і дискусійним у сучасному мовознавстві, про що свідчать наукові дослідження О. Бабкіна, Г. Біловус, Н. Голубевої, Л. Давиденко, В. Мокієнка, Л. Скрипник, О. Скиби, Д. Ужченка, Т. Шевченко та інших, розглянемо потрактування поняття «трансформація» у довідковій та науковій літературі.

Автори Словника іншомовних слів подають декілька визначень цього поняття: «Трансформація (лат. *transformatio*) – 1) зміна, перетворення; 2) мовозн. закономірна зміна основної мовної моделі (ядерної структури), що приводить до створення вторинної мовної структури; 3) перенесення спадкової інформації від клітини одного генотипу в клітину іншого; 4) сценічний прийом, який полягає у швидкій зміні актором своєї зовнішності» [3, с. 903]. С. Єрмоленко та інші укладачі Короткого тлумачного словника лінгвістичних термінів

розглядають трансформацію як «закономірне перетворення однієї мовної структури в іншу із збереженням загального змісту» [4, с. 185].

Аналізуючи оказіональні трансформації фразеологізмів у прозі Михайла Стельмаха, Т. Ткаченко тлумачить трансформацію як будь-яку видозміну фразеологічних одиниць із певною стилістичною настановою. При цьому зазначає, що можливість перетворень фразеологізмів ґрунтується на збереженні їх внутрішньої форми, нарізнооформленості та на відносній стійкості [5, с. 112]. У дисертаційній роботі О. Важеніна пропонує розмежовувати фразеологічну трансформацію, фразеологічну модифікацію і фразеологічну варіацію як окремі способи авторської видозміни фразеологічних одиниць, що мають власні системи прийомів. Науковець наголошує, що трансформація у широкому розумінні – це оновлення закладеного у фразеологічній одиниці образу, його розвиток та збагачення. Трансформація, на думку дослідника, пов'язана з авторськими інтенціями розширення рамок значення фразеологізмів, їх експресивно-стилістичного звучання, з виникненням нових дистрибутивних зв'язків [6, с. 51].

Традиційно трансформації фразеологічних одиниць поділяють на дві основні групи: структурно-семантичну й семантичну (М. Бакіна, В. Білоноженко, С. Ганжа, І. Гнатюк, Н. Сінкевич, Т. Цимбалюк).

Структурно-семантичні трансформації В. Білоноженко і І. Гнатюк тлумачать як різновид індивідуально-авторських перетворень фразеологізмів, що обмежені якісними й кількісними змінами їхньої структури, що, у свою чергу, позначається й на семантиці фразеологічних зворотів [7, с. 83]. До структурно-семантичних трансформацій належать: лексична заміна компонентів фразеологізмів словами вільного вжитку; поширення фразеологізму; фразеологічний натяк; контамінація фразеологічних одиниць; еліпсис фразеологізму.

Семантичні трансформації розглядаються як «зміни традиційної семантики фразеологізму, спричинені його актуалізацією в особливих контекстуальних умовах, внаслідок чого узуальне фразеологічне значення набуває додаткових

відтінків або ж реалізується семантична двоплановість чи то окремих компонентів фразеологічної одиниці, чи словосполучення в цілому» [7, с. 84].

Серед семантичних перетворень розрізняють власне семантичну трансформацію й подвійну актуалізацію, яка вказує на паралельне сприйняття значення фразеологізму та окремого співзвучного словосполучення. Подвійна актуалізація, на думку Л. Станіславової, – це стилістичний прийом, що полягає у навмисному створенні контекстуальних умов, за яких певне словосполучення сприймається і як фразеологізм із фразеологічним значенням, і як вільне сполучення слів, що реалізують вільні лексичні значення [8, с. 166]. Саме контекстуальне оточення сприяє відновленню фразеологічного образу, метафоричності, емоційності та експресивності сталих фразеологічних одиниць.

У ліро-епічному тексті Ліна Костенко найчастіше вдається до лексичної заміни компонентів фразеологізмів словами вільного вжитку. Наприклад: *по всі тополі* [9, с. 32] – *по самі вінця* [11, кн. 1, с. 130]; *допився до зеленого коня* [9, с. 78], *допився до зеленого змія* [9, с. 63] – *допився до чортиків* [11, кн. 2, с. 956] тощо. Замінниками значення фразеологічної одиниці найчастіше виступають іменники (*варфоломійське побоїще* [9, с. 145] – *варфоломійська ніч* [11, кн. 2, с. 552]; *якась у мене в голові веремія* [9, с. 52] – *туман у голові* [11, кн. 2, с. 903]; *не я на ці наради ману таку наслав* [9, 76] – *наводити (насилати) туман* [11, кн. 1, с. 520]; *на своє копито переробити душу* [9, с. 179] – *на свій лад* [11, кн. 1, с. 409]; *я мусив гнуть коліно* [9, с. 78] – *гнути спину* [11, кн. 1, с. 175] і под.) та дієслова (*ні, не був я в кайданах, мені тільки надборкали крила* [9, с. 24] – *обламати (підрізати) крила* [11, кн. 1, с. 397]; *я мушу їм чубрикатися в ноги* [9, с. 47] – *впасти в ноги* [11, кн. 2, с. 914–915]; *зостався в дурнях* [9, с. 51] – *пошитися в дурні* [11, кн. 2, с. 685]; *король, той має жінку, що в гречку не полізе* [9, с. 88] – *скакати в гречку* [11, кн. 2, с. 813]; *пики корчить* [9, с. 53] – *вернути пику* [11, кн. 1, с. 73]; *ще більше їй розвередити душу* [10, с. 12] – *проймати душу* [11, кн. 2, с. 706]; *а я ж туди і ніг не дотереблю* [10, с. 11] – *ледве ноги нести (переставляти, тягти)* [11, кн. 2, с. 555]; *це ж можна тут*

рішитися ума [10, с. 26] – втратити розум (ум, голову) [11, кн. 1, с. 159] і под.). Значно рідше заміниками виступають прикметники *немає вже медової землі* [9, с. 126] – земля обітована [11, кн. 1, с. 333].

Лексична заміна зумовлена структурними особливостями фразеологічної одиниці, її нарізно оформленістю та цілісністю змісту, викликана ліро-епічним контекстом та авторським задумом і відбувається на основі семантичної близькості компонентів узуальних та трансформованих фразеологічних одиниць. Трансформована фразеологічна одиниця зберігає значення узуального фразеологізму, надає художньому образу більшої експресії, виразності.

Повна заміна компонентів фразеологічної одиниці в ліро-епічних текстах Ліни Костенко зустрічається досить рідко: *не з того заліза мене лито* [9, с. 179] – не з такого тіста [11, кн. 2, с. 886]. Повна заміна компонентів фразеологізму спричинена системою художньо-виражальних засобів і «диктується як мовними, так і екстралінгвістичними факторами, сюжетом, ситуацією, особливостями індивідуального стилю» [6, с. 93].

Ліна Костенко в ліро-епічних текстах активно послуговується прийомом поширення фразеологічних одиниць. Поширення – це «прийом структурно-семантичної трансформації фразеологічної одиниці, при якому розширюється компонентний склад базового фразеологізму шляхом інтегрування лексичної одиниці (лексичних одиниць) у його структуру» [6, с. 123].

Як свідчить зібраний фразеологічний матеріал, в аналізованих творах переважає інтерпозиційне поширення. Словами-поширювачами є різні частини мови, переважно іменники з прийменниками, прислівники, займенники: *спалив до щирості мости* [9, с. 51] – спалити мости [11, кн. 2, с. 846]; *так наче йому розум хтось білими нитками рідесенько і швидко пришив до голови* [9, с. 88] – білими нитками шитий [11, кн. 2, с. 963]; *побійся Бога чи Аллаха* [9, с. 25] – побійся Бога [11, кн. 1, с. 29]; *в жилах твоїх, сину, кров моя кипить* [9, с. 61] – кров кипить [11, кн. 1, с. 399]; *в казну по лікоть руку запускав* [9, с. 59] – запускати руку [11, кн. 1, с. 316]; *в лиху свою годину* [9, с. 156] – лиха година [11, кн. 1, с. 177]. За структурою поширювачами авторських фразеологізмів

Ліни Костенко є переважно окремі лексеми. Додавання уточнювальних чи пояснювальних слів чи словосполучень у структуру фразеологізму конкретизує лексичне значення компонентів фразеологічної одиниці.

Фразеологічний натяк як прийом структурно-семантичної трансформації полягає в авторському використанні семантично збагачених фразеологічним значенням слів або сюжетного образу фразеологічної одиниці як згадки про загальновідомий фразеологізм [6, с. 150]. Одним із найбільш поширених різновидів фразеологічного натяку в текстах Ліни Костенко є використання стрижневого компонента фразеологічної одиниці, що асоціюється з базовим фразеологізмом. Такі компоненти є носіями особливого значення, що виникло в результаті тривалого вживання цієї лексеми у складі стійкого сполучення: *він за два дні міняє три личини, та ще й четверту має про запас* [9, с. 22] – дволикий Янус; *Такі вже не шукають манівців. Пройшли крізь пекло, то дорогу знають* [9, с. 150] – пройти вогонь, воду і мідні труби; пройти Крим і Рим; *О, той не стане політикувати І під мечем не всидить, як Дамокл* [9, с. 55] – дамоклів меч; *Воно запахне і совість за манжет* [9, с. 59] – совість втратити; *вже смерть поклала руку на плече* [9, с. 159] – смерть стоїть за плечима; *чи, може, це в тобі той вавилонський блуд, що ти їх всіх підпалюєш очима, як хтива іскра, кинута на трут!* [9, с. 57] – пускати бісики; *чогось так біля серця заварило* [10, с. 20] – запекло біля серця; *пора кебету мати на плечах* [10, с. 15] – голова на плечах; *Орихно, трясця мене держить!* [10, с. 16] – трясця трусить; *побий трясця; Яка мене облутала мана?* [10, с. 52] – напускати ману; *Хоч нині й скрутно на харчі й одежу, – вороже військо ласе до добра* [10, с. 153] – ласий на чужі ковбаси; *в очах пливають якісь павині очка* [9, с. 65] – круги літають (ідуть) перед очима. Семантично опорні компоненти фразеологічних одиниць Ліни Костенко виражаються найчастіше іменниками, зрідка – прикметниками і дієсловами. Поетеса використовує фразеологічний натяк для досягнення мовної економії та лаконізму, посилення виразності вираження думки.

Отже, у ліро-епічних текстах Ліна Костенко використовує як узуальні, так і авторські трансформовані фразеологізми. Серед прийомів трансформації

фразеологічних одиниць широко вживані лексична заміна компонентів фразеологізмів, поширення фразеологізму, фразеологічний натяк. Майстерне використання трансформованих фразеологізмів допомагає автору в розкритті ідейного змісту твору, відбиває особисте бачення, усвідомлення митця.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Романюк Н. В. Функціонування фразеологічних одиниць в авторських художніх текстах (на матеріалі прозових творів І. Франка, В. Стефаника, Р. Федоріва, Р. Горака) // Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки. – №4. – Запоріжжя, 2001. – С. 111–114.
2. Пац Л. Трансформація фразеологічних одиниць як засіб підвищення інформативності та образності художнього тексту // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – Вип. 20. – Донецьк, 2010. – С. 175–178.
3. Словник іншомовних слів / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – Київ, 2000. – 1018 с.
4. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. – Київ, 2001. – 222 с.
5. Ткаченко Т.В. (2014). Оказіональні трансформації фразеологізмів у прозі Михайла Стельмаха // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). Вип. 5 : зб. наукових праць. – Київ, 2014. – С. 111–116.
6. Важеніна О. Г. Авторська трансформація загальнонародних фразеологізмів у химерній прозі Євгена Гуцала : дис. к. філол. н. – Вінниця, 2018. – 309 с.
7. Білоноженко В. М. і Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів; відп. ред. Л. С. Паламарчук. – Київ, 1989. – 156 с.
8. Станіславова Л. Л. (2012). Подвійна актуалізація фразеологізмів: форми реалізації // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. Вип. 5. – Хмельницький, 2012. – С. 164–174 .

9. Костенко Л. В. Берестечко : Історичний роман. – Київ, 1999. –157 с.
10. Поезія : Ліна Костенко. Олександр Олесь. Василь Симоненко. Василь Стус. – 2-ге вид., доп. – Київ, 1999. – 272 с.
11. Фразеологічний словник української мови: У 2-ох книгах / Уклад. : В. М. Білоноженко та ін. – 2-ге видання. – Київ, 1999. – 984 с.

УДК 616-091.8

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ ПАТОМОРФОЛОГІЧНО-ТЕЗИГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ
ТКАНИН ПЛАЦЕНТ ЖИВОГО ПЛОДА ТА ПЛОДА, ПІДДАНОГО
СЕЛЕКТИВНОМУ ФЕТОЦИДУ
(РОЗБІР КЛІНІЧНОГО ВИПАДКУ)**

Савчук Тетяна Василівна

к.м.н., доцент

Федорова Олена Анатоліївна

к.м.н., асистент

Національний медичний університет

імені О.О. Богомольця

м. Київ, Україна

Анотація. Вперше проведено порівняльний патоморфологічно-тезиграфічний аналіз тканин плацент живого плода та плода, підданого селективному фетоциду. Виявлені суттєві патогістологічні та тезиграфічні відмінності у досліджуваних плацентах свідчать про можливість використання тезиграфічного методу, як діагностичного, при вирішенні питань про живо- та мертвонародженість.

Ключові слова: патогістологічне дослідження плаценти, тезиграфічне дослідження плаценти, плід після селективного фетоциду.

Актуальність та новизна. В практиці лікарів-морфологів (патологоанатомів, судово-медичних експертів) зустрічаються випадки, коли дослідження плаценти може стати визначальним для постановки правильного діагнозу. Лікарям-патологоанатомам після кожних пологів, які відбулись в лікарняному закладі, завжди направляють плаценти для патологоанатомічного дослідження. Особливо це стосується випадків, коли в інтересах слідства необхідно визначити, чи це була плацента живої дитини, чи мертвонародженої. В судово-

медичній практиці дослідження плаценти обмежується вимірюванням, зважуванням та перевіркою цілості її часток.

Основним в таких визначеннях є процедура судово-медичної експертизи або патологоанатомічного дослідження, під час яких призначають і гістологічний метод дослідження. Однак, для його проведення необхідний значний термін його проведення, що є суттєвим недоліком при проведенні термінових слідчих дій стосовно припустимої матері-дітовбивці.

В деяких країнах фундаментальне дослідження плацент є обов'язковими в практиці судово-медичних експертів. В США, навіть, існує «Практичний посібник з плацентарної експертизи для судових патологів» [1]. У вітчизняній судово-медичній бібліографії, на жаль, відсутні сучасні систематизовані публікації з даної тематики, а переважна кількість публікацій з досліджень плаценти зустрічається серед наукових робіт акушер-гінекологів. Через це, тема дослідження є актуальною.

Зрозуміло, що плаценти живого плода та мертвонародженого мають відрізнятись між собою за загальним виглядом та структурою, оскільки їх фізико-хімічний склад різний. А таким методом дослідження, який реагує на щонайменші фізико-хімічні зміни в організмі та візуалізує їх в об'єктивні характеристики, є тезиграфічний метод. Він зарекомендував себе, як ефективний в багатьох галузях медицини та в лабораторній діагностиці. Однак, він поки що не зазнав належного застосування в практиці лікарів-морфологів, через це він є новим в патоморфологічному дослідженні плаценти.

Мета дослідження. Встановити ефективність та доцільність проведення тезиграфії екстракту плаценти для потреб патоморфологічного та судово-медичного досліджень.

Матеріали та методи. Досліджувався секційний біоматеріал: тканини плацент живого та мацерованого плода, підданого селективному фетоциду. Застосовувалися макроскопічні, гістологічні, тезиграфічні, описові та порівняльно-аналітичні методи дослідження.

Результати дослідження та обговорення. Робота проводилась паралельно на кафедрах патологічної анатомії №2 й судової медицини та медичного права НМУ імені О.О. Богомольця.

Для порівняльного аналізу було обране дослідження біхоріальної біамніотичної плаценти гр-ки В., 29 років, в якій спостерігався випадок народження доношеного живого та мацерованого (після селективного фетоциду) плодів. З анамнезу відомо, що дана вагітність III (I вагітність – фізіологічні пологи, II вагітність завмерла на 7-8 тижні), екстракорпоральне запліднення (ЕКЗ) у зв'язку з вторинним непліддям. На 19 тижні вагітності під час планового ультразвукового дослідження (УЗД) у одного з двійнят було виявлено вроджену ваду розвитку: синдром лівобічної гілоплазії серця (СЛГС), циліндричний тип будови гілоплазованого лівого шлуночка (ЛШ), [2, с.56; 3, с.32], атрезію клапана аорти з гілоплазією висхідної частини та дуги аорти, недостатність та дисплазію мітрального клапана. Циліндричний тип будови ЛШ при СЛГС вважається несприятливим для будь-якого виду хірургічного лікування [4, с.13-14], через це, зі згоди жінки на 20 тижні вагітності було зроблено селективний фетоцид плода з вродженими вадами розвитку, шляхом введення хлориду калію у порожнину серця. На 40 тижні вагітності, природним шляхом народилася жива дитина з цієї двійні масою 3200, яка мала 9 балів за шкалою APGAR та мертвий мацерований плід після фетоциду (рис.1).

На 1 етапі, при органометричному дослідженні плаценти В. було вилучено матеріал для мікроскопічного дослідження та по 2 г матеріалу з плаценти живого плода та плода, підданого селективному фетоциду, для тезиграфічного дослідження.

На 2 етапі відбувалось паралельне патоморфологічне та тезиграфічне дослідження вилученого біоматеріалу.

Рис.1. Макрофото. Мацерований плід з вадами розвитку

I. Макроскопічне дослідження. Плацента біхоріальна біамніотична, загальна маса 450 г, маса плаценти живого плода 330 г; розмір: 12x11x1,5см, на розрізі губчаста, на материнській поверхні згортки крові; маса плаценти плода після селективного фетоциду – 120 г, розмір: 8x7x1см, жовтуватого кольору, щільної консистенції (рис.2). Амніотичні оболонки сіруваті тьмяні.

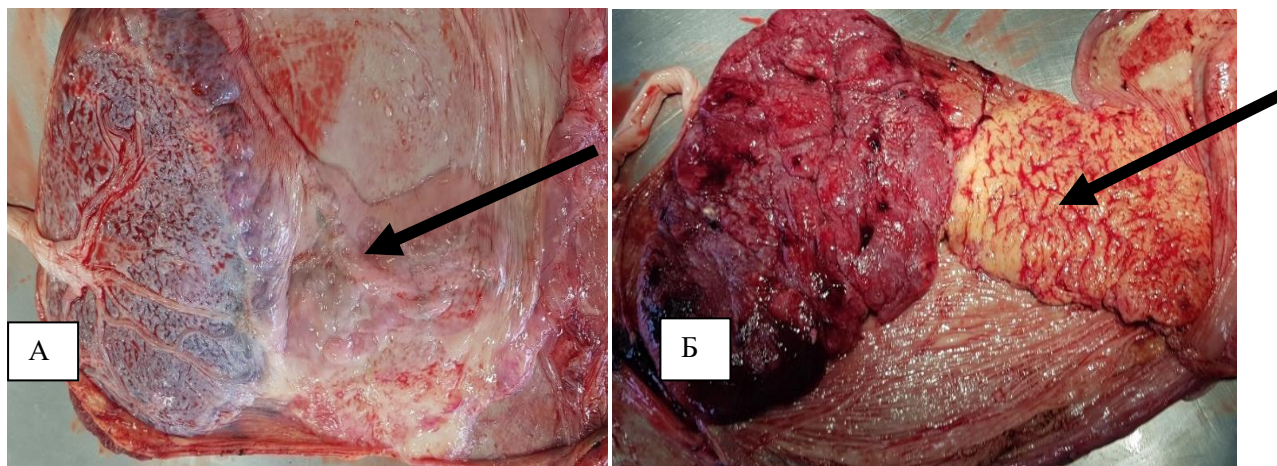

Рис.2. Макропрепарати. Плацента біхоріальна біамніотична

А – плодова поверхня; Б – материнська поверхня. Плацента плода після фетоциду (стрілка)

Пуповина живого плода була прикріплена ексцентрично, довжина 22 см, мала три судини, слизова сполучна тканина пуповини (вартонові драглі) виглядали пружними, блискучими, білуватого кольору; пуповина плода після фетоциду

мала довжину 19 см, вартонові драгли в'ялі, сірувато-жовтуватого кольору, тьмяні, з трьома судинами (рис.3).

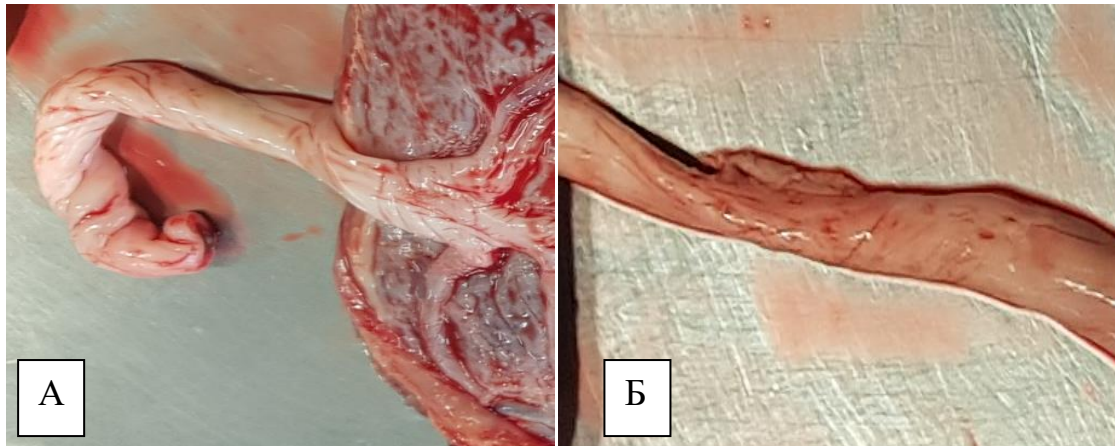

Рис.3. Макрофото пуповин: А – живого плода, Б – мертвонародженого

Мікроскопічне дослідження плаценти. Плацента живого плода (рис.4). Амніотичні оболонки з явищами вогнищевої лімфоцитарної інфільтрації. Переважали стовбурові ворсини з фіброзованою строюю та розширеними малочисленими судинами, розташованими переважно у центрі ворсин. При невеликій кількості термінальних ворсин, кожна з яких мала по 3-4 капіляри, спостерігалось розширення міжворсинчастого простору. Кількість синцитіальних бруньок збільшена. Базальна пластинка містить фібриноід, еритроцити, лимфоцити. Патоморфологічний діагноз: гіпоплазія термінальних ворсин[5, с. 606].

При мікроскопічному дослідженні плаценти плода після селективного фетоциду виявлені переважно стовбурові та проміжні ворсини – тіні, безсудинні, з фібриноїдною дезорганізацією строми, у міжворсинчастому просторі велика кількість фібрину та вогнищеве відкладення кальцію, з боку базальної пластинки серед великої кількості фібриноїду дистрофічно змінені децидуальні клітини та помірна лімфоцитарна інфільтрація.

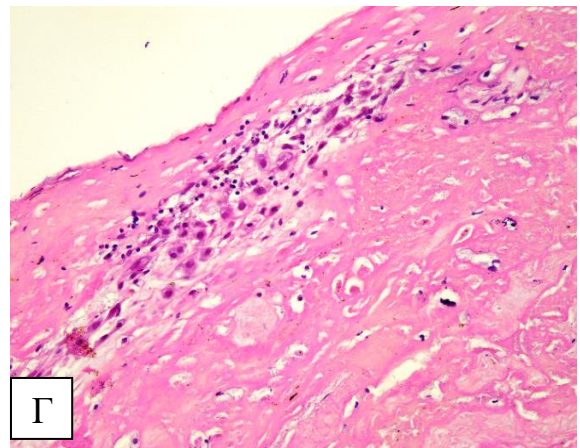
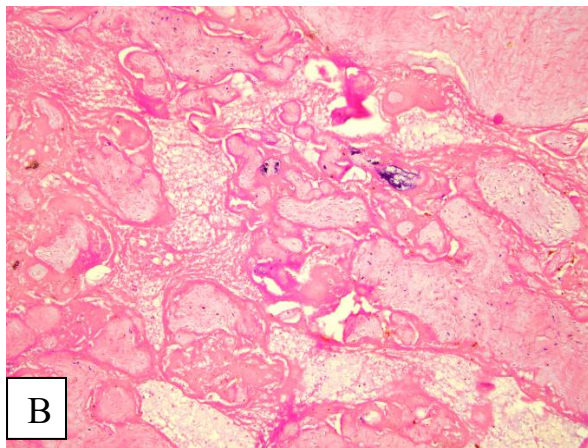
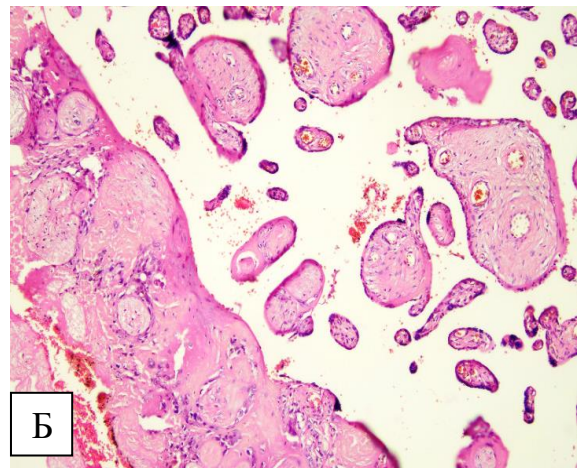
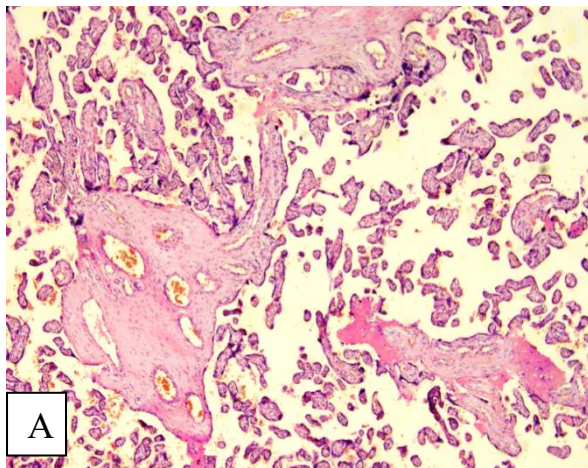

Рис.4. Мікропрепарат. Плацента живого плода:

А – загальний вигляд, переважають стовбурові ворсини, зб.х40; Б – базальна пластинка: збільшена кількість фібриноїду та еритроцити, збх100; плацента плода після фетоциду: В – загальний вигляд, ворсини-тіні, фібриноїд у міжворсинчастому просторі, відкладення кальцію, зб.х100; Г – базальна пластинка: лімфоцитарна інфільтрація, фібриноїд у великій кількості, збх200.

II. Тезиграфія проводилась за стандартною методикою[6, с.4,5]. Цінною перевагою даного методу досліджень над гістологічним, який вимагає терміну виконання в кілька діб, є його швидкість виконання, яка в середньому займає всього 1,5 години. При порівняльному кристаломорфологічному аналізі отриманих тезиграф кристалізацію тканинного екстракту плацент спочатку вивчали візуально, а потім – за допомогою мікроскопа Digital Microscope, Image size: 640x480.

Тезиграфічне дослідження екстрактів плаценти. В тезиграмі № 1 –

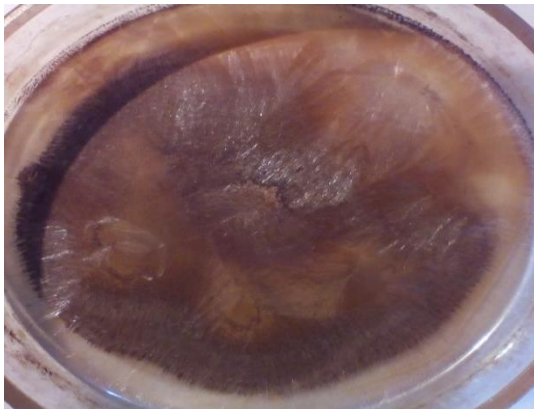
тканинного екстракту плаценти живого плода загальний вид кристалізації був утворений дифузним однорідним ростом кількох куцистих та дендритно-секторально-сніжинкових центрострімких фракталів, з формуванням по центру тезиграми шва симетрії (рис.5). При фрактальному аналізі виявилось, що дендритно-секторальні центри склались з багаточисленних первинних дендритів. «Сніжинковий» вигляд фракталам кристалізаційного малюнка надавало формування дендритів 2-го і 3-го порядків. Фрактали були практично однаковими за структурою та розмірами, що відповідає висновку про те, що «нормальні» біорідини організму в результаті кристалізації утворюють «правильний» кристалізаційний малюнок, який характеризується симетрією та подібністю фракталів [7, с. 151, 152].

В тезиграмі №2 – тканинного екстракту плаценти мацерованого плода, який було піддано селективному фетоциду, сформувалась фрагментарна зональна кристалізація з переважанням пухнастих дендритно-секторальних фракталів з «рифленим» ефектом різних розмірів. При візуальному вивченні загального виду кристалізації в отриманих тезиграмах стає наочною відмінність між препаратами (див. рис.5 - а, б).

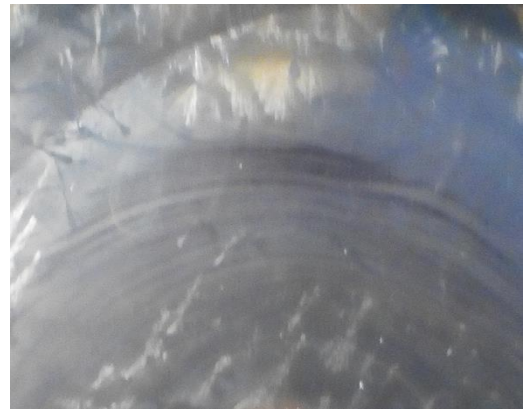
При вивченні конкретних тезиграфічних показників та фракталів тезиграм візуалізуються численні відмінності в них, такі, як: морфологічно неоднорідний рисунок кристалізації, переважно зональний характер розміщення малюнку, анізодендроз (різні розміри фракталів та кристалів), багатокутникова форма фракталів, відсутність або наявність ознак симетрії кристалізаційного росту, прозорістю та напівпрозорістю кристалів тощо (див. порівняльну табл.1).

Аналіз та узагальнення результатів

В результаті проведеного порівняльного патоморфологічно-тезиграфічного аналізу біхоріальної біамніотичної плаценти після ЕКЗ (живого доношеного плода та плода, підданого селективному фетоциду на 20 тижні вагітності у зв'язку з фатальною вадою розвитку: СЛГС з циліндричним типом будови ЛШ) виявилось наступне:

а – загальний вигляд кристалізації в тезиграмі плаценти живого плода

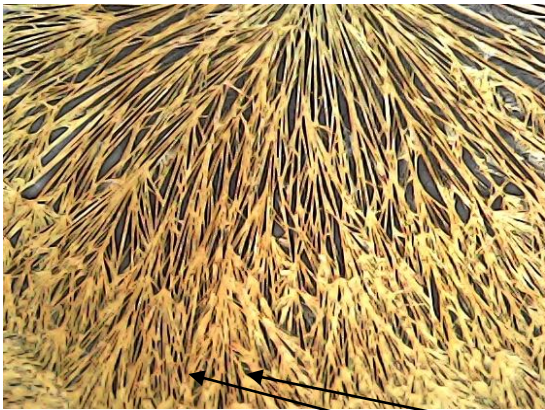
б - в тезиграмі плаценти плода, підданого вибіркового фетоциду

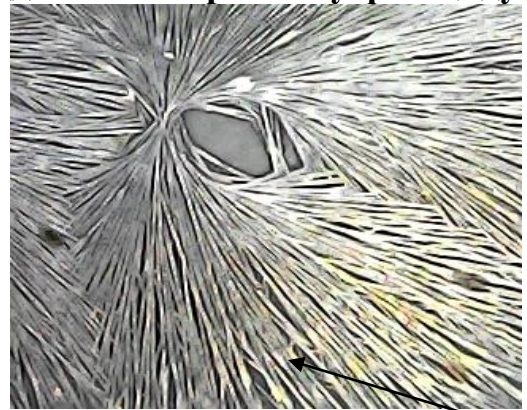
в – «пухнастість» центру кристалізації в тезиграмі плаценти живого плода

г - «пухнастість» центру в тезиграмі плаценти плода, підданого вибіркового фетоциду

д – формування дендритів 2-го та 3-го порядків в плаценті живого плода

е - формування дендритів 2-го порядку у тезиграмі плаценти плода, підданого вибіркового фетоциду

Рис.5. Відмінності тезиграфічних ознак утворених тезиграм плаценти живого плода та плода, підданого вибіркового фетоциду:

а, б – загальний вид кристалізації; в, г - відмінність «пухнастості» дендритно-секторальних центрів; д, е – відмінність в формуванні дендритів 2-го порядку

Таблиця 1

Відмінності кристаломорфологічних ознак тезиграм екстракту плаценти живого плода та плода, підданого вибірковому фетоциду

№ ознаки	Характеристика ознак	Характеристика різновидів	Тезиграма	
			№1	№2
I	Особливості морфоднорідності рисунку	морфологічна однорідність неоднорідність	v -	- v
II	Характер розміщення рисунку	дифузний проспективний зональний	v - -	- - v
III	Ознаки симетрії	наявність відсутність	v -	- v
IV	Кількість центрів	багато (60-100) середня кількість (30-60) мала (до 30)	- - v	- v -
V	Розміри	однакові анізодендроз	v -	- v
VI	Форма кристалів та фракталів	зірчаста сніжинкова багатокутникова дендритна кущова інша (секторальна) структури «уламки битого скла»	- v - v v v v	- - v v - v -
VII	Ріст кристалів	в горизонтальній площині в вертикальній	v -	v -
VIII	Прозорість кристалів	прозорий напівпрозорий тьмянний	- - v	v v -
IX	Дендрити	первинні 2-го порядку 3-го порядку	v v v	v v v
X	Повторна кристалізація	відсутня	v	v
XI	Наявність деформацій кристалів	в вертикальній під кутом до площин поломки кристалів	v - -	- - -
XII	Вільний простір	наявний	v	-
XIII	Пігмент	наявний	v	-

I. Обидві плаценти мали суттєві макроскопічні (більші розміри та маса 330г плаценти живого плода, що відповідала кількісним аналогічним показникам

при доношній вагітності, проти 120 г плаценти плода після фетоциду; губчаста структура тканини плаценти рожевого кольору живого плода проти щільної консистенції, жовтуватого кольору) та мікроскопічні відмінності (наявність судин у стромі ворсин, збільшена кількість синцитіальних бруньок та відносно вільний міжворсинчастий простір з невеликою кількістю еритроцитів – в плаценті живого плода, проти безсудинних ворсин-тіней з облітерованим фібрином міжворсинчастим простором у плаценті мертвонародженого. Зміни плаценти плода після селективного фетоциду відбулися вторинно, викликані штучно, після первинної загибелі плоду з СЛГС.

При проведенні порівняльного тезиграфічного аналізу тезиграфів тканинного екстракту плаценти живого плода та мацерованого плода, підданого селективному фетоциду, виявилось, що вони відрізнялись між собою за 10 основними тезиграфічними ознаками з 13 можливих, тобто відмінність складала 76,9 %, а це вже є підґрунтям для подальшого вивчення даної кристаломорфологічної тенденції.

Висновки

Таким чином, в результаті вперше проведеного в практиці патологоанатомів та судово-медичних експертів порівняльного патоморфологічного та тезиграфічного досліджень плаценти живого плода та мацерованого, підданого селективному фетоциду, було встановлено:

1. В результаті проведеного порівняльного патоморфологічного аналізу плацент живого та мацерованого (підданого селективному фетоциду) плодів, було встановлено, що тканини цих плацент очікувано мали суттєві макро- та мікроскопічні відмінності.
2. За результатами порівняльного тезиграфічного дослідження виявилось, що візуальні тезиграфічні показники отриманих тезиграфів відрізнялись між собою за 10 основними тезиграфічними ознаками з 13 можливих, що є підґрунтям для подальшого поглибленого вивчення. Отже, тезиграфія є ефективним та доречним методом дослідження, яке доповнює арсенал існуючих морфологічних досліджень.

3. З метою швидкої об'єктивізації морфологічних досліджень плацент, слід залучати й тезиграфічний метод, який довів свою ефективність в даному клінічному дослідженні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Mittal N¹, Byard RW^{2,3}, Dahlstrom JE^{4,5}. A practical guide to placental examination for forensic pathologists. [Електронний ресурс]: режим доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/31873913>
2. Savchuk T. Hypoplastic left heart syndrome: Morphogenesis of patomorphological types the left ventricle. Georgian Medical News. 2020; 2(229): 55-61.
3. Савчук Т.В, Азаров О.І, Жежера В.М. Синдром лівобічної гіпоплазії серця: залежність шлуночково-перегородкового кута від структури лівого шлуночка. Серце і судини. 2016;1:30-34.
4. Савчук Т.В. Патоморфологічні зміни лівого шлуночка при синдромі лівобічної гіпоплазії серця. Автореферат дис... канд. мед. наук, 2018.
5. Turowski G. Vogel M. Re-view and view on maturation disorders in the placenta. Special Issue: Placental Pathology. 2018;126/7: 602-612.
6. Федорова О.А. Судово-медичне визначення давності настання смерті за кристалографією тканин трупа під час його гнильної трансформації. Автореф. дис ... кан. мед. наук. НМАПО імені П.Л. Шупика. Київ, УкрДГРІ. 2016. 20 с.
7. Федорова О.А. *Значення фрактальності тезиграфічного малюнку екстрактів тканин та біорідин тіла людини для потреб судової медицини // Modern science: problems and innovations. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2020. Pp. 146-152 URL: <http://sci-conf.com.ua>.*

УДК 373.2.011.3-091

ПЕДАГОГІЧНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Самсонова Олена Олександрівна

к.п.н.

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти

Запорізький національний університет

Україна, м.Запоріжжя

Чорна Ганна Володимирівна

викладач кафедри дошкільної та початкової освіти

Запорізький національний університет

Україна, м.Запоріжжя

Анотація. У статті розкрито специфічні характеристики дітей дошкільного віку початку ХХІ століття, що зумовлюють конкретні вимоги до професіоналізму вихователя. Визначено основні напрями роботи вихователя з дітьми закладу дошкільної освіти. Розкрито педагогічно важливі якості вихователя закладу дошкільної освіти. З'ясовано, що вихователь – це особистість, яка опосередковує вплив суспільства на дитину, є тим буфером, або антистресором, що захищає дитину від небажаних впливів оточуючого.

Ключові слова: вихователь, діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, виховний процес, якості.

Зміцнення статусу дошкільного дитинства в Україні обумовлено сучасною міжнародною та державною політикою. Про це свідчать такі документи як “Конвенція ООН про права дитини”, Національна програма “Діти України”, закони України “Про дошкільну освіту”, “Про охорону дитинства” тощо. Науковці визначають дошкільний вік як базовий етап фізичного, психічного та

соціального становлення особистості, обґрунтовують його значущість у її подальшого розвитку [3].

Філософський аналіз тенденцій розвитку суспільства, здійснений В. Андрущенком, В. Кременем, С. Кримським, В. Лутаєм, засвідчує, що кардинальні зрушення на межі двох останніх тисячоліть характеризуються становленням високотехнологічного суспільства з притаманними йому екологічною, моральною, демографічною й антропологічною кризами. Вони не можуть не позначатися на дітях.

Погоджуючись з думкою А. Богуш, І. Печенко про те, що “сучасний стан дитинства є лише моментом і результатом тривалої історичної та культурної еволюції суспільного життя” [2, с. 29], розглянемо специфічні характеристики дітей дошкільного віку початку ХХІ століття, що зумовлюють конкретні вимоги до професіоналізму вихователя – особи, від якої значною мірою залежить спрямованість і успішність розвитку дитини в дошкільні роки.

Дошкільне дитинство суттєво відрізняється від усіх наступних періодів життя людини, не лише динамічністю розвитку та його значущим впливом на формування особистості, а й відносною свободою: діяльність, якою займається дитина, здебільшого обирається за її бажанням, вона емоційно насичена, дає простір для уяви і творчості. Останнім часом, із змінами у структурі сім'ї, середовищі буття дитини, а також збільшенням вимог початкової школи та батьків дітей дошкільного віку до якості підготовки дитини до школи, площина свободи діяльності дитини почала звужуватись. Обмеження свободи дошкільника зумовлене об'єктивними змінами в житті суспільства. Початок третього тисячоліття характеризується такими особливостями як: трансформація простору та умов життя людей, зміна світобачення, перегляд системи цінностей, прискорення ритму життя [3, с. 9], погіршення криміногенної ситуації, підміна безпосереднього спілкування дистанційним (телефон, інтернет) та віртуальним. Із зміною соціального простору дитинства, відповідно змінюються і самі діти. Для сучасних дітей дошкільного віку, за даними наукових досліджень (соціологічних, психологічних, педагогічних)

характерним є наступне: у сфері психо-фізичного розвитку – загальне ослаблення фізичних сил організму, гіподинамія, часті захворювання (О. Богініч, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, М. Курик, Л. Сварковська, Н. Семенова). Зазначимо, що показники захворюваності дітей є важливим критерієм інтегральної оцінки здоров'я населення країни. За даними Українського НДІ педіатрії, акушерства і гінекології та Українського НДІ соціальної гігієни й управління охороною здоров'я, кількісна та якісна оцінка здоров'я дітей свідчить про стійке погіршення їх фізичного розвитку. Негативний вплив на здоров'я дітей починається з їх народження. За останні десять років збільшилась кількість дітей з уродженими вадами розвитку, а також загальна захворюваність дітей у ранньому віці. За даними медичної статистики, в Україні близько 70% новонароджених з першого дня життя мають ті чи інші відхилення у стані здоров'я. Серед дітей, що відвідують дошкільні заклади, 75–80% також мають відхилення у стані здоров'я [4].

У Коментарі до Базового компоненту зазначено, що переважна більшість дошкільнят зазнає дефіциту руху, недостатньо загартована, характеризується низькою витривалістю. У надзвичайно відповідальний період для становлення організму, психіки, особистості життя дітей проходить в ускладнених умовах. Наприкінці дошкільного дитинства стійкі нервові розлади фіксуються приблизно у кожній п'ятій, а функціональні – у кожній третій дитини [3].

На передній план виходить і робота з батьками вихованців які, орієнтуючись на публікації у багаточисельних науково-популярних ЗМІ та спокушаючись неординарністю й швидкістю досягнень дітей за окремими авторськими методиками раннього розвитку, нерідко обирають неправильні стратегії виховання та навчання власних дітей. Сучасні вихователі мають вміти на доступному рівні пояснити батькам різницю між розвитком та навчанням дитини, зробивши це настільки тактовно і обґрунтовано, щоб батьки неупереджено сприйняли інформацію і зробили правильні кроки у встановленні взаємодії з дитиною та вихователями дошкільного навчального закладу і забезпечили розвиток дитини у відповідності до її потреб і можливостей [1,

с.68].

Інтелектуальна сфера сучасної дитини розвивається з випередженням, у порівнянні з іншими. Включення малюка з перших років життя у інформаційний простір суспільства спонукає до відповідних психо-емоційних реакцій. Необхідність, перед якою вже з раннього віку опиняється дитина: швидко орієнтуватися у постійно зростаючому та змінному обсязі інформації, висуває нові вимоги до керівництва з боку вихователя розумовим розвитком дітей дошкільного віку. На перший план виходить завдання формування здатності до активної розумової діяльності, а не засвоєння великих обсягів інформації. Один із провідних фахівців у галузі розумового виховання дітей дошкільного віку, М. Поддяков справедливо підкреслював, що на сучасному етапі треба давати дітям ключ до пізнання дійсності, а не прагнути до вичерпної суми знань, як це мало місце у традиційній системі розумового виховання. Цей підхід закладено в основу Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі”, згідно якої буття дитини має бути організоване “...в спосіб, що сприятиме розвитку пізнавального мислення” [3, с. 213]. Водночас вихователь має бути для дітей носієм енциклопедичних знань, доступних віку, розумінню, інтересам та потребам дитини.

Дітям дошкільного віку властиве активне дійове мислення. Їм легше що-небудь зробити, аніж розповісти про зроблене, оскільки в них ще не розвинуте словесне мислення, вони не вміють вирішувати уявні завдання. Звідси розходження між тим, що дитина робить, і тим, як вона пояснює свої дії. Розумовий розвиток дитини дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу здійснюється планомірно, з врахуванням індивідуальних особливостей, потреб, здібностей та інтересів дітей. Основні напрями роботи вихователя: сенсорний розвиток дитини, формування елементарної системи знань про оточуючий світ у продуктивних видах діяльності, початкових навичок у різних видах діяльності: ігровій, трудовій, навчальній, художній, розвиток мови і мовлення. Вимогу до сучасних вихователів дітей дошкільного віку можна сформулювати наступним чином: внаслідок широкої за обсягом

емпіричної поінформованості сучасних дошкільників в усіх сферах життя, вони мають виступати як носіями енциклопедичної інформації для дітей, так і партнерами з її обробки, трансформації та інтеріоризації дітьми, бути партнерами у спілкуванні і зразком поведінки.

Вихователі мають бути підготовлені до того, що основні соціальні потреби дитини дошкільного віку — любов, доброта, увага дорослих, ігри та спілкування з однолітками, яскраві переживання, засвоєння знань мають забезпечуватись у спільній з дорослим та однолітками діяльності – спілкуванні, грі, праці. А мультимедійні технології доцільно використовувати за потреби лише для навчання дітей, щоб не допустити відстороненості дитини від реального життя.

Всі діти нашого суспільства підпадають під певний виховний вплив. Адже виховний процес багатофакторний. Він відбувається у сім'ї, закладі дошкільної освіти, школі, позашкільних установах, при всіх формальних і неформальних контактах дитини з іншими людьми, її зверненні до літератури, мистецтва, сприйнятті засобів масової інформації. Успіх у вихованні кожної конкретної особистості залежить від впливу ряду факторів і умов. Однак це не применшує ролі професійного вихователя. Бо саме він виступає своєрідним координатором, коментатором, опонентом, фільтратором всіх виховних впливів на дитину. Вихователь – це особистість, яка опосередковує вплив суспільства на дитину і є тим буфером, або антистресором, що захищає дитину від небажаних впливів оточуючого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія / Г. В. Беленька. – К. : Університет, 2011. – 320 с.
2. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко ; [наук. ред. А. М. Богуш ; за заг. ред. Н. В. Гавриш]. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 368 с
3. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : [наук.-метод. посіб.] ; наук. ред. О. Л. Кононко. – К. : Ред. журн. “Дошкільне виховання”, 2003. – 243 с.
4. Організація Об'єднаних Націй в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.Kiev.ua/ua>. – Назва з екрану.

УДК 615.014.2:547.458.6:339.13

**АНАЛІЗ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ ПРЕПАРАТІВ, ЩО МІСТЯТЬ
ІНУЛІН**

Сахацька Інна Михайлівна

к.фарм.н.

старший викладач

Горошко Олександра Мар'янівна

к.фарм.н.

доцент

Захарчук Олександр Іванович

д.мед.н., професор

завідувач кафедри фармацевтичної ботаніки та фармакогнозії

Ежнед Марія Ахмедівна

асистент

Матушак Марта Романівна

асистент

Михайлюк Наталія Василівна

викладач

Костишин Лілія Володимирівна

асистент

Вищий державний навчальний заклад України

«Буковинський державний медичний університет»

м. Чернівці, Україна

Анотація: Проведено дослідження лікарських препаратів, що містять інулін та які зареєстровані на фармацевтичному ринку України. Наведено порівняльний аналіз препаратів за характеристиками: країна-виробник, лікарська форма, склад. Запропоновано проводити широку інформаційну роботу серед медичних і фармацевтичних фахівців щодо використання інуліновмісних фітозасобів.

Ключові слова: інулін, харчування, фармацевтичний ринок, лікарські засоби, біологічно активні добавки, лікарська форма.

Останнім часом спостерігається все більша зацікавленість до використання у харчуванні людини не тільки глюкозовмісної сировини, але й нетрадиційних рослин, що містять фруктозо-, манозо-, арабінозо- та ксилозовмісні полісахариди. Це пов'язано з тим, що одноплановий (глюкозний) підхід до вуглеводного харчування людини є згубним.

Так із результатів дослідження, яке було проведено у 195 країнах з 1990 по 2017 роки, доведено, що неповноцінне високовуглеводне харчування більше ніж куріння, високий тиск та будь-який інший фактор ризику спричиняє найбільшу кількість смертей у всьому світі. Кожна п'ята смерть у світі трапляється саме через те, що люди не їдять здорову їжу. Саме характер харчування людини повною мірою визначає функціонування всіх органів і систем, фізичну і психоемоційну активність. Окрім смертності неправильне харчування впливає на показник DALY (Disability-Adjusted Life Year). Це кількість років здорового життя, втрачених в результаті хвороби або смерті. Внаслідок поганого харчування втрачено 255 мільйонів років здорового життя – це становить 16% від DALY серед дорослих усього світу [1].

Більш ефективним є використання різноманітних комплексних полісахаридів у харчуванні, які не гідролізуються ферментами шлунково-кишкового тракту, а тільки мікроорганізмами товстого кишківника та мають низький глікемічний індекс. Введення у раціон людини комплексних полісахаридів має позитивний ефект у функціонуванні організму у цілому та останнім часом активно використовується для профілактичного харчування при багатьох захворюваннях. Саме комплексні полісахариди й визначають фізіологічну активність багатьох харчових добавок [2, с. 35].

Мета роботи – провести маркетинговий аналіз асортименту лікарських засобів, до складу яких входить інулін, які зареєстровані на фармацевтичному ринку України, та визначити перспективи їх подальшого використання у медицині.

Матеріали і методи. Об'єктами дослідження були зареєстровані на фармацевтичному ринку України препарати, що вміщують інулін. Дослідження проведено на базі мереж аптек м. Чернівці, а саме «Гармонія», «D.S», Люля Пілюля, «Бажаємо здоров'я», «Подорожник». Проаналізовано також онлайн-аптеки «Доброго дня», «аптека 911», електронні ресурси: tabletki.ua, [liki24](http://liki24.com), <https://zt-zelena-apteka.com.ua/>, <https://www.amrita.ua/>, <https://fitoapteka-ua.com/>, <https://vitamins.in.ua/>, <https://ua.iherb.com/> тощо та дані електронного довідника «Компендіум – лікарські препарати».

У дослідженні використовували методи маркетингового аналізу асортименту лікарських засобів і статистичної обробки отриманих даних.

Результати дослідження та їх обговорення.

Одним із полісахаридів і компонентів здорового харчування, який допомагає забезпечити повноцінну роботу нашого організму, поліпшити здоров'я шлунково-кишкового тракту та має низький глікемічний індекс є інулін. Вперше він був виявлений в 1804 р. у коренях оману *Inula helenium* L., звідки і отримав свою назву.

Інулін (від лат *inula* – оман) – поширений у природі резервний полісахарид, який зустрічається лише в рослинах деяких родин – Айстрових, Лілійних, Дзвоникових, Фіалкових та в деяких водоростях, бактеріях *Streptococcus mutans* та інших. Міститься він у клітинному соку рослин [3, с. 34]. Кількість його залежить від пори року й кліматичних умов. Максимальний вміст інуліну відмічено восени і взимку.

У великих кількостях міститься у підземних органах ряду рослин: лопух великий (45%), топінамбур (18%), кульбаба лікарська (40%), оман високий (44%), рослини роду цикорій (до 75%), волошка синя (40%), жоржина (19-22%), артишок (80%), скорцонера (19%), а також родин *Alliaceae* – часник (16%), *Amaryllidaceae* – нарцис, *Hyacinthaceae* – гіацинт, *Asparagaceae* – тубероза, голуба агава (18%), *Campanulaceae*, *Liliaceae*, *Lobeliaceae*. Для промислового виробництва інуліну в Україні та країнах СНД використовують здебільшого топінамбур та цикорій, у США – плоди агави [4, с. 122].

Інулін, який ще має назву «рослинний інсулін», легко засвоюється і використовується у лікувально-профілактичному харчуванні для нормалізації вуглеводного обміну та як ентеросорбент. Він є також вихідною сировиною для промислового одержання фруктози [5, с. 75]. При гідролізі інуліну утворюється фруктоза – вуглевод із групи моносахаридів (шестиатомний кетоспирт), яку можна рекомендувати для харчування хворим на цукровий діабет, оскільки її засвоєння не супроводжується значним підвищенням цукру у крові [6, с. 22]. Інулін запобігає ускладненням при цукровому діабеті, також застосовується при ожирінні, хворобах нирок, артриті та інших захворюваннях. Він позитивним чином впливає на обмін речовин, зміцнює імунну систему, знижує ризик виникнення серцево-судинних та онкологічних захворювань, сприяє засвоєнню вітамінів і мінеральних речовин в організмі, також перешкоджає розмноженню сальмонел і колібактерій.

Дослідження останніх років довели, що інулін та його похідні здатні виводити з організму солі важких металів, отрути, радіоактивні речовини (стронцій та кобальт) у 2,5-3 рази швидше, ніж пектин та інші біологічно активні речовини [6, с. 30]. Згідно літературних даних інулін ін'єкційний використовують для діагностики функції нирок, а саме для вимірювання швидкості клубочкової фільтрації.

Нами проведено маркетинговий аналіз асортименту лікарських засобів, які вміщують інулін та зареєстровані на території України. Згідно проведеної роботи виявлено 46 торгових найменувань у різних лікарських формах, наведених у табл. 1.

В асортименті досліджуваних аптек м. Чернівці, в основному, спостерігались лише біологічно активні добавки з вмістом інуліну (97,83 %).

Таблиця 1

Перелік препаратів з інуліном, що представлені на фармацевтичному ринку України

№ з/п	Назва	Виробник	Країна	Лікарська форма
1	Інулін Нутрімед	ТОВ «Нутрімед»	Україна	Капс. 500 мг № 60
2	Турбіотик діарея	SENSILAB POLSKA SP	Польща	Саше № 10
3	Турбіотик закрєп	SENSILAB POLSKA SP	Польща	Саше № 10
4	Турбіотик шкіра	SENSILAB POLSKA SP	Польща	Капс. № 10
5	Оліджим	Фармацевтична компанія «Евалар»	РФ	Табл. № 100
6	Ендокрин Актив – Антидіабетичний Біокомплекс	ТОВ Elit Pharm	Україна	Капс. №30
7	Інуган комплекс інулінів	ТОВ «Янтра-2006»	Україна	Капс. №60
8	Інуган	Amrita	Україна	Капс. № 60
9	Інулін-М	Amrita	Україна	Табл. № 60
10	Фітоінулін	Харківська фармацевтична фабрика	Україна	Табл. № 60
11	Інулін форте	«Грін-Віза»	Україна	Табл. № 60
12	Інулін+	ПП Компанія «Дана, Я»	Україна	Капс. № 90
13	Інулінол	Зелена долина	Україна	Капс. № 60
14	Інулін	Nosorog, Зелена долина	Україна	Порошок 200 г
15	Stark Inulin & FOS	Stark Pharm	Україна	Табл. № 180
16	Інулін	НПА «Одеська біотехнологія»	Україна	Табл. № 60
17	Квертулін	НПА «Одеська біотехнологія»	Україна	Порошок 80 г Табл. № 60
18	Інулакт	Харківська фармацевтична фабрика	Україна	Рідина
19	Інулін-нео	Іннео Фарм	Україна	Капс. № 90
20	Інулін-нео 3 дитячий	Іннео Фарм	Україна	Саше № 10, № 20
21	Інулін-нео 5	Іннео Фарм	Україна	Саше № 20
22	Інулін-нео дитячий	Іннео Фарм	Україна	Порошок 70 г
23	Биостимулін. Для крєпкого імунитета	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Капс. № 180
24	Бораго Бодролін	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Капс. № 180
25	Інулан (високомолекулярний інулін)	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Порошок, Капс. № 180
26	Корень Здоров'я	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Капс. № 180
27	Пасіфлорін	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Капс. № 180
28	Роузалін	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Капс. № 180
29	ТОКСІНОФФ	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Капс. № 180

30	Трифолейн	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Порошок, Капс. № 180
31	Гиностеминин	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Порошок, Капс. № 180
32	Мультинулан	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Порошок, Капс. № 180
33	Здраволін	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Порошок, Капс. № 180
34	Радуга здоров'я	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Порошок, Капс. № 180
35	Фитосіл	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Порошок, Капс. № 180
36	Здраволет	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Порошок, Капс. № 180
37	Фитофлак	Інулан ЛТД, НВП, МП	Україна	Табл. № 20, № 40, Рідкий концентрат у фл. 100 мл, Чай – по 20 пак. (2,1 г)
38	Інулін органический, Inulin	Now Foods	США	Порошок, 227 г
39	Чай Похудин 2,0 г № 20	Худеем за неделю	РФ	2,0 ф/п №25
40	Інулін ФОС пребиотик	Jarrow Formulas	США	Порошок, 180 г
41	Інулін в порошке, Inulin Powder	Swanson	США	Порошок, 227 г
42	Інулін Bio Planet	Bio Planet	Польща	Порошок, 250 г
43	Пребиотик Stark Pharm – Inulin & FOS	Stark Pharm	Україна	Порошок, 300 г
44	Mycrobio me Probiotic + пребиотик інулін для взрослых 50+ формула 30 миллиард CFU - 30 Вегетарианские	Solaray	Велика Британія	Капс. № 30
45	Ектіс	Австраліан Фармасьютікал Мануфактурерс Пті Лтд	Австралі я	Табл. № 10, № 15
46	Нейроклін	ТОВ «Елемент здоров'я»	Україна	Капс. 400 мг № 60

Слід зазначити, що на фармацевтичному ринку зустрічаються як однокомпонентні дієтичні добавки з інуліном (13,04 %), так і його комбінації з іншими активними компонентами (86,96 %) (рис. 1).

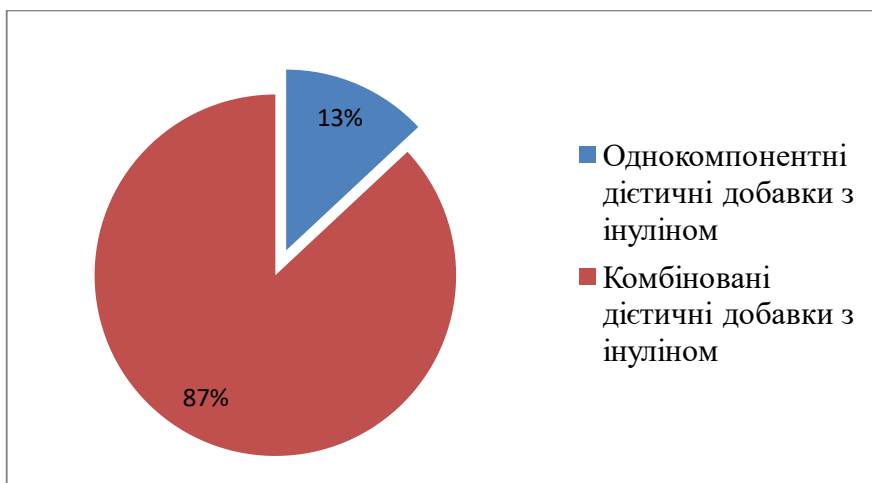

Рис. 1. Співвідношення однокомпонентних та комбінованих дієтичних добавок з інуліном, що наявні на фармацевтичному ринку України

Основна частка з виробництва інуліновмісних препаратів належить вітчизняному виробнику, що становить 76,09%, тоді як частка імпортних виробників складає лише 23,91 %.

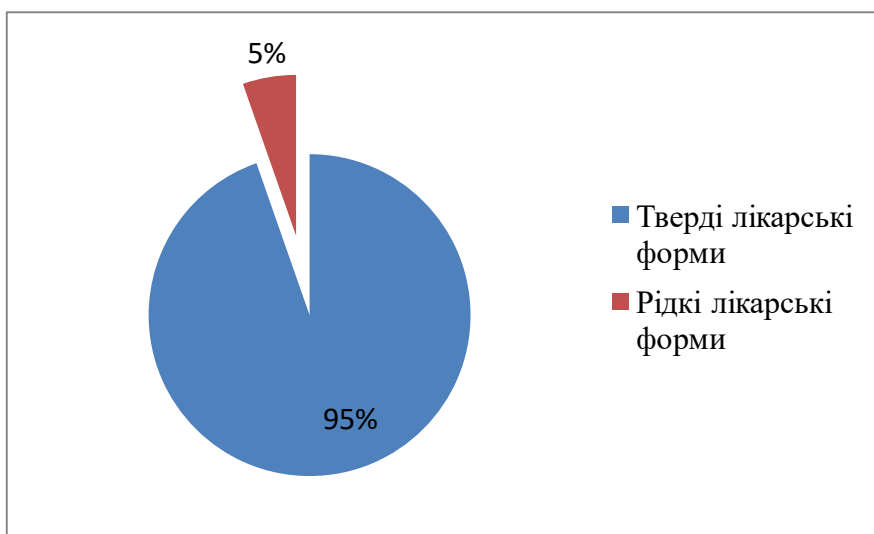

Рис. 2. Співвідношення інуліновмісних препаратів у твердих та рідких лікарських формах

Дослідження фармацевтичного ринку в частині внеску різних лікарських форм випуску показали, що інуліновмісні препарати представлені у різних лікарських формах (рис. 2), серед яких переважають тверді – таблетки, капсули, порошки та саше (рис. 3).

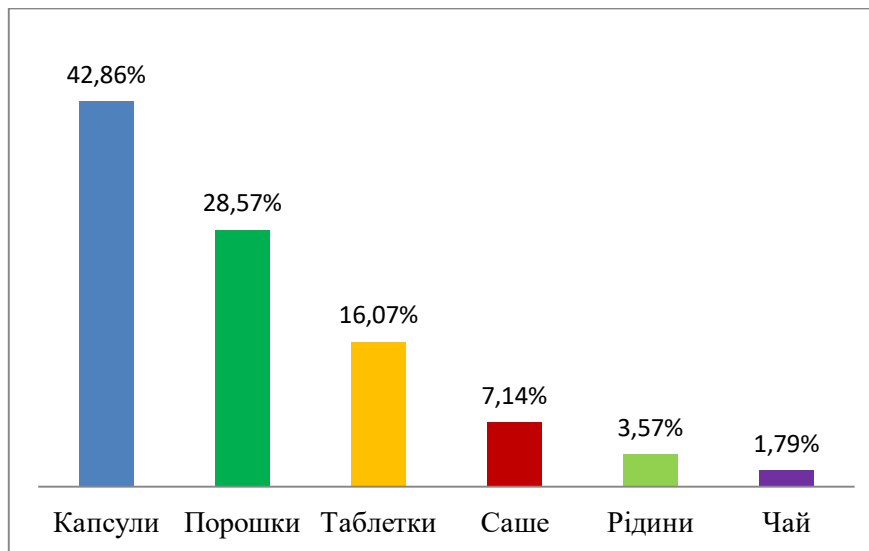

Рис. 3. Співвідношення інулінвмісних препаратів у твердих лікарських формах

Зазначені препарати найчастіше застосовують для комплексної профілактики та фармакотерапії інсулінонезалежного цукрового діабету (II типу), дисбактеріозу, атеросклерозу, як засоби для підвищення імунітету.

У медичній практиці найчастіше лікарські засоби з вмістом інуліну поєднують разом з про- та пребіотики, лікарською рослинною сировиною, вітамінами, амінокислотами, мінеральними добавками, джерелами кальцію та масляної кислоти.

Висновок. На сьогодні інулін використовується у медичній практиці у комплексній терапії лікування цукрового діабету. Використання засобу у вигляді рослинної сировини має позитивний вплив на фізіологічний та імунний статус організму в цілому.

Інуліновмісні препарати представлені чималим асортиментом лікарських форм, що дасть можливість більш індивідуально підійти до вибору лікарського засобу, враховуючи стан організму та супутній анамнез.

Перспективним є проведення інформаційної роботи серед медичних і фармацевтичних фахівців з даним асортиментом для подальшого впровадження заходів санітарно-просвітницької діяльності у медичних закладах та аптеках, щодо використання інуліновмісних фітозасобів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Як харчування впливає на смертність і що може змінити кожен для свого здоров'я. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/jak-harchuvannja-vplivae-na-zdorovja-i-scho-mozhe-zminiti-kozhen-dlja-svogo-zdorovja>. (дата публікації 12 квітня 2019).
2. Безусов А.Т., Пилипенко І.В., Средницька З.Ю. Вивчення ферментативних систем топінамбуру для отримання інуліну та інуліноподібних речовин *in vitro* // Наукові праці, випуск 36, том 2. – 2009. – С. 34-37.
3. Фармакогнозія: базовий підручник для студентів вищих фармацевтичних навчальних закладів (фармацевтичних факультетів) IV рівня акредитації / В.С. Кисличенко, І.О. Журавель, С.М. Марчишин [та ін.]; за ред. В.С. Кисличенко. Харків: НФаУ: Золоті сторінки, 2015. 736 с.; 16 с. кол. вкл. (Національний підручник).
4. Кічимасова, Я. С. Перспективи пошуку інулінвмісних рослин / Я. С. Кічимасова // Функціональні харчові продукти – дієтичні добавки – як дієвий засіб різнопланової профілактики захворювань: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 квітня. 2013 р. – Харків: ЕСЕН, 2013. – С. 121-122.
5. Ковальов В. М. Фармакогнозія з основами біохімії рослин: підручник для студентів вищих фармацевтичних установ освіти та фармацевтичних факультетів вищих медичних установ освіти III-IV рівнів акредитації / Ковальов В. М., Павлій О. І., Ісакова Т. І.; за ред. В. М. Ковальова. Харків: Вид-во НФаУ, 2007. 704 с.
6. Цимбаліста Ю.А. Порівняльне фармакогностичне дослідження представників роду *Helianthus* L.: соняшника однорічного та соняшника бульбистого: дис. ... канд. фарм. наук: 15.00.02 / Національний медичний університет імені О.О. Богомольця. Київ, 2015. 198 с.

УДК 664.045-5

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ДЛЯ СПЕЦКОНТИНГЕНТІВ

Сімахіна Галина Олександрівна

д. т. н., професор

Стеценко Наталія Олександрівна

к. хім. н., доцент

Науменко Наталія Валентинівна

д. філол. н., професор

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Анотація. Метою даної роботи є узагальнення сучасних відомостей про особливості харчових продуктів і їхню роль у забезпеченні високих стандартів здоров'я і якості життя спецконтингентів відповідно до рекомендацій експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я з точки зору проблемно-орієнтованого підходу до втілення основних принципів харчування XXI століття: якість, ефективність, безпека.

Ключові слова: спецконтингенти, здоров'я, харчування, екологія, адаптація, оздоровчі продукти.

Широке використання оздоровчого та профілактичного харчування є найважливішою складовою життєзабезпечення функціонування організму людини як у нормальних умовах, так і в екстремальних ситуаціях.

На сьогодні загально визнано, що за рахунок спеціального харчування можна значно поліпшити роботу різних органів та систем організму людини, підвищити його стійкість до впливу іонізуючого випромінювання, дії отруйних речовин та інших негативних чинників довкілля, в тому числі психоемоційних.

Харчування, як говорив І.П. Павлов, представляє той найдавніший зв'язок, котрий поєднує всі живі істоти, зокрема людину, із довкіллям. Процеси асиміляції та дисиміляції, які безперервно перебігають у живому організмі, немислимі без надходження ззовні харчових сполук.

При цьому пріоритетне значення має підібраний в оптимальних співвідношеннях асортимент продуктів, що містять достатню кількість необхідних для організму нутрієнтів: білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мінеральних елементів тощо.

Цілком зрозуміло, що як одне із основних природних потреб організму раціонально скомпоноване харчування, в тому числі на основі нових харчових продуктів спеціального призначення, забезпечує нормальний перебіг фізіологічних процесів, зберігає здоров'я, працездатність людини, а також різних спецконтингентів в екстремальних умовах.

Наприклад, в умовах бойових дій харчування набуває особливого значення. В цьому разі при виборі структури та режиму харчування необхідно враховувати вплив таких негативних чинників, як підвищені нервово-емоційні та фізичні перенавантаження на тлі нестійких параметрів довкілля, що призводять до посилення катаболізму білків, вітамінів та інших життєво важливих нутрієнтів.

Тому одним із завдань вітчизняної економіки є розвиток виробництва збагачених біологічно активними речовинами харчових продуктів. І це має стати реальним втіленням сучасної концепції харчування і її основної тези: «Харчові продукти ХХІ століття – це якість, безпека та ефективність» [1, с. 12].

Фахівці різних галузей сучасної медичної науки різних країн переконані в тому, що основне джерело здоров'я та довголіття сучасної людини – це правильне, здорове, оптимальне харчування. Тобто, здоров'я людини перебуває поза сферою прямого впливу медицини. І якщо синтезувати сучасні уявлення про рушійні сили життєзабезпечення організму людини, то на перший план виходить зміна способу життя (в широкому розумінні), основною складовою якого є здорове харчування. І ці зміни мають бути настільки масштабними, що з'явився навіть термін «Революція оптимального здоров'я» [2, с. 15]. Це ще

більше посилює роль спеціалізованих харчових продуктів для харчування окремих категорій населення [3, с. 3].

Однією з особливостей продуктів для спецконтингентів є їхня орієнтація на таку продукцію, основною ознакою якої є науково обґрунтований та підтверджений лікувальний або профілактичний ефекти [4, с. 9]. Отже, пріоритетним і найбільш дієвим, перевіреним практикою способом корегування раціонів харчування спецконтингентів у загальнодержавному масштабі України є прискорений розвиток індустрії здорового харчування, що, з точки зору медицини, звучить як «дієтологічна допомога населенню» [5, с. 18].

Роль здорового харчування в якості дієтичної терапії, адекватного до рівня стану здоров'я і характеру метаболічних порушень в організмі людини, яка перебуває в екстремальних умовах життєдіяльності, узгоджується з одним із основних положень фундаментальної медицини, сформульованих М. Семашком: «Профілактика хвороб – загальнодержавна, а не медична проблема» [6, с. 149]. Сутність його в тому, що спеціальні харчові продукти, нутрієнтний склад яких адекватний потребам організму в конкретний період життєдіяльності, здатні формувати нові пристосувальні реакції організму, поліпшувати його адаптаційні можливості, активізувати різноманітні чинники гомеостазу [7, с. 147].

На основі наведених викладок варто ще раз наголосити на тому, що профілактика аліментарних захворювань покладається повністю на продукцію харчової промисловості, її принципово нову галузь – індустрію здорового харчування, котре гарантує необхідне нутрієнтне забезпечення, високу ефективність та повну безпеку [8, с. 14; 9, с. 9] і можливість істотної перебудови метаболічних процесів в організмі за допомогою спеціально підібраної структури харчування [10, с. 94].

Метою даної роботи є узагальнення сучасних відомостей про роль харчових продуктів у забезпеченні високих стандартів здоров'я і якості життя спецконтингентів (військовослужбовців, туристів, працівників ДСНС тощо); формулювання основних характеристик, які ставляться до харчових продуктів

із точки зору проблемно-орієнтованого підходу до втілення основних принципів харчування XXI століття: якість, ефективність, безпека.

Переконливим свідченням впливу харчування на метаболізм є розроблення та використання у сучасній світовій дієтологічній практиці харчових продуктів для спеціальних медичних цілей, а саме – ентеральне харчування [11, с. 64]. Воно передбачає задоволення потреб людини у макро- та мікронутрієнтах шляхом перорального введення або через назогастральний зонд, забезпечуючи енергетичні і пластичні потреби організму зі збереженням функцій шлунково-кишкового тракту при важких станах постраждалих [12, с. 184; 13, с. 7]. Тому і виробникам харчової продукції необхідно враховувати динамічні темпи розвитку ринку оздоровчих спеціалізованих продуктів на світовому рівні, дуже незначну частку вітчизняних виробів цієї асортиментної групи.

Харчові продукти справляють постійний і щоденний вплив на організм людини протягом її життя, забезпечуючи надходження і засвоєння необхідних нутрієнтів, будучи безпосереднім виявом зв'язку людини з природою. І разом з тим, саме з цих причин продукти являють потенційну небезпеку для споживання [14, с. 162]. Наприклад, неконтрольоване використання у харчових технологіях штучних добавок негативно впливає на стан здоров'я споживачів, знижуючи не лише тривалість життя населення, а й його якість.

Тому наступною особливістю продуктів для спецконтингентів є необхідність змінити ряд стереотипів вітчизняних виробників, а саме: припинити використання у харчових продуктах, особливо для людей старших вікових категорій, у період реабілітації після поранень, операцій тощо, штучних добавок – барвників, ароматизаторів, консервантів, підсолоджувачів та інших небезпечних сполук, замінивши їх натуральними аналогами.

Особливість продуктів для спецконтингентів полягає також у тому що таке харчування має вироблятися у кількостях, достатніх для забезпечення усіх громадян, і досягти необхідного рівня з точки зору продовольчої безпеки. Таким чином, у нинішніх умовах лікувально-профілактичне харчування, яке раніше призначали лише окремим категоріям, наприклад тим особам, які

працюють у шкідливих галузях виробництва, зараз має стати складовою раціону практично всього населення України, 95% якого після 1986 року проживає на забруднених радіонуклідами територіях.

Сьогодні харчові продукти розглядаються не лише з точки зору їхньої пластичної та енергетичної функції, а й як індикатори стилю життя, чинники позитивних емоцій, краси, здоров'я та довголіття. Крім цього, змінилась мотивація у поведінці споживачів – усе більше попиту на здорові і корисні продукти зі зниженим вмістом солі, цукру, жиру, підвищеним вмістом вітамінів, поліненасичених жирних кислот, харчових волокон, інших біокомпонентів.

Тому основний напрям розвитку світового ринку зумовлений попитом на продукти спеціального призначення, корисні для здоров'я, певної функціональної спрямованості, у виробництві яких застосовуються лише натуральні збагачувачі. І цей напрям стає переважаючим, що уже характерно для країн Західної Європи, до якого має долучитись і Україна. Тож у зв'язку з цим експерти виділяють на сучасному ринку харчових продуктів, у тому числі для спецконтингентів, тренд натуралізації харчових інгредієнтів-збагачувачів і харчових продуктів.

Високий темп росту виробництва та реалізації натуральних збагачувачів на світовому ринку ілюструються цифрами [15]:

– найбільш інтенсивно розвивається виробництво натуральних барвників і середньорічний приріст складає майже 13%; найбільшим попитом користується куркумін (Е 100), барвник жовтого кольору, водо- і жиророзчинний; кармін (Е 120) – барвник червоного кольору, водорозчинний і жиродиспергований; β-каротин (Е 160а), барвник жовто-оранжевого кольору; водо- та жиророзчинний лютеїн (Е 161); водо- та жиророзчинний барвник з групи антоціанів (Е 163), барвник червоного кольору; хлорофіл (Е 140), барвник зеленого кольору, водо- та жиророзчинний;

– дещо менші темпи росту показує спектр натуральних ароматизаторів
– близько 9%. Інтенсивно розвивається сектор виробництва та реалізації

функціональних інгредієнтів: пребіотиків, пряно-ароматичної сировини, мінеральних добавок, вітамінів, підсолоджувачів;

- найшвидше росте сектор пребіотиків: якщо в 2012 р. об'єм світового ринку пребіотиків оцінювали в 2,3 млрд. \$ то в 2018 р. – уже 4,5 млрд. Пребіотики в основному використовують для виробництва дієтичних добавок та продуктів для дитячого харчування. В структурі попиту на пребіотики домінує інулін (40% ринку). На 80% попит на інулін виявляє харчова промисловість, а також виробники дієтичних добавок та кормів для тварин;
- обсяг ринку штучних та натуральних замінників цукру в 2012 р. оцінювався в 10,6 млрд. дол. США, а у 2018 р. – 13,7 млрд. дол. США. Приємно зазначити, що на цьому ринку довгий час домінуючими були штучні замінники цукру, та останнім часом тренд усе переконливіше змінюється у бік натуральних замінників.

Світова тенденція до натуралізації харчових інгредієнтів та готових продуктів поширюється також на дедалі більше залучення до сфери харчових технологій місцевої рослинної сировини, в тому числі лікарсько-технічної та дикорослої. Так, у розвинутих країнах обсяги використання місцевих сировинних ресурсів досягають 60%, а на перспективу планується підвищити їх ще на 5%.

На жаль, в Україні перероблення рослинної сировини складає менш ніж 20%. Стосовно перероблення плодів та ягід, то тут ситуація ще гірша. Наші виробники отримують із них від 5 до 10% продукції. Основна частка сировини або втрачається, або передається закордонним інвесторам, які мають надприбутки від її перероблення.

Декілька цифр [16, с. 168]:

У 2017 р. в Україні було вирощено 2 500 тис. т плодово-ягідної сировини, а перероблено лише 774 тис. т. На 2025 рік планується отримати 4 333 тис. т продукції і переробити 1 300 тис. т.

Нераціонально використовуються або втрачаються природні дикорослі рослини, пряно-ароматичні, лікарські, врожай яких в Україні становить до 1,5 млн. т щорічно. В результаті держава щороку недоотримує в бюджет мільярди

доларів США, а населення – цінні натуральні продукти, в тому числі лікувального і профілактичного призначення, вітаміни, вітамінно-мінеральні комплекси, дієтичні добавки тощо.

Зрозуміло, що вітчизняні виробники вбачають великі фінансові переваги використання штучних добавок різного технологічного призначення у їхній порівняній дешевизні, стабільності, необмежених кількостях. Проте наведений матеріал однозначно стверджує – серйозні зміни структури харчування сучасної людини є необхідною об'єктивною реальністю, передусім для забезпечення попиту серед окремих категорій населення.

Це спільне завдання медицини і харчових технологій, теоретичною базою вирішення якого стали здобутки принципово нової науки – фармаконутриціології, як узагальнення сучасних знань про роль харчових продуктів у функціонуванні організму людини. Такі зміни реально втілити лише шляхом інтенсивного розвитку індустрії здорового харчування, продукція якої реалізує давні мрії усіх попередніх поколінь про ідеальну їжу, яка водночас є ліками.

Узагальнюючи, варто наголосити на таких акцентах.

Зважаючи на доведений офіційною медициною взаємозв'язок між структурою харчування та станом здоров'я людини, зрозумілим є факт, що проблема підвищення адаптаційних можливостей організму військовослужбовців та інших представників спецконтингентів, їхньої здатності переносити тривалі фізичні і психоемоційні перенавантаження без зниження «резервів здоров'я» привертає увагу не лише медиків, фізіологів, психологів, а й фахівців харчової промисловості, передусім тих, які спеціалізуються на проектуванні, створенні та виробництві нового покоління продукції, адекватної нутритивним потребам організму в екстремальних умовах.

Концептуальні засади проектування харчових продуктів для спецконтингентів мають ґрунтуватись на принципах збалансованості окремих груп нутрієнтів, їхньої адекватності фізичним і психоемоційним навантаженням та здатності

підвищувати адаптаційні можливості організму залежно від особливостей життєдіяльності.

Оптимізацію нутрієнтного складу функціональних харчових продуктів для спецконтингентів доцільно здійснювати за науково обґрунтованим алгоритмом, який дає можливість отримати новий харчовий продукт із заздалегідь визначеними властивостями.

Завдання оптимізації рецептур продуктів полягає в науково обґрунтованому підборі функціональних інгредієнтів та їхніх співвідношень, які забезпечують максимальне наближення масових часток нутрієнтів до персоніфікованих еталонів.

Розрахунки фактичної нутрієнтної забезпеченості організму різних видів спецконтингентів, наприклад військовослужбовців, існуючими раціонами та пайками показали недостатню кількісну та якісну концентрацію харчових сполук, особливо вітамінів, мінеральних елементів, поліненасичених жирних кислот, недостатню калорійність, майже повну відсутність харчових волокон та компонентів імуномодуючої дії. Це викликає порушення обмінних процесів, фізичної працездатності, психоемоційної стабільності, зниження імунного статусу тощо.

Необхідного рівня функціональних інгредієнтів у раціонах для спецконтингентів можна досягти лише комбінуванням харчових продуктів на м'ясній, молочній, зерновій основах, із використанням лікарської сировини. Тому харчові продукти для спецконтингентів повинні посісти статус спеціальних і отримати належну підтримку у їх виробництві та реалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Тутельян В.А., Смирнова Е.А. Роль пищевых микроингредиентов в создании современных продуктов питания. *Пищевые ингредиенты в создании современных продуктов питания*. Москва: ДелиПринт, 2014. С. 10–24.
2. Дьюк Джонсон. Революция оптимального здоровья. Киев: ООО «Эмвей Украина», 2008. 326 с.
3. План действий в области пищевых продуктов и питания на 2015-2020 гг. Копенгаген, Дания, Европейский региональный комитет. 2014. 24 с.
4. Смирнова Е.А., Саркисян В.А., Кочеткова А.А. Проблемно-ориентированный персонифицированный подход к разработке новых продуктов для коррекции нарушений пищевого статуса. *Пищ. Пром-сть*. 2013. № 9. С. 8–12.
5. Здоровье – 2020: основы Европейской политики в поддержку действий всего государства и общества в интересах здоровья и благополучия. Мальта, 2012 (EUR/ RCC 82/9). 32 с.
6. Орлова Г.Т. Теоретические и организационные вопросы стратегии улучшения Национального здоровья. *Тр. Междунар. Конф. «Наследие Н.К. Рериха»*. Санкт-Петербург, 2005. С. 147–153.
7. Філімонов В.І. Фізіологія людини в запитаннях і відповідях. Вінниця: Нова книга, 2010. 456 с.
8. Аргументы в пользу инвестиций в общественное здоровье. Краткий доклад по вопросам общественного здравоохранения. Дания: ВОЗ, 2014. 32 с.
9. Українець А.І., Сімахіна Г.О., Науменко Н.В. Перспективні технологічні процеси виробництва нових продуктів та дієтичних добавок. Київ: НУХТ, 2018. 335 с.
10. Сімахіна Г.О., Науменко Н.В. Функціональні зміни в організмі людини в екстремальних умовах та їх біокорегування компонентами харчових продуктів. *Наукові праці НУХТ*. 2017. №5. С. 94.
11. Лейдерман И.Н. Гиперметаболизм. Метаболические основы. *Вестник интенсивной терапии*. 2009. №3. С. 62–67.

12. Lochs H., Allison S.P., Meier R et al. Introductory to the ESPEN guidelines on enteral nutrition: terminology, definitions and general topics. *Clinical Nutrition*. 2006. №5. P. 180–186.
13. Ентеральна нутритивна підтримка населення в умовах надзвичайних ситуацій: монографія / Н.В. Притульська, М.П. Гуліч, Ю.М. Мотузка та ін. Київ: Київ. нац. торг.-екон. Ун-т, 2018. 280 с.
14. Мальцева О.Д. Компьютерная программа ГУ НИИ питания РАМН: Анализ состояния питания человека. *Здравоохранение*. 2008. №2. С. 161-165.
15. Харчові добавки, барвники та консерванти. URL: http://www.fictionbook.ru/author/bez_avtora/pisheviye_dobavki_krasiteli_i_konservanti/ (дата звернення 27.08.2019)
16. Сало І.А., Попова О.П. Розвиток українського ринку плодів і ягід в умовах глобалізації. *Садівництво. Міжвідомчий тематичний науковий збірник*. 2019. Вип. 74. С. 160–170.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ, ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Скрипник Людмила Миколаївна

аспірант кафедри загальнотехнічних
дисциплін та професійного навчання

Криворізького державного педагогічного
університету

Анотація Стаття присвячена питанням функціонування інформаційно-комунікаційного освітнього середовища в сучасному закладі освіти. Розкрито зміст і функцію його основних структурних елементів та ресурси його створення. Виокремленні рівні інформаційно-комунікаційного освітнього середовища.

Визначено основні перспективи та можливості закладу освіти та всіх його учасників після створення інформаційно-комунікаційного освітнього середовища. Та з'ясованні протиріччя його функціонування.

Представленні погляди науковців щодо користі та необхідності створення в сучасному закладі освіти інформаційно-комунікаційного освітнього середовища.

Ключові слова: інформаційно-освітнє середовище, сучасний заклад освіти, інформаційно-комунікаційні технології, інноваційні технології навчання, соціальні медіа, мультимедійні технології, гейміфікація, дистанційна освіта.

Сучасна та ефективна система освіти, яка задовольняє соціальне замовлення суспільства та готує конкурентоздатні кадри – це один з головних напрямків державної соціально-економічної політики, який визначає роль країни у світовій спільноті. Для забезпечення якісної освіти необхідно готувати вчителя нової формації, який відповідатиме потребам інформаційного суспільства, що постійно змінюється та модернізується.

Колишня система освіти багато десятиліть успішно готувала для країни висококваліфіковані кадри, але вимоги часу та бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, швидке зростання рівня оволодіння ІКТ, відкритість освітніх систем та популярність електронних освітніх ресурсів вимагають змін в підходах до організації навчального процесу. Необхідно не просто підвищувати рівень освіченості людей, а й забезпечити формування нового типу інтелекту, способу мислення, що змінє ставлення людей до швидко змінюваних економічних, технологічних, соціальних та інформаційних реалій навколишнього світу. Які спонукатимуть педагогів впроваджувати в освітній процес нові технології такі як: дистанційне навчання, персоналізацію даних, віртуальні класи, хмарні технології, самостійно направлене навчання. Здійснення успішної модернізації освіти можливе за умов реалізації багатьох проектів, одним з яких є створення єдиного інформаційно-комунікаційного освітнього середовища.

Мета статті – визначити зміст поняття "інформаційно-комунікаційне освітнє середовище", його сутність та характеристику, змістовне й функціональне наповнення, перспективи для освіти. Визначити основні чинників його успішної організації та формування в закладі освіти.

Інформатизація в навчальному закладі – це не лише заміна паперової інформації на електронну – це перебудова всього освітнього процесу шляхом застосування діяльнісного підходу у навчанні, як зі сторони учнів, так і педагогічного колективу, через використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Створення єдиного освітнього інформаційного середовища сприяє розвитку навчальної, педагогічної, управлінської й обслуговуючої діяльності навчального закладу, де провідну роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології, що дозволяють підвищити якість і доступність навчального процесу. Крім того розвиває здібності студентів (учнів), задовольняє їхнім потребам і готує до майбутнього самостійного життя.

Аналіз сучасних досліджень.

Питання вдосконалення управління системою освіти шляхом впровадження в навчальний процес сучасних інформаційних технологій, управління інноваційним потенціалом, а також моделювання та проектування інформаційно-освітнього та інформаційно-коунікаційного освітнього середовища розглядали науковці (В. Бабеко, Г. Беляєв, С. Бондарева, В. Биков, Т. Габай, В. Грига, В. Годін, Л. Гайдук, М. Жалдак, В. Кремень, О. Косенко, В.Клокар, В.Кухаренко, Ю.Кадемія, А.Манак, Н.Морзе, Б.Одягайло, Л. Панченко, С. Семеріков, О. Співаковський); дистанційне та електронне навчання досліджували такі науковці, як: С., Калашникова, М.Карпенко, С.Кудрявцева, П.Стефаненко, В.Тихомиров, О.Хмель.

Вчені пропонують різні підходи до розуміння сутності та структури інформаційно-комунікаційного середовища, джерела і ресурсів його створення і розвитку. Проте швидкі зміни в інформаційному просторі актуалізують дослідження питання функціонування інформаційно-комунікаційного середовища як складової цілісного явища освітнього середовища вищого навчального закладу взагалі та професійної підготовки зокрема. [7]

Виклад основного матеріалу дослідження

Концепція інформаційного середовища вперше була запропонована Ю. Шрейдером, який розглядав інформаційне середовище не лише як провідника інформації, але і як активний початок, що впливає на її учасників.

Зокрема вчений запропонував семантичний підхід до феномену інформації і механізм визначення міри семантичної інформації (як заходу зміни тезауруса особи під впливом інформації, що поступила) та поняття інформаційно-знанієвого потенціалу (знань, накопичених в суспільстві; інформації, доступної через інформаційне середовище; засобів передачі знань, обробки, зберігання, пошуку і передачі інформації). Інформаційно-знанієвий потенціал є також і сукупність інтелектуальних здібностей (сукупну людську здатність вирішувати виникаючі проблеми на основі накопичених знань, навичок і досвіду) і інформаційного потенціалу (здібності здійснювати збір, зберігання, пошук і передачу інформації, що забезпечує суспільно необхідний рівень

інформованості всіх членів суспільства відповідно до виконуваних ними функцій) [2.2].

Інформаційно-комунікаційне освітнє середовище - комплекс компонентів, що забезпечують системну інтеграцію засобів інформаційних технологій в освітній процес з метою підвищення його ефективності та виступаючих як засіб побудови особистісно-орієнтованої педагогічної системи. Виділяють наступні рівні інформаційно-комунікаційного освітнього середовища:

- інформаційно-комунікаційне освітнє середовище навчального закладу, що включає всі засоби комунікації;
- предметне інформаційно-комунікаційне середовище, націлене на реалізацію навчання предмету/предметів;
- індивідуальні інформаційно-комунікаційні середовища, що формуються кожним учнем у ході навчальної діяльності в інформаційно-комунікаційних освітніх середовищах двох верхніх рівнів [5].

І. Якиманська в своїх наукових працях наголошує: чим різноманітніше освітнє інформаційне середовище, тим ефективніше процес навчання з урахуванням індивідуальних можливостей кожного, його інтересів, нахилів, суб'єктивного досвіду, який накопичений в навчанні і реальному житті (3).

Основною метою інформаційно-комунікаційного освітнього закладу освіти – є підвищення рівня інформаційної культури та інформаційної обізнаності, формування інтелектуально та творчо розвиненої особистості, як студента так і педагога чи керівника, в яких високо розвинена інформаційна компетентність. Особистість повинна бути готовою до використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в управлінській, методичній, навчальній, виховній та самоосвітній діяльності. Поєднати всіх учасників освітнього процесу між собою відповідними інформаційними потоками.

В. Биков зазначає, що широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та функціонування освітнього інформаційно-комунікаційного середовища мають забезпечити навчальні потреби суб'єктів педагогічної

взаємодії, зокрема, завдяки створенню і використанню в освітній діяльності такого:

- електронних освітніх ресурсів навчального призначення і комп'ютерно орієнтованих систем оцінювання навчальних досягнень, що доповнюють традиційні;
- соціальних мереж навчального призначення, що підтримують відкрите ІКТ-середовище навчання у співпраці;
- електронних портфоліо організаційно-педагогічного призначення, що відображають характер навчальної діяльності педагога та його вихованців;
- інноваційних педагогічних технологій, що базуються на використанні засобів ІКТ, комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання, що уможливають нову організацію навчання [1].

М. Топузов вважає до об'єктів інформаційно-комунікаційного освітнього середовища можливо та педагогічно доцільно використовувати ще й такі засоби навчання як:

- гейміфікація (gamification) освітнього, наукового та дослідницького процесу з використанням методів, характерних для комп'ютерних ігор, які застосовуються з урахуванням специфіки ігрового мислення в неігровому просторі; такий підхід дає змогу забезпечити поетапне занурення суб'єктів у процес навчання, отримувати вимірюваний зворотний зв'язок, забезпечувати динамічне коректування поведінки того, хто навчається;
- мультимедійні та інтерактивні технології для моделювання і прогнозування виучуваних процесів і явищ, експериментів (імітація на комп'ютері реального досліду або мисленнєвого експерименту (тренажери, телеприсутність, віртуальні лабораторії, віртуальна реальність, доповнена реальність тощо);
- соціальні медіа для сумісного формування і використання колективного знання (соціальні мережі, блоги, теги, вікіпроекти, соціальні мультимедіа, соціальні пошукові системи та сервіси закладок, соціальні геоінформаційні системи, багатокористувацькі мережеві ігри, віртуальні світи тощо) [6. С.31].

Існує досить багато поглядів щодо необхідності, важливості та користі організації єдиного інформаційно-комунікаційного середовища. Ознайомившись з ними та зважаючи на власний досвід нами було схематично представлено можливості, які відкриваються перед навчальним закладом, якщо в ньому організоване єдине інформаційно-комунікаційне середовище.

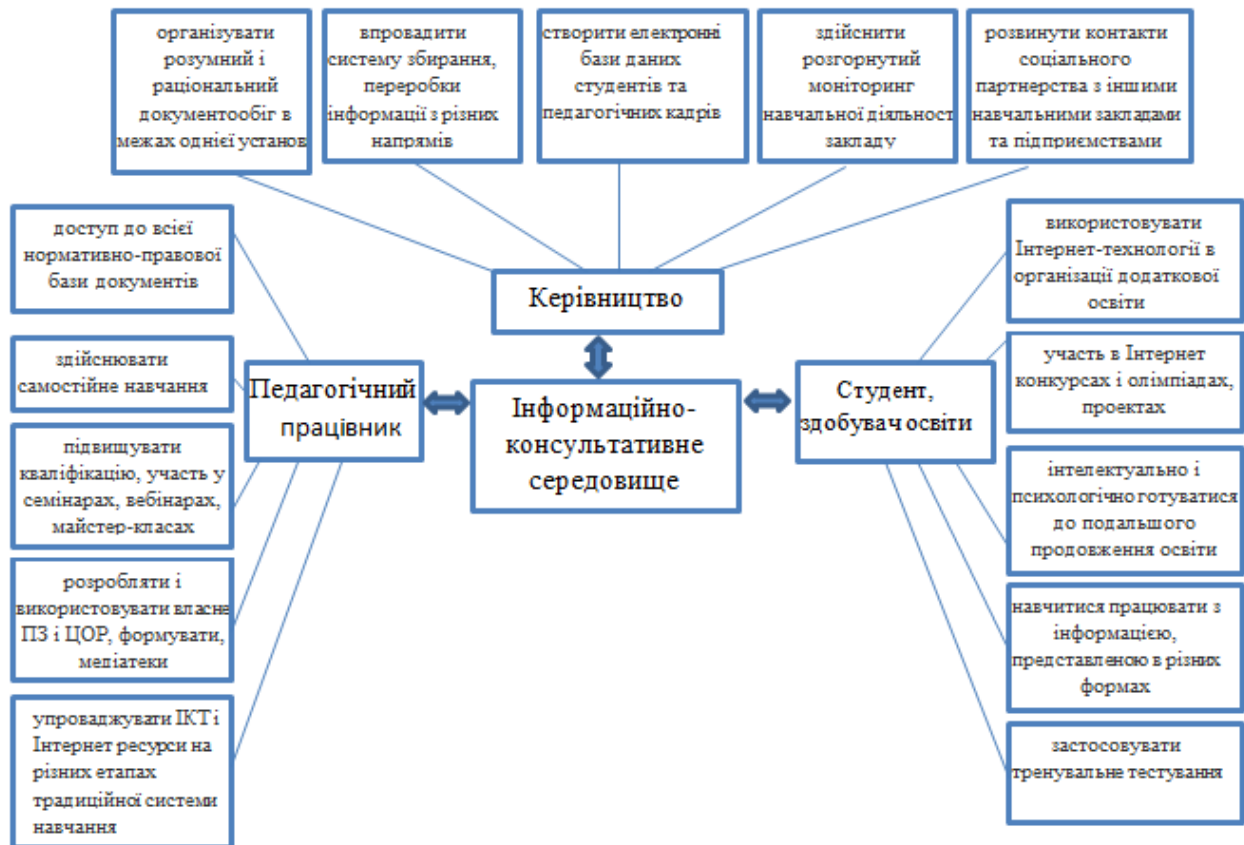

Рис 1. Перспективи створення інформаційно-комунікаційного середовища в навчальному закладі.

Створення єдиного інформаційно-комунікаційного освітнього середовища сприяє розвитку навчальної, педагогічної, управлінської діяльності навчального закладу, де провідну роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології, що дозволяють підвищити якість і доступність навчального процесу. Крім того, розвиває здібності студентів (учнів), задовольняє їхнім потребам і готує до майбутнього самостійного життя.

Як ми бачимо з таблиці єдине інформаційно-комунікаційне освітнє середовища навчального закладу – це система, в якій задіяні на інформаційному рівні та пов’язані між собою всі учасники освітнього процесу: адміністрація, викладачі,

студенти та їхні батьки. Практично всі учасники об'єднані між собою відповідними інформаційними потоками (3).

Правильно організоване та функціональне інформаційно-комунікаційне освітнє середовище закладу автоматизує та осучаснить весь освітній процес та зробить його більш доступним та цікавим для молоді.

Незважаючи на досить стрімкий розвиток та досить багато позитивних поглядів науковців щодо розвитку інформаційно-консультативного освітнього середовища існують і протиріччя, так наприклад Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, Л.С. Шевченко виокремлюють низку протиріч. Перше з них пов'язане з тим, що в більшості праць основною передумовою досліджень виступає не стільки вивчення потреб розвитку навчального процесу, скільки орієнтація на можливий дидактичний потенціал засобів ІКТ. В процесі цього використовуються, в основному, ті можливості ІКТ (підсилення наочності, оперативний контроль, тренінг типових умінь, підвищення інтерактивності), які «лежать на поверхні» і найпростіше реалізуються. Їх реальна педагогічна ефективність, як правило, не оцінюється, оскільки вважається очевидною. Справедливість такого висновку підтверджується, наприклад, аналізом розподілу вже розроблених електронних освітніх ресурсів.

Друге протиріччя стосується можливих моделей використання засобів ІКТ у навчальному процесі. Фактично всі вони орієнтовані на підвищення ефективності діяльності викладача і тих, хто навчається, в межах традиційних цілей, результатів і змісту освіти. В той самий час, спроби «вписати» засоби ІКТ у традиційну парадигму навчання з передачею при цьому комп'ютеру певної частини функцій викладача, по суті, не приводять до перебудови освітнього середовища ні в технологічному, ні в результативному аспектах, оскільки комп'ютер при цьому не реалізує свої специфічні можливості, а виконує деякі обов'язки викладача. Такий підхід не дозволяє повною мірою використовувати потенціал засобів ІКТ. Інформаційне освітнє середовище, що формується на базі засобів ІКТ, доцільно розробляти, по-перше, в межах особисто орієнтованого навчання, по-друге, – з опорою на досягнення нових

освітніх результатів – пріоритетне формування в тих, хто навчається, дослідницьких і проектних умінь та здібностей. Тільки в цьому випадку електронні навчальні ресурси можуть принципово (відповідно до мети) змінити навчальний процес.

Третє протиріччя випливає з того, що середовище – це не лише суб'єкти і об'єкти (засоби навчання, інструменти діяльності – «інструментальні оболонки середовища»), а й їх змістовна основа, так званий «контент» («content»). Слово «content» («вміст», «зміст», «значення», «сенса») нині вважають інформаційним наповненням. Саме воно є найважливішим чинником ефективності будь-якого електронного ресурсу. Проте аналіз джерел літератури, дисертаційних досліджень, Інтернет-ресурсів показує, що, розглядаючи інформаційне освітнє середовище, майже всі автори зосереджуються на інструментах, засобах діяльності і комунікацій, джерелах інформації, тобто на операційному компоненті, і майже ніхто не аналізує змістове наповнення. Інформаційно-комунікаційне освітнє середовище підвищує ефективність традиційних методик і педагогічних технологій, орієнтоване на традиційні освітні результати. [3, 90-91].

Висновки

Створення інформаційно-комунікаційного середовища в навчальному закладі повинно мати на меті створення і використання інформаційних та автоматизованих систем; інструментальних засобів навчання; інформаційно-комунікаційних технологій; мережевих та мультимедійних технологій; хмарних технологій, можливостей Web-сайтів електронної наукової бібліотеки, каталогів, системи дистанційної освіти та ін.

Активне функціонування інформаційно-комунікаційного середовища на основі вищезгадуваних технологій забезпечує виведення освіти на новий рівень. Сприятиме розвитку навчальної, педагогічної, управлінської діяльності навчального закладу. Успішний розвиток та функціонування якого можливе лише за умови зацікавленості та готовності педагогів.

Отже ми дійшли висновку що інформаційно-комунікаційне освітнє середовище – це пріоритетний напрям модернізації вітчизняної освітньої системи. Воно може змінити відношення та зацікавленість студентів до освіти взагалі та до навчального процесу зокрема.

Створення функціонального та діючого інформаційного середовища є ключовим завданням на шляху переходу до інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В.Ю. Биков. – К. : Атіка, 2008. – 684 с.
2. Шрейдер Ю.А. Информационные процессы и информационная среда / Ю.А. Шрейдер // Научно-техническая информация. –1976. No1.
3. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: Навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти. — Вінниця: ООО «Планер», 2005. — 366 с
4. <http://lib.iitta.gov.ua/>
5. https://uk.wikipedia.org/wiki/Словник_термінів_відкритої_освіти
6. Проектування інформаційно-освітнього середовища навчальних закладів у сучасному суспільстві // актуальні теорії – ефективна практика // топузов михайло олегович // 27 український педагогічний журнал 2017 по 1
7. Людинознавчі студії. Випуск двадцять дев'ятий. Педагогіка 248
8. Олена ярошинська створення інформаційно-комунікаційного середовища в контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи
9. Освітній портал як складова освітньо-інформаційного середовища післядипломної педагогічної освіти регіону і.п. воротникова, Україна, м. Луганськ, Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
- 10 Гаврилук В.Ю. Створення та функціонування інформаційно-освітнього середовища сучасного позашкільного навчального закладу : методичний

посібник / В.Ю. Гаврилюк. – Біла Церква : КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. – 48 с.

11. Клокар Н.І. Розвиток інформаційно-навчального середовища освітньої системи регіону в контексті забезпечення рівного доступу до якісної освіти [Електронний ресурс] / Наталія Іванівна Клокар // Народна освіта: електронне фахове видання. – 2008. – №6. – Режим доступу: www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/6/statti/klokar/klokar.htm

12. Інформаційне освітнє середовище сучасного навчального закладу / [Кадемія М.Ю., Козяр М.М., Ткаченко Т.В., Шевченко Л.С.]. – Львів : СПОЛОХ, 2008. – 186 с.

13. Організація навчальної діяльності у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі : [посібник] / Ю.О. Жук, О.М. Соколюк, Н.П. Дементієвська, О.П. Пінчук / за ред. Ю.О. Жука. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 128 с.

15. Published in 2014 by: UNESCO Institute for Statistics P. O. Box 6128, Succursale Centre-Ville Montreal, Quebec H3C3J7 Canada [Електронний ресурс]// <http://uis.unesco.org>

16. The Global Information Technology Report 2015// World Economic Forum Geneva Copyright © 2015 by the World Economic Forum and INSEA.

УДК : 658.512

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ СВІТОВОЇ КРИЗИ

Смерічевська Світлана Василівна

д.е.н., професор

Петленко Анастасія Олександрівна

студентка

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Анотація. В статті обґрунтовано стратегічну роль реінжинірингу бізнес-процесів в умовах кризи; у систематизованому вигляді охарактеризовано сутнісні особливості реінжинірингу, як комплексу прийомів і методів, які компанія використовує для проектування бізнесу для досягнення своїх стратегічних цілей; визначено можливі результати від реінжинірингу бізнес-процесів для компанії, що виправдовують його високий рівень ризикованості; визначено основні напрямки змін в організації бізнесу вітчизняних компаній в результаті реінжинірингу стратегічно важливих процесів, охарактеризовано дієві методи та сучасні інструментальні засоби реінжинірингу бізнес-процесів, їх переваги та недоліки.

Ключові слова: бізнес-процеси, реінжиніринг, методологія, інструментарій реінжинірингу, світова криза.

Постановка проблеми. Актуальність реінжинірингу бізнес-процесів особливо зростає в кризових ситуацій. Сьогодні, коли весь світ на порозі глобальної світової кризи, спричиненої пандемією COVID-2019, оперативність і якість реінжинірингу бізнес-процесів спроможна реально врятувати бізнес, але для цього необхідно усвідомлювати, по-перше, важливість реінжинірингу, по-друге, володіти принципами та дієвою методологією перебудови процесів з

орієнтацією їх на змінні потреби споживачів; по-третє, слід мати команду професіоналів, спроможних визначити пріоритетні для компанії бізнес-процеси в нових умовах, що склалися, та оперативно провести реінжиніринг бізнес-процесів компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових досліджень різнопланової проблематики реінжинірингу бізнес-процесів, особливої уваги заслуговує методологія IDEF (Integrated DEFinition) моделювання бізнес-процесів, а також роботи таких іноземних і вітчизняних науковців, як : Алькема В. Г., Барінов В. А., Григорак М.Ю., Робсон М., Уллах Ф., Файзулліна А. Г., Хакимулліна Я. Ф., Хаммер М., Чампи Дж., Щегельська О. та інші.

Реінжинірингу бізнес-процесів присвячена достатньо велика кількість наукових досліджень, але, не зважаючи на це, залишається багато питань, які потребують більш поглибленого вивчення, що спричинено, насамперед, складністю, великим ступенем ризикованості та унікальністю для кожної окремої компанії процедури реінжинірингу бізнес-процесів. До того ж, взагалі відсутні дослідження особливостей реінжинірингу бізнес-процесів компаній в умовах карантину в світовому масштабі, спричиненого пандемією COVID-2019. Саме цим питанням і присвячується дана наукова робота.

Метою дослідження є обґрунтування стратегічної ролі реінжинірингу бізнес-процесів в умовах світової кризи та систематизація методологічного інструментарію реінжинірингу бізнес-процесів, який є особливо ефективним для забезпечення конкурентоспроможності бізнесу в кризових умовах.

Основні результати дослідження. Основи реінжинірингу бізнес-процесів (РБП), або BPR (Business Process Reengineering), були закладені ще в 80-х роках, а успішна апробація великими іноземними компаніями проходить з початку 90-х років. Багато компаній, таких як Ford Motors, GTE і Bell Atlantic, спробували BPR в 1990-х роках, щоб перебудувати свою діяльність. Прийнятий ними процес реінжинірингу істотно змінив їх, різко скоротивши їх витрати і зробивши їх більш ефективними в боротьбі зі зростаючою конкуренцією [1].

Інжиніринг бізнесу - це набір прийомів і методів, які компанія, у відповідності зі своїми цілями, використовує для проектування бізнесу. Крім того, «BPR» використовується як слово для стандартизації бізнес-операцій для впровадження ERP.

Вважається, що найбільш точно сутність реінжинірингу було сформульовано М. Хаммером та Дж. Чампі, яке й досі зберігає свою актуальність [2]. М. Хаммер розглядає BPR як революцію в бізнесі, яка означає відступ від базових принципів побудови компаній і перетворює проектування бізнесу в інженерну роботу. Імовірність такого роду революції визначена, в першу чергу, новими досягненнями в сфері інформаційних технологій, професіонали якої починають відігравати головну роль в проектуванні бізнесу [2].

Реінжиніринг, якщо уважно проаналізувати його визначення за Хаммером, базується на чотирьох основних сутнісних характеристиках : 1) процес, який визначає об'єкт реінжинірингу; 2) фундаментальність змін; 3) радикальність перетворень; 4) різкий (стрибкоподібний) характер росту показників діяльності компанії в результаті реінжинірингу (рис.1).

Рис.1. Основні характеристики сутності реінжинірингу бізнес-процесів

Джерело : розроблено на основі [3]

Головною особливістю реінжинірингу є те, що об'єктом реінжинірингу є не організація, підприємства чи компанії, а процеси. Компанії піддають реінжинірингу не свої структурні підрозділи, наприклад виробничі цехи чи відділи продажів, а роботу, яку виконує персоналом цих підрозділів.

Впровадження РБП в Україні має специфічні особливості, пов'язані зі спадщиною, яка дісталася вітчизняним підприємствам від командно-адміністративної системи управління економікою. Тому реінжиніринг в організації бізнесу вітчизняних компаній передбачає, насамперед, зміни, які представлено на рис.2.

Більш того, саме реінжиніринг як революційний метод точкової та комплексної трансформації компанії, дозволить не просто залишитися «на плаву», а й забезпечити українським компаніям довгострокові перспективи розвитку і зростання, що край важливо саме в умовах тотального світового карантину.

Рис.2. Основні напрямки змін в організації бізнесу вітчизняних компаній в результаті реінжинірингу бізнес-процесів

Джерело : складено на основі [4]

В умовах кризи ключовими процесами для більшої частини компаній природньо стають ті, які дозволяють компаніям не тільки виживати, але посилювати свої позиції в порівнянні з конкурентами в умовах кризи.

Стратегічно важливими процесами для значної частини компаній можна віднести: сценарне планування; управління персоналом; маркетинг та продажі; обслуговування клієнтів; закупівлі [4].

Реінжиніринг представляє собою досить складний і ризикований процес. Так, експертні оцінки показують, що близько 50% проектів реінжинірингу закінчуються, нажаль, невдачею. Але результати, які він забезпечує, виправдовує той ризик.

В результаті реінжинірингу бізнес-процесів частіше за все відбувається:

- зміна методологічних підходів до планування діяльності компанії, зокрема актуалізація в умовах кризи методів сценарного та сукупного планування;
- перехід від функціональної структури управління компанією до горизонтальної або проектної, що забезпечує розв'язання проблеми дублювання або неузгодженості діяльності різних функціональних підрозділів компанії
- зменшується кількість рівнів управління, що дає змогу орієнтувати персонал не на виконання функцій, а на реалізацію процесів;
- ріст різноманітності роботи персоналу, що являється вагомим фактором мотивації діяльності працівників;
- підвищення рівня відповідальності, самостійності та ініціативності працівників на всіх рівнях управління компанією;
- зростання вимогливості до рівня професійної підготовки персоналу, необхідність постійного саморозвитку та самоосвіти;
- зміна функцій персоналу і підходів до їх кар'єрного росту, зокрема, одним з головних критеріїв просування по службі стає задоволення потреб клієнта;
- зміна критеріїв оцінки ефективності діяльності як компанії в цілому, так і окремих її працівників;

– перетворення керівників в справжніх лідерів і наближення їх до безпосередніх виконавців і клієнтів, що сприяє формуванню ефективних команд і єдиних цінностей в компанії [5]

Реінжиніринг бізнес-процесів вважається одним з найбільш дієвих методів підвищення продуктивності та ефективності діяльності сучасних компаній. Завданням реінжинірингу бізнес-процесів є прагнення відшукати абсолютно новий метод реконструювання наявного бізнесу із застосуванням нових технічних досягнень з метою кращого обслуговування клієнтів [6, с. 68]. На рис.3 зображено найвідоміші методи реінжинірингу бізнес-процесів.

Найбільш простими, але досить ефективними (особливо на початковому етапі реінжинірингу та реінжинірингу в кризових умовах) є:

Метод операційної декомпозиції бізнес-процесу, який дозволяє розкласти будь-який процес на операції, пов'язанні між собою та отримати відповіді на запитання, хто, коли, в які терміни, з якими витратами коштів здійснює ті чи інші дії в бізнес-процесі.

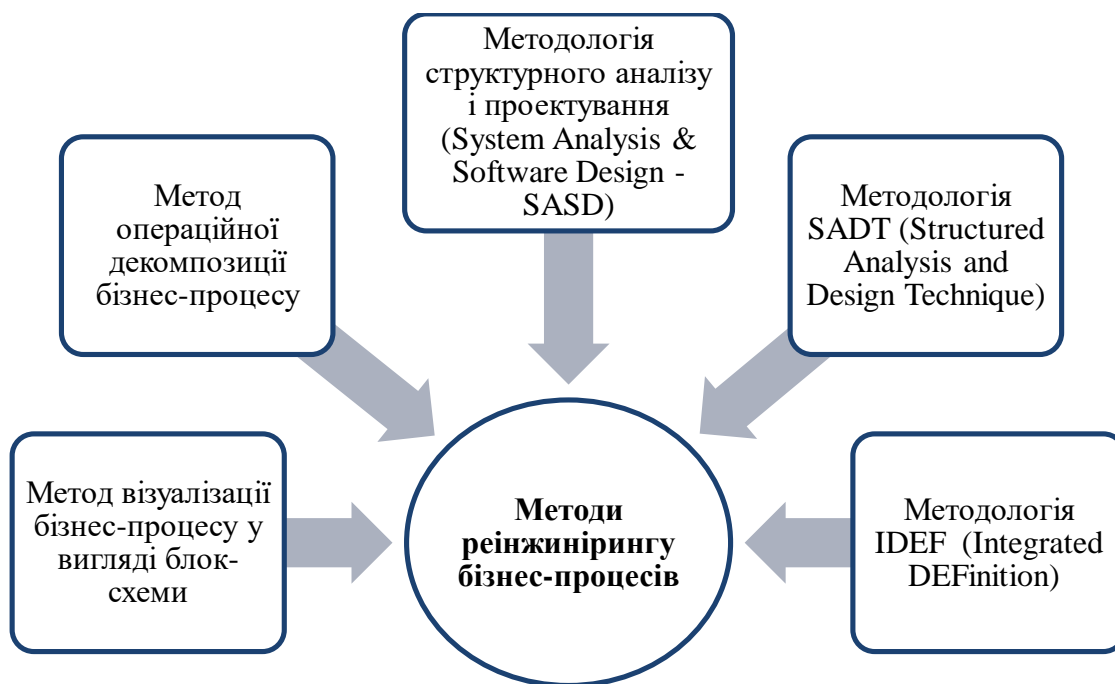

Рис.3. Методи реінжинірингу бізнес-процесів

Джерело : розроблено особисто

Метод візуалізації бізнес-процесу у вигляді блок-схеми, що складається з прямокутників (що позначають дії), ромбів (що позначають прийняті рішення) і стрілок, що з'єднують ці елементи між собою один з одним.

На жаль, крім безперечних переваг - простоти й наглядності - ці методи є недостатньо зручними для визначення ефективності реалізації бізнес-процесу. Тому у світовій практиці сформувалося декілька більш дієвих методологій реінжинірингу бізнес-процесів, найбільш відомими з яких вважаються наступні:

Методологія структурного аналізу і проектування (System Analysis & Software Design - SASD), яка вважається однією з найбільш ефективних методологій структурного проектування програмного забезпечення та інформаційних систем (ІС).

Методологія SADT (Structured Analysis and Design Technique), в свою чергу, є подальшим вдосконаленням методології структурного аналізу і проектування (SASD) [7, с.213]. SADT інтегрує процес моделювання, управління конфігурацією проекту, використання додаткових мовних засобів і керівництво проектом.

Методологія IDEF (Integrated DEFinition) - це, ймовірно, максимально ґрунтовно відпрацьована і найбільш велика методологія, що дозволяє характеризувати не тільки бізнес-процеси, а й функціональні блоки.

Взаємна сукупність методик і моделей концептуального проектування IDEF розроблена в США за програмою Integrated Computer-Aided Manufacturing. В даний час є методики функціонального, інформаційного та поведінкового моделювання та проектування [8].

В умовах цифрової економіки, яка потребує від бізнесу створення та впровадження високоякісних інформаційних систем, об'єктивно виникає потреба в удосконаленні інструментарію реінжинірингу бізнес-процесів.

На сьогодні найбільш результативним вважається реінжиніринг на основі впровадження об'єктно-орієнтованих методів; CASE-технології; імітаційного

моделювання процесів; інженерії знань; методів швидкої розробки додатків RAD (Rapid Application Development) [7] та бенчмаркінгу. (рис.4).

Об'єктно-орієнтоване моделювання вважається на сьогодні базовою методологією BPR. Оскільки реінжиніринг орієнтований на процеси, а не на дані, традиційні підходи створення інформаційних систем організацій виявляються мало ефективними. Об'єктно-орієнтований підхід є єдиним поки підходом, що дозволяє описувати як сутність даних, так і їх поведінку. Крім того, він забезпечує створення прозорих інформаційних систем та моделей бізнесу, які легко підлягають модифікації, що дозволяє повторно використовувати окремі їх елементи і модулі.

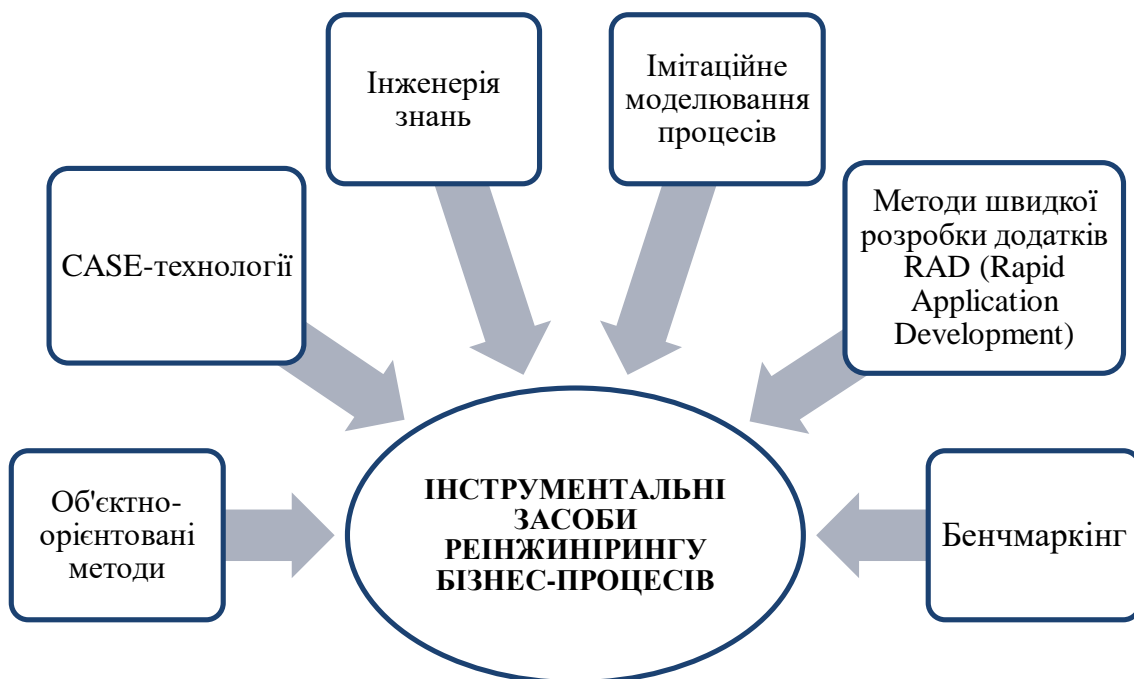

Рис.4. Сучасні інструментальні засоби реінжинірингу бізнес-процесів

Джерело : розроблено на основі [4, 8]

CASE-технології використовувалися в реінжинірингу практично з моменту його появи. Однак їх орієнтація на розробників інформаційних систем привела до того, що тепер їх починають об'єднувати з іншими сучасними технологіями - в першу чергу, з об'єктно-орієнтованим моделюванням.

Імітаційне моделювання забезпечує найбільш глибоке уявлення про моделюємий об'єкт для користувача, який не є програмістом, та надає найбільш повний та зрозумілий інструментарій аналізу таких моделей. Моделі

створюються у вигляді потокових діаграм, де представлені основні робочі процедури, які використовуються в організації, описують їх поведінку, а також інформаційні та матеріальні потоки між ними. Втім, побудова реальних імітаційних моделей досить трудомісткий процес, а їх детальний аналіз часто вимагає від користувача спеціальної підготовки.

Для подолання цих труднощів, сьогодні все частіше використовують методи *інженерії знань*, за допомогою яких, у формі моделей можна відображувати знання менеджерів про бізнес-процеси і про виконавців різних процедур, які погано формалізуються. Крім того, методи інженерії знань дозволяють створювати інтелектуальний інтерфейс кінцевого користувача та застосовувати складні засоби аналізу бізнес-моделей.

Методи швидкої розробки додатків RAD (Rapid Application Development) дозволяють скорочувати час створення інформаційних систем, які використовуються не тільки в ході реінжинірингу бізнес-процесів організації, але і на етапі її еволюційного розвитку, що характеризується постійними модифікаціями інформаційних систем організації [8].

Бенчмаркінг, як метод реінжинірингу, набуває все більшої популярності та передбачає безперервний та систематичний пошук передового досвіду ведення бізнесу, а також постійне порівняння власної організації бізнесу з бажаними результатами та створеною еталонною моделлю. Результати бенчмаркінгу являються основою створення і підтримка системи безперервного вдосконалення бізнес-процесів та підвищення результативності бізнесу [4].

Отримані, в ході проведення бенчмаркінгу нових операцій, результати повинні бути покладені в основу реінжинірингу бізнес-процесів і програми постійних поліпшень компанії на довгострокову перспективу. Саме ці результати, зокрема, можуть бути основою побудови в компанії системи загального управління якістю (TQM).

Висновки. Реінжиніринг бізнес-процесів - один з найскладніших етапів в підвищенні конкурентоспроможності компанії, доведенні її до рівня саморегульованої організації в умовах динамічного ринку. Реінжиніринг бізнес-

процесів особливої актуальності набуває в умовах кризи, бо полягає в революційному усуненні в компанії кризових явищ, забезпечуючи одночасно, як точкове поліпшення бізнес-процесів, так і комплексну трансформацію компанії за рахунок створення дієвої системи безперервних поліпшень результативності бізнесу.

Для ефективного впровадження реінжинірингу необхідно абстрагуватися від існуючої функціональної організації бізнесу, поставивши під сумнів прийняті раніше методи управління компанією. До того ж, керівництву підприємств необхідно мати рішучість піти на кардинальні зміни і навчитися швидко реагувати на виклики часу та сприймати ситуацію в своїй організації нібито «збоку».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Business Process Reengineering. URL : <https://www.bain.com/insights/management-tools-business-process-reengineering/>
2. Hammer, Michael, and James Champy. Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution. Revised and updated. HarperBusiness, 2006.
3. Баринов В. А. Реинжиниринг бизнес-процессов : сущность и методология. URL : <http://www.elitarium.ru/reinzhiniring-biznes-process-kompanija-sotrudniki-rukovodstvo-izmeneniya/>
4. Щегельская О. Реинжиниринг бизнес-процессов – необходимость в условиях динамичного рынка / Управление компанией. 1999. № 1-2. URL : <https://www.intalev.ua/library/articles/article.php?ID=40531>
5. Коваленко О.М., Станіславик О.В.. Формування реінжинірингового потенціалу розвитку підприємства // Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств. Міжнародна науково-практична конференція. URL : https://economics.opu.ua/files/science/form_ek_rozv/2018/s1.pdf
6. Робсон М., Уллах Ф., Реинжиниринг бизнес-процессов. 2010. 110 с.

7. Методология IDEF (Integrated DEFinition) моделирования бизнес-процессов. URL : <https://www.r-p-c.ru/resheniya/metodologiya-idef-integrated-definition-modelirovaniya-biznes-processov.html>
8. Хакимуллина Я. Ф. Файзуллина А. Г. Реинжиниринг бизнес-процессов предприятия // Символ науки. №1/2016. С.214-216

УДК 94 (574)

ПРОГРАММА «АРХИВ-2025» И ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ КАЗАХСТАНЦЕВ

Сметова Айнагул Тилекжановна

Доктор PhD, старший преподаватель

Казахский национальный университет искусств

г. Нур-Султан, Казахстан

Аннотация: Республика Казахстан после распада Советского Союза испытала проблемы, связанные с идентичностью, легитимизацией власти, нациестроительством, построением новой идеологии, что, в свою очередь, привело к политике памяти. Формирование исторического сознания, со стороны государства включает в себя организацию городского пространства посредством возведения памятников и мемориалов, празднование юбилеев и коммеморацию, определение исторического нарратива, а также другие публичные практики, направленные на регулирование коллективной памяти. Важным направлением является инициирование и поддержка государством различного рода программ, направленных на выявление и публикацию крупного массива исторических источников по истории страны. Целью данной статьи является определение места программы Архив-2025 в процессе формирования исторического сознания казахстанцев.

Ключевые слова: Архив-2025, Семь граней Великой степи, зарубежные архивы, историческое сознание, историческая память.

В истории человечества, на социальном, групповом и индивидуальном уровнях, «забвение» было естественной тенденцией, а для «сохранения памяти» всегда требовались дополнительные ресурсы, как финансы, время, опыт, технологии и различные институты. Процесс, предназначенный для выбора информации, подлежащей сохранению, требовал анализа и оценки. Сегодня, основную

функцию по «сохранению памяти» выполняет государство, которое также является главным источником финансирования. Какую же ценность имеет прошлое?

Прошлое, живущее в сознании общества через историческую память, иначе коллективную память, имеет больше сил, чем предполагалось. Историческая память связывает людей, дает чувство принадлежности и объясняет миропорядок. Поэтому, как мы помним, как мы представляем себя в наших воспоминаниях, как мы определяем нашу личную и коллективную идентичность через наши воспоминания, и то, как мы передаем эти воспоминания другим – это и есть то, кем мы являемся [1]. С этой точки зрения историческая память выступает в качестве основного элемента построения идентичности и сложного процесса нацистроительства [2; 3]. Можно смело сказать, что до тех пор, пока существуют национальные государства, восприятие прошлого и его изображение останутся центральными в политическом дискурсе любого правительства. Национальные государства посредством особой политики – так называемой политики памяти или исторической политики – вводят свои коррективы в общественное сознание. Процесс набирает обороты, особенно во время переходного периода, когда вопросы идентичности и легитимации власти становятся наиболее спорными. В этом контексте наглядным примером являются события недавнего прошлого, происходящие на постсоветском пространстве.

Республика Казахстан одна из немногих стран бывшего СССР комплексно и масштабно подошла к изучению своего исторического наследия начиная уже с середины 1990-х годов. Так, в 1995 году выходит в свет «Концепция становления исторического сознания в Республике Казахстан», главная задача которой определение приоритетных направлений для исторической науки.

Дальнейшие инициативы государства, такие как объявление 1997 года «Годом межнационального согласия и памяти жертв политических репрессий» и 1998 года «Годом единства народов и национальной истории», государственные программы «Мәдени мұра» (2004-2011) и «Халық тарих толқынында» (2014-

2016), являются ярким примером взвешенной политики по восстановлению исторического прошлого и формированию исторического сознания в реалиях независимого Казахстана. Здесь следует особо отметить программу «Мәдени мұра», благодаря которой казахстанский библиотечный фонд обогатился тысячами книг по истории и культуре Казахстана.

Известно, что генератором большинства крупных проектов на территории суверенного Казахстана являлся Первый Президент РК Нурсултан Назарбаев. 21 ноября 2018 г. выходит в свет статья Елбасы «Семь граней Великой степи», которая, по сути, является логическим продолжением программы «Рухани жаңғыру», вышедшей годом ранее. Однако, ноябрьская статья имеет свою особенность. Это фокус на наследии кочевой цивилизации и ее роли в мировой истории, на целостности восприятия истории казахского народа с ее предшественниками обитавшими просторы Евразии – саками, гуннами, прототюркскими государствами. Нурсултан Назарбаев определяет в статье так называемые «семь граней» через которые возможна конструкция исторического имиджа Казахстана и ее популяризация как преемницы «Великой степи»; к ним относятся: 1. Всадническая культура; 2. Древняя металлургия Великой степи; 3. Звериный стиль; 4. Золотой человек; 5. Колыбель тюркского мира; 6. Великий шелковый путь; 7. Казахстан – родина яблок и тюльпанов.

Программная статья «Семь граней Великой степи» дает старт ряду государственных проектов, направленных на изучение, популяризацию и развитие истории страны, «Архив-2025» является одной из них. Согласно Первому Президенту РК Н.А. Назарбаеву, в семилетнюю программу должны войти «серьезные фундаментальные исследования всех отечественных и зарубежных архивов, начиная с античности и кончая современностью. В рамках его реализации нужно сфокусировать поисково-исследовательскую работу специальных групп историков, архивистов, культурологов на системном и долгосрочном взаимодействии с отечественными и крупнейшими зарубежными архивами» [4].

С момента выхода статьи, более сотни республиканских архивов вовлечены в программу «Архив-2025». Программа работает в двух основных направлениях: цифровизация существующего фонда и его пополнения из зарубежных архивов. Несмотря на то, что в рамках вышеупомянутой государственной программы «Мәдени мұра» велась почти аналогичная работа по сбору источников по истории Казахстана, программа «Архив-2025» не теряет своей актуальности: во-первых, основной акцент сделан на сохранении архивного наследия путем оцифровки данных; во-вторых, ее популяризации посредством открытия доступа для широких масс; в-третьих, программа предусматривает полное обновление материально-технической базы региональных и республиканских архивов; в-четвертых: повышение профессиональной квалификации сотрудников архивов. Для реализации программы был специально создан Научно-методический центр «Архив-2025» при Национальном архиве РК и Центре рукописей и редких книг под руководством Берика Абдыгалиулы, который является основным курирующим и координирующим органом программы.

На сегодняшний день, администрация нового главы государства Касым-Жомарта Токаева продолжает начатый Елбасы политический путь. Постановлением Правительства Республики Казахстан от 20 декабря 2019 г. был утвержден комплексный план мероприятий, направленный на реализацию проекта.

План мероприятий охватывает период 2020-2025 гг. Контент анализ документа позволяет выделить следующие направления работ:

1. Организация научной поисково-исследовательской работы;
2. Перевод архивных документов в цифровой формат;
3. Создание ряда документальных исторических фильмов;
4. Организация и проведение конференций, семинаров, круглых столов, выставок, и т.п.;
5. Издательская деятельность (книги, книги-альбомы, сборники, путеводители, справочники, проспекты, фотоальбомы, атласы, т.д.);

6. Создание веб-сайта;
7. Повышение квалификации работников архива;
8. Ремонтные работы архивов по всей республики;
9. Приобретение специализированного оборудования [5].

Анализ планируемых мероприятий в рамках Архив-2025 показывает, что основной целью программы является не только восполнения архивного фонда без какого-либо тематического акцента, но ее цифровизация и создание доступной платформы. На самом деле, цифровизация архивного материала это вызов времени, так в XXI веке подавляющее большинство вновь созданной информации является цифровой. Коллекции различных институтов, таких как архивы, библиотеки и музеи заполняются цифровым контентом. Хотя цифровыми объектами легче работать (копировать, переносить, систематизировать), они представляют новые риски и проблемы. Согласно экспертам, такие объекты трудно сохранять и управлять ими в течение длительного времени. В то время как пользователи ожидают, что доступ к архивным материалам будет предоставляться онлайн, разработка и внедрение алгоритма предоставления доступа к цифровым коллекциям требует полного переосмысления систем, подходов и практики в архивах [6]. Архив-2025 является главной движущей силой в переходе республиканских архивов в цифровой формат. В дальнейшем результаты программы создадут весомый фонд для дальнейших исторических исследования, а открытый доступ через веб-сайт поможет дальнейшему формированию исторической памяти казахстанцев.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Fentress J., Wickham Ch. Social Memory. – Oxford and Cambridge: Blackwell, 1992.
2. Herbert H. Genocide and the Politics of Memory: Studying Death to Preserve Life. – Chapel Hill & London: University of North Carolina Press, 1995.
3. Moore G., 'In Your Face': Domestic Politics, Nationalism, and "Face" in the Sino-Japanese Islands Dispute // Asian Perspective. – 38(2). – 2014. – P 219-240.
4. Статья Главы государства «Семь граней Великой степи» // Акорда. Официальный сайт Президента Республики Казахстан. URL: <http://www.akorda.kz/ru/events/statya-glavy-gosudarstva-sem-granei-velikoi-stepi> (дата обращения 17.05.2020)
5. Об утверждении Комплексного плана мероприятий по реализации проекта «Архив – 2025» на 2020 – 2025 годы, Постановление Правительства Республики Казахстан от 20 декабря 2019 года № 953 // Сетевое издание «Интернет ресурс Tengrinews» (<https://tengrinews.kz>). URL: https://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo_respubliki_kazahstan_premier_ministr_rk/hozyaystvennaya_deyatelnost/id-P1900000953/ (дата обращения 17.05.2020)
6. Council of Australasian Archives and Records Authorities, 'Digital archiving in the 21st century', 2006. – p.40 URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.123.5589&rep=rep1&type=pdf> (дата обращения 17.05.2020)

ПОВЫШЕНИЕ ДОЛГОВЕЧНОСТИ УЗЛОВ ТРЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ МАШИН И ОБОРУДОВАНИЯ

Смутко Николай Устинович

к.т.н., доцент

Херсонский государственный аграрный университет

г.Херсон, Украина

Введение. Одним из важнейших направлений улучшения технико-экономических показателей работы производственных машин и оборудования является повышение долговечности их узлов трения. Узлы трения относятся к наиболее уязвимым местам производственной техники. Досрочный выход из эксплуатации подшипников приводит к существенным затратам, дополнительным простоям оборудования, падением производства.

В связи с изложенным, разработка и внедрение новых технологических процессов и совершенствования узлов трения производственного оборудования, обеспечивающих повышение их срока службы, является обоснованным выполнением предоставленных разработок.

Цель работы. Целью работы является существенное повышение срока работы подшипниковых узлов производственных машин и оборудования за счет снижения трения и износа улучшения условий смазывания, внедрения самосмазывающихся подшипников.

Материалы и методы. С целью улучшения технико-экономических показателей производства предприятиям предлагается внедрение самосмазывающихся узлов трения производственных машин и оборудования. Разработаны новые композиционные материалы уникальны по своим эксплуатационным свойствам и не имеют аналогов. Материалы обладают исключительно высокими антифрикционными свойствами, низким коэффициентом трения, высокой смазывающейся способностью и термостойкостью. Изделия, изготовленные с предложенных композиций, могут

надежно работать в агрессивных, абразивных и запыленных средах, при высоких температурах и больших нагрузках.

Разработанные антифрикционные композиции АК1 и АК2 и многие другие, могут быть использованы как конструкционные материалы для уменьшения массы, так, и конструкционные и антифрикционные, – для смазки и уменьшения трения, а также исключительно как смазка – композиция АК2 с добавками.

Композиционный материал представляет собой порошок, состоящий из ряда компонентов в определенных пропорциях, обладающий высокими антифрикционными свойствами и смазывающей способностью. Из указанной композиции можно изготавливать различных размеров и форм вставки в металлические корпуса, самосмазывающиеся подшипники, втулки, кольца и разнообразные по конструкции изделия методом порошковой металлургии и формованием в пазах, отверстиях и других углублениях выполненных на трущихся поверхностях деталей подшипников.

Результаты и обсуждение. На основании нового композиционного антифрикционного углеродного материала разработано технологию изготовления самосмазывающихся комбинированных подшипниковых узлов трения самых различных по размерам, назначению та конструкции.

Технология изготовления самосмазывающих подшипников включает:

- подготовку пресс-материала;
- разработку конструкций самосмазывающих опор трения;
- изготовление углеродных элементов (деталей); методом порошковой металлургии;
- проектирование та изготовление пресс-формы;
- изготовление подшипниковых опор.

С использованием антифрикционной углеродной термореактивной композиции разработано технологию изготовления комбинированных изделий, состоящих из металла или пластмассы и композиционного углеродного материала.

Разработано технологию формирования уплотнений подшипников качения из углеродной композиции, что позволяет в разы повысить срок работы стандартных шариковых однорядных подшипников.

Предложенные разработки могут быть использованы в следующих направлениях:

- 1) для изготовления самосмазывающихся узлов и элементов трения самых различных по конструкциям, назначению и размерам;
- 2) для изготовления комбинированных изделий различного назначения состоящих из металла или пластмассы и композиционного углеродного материала с целью экономии черных и цветных дорогостоящих металлов, эффект экономии виден сразу;
- 3) для формования уплотнений подшипников из антифрикционной углеродной композиции АК2 вместо закрытия стандартных подшипников металлическими, пластмассовыми или резиновыми шайбами;
- 4) по разработанному способу формования уплотнений можно производить реставрацию изъятых из производства подшипников качения однорядных после их очистки, с целью дальнейшей эксплуатации.

Использование предложенных разработок повышает долговечность узлов трения, как показала практика в 1,5-10 раз в зависимости от условий их эксплуатации и назначения.

Обеспечивается существенная экономия дорогостоящих цветных металлов и других материалов за счет замены их комбинированными изделиями, состоящими из менее дорогих металлов или пластмасс и композиционного материала или за счет повышения срока службы комбинированных изделий.

На ОАО «Херсонские комбайны» крупногабаритная втулка бронзовая длиной 700мм с внутренним диаметром 560мм и толщиной 20мм на горячештамповочном прессе К8544 усилием 2500т.с. и скоростью скольжения 1м/с со вставками из углеродной антифрикционной композиции проработала более 10 лет. Ее износостойкость повышалась более чем в 9 раз в сравнении со втулкой без композиционных антифрикционных углеродных вставок. При этом

с углеродными вставками изнашивалась всего на 0,3мм и может в дальнейшем эксплуатироваться. Износ втулок без углеродных вставок составил 2,75мм, требуется ее замена. При массе втулки 150 кг экономия дорогостоящей бронзы составляет десятки килограмм.

Весьма эффективной является замена металлической основы подшипников, в частности втулок и других деталей, на комбинированно составляющие из металла и более легкого композиционного материала. При этом значительно уменьшается масса конструкции.

Уменьшается расход подшипников и материалов идущих на изготовление подшипников скольжения за счет повышения их долговечности. Подшипники с композиционными уплотнениями могут удовлетворительно работать при незначительных скоростях и особенно ценны для эксплуатации в условиях недостаточной смазки или ее отсутствии в агрессивных, абразивных и запыленных средах и сырых помещениях.

На сельскохозяйственном оборудовании: тракторах, транспортёрах фермах, сеялках, тягачах, горох–жатках и других в бывшем КСП «Овощное» с. Зеленовка Херсонской области были установлены 201 шариковых однорядных подшипников различных типов с композиционными уплотнениями. При первом осмотре установлено, что срок службы подшипников увеличился в 1,2-2,2 раза по сравнению со стандартными, на транспортерах ферм – 4,5 раза. Экономия подшипников составила 71 штук. Эксплуатация продолжалась.

Подшипники 308 с композиционными уплотнениями много лет эксплуатировались на навозном транспортере фермы ПАТ «Заря» с. Чернобаевка Херсонской области. Продолжительность их работы увеличилась в 4-5 раз по сравнению со стандартными.

Внедрение технологии изготовления самосмазывающихся подшипниковых опор способствует снижению затрат электроэнергии за счет уменьшения сил, а значит и коэффициента трения в зоне контакта трущихся поверхностей подшипников. Снижение сопротивления движению контактирующих

поверхностей способствует уменьшению полезной энергии идущей на обеспечение работы машин и оборудования. Внедрение самосмазывающихся узлов трения позволяет также существенно экономить смазывающие материалы.

Выводы. 1. Предложенные разработки весьма актуальны. Наибольшая ценность их состоит в том, что позволяют в значительной мере решать важные технические задачи в части улучшения условий работы узлов трения производственного оборудования, уменьшения коэффициента трения и износа рабочих поверхностей.

2. Весьма важной частью работы является разработка антифрикционных композиционных углеродных материалов, обладающих исключительно высокой смазывающей способностью, низким коэффициентом трения, высокими антифрикционными свойствами, что позволяет создавать самосмазывающиеся подшипники. Создание новых композиционных углеродных антифрикционных материалов оправдано будет рассматривать как достижение представленной разработки.

3. Внедрение предложенных разработок позволит совершенствовать узлы трения производственных машин и оборудования, повысить их долговечность, сократить простои та ремонт, улучшить технико-экономические показатели производства.

4. Внедрением самосмазывающихся подшипниковых узлов следует заниматься повсеместно. При этом внедрение новых композиционных материалов и технологии изготовления из них деталей не требует существенных затрат и может быть освоено в короткие сроки.

Все разработки запатентовано.

УДК 378.4

**ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ НОВІТНІХ МЕТОДИК
НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОГО
МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ ПРИ
ВИВЧЕННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «GENERAL AND
INORGANIC CHEMISTRY» ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ
ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ**

Сліпчук Валентина

доктор педагогічних наук

доцент

професор кафедри медичної та загальної хімії

Національний медичний університет

імені О. О. Богомольця

м. Київ, Україна

Юзьків Галина

кандидат філологічних наук

доцент кафедри україністики

Національний медичний університет

імені О.О. Богомольця

Ейбен Ганна

кандидат фармацевтичних наук

доцент кафедри організації та економіки фармації

Національний медичний університет

імені О.О.Богомольця

м. Київ, Україна

Анотація. Представлено досвід створення та використання сучасних новітніх методик навчання (дистанційної платформи Neuron, віртуальних тренажерів-симуляторів, відео дослідів та ін.) в освітньому процесі Національного

медичного університету імені О.О. Богомольця для підвищення інтерактивності навчальних матеріалів при викладанні дисципліни «Загальна та неорганічна хімія» іноземним студентам фармацевтичного факультету.

Ключові слова: віртуальні тренажери-симулятори, вищий заклад освіти, дистанційна платформа, загальна та неорганічна хімія, іноземні студенти.

Вступ. Останнє десятиріччя характеризується інформатизацією освіти та розвитком віртуальних складових технологій навчання: нові форми подання матеріалу, доступ до освітніх ресурсів в мережі Інтернет, а також нові форми організації освітнього процесу (вебінари, відеолекції, віртуальні лабораторії, тренажери, симулятори).

У різні сфери діяльності людини стрімко впроваджується велика кількість віртуальних технологій. Загальна та неорганічна хімія не залишається осторонь. Курс «General and Inorganic Chemistry» включає великий об'єм теоретичного матеріалу, який ускладнено практичними і розрахунковими задачами та завданнями. Об'ємні теми та курси помітно знижують мотивацію іноземних студентів англійської форми навчання вищих закладів медичної освіти. Тому перед сучасними викладачами існує завдання постійного вдосконалення курсу з метою підвищення ефективності освітнього процесу завдяки оптимізації кількості та якості навчальних матеріалів, а також розробки та впровадження нових методик їхнього викладання.

Мета дослідження

представити досвід створення та використання сучасних новітніх методик при вивченні навчальної дисципліни «General and Inorganic Chemistry» іноземними студентами фармацевтичного факультету.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Професійна підготовка іноземних студентів англійської форми навчання у Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця забезпечується освітнім комплексом, який включає в себе кваліфікований професорсько-викладацький персонал, сучасну матеріальну базу, належне методичне

забезпечення та змістовну навчальну літературу. Одним із основних засобів навчання були і залишаються підручники.

Тому з навчальної дисципліни «General and Inorganic Chemistry» для іноземних студентів англійської форми навчання на кафедрі медичної та загальної хімії НМУ імені О.О. Богомольця видано підручники та посібники, а саме: «Chemistry of d – elements» (textbook) авторами Калібабчук В.О., Сліпчук В.Л., Чхало О.М. у 2017 р.; «General and Inorganic chemistry» (textbook) авторами Калібабчук В.О., Огурцов В.В., Галинська В.І., Сліпчук В.Л. та ін. у 2019 р.; «Inorganic chemistry. Student notebook for experimental chemistry», «Chemistry of elements. Student notebook for experimental chemistry», «Chemistry of elements. Student notebook for pre-lab tasks» авторами Калібабчук В.О., Сліпчук В.Л., Зайцева Г.М., Пушкарьова Я.М. [1, с. 44-48].

Сучасне інформаційне суспільство детермінує розвиток е-освіти і активне запровадження інформаційно-комунікаційних технологій професійної підготовки фахівців і безперервного професійного розвитку викладачів. Збільшується кількість освітніх послуг, які надають заклади вищої освіти, реалізуючи технічні можливості електронного і віртуального навчання. Системи управління навчанням (Learning Management Systems, LMS), управління курсами (Content Management System, CMS), управління віртуальним навчальним середовищем (A virtual learning environment, VLE) створюють принципово нові можливості для організації освітнього процесу і професійного розвитку викладачів вищих закладів освіти.

У Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця під час карантину, спричиненого пандемією коронавірусу COVID-19, платформа Neuron є вкрай актуальною і дає поштовх учасникам освітнього процесу до дистанційного навчання, наукових педагогічних досліджень та теоретичних узагальнень, а також прикладних розробок і їх активного використання у вищій школі.

Платформа Neuron розширює інтерактивний контент, сприяє розробці індивідуальних маршрутів опанування програмою, зокрема з навчальної

дисципліни «General and Inorganic Chemistry» для іноземних студентів англomовної форми навчання.

Структура курсу «General and Inorganic Chemistry» (розробник Сліпчук В.Л.) об'єднує: підручники (рис. 1); навчальну програму з дисципліни «General and Inorganic Chemistry» та методичні рекомендації до практичних занять (рис. 2); лабораторний журнал, презентації усіх лекцій та відповідні відео дослідів до кожної лекції (рис. 3); тренажери PhET-Interactive Simulation - сучасна технологія набуття практичних навичок, умінь та знань, заснована на реалістичному моделюванні та імітації хімічних явищ (рис. 4); тести та ситуаційні завдання для оцінювання знань іноземних студентів (рис. 5); розбір алгоритму та розв'язування ситуаційних завдань, необхідну інформацію для складання іспиту; список основної та додаткової літератури; обговорення; дискусії (<http://neuron.nmuofficial.com/course/view.php?id=971>) [2].

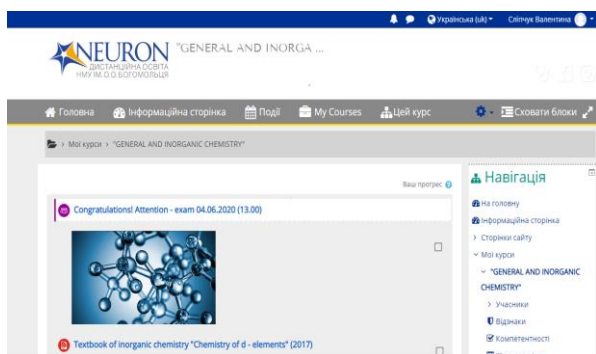

Рис. 1. Підручники.

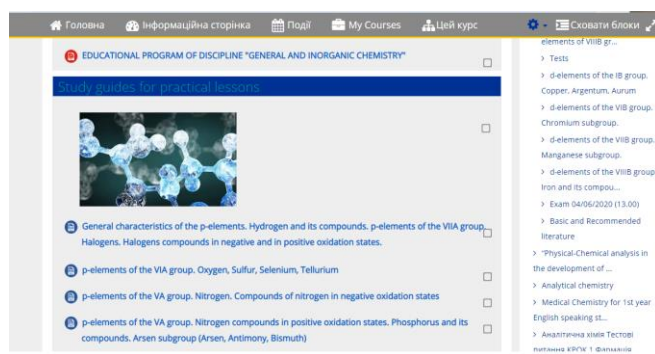

Рис. 2. Навчальна програма з дисципліни «General and Inorganic Chemistry» та методичні рекомендації до практичних занять.

Застосування симуляцій PhET в курсі «General and Inorganic Chemistry» орієнтовано на засвоєння навчального матеріалу за допомогою проведення віртуальних досліджень та випробувань [3]. Це ігрові імітації-симуляції з інтуїтивно зрозумілим, дослідницьким та простим у користуванні інтерфейсом і мінімальним текстом, що підходять для навчання іноземних студентів англomовної форми навчання у закладах вищої освіти. Симулятори PhET є

ефективними не лише для концептуального розуміння понять, явищ і хімічних процесів, а також з їх допомогою можна залучити іноземних студентів до наукових досліджень, що значно підвищує мотивацію до навчання. Це візуальні моделі, які роблять невидиме видимим, забезпечують безпечний та швидкий доступ до декількох випробувань, формують уявлення та розуміння явища, яке вивчається віртуальним науковим дослідженням. Симуляції PhET створюють безпечне середовище для проведення експериментальних досліджень, іноземні студенти вчаться планувати експеримент, висувати гіпотези, робити передбачення та прогнози. В результаті виконання роботи ідеї формуються та удосконалюються, гіпотези спростовуються або підтверджуються на основі спостережень та зворотного зв'язку з симулятором. Можна використовувати моделювання PhET для викладання «General and Inorganic Chemistry» не лише на лекціях і на практичних заняттях, але і для виконання домашніх завдань.

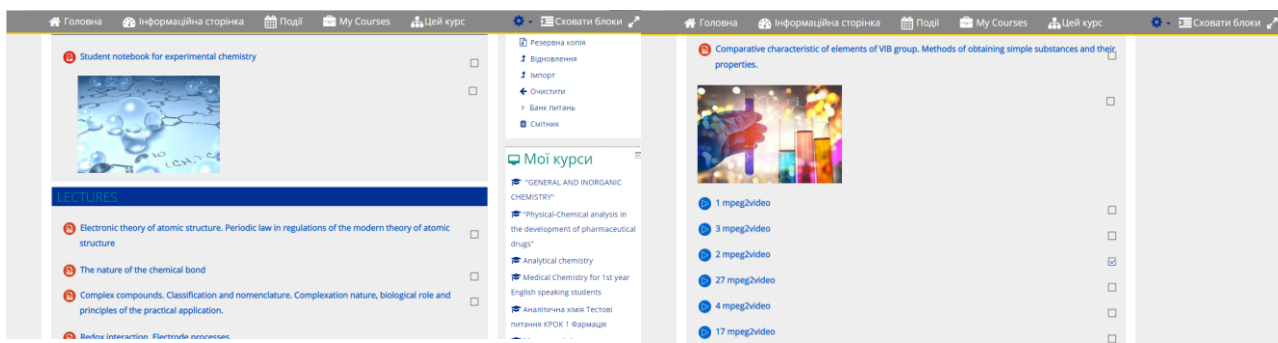

Рис. 3. Лабораторний журнал, презентації усіх лекцій та відповідні відео дослідів до кожної лекції.

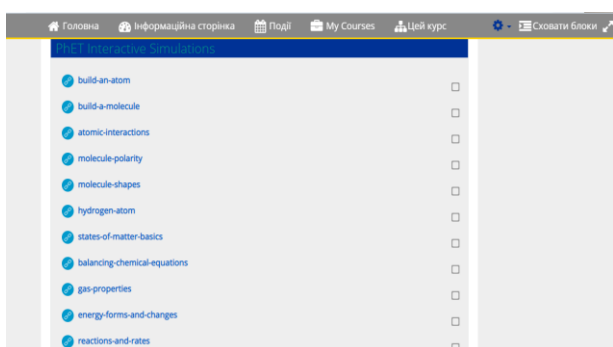

Рис. 4. Тренажери PhET-Interactive Simulation.

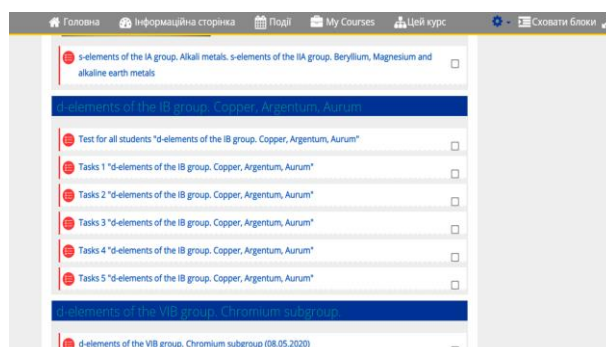

Рис. 5. Тести та ситуаційні завдання.

З першого ж дня карантину іноземні студенти англomовної форми навчання мають повноцінні практичні заняття, організовані в режимі онлайн зв'язку

через платформу ZOOM. Заняття включають розгляд теоретичних питань, розбір алгоритму та розв'язування ситуаційних завдань, обговорення написання хімічних перетворень, тестування студентів.

Кожен студент має можливість отримати індивідуальну консультацію викладача за допомогою web- сервісів WhatsApp, Telegram, Viber.

Висновки. Наш досвід роботи дає підстави стверджувати, що в навчальній платформі Neuron є достатньо інструментів для реалізації вивчення курсу «General and Inorganic Chemistry» іноземними студентами фармацевтичного факультету англomовної форми навчання. Поєднання практичних занять в режимі онлайн через платформу ZOOM, платформи для дистанційного навчання Neuron та web- сервісів WhatsApp, Telegram, Viber є сучасним, багатофункціональним і економічним інструментом професійного розвитку викладачів медичного університету, організації групової і індивідуальної роботи з іноземними студентами, посилює мотивацію до самостійного навчання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в компаративному аналізі міжнародних рамок і стандартів якості e-learning для упровадження в практичну площину діяльності вищих закладів медичної освіти України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сліпчук В. Л. Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні у ХХ – на початку ХХІ століття: системний аналіз тенденцій. Освітологія, № 7. ВП «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. С. 44-48. DOI: 10.28925/2226-3012.2018.7.4448
2. Neuron - Дистанційна освіта НМУ імені О.О. Богомольця. URL: <http://neuron.nmuofficial.com/course/view.php?id=971>
3. PhET-Interactive Simulations for Science and Math. URL: <https://phet.colorado.edu>

СОЗДАНИЕ ПЕРОРАЛЬНОГО ГЕЛЯ НА ОСНОВЕ СПИРУЛИНЫ

Слипченко Галина Дмитриевна

к.фарм.н., доцент

Жалал Сухир

Студент

Национальный фармацевтический университет

г. Харьков, Украина

Введение. Пероральный способ введения лекарственных препаратов остается одним из популярных, где основная часть представлена твердыми лекарственными формами. Некоторые категории пациентов, страдающие дисфагиями различной этиологии, могут испытывать трудности с проглатыванием таких лекарственных препаратов, поэтому вынуждены принимать их с большим количеством жидкости. Данная проблема особенно актуальна в педиатрической и гериатрической практики. Особый интерес вызывают к себе гели, которые по структурномеханическим, биофармацевтическим и органолептическим характеристикам оптимально подходят для перорального применения. Использование гелей вместо традиционных твердых лекарственных форм позволит увеличить биодоступность лекарственного вещества, за счет того, что оно находится в тонко диспергированном или растворенном состоянии.

Цель работы. Целью данной работы явилось изучение физико-химических и фармакотехнологических свойств сухого экстракта спирулины и создание научно-обоснованного оптимального состава перорального геля и технологической схема производства препарата.

Материалы и методы. В качестве объектов исследования выбран сухой экстракт спирулины, вспомогательные вещества и экспериментальные образцы геля. При решении поставленных задач в работе использовали физические, химические, фармакотехнологические методы.

Результаты и обсуждение. Спирулина, без преувеличения, кладезь полезных элементов, таких как витамины группы В. В их числе очень важный для нашего организма В12. Это вещество, которое также называется кобаламин, состоит из кобальта и соединений цианогруппы, необходимых для формирования эритроцитов, нервных волокон. Также витамин В12 участвует в обменных процессах, транспортировке жиров и углеводов. Кроме основной, кроветворной, функции, кобаламин нормализует обмен липидов печени, улучшает работу нервной системы, уменьшает уровень холестерина. Это вещество необходимо для синтеза молекул ДНК, важных аминокислот.

С целью выбора растворителя для оптимального введения сухого экстракта в лекарственную форму и для достижения биодоступности изучалась растворимость экстракта. Учитывая, что спирулина хорошо растворима в спирте, то в качестве растворителей использовали: воду очищенную, полиэтиленоксид 400, пропиленгликоль. Полученные результаты представлены в табл. 1.

Таблица 1

Растворимость сухих экстрактов в различных растворителях

Растворитель	Температура, °С	Растворимость сухого экстракта спирулины
Вода очищенная	20	умеренно растворим
ПЭГ 400	20	почти не растворим
Пропиленгликоль	20	почти не растворим

Растворителем для сухого экстракта спирулины выбрана вода очищенная. В качестве гелеобразователей использовали Карбомер 971 NF, Na-КМЦ, КМЦ, агар-агар, карбомер, ксантановую камедь, пектин яблочный и их комбинации. В качестве консерванта использовали кислоту сорбиновую. Готовили экспериментальные образцы и исследовали их структурно-механические свойства. В качестве гелеобразователя был выбран Na-КМЦ. Для улучшения вкусовых характеристик использовали корригенты вкуса (фруктоза, натрия сахаринат, экстракт стевии, сукралоза) и ароматизаторы (малиновый,

апельсиновый, банановый и кокосовый). Проведенные исследования позволили выбрать в качестве корригента вкуса сукралозу в концентрации 0,15% и банановый ароматизатор. Выраженность кислого и сладкого вкусов перорального геля изучали и оценивали при добавлении лимонной кислоты. Таким образом, для введения в состав геля на основе спирулины выбрана концентрация лимонной кислоты – 0,03%, которая регулирует баланс кислого и сладкого вкусов.

Выводы. Изучение отечественного рынка препаратов позволило выбрать актуальное направление по созданию перорального геля на основе спирулины. Выбран состав и составлена технологическая схема производства геля.

УДК 372.881.111.1

**ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ МОВНИХ ІНТЕГРОВАНИХ КУРСІВ У
ПЛОЩИНІ СВІТОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОСТОРУ**

Стиркіна Юлія Сергіївна

к.п.н., доцент

Рудич Оксана Олексіївна

к.п.н., доцент

Палеха Ольга Миколаївна

к.п.н., старший викладач

Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г.Короленка
м.Полтава, Україна

Анотація: У статті зроблено спробу аналізу технологій викладання мовних інтегрованих курсів у площині світового педагогічного простору, окреслено умови його реалізації як у вищій, так і у середній школі. Сформульовано переваги впровадження іншомовних інтегрованих курсів на різних рівнях навчального процесу.

Ключові слова: мовний інтегрований курс, технології викладання мовного інтегрованого курсу, інтегроване навчання, предметне навчання іноземної мови.

Постановка проблеми. На відміну від традиційних програм, які пропонують отримання моносистемних знань іноземної мови (види мовленнєвої діяльності + граматики), інтегровані іншомовні програми формують полісистемні знання мови. Особливо цінним є те, що у таких програмах оволодіння мовою не є головною метою, самоціллю, а лише засобом у розумінні взаємозв'язків і взаємодій мови з іншими дисциплінами. По суті, *мовні інтегровані курси* реалізують системний підхід до збагачення всіх значущих компонентів

усного і писемного мовлення на предметному змісті дисципліни, що інтегрується, тому існує тісний зв'язок між створенням інтегрованих курсів та навчанням іноземній мові для спеціальних цілей. Методологія формування інтегрованих навичок та вмінь із урахуванням особливостей іншомовної предметно-орієнтованої лексики і надалі вимагає розробки так само, як і теоретичні засади інтеграції іноземної мови та відповідних дисциплін зі спеціальності. Серед різноманіття інтегрованих курсів *мовні інтегровані курси* найменш досліджені, тому закономірно у рамках нашого дослідження детально вивчити зміст і технології викладання мовних інтегрованих курсів у площині світового педагогічного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу роль у навчальному процесі як зарубіжні (Р. Барнез, Д. Бест, А. Дафф, П. Еббс, Д. Едді, Ш. Ітон, К. Йоган, А. Малей), так і вітчизняні (І. Л. Бім, М. В. Біболєтова, Л. П. Загорна, І. А. Зязюн, М. П. Лещенко, Н. Є. Миропольська, О. П. Рудницька) педагоги відводять інтеграції іноземної мови з різними дисциплінами. Д. Д'юї, який розробив методологію американської моделі сучасної початкової системи освіти, вважав, що навчання повинно бути мотивованим, суттєвим, бо краще за все школярі навчаються у процесі діяльності. “Якщо у процесі навчання дитина вдруге зробила відоме відкриття чи вирішила якусь проблему, не знаючи, як вона була вирішена до цього, то це має вважатися творчим актом і дорівнювати справжньому відкриттю” [4, 179].

Мета статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності вдосконалення інтегрованих курсів викладання іноземної мови. Основній меті підпорядковані такі завдання: визначити методичні засади навчання англomовній предметно-орієнтованій лексиці, проаналізувати дидактичні передумови розробки інтегрованого курсу, розкрити його структуру та цілі.

Виклад основного матеріалу. В основі інтегративно-предметного навчання лежать принципи відповідності вимогам суспільства, неперервності професійної освіти, інтегративного підходу до навчання в єдності з принципом диференційованого підходу, *професійної спрямованості* вивчення

загальноосвітніх дисциплін. Ключовими компонентами інтеграції є: *елементи* інтеграції (раніше розрізнені), *підстава* інтеграції (об'єктивні передумови об'єднання), *зінтегрований об'єкт* (ціле як результат інтеграції).

Інтеграція — це процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність із протилежним йому процесом розчленування, розмежування, диференціації, процес, який об'єктивно детермінується взаємопроникненням різних видів і компонентів матеріально-виробничої й суспільно-політичної діяльності людей, а у своїх найглибших основах — матеріальною єдністю світу, всезагальним зв'язком [2, 71]. Під *інтеграцією змісту освіти* ми розуміємо процес усталення єдності між різнорідними його елементами за допомогою виявлення в них однотипних (однорідних) сутностей і закономірностей. І. М. Козловська визначає наступні типи інтеграції: *предметна* (інтеграторами є складні об'єкти дослідження чи комплексні проблеми), *проблемна* (інтеграторами є загальні методи дослідження); а також *горизонтальну* (у природничих науках) і *вертикальну* (між групами наук) [2, 73]. Інтеграція в освіті виконує наступні функції: *освітню, виховну, розвивальну, психологічну, методологічну, організаційну* [2, 121]. Інтеграція може мати різні форми: предметно-образну, понятійну, світоглядну, діяльнісну, концептуальну [2, 208].

Ми маємо всі підстави говорити про те, що предмет, який інтегрується з іноземною мовою, не тільки не програє, а засвоюється якісніше. Той факт, що ефект уповільнення в часі на першому році введення білінгвального навчання був значним, тільки свідчить на користь введення інтегрованих курсів як необхідної передумови двомовної системи. У XVII – XVIII столітті відомий просвітитель Ф. Прокопович наполегливо рекомендував використовувати різні типи міжпредметного інтегрування у навчанні географії, іноземної мови, історії і викладати всі предмети латинською мовою. Шкільні предмети, за його словами, можуть “дуже благоуспішно...будь-які науки по дві або три водночас і однією справою викладатися. Навчаючи граматиці латинській, може вчитель разом з нею вчити і географії й історії, оскільки за граматичними правилами

треба робити вправи, тобто навчатися в перекладах із моєї мови на ту мову, яку вивчаю, або навпаки” [1, 47 - 53].

Ідеї інтеграції панували і в 19 столітті, але на механістичному рівні. Вагомим аргументом на користь інтеграції стало створення теорії електромагнітного поля Д. Максвеллом. У працях Л. Фейєрбаха наголошується, що саме те, що людина називає доцільністю природи і як таку осягає, є насправді ніщо інше, як єдність світу, гармонія причин і наслідків, взагалі той взаємний зв’язок, в якому все в природі існує й діє [3, 14]. У 19 ст. К. Д. Ушинський дав глибоке психолого-педагогічне обґрунтування світоглядної ролі міжпредметних зв’язків. Розглядаючи структуру науки, він показував, що "крім спеціальних понять, які належать кожній науці, є поняття, спільні для багатьох, а деякі й для всіх наук" [3, 203]. Обґрунтувавши зв’язки між навчальними предметами, він вважав, що тільки система, яка виходить із суті самих предметів, дає нам владу над нашими знаннями. Рівень інтеграції знань у науці стає ознакою її зрілості, результатом внутрішніх закономірностей її розвитку.

Природничонаукова освіта, як ніяка інша, приділяє увагу інтегрованим курсам, адже сама вона є фундаментом наукової картини світу. Перехід сучасної наукової картини світу від антропоцентризму до біоцентризму неминучий, і тому зміна змісту освіти необхідна. Людина повинна бути переконана в єдності всього сущого у Всесвіті, а для цього ідея всеєдності і взаємообумовленості повинна бути методологічною основою формування змісту освіти. Концепція всеєдності, яка прийшла зі стародавніх релігійно-філософських учень, визнає істинним лише те знання, котре відкриває у всьому існуючому єдину сутність, “зв’язок усього з усім”. Цей критерій істинності знань має особливе значення зараз, коли ми будемо школу майбутнього, здатну готувати людей з науково-теоретичним мисленням, із мисленням, перш за все, інтегруючим. Шлях від житейського до наукового мислення багатоступеневий і важкий. Перетворення егоїстичного, нездатного до розуміння об’єктивних зв’язків у світі “дитячого” розуму у науково-теоретичний можливо лише на основі інтегративної системи

знань. Не випадково на першому місці у досягненні цієї системи знаходиться увага до природничонаукової освіти.

На природознавчому компоненті побудовано курс С. Степлеської з Колумбійського університету, США [6, 37 — 48]. Він вчить дбайливого ставленню до довкілля і, крім того, інтегрує дослідження оточуючого середовища з мовними заняттями. Зупинимося на цьому курсі більш детально. Він має чітко визначену мету й абсолютно придатний до впровадження у систему освіти будь-якої школи з поглибленим вивченням іноземної мови. До того ж, усі десять занять мають інноваційну структуру: вони, перш за все, орієнтовані на учнів, центруються навколо учнів, котрі мають можливість працювати у парах, маленьких групах, командах, навчаючись одне від одного, дискутуючи, вирішуючи проблеми. Учитель функціонує як порадник, екскурсовод, котрий проводить учнів через усі види мовної активності: читання, нотування, спілкування, аудіювання, створення усних і письмових творів, але головна роль у навчанні належить учням. Пояснюючи, чому саме вивчення оточуючого середовища можливо об'єднати з вивченням англійської, С. Степлеська зауважує, що, по-перше, проблеми охорони навколишнього середовища потребують термінового вирішення. По-друге, ці проблеми становлять багате джерело реального мовного контексту, створюють ситуацію, коли навчання починається з контексту, а не зі структур і їх функцій. Як зауважує К. Казден, співавтор курсу, “ми повинні завжди пам'ятати, що вчимо мову не для того, щоб її обговорювати, але для того, щоб нею розмовляти, читати й писати про навколишній світ” [6, 42].

На першому занятті учні працюють у парах, складаючи питання з проблеми оточення, яка цікавить особисто їх. Потім пара повинна взяти інтерв'ю у 8-10 чоловік і, записавши відповіді, скласти невеличку (на сторінку) доповідь про те, що і чому саме люди думають із цього приводу.

Друге заняття пропонує розподілити учнів на пари і кожній надати опитувальний лист у вигляді тесту. Після обговорення у парах учні заповнюють лист і один читає відповіді; той, хто має інший варіант, читає його і намагається

обґрунтувати. Результатом є дискусія з приводу прочитаних учителем правильних відповідей, в ході якої вирішується питання: “Чи здивувало вас що-небудь?”, “Що ви пізнали нового?”, “Що ще б вам хотілося знати з цієї теми?”. Удома учні складають власні запитання.

Третє заняття вирішує етичні проблеми: учні повинні розташувати 10 зникаючих тварин у порядку терміновості їх урятування (працюють у групах, але кожний має свій лист). Кожен із групи "докладає" результати і починається дискусія з питань: які форми життя більш потребують захисту, рослини чи тварини; за якими критеріями ви розташовували тварин; чому люди хочуть рятувати великих, гарних тваринок більше, ніж маленьких і потворних, і т.п.

Четверте заняття пов'язане з анкетуванням. Кожний учень отримує анкету з питаннями і повинен отримати принаймні 5 позитивних відповідей. Той, хто зробить це першим, отримує жартівливий приз — використану ампулку або пляшку. Анкета стосується охорони навколишнього середовища і містить питання на зразок: “Ти використовуєш пакети двічі? газети? скляні пляшки?”, “Вимикаєш воду, коли чистиш зуби?”, “Купуєш речі у магазині речей повторного вжитку?”, і т.п.

Наступне заняття практикує перефразування, дискусію, письмову композицію як реакції на висловлення відомих людей про довкілля. Учні повинні перефразувати цитату, пояснити, згодні вони з нею або ні, і чому. Робота йде у групах, і один із її членів докладає про перефразування й реакції інших. Композиція-відповідь є домашнім завданням.

Заняття шосте пропонує провести міні-дослідження з п'яти країн світу, занотувати відомості у таблицю, а потім написати твір: по два параграфи на кожну країну; один загальний, в якому було б зроблено підсумок, що країни мають спільного. Нотування повинно охоплювати: місце знаходження країни, населення, головні індустрії, природні ресурси, джерела енергії, проблеми оточуючого середовища.

Сьоме заняття має творчий характер. Учні пишуть вірші, водночас повторюючи граматичний матеріал (герундій, іменник). Задані умови складання: перший рядок та початок другого, третього, четвертого рядків. 1. Немає спасіння планеті Земля. 2. Без... 3. Немає... 4. Без... Потім учні читають вірші у групах по черзі і прикрашають їх малюнками.

Восьме заняття допомагає учням дослідити довкілля за таблицею, котра визначає, чи правильно розташовані поруч із людиною такі об'єкти: а) місце роботи; б) житлові масиви; в) місця для відпочинку; г) місця дикої природи; д) транспортні магістралі. Наприкінці заняття учні пишуть листи до мера міста з проханням покращити оточуюче середовище громадян.

Дев'яте заняття будується на аудіюванні. Учні слухають або дивляться у відео залі репортаж із міста природної катастрофи і нотують його у першу таблицю: тема, картина, яку бачимо, слова, котрі чуємо, звуки, пахощі, що супроводжують, на думку учнів, це явище. Друга таблиця повинна фіксувати, що це, де, як, коли і чому це сталося. Домашнім завданням є написання статті у газету про цю подію.

Десяте заняття пропонує учням скласти договір збереження енергії на два тижні. Учні отримують бланки і заповнюють їх, зобов'язуючись: вимикати світло, воду, тепlopостачання і т.п. Бездоганно зроблені матеріали до курсу: таблиці, зразки, бланки, анкетування, тести. На нашу думку, цей курс може бути введений у початковій школі перед двомовним викладанням, наприклад, біології з наступною програмою повного мовного заглиблення [6, 54 — 61].

Інтеграція змістового й навчального компонентів властива тематичному курсу італійських учительок, Д. Сорані й А.-Р. Таммоні [5, 54 — 61]. Використовуючи модель пізнавально-академічного мовного навчання, курс допомагає учням практикувати використання англійської як засобу вивчення академічних предметів, що дозволяє водночас актуалізувати вивчення іноземної мови. На думку авторів, інтегровані курси повинні створюватися в межах систематичного планування й зміст їх повинен узгоджуватися на спільних радах між учителями англійської мови й інших навчальних дисциплін.

Контекст може стати мотиваційною й пізнавальною базою для вивчення мови, тоді як мова повинна пристосуватися до контексту.

У програмі середньої школи Д. Сорані й А.-Р. Таммоні запланували перше інтегроване заняття, тема якого, узгоджена з учителями фізики, соціальних дисциплін, була “Вітер”. Вітер розглядався спершу як фізичний феномен, потім як додаткове джерело енергії, і, нарешті, було обговорено мистецько-літературний аспект, коли мова стає головним об’єктом вивчення і водночас засобом здобуття інформації. Протягом усіх трьох частин заняття розвитку базових мовних навичок було приділено головну увагу.

Перша частина цього міні-курсу має назву “Вітер у науці”. Учні проводять експеримент, вислухавши інструкції вчителя. Попередньо учні діляться на групи з п’яти чоловік, кожний з яких бере собі роль: секретаря (нотує експеримент), експериментатора (проводить експеримент), феноменолога (споглядає феномен), теоретика (висуває тезу), доповідача (доповідає висновок групи). Після виконання експерименту доповідь складає й підписує вся група, знайшовши у словнику незнайомі слова: температура, тиск, пересування повітря, конвекція. Удома учні мають скласти прогноз погоди.

Друга частина, “Вітер як джерело енергії”, розглядає феномен вітру із соціальної точки зору. Спершу проводиться опитування учнів, на предмет відомих їм джерел енергії, традиційних і альтернативних. Після цього клас ділиться на групи з п’яти чоловік, і кожна отримує частину наукової статті про вітер. Кожна група швидко переглядає свою частку й учні діляться враженнями від прочитаного. Наступне завдання, заповнити таблицю за статтею, вимагає навичок здобуття інформації, тому що всі мають різні параграфи. Після заповнення таблиці учні відповідають на три узагальнюючі запитання, обговорюючи їх у групі, і група підписується під зробленим висновком. Учні повинні вдома дослідити, які альтернативні джерела енергії існують, і доповісти про це у класі.

Третя частина має назву “Вітер у музиці і поезії”. У мовному фокусі знаходяться засоби вираження почуттів і емоцій, порівняння й протиставлення,

виразне читання віршованих творів, вивчення їх напам'ять. На початку заняття студентів запрошують прослухати четвертий концерт Вівальді у мінорі (Зима), і записати почуття, ідеї, образи, контрасти, які спадають на думку під час прослуховування. Обговорення відбувається відразу після закінчення прослуховування запису в класі. Потім учні слухають аудіо запис вірша про зимовий вітер і потім читають його кожен про себе. Учитель пропонує розподілити прикметники на ті, які характеризують у вірші людину і ті, котрі характеризують вітер, звертає увагу на ритмічний малюнок наголосів у вірші, на повторення приголосних. Слова також розподіляють на ті, які означають швидкий рух, повільний рух, сприйняття; визначають значення порівнянь, метафор, висловів. Після цього вчитель пропонує учням заповнити табличку, яка б визначала, які саме аспекти краще може висвітлити музика, а які поезія: сонорність, ритм, рух, образ, почуття, ідеї, контрасти, сприймання. Після цього вчитель проголошує, що автором вірша є також Вівальді. Що краще може виявити почуття людини, музика чи слово? Питання обговорюється у групах, учні доповідають, як група відповіла на нього і чому саме так. Додатково учням рекомендовано ознайомитися з поезією П.Б. Шеллі “Ода вітру”, новелою “Вітряні пагорби” Емілії Бронте, піснею Боба Ділона “На вітрі”. Протягом трьох частин спілкування велося виключно англійською мовою з академічним контекстом, але завдання були трохи спрощені і контекст у більшості своїй були знайомі учням, які поставилися до проекту з ентузіазмом і вимагали продовження курсу. Як бачимо, наголос у курсі робиться на активності учнів, на їх кооперації у групах, на оволодінні навичками самостійної роботи. Учитель спрямовує, надає необхідну допомогу, корегує, оцінює, спостерігає, але при цьому не займає ту авторитарну позицію, яка була властива йому у класичному підході до навчання [5; 54 — 61].

Висновки і пропозиції. Кількість інтегрованих курсів зростає з кожним днем, і напрямки інтеграції, її ступінь і зміст, змінюються у залежності від потреб нового суспільства, формування якого триває. Традиційні педагогічні технології вітчизняних закладів середньої ланки освіти та вишів взагалі не

беруть до уваги такий важливий для кар'єри майбутніх фахівців момент, як підготовку до іспиту міжнародного значення. Це істотний недолік, адже для потенційного працедавця наявність сертифікату виступає гарантією володіння англійською професійно-орієнтованою мовою, знання специфіки національно-правових систем англосовітських держав та готовності до ефективної міжкультурної комунікації з професійних питань. Однією з суттєвих переваг інноваційних технологій типу інтегрованих курсів є можливість складання подібних іспитів по закінченню навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Тодуа Ю. В. Роль “Духовного регламенту Ф. Прокоповича в організації навчально-виховного процесу в колегіумах лівобережної і слобідської України (XVIII ст.) // Наукові записки психолого-педагогічного факультету. Збірник наукових праць. – Полтава, 1998. – 426 С. – 77 – 82.
2. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи (дидактичні основи) / За ред. академіка АПН України, доктора педагогічних наук, професора С. У. Гончаренка. – Львів, Видавництво "Світ", 1999. – 301 с.
3. Ушинский К. Д. Собрание сочинений: Т. 5. — М.: Изд-во Академии Пед. наук, 1949. – 356 с.
4. Dewey J. Art as experience. – New York: Putman, 1958. – 251 p.
5. Sorani D. & Tammoni A. A cognitive approach to content-based instruction // Creative classroom activities. Selected articles from the English teaching Forum. – Washington, D. C., Edit. Thomas Kral. USA Information Agency. – 1995. – P. 54 – 61.
6. Stempleski S. Linking the classroom to the world: the Environment & EFL // Creative classroom activities. Selected articles from the English teaching Forum. – Washington, D. C., Edit. Thomas Kral. USA Information Agency. – 1995. – P. 37 – 48.

УДК 616.831-009.81

**ОПТИМИЗАЦИЯ МЕТОДОВ ЛУЧЕВОЙ ДИАГНОСТИКИ ДЛЯ
ВИЗУАЛИЗАЦИИ СОСУДИСТОЙ ПАТОЛОГИИ ПРИ ДЕМЕНЦИИ**

Соколов Виктор Николаевич

Д. мед. н., проф.

зав. каф. лучевой диагностики

терапии и радиационной медицины ОНМУ

заслуженный деятель науки и техники Украины

Майоров Олег Юрьевич

Д. мед. н., проф.

зав. каф. клинической информатики и информационных

технологий ХМАПО

Рожковская Г. М.

К. мед. н., доцент каф.

лучевой диагностики

терапии и радиационной медицины ОНМУ

Анищенко Л. В.

Ассистент каф.

лучевой диагностики

терапии и радиационной медицины ОНМУ

Ключевые слова: сосудистые нарушения, болезнь Альцгеймера, ДВИ, диффузия, перфузия

Вступление Проблеме сосудистой деменции в мировой литературе посвящено много работ [1, 2, 4-10]. В рубрикаторе МКБ-10 (1998) под деменцией (F-00-F03) понимают синдром, обусловленный заболеванием мозга хронического или прогрессирующего характера, при выраженных нарушениях функций коры

больших полушарий, включая память, мышление, ориентацию, осведомленность, язык и эрудицию.

Созданы многочисленные шкалы, авторы которых утверждают, что они позволяют проводить дифференциальную диагностику сосудистой деменции от дегенеративных заболеваний, болезни Альцгеймера, болезни Паркинсона, болезни Хантингена: ишемическая шкала Хачинского [11]; шкала оценки психологического статуса [12]; клиническая рейтинговая шкала [13] и др.

В конце 19-го века О. Бинсвангером и А. Альцгеймером изучалась связь между сосудистой патологией и снижением когнитивных способностей, а уже спустя 70 лет, Томлисон [14] было завершено более систематическое исследование, показывающее связь сосудистой патологии и слабоумия.

В 1974 году Хачинский ввел термин мульти-инфаркт деменция (MID), чтобы подчеркнуть, что деменция относится к малым и/или крупным мозговым сосудистым нарушениям.

Методы исследования

Использовались: компьютерные томографы Toshiba Asteion super 4, Siemens Somatom 64, укомплектованные рабочими станциями Vitrea2 и Vitrea3, Vital Images Inc., МРТ Siemens Avanto 1.5T. Группе больных проводилось контрастирование сосудов с целью выявления имеющейся сосудистой патологии с введением 100-150 мл неионного контрастного вещества, т. к. йогексол или йодиксанол (350.0-370.0 мг йода/мл).

Результаты и обсуждение

Дифференциально-диагностический процесс при деменции включает: исключение органических повреждений – опухоль или сосудистые нарушения, артериовенозные мальформации, которые могут быть причиной деменции, б. Альцгеймера; оценку функции мозга (диффузионная МРТ, перфузионная КТ, MRS, функциональный МР, ОФЕКТ, ПЭТ); мониторинг лечения.

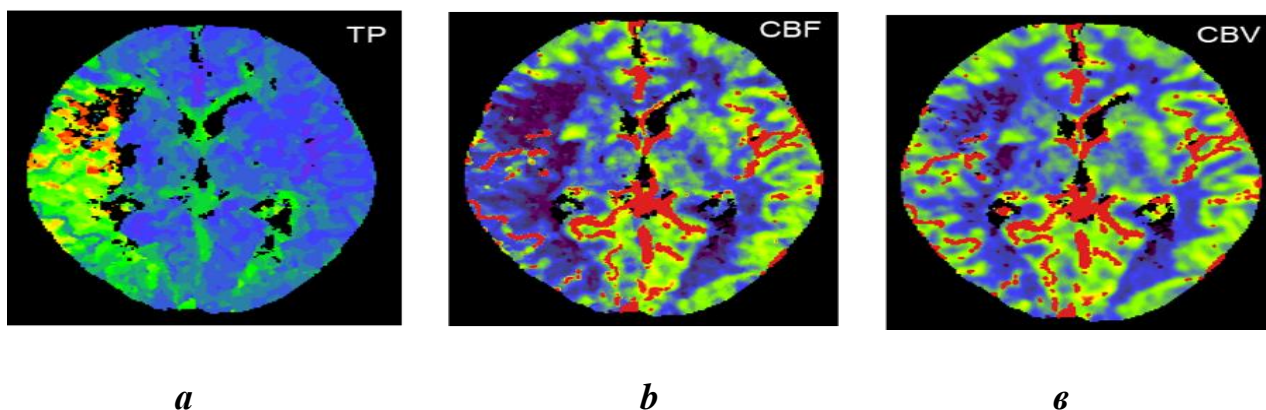

Рис. 1 Многослойная функциональная КТ.

а – изображение «Время до пика», в – церебральный кровоток; изображение (мл / 100 мл / мин), с – объем мозговой крови, изображение (отношение относительного объема крови, в %).

К сожалению, в большинстве случаев перфузионные методы редко используются даже при наличии показаний. Как правило, это связано с недостаточным пониманием возможностей этих методик, временными затратами, а также отсутствием четких алгоритмов получения и интерпретации данных.

Перфузионные исследования можно проводить как с применением контрастного вещества (КВ), так и без него (спиновая метка артериальной крови). В МР-перфузионной визуализации прохождение болюса контрастного вещества через паренхиму головного мозга изображается динамической T2-МРТ, представленной в виде параметрической карты. КТ перфузия головного мозга обязательно проводится с контрастным веществом. Именно по скорости его поступления в ткани и уровню контрастирования определяют основные показатели перфузии головного мозга.

Мозговые клетки снабжаются кровью и кислородом в больших объемах, чем клетки других органов. Это связано с повышенным метаболизмом в них. Церебральные клетки потребляют 20% всего поступающего в организм кислорода, хотя их вес составляет всего 2% от веса тела, поэтому кровоснабжение в них более интенсивное. Снижение кровоснабжения всего на 30% вызывает неврологические симптомы, а если оно снизится на 50%, то

возникает гипоксия, и включаются анаэробные механизмы обеспечения энергией. КТ перфузия позволяет определить нарушение кровоснабжения в определенных, интересующих врача, структурах головного мозга.

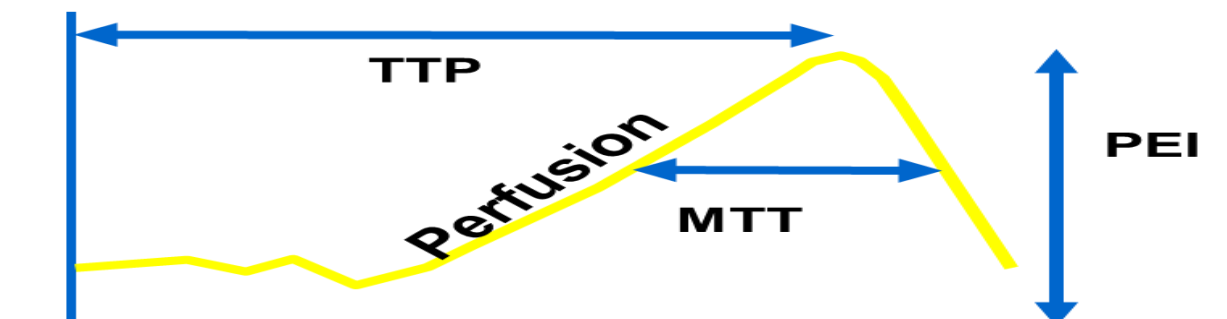

Рис. 2. Принципиальная схема перфузии – КТ и МРТ. ТТР (время до пика), МТТ (среднее время транзита), T_0 (время до прибытия).

Диффузионно-взвешенная (ДВИ) МРТ является одной из разновидностей магнитно-резонансной томографии, оценивает процессы, происходящие в организме человека на молекулярно-клеточном уровне. Она позволяет не только увидеть, но и измерить как броуновское движение молекул воды, которое происходит во внутриклеточном и внеклеточном пространствах, так и прохождение их через клеточные мембраны (диффузию). При многих заболеваниях проницаемость этих мембран изменяется, вызывая нарушение (замедление или ускорение) процесса диффузии молекул воды, показателем которой является коэффициент диффузии (ADC). Диффузионно-взвешенная МРТ дает возможность вычислить его для различных тканей и органов. Изменение этого коэффициента является самым ранним признаком патологии. Механизм ДВИ базируется на основе способности молекулы воды генерировать сигнал в особых условиях – в биполярном магнитном поле очень высокие и быстрые градиенты и специальное программное обеспечение позволяют идентифицировать очень медленное движение, в частности микромолекул.

ДВИ основан на регистрации изменений характера броуновского движения молекул воды в различных патологических процессах. Сигнал ДВИ состоит из движения молекул воды во внеклеточном, клеточном и внутрисосудистом

пространствах. Степень диффузионных ограничений в биологических тканях коррелирует с целостностью клеточных мембран и клеточного состава тканей. Диффузия не зависит от времен релаксации и является независимым фактором, влияющим на контрастность изображения.

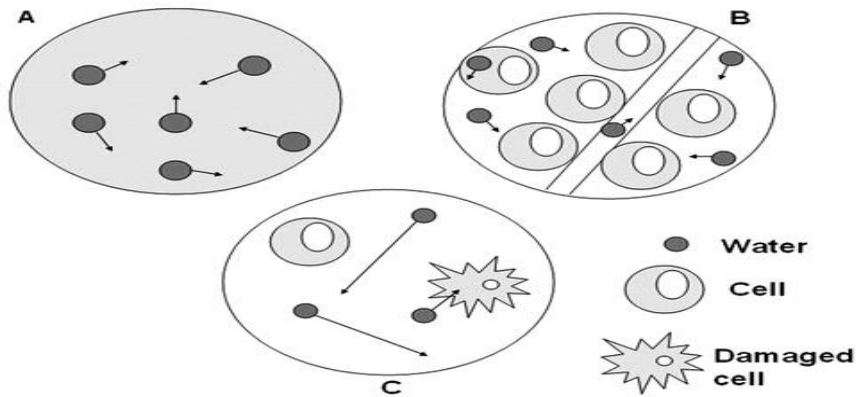

Рис. 3 Принципиальная схема иллюстрирует движение молекул воды.

А – броуновское движение, В – высоко клеточная ткань препятствует движению молекул воды, С – низкая клеточность ткани или поврежденные клетки позволяют больше перемещать молекулы воды (Emara, 2014).

Клиническое применение DWI: церебральная ишемия; опухоли головного мозга; болезнь белого вещества (MS, боковой амиотрофический склероз, б. Альцгеймера и др.).

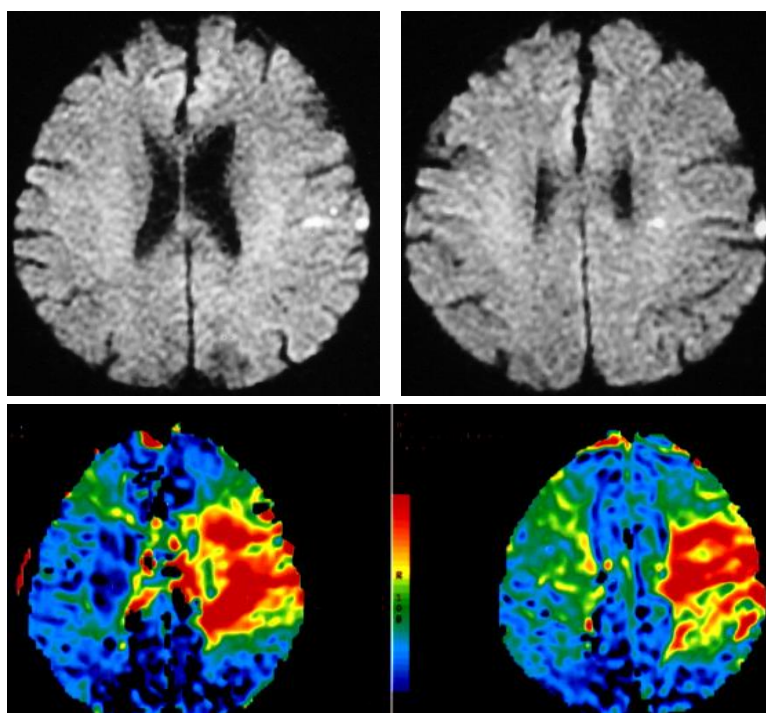

Рис. 4 Диффузия (верхний ряд) и перфузия (МТТ, нижний ряд)

Ожидается, что патологические изменения, возникающие при деменции и болезни Альцгеймера, будут влиять на диффузионную способность. Изменение значений ADC могут вызывать ряд факторов. Среди них: отложение амилоида, дегенерация нейронов, дестабилизация цитоскелета в белом веществе и потеря миелиновых оболочек аксонов и олигодендроглиальных клеток при глиозе, а также повреждение окислительной мембраны, изменения ионного или жидкостного гомеостаза и снижение аксоплазматического потока, связанного с дисфункцией цитоскелета в белом веществе. Описаны изменения [17], наблюдаемые на диффузионно-взвешенных изображениях пациентов с болезнью Альцгеймера. Авторы обнаружили значительное снижение анизотропии заднего белого вещества у пациентов с б. Альцгеймера ($p = 0,0001$) и небольшое увеличение значений ADC в гиппокампе.

Ряд других авторов [18-22] провел исследования на большом количестве больных, в которых количественно анализировались изменения сигнала белого вещества у пациентов с б. Альцгеймера и у пожилых контрольных добровольцев с противоречивыми результатами. Большинство исследователей сообщают об увеличении гиперинтенсивности у пациентов с б. Альцгеймера.

Критерии клинического включения и возраст были одинаковыми в группе пациентов и у контрольных добровольцев. Была использована высокочувствительная последовательность (восстановление с инверсией с ослаблением жидкости) с тонкими срезами. Основываясь на своих наблюдениях изменения сигнала у пациентов с б. Альцгеймера, они сделали вывод, что изменения следует рассматривать как случайные результаты, которые в основном связаны со старением, а не с болезнью.

Данные авторы утверждают, что для сосудистой деменции считается весьма характерным флюктуирующее течение, ступенеобразное прогрессирование и преходящие эпизоды дезориентировки и спутанности сознания. Причем выраженность нарушений может весьма значительно варьироваться даже в течение одних суток. Не редкость и то, что у некоторых больных может отмечаться непродолжительное восстановление когнитивного дефекта почти до

нормального уровня. Все это свидетельствует о комплексности и вариабельности состояния церебральной гемодинамики, определяющего клинические нарушения у данной категории больных. Причиной флюктуаций у больных с сосудистой деменцией, помимо соматических расстройств, могут быть психологические нагрузки. Однако следует заметить, что флюктуирующее течение сосудистой деменции отмечается не более чем у 30% случаев.

Вследствие сосудистых заболеваний головного мозга могут возникать не только двигательные и сенсорные нарушения, но также расстройства нервно-психического профиля, включая когнитивные нарушения, достигающие уровня деменции, делирий, личностные изменения, аффективные расстройства, галлюцинации, а также более ограниченные дефекты высших мозговых функций (апраксия, афазия, мнестические расстройства).

Сосудистая деменция у лиц пожилого и старческого возраста часто не диагностируется и, соответственно, пациенты не получают адекватного лечения. У меньшей части этих больных ухудшение когнитивных функций отмечается после перенесенного инсульта, когда не происходит значительного восстановления. У большей же части заболевание развивается незаметно и постепенно прогрессирует. Именно у этой части больных родные и близкие замечают постепенное развитие апатии и депрессии; отмечается также личностная акцентуация, замедление психических процессов, сопровождающиеся затруднениями в решении повседневных проблем. Изменения, как правило, связаны с изменениями в передней и задней мозговых артериях и областях мозга, которые они снабжают: таламус, основание переднего мозга, базальные ганглии, колена внутренней капсулы; гиппокамп (чаще всего при б. Альцгеймера); мамиллярных телах, мосту. Наиболее подвержены сосудистой деменции лица с сосудистым поражением мелких церебральных сосудов (артериосклероз), артериовенозные мальформации, аневризмы сосудов головного мозга.

Патоморфологической основой являются диффузные изменения белого вещества полушарий головного мозга и лакунарные инфаркты, в большинстве случаев множественные. При б. Альцгеймера чаще всего страдает гиппокамп.

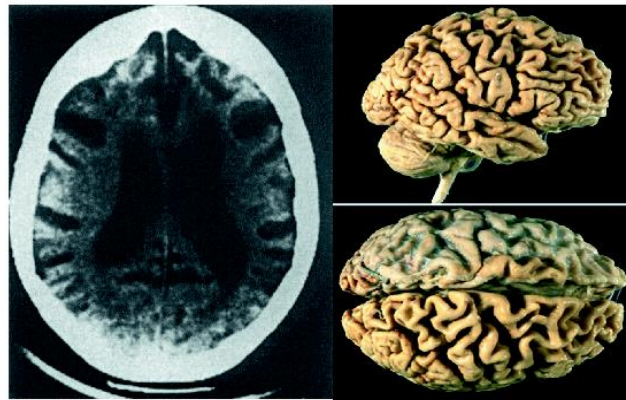

Рис. 5 Болезнь Альцгеймера.

Отмечается атрофия лобно-височных отделов головного мозга, расширение желудочков мозга, сглаживание плотности между белым и серым веществом мозга (Wadghiri, Sigurdsson, Sadovski, Elliot, Lee, Scholtsova, Tang et al., 2003).

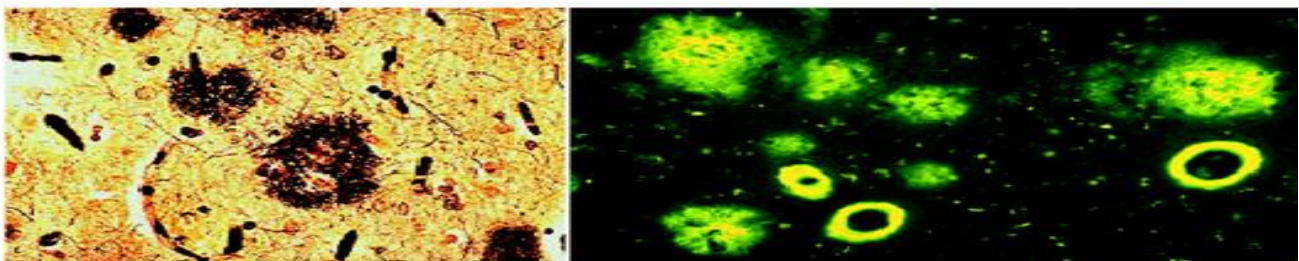

Рис. 6 Болезнь Альцгеймера.

В структурах мозга определяются дегенеративные бляшки, сужение и деформация сосудов.

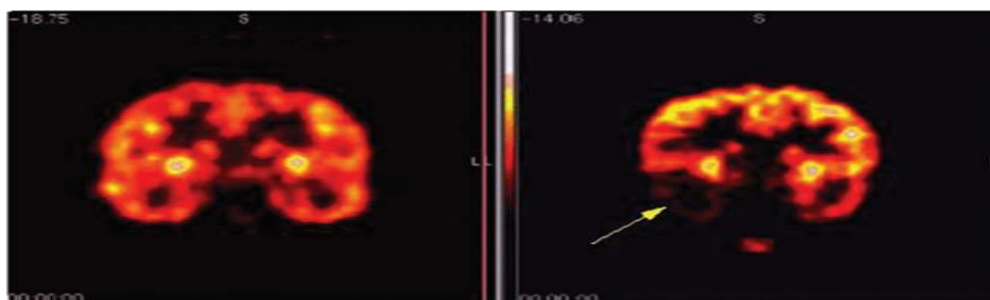

Рис. 8 Норма (слева), поражение гиппокампа (справа).

Нейрофизиологические «биомаркеры» сосудистой деменции и болезни Альцгеймера Следует отметить, что методы нейровизуализации не обеспечивают информацию о функции головного мозга, а также ограничены во временном разрешении. ЭЭГ обеспечивает высокое временное разрешение и, поэтому имеет решающее значение для изучения активности мозга. ЭЭГ полезна не только как инструмент клинической диагностики, но и как инструмент для прогнозирования стадий деменции из-за ее неинвазивности и способности различать типы и тяжесть деменции. ЭЭГ может диагностировать два наиболее распространенные типы деменции (т. е. AD и VaD), поскольку оба эти типа являются кортикальными, а ЭЭГ отражает церебральные аномалии. В исследовании ЭЭГ используются линейные и нелинейные методы анализа, которые стали доступны в результате развития вычислительной техники и информационных технологий. Линейные методы используются для получения значимых признаков ЭЭГ, отражающих функциональное состояние головного мозга пациентов, которые полезны в качестве ранних показателей деменции. Спектральный анализ позволяет получить информацию о функциональном состоянии головного мозга пациентов с деменцией и для дифференциальной диагностики сосудистой деменции (VaD) и б. Альцгеймера (AD) на ранних стадиях. При деменции доминируют более низкочастотные ритмы: дельта, тета и уменьшается мощность альфа и бета1 частотных диапазонов. Пациенты с AD и VaD характеризуются уменьшением мощности в альфа-диапазоне и увеличением мощности в дельта-диапазоне. Однако, спектральная мощность в тета-диапазоне у пациентов с VaD выше, чем у пациентов с АД. Многомерный когерентный анализ ЭЭГ позволяет количественно определить уровень кортико-кортикальных, кортико-субкортикальных связей и количественно оценить состояние когнитивных функций. Снижение множественной когерентности интерпретируется как ухудшение когнитивной функции (рис. 9).

Нелинейные методы используются для анализа состояния нейродинамики пациентов с деменцией. Нелинейный анализ можно рассматривать как новый подход к обнаружению «маркеров» психических заболеваний, поскольку он позволяет количественно оценить состояние нейродинамики у этих пациентов, что нельзя получить традиционными линейными методами. Для анализа ЭЭГ использовались корреляционная размерность (D2) и экспонента Ляпунова (L1).

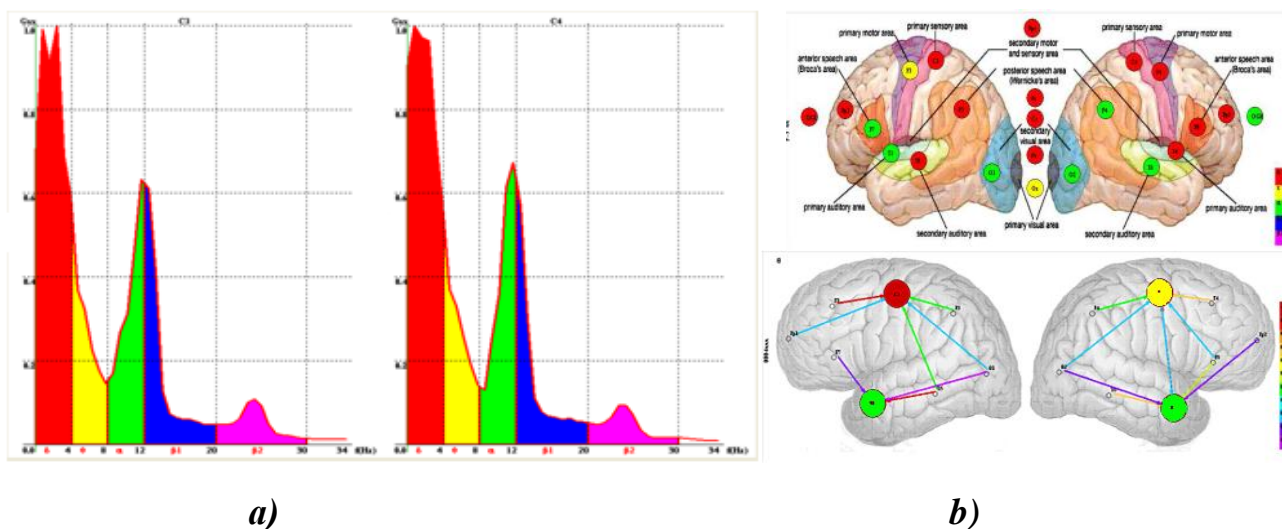

Рис. 9 а) Спектральный анализ. Доминирование низкочастотных ритмов ЭЭГ у пациента с депрессией. б) Снижение множественной когерентности интерпретируется как ухудшение когнитивной функции (система кЭЭГ NeuroResearcher® Innovation Suite, Институт МиТ, Украина)

Раннее выявление деменции можно предсказать с использованием мультифрактального анализа и энтропии Колмогорова-Синая.

Заключение Данные методы позволяют получить исключительно четкую картину сосудистого русла, причем как в 2D-, так и в 3D-проекции и соотнести её с костными структурами. Выявленные сосудистые нарушения не всегда сопровождаются когнитивными изменениями. Для их оценки следует применять целый комплекс дополнительных исследований: МРТ, ПЭТ/КТ, энцефалографию, клинические методы исследования.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Успенская, О. В., Яхно, Н. Н., & Белушкина, Н. Н. (2010). Нейрохимические маркеры нейродегенерации в ранней диагностике болезни Альцгеймера, сосудистой и смешанной деменции. Журнал неврологии и психиатрии им. СС Корсакова, 110(8), 36-40.
2. Захаров, В. В., & Яхно, Н. Н. (2005). Когнитивные расстройства в пожилом и старческом возрасте. Методическое пособие для врачей. М, 71.
3. Яхно, Н. Н., & Преображенская, И. С. (2003). Деменция с тельцами Леви. Неврологический журнал, 8(6), 4-11.
4. Маньковский, Н. Б., Бачинская, Н. Ю., Холин, В. А., & Полетаева, К. Н. (2006). Синдром умеренных когнитивных нарушений (mild cognitive impairment) у лиц старшего возраста. Украинский неврологический журнал, (1), 047-053.
5. Маркин, С. П. (2007). Нарушение когнитивных функций во врачебной практике. Методическое пособие.
6. Маркин, С. П. (2010). Современный подход к диагностике и лечению хронической ишемии мозга. РМЖ, 18(8), 445-450.
7. Дамулин, И. В. (2003). Дифференциальная диагностика и терапия деменций. Consilium medicum, 5(12), 721-726.
8. Дамулин, И. В. (2009). Вторичные деменции (когнитивные расстройства при травматических и опухолевых поражениях головного мозга, при инфекционных и аутоиммунных заболеваниях): методическое пособие для врачей. Москва, 31.
9. Дамулин, И. В. (2010). Сосудистая деменция: патогенез, диагностика и лечение. Фарматека, (7), 13-18.
10. Росса, W. A., Hofman, A., Brayne, C., Breteler, M. M., Clarke, M., Copeland, J. R. & Jonker, C. (1991). The prevalence of vascular dementia in Europe: facts and fragments from 1980–1990 studies. Annals of neurology, 30(6), 817-824.

11. Hachinski, V. C., Iliff, L. D., Zilhka, E., Du Boulay, G. H., McAllister, V. L., Marshall, J., & Symon, L. (1975). Cerebral blood flow in dementia. *Archives of neurology*, 32(9), 632-637.
12. Folstein, M. F., Maiberger, R., & McHugh, P. R. (1977). Mood disorder as a specific complication of stroke. *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*, 40(10), 1018-1020.
13. Morris J. C. (1993). The Clinical Dementia Rating (CDR): current version and scoring rules. *Neurology*, 43(11), 2412–2414. <https://doi.org/10.1212/wnl.43.11.2412-a>
14. Tomlinson B. E. (1977). The pathology of dementia. *Contemporary neurology series*, 15, 113–153.
15. Hachinski, V. C., Lassen, N. A., & Marshall, J. (1974). Multi-infarct dementia: a cause of mental deterioration in the elderly. *The Lancet*, 304(7874), 207-209.
16. Emara, D. M. M., Mohamed, F. S. E. D., Abdullah, A. H., Ibrahim, M. A. H., Ibrahim, M. E., & Hassouna, E. M. (2014). Is diffusion weighted imaging adding value in diagnosis of focal hepatic lesions? Experience in 50 patients. *Alexandria Journal of Medicine*, 50(4), 287-301.
17. Sandson, T. A., Felician, O., Edelman, R. R., & Warach, S. (1999). Diffusion-weighted magnetic resonance imaging in Alzheimer's disease. *Dementia and geriatric cognitive disorders*, 10(2), 166-171.
18. Bozzali, M., Falini, A., Franceschi, M., Cercignani, M., Zuffi, M., Scotti, G. & Filippi, M. (2002). White matter damage in Alzheimer's disease assessed in vivo using diffusion tensor magnetic resonance imaging. *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*, 72(6), 742-746.
19. Rose, S. E., Chen, F., Chalk, J. B., Zelaya, F. O., Strugnell, W. E., Benson, M., ... & Doddrell, D. M. (2000). Loss of connectivity in Alzheimer's disease: an evaluation of white matter tract integrity with colour coded MR diffusion tensor imaging. *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*, 69(4), 528-530.
20. Head, D., Buckner, R. L., Shimony, J. S., Williams, L. E., Akbudak, E., Conturo, T. E., ... & Snyder, A. Z. (2004). Differential vulnerability of anterior white

matter in nondemented aging with minimal acceleration in dementia of the Alzheimer type: evidence from diffusion tensor imaging. *Cerebral cortex*, 14(4), 410-423.

21. Hanyu, H., Sakurai, H., Iwamoto, T., Takasaki, M., Shindo, H., & Abe, K. (1998). Diffusion-weighted MR imaging of the hippocampus and temporal white matter in Alzheimer's disease. *Journal of the neurological sciences*, 156(2), 195-200.

22. Stahl, R., Dietrich, O., Teipel, S. J., Hampel, H., Reiser, M. F., & Schoenberg, S. O. (2007). White matter damage in Alzheimer disease and mild cognitive impairment: assessment with diffusion-tensor MR imaging and parallel imaging techniques. *Radiology*, 243(2), 483-492.

УДК 616-33-002:616.4

**КЛІНІЧНИЙ ПЕРЕБІГ ПЕПТИЧНОЇ ВИРАЗКИ ШЛУНКА ТА
ДВНАДЦЯТИПАЛОЇ КИШКИ У ПОЄДНАННІ З ЦУКРОВИМ
ДІАБЕТОМ ТИПУ 2**

Сосній Крістіна Андріївна

студент

Буздуган Інна Олексіївна

к.мед.н., асистент

Кафедра внутрішньої медицини
та інфекційних хвороб

ВДНЗУ «Буковинський державний медичний університет»

м. Чернівці, 58000

Анотація. В статті висвітлено вплив токсигенних штамів *Helicobacter pylori* на перебіг пептичної виразки шлунка та дванадцятипалої кишки у поєднанні з цукровим діабетом типу 2. Виявлено, що спостерігаються зміни клінічної картини (посилення больового, диспепсичного синдрому і астено-вегетативного синдромів що свідчить про посилення клініки у поєднанні з супутньою патологією та порушенням компенсаторних можливостей організму.

Ключові слова: пептична виразка шлунка, дванадцятипала кишка, цукровий діабет типу 2, клініка, *Helicobacter pylori*.

Актуальність теми. В Україні зареєстровано біля 5 млн хворих на ПВШ та ДПК, при цьому серед міського населення дане захворювання зустрічається в 2—3 рази частіше, ніж серед сільського. Однак, і цукровий діабет типу II (ЦД 2) посідає перше місце серед захворювань ендокринної патології (займає близько 70% всієї патології) [1], поєднання даних патологій збільшують ризик розвитку ускладнень і смертності [2-4].

Виділено певну групу патогенів при пептичній виразці шлунка та дванадцятипалої кишки, пов'язаних із швидким прогресуванням атеросклерозу (АС), інсулінорезистентності (ІР) та гіперінсулінемії (ГІ). До них належать представники сімейства Herpesviridae (зокрема CMV, HSV-1, EBV), Chlamydia Pneumoniae, Helicobacter pylori (HP), Porphyromonas gingivalis [3]. Відомим є виникнення пошкодження ендотелію внаслідок прямого впливу ендотоксинів H. pylori та стимуляції системного та локального запалення [9]. Водночас, шляхи реалізації впливу H. pylori на серцево-судинну та ендокринну системи остаточно не з'ясовані [10].

Частота сумісного перебігу ПВШ та ДПК із АГ і ЦД 2 згладжує клінічні прояви основного захворювання, тому на сьогоднішній день поєднання таких захворювань є актуальним.

Мета роботи: оцінити клінічний перебіг пептичної виразки шлунка та дванадцятипалої кишки у поєднанні з цукровим діабетом типу 2.

Матеріали та методи.

Клінічні обстеження проведено 98 хворим. З них: 50 осіб хворіють ПВШ та ДПК (група №1), 48 осіб – ПВШ та ДПК у поєднанні із ЦД 2 (група №2). Стан тяжкості у всіх групах складав легкого та середнього ступенів.

Діагноз пептична виразка шлунка та дванадцятипалої кишки і лікувальну тактику встановлювали згідно наказу № 271 МОЗ України (від 13.06.2005 р.), діагностичні критерії цукрового діабету враховували відповідно за рекомендаціями Міжнародної федерації з вивчення (2007 р.) та класифікацію ВООЗ (1998) про вікову градацію осіб та уніфікованого протоколу «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при цукровому діабеті 2 типу» Наказ МОЗ України № 1118 від 21.12.2012.

Критерії включення в дослідження: пацієнти чоловічої та жіночої статі у віці більше 18 років з верифікованою пептичною виразкою шлунка та ДПК, асоційованою з токсигенними (cagA, vacA) штамми H.pylori, у тому числі

поєднаною з ЦД 2 легкого та середнього ступеня тяжкості, субкомпенсованого та компенсованого.

Результати дослідження.

Відомо, що розвиток ерозивних змін у СОШ та СОДПК, що відбуваються напередодні формування ПВШ і ДПК, пов'язаний із впливом штамів НР, що мають комбінований вірулентний генотип *cagA* та *vacA*. Подальше прогресування захворювання та розвиток виразкових дефектів СО супроводжується зміною генотипу НР, що може відбуватися внаслідок персистенції кількох штамів НР в одного й того ж хворого, які мають у структурі генотипу високовірулентну алель гену, а комбінація генотипів НР *cagA* та *vacA* призводить до ще більшої активації запалення та розвитку виразкових дефектів [3,6].

Залежність наявності ступеня тяжкості і компенсації ЦД 2 від генотипів *Helicobacter pylori* наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Залежність ЦД 2 від генотипу (*cagA*, *vacA*) токсигенних штамів НР в обстежених хворих, %

Захворювання		ПВШ (n=30)		ПВДПК (n=18)	
		<i>CagA+</i> <i>VacA+</i> (n=13)	<i>CagA+VacA-</i> <i>/CagA-</i> <i>VacA+</i> (n=17)	<i>CagA+</i> <i>VacA+</i> (n=9)	<i>CagA+VacA-</i> <i>/CagA-</i> <i>VacA+</i> (n=9)
ЦД2 (n=48)	Легка ступінь тяжкості (n=20)	5 (38,46%)	9 (52,95%)	3 (33,33%)	3 (33,33%)
	Середня ступінь тяжкості (n=28)	8 (61,54%)	8 (47,05%)	6 (66,67%)	6 (66,67%)
	Стадія компенсації (n=22)	5 (38,46%)	10 (58,82%)	2 (22,22%)	5 (55,55%)
	Стадія субкомпенсації (n=26)	8 (61,54%)	7 (41,18%)	7 (87,88%)	4 (44,45%)

Оцінюючи поширеність ЦД2, виявлено, що легкий ступінь тяжкості у групі хворих на ПВШ за наявності токсигенних штамів *cagA+vacA+* трапляється у 5 осіб, при ПВ ДПК - у 3 осіб, а при наявності *cagA+vacA-/cagA-vacA+* дане захворювання трапляється частіше (у хворих на ПВШ (52,95%), ПВ ДПК (33,33%). Середній ступінь тяжкості ЦД2 виявлений в 8 осіб з *cagA+vacA+* ПВШ (61,54%), у 8 осіб *cagA+vacA-/cagA-vacA+* ПВШ (60,71%), у 6 осіб *cagA+vacA+* ПВ ДПК (66,67%), у 6 осіб *cagA+vacA-/cagA-vacA+* ПВ ДПК (66,67%). Встановлено, що стадія субкомпенсації частіше виявляється у хворих на ПВШ та ДПК, серед них з *cagA+vacA+* ПВШ 8 осіб (61,54%), з *cagA+vacA-/cagA-vacA+* ПВШ 7 осіб (41,18%), з *cagA+vacA+* ПВ ДПК 7 осіб (87,88%), з *cagA+vacA-/cagA-vacA+* 4 осіб (44,45%).

Клінічний перебіг ПВШ та ДПК супроводжується больовим, диспепсичним та антено-вегетативним синдромами. Поєднання ПВШ та ДПК із ЦД 2 обтяжує перебіг основного захворювання.

Больовий синдром супроводжувався епігастральним та нічними болями. За даними обстежень доведено, що епігастрально-больовий синдром спостерігається у 75% хворих на ПВШ та ДПК, а у хворих на ПВШ та ДПК з АГ і ЦД2 - у 80%, що свідчить про підвищення больового синдрому у хворих із супутньою патологією.

У хворих на ПВШ та ДПК із ЦД2 частіше зустрічаються болі в епігастральній ділянці, що на 11,12% підвищені у порівнянні з хворими на ПВШ та ДПК. Нічні болі частіше зустрічаються у хворих на ПВШ та ДПК (підвищення на 28,88%) та показник зменшення болу після їжі підвищений у хворих на ПВШ та ДПК із ЦД2 (на 24,44%) у порівнянні з хворими на ПВШ та ДПК без ЦД2.

В свою чергу, диспепсичний синдром, що проявлявся скаргами на нудоту, відрижка повітрям, відчуття переповнення та важкості в епігастрії після прийому їжі, спостерігався у двох груп хворих.

Диспепсичний синдром проявляється у всіх хворих, але підвищений у групі хворих на ПВШ та ДПК із ЦД 2.

Астено-вегетативний синдром проявлявся дратівливістю, в'ялістю, задишкою.

Дратівливість відзначалась у 90% хворих на ПВШ та ДПК із ЦД 2 та 43,33% хворих на ПВШ та ДПК із супутньою патологією. Задишка при фізичному навантаженні спостерігалась у групі №2 - 76,66% і 56,66% - у групі №1.

Даний зв'язок між основною та супутньою патологією свідчить про взаємоперебіг даних патологій та ускладнення перебігу основної за наявності супутньої патології.

Висновки.

У хворих на пептичну виразку шлунка та дванадцятипалої кишки поєднаної з цукровим діабетом типу 2 спостерігаються зміни клінічної картини, тобто посилення больового (болі в епігастрії (на 11,12%) та зменшення болі після їжі (на 24,44%)), диспепсичного синдрому (нудота (на 6,67%), відчуття переповнення (на 21,66%) та важкість у шлунку після їжі (на 3,44%)) і астено-вегетативного синдромів (задишка (на 20%) та в'ялість (на 20%)) у порівнянні з хворими на пептичну виразку шлунка та дванадцятипалої кишки без супутньої патології, що свідчить про посилення клініки у поєднанні з супутньою патологією, порушенням компенсаторних можливостей організму та є важливим чинником у діагностиці захворювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вахненко А.В. Аналіз перебігу захворювань гастродуоденальної зони у хворих в поєднанні з цукровим діабетом // Одеський медичний журнал - 2009. - № 4 (114). - С. 66-68.
2. Динаміка стану здоров'я народу України та регіональні особливості / [Т. С. Манойленко, А. Г. Кириченко, І. Л. Ревенько]; під ред. В. М. Коваленка, В. М. Корнацького. — К. : Інститут кардіології ім. М. Д. Стражеска, 2012. — С. 68—103. — (Аналітично-статистичний посібник).
3. *Пастухова ЕВ Роль кишечной микрофлоры в развитии кардиоваскулярных и цереброваскулярных заболеваний. Успехи современной науки и образования. 2016. 8(4): 99-102.*

4. Свищенко Е. П. Гипертоническая болезнь. Вторичные гипертензии / Е. П. Свищенко, В. Н. Коваленко. — К. : Либідь, 2002. — 504 с.
5. Сіренко Ю. М. Різниця у частоті досягнення цільового артеріального тиску між окремими регіонами України / Ю. М. Сіренко, Г. Д. Радченко, І. М. Марцовенко // Артериальная гипертензия. — 2009. — № 5 (7). — С. 20—22.
6. Хвороби системи кровообігу: динаміка і аналіз / [Т. С. Манойленко, О. І. Прокопишин, І. Л. Ревенько]; під ред. В. М. Коваленка, В. М. Корнацького. — К. : Інститут кардіології ім. М. Д. Стражеска, 2008. — С. 38—47. — (Аналітично-статистичний посібник).
7. Філіппов Ю. О. Стан показників здоров'я населення адміністративних територій України та діяльності гастроентерологічної служби / Ю. О. Філіппов, З. М. Шмігель // Гастроентерологія. — 2003. — № 34. — С. 3—12.
8. Медико-демографічна ситуація та організація медичної допомоги населенню у 2010 році: підсумки діяльності системи охорони здоров'я та реалізація Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». — К. : МОЗ України, 2011. — 104 с.
9. Pellicano R, Franceschi F, Saracco G, Fagoonee S, Roccarina D, Gasbarrini A. Helicobacters and extragastric diseases. *Helicobacter*. 2009 Sep;14 Suppl 1:58-68. doi: 10.1111/j.1523-5378.2009.00699.x.
10. Qu B, Qu T. Causes of changes in carotid intima-media thickness: a literature review. *Cardiovasc Ultrasound*. 2015 Dec 15;13:46. doi: 10.1186/s12947-015-0041-4.

ГИПЕРАКТИВНЫЙ МОЧЕВОЙ ПУЗЫРЬ И НЕДЕРЖАНИЕ МОЧИ У ЖЕНЩИН ПРЕМЕНОПАУЗАЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Тиялова Ситора Амировна

Ассистент кафедры

Худоярова Дилдора Рахимовна

д.м.н. зав.кафедра

Кобилова Зарина Абдумумин кизи

Шопулотов Шохрух Аслиддин угли

студенты

Самаркандский государственный медицинский институт

г. Самарканд, Узбекистан

Аннотация. Недержание мочи является одной из актуальных проблем не только урологии и акушерство, но и современного здравоохранения. Расстройства мочеиспускания возникают независимо от условий жизни, характера труда и в любом возрасте, но большей степени им подвержены старше 50 лет. В последние годы появилось большое количество информации, посвященной проблеме расстройств мочеиспускания у женщин, что демонстрирует неуклонный рост числа таких пациенток [1,3]. Ведущими гинекологами мира обсуждается объем необходимых диагностических манипуляций у пациенток с недержание мочи, нет единых алгоритмов обследования и лечения распространенность ГМП, которая составила 15-20% среди женщин и около 6% среди взрослых девочек (15-20 лет) [2,4,6].

Ключевые слова: недержание мочи (НМ), пременопаузальный период, гиперактивный мочевой пузырь (ГМП), качество жизни, физиотерапия.

Цель исследования: Определить нарушения мочеиспускание у женщин в пременопаузальном периоде и улучшить качество их жизни путем оптимизации

диагностики и применения физиотерапевтических методов лечения в комплексной терапии.

Материалы и методы: Проводилось анкетирование по специально составленной анкете, в котором приняли участие 128 женщин пременопаузального возраста. Вопросы анкеты состояли из 2 частей: первая - общая часть, включала вопросы о возрасте, антропометрических данных, состоянии здоровья, акушерско-гинекологического анамнеза и сопутствующей патологии. Вторая - специальная часть анкеты включала вопросы, о наличии симптомов гиперактивного мочевого пузыря, интенсивности и длительности заболевания, обращаемости к врачу, проводимые ранее лечения, а также влияния заболевания на качество жизни. После анкетирования 128 женщин находились под наблюдением и были разделены на две группы: Первая группа (основная) из 83 пациенток, получавших комплексную терапию с включением ЛФК и физиопроцедуры, вторая группа (группа сравнения) - 45 пациенток, отказавшиеся от комплексной терапии, которые ограничились стандартными методами лечения. При обследовании пациенток проводили клиничко-анамнестический анализ данных, оценивали дневники мочеиспускания, в котором отмечали частоту и объем мочеиспусканий в течение трех суток, наличие императивного позыва и эпизодов потери мочи, проводили объективное обследование и УЗИ органов малого таза. Вид недержания мочи оценивали по следующим критериям (согласно рекомендациям ICS): 1) стрессовое недержание мочи - при кашле, чихании, поднятии тяжестей (с указанием степени тяжести); 2) симптомы ГМП - частота мочеиспускания в дневное и ночное время; наличие императивного позыва и ургентного недержания; 3) смешанное недержание мочи - сочетание стрессового и императивного (ургентного).

Основными звеньями комплексной терапии были: рекомендации по оптимизации объема потребляемой жидкости, ведение дневника мочеиспускания, обучение методике запланированных мочеиспусканий и отсрочки мочеиспускания, упражнения для мышц тазового дна, упражнения

для укрепления мышц тазового дна через день 3 -4 раза в неделю, физиопроцедуры.

Результаты и обсуждения: Исследование показали, что у пациенток наблюдались в совокупности различные типы нарушения мочеиспускания в возрасте более 35 лет. Из 128 женщин, которым было проведено обследование 38 (29,7%) женщин с нарушениями мочеиспускания были в возрасте от 35 до 40 лет; 70 (54,7%) пациенток - от 40 до 45 лет; 20 (15,6%) пациенток — от 45 до 50 лет и более. При вычислении показателя относительного риска было установлено статистически значимое повышение вероятности возникновения симптомов нарушений мочеиспускания в группе женщин от 35 до 40 лет, КК = 1,41 (95% д. и. 1,36 - 4,54; $p < 0,05$). Установлено, что в группе женщин от 40 до 50 лет основными типами нарушений мочеиспускания являлись симптомо-комплекс ГМП и смешанное НМ. В большинстве случаев (до 70%) у пациенток в анамнезе были роды через естественные родовые пути, а также крупный плод, осложнения во время родов что вероятно, внесло свой вклад в повышение частоты случаев смешанного НМ, и увеличения суммарного относительного риска патологии в данной возрастной группе.

Средний вес женщин с нарушениями мочеиспускания составил $75,4 \pm 13,1$ кг; средний рост - $162,1 \pm 4,9$ см. Средние значения ИМТ составили $31,3 \pm 3,8$ кг/м. Нормальную массу тела имели 23 (17,9%) женщин, 52 (40,6%) пациенток имели избыточную массу тела, 37 (28,9%) - ожирение I степени. Количество пациенток с недостаточной массой тела, а также с ожирением II- III степеней не превышало 13%. Наблюдалось повышение среднего значения ИМТ в группе женщин со стрессовым и смешанным НМ ($p < 0,02$). Установлено, повышение риска возникновения нарушений мочеиспускания в группе женщин с величиной ИМТ более 25 кг/м^2 , КЯ = 1,15 (95% д. и. 1,05-1,30; $p < 0,05$). Таким образом, при повышении ИМТ частота возникновения нарушений мочеиспускания у женщин пременопаузального возраста увеличивается, что, вероятно, обусловлено негативным действием неблагоприятных факторов которые имелись в анамнезе.

По данным анамнеза установлено, что у всех женщин в анамнезе имелось от одной до семи беременностей (в среднем $3,1 \pm 1,12$). По количеству беременностей у 42 (32,8%) пациенток было две беременности, у 50 (39%) женщин имели в анамнезе 3 беременности, 36 (28,1%) женщин - более 3 беременностей. Установлено, что у 77 (60,1%) женщин с нарушениями мочеиспускания в анамнезе было от 1 до 4 родов через естественные родовые пути (в среднем $2,1 \pm 1,04$). Из них у 6 (4,7%) женщин были одни роды, у 60 (46,9%) - двое родов, у 32 (25%) - трое и более родов. У 30 (23,4%) пациенток в анамнезе были операции кесарево сечение (среднее число операций кесарево сечение $1,3 \pm 0,17$). Из них у 17 (13,3%) женщин была одна операция, у 13 (10,15%) – две и более операции кесарево сечение. 86 (67,1%) женщин при анкетировании указывали на наличие в анамнезе искусственного прерывания беременности на ранних сроках, у 41 (32%) женщин в анамнезе имелось от одного до трех самопроизвольных выкидышей.

У женщин с нарушениями мочеиспускания массы новорожденных в родах составила от 2900 г до 5200 г (средняя масса $3324,6 \pm 210,3$ г). У 10 (7,8%) пациенток масса новорожденного составила более 4000г, при этом в родах наблюдались разрывы.

Установлено, что при первой беременности частые дневные мочеиспускания беспокоили 32 из 128 обследованных, необходимость более одного ночного мочеиспускания регистрировалась у 22 (17,2%) женщин, наличие императивного позыва - у 7 (5,5%) женщин, НМ при позыве - у 3 (2,3%) женщин, НМ при кашле, чихании, физической нагрузке различных степеней тяжести - у 19 (14,8%) женщин.

Так же при последующих беременностях у обследованных женщинах поллакиурия наблюдалась у 35 (27,3%) пациенток, никтурия - у 26 (20,3%) женщин, ургентное НМ - у 5 (3,9%) женщин, НМ при кашле, чихании, физической нагрузке - у 7 (5,5%) женщин.

Анализ полученных данных показал, что доминировали частые дневные мочеиспускания, стрессовое и смешанное НМ. Во время беременности все

симптомы нарушений мочеиспускания прогрессивно возрастали. В первом и втором триместрах преобладали симптомы ГМП (поллакиурия, никтурия, ургентное НМ), при этом ургентное НМ во втором триместре встречалось чаще, чем до беременности. Частота стрессового и смешанного НМ увеличивалась с повышением количества беременностей и в возрасте старше 40 лет встречалось на больше. Появление или усугубление симптомов различных типов нарушений мочеиспускания с увеличением возраста, по всей вероятности, связано с изменением гормональных взаимоотношений, состоянием кровотока в детрузоре и уретре, особенностями акушерско-гинекологического анамнеза.

Оценка дневников мочеиспускания показал статистически значимое снижение частоты мочеиспусканий в среднем до $6,8 \pm 1,2$ раз в сутки и эпизодов недержания мочи до $0,9 \pm 0,2$ за сутки, повышение объема выделенной мочи за одно мочеиспускание до $165,9 \pm 62,3$ мл в основной группе пациенток с симптомами ГМП и смешанным НМ, по сравнению с группой сравнения ($p < 0,02$). Среди пациенток со стрессовым НМ отмечался нормальный ритм мочеиспусканий (в среднем $5,8 \pm 0,6$ раз в сутки), объем выделенной мочи составил $228,7 \pm 65,7$ мл.

У пациенток стрессового и смешанного НМ, выполняющих тренировку мышц тазового дна после проведения курса комплексной терапии 15 (18,1%) женщины стали удерживать мочу при кашле, чихании, физической нагрузке, что подтвердилось отрицательными функциональными пробами. Установлено увеличение числа пациенток с легкой степенью стрессового и смешанного НМ и снижение количества больных со средней степенью тяжести.

После применения комплексной терапии с физиопроцедурами и ЛФК у пациенток первой группы нарушения с ГМП и недержанием мочи уменьшилось, эффективность данного метода составил в среднем 57,8% (48 пациенток из 83). Тогда как, у пациенток контрольной группы наблюдалось ухудшение симптомов гиперактивного мочевого пузыря, часто присоединялась вторичная инфекция, вызывая циститы. Так же положительная динамика

наблюдалась больше у женщин до 40 лет 2 раза быстрее чем у женщин старше 40 лет.

Выводы. Оценка нарушений мочеиспускания у женщин при детальном клинико-лабораторном обследовании позволяет выявить тип и степень нарушения мочеиспускания, а также определить прогноз заболевания, также составлять группы риска. Оптимальным методом лечения и профилактики нарушений мочеиспускания при менопаузальном возрасте является комплексная терапия, включающая ЛФК и физиопроцедуры, позволяющая снизить частоту симптомов в возрасте 35-45 лет 2,6 раза, а после 45 лет – в 1,7 раза. Таким образом, максимальная суммарная эффективность комплексной терапии отмечалась при смешанном НМ и лечение симптомов ГМП – 57,8%.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Абрамченко В.В. Лечебная физкультура в акушерстве и гинекологии [Текст] / В.В. Абрамченко, В.М. Болотских // ЭЛБИ-СПб, 2007. - с. 920, 127-131.
2. Адамян Л.В. Тесты и пробы функциональной диагностики в обследовании гинекологических больных с недержанием мочи [Текст] / Л.В. Адамян, И.Ф. Ходова, М.А. Газимиев // В кн. Лапароскопия и гистероскопия в гинекологии и акушерстве. — М., 2002. - с. 352-356.
3. Аль-Шукри С.Х. Лечение гиперактивности мочевого пузыря у женщин [Текст] / С.Х. Аль-Шукри, И.В. Кузьмин // Современные проблемы урогинекологии: материалы науч.-практ. конф., - СПб., 2005. - с. 26-27.
4. Аль-Шукри С.Х. Метод биологической обратной связи в лечении женщин со стрессовым недержанием мочи [Текст] / С.Х. Аль-Шукри, И.В. Кузьмин, Р.Э. Амдий // Пленум Правления Росс. Общества урологов: материалы. - М. -2001.- с. 74-75.
5. Антропова М.Ц. Проблемы урогенитального старения у женщин при дефиците половых стероидов [Текст]: автореф. дисс. канд. мед. наук. / М.Ц Антропова - Пермь, 2008. - с. 22.
6. Ахтамова Н.А., Зокирова Н.И., Мусинжанова П.С., Зокирова Ф.И., Тилявова

С.А. Инновационный метод лечения хронической тазовой боли // Достижение науки и образования №12 (53) 2019 с.-88

7. Балан В.Е. Современные подходы к ведению и лечению женщин с расстройствами мочеиспускания (по материалам пресс-конференции) [Текст] /

В.Е. Балан // Акушерство и гинекология. - 2006. - №5 - с. 6567.

8. Бадриддинова М.С., Худоярова Д.Р. Аеллар жинсий аъзолари яллигланиш касалликлари // Методическая рекомендация, Ташкент 2006

9. Каприн А.Д. Проблема диагностики недержания мочи у женщин [Текст] /

А.Д. Каприн, К.Н. Миленин, А.А. Клименко // Недержание мочи у женщин: Тезисы II Росс. Научно-практ. конф. - СПб, 2001. - с.34.

10. Мазо Е.Б. Синдром гиперактивности мочевого пузыря: вопросы патогенезе и диагностики [Текст] / Е.Б. Мазо, М.Е. Школьников, П.П. Моисеев

// Консилиум медикум. — 2006. — экстравыпуск. - с. 3-5.

11. Мусинжанова П.С., Ахтамова Н.А., Худоярова Д.Р., Зокирова Н.И., Хасанова Д.А. Significance of the inflammatory processes of genitives in origin female infertility // XIV international correspondence scientific specialized conference “international scientific review of the problems of natural sciences and medicine” (Boston. USA. October 2019). P.138-151.

12. Неймарк А.И. Консервативное лечение стрессового недержания мочи у женщин [Текст] / А.И. Неймарк, М.В. Ряполова, А.В. Мазырко // Пленум

Правления Росс. Общества урологов: материалы. - М. - 2001. - с. 130-131.

ВПЛИВ АЛЕКСИТИМІЇ НА ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Тимків Лідія Степанівна

к.психол.н., доцент

Прикарпатський національний
університет ім.Василя Стефаника

Івано-Франківськ, Україна

Анотація. Стаття присвячена дослідженню рівня алекситимії в студентів - майбутніх соціальних працівників. Діяльність соціального працівника передбачає постійну взаємодію з багатьма суб'єктами мікро- та макросоціуму, і її ефективність значною мірою залежить від рівня сформованості й розвитку в майбутнього фахівця особистісних та професійно значущих якостей. З психологічних характеристик, які є важливими для особистості соціального працівника, можна виокремити комунікабельність, соціабельність, пластичність, сенситивність, емпатійність тощо. До властивостей, які утруднюють професійну діяльність, можна віднести алекситимію.

Результати дослідження засвідчують його актуальність та необхідність проведення корекційних заходів, які допоможуть молодим людям в професійному розвитку.

Ключові слова: соціальний працівник, алекситимія, алекситимічний тип, емпатія, професійні якості.

Питання емоційного розвитку особистості залишаються актуальними протягом усієї історії розвитку людського суспільства. Особливо гостро воно постало перед сучасною людиною, адже в сьогоденнішньому суспільстві найчастіше пропагується ідея раціонального ставлення до життя. Відтак проблема емоційності особистості та її здібності до переживання й висловлення своїх

почуттів є достатньо актуальною. Це пов'язано зі зростанням частоти й інтенсивності емоційних навантажень, тягар яких щоденно відчуває кожна людина. Їх чинниками виступають: швидка мінливість соціального і фізичного довкілля, підвищення темпів життя, порушення біологічних добових ритмів, зниження фізичної активності, руйнування традиційних сімейних структур, наслідки проведення ООС на сході України.

Зацікавленість цією темою зумовлена й тим, що алекситимія достатньо часто зустрічається серед сучасних студентів. Вона перешкоджає розвитку особистості студентів, унаслідок чого в них виникають труднощі в усвідомленні і характеристиці своїх емоційних переживань та їх розпізнаванні в інших людей, відсутність емоційної рефлексії і саморегуляції.

І, як результат, виникають проблеми у встановленні міжособистісної, групової комунікації, у соціально-психологічній адаптації, що негативно впливає на професійне становлення та на ефективність навчального процесу загалом.

Мета дослідження – вивчити особливості прояву алекситимії в студентів, майбутніх соціальних працівників.

На думку багатьох дослідників (К. Хорні, Г. Крістал, П. Куттер, Н. Петцольд, Х. Томе, О. Брель, С.Волікова, Н.Гаранян, В.Ніколаєва, А.Холмогорова), значна частина сучасних людей негативно відноситься до емоцій, наділяючи їх деструктивною, дезорганізуючою роллю в житті особистості. Емоційний світ людини в реаліях сьогодення знаходиться поза її увагою. Недооцінювання важливості і дієвості емоційної складової, її ігнорування, призводять до втрати навичок психогігієни, погіршення і втрати емоційного здоров'я, а також до появи серйозних несприятливих наслідків як для психічного і фізичного здоров'я, так і для якості життя загалом [1, с. 129].

Уперше термін «алекситимія» застосував американський психіатр Пітер Сіфнеос в 70-ті роки минулого століття, а згодом він був уточнений і розроблений ним разом з Дж. Неміахом. Алекситимія – це не захворювання, цим терміном позначають характеристику симптому, а саме: обмеженість проявів уяви, нездатність (або труднощі) людини чітко описати власні та чужі

емоційні переживання, визначити різницю між почуттями і тілесними відчуттями, їх мислення зорієнтоване на зовнішні стимули (екстернальний тип мислення) [2, с.51]. Саме ці ознаки покладені в основу створення Торонтської шкали алекситимії (TAS), яку і використовують для її діагностики. Останнім часом зарубіжними науковцями створено нові методики - Опитувальник алекситимії Вермонда-Ворста і Каліфорнійські обмеження Q-сортування алекситимічних прототипів.

В рамках соціально-психологічного підходу, який розвивається в працях Г. Крістал, Д. Тейлор, С. Волікової, Н.Гаранян, С.Малихіної, А.Холмогорової, зазначено, що даний феномен має психологічну а не фізіологічну основу.

Вивчення алекситимії, як чинника, що перешкоджає усвідомленому контакту особистості зі своєю емоційною сферою, створює труднощі в комунікативній сфері особистості стає важливим і значущим в контексті професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО.

Адже, на думку Г. Медведевої, у соціального працівника мають бути сформовані такі особистісні якості, як альтруїзм, чесність, совість, об'єктивність, справедливість, тактовність, уважність і спостережливість, толерантність, терпіння, витримка і самовладання, доброта, любов до людей, самокритичність, адекватність, комунікабельність, оптимізм, сила волі, емпатія, прагнення до самовдосконалення, креативність [3, с.175]. На противагу переліченим властивостям, є такі, що можуть створювати труднощі в професійній діяльності соціального працівника. Серед таких можна виокремити алекситимію. Загалом, алекситимія трактується як труднощі в усвідомленні й описуванні своїх емоційних переживань і визначенні їх в інших людей. Вона перешкоджає розвитку особистості студентів, внаслідок чого у них фіксують відсутність емоційної рефлексії і саморегуляції. В окремих наукових джерелах описано й такі прояви алекситимії, як нездатність розв'язувати креативні завдання, погано розвинута уява та фантазія [4, с. 131].

Питання впливу алекситимії на формування професійних якостей особистості у вітчизняній психолого-педагогічній практиці розглядаються не так давно.

Зокрема, Т.Вашека досліджувала рівень алекситимії у студентів-психологів з метою встановити її зв'язок з індивідуально-психологічними особливостями. Група науковців (Н.Афанасьєва, І.Остополець, Н.Світлична) вивчали проблему взаємозв'язку алекситимії й особистісних особливостей фахівців естремального напрямку діяльності.

Дослідження, проведені науковцями (М.Селюкова, Е. Сіденко, Г.Солдатова), виявили у сучасних молодих людей деприваційні когнітивні і комунікативні особливості, які опосередковано свідчать про алекситимію. Надзвичайна залежність від комп'ютерних технологій призводить до зміни безпосередніх контактів між людьми, зростання аутизації, тривожності та депресивності (М. Лебешева, Г.Солдатова, В. Шляпніков). Виокремлені науковцями психологічні характеристики покоління епохи інтернету, свідчать про алекситимію та можуть стати чинниками погіршення психологічного здоров'я [5, с.63].

Вивчення рівня алекситимії у студентів дозволяє безпосередньо побачити зв'язок між проблемами в емоційній сфері та в розвитку особистості.

Для дослідження рівня алекситимії ми використовували достатньо відому й надійну Торонтську алекситимічну шкалу (TAS), розроблену в 1985 р. G. Taylor і співавторами. В дослідженні брали участь 84 студенти, які навчаються на 1-4 курсах.

Методика TAS дозволяє оцінити три основні показники алекситимії – труднощі ідентифікації почуттів, вербалізації почуттів і міри фокусування на їхніх зовнішніх проявах.

Відповідно до даних авторів методики, респонденту, який отримав 74 бали й вище, характерний «алекситимічний» тип особистості, результат від 63 до 73 балів, потрапляють у «зону ризику», тобто, в них є алекситимічні риси: вони періодично зазнають труднощів як у вираженні власних емоцій, так і розумінні емоцій інших людей. Про відсутність алекситимії свідчить показник менший за 62 бали [6, с. 504].

За проведеним дослідженням, нами було отримано наступні результати: більша частина студентів (40%) належить до групи ризику, а 22% мають високий

рівень алекситимії, тобто належать до алекситимічного типу особистості, 23 % респондентів відносимо до неалекситимічного типу особистості (табл.1).

Таблиця 1

Результати, отримані за Торонтською алекситимічною шкалою

Рівень вираженості алекситимії	Кількість респондентів	% від загальної к-сті
Неалекситимічний тип особистості (низький рівень)	23	27,1
Група ризику	40	47,6
Алекситимічний тип (високий рівень)	22	26,3

Дослідження показало, що алекситимія є чинником який перешкоджає розвитку особистості студента. Студенти з різним рівнем вираженості алекситимії відрізняються низкою психологічних особливостей.

Студенти з різними рівнями вираженості алекситимії – високим, середнім і низьким, - відрізняються низкою наступних психічних особливостей.

Найбільш проблемною, конфліктною як у відношенні до себе, так і до інших є група з підвищеним рівнем алекситимії. Для них власний емоційний світ, з одного боку, не має особистісної цінності, з іншого боку, є незрозумілим явищем. Проте неусвідомленні переживання приносять відчуття тривоги і небезпеки, що в свою чергу ще більшою мірою підсилює як зовнішню так і внутрішню конфліктність, призводить до соціальної дезадаптованості.

Для студентів з середнім рівнем алекситимії (група ризику) притаманні певні конфлікти з собою і навколишнім світом. З одного боку, вони прагнуть спілкування з людьми, що оточують їх, потребують їх підтримки, уваги та турботи, з іншого - вони відчують труднощі в усвідомленні своїх почуттів і подальшому їх висловленні в процесі контактів з іншими. Все це створює атмосферу внутрішньої напруги, що знаходить вираження у відчутті сильного емоційного дискомфорту.

Студенти з низьким рівнем алекситимії (неалекситимічний тип особистості) вирізняються гармонійним відношенням зі своїм внутрішнім і навколишнім світом. Хоча, вони при відносно низькому рівні зовнішньої й внутрішньої конфліктності, також можуть відчувати труднощі у спілкуванні з оточуючими, в розумінні власних емоційних станів, але це не є перешкодою для подолання проблем.

На нашу думку, необхідними психолого-педагогічними умовами подолання алекситимії є:

- активне залучення в процес педагогічно доцільних взаємин студентів, психологів вузу, педагогічного колективу з метою створення сприятливих умов для подолання алекситимії;
- можливість здійснення комплексу заходів, які передбачають своєчасну діагностику алекситимічних проявів у студентів, а також інших психологічних особливостей;
- профілактика та корекція алекситимії;
- зацікавленість студентів у подоланні власних алекситимічних проявів.

Для забезпечення цих умов, можна організувати цикл тренінгових занять з різних тем, відповідно структурований та побудований на єдиних принципах його проведення.

Висновки. Дослідження особистісних особливостей студентів з різним рівнем вираженості алекситимічних проявів вимагає подальшої розробки. Результатом проведеного нами дослідження стало висунення гіпотези про існування особистості алекситимічного типу, що характеризується певними когнітивними, афективними, поведінковими особливостями, що в свою чергу потребує подальшого аналізу й подальших емпіричних досліджень в цій галузі.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Гаранян Н., Холмогорова А. // Социальная и клиническая психиатрия. - 2003. - Т. 13. - Вып. 1. - С. 128-145.
2. *Nemiah J.* Alexithymia: Present, past – and future? // *Psychosomatic medicine.* 1996. Issue 58.
3. Медведева Г. Профессионально-этические основы социальной работы : учебник для студ. высш. учеб. заведений. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 272 с.
4. Брель Е. Алекситимия в норме и патологии: психологическая структура и возможности превенции: дис....доктора психол.наук. – Томск, 2018. – 348 с.
5. Искусных А. Алекситимия у студентов. Распространенность, причины, последствия // *Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии.* - Новосибирск, 2016. - № 9 (66). - С. 61-65.
6. Taylor G., Bagby R., Ryan D. Criterion validity of the Toronto Alexithymia Scale // *Psychosom. Med.* - 1988. - Vol. 50. - P. 500-509.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Топчій Ганна Сергіївна

к. пед. н., старший викладач кафедри

Національна Академія Національної Гвардії України

г.Київ, Україна

Анотація: У статті мова йде про особливості реалізації військово-педагогічного процесу у військових вузах, а також факторах, що визначають основні моменти військово-педагогічного аспекту в освіті, які дозволяють домогтися високого результату. Ми також торкнулися аспектів модернізації військово-педагогічного процесу в системі військової підготовки.

Ключові слова: військово-педагогічний процес, вища військова школа, ціннісно-орієнтована освіта.

Актуальність роботи. У Концепції модернізації освіти наголошується, що суспільству, яке стало на шлях розвитку потрібні сучасно освічені, моральні, заповзятливі люди, які в ситуації вибору можуть самостійно приймати відповідальні рішення, прогнозуючи їх можливі наслідки, здатні до ефективної співпраці, що відрізняються мобільністю, конструктивністю мислення, що володіють розвиненим почуттям відповідальності за долю країни.

Демократизація суспільства, модернізація вищої освіти в Україні актуалізують проблеми виховання фахівців та потребують зміни підходів до організації виховного процесу у вищих навчальних закладах, зокрема військових.

У національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, Концепції військової освіти в Україні звертається увага на підвищення вимог щодо вихованості офіцерів та спрямованості виховного процесу у вищому військовому закладі на індивідуальний розвиток курсантів формування

громадської позиції і моральної відповідальності майбутнього військового фахівця, його готовності до проведення виховної роботи серед військовослужбовців строкової служби. Інструкції Міністерства освіти й Міністерства оборони України «Про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України" (2005 р.) зазначають, що виховна робота у вищому військовому навчальному закладі «є невід'ємною частиною навчально-виховного процесу і включає в себе організаційні, морально-психологічні, педагогічні, інформаційні, культурно-просвітницькі та військово-соціальні заходи», спрямовані на формування у курсантів необхідних для професійної діяльності морально психологічних якостей.

Мета роботи. Дослідити особливості військової педагогіки, виховання у вищих військових навчальних закладах.

Специфіку особистісно орієнтованого виховання майбутніх офіцерів представляє у своєму дисертаційному дослідженні В. І. Абрамов. Особлива увага приділена нами дисертаційній роботі Є. Ю. Литвиновського, присвяченій формуванню вмінь майбутніх офіцерів проектувати виховний процес під час майбутньої професійної діяльності. Автор цілком справедливо стверджує, що одним з факторів професійної підготовки майбутніх офіцерів до виховної діяльності є їх власний сформований рівень вихованості.

Результати. Військова педагогіка - це галузь педагогічної науки, що вивчає закономірності військово-педагогічного процесу, навчання і виховання військовослужбовців і військових колективів, їх підготовки до успішного ведення бойових дій і військово-професійної діяльності. Це наука про виховання, навчання та освіти особового складу, про підготовку підрозділів (частин) до успішних дій в умовах військової діяльності [3, с.20].

Специфіка військової педагогіки пов'язана з тим, що військовослужбовці з перших днів служби або навчання у вузі не просто навчаються і готуються як військові фахівці, а починають вирішувати реальні навчальні, службові, бойові завдання [3, с.23]. Відповідно військово-педагогічні впливи і взаємодії мають

саму безпосередню практичну, службову спрямованість. Тобто фактично кожен військовослужбовець відразу включається у функціонування військового колективу, приступає до військово-професійної діяльності і несе повну особисту відповідальність (не тільки моральну, а й юридичну, правову) за якість навчання, свою поведінку, дисципліну, за вирішення завдань за призначенням. При цьому суб'єктами педагогічних впливу і взаємодії виступають в основному вже досить дорослі люди, у віці старше 18 років, зі своїми, певною мірою вже сформованими поглядами, світоглядом, особистісними якостями [1, с.135]].

Педагога у великій мірі цікавить ціннісна сторона особистості учня, виховується, розкриває її індивідуальні особливості і можливості, які повинні враховуватися і розвиватися в педагогічному процесі. В цьому плані особливості особистості пов'язані з особливостями індивідуальності людини, тобто його внутрішнього світу, який складається з психічних процесів, властивостей, станів і утворень [4, с.130].

У сучасному педагогічному процесі виділяють як найважливіший фактор інформаційний обмін [3, с.23]. Він забезпечується значною мірою функціонуванням процесів взаємодії викладача, курсанта і слухача. До складових цього процесу відносяться моменти пізнавального та ідейно-виховного характеру.

Головними напрямками роботи у вищому військовому навчальному закладі, які визначаються необхідністю формування майбутнього військового фахівця як громадянина, патріота, гуманіста, професіонала є:

1. Виховання громадянина-патріота: виховання у курсантів (слухачів, студентів) глибокого почуття любові до України, її народу; виховання особистої відповідальності за оборону і безпеку України. Сутність поняття громадянина-патріота розглядається в роботі В. М. Дзюби, в якій представлено розгорнутий аналіз змісту, форм і методів військово-патріотичного виховання майбутніх військових фахівців під час їх навчання у вищому навчальному закладі [10]; схожа проблема дослідження обрана також В. Я. Гожикивим –

державно-патріотичне виховання майбутнього офіцера, та М. Г. Мірошниченком (готовність майбутнього офіцера до патріотичного виховання військовослужбовців) [1, с.55].

2. Виховання гуманіста: виховання у військовослужбовців високих моральних і бойових якостей на історичних традиціях українського народу, свідомого ставлення до виконання службових обов'язків, гордості за належність до силової структури, вірності традиціям і бойовому прапору; організація та проведення заходів з виконання вимог законодавчих актів України щодо соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, працівників силових структур; виховання в курсантів (слухачів, студентів) якостей, необхідних майбутньому офіцеру, здатному грамотно навчати та виховувати підлеглих, зміцнювати військову дисципліну і організованість, підтримувати постійну бойову готовність, уміло згуртовувати військові колективи, працювати в умовах демократизації життя у військах (силах).

3. Виховання військового професіонала: формування у майбутніх військових фахівців бойових якостей, духовної та психологічної готовності із зброєю в руках захищати Українську державу; формування в особового складу ВВНЗ поваги до Конституції України та інших законів України, свідомого виконання вимог військової присяги і статутів Збройних Сил України, наказів та директив Міністра Внутрішніх справ України; виховання в курсантів (слухачів, студентів) свідомого, творчого ставлення до навчання, високої культури поведінки; вивчення та задоволення духовних запитів військовослужбовців і членів їх родин; організація дозвілля особового складу [1, с.57].

Розроблена модель виховного процесу у військовому вищому навчальному закладі включає такі структурні компоненти:

1. Когнітивний компонент – оволодіння знаннями, нормами і правилами поведінки майбутнього офіцера.
2. Емоційно-вольовий компонент – формування почуттєвої сфери майбутнього офіцера (його стійких емоційних відносин до явищ оточуючої дійсності), насамперед, почуття громадянськості, патріотизму, відповідальності тощо.

3. Спонукально-мотиваційний компонент – формування переконань (інтелектуально-емоційного ставлення майбутнього офіцера до будь-якого знання як до істинного чи неістинного). До переконань майбутнього офіцера, передусім, належать переконання у перспективності майбутньої професійної діяльності, її значущості для загального блага української держави; переконання у власних можливостях фахово здійснювати свою військово-професійну діяльність тощо.

4. Практично-діяльнісний компонент – формування умінь і звичок поведінки майбутнього офіцера, які детермінуються, з одного боку, нормативно-правовими документами української держави стосовно силових структур, з іншого – результатами виховної діяльності під час навчання у ВВНЗ [4, с.117].

Визначивши головні науково-теоретичні площини розгляду проблеми виховання майбутніх офіцерів у військовому інституті (соціальну, психологічну та педагогічну) та узагальнюючи наукові розробки в галузі виховання майбутніх фахівців військового профілю, ми виділяємо такі головні наукові підходи щодо виховання майбутніх військових спеціалістів у військовому інституті: системний, синергетичний, особистісно орієнтований, діяльнісний; Серед наукових підходів, призначених для ґрунтовного аналізу проблеми виховання у військовому інституті, особливе місце належить системному та синергетичному підходам.

Синергетика як галузь наукового знання в педагогіці представлена науковим доробком А. В. Євдотюк, В. П. Беспалька, В. Й. Бочелюк, В. О. Гальперіна, Г. К. Селевко та ін. [2, с.123].

Згідно з цим підходом, процес виховання у вищих військових навчальних закладах є складною динамічною системою. Будь-яка система не може існувати поза певним середовищем і може бути зрозумілою лише у взаємодії з ним. Відповідно до принципу ієрархічності процес виховання є лише одним з компонентів соціального середовища. Тому системний підхід до аналізу виховного процесу обов'язково передбачає вивчення взаємодії процесу виховання як системи з середовищем. У свою чергу, кожна виховна ситуація, як

елемент виховного процесу, сама є системою. Водночас, будучи системним утворенням, вона виконує роль елемента ширших систем (морального виховання та ін.).

Діяльнісний підхід обрано нами як один з базових для проблеми нашого дослідження виходячи з того, що діяльність загалом складає основу життєдіяльності особистості. Специфічним видом людської діяльності є військова діяльність, з одного боку, та виховна діяльність у військовому навчальному закладі – з іншого. Отже, виховна діяльність може бути визначена нами в межах проблеми нашого дослідження як вид цілеспрямованої діяльності колективу вищих військових навчальних закладів щодо реалізації програми виховання у межах військово-професійної підготовки майбутнього військового фахівця [2, с.124].

Процес виховання у військових інститутах залежить від соціального замовлення щодо випускника військового навчального закладу і в цьому замовленні закладені вимоги до його рівня професіоналізму й особистісних характеристик. Видатний український учений О. В. Сухомлинська стверджує, що «виховний процес тісно пов'язаний із станом суспільства, він спирається на реальність, рівень освіченості, умови, в яких живуть суспільство й конкретна дитина».

Згідно з висновками вивчення наукової літератури, ми визначаємо процес виховання у ВВНЗ як цілеспрямований, організований систематичний процес взаємодії виховного середовища військового навчального закладу та майбутнього військового фахівця з метою формування особистості загалом або окремих її якостей відповідно до вимог суспільства.

Виходячи з окреслених нами вище наукових підходів, головні характеристики процесу виховання у військових навчальних закладах можна представити таким чином:

1. Процес виховання майбутніх офіцерів є тривалим, більш того – безперервним процесом, якщо брати до уваги, що він розпочинається у сім'ї, продовжується у школі, здійснюється у вищому військовому навчальному закладі, але не

припиняється після закінчення навчального закладу, якщо переходить у самовиховання та виховання як загальносуспільний процес. У цей час на виховання офіцера вже впливають колектив військового підрозділу, політичні й громадські організації, реальна соціокультурна ситуація в регіоні й країні тощо [3, с.115].

2. Процес виховання майбутніх офіцерів у військових закладах освіти є комплексним. Це означає, що цілі, завдання, зміст, форми і методи виховного процесу повинні підпорядковуватися ідеї цілісності формування особистості, тобто педагогічний вплив повинен мати комплексний характер.

3. Процесові виховання майбутніх офіцерів притаманна само керованість. Протікання виховного процесу здійснюється в двох напрямках: від вихователя до вихованця (прямий зв'язок), результатом чого є послідовність взаємопов'язаних виховних ситуацій; від вихованця до вихователя (зворотний зв'язок), який дозволяє будувати кожен виховну ситуацію з урахуванням результативності попередньої. Чим більше у розпорядженні вихователя зворотної інформації, тим доцільнішим стає виховний вплив [3, с.115].

4. У процесі виховання у ВВНЗ реалізуються всі головні види виховання (громадянське, патріотичне, моральне, естетичне, розумове, фізичне тощо), але воно має свою специфіку, пов'язану зі спрямованістю професійної підготовки майбутніх офіцерів. Так, одне з чільних місць у системі виховання у військовому інституті займає громадянське та патріотичне виховання. Ми окреслюємо громадянське виховання майбутнього офіцера як процес формування громадянськості як інтегрованої якості його особистості, що дає майбутньому офіцерові можливість відчувати себе морально, соціально і професійно дієздатним. Головною метою громадського виховання майбутніх офіцерів є формування у них високих моральних ідеалів, почуття любові до Вітчизни й прагнення служити її захисту й забезпечення обороноздатності. Спрямованість виховного процесу у вищому військовому закладі визначається нами як розвиток патріотизму майбутнього офіцера, його національної самосвідомості, політичної культури, моральності, культури поведінки.

Патріотизм майбутнього військового фахівця визначає його готовність до самопожертви заради служіння Батьківщині.

Висновки.

В умовах модернізації військової галузі, не зважаючи на зростання гострої потреби досліджень, що сприяли б демократизації, гуманізації та гуманітаризації єдиного цілісного процесу виховання військових фахівців, наповненню його сучасним змістом, піднесенню суб'єктності в його здійсненні, наукових пошуків означеної проблематики явно недостатньо, цілісних досліджень, присвячених аналізу процесу виховання у військовому інституті як системного й комплексного явища, поки недостатньо.

Таким чином, процес виховання у ВВНЗ є складною динамічною системою, вивчення якої може здійснюватися на кількох методологічних рівнях за кількома науковими підходами: системним, особистісно орієнтованим, діяльнісним, соціально-педагогічним.

Військово-педагогічний аспект освітньої діяльності повинен враховувати психічні явища, процеси, реакції курсантів. Тільки тоді можна розраховувати на краще розуміння виховного матеріалу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Долинский Н. И. Педагогическая система формирования нравственных качеств будущих офицеров /Николай Иванович Долинский : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 – теорія и методика профессионального образования / Саратовский военный институт внутренних войск МВД. – Саратов, 2010.– 325 с.
2. Дзюба В. М. Патріотичне виховання майбутніх офіцерів внутрішніх військ у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін: Дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02. — Хмельницький, 2015. — 157 с.
3. Основы военной психологии и педагогики / Под ред. А. В. Барабанщикова и Н. Ф. Феденко: учебное пособие. – М.: Воениздат, 2011. – 377 с.

4. Троц А. С. Динаміка самовдосконалення майбутнього офіцера у вищому військовому навчальному закладі /Анатолій Степанович Троц : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 – педагогічна та віковапсихологія / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2017. – 30 с.
5. Ягупов В. В. Загальнодидактичні основи навчання військовослужбовців строкової служби Збройних СилУкраїни / В. В. Ягупов : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. – К., 2017. – 432 с.

**ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ У
ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ**

Усик Дмитро Борисович

кандидат психологічних наук , доцент

доцент кафедри психології

Сумського державного педагогічного університету

імені А.С.Макаренка

Анотація У статті приведено поняття міжособистісного спілкування взагалі та особливостей психології спілкування у підлітковому віці. Також представлені результати емпіричного дослідження особливостей міжособистісного спілкування підлітків.

Ключові слова: спілкування, міжособистісне спілкування, міжособистісні стосунки, комунікативні властивості, комунікабельність.

В міжособистісному спілкуванні реалізується потреба в іншій людині. Спілкування у групах підлітків відіграє важливу роль у житті людини. Задоволення від неї позначається на психологічному комфорті учасників комунікативного процесу, а незадоволення міжособистісними стосунками породжує поганий настрій, депресії, утруднює досягнення поставлених цілей. Комунікація має велике значення в формуванні психіки підлітка, його розвитку та становлення розумної, культурної поведінки [3].

Міжособистісне спілкування розуміється як процес одночасної мовної взаємодії комунікантів та їх впливу один на одного. Спілкування в міжособистісних відносинах ототожнюється з тим, що людина думає перед виголошуванням інформації, як висловлюється, доносить свою думку до співрозмовника, як отримує від нього інформацію про правильність інтерпретації думки, реакцію на неї, як відбувається процес обговорення [4].

Спілкування в групі однолітків істотно відображається на розвитку особистості підлітка. Від стилю спілкування, від положення серед однолітків залежить, наскільки дитина почуває себе спокійною, емоціонально-комфортно, задоволено, якою мірою вона засвоює норми відносин з однолітками.

Взаємодія людини й групи має велике значення в будь-який віковий період, але особливе значення воно здобуває в підлітковому віці, коли відбувається становлення особистості й батьківський авторитет заміщається авторитетом групи. [1]

Психологія спілкування в підлітковому віці будується на основі суперечливого переплетіння двох потреб: відокремлення (приватизації) і аффіліації, тобто потреби в приналежності, включеності в якусь групу чи спільність. Відокремлення найчастіше виявляється в емансипації від контролю старших. Однак воно діє й у відносинах з однолітками. Підсилюється потреба не тільки в соціальній, але і просторовій, територіальній автономії, недоторканності свого особистого простору [2].

Під час проведення даного дослідження, були використані такі методики:

1. Методика «Діагностика міжособистісних стосунків Т.Лірі, модифікована А.Г. Гревцовим».
2. Методика «Діагностика комунікативних властивостей особистості» (за книгою «Практикум із соціальної психології» Зелінська Т.М., Михайлова І.В., Демерс А.Е.).
3. Методика «Діагностика оцінки самоконтролю у спілкуванні М.Снайдера».

Експериментальна вибірка: учні 6-9 класів Погожокриницького НВК Роменської районної ради Сумської області. Загальна кількість досліджуваних - 33 учня.

1. Методика «Діагностика міжособистісних стосунків Т.Лірі» представлена наступними результатами у рисунках 1 та 2.

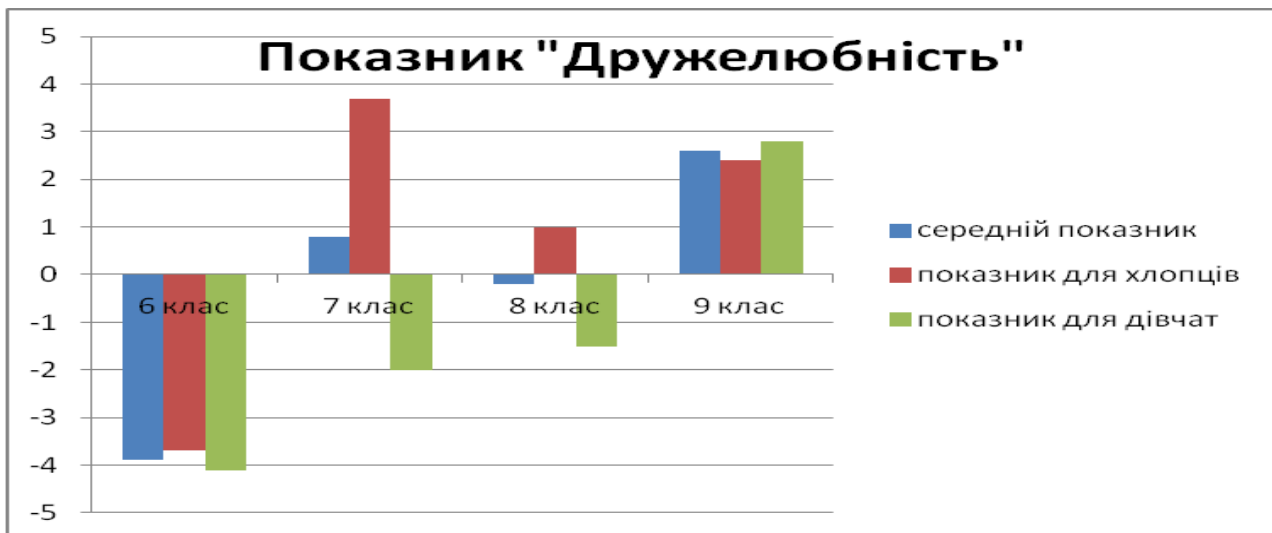

Рис. 1. Показник «Дружелюбність» за методикою Т. Лірі на дослідження міжособистісних стосунків

Позитивний результат за формулою "дружелюбність" є показником прагнення особистості до встановлення доброзичливих відносин і співпраці з оточуючими. Негативний результат вказує на прояв агресивно-конкурентної позиції, що перешкоджає співпраці та успішної спільної діяльності та потребує подальшої корекційно - розвивальної роботи.

Рис. 2. Показник «Домінування» за методикою Т. Лірі на дослідження міжособистісних стосунків

Позитивне значення результату, отриманого за формулою "домінування", свідчить про виражене прагнення підлітка до лідерства у спілкуванні, до домінування. Негативне значення вказує на тенденцію до підпорядкування, відмови від відповідальності й позиції лідерства.

В цілому при інтерпретації даних здійснювалося орієнтування на переважання одних показників над іншими і в меншій мірі - на абсолютні величини. В нормі зазвичай не спостерігаються значні розбіжності між «Я» актуальним і ідеальним. Помірне розбіжність може розглядатися як необхідна умова самовдосконалення.

Незадоволеність собою частіше спостерігається у осіб з заниженою самооцінкою, а також у осіб, що знаходяться в ситуації тривалого конфлікту.

Особи, у яких виявляються домінантні, агресивних і незалежних рис поведінки, значно рідше виявляють невдоволення своїм характером і міжособистісними стосунками, проте і у них може виявлятися тенденція до вдосконалення свого стилю міжособистісної взаємодії з оточенням. При цьому зростання показників того чи іншого октанта визначить напрям, за яким самостійно рухається особистість в цілях самовдосконалення, ступінь усвідомлення наявних проблем, наявність внутрішньособистісних ресурсів.

2. За методикою «Діагностика комунікативних властивостей особистості» розраховані середні показники рівня комунікабельності та товарищкості в процесі спілкування.

За результатами дослідження, ми з'ясували, що підлітки люди товариські, мають задоволення від спілкування з близькими знайомими і незнайомими людьми. Цікаві у спілкуванні, друзі та знайомі цінують їх за вміння вислухати, зрозуміти та дати пораду. Але їм не потрібно переоцінювати своїх можливостей. Також, у спілкуванні з однолітками, іноді вони бувають балакучими.

Графічно середні показники рівня комунікабельності підлітків за методикою «Діагностика комунікативних властивостей особистості» представлені на рисунку 3.

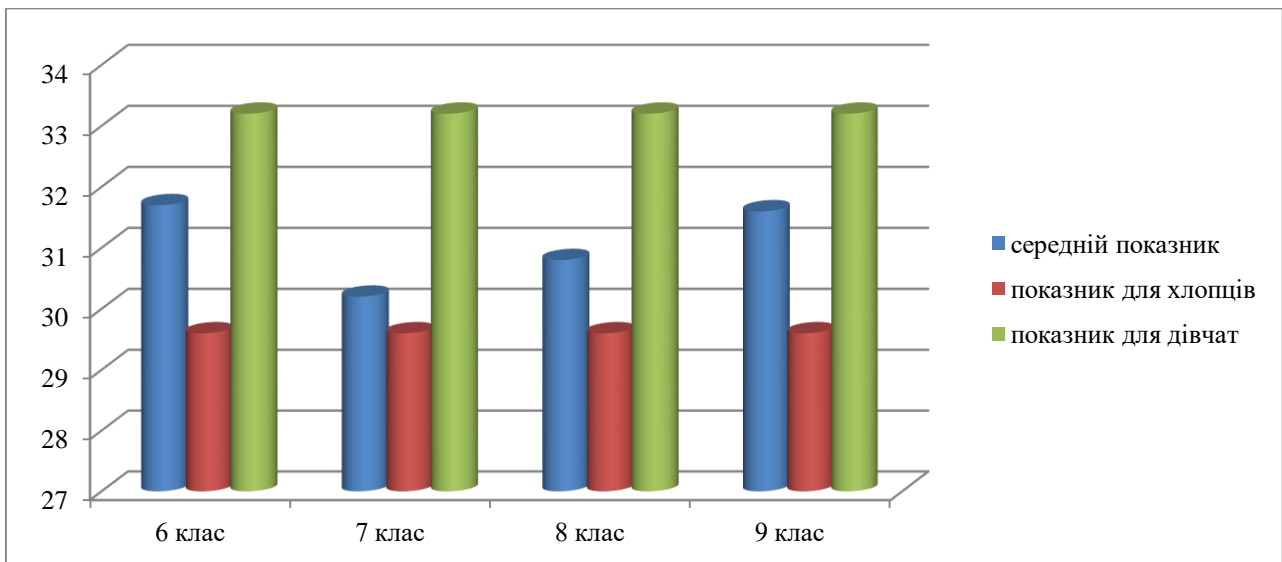

Рис. 3. Середні показники рівня комунікабельності підлітків за методикою «Діагностика комунікативних властивостей особистості»

3. За методикою «Діагностика оцінки самоконтролю у спілкуванні М.Снайдера», визначено тип рівня комунікативного контролю школярів

Встановлено, що в учнів школи спостерігається такі тенденції щодо рівня комунікативного контролю:

- учні 6 класу: в хлопців – середній рівень, дівчаток - високий рівень, тобто дівчаток вищий рівень контролю ніж у хлопчиків. Дівчатка легко входять в будь - яку роль, швидко і гнучко реагують на зміну ситуації, натомість хлопчики - підлітки нестримані в своїх емоційних проявах, для них важлива думка однолітків;
- учні 7 класу: в хлопців середній рівень, дівчаток – середній рівень, тобто в підлітків обох статей спостерігається нестриманість у своїх емоціях, чутливі до думок інших та критики;
- учні 8 класу: в хлопців – середній рівень, дівчаток – середній рівень, тобто у учнів підлітків досліджено переважання емоцій над розумом, чутливість до критики, для них важливий вплив однолітків;
- учні 9 класу: в хлопців - середній рівень, дівчаток – високий рівень, тобто у підлітків - хлопчиків навна нестриманість у почуттях, а у дівчаток виявлено тенденцію до гнучкості поведінки від впливу ситуації.

Отже, можна узагальнено сказати, що за методикою Снайдера у школярів виявлені такі тенденції самоконтролю у спілкуванні з однолітками:

- схильні до неконтрольованого вияву своїх почуттів; -вони відверті; -в своїй поведінці рахуються з думкою оточуючих, чутливі до критики.

В усіх класах спостерігається тенденція до прояву середнього рівня комунікативного контролю. Результати представлено на рисунку 4.

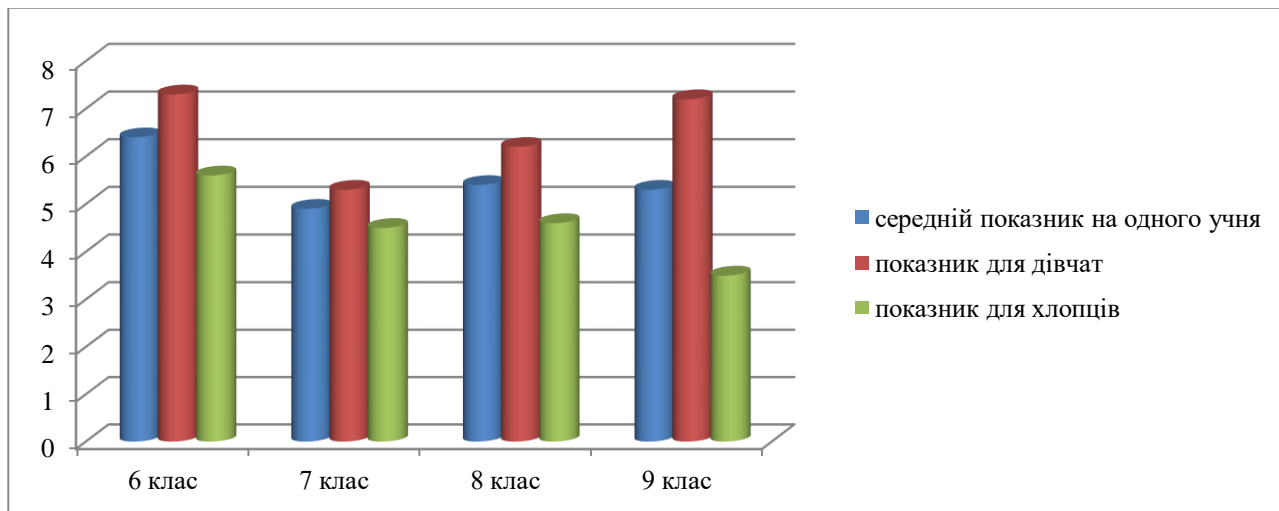

Рис. 4. Середні показники типу рівня комунікативного контролю за методикою «Діагностика оцінки самоконтролю у спілкуванні»

За підсумком результатів дослідження, встановлено, що в учнів 6 класу наявна тенденція до підпорядкування, відмови від лідерства та вказує на агресивну позицію, що перешкоджає співпраці та успішній діяльності. Серед учнів 7 класу визначено тенденцію до лідерства і домінування серед хлопців та тенденцію до підпорядкування серед дівчаток. На основі позиції «дружелюбність» встановлено тенденцію до прагнення школярів до встановлення доброзичливих відносин та співпраці. В ході аналізу результатів визначено, що серед дівчат 8 класу наявна тенденція до підпорядкування, натомість у хлопців визначено прагнення до лідерства, домінування. На основі аналізу даних позиції «дружелюбність» учні проявляють прагнення до встановлення доброзичливих стосунків. За результатами дослідження учнів 9 класу розкрито тенденцію до домінування та встановлення доброзичливих відносин і співпраці з оточуючими.

Розраховано середні показники рівня комунікабельності та товариськості в процесі спілкування для школярів. Встановлено, що в середньому в учнів спостерігається високий рівень комунікабельності, тобто школярі прагнуть

отримати максимальне задоволення та вигоду від міжособистісної взаємодії. В учнів виявлено середній рівень комунікативного контролю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Боришевський М. Й. Виховання самоконтролю в поведінці учнів. Київ. 1980. - 167с.
2. Кайдалова Л. Р. Психологія спілкування: навчальний посібник / Л. Р. Кайдалова, Л. В. Пляка. - Х.: НФаУ, 2011. - 132 с.
3. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик - К.: Академвидав, 2003. - 448 с.
4. Філоненко М. Психологія спілкування / М. Філоненко. Навчальний посібник / К. : Центр учбової літератури, 2008.- 224 с.

ІНДИКАТОРИ УСПІШНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ ПІДЛІТКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬСЯ В ПРИЙОМНІЙ СІМ'Ї

Федотова Тетяна Володимирівна

асистент кафедри психології

Державний заклад «Луганський

національний університет

імені Тараса Шевченка», Україна

Анотація: Стаття присвячена проблемам визначення змісту та умов формування психологічної готовності дітей, які залишилися без піклування батьків до життя у прийомній сім'ї, як умови буття і розвитку особистості. Емоційно-вольовий та когнітивно-особистісний розвиток дитини, протікає в певних мікросоціальних умовах, метод організації та впорядкування якого є основними механізмами міжособистісного спілкування взаємодія.

Ключові слова: прийомна дитина, прийомна сім'я, соціалізація, адаптація, психотерапевтичні методи, психіки дитини, життєвий план.

Актуальність дослідження визначається тими гострими проблемами, із якими стикаються прийомні батьки на сучасному етапі розвитку такої форми влаштування дітей-сиріт в Україні, як прийомна сім'я. Інститут прийомного батьківства останнім часом почав активно розвиватися. Багато в чому велику роль зіграла спрямована на деінституалізацію політика держави. Динамічний розвиток прийомних сімей у нашій державі – складний поступовий процес, що потребує відповідного науково-методичного забезпечення.

Маючи за плечима негативний досвід життя в біологічній родині, серйозні порушення процесу соціалізації, батьківське забуття, різні види депривації та соціальну дезадаптацію, діти-сироти важко пристосовуються до зміни умов, а напрацьовані ними механізми пристосування, які допомагають змінити

поведінку, не завжди відбувається успішно. Діти-сироти представляють певну специфічну групу, яка не здатна без допомоги і підтримки держави адаптуватися в сучасному суспільстві і тому потребує захисту. Метою інституту прийомної сім'ї є успішна інтеграція дітей-сиріт в суспільство, підтримання соціальної стабільності, а також формування позитивної життєвої домінанти в процесі розвитку особистості дитини-сироти [5, с.48].

Для кожної прийомної родини і для кожної прийомної дитини виникають труднощі і проблеми, які носять глибоко індивідуальний і особистий характер. Якість інтеграції людини в суспільстві багато в чому визначається рівнем її соціально-психологічної адаптації, механізми якої формуються і реалізуються в процесі життєдіяльності в сім'ї. Аналіз проблеми сирітства переконливо показує провідну роль найближчого соціального оточення - сім'ї - для нормального психічного розвитку дитини. (Г. Крайг, Н. Ключова, Г. Красницькая, Н. Соловйов, В. Сатир, Г. Хометаускас).

У структурі психолого-педагогічного та соціально-психологічного підходу, особливості виховання дітей у сім'ях усиновителів, опікунів, прийомних батьків вивчені і описані в роботах А. Співаковської, Н. Юркіна, В. Барабанової, В. Ослона, А. Холмогорової, Є. Морозової.

Практично всі діти, що виховуються в умовах інтернатного закладу або неблагополучної сім'ї, мають проблеми емоційно-вольового розвитку, які виражаються в низькій або неадекватній самооцінці, невпевненості в собі, невміння організувати себе, нездатності побудувати нормальні взаємини з оточуючими, спланувати свою діяльність. Їм властивий знижений настрій, бідна гама емоцій, одноманітність емоційно-експресивних засобів спілкування, схильність до швидкої зміни настрою, одноманітність і стереотипність емоційних проявів, відсутність емоційної глибини. На зауваження та схвалення ці діти частіше реагують неадекватно: або пасивно і байдуже, або агресивно і вороже. Основною спрямованістю позитивних емоцій є отримання все нових і нових задоволень. Вони погано розуміють емоційний стан іншої людини. Домагання в середовищі однолітків найчастіше реалізуються за допомогою

фізичної сили, агресії чи асоціальної поведінки. Діти, які живуть в інтернаті, можуть жорстоко поводитися зі своїм однолітком або дитиною молодшого віку. Багато дослідників підкреслюють, що зазначені особливості розвитку психіки дитини не фатальні і можуть бути скориговані в умовах сім'ї, в атмосфері любові, визнання, стабільності і захищеності. Нагальна проблема визначення змісту та умов формування психологічної готовності дітей, які залишилися без піклування батьків до життя у прийомній сім'ї, як умови буття і розвитку особистості, є гостро актуальною в психології розвитку. Недостатня теоретична розробленість і незабезпеченість вирішення практичних завдань визначають актуальність наукового дослідження для сфери підтримки та надання допомоги дітям даної категорії [6, с.124].

Психолого-педагогічний супровід процесу виховання дітей-сиріт розкривається у роботі Ж. Захарової. За Конвенцією ООН із прав дитини, ніякий інший соціальний інститут не в змозі замінити дитині сім'ю. Як підкреслює Ж. Захарова, необхідно створювати умови для здійснення прав дитини на виховання у сім'ї. Тому дослідниця пише: «На сьогодні держава докладас зусиль, щоб зберегти дитину у сім'ї і попередити її передачу на виховання у державні заклади. Якщо ж це неможливо, то перевага надається замісній сім'ї». Автор виділяє декілька форм сімейного устрою дітей-сиріт: опікунська, усиновлювачі, прийомна та патронатна. Як вважає автор, усі названі форми сімейного устрою об'єднуються у поняття «замісна сім'я». Ж. Захарова розкриває це поняття так: це сім'я, у якій виховується дитина, яка втратила зв'язок із рідною сім'єю, де життєдіяльність і виховання наближені до природних умов і забезпечується індивідуальний розвиток та соціалізація дитини [3, с.82].

Головна мета психотерапії (як дитячої, так і психотерапії з дорослими) - допомагати людині здобути самостійність, автономність і незалежність, несуперечливість та цілісність, впевненість в собі, віру в людей і довіру до світу. Психологічна допомога адресована особистості, а не окремим проблемам.

Дитяча та підліткова психотерапія, за справедливим зауваженням Х. Ремшмидт, стикається з більш серйозними проблемами, ніж психотерапія дорослих. Ці проблеми пов'язані з впливом на дитину її близького оточення, з процесами розвитку, зі стратегіями подолання важких життєвих ситуацій, які різні на різних вікових етапах. Тому терапевтичні методи, які використовуються в психотерапії з дорослими, не можна просто переносити на терапію дітей і підлітків, необхідно враховувати ці відмінності. Це ж підкреслюють і інші дитячі психотерапевти (А. Фрейд, М. Четік, К. Бремс, Г. Лендрст, Ф. Кендалл і ін.).

До числа причин відноситься нестійкий характер підліткового «Я», залежність дитини від батьків, її потреба в спілкуванні, а також стан безперервного розвитку, в якому перебуває підліток [7, с.99].

У психотерапевтичному процесі з підлітками неможливо відокремити психотерапію від психокорекції і розвитку. Психотерапія завжди в якійсь мірі виконує корекційну функцію, оскільки будь-яка проблема, навіть особистісна, затримує або відхиляє розвиток в тій чи іншій сфері[1, с. 117].

К. Бремс формулює наступні категорії цілей в дитячій психотерапії:

1. цілі, пов'язані з розв'язанням пропонованої проблеми (хоча б часткове вирішення проблеми, полегшення страждань дитини);
2. цілі, пов'язані з підвищенням потенціалу дитини, - розвиток її самостійності і впевненості в своїх силах, здатності усвідомлювати свої потреби і проблеми, самостійно шукати і знаходити шляхи їх вирішення; формування адекватної та стійкої самооцінки; розширення досвіду дитини; актуалізація резервів особистісного зростання;
3. цілі, спрямовані на те, щоб допомогти дитині повернутися до нормальної траєкторії розвитку [2, с.69].

У роботі з підлітками психотерапевту корисно постійно мати на увазі основну модель зв'язків і сімейних відносин, або сімейну констеляцію, свого клієнта; орієнтуватися на індивідуальність випадку і для кожного підлітка вибудовувати по-своєму, відчувати, що мова йде тільки про нього і що він отримує

можливість поліпшити своє життя всюди, де це тільки можливо; допомогти підлітку з'ясувати, чого він хотів би в дійсності, що його при цьому лякало, сердило, створювало труднощі в минулому і, можливо, діє аналогічним чином і сьогодні. Підліток поступово навчається розпізнавати в своєму житті можливості і мати на увазі їх реалізацію. Він знайомиться з цими новими перспективами, перш за все, в бесіді з психотерапевтом, щоб в подальшому процесі психотерапії перевірити їх в повсякденному житті.

Більшість методик, які ми використовували в роботі з підлітками, які виховуються у прийомній родині, засновані на використанні проєкції. Підлітки проєктують на малюнок, саморобку або персонажі оповідання те, що відчують самі, коли вони не в змозі опинитися віч-на-віч з тим фактом, який їм заважає повноцінно жити. Для психотерапії це дуже важлива обставина. Оскільки проєкція відображає наш власний досвід, наші знання і проблеми, дослідження проєкції дозволяє отримати цінні дані про відчуття самих себе. Те, що підліток висловлює через різні образи в «віддаленні», може відобразитися в його фантазіях, тривозі, страхах, фрустраціях, відносинах, імпульсах, бажаннях, потребах і почуттях. Все це - цінний матеріал, з яким треба поводитися дуже дбайливо. Часто проєкція є єдиним шляхом, за допомогою якого дитина проявляє себе [4, с.65].

Для всіх дітей і підлітків корисний досвід «самопідтримки», який може бути придбаний в процесі терапії. Чим старша дитина, тим більше зрілості і знань вона вносить в терапевтичний процес. Дуже добре для роботи з підлітками зарекомендували себе групові методи роботи [4, с. 136].

Психотерапевтична робота орієнтована на стимулювання розвитку у дітей, які виховуються в прийомних родин, якостей ініціативності, здатності формувати життєвий план, віри у власні сили, високий рівень особистісної активності та інші соціальні якості, які в сукупності характеризують суб'єктну позицію особистості, становлення якої в сучасних умовах визначає успішність життєвої реалізації особистості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бихевиорально-когнитивная психотерапия детей и подростков / под ред. Ю. С. Шевченко. СПб.: Речь, 2003. С. 3-4.
2. Бремс К. Полное руководство по детской психотерапии. М.: Эксмо, 2002. С. 338.
3. Захарова Ж. А. Социально-педагогическое сопровождение процесса воспитания приемного ребенка в замещающей семье: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Ж.А. Захарова. – Кострома, 2009. – 615 с.
4. Оклендер В. Окна в мир ребенка: Руководство по детской психотерапии/ Пер. с англ. – М.: «Класс», 2007. – 336с.
5. Мартынова Е. В. Функционирование социального института приемной семьи в условиях современного российского социума: дис... кандидат социологических наук: 22.00.04 / Мартынова Евгения Васильевна. – Ростов-на-Дону, 2008. – 207 с.
6. Максимова Н. Приймозна сім'я як інститут вторинної соціалізації дитини / Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка, 2013
7. Четик М. Техники детской терапии. СПб: Питер, 2003. С. 11.

СТОМАТОЛОГІЧНЕ ЛІКУВАННЯ ХВОРИХ З ІНФАРКТ МІОКАРДА В АНАМНЕЗІ

Форос Анатолій Ілліч

старший викладач

Танасійчук Павло Михайлович

студент

Ужгородський національний університет

м. Ужгород, Україна

Анотація: Пацієнти, які перенесли інфаркт, часто потребують стоматологічного лікування. До того ж, захворювання органів ротової порожнини не тільки знижує якість життя, але й негативно впливає на перебіг ішемічної хвороби серця. Стоматологічне лікування у пацієнтів з інфарктом міокарда в анамнезі є складним, оскільки ці пацієнти вимагають особливої уваги щодо термінів та форми лікування зубів, а також для їх лікування необхідно проводити запобіжні заходи. Пацієнти, у яких можливе виникнення ускладнення захворювань серця, що перевищують переваги стоматологічного лікування, повинні лікуватися лише у найневідкладніших станах.

Метою цього дослідження було презентувати новітні рекомендації щодо лікування зубів у пацієнтів, які перенесли інфаркт міокарда.

Ми розглянули наявну літературу, яка пояснює, чи можна проводити лікування зубів, чи необхідна антибіотикопрфілактика, чи можна пацієнту проводити знеболення місцево, і як забезпечити максимальну безпеку під час візиту.

Ключові слова: стоматологічна допомога, пероральні антикоагулянти, антибіотикопрфілактика, інфаркт міокарда

Вступ Кількість хворих із загальними захворюваннями, які потребують лікування зубів зростає. Сучасні дані вказують, що запалення в ротовій порожнині, зокрема пародонтит, впливає на загальний стан здоров'я, в тому

числі розвиток та перебіг атеросклерозу. Кардіоваскулярна хвороба має запальне походження.

По-перше, є підвищення рівня прозапальних медіаторів в реакції на наявність грамнегативних ліпополісахариди (LPS), С-реактивного білока(CRP), інтерлейкіну 1β та інтерлейкіну 6 (IL- 1β та IL-6), фактору некрозу(TNF- α), фібриногену та металопротеїнази 9 (MMP-9). Ці речовини сприяють розвитку дестабілізації атеросклеротичної бляшки[1, с. 651].

По-друге, спостерігається перехресна реакція антитіл пацієнта до білка теплового шоку(HSP), присутнього у пошкодженій атеросклеротичній бляшці. Це призводить до продовження запального процесу, і, таким чином, до прогресування захворювання. Запускається перехресна реактивність ротових бактерій *Porphyromonas gingivalis* та *Tannerella forsythia*, HSP якої становить 60% гомології до HSP, знайденому у ссавців[2, с. 573].

По-третє, прямі бактеріальні механізми (наприклад, активність бактеріальних ферментів) сприяють прогресування серцево-судинних захворювань. Бактеріальна ДНК з *Tanerella forsythia*, *Porphyromonas gingivalis*, *Aggregatibacter actinomycetemcomitans*, та *Prevotella intermedia* виявлена в атеросклеротичній бляшці[3, с. 900].

Нарешті, поняття "активація ендотелію судин" може пояснити механізм, що лежить в основі утворення атеросклеротичної бляшки.

Серед українців, які перенесли інфаркт міокарда, велика кількість пацієнтів, що потребують стоматологічного лікування. Саме тому питання щодо безпеки стоматологічного лікування хворих після інфаркту міокарда залишається актуальним.

Матеріал та методи Ми розглянули систематичні огляди, рекомендації та твердження про стоматологічну та кардіологічну допомогу товариств, рандомізовані контрольовані випробування (RCT) когортних, кейсових та поперечних досліджень.

Відповідний час для початку лікування зубів у пацієнтів з інфарктом міокарда

Стоматологічні процедури класифікуються як незначні хірургічні процедури низького серцево-судинного ризику. Ризик смерті або інфаркту міокарда протягом 30 днів після стоматологічної процедури становить менше 1%. Однак пацієнт після інфаркту має високий ризик рецидиву. У пацієнтів з гострим інфарктом міокарда ризик внутрішньолікарняної смерті від 4% до 14%. Річна летальність після хірургічного втручання становить 10% [4, с. 2106].

Понад 70% рецидивів трапляються в 1 - й місяць після початкового інциденту. Ризик рецидиву залежить від тяжкості захворювання, типу захворювання, застосовуваного лікування та можливих ускладнень[5, с. 103].

Найбільший ризик у пацієнтів лікованих консервативно. У цих випадках природний перебіг захворювання триває більше 6 тижнів[6, с. 2033]. Це період, необхідний для формування післяінфарктного рубця і для відновлення скоротливості пошкоджених (але не некротичних) ділянок міокарда. Щоб уникнути пізніх ускладнень з інфарктом, слід уникати втручань, окрім екстреного лікування в цей період. Це стосується і стоматологічної хірургії.

American Heart Association продовжила цей період до 6 місяців, протягом яких рекомендують уникати стоматологічних операцій, через найвищий ризик ускладнень у цьому періоді[7, с. 966].

Пацієнти, у яких ризик серцевих ускладнень перевищує переваги стоматологічного лікування повинні лікуватися з найбільш невідкладними станами. Однак, біль і запалення, які можуть бути наслідком уникання лікування зубів, як запобіжний захід проти ускладнень, є джерелом ендогенних катехоламінів, які навантажують і без того пошкоджений серцевий м'яз, тому обережність не завжди може бути найбезпечнішим рішенням. Пріоритетним є лікування запалення в порожнині рота, оскільки це може викликати біль, схожий на стенокардію, при такому ж характерному больовому синдромі. Крім того, болісне запалення перешкоджає прийому їжі і перериває сон, внаслідок чого значно знижується якість життя[8, с. 39].

Ендодонтичне лікування, консервативне лікування, несерйозне періодонтальне лікування або профілактичне лікування вважаються процедурами, що тягнуть за собою низький ризик ускладнень. Крім того, ризик зменшується в стабільні періоди ішемічної хвороби серця або після серцевої недостатності, коли симптоми мають постійну інтенсивність, передбачувані і виникають лише після інтенсивних фізичних навантажень. Хорошим показником доброго стану пацієнта є відсутність болю в грудях протягом 2 тижнів та задовільні результати тесту[9, с. 679]. Більшість авторів рекомендують обережно проходити період 4-6 тижнів після інфаркту міокарда для стабілізації захворювання[10, с. 228]. У цей період проводяться найнеобхідніші процедури, такі як вилучення зуба, дренування абсцесів або пульпотомія в умовах лікарні. Після цього періоду лікування зубів може здійснюватися в повній формі[10, с. 229].

Антибіотикопрофілактика у пацієнтів з інфарктом міокарда

Іншим питанням є профілактика антибіотиками до лікування, пов'язаної з ризиком розвитку бактеріємії у пацієнтів які перенесли інфаркт міокарда. Хворі з стенокардією, серцево-судинні захворюваннями або байпасними трансплантами в коронарних артеріях класифікується як пацієнти з низьким ризиком зараження ендокардитом, а отже, антибіотикопрофілактика не показана[11, с. 24]. Те саме стосується пацієнтів зі стентами. Вказівки, встановлені польською Національною програмою захисту від антибіотиків у 2019 році продовжують підтримувати керівні принципи ESC 2015 року з питань профілактики та лікування інфекційних ендокардів. Вони рекомендують застосовувати антибіотики в низці ситуацій, у тому числі при наявності протезного клапана і вродженій ваді серця. У випадках вроджених дефектів серця, виправлених штучним матеріалом, рекомендується приймати антибіотики протягом 6 місяців після операції. Однак деякі автори рекомендують антибіотики у випадку інвазійного процесу до 30 днів після кардіологічного втручання[12, с. 799].

Рекомендується уникати пізніх годин дня для стоматологічного лікування. Коли рівень втоми та стресу високий. Під час стоматологічних процедур положення лежачи слід уникати, оскільки це призводить до повернення крові з периферичних районів до центральної системи циркуляції і можуть перевантажувати легеневий кровообіг. У випадках систолічної серцевої недостатності після інфаркту міокарда це перевантаження може призвести при загостренні серцевої недостатності, включаючи легеневий набряк[4, с. 2104].

Пацієнт повинен продовжувати приймати ліки призначені лікуючим лікарем. Якщо пацієнт регулярно вживає нітрати, він повинен їх приносити з собою. У випадки тривожних розладів і стресу, рекомендується вводити напередодні ввечері до візиту і за 1-2 години до лікування 5–10 мг діазепаму. В цьому випадку, пацієнт не повинен керувати автотранспортом[5, с. 102].

Місцева анестезія у пацієнтів з інфарктом міокарда

Ще одним важливим аспектом лікування зубів є місцева анестезія. Якщо стан пацієнта стабільний і ліки приймають за призначенням, протипоказань немає.

Показання до місцевої анестезії з адреналіном. Пацієнти при ішемічній хворобі серця більш вразливі до негативних ефектів вивільнення ендогенного адреналіну внаслідок сильних болів під час операції, ніж тих, що потрапляють у невеликій кількості в наркозі[13, с. 180]. Рівень ендогенного адреналіну є найвищим між 8 та 11 ранку, тому відвідування не повинно бути вранці[6, с. 2031]. Доведено, що найбільше збільшення рівня адреналіну пов'язане з початком візиту та самим лікуванням[14, с. 410].

Правила безпечного лікування зубів

Основи безпечного лікування зубів пацієнтів із серцево-судинними захворюваннями включають детальний аналіз медичної історії, включаючи скарги, алергію, ліки та рекомендації фахівця. Важливо стежити за станом пацієнта та перервати процедури коли у пацієнта виникають серцеві проблеми. Напад стенокардії може статися в стоматологічному кріслі через стрес, біль і тривогу[2, с. 573]. Біль може відчуватися в області щелепи, звідки вона може іррадіювати до шиї та горла, та в деяких випадках пацієнт і

стоматолог можуть його інтерпретувати як зубний біль. Якщо пацієнт відчуває ретростернальний біль, процедуру слід перервати, та дати пацієнту сублінгвально нітрогліцерин (0,4–0,8 мг) та кисень (3 л / хв). Якщо біль стихає протягом 5 хв, прийом може бути продовжений або перенесений на наступний день.

Якщо біль зберігається через 5 хв, слід вводити нітрати знову. Якщо поліпшення не відбувається через 15 хв після виникнення перших симптомів, у пацієнта розвинувся повторний інфаркт і в цій ситуації пацієнта слід якнайшвидше доставити до відділення екстреної допомоги[5, с. 102].

Отже, протокол зменшення стресу рекомендується хворим на інфаркт міокарда, включаючи глибоку місцеву анестезію, передопераційну або трансопераційна седацию та відмінне післяопераційне знеболення[15, с. 42]. Стоматологічний візит повинен бути коротким - до 30 хв в середині дня. Небезпечні ранкові години, перші місяці після операції або протягом усього життя, якщо залишається витік або регургітація клапана.

Рекомендується не перевищувати дозу 0,04 мг адреналіну, що відповідає 2 1,8 патронам знеболюючого препарату з адреналіном при розведенні 1: 100 000[11, с. 23]. Якщо необхідно ввести більше анестетиків, слід вводити наступні порції без судинозвужувальних засобів. Внутрішньосудинної анестезії слід уникати[3, с. 889]. Застосування внутрішньопульпальних та внутрішньокісткових анестезій протипоказано, оскільки це може призвести до надмірного всмоктування адреналіну[6, с. 2032].

Однак у випадку аритмії або нестабільної стенокардії, судинозвужувальна речовина протипоказана. Так само обережність із застосуванням судинозвужувальних препаратів показана пацієнтам із імплантованими автоматичними дефібриляторами[16, с. 300].

Досліджено, що місцева анестезія з використанням 4% артикаїну гідрохлорид з адреналіном 1: 200 000 так само безпечна, як і місцеве знеболення 2% лідокаїном та адреналіном 1: 100 000 в пацієнтів з серцевосудинними захворюваннями[17, с. 728]. Опісля не спостерігали жодного важкого

несприятливого впливу, ні серцево-ішемічних змін на електрокардіографії (ЕКГ) в будь-якій групі[17, с. 728].

Висновки

Пацієнти, які перенесли інфаркт, часто потребують лікування зубів. Запалення ротової порожнини не тільки знижує якість життя, але також може сприяти погіршенню перебігу ішемічного захворювання серця. Важливою ланкою попередження ускладнень є усунення болю, тому дозволяється місцева анестезія судинорозширювальним засобом у дозі, що не перевищує 0,04 мг адреналіну. Антибіотикопрофілактика зазвичай не потрібна. Візити повинні бути нетривалий і проводитися в середині дня. Пацієнт повинен знаходитися в зручному сидячому положенні. Якщо пацієнт скаржиться на ретростернальний біль, процедура повинна бути припинено, і пацієнт повинен прийняти нітрати та дихати киснем. Якщо поліпшення не відбудеться, підозрюють повторний інфаркт міокарда і викликають швидку допомогу

У разі будь-яких сумнівів, щодо здоров'я пацієнта та можливості стоматологічного лікування, пацієнт повинен направляти до фахівця для встановлення індивідуалізованого плану лікування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРЫ

1. Włosowicz M, Wozakowska-Kapłon B, Górska R. Periodontitis in relation to selected parameters of cardiovascular system in the group of patients with acute myocardial infarction [in Polish] // Czas Stomatol. - 2012 - № 5. - С. 636–653.
2. Chaudhry S, Jaiswal R, Sachdeva S. Dental considerations in cardiovascular patients: A practical perspective // Indian Heart J. - 2016. - № 4. - С. 572–575.
3. Kebschull M, Demmer RT, Papapanou PN. “Gum bug, leave my heart alone!” – epidemiologic and mechanistic evidence linking periodontal infections and atherosclerosis // J Dent Res. - 2010. - № 9 - С. 879–902.
4. Pedersen F, Butrymovich V, Kelbæk H, et al. Short- and long-term cause of death in patients treated with primary PCI for STEMI // J Am Coll Cardiol. - 2014. №20. -С. 2101–2108.

5. Cruz-Pamplona M, Jimenez-Soriano Y, Sarrión-Pérez MG. Dental considerations in patients with heart disease // *J Clin Exp Dent*. - 2017 - № 2. - C.97–105.
6. Thygesen K, Alpert JS, Jaffe AS, Simoons ML, Chaitman BR, White HD. Third universal definition of myocardial infarction // *Circulation*. - 2012. - № 16. - C. 2020–2035.
7. Research, Science and Therapy Committee, American Academy of Periodontology. Periodontal management of patients with cardiovascular diseases // *J Periodontol*. - 2002. - № 8. - C. 954–968.
8. Niwa H, Sato Y, Matsuura H. Safety of dental treatment in patients with previously diagnosed acute myocardial infarction or unstable angina pectoris // *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod*. - 2000. - № 1. - C. 35–41.
9. Roberts HW, Mitnitsky EF. Cardiac risk stratification for postmyocardial infarction dental patients // *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod*. - 2001. - № 6. - C. 676–681.
10. Silvestre FJ, Miralles-Jorda L, Tamarit C, Gascon R. Dental management of the patient with ischemic heart disease: An update // *Med Oral*. - 2002. - № 3. - C. 222–230.
11. Napora M. Antibiotics prophylaxis for patients at high risk of infectious endocarditis [in Polish] // *Nowa Stomatol*. - 2008. - № 1. - C. 24–26.
12. Roberts HW, Redding SW. Coronary artery stents: Review and patient-management recommendations // *J Am Dent Assoc*. - 2000. - № 6. - C. 797–801.
13. Laragnoit AB, Neves RS, Neves ILI, Vieira JE. Locoregional anesthesia for dental treatment in cardiac patients: A comparative study of 2% plain lidocaine and 2% lidocaine with epinephrine (1:100,000) // *Clinics (Sao Paulo)*. - 2009. - № 3. - C. 177–182.
14. Vanderheyden PJ, Williams RA, Sims TN. Assessment of ST segment depression in patients with cardiac disease after local anesthesia // *J Am Dent Assoc*. - 1989. - № 3. - C. 407–412.

15. Rose LF, Mealey B, Minsk L, Cohen DW. Oral care for patients with cardiovascular disease and stroke // J Am Dent Assoc. - 2002. - № 133. - C. 37–44.
16. Margaix Muñoz M, Jiménez Soriano Y, Poveda Roda R, Sarrión G. Cardiovascular diseases in dental practice. Practical considerations // Med Oral Pathol Oral Cir Bucal. - 2008. - № 5. - C. 296–302.
17. Elad S, Admon D, Kedmi M, et al. The cardiovascular effect of local anesthesia with articaine plus 1:200,000 adrenalin versus lidocaine plus 1:100,000 adrenalin in medically compromised cardiac patients: A prospective, randomized, double-blinded study // Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod. - 2008. - № 6. - C. 725–730.

УДК 330. 342

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ КАК ЗАКОНОМЕРНЫЙ ЭТАП ЭВОЛЮЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

Фомина Марина Валерьевна

д.э.н., профессор

Приходько Владимир Викторович

Аспирант

Донецкий национальный университет

экономики и торговли им. М. Туган-Барановского

г. Донецк, Украина

Аннотация: Целью исследования является обобщение современных научных взглядов и собственная оценка содержания, факторов и противоречий процесса глобализации как закономерного этапа интернационализации хозяйственной жизни и эволюционного развития экономики.

Ключевые слова: концепция исторического развития, теория глобализации, цивилизация, исторический процесс, концепции глобализации, глобальные исторические конструкции, интернационализация, глобальные противоречия.

Процесс глобализации по своему содержанию и структуре является настолько сложным и неоднозначным, что даже среди специалистов, исследующих эту проблему и ее производные, наблюдаются значительные расхождения. Определенное влияние на формирование представлений о глобализации формируют работы классиков теории и методологии развития экономических систем. Методологической основой исследования стали научные работы таких авторов: О. Белоруса, М. Блауга, Б. Боулинга, Д. Боуза, Н. Данилевского, Р. Коуза, П. Кругмана, М. Кастельяса, Д. Лукьяненко, В. Лукашевича, Ю. Пахомова, Р. Робертсона. Не смотря на многообразие разработок по данной проблеме, в научных трудах дискуссионными являются позиции относительно

сущности, этапов развития, основных факторов, проявлений глобализации, ее взаимодействия с общественной и экономической жизнью, определение путей и направлений решения глобальных противоречий. Целью статьи является обобщение научных взглядов и собственная оценка содержания, факторов и противоречий процесса глобализации.

В современных научных публикациях отсутствует единое определение процесса глобализации. При этом одни авторы считают его процессом усиления взаимосвязей и взаимозависимостей отдельных стран и их экономик, который имел прецеденты и в прошлом [2, 3]. Другие же утверждают, что глобализация - это новейший процесс, который начался в последней четверти XX века, хотя и органически связан с более общим процессом интернационализации хозяйственной (и не только хозяйственной) жизни. При этом новый глобальный уровень организации, одни считают экономикой, которая может функционировать как единая система в режиме реального времени в масштабе всей планеты [4, с. 105], а другие - видят создание единого, взаимосвязанного мира, целостного по очертаниям и внутренней связи элементов, как формирование структур глобальной управляемости [1, с. 183-191].

Наиболее радикальная позиция у исследователей, поддерживающих мнение о «конце национального государства» [5, с. 114]. Они представляют научное направление гиперглобализма, утверждающего, что жизнедеятельность происходит в мире без границ. Для национального в нем не осталось места, национальные государства и их экономики больше не являются самостоятельными институтами: их место якобы займут глобальные корпорации, которые не принадлежат ни одному государству и поставляют стандартизированные в глобальном масштабе продукты. Некоторые исследователи выступают против гиперглобализации. По их мнению, хотя глобализация и стала определяющей чертой международной экономики, ее значение слишком преувеличено: на самом деле, основными детерминантами

экономических процессов все еще выступают национальные государства и их экономики [6].

Существует и промежуточная точка зрения: глобализация является одной из закономерностей, определяющей современное состояние и перспективы развития мирового сообщества и приобретающей признаки характерных конкретных форм, в которых проявляются как высокий уровень сформированности современной мировой метасоциальной системы, так и новое качество противоречий в ней [7, с. 212]. То есть глобализация - тенденция историческая. Она формирует глобальную структуру политических, экономических и культурных отношений, распространяющихся за пределы любых традиционных границ и связывающих отдельные общества в единую систему. Такой подход к определению сущности глобализации дает возможность считать современную мировую экономическую систему находящейся в состоянии трансформации в результате длительной эволюции национальных экономических систем, постепенного развития и повышения степени их взаимозависимости, интеграционных форм и инструментов, влияющих на выбор и качество стратегических целей, на механизмы и условия их достижения. Таким образом, глобализация - это процесс структурных изменений и поэтапного формирования органически целостного мирового хозяйства как необходимого элемента развития целостности мирового сообщества.

Глобализация в своей основе - это, прежде всего, новая, более высокая степень интернационализации хозяйственной жизни в планетарном масштабе. Что непосредственно связано: с углублением общественного разделения труда; концентрацией и централизацией капитала на международном уровне; тенденциями к интернационализации других сторон жизни современного человечества. Это объективно-субъективный процесс, на который влияют разносторонние факторы, прежде всего, идеология и политика. Они направлены, с одной стороны, на его ускорение, а с другой - на замедление. Эти

факторы связаны с такими общими, по своему характеру, явлениями, как тип цивилизации, уровень экономического развития страны.

Известно, что и в настоящее время в мире сохраняются два основных типа цивилизации: традиционный и европейский. Им свойственны родовые черты. И если первый имеет достаточно консервативный характер, ориентированный, прежде всего на окружающий мир, и стремятся сохранить его таким, каким он был и есть, то второй тип – в основном на человека, на постоянную трансформацию, преобразование природы и общества. В этом случае национальные традиции и национальный менталитет не проявляются столь ярко, как, скажем, в восточных странах, то есть там, где господствуют традиционные цивилизации. В то же время в странах, относящихся к европейской цивилизации, как правило, более развитые производительные силы, выше жизненный уровень населения, значительная концентрация производства и капитала.

На основе вышеизложенного есть основания считать, что носителями идеологии и практики глобализации являются наиболее развитые в экономическом отношении страны, что есть очевидным проявлением либеральной экономической идеологии. Последняя, в свою очередь, имеет принципиальную связь с так называемым «либертарианством» - своеобразной идеологией свободы личности. Определяя содержание либертарианства, один из его современных идеологов и пропагандистов Дэвид Боуз пишет, что «это убеждение в том, что каждый человек имеет право жить так, как хочет, если уважает права других» [11, с.2].

Итак, несмотря на то, что глобализацию можно, пожалуй, рассматривать как закономерный процесс, она не носит исключительно стихийный характер, а на ее ход сильное влияние оказывают разного рода факторы, в том числе институциональные. Часть из них действует в интересах глобализации и даже стимулирует ее, а другая - превращает ее, собственно говоря, в тенденцию.

Теперь стоит обратиться к вопросу о том, как соотносится концепция глобализации с традиционными концепциями исторического развития

человечества. И сразу следует заметить, что она вполне укладывается в пределы концепций всемирно-исторической эволюции, согласно которой история человечества представляет собой целостный процесс развития.

Наука утверждает: поскольку существует всемирная история - действуют общие закономерности исторического процесса. При этом историческое развитие носит прогрессивно-поступательный характер. Именно в рамках данного рода концепций разрабатываются схемы исторического развития, создаются глобальные исторические конструкции. К концепциям такого рода вполне может быть отнесена и марксистская теория формационного развития, согласно которой все системы должны пройти путь - от первобытнообщинного строя к коммунизму и дальше. В концепции глобализации заложена, таким образом, идея цивилизационного пути. Смысл в данном случае в том, что есть классический образец - Европа с ее историей и всеми основными нормами жизни, а все остальное - лишь отклонение от нормы.

Однако концепции всемирно-исторического пути развития общества воспринимаются далеко не всеми учеными. Существует ряд концепций локально-исторического развития, которые строятся на идее «локальных цивилизаций», то есть акцент делается на особенности развития той или иной цивилизации. Представители локально-исторического подхода исходят из того, что в истории нет смысла, который может быть однозначно принят, следовательно, детальные глобальные прогнозы будущего - нереальны. К таким относятся концепции «философии жизни» и «критики исторического разума», согласно которым исторический процесс базируется на биологической модели. Это означает, что отдельные культуры или «локальные цивилизации» осуществляют своеобразный кругооборот, проходя стадии рождения, роста, расцвета и гибели.

Но более адекватно воспринимается концепция ученых, которые категорически выступают против утверждения, что европейская цивилизация является единственной и общечеловеческой, что определяет универсально одинаковое развитие всех наций и народностей. Общечеловеческой цивилизации не

существует и не может существовать, потому что она была бы неполной [13, с.148]. На основе глубокого исследования истории народов Европы сделан вывод, что «естественная система истории должна заключаться в отличии культурно-исторических типов развития» [13, с.153].

Учитывая неоднозначность и многогранность процесса глобализации, современные научные школы используют различные методологические подходы к его исследованию. Так, с позиции культурологического подхода, процесс глобализации исследуется в общецивилизационном контексте. Сторонники этого подхода считают, что глобализация - это заключительный этап глобальной трансформации социально-экономической системы, а процесс глобализации - это постепенное превращение общего в частное, частного в общее [14, с.101].

Второй подход - экономический. Согласно ему, глобализация - это процесс доведения национальных экономических норм до уровня, который сформировался в мировой экономике (по сути, универсализация экономических процессов). Мировая экономика в результате таких преобразований будет разделена на две части: «золотой миллиард», который получает экономические результаты за счет «стран-изгоев», то есть государств-сырьевых придатков.

Следующая концепция глобализации предложена сторонниками экологического подхода. Основа этого направления - экологическое распределение; рациональность использования природных ресурсов; инвайронментальна политика; реализации экологической справедливости; обеспечение выживания общества в будущем [15].

Четвертый подход - комплексный. Глобализация - это комплексное геополитическое, геоэкономическое, геокультурное явление, которое влияет на все сферы жизнедеятельности общества, включенные в глобальный процесс.

Проведенное исследование позволяет сделать выводы относительно сущностных характеристик глобализации:

1 – это историческая тенденция, формирующая глобальную структуру политических, экономических и культурных отношений, распространяющихся

за пределы любых традиционных границ и связывающих отдельные общества в единую систему;

2 – это более высокая степень интернационализации хозяйственной жизни в планетарном масштабе, что связано: с углублением общественного разделения труда; концентрацией и централизацией капитала на международном уровне; тенденциями к интернационализации других сторон жизни современного человечества;

3 – это объективно-субъективный процесс, на который влияют разносторонние факторы, прежде всего, идеология и политика. Они направлены, с одной стороны, на его ускорение, а с другой - на замедление. Эти факторы связаны с такими общими, по своему характеру, явлениями, как тип цивилизации, уровень экономического развития страны.

В заключении хотелось бы отметить, что в существующем виде глобализация отождествляется с установлением однополярной западной модели, что недопустимо, так как в этот процесс и Запад, и Восток должны быть включены на равновесной и равнозначной основе.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ильин М. В. Стабилизация развития / М. В. Ильин // Мегатренды мирового развития / отв. ред. М. В. Ильин, В. Л. Иноземцев ; Центр исслед. постиндустриал. о-ва. - М., 2001. – С. 183-191
2. O'Rourke K.H. Globalization and history / Kevin H. O'Rourke, Jeffrey G. Williamson. — Cambridge, Mass ; London : MIT Press, 1999. – 343 p.
3. Robertson R. T. The three waves of globalization: a history of a developing global consciousness / R. T. Robertson. — Black Point, Canada ; London : Fernwood Publishing : Zed Books, 2003. – 291 p.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана ; Гос. ун-т Высш. шк. экономики. — М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 606, [2] с.

5. Omae K. The end of the nation state: the rise of regional economies / K. Omae. — New York ; London : Free Press, 1995. — 214 p.
6. Gilpin R. Global political economy: Understanding the international economic order / R. Gilpin, J. M. Gilpin. — Princeton ; Oxford : Princeton University Press, 2001. — 423 p.
7. Лукашевич В. М. Глобалистика : учеб. пособие / В. М. Лукашевич. — Львов : Новий світ, 2004. — 392 с. .
8. Коллонтай В. Западные концепции экономической глобализации / В. Коллонтай // Грани глобализации: Трудные вопросы современного развития / Горбачев М. С. [и др.]. - М., 2003. — 592 с.
9. Бочан І. О. Глобальна економіка : підручник / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк. — К. : Знання, 2007. — 403 с. : табл. — Бібліогр.: с. 338-357.
10. Глобализация во благо: иллюзия или реальность? // Единый мир: <Электр. ресурс : http://kabmir.com/nepolitika/globalizacija_vo_bлаго_illjuzija_ili_realnost.html >
11. Боуз Д. Либертарианство. История, принципы, политика / Д. Боуз. — Челябинск : Социум, 2004. — 391, [16] с. : ил., табл. — Библиогр.: с.337-341.
12. Мартин Г.-П. Западная глобализация. Атака на процветание и демократию / Г.-П. Мартин, Х. Шуанн. - М. : Альпина, 2001. - С. 116. 330 с. : ил.
13. Данилевский Н. Я. Россия и Европа. Взгляд на культурные и политические отношения славянского мира к германо-романскому / Н. Я. Данилевский. - М. : Известия, 2003. — 605, [1] с. — (Мыслители России).
14. Лук'яненко Д. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності : навч. посіб. / Д. Лук'яненко ; Київ. нац. екон. ун-т. - К. : КНЕУ, 2005. — 204 с.
15. Білорус О. Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації : монографія / О. Г. Білорус [та ін.] ; відп. Д. Г. Лук'яненко ; Київ. нац. ун-т економіки. — К. : КНЕУ, 2001. — 538 с.

**СИСТЕМА ПОКАРАНЬ ТА ЗАСУДЖЕНЬ СВЯЩЕНИКІВ
ЧЕРНІГІВЩИНИ В 1930-Х РР.**

Хромова Вікторія Вадимівна

аспірантка

Національний університет

«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

Анотація: в статті проаналізовані кримінальні справи священників Чернігівської області, які зберігаються в галузевому державному архіві Управління Служби безпеки України в Чернігівській області. Значна увага в статті приділена формам покарання, а саме заслання до трудових-виправних таборів, розстрілу, штрафів та конфіскації майна священників Чернігівщини в 1930-х.

Ключові слова: священник, кримінальна справа, Кримінальний кодекс, вирок, «трійка».

Значну роль в житті людини та держави відіграє релігія, зокрема, в Україні. Історія української православної церкви цікавить багатьох істориків сьогодення. На теперішній час Україна є незалежною, демократичною державою із власною помісною Православною церквою, де кожен громадянин має право вільно висловлювати свої релігійні думки, виконувати релігійні обряди, вивчати святе письмо та читати Біблію. Однак, державна політика СРСР в 1930-х роках розцінювала вищевказані дії, як «антикомуністичну діяльність», що була спрямована на руйнацію державного ладу в країні. Особливу увагу радянське керівництво приділяло священникам, яких вважали впливовими, авторитетними особами серед населення.

Історики в своїх роботах висвітлювали лише яскравих та визначних постатей, які були репресовані на Чернігівщині. О.Ф. Тарасенко описував діяльність та засудження Чернігівського архієпископа Пахомія [32], В. Борщевич визначив роль в об'єднанні Автономної та Автокефальної церков в січні 1942 р. Симона Івановського, за що останній поплатився засланням [1], І. Цимбаленко дослідила особистісне життя та кримінальну справу священика Василя Гордійовича Андрієвського [33]. У даних роботах більшу увагу приділено релігійній та культурній діяльності духівників, ніж особливостям застосування репресій та ведення розслідування. Тому, вважаємо за необхідне висвітлити особливості покарання та засудження священиків в Чернігівській області в 1930-х рр.

Радянська влада ще за часів Громадянської війни в Україні 1917-1921 рр. намагалася знищити авторитет церкви серед місцевого населення. Так, 19 січня 1919 року українським радянським урядом був прийнятий «Декрет про відокремлення церкви від держави і школи від церкви» [30, с. 28-29], за яким все майно церковних і релігійних громад було проголошено народною власністю. З 1922 року розпочалася масова компанія з вилучення церковних цінностей. Згодом, в червні 1928 р. була прийнята резолюція ЦК КП(б)У «Про релігійний рух та антирелігійну пропаганду» [31, с. 105-117], в якій наголошувалося, про посилення наступу проти релігії. 8 квітня 1929 р. була прийнята постанова ВУЦВК «Про релігійні об'єднання», згідно з якою служба священиків не могла виходити за територіальні рамки храму, а священики більше не могли втручатись у господарські і фінансові справи громади. З кінця 1920-х рр. радянська влада масово закриває друк релігійних видань.

З 1924 до 1934 року справами агітаторів, контрреволюціонерів, шкідників, і у т.ч. і священиків займалися співробітники Об'єднаного Державного політичного управління, а з 1934 р. Народного комісаріату внутрішніх справ. Окрім цих органів радянська машина карала людей через т.зв. «трійки» – особливий орган позасудового винесення вироків в СРСР, що існував з 1937 по 1938 рр. До їх складу входили: начальник управління ДПУ, обласний прокурор

та перший секретар обкому КП (б)У. Даний орган приймав до розгляду будь-яку карну справу, розглядали її без свідків, адвокатів, а вирок «трійки» оскарженню не підлягав.

У ході опрацювання матеріалів галузевого державного архіву Управління Служби безпеки України в Чернігівській області, було встановлено, що проти більшості священників відкривали справи по статті 54-10 Кримінального кодексу УРСР 1927 р. [29, с. 27-28]. Згідно даної статті священників могли притягнути до кримінальної відповідальності: «...за пропаганду або агітацію, яка полягає в закликах до повалення, підриву або послаблення радянської влади чи до вчинення окремих контрреволюційних злочинів (ст.. 54-2 – 54-9), а також за розповсюдження чи виготовлення або зберігання літератури того самого змісту застосовується – позбавлення волі на строк не менш як шість місяців. За ті самі дії під час масових заворушень або з використанням релігійних чи національних забобонів мас, або у війсьній обстановці, або в місцевостях оголошених на воєнному стані, застосовуються – заходи соціальної оборони, зазначені в ст. 54-2...». Саме в статті 54-2 йшлося про над суворі покарання – розстріл з конфіскацією майна та позбавлення волі на строк до 10 років [29, с. 22-25].

Не завжди прописані в Кримінальному кодексі норми збігалися з реальними обвинуваченнями підсудних. В кримінальній справі священника із с. Грем'яч Новгород-Сіверського району Чернігівської області Коношевича Георгія Михайловича, звинувачення стосувалося його висловлювань під час хрещення дитини односельця, священника, Бодай Івана Івановича [2]. Згідно з протоколами допитів, Г.М. Коношевич відмовлявся здійснювати обряд хрещення, оскільки на шкірі дитини була природна пляма. За показаннями свідків, священник пояснював це тим, що батьки дитини працювали у великі церковні свята та нехтували релігію, за що отримали покарання від Бога [2, арк.12]. Свідки по справі наголошували на тому, що під час релігійних обрядів Г.М. Коношевич агітував за антирадянську владу. Що малося на увазі під «антирадянською владою» жоден зі свідків по вищевказаній справі пояснень не

дав. Проте, Г.М. Коношевич обґрунтував в одому з протоколів негативне ставлення до себе з боку селян. За його словами, кожен із селян мав особисті претензії до нього, за відмови в хрещенні або церковні зауваження, які негативно сприймалися односельчанами. Своєї провини священник не визнав, бо не бачив у своїх діях складу злочину, при цьому він отримав 10 років заслань з конфіскацією майна та був обмежений у правах на 5 років.

Окрім релігійних роздумів священників та поширення їх в маси, радянська влада боялась народних висловлювань, а надто від «служителів культу» – священників. Так, Миловидов Іван Вікторович – священник із с. Жуківка Куликівського району обвинувачувався за те, що розповідав антирадянські анекдоти та співав відповідні пісні [3]. В одному із протоколів допитів свідок наголосив, що на весіллі в с. Жуківка священник І.В. Миловидов висловив жарт: «...сидит Ленин на лугу, грызет конскую ногу, видишь какая гадина – советская говядина...» [3, арк. 47]. За цей жарт І.В. Миловидова позбавили волі із перебуванням у виправнево-трудовах таборах терміном на 7 років і обмежили у правах терміном на 3 роки. Він вів зошити про таїнство хрещення в с. Жуківка Куликівського району за 1934 і 1935 рр., де записував ім'я всіх хрещених дітей та їх батьків, які здійснили обряд хрещення. Ці записи слугували доказом того, що під час відповідної дії влади людина виконувала свої обов'язки перед Богом і людьми. В цих записах зберігалися вірші ліричного характеру, можливо священник був закоханий, або був поетичною людиною [3].

Для вибиття від підсудного признання у скоєнні злочину співробітники НКВС вдавалися не лише до побоїв, але і до інших заходів. Так, священника із м. Чернігів Тихомирова Миколу Миколайовича звинувачували у критиці нової радянської Конституції і не зумівши отримати від нього признання, слідчі здійснили запит до психіатричної лікарні, щоб вони оглянули арештованого [4]. За висновками лікарів, М.М. Тихомиров потребував негайного лікування, оскільки був пригніченим та тривожним [4, арк. 41-51]. Не можна вважати експертно-судову оцінку його хвороби об'єктивною, оскільки метою лікування

арештованого була спроба ліквідувати його емоційний стан та отримати розкаяння і признання. З 28.02.1937 до 05.07.1937 М.М. Тихомиров перебував у Чернігівській психіатричній лікарні, і жодних особистих записів не залишив. За матеріалами справи М.М. Тихомирова засудили на 3 роки позбавлення волі. Священики неодноразово визначалися радянською владою як вороги або зрадники держави і їх засуджували до найвищої міри покарання – розстрілу. Не можливо зрозуміти логіку «трійки», яка приймала подібні вироки і назвати об'єктивною доказову базу, якою вона користувалася. Майже у всіх справах, які аналізувалися нами, (вирок – розстріл), рішення приймалось швидко, а відповіді свідків були однакові і не відрізнялись один від одного. Така доля спіткала священик із села с. Жуківка Куликівського району Василя Гордійовича Андрієвського [28]. Він обвинувачувався у контрреволюційній агітації проти державних та інших заходів, що проводились у селі. Справа в тому, що восени 1918 року в будинку вищезазначеного священика квартирували білогвардійці та проводили допити над красногвардійцями. Цей факт зіграв фатальну роль у житті В.Г. Андрієвського. І. Цимбаленко зазначає, що докази, які підтверджували антиагітаційні заклики серед білогвардійців викликають недовіру та мають суб'єктивний характер [33]. За словами дослідниці, в справі фігурують лише 4 свідка, які на час подій в 1918 році були ще дітьми і не могли адекватно сприймати проповіді священика та бачити як він поширює їх серед білогвардійців. Також, свідки були виховані в дусі атеїзму і не були в селі прихильниками священика [33, с. 81]. Таким чином, доказова база даної справи є абсолютно сфальсифікована і не могла бути використана як реальні докази, однак на основі цих свідчень 4 листопада 1930 року судова трійка при Колегії ГПУ УРСР постановила за статтями 54-10, 54-13 розстріляти В.Г. Андрієвського.

До такої міри покарання було притягнуто і диякона із с. Носелівці Борзнянського району Ілляшенко Аркадія Петровича [5]. Його в 1930 році заарештували за т. зв. націоналістичну діяльність та контрреволюційну агітацію, хоча диякон зрікся свого сану в 1928 році. Незважаючи на те, що вже

декілька років А.П. Ілляшенко не проводив жодних релігійних обрядів 20 січня 1931 р. його засудили до розстрілу.

В кримінальному законодавстві УРСР також передбачалося покарання у вигляді конфіскації майна. В додатку до статті 38 Кримінального кодексу УРСР описується перелік майна, що не підлягає конфіскації [29, с. 98-99]. За цією статтею у засудженої особи не могли вилучити: меблі, взуття, білизну, знаряддя для праці, сільськогосподарський інвентар, запас кормів для худоби, жилі та надвірні будівлі в сільських місцевостях, запаси харчів та палива. Однак в цьому ж додатку зазначені примітки, в яких вказано, якщо особа ухилилася від сплати податків, то держава має право конфіскувати усе майно [29, с. 99]. В справі Геращенко Федіра Васильовича священика родом із Прилуцького району, який з 1925 р. став священиком Свято-Троїцької церкви у с. Диканька Полтавського округу, декілька разів засуджували за несплату податків і при кінцевому вирокі в 1938 р. до розстрілу в нього було конфісковане все майно [6].

Незважаючи на несправедливий розгляд справ та сфабрикований судовий процес священики намагалися зберегти своє життя і зверталися у формі касаційної скарги до Спеціальної колегії Верховного Суду УРСР. Так, Збань Роман Іванович оскаржував свій вирок, за яким він мав провести 5 років у виправнево-трудовах таборах і позбавлявся прав терміном на 3 роки [7]. В своїй касаційній скарзі він пояснював, що один із свідків – Глацький Андрій Григорович добивався інтимного зв'язку з його дружиною і тому свідчив проти нього [7, арк. 49-50]. Однак, касаційну скаргу не задовольнили, а доля самого Р.І. Збаня після заслання невідома.

Відповідно розділу IV Кримінального кодексу УРСР про порушення правил про відокремлення церкви від держави містилися статті 110-115, в яких покарання за викладання малолітнім чи неповнолітнім релігійних віровчень, проведення релігійних обрядів, стягнення коштів релігійними організаціями каралося примусовими працями, позбавленням волі від трьох місяців і до одного року, або штрафом від 300 до 500 карбованців [29, с. 60-61]. Справи, в

яких священників примушували до примусової праці або сплачувати штрафи були одиниці. Наприклад, в справі вищезгаданого Ф.В. Геращенко, у 1928 р. за несвоєчасну сплату податків його засудили до 1,5 примусових робіт в Диканському РВК, однак не за вище вказаними статтями, а за статтею 89 КК УСРС [6].

Із 27 досліджених нами справ священників в Галузевому Державному архіві Служби безпеки України в м. Чернігові [2-28], лише 7 засуджених подавали касаційні скарги, і з них тільки одна скарга була розглянута, а особа – виправдана. Із загальної кількості вище вказаних справ до розстрілу було засуджено 3 священника, до 10 років ув'язнення – 2 священника, а всіх інших ув'язнювали від 1 до 8 років. Одного священника виправдали ще під час ведення слідства, однак такі випадки були дуже рідко.

Можна вважати, що священники Чернігівської області, як і всі інші жителі регіонів України потерпали в 1930-х від надпосиленої уваги та контролю з боку влади. Страх та залякування впливали на психологію людей, які вимушені були писати доноси на своїх односельчан. А потрапивши під слідство людина під силою в т. ч. фізичних тортур, могла визнати, те чого не робила. Це можна прослідкувати в підписах арештованої особи на першій і останній сторінках протоколів допиту. На першій сторінці підпис чіткий, а на останніх його ледве видно. Загалом на Чернігівщині більшість покарань було здійснено у формі заслання до виправнево-трудова таборів від 5 до 10 років, та з обмеженнями у правах у 2 або 3 роки. Інколи у священників ще конфіскували майно, але на початок 1930-х, священники залишались без приходу та майна, тому конфіскувати в них було нічого. Вважаємо, що всі здійсненні вироки стосовно розглянутих нами справ священників в 1930-х на Чернігівщині були незаконними та сфабрикованими.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Борщевич В. Архієпископ Чернігівський Автономної церкви Симон (Івановський) в житті і праці // Сіверянський літопис. – 2009. – №4. – С. 52-58.
2. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-14575. Уголовное дело №203. – 72 арк.
3. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-14447. Уголовное дело №35009. – 98 арк.
4. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-14631. Уголовное дело №34282. – 82 арк.
5. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-6. – Спр.67093 – фп. Т. 398. Уголовное дело. – 211 арк.
6. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-6. – Спр.75687-фп. Уголовное дело. – 386 арк.
7. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-15067. Уголовное дело №34669. – 55 арк.
8. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-14950. Уголовное дело №34492. – 159 арк.
9. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-14874. Уголовное дело №126. – 68 арк.
10. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-15530. Уголовное дело №9/5/325. – 103 арк.
11. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-15880. Дело №2110. – 82 арк.
12. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-16095. Дело №3894. – 120 арк.
13. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-15486. Дело №2240. – 87 арк.
14. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-10639. Дело №938. – 48 арк.

15. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-1235. Дело. – 93 арк.
16. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п – 9902. Дело №424. – 17 арк.
17. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-2059. Дело №36633. – 54 арк.
18. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-7. – Спр. п-15950. Дело №2477 – 87 арк.
19. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-6. – Спр. 75982 фп. – 43 арк.
20. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-6. – Спр. 75979 фп. – 54 арк.
21. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-6. – Спр. 75986 фп. – 112 арк.
22. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-6. – Спр. 75990 фп. – 97 арк.
23. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-6. – Спр. 76010 фп. – 64 арк.
24. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-6. – Спр. 76011 фп. – 51 арк.
25. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-6. – Спр. 75978 фп. – 34 арк.
26. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-6. – Спр. 76041 фп. – 56 арк.
27. Галузевий Державний архів Служби безпеки України, м. Чернігів. Ф-6. – Спр. 75973 фп. – 231 арк.
28. Державний архів Чернігівської області. – Ф. Р-8840. – Оп.3. – Спр.8857. – 41 арк.
29. Кримінальний кодекс УРСР 1927 року. – 278 с.

30. Культурне будівництво в Українській РСР. Важливі рішення Комуністичної партії і Радянського уряду. 1917-1959 рр.: збірник документів: в 2 т. / упоряд. З.І.Зобіна, Г. О. Кравченко, Ю. Б Медведєв. Київ: Держполітвидав УРСР, 1959. Т. 1 (1917- червень 1941). 368 с.
31. О религии и церкви: сборник высказываний классиков марксизма-ленинизма, документов КПСС и Советского государства. Москва: Политиздат, 1977. 176 с.
32. Тарасенко О.Ф. Чернігівський архієпископ Пахомій (Кедров) (1876-1937) // Сіверянський літопис. – 2008. – №3. – С. 43-51
33. Цимбаленко І. Василь Гордійович Андрієвський (1881-1930) // Сіверянський літопис. – 2012. – №1-2. – С. 76-84

УДК [373+377.3].091.313:005.336.2

**ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ БАЗОВОЇ ТА
СТАРШОЇ ШКОЛИ В УРОЧНІЙ, ГУРТКОВІЙ ТА ПОЗАКЛАСНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Цвілик Світлана Дмитрівна

кандидат педагогічних наук, доцент

Глуханюк Віталій Миколайович

кандидат педагогічних наук, старший викладач

Бохонко Микола Сергійович

Чорнобров Андрій Леонідович

студенти

Вінницький державний педагогічний

університет імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

Анотація. Стаття присвячена проблемі екологізації технологічної підготовки учнів базової та старшої школи. Встановлено, що формування екологічно-технологічних компетентностей учнів школи охоплює етапи: виникнення інтересу до сучасних екологічних проблем; розвиток соціально значущих мотивів ставлення особистості до природи; розкриття універсальної цінності природи; формування системи екологічних знань і моральних переконань, певних здатностей, узагальнених принципів і моделей поведінки та діяльності у довкіллі; залучення учнів до природоохоронної та ресурсозберігаючої діяльності; оцінювання фактів взаємодії людини та природи, зокрема й результатів технологічної та природоохоронної діяльності.

Ключові слова: екологізація, базова і старша школа, природоохоронна діяльність, технологічна підготовка.

Постановка наукової проблеми. В умовах глобальної екологічної кризи і сучасного етапу реформування освіти утверджується парадигма екологізації освіти на засадах соціалізації й адаптації особистості до життя в урбанізованому середовищі за умов розвитку громадянського, інформаційного суспільства [1]. Можна вважати екологічну освіту інтегрованою освітньою галуззю з надпредметними функціями, спрямованими на формування ціннісних орієнтацій ставлення до навколишнього середовища (природного і штучно перетвореного людською діяльністю) та внутрішнього світу самої людини, її здоров'я, духовних і матеріальних потреб [2].

Науковці зазначають, що екологізація освіти – це науково-обґрунтована діяльність, що зумовлює закономірний процес взаємодії суспільства, людини і природи. За умов екологізації освіти стає можливим розумне, наукове управління взаємодією між суспільством, технікою, виробництвом і природою. Екологізація освіти стає можливою завдяки екологізації усіх сфер людської діяльності, зокрема й виробництва, котре функціонує на засадах раціонального й повторного використання сировинних ресурсів [3].

Виробнича діяльність людини спричиняє основний перетворювальний вплив на природу, що значною мірою є невідворотним, шкідливим і споживацьким. Саме тому виховання екологічно освіченої та свідомої молоді, яка буде працювати у високотехнологічному техногенному суспільстві, є важливим завданням. Варто наголосити на тому, що освітня галузь „Технологія” відіграє важливу роль в екологізації освіти, адже предметом цієї галузі є навчання технологій у середній загальноосвітній школі [4]. Педагогічна стратегія технологічного навчання спрямовується на екологізацію змісту так, щоб основним орієнтиром освітнього впливу на учня стало виховання дбайливого ставлення до природи, вироблення активної оптимістичної позиції учня щодо поліпшення стану довкілля.

У екологічно-доцільній технологічній діяльності учень усвідомлює необхідність економії матеріалів та енергоресурсів, очищення і повторного використання побутових і промислових відходів з мінімальним інвазійним втручанням у природні процеси. Ми наголошуємо, що технологічна підготовка

є процесом розвитку здібностей людини через формування ключових і предметних компетентностей, до яких ми відносимо й екологічно-технологічні, здатності здобувати, узагальнювати, систематизувати знання й адаптуватися до соціально-екологічних і технологічних змін.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Перш за все, поняття екологізації дотичне до впровадження інноваційних технологій та підходів до збереження й покращення довкілля. Дослідження проблем екологічної освіти і необхідність розв'язання екологічних проблем потребує інтегрованого підходу. Дослідниками освітніх технологій досліджувались аспекти екологізації наук, виробництв, технологій, соціально-економічного і духовно-культурного розвитку. П. Ліпський пов'язував екологізацію з необхідністю зміни ціннісних орієнтацій людей за умов збереження суспільства на шляху до освіти сталого розвитку [5]. Вернадський доводив, що діяльність людей має бути добре узгоджена з організацією біосфери й законами її цілісності, а на основі пізнання законів організації біосфери здійснюється екологізація людської діяльності, що забезпечується усвідомленням ролі природи в житті людини [6].

Останні десятиліття процес екологізації наук і галузей знань, виробництв, технологій, господарств прискорився. Н. Реймерс вважає, що екологізація є процесом проникнення екологічних ідей у всі сфери суспільного життя, що розраховано на збереження можливості існування і розвитку поколінь людей в рамках законів природи. Він визначає екологізацію як шлях суспільного розвитку, що визначається глобальними екологічними обмеженнями [7].

Б. Бурдіян вказує на необхідність гармонізації стосунків суспільства і природи як основного завдання екологізації свідомості, тобто вироблення постійної направленості мислення на активний пошук гармонійних стосунків між суспільством, людиною і природним середовищем [8]. З цього питання Е. Гірусов пропонує ввести надзвичайні екологічні вимоги і на їх основі сформувавши морально-екологічні норми через систему освіти, кінцевою метою якої є екологічна свідомість [9].

Науковцями визначено такі основні завдання екологізації освіти: оптимізація умов життєдіяльності людства шляхом збереження і поліпшення властивостей природного середовища; перехід виробництва на безвідходні технології і замкнуті цикли ресурсоспоживання; раціональне використання й охорона природних ресурсів, відновлення й розширене відтворення; захист і збереження генофонду рослинного і тваринного світу тощо [2; 3; 5; 7]. Екологізація навчання технологій спричиняє формування екологічної свідомості і екологічної культури, що є пріоритетним завданням освіти [3].

У навчанні технологій в урочній, позаурочній і позакласній роботі учні базової та старшої школи одержують *трудоу* (оволодіння компетентностями з планування, організації праці), *виробничу* (освоєння науково-технічного потенціалу технологій, економіки і організації виробництва, біосфери й довкілля), *технічну* (одержання знань технологій) й *спеціальну* підготовку (формування предметних професійних компетентностей) [10]. У навчанні технологій з екологічним аспектом відбувається розвиток критичного мислення учнів з метою усвідомлення концепту корисності процесу праці для здоров'я людини й збереження довкілля та практичне залучення учнів до природоохоронної діяльності. Система ціннісного ставлення до засобу праці виникає в результаті застосування технологій, техніки, знарядь праці для обробки предмету. На основі засвоєних цінностей у школярів формується дбайливе ставлення до інструментів, особистих речей, шкільного майна, суспільної власності. Процес обробки предмету праці за допомогою засобів праці завершується речовим результатом, змістова цінність якого визначається його доцільністю, зручністю у використанні і красою. Формування ціннісного ставлення до результату праці має особливе значення для розвитку в школярів охайності, дисциплінованості, відповідальності, дбайливого ставлення до результатів людської праці.

Мета і завдання статті. Визначити основні проблеми екологізації технологічної підготовки учнів базової та старшої школи в урочній, гуртковій та позакласній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Педагог знайомить учнів з основами господарської діяльності людини, котра за умов екологічної кризи пов'язана з певними

порушеннями екологічного балансу середовища. Екологічний аспект присутній не лише у виробництві, але й у побуті людини. Забрудненість довкілля побутовими відходами (пластикові пляшки, папір тощо) вражає. Майбутніх господарів варто готувати до того, щоб вони прагнули хоча б мінімізувати шкоду від господарської діяльності людини. Значну роль у цьому відіграє екологічно-технологічна освіта, від ефективності якої певною мірою залежить як економічний і соціальний розвиток країни, так і її екологічний стан. Учитель трудового навчання та технологій має значні можливості формування в учнів культури екологічно-орієнтованого споживання.

У гуртковій та позакласній діяльності технологічного спрямування вчитель готується до формування в учнів світоглядних позицій та виховання екологічної свідомості. У змісті навчання враховуються аспекти формування екологічної культури учня, як інтегрованого особистісного утворення, що охоплює мотиви, загальні і предметні компетентності життєві цінності і переконання. Гострота проблеми екологічного виховання посилюється ще й тим, що на нинішньому етапі розвитку суспільства істотну роль у забезпеченні нормальної роботи потенційно небезпечних технологічних комплексів відіграє людський чинник, що враховує рівень професійної компетентності фахівців, ставлення до своєї діяльності та відчуття власної відповідальності за її результати [3]. Саме тому екологічне виховання є безперервним процесом навчання у закладах середньої освіти, що обумовлено системою наступних пов'язаних цілей і завдань, методик навчання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів: *1 етап (початкова школа)* - формуються перші уявлення про навколишній світ, про живу і неживу природу, про ставлення до природи, що виявляється в конкретній поведінці на емоційному рівні; *2 етап (базова школа)* - передбачається накопичення знань про природні об'єкти, закономірності розвитку та функціонування біологічних систем, аналіз і прогнозування нескладних екологічних ситуацій, закріплення нормативних правил поведінки в навколишньому середовищі. Поглиблюються і розширюються знання про явища й закони природи, розкриваються причини екологічної кризи та обґрунтовуються шляхи збереження природних

комплексів; 3 етап (старша школа) - завершується узагальнення здобутих екологічних знань, здійснюється моделювання кризових ситуацій. Запроваджуються інтегровані екологічно-технологічні курси.

Складність у формуванні екологічних компетентностей учнів під час занять та позакласної роботи з навчання технологій полягає у відсутності системного підходу до розв'язання цієї проблеми. До основних недоліків, що виявляються в освітньому процесі, відносимо: а) відсутність наступності, цілеспрямованості й систематичності в організації екологічно-трудової діяльності учнів; б) підміна виховної роботи в процесі трудового навчання певними аспектами; в) недостатня увага до організації інтелектуальних, практичних і емоційних процесів трудової діяльності у їх єдності; г) слабкий зв'язок між уроками й позакласними формами організації екологічно-трудового виховання школярів. Ці проблеми вчитель вирішує самостійно, долаючи труднощі та напрацьовуючи методи екологічного виховання школярів [10].

Технологічна діяльність, вироби та довкілля в проявах фарб, форм, звуків, ароматів служать важливим засобом пізнання навколишнього світу, джерелом знань про природне оточення і етично-естетичних відчуттів. Позакласна робота, гуртки технічної творчості сприяють узагальненню й ускладненню знань учнів про природні матеріали та їх значення для людини, різні види трудової діяльності, роль праці в житті людини і суспільства, про вплив людської діяльності на природу.

Практична природоохоронна діяльність школярів розглядається науковцями як система різноманітних за складністю, часовими та географічними межами здійснення видів та способів конкретної чітко спланованої у відповідності до індивідуальних можливостей особистості екологічно доцільної роботи в довкіллі [1; 4]. Педагогами визнано, що ця діяльність учнів має ґрунтуватись на теоретичних положеннях, що входять до комплексу філософських, психологічних, педагогічних та природничих наук, але не досліджено, як саме ці положення мають бути враховані в технологічній підготовці учнів базової та старшої школи. Є поодинокі публікації з проблем організації природоохоронної діяльності школярів (О. Грошовенко, А. Захлебний, Г.Пустовіт) та екологічної культури школярів, в яких передбачається можливість поєднання трудового та екологічного виховання учнів.

Відомо, що в діяльності активно формується ставлення до природи як до загальнолюдської цінності, без якої неможливе існування людства; закріплюються і розвиваються компетентності конкретно-дієвого характеру. Роль технологічної гурткової та позакласної роботи з екологічного виховання учнів виявляється особливою і актуальною за певними напрямками (табл. 1).

Формування екологічно-технологічних компетентностей школярів може бути представлено як триетапний процес: пробудження й розвиток інтересу до екологічних проблем; розвиток соціально значущих мотивів ставлення особистості до природи; розкриття універсальної цінності природи; формування системи екологічних знань і моральних переконань, відповідних компетентностей, узагальнених принципів і моделей поведінки та діяльності в природному середовищі; безпосереднє залучення учнів до природоохоронної та ресурсозберігаючої діяльності; оцінювання фактів взаємодії людини та природи, зокрема й результатів природоохоронної діяльності [1]. Практична діяльність передбачає виготовлення екологічно-технологічних виробів, участь у природоохоронних заходах установ, господарств, громадських організацій; у роботах з укріплення схилів, упорядкування водойм і насаджень дерев і кущів; підгодівлі тварин тощо.

Екологічне виховання – це багатогранний процес, що торкається практично всіх аспектів розвитку особистості через систему її стосунків із природою, соціумом і собою. Саме за допомогою екологічного виховання можливі зміни світоглядних позицій молоді від природопідкорювальної свідомості до природозберігаючої, без чого не можна перебороти системну кризу, запобігти подальшому розвитку глобальних екологічних проблем і вийти на траєкторії сталого розвитку [3-4].

Для вирішення екологічних проблем необхідна системна екологічна підготовка усіх верств населення, під якою ми розуміємо психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є формування теоретичного рівня екологічної свідомості, що в систематизованому вигляді відображає різноманітні сторони єдності світу, закономірності діалектичної єдності суспільства та природи, певних компетентностей раціонального природокористування. Визначальним для розв'язання екологічних проблем сучасності є виховання особистості з

екологічним мисленням і свідомістю, сформованою екологічною поведінкою, зорієнтованої на збереження та збагачення навколишнього середовища.

Таблиця 1

Напрями екологізації технологічного навчання учнів базової та старшої школи у гуртковій та позакласній роботі

Напрямок	Зміст технологічного навчання
Оцінювання об'єктів і процесів технологічної діяльності	Навчання відомостей про екологічну оцінку процесу та об'єкту праці, вплив техніки і технологій на природу і людину. Практична робота з нескладним екологічним аналізом виробу та впливу процесу праці на здоров'я людини та довкілля. Розглядаються поняття: про екологічну оцінку процесу та об'єкту праці, вплив техніки і технологій на природу і людину, про ергономічну оцінку виробу. Практичні роботи передбачають оцінювання виробів з урахуванням колективної екологічної оцінки об'єкту і процесу праці та ергономічної оцінки виробів.
Харчові технології	Передбачається з'ясування значення овочів у харчуванні людини, первинної та теплової обробки овочів для салатів, її особливості у сучасних екологічних умовах.
Технології рослинництва	Передбачається вивчення способів екологічно чистих методів боротьби з шкідниками і хворобами рослин.
Енергетичні технології	Поряд з вивченням різних видів енергії пропонується ознайомлення з екологічною ситуацією сьогодення.
Конструкційні матеріали та їх вибір	Учні усвідомлюють екологічні проблеми, що спричиняють хімічні виробництва. Учні вивчають матеріали хімічного походження (штучні, синтетичні) і їх переваги та недоліки у порівнянні із натуральними матеріалами. Учні одержують знання про способи отримання штучних і синтетичних матеріалів, їх вплив на здоров'я людини і навколишнє середовище, екологічні проблеми виробництва хімічних волокон.

Логіка і зміст освітньої галузі „Технологія” визначають навчання практичних, матеріалознавчих, технологічних, конструкторських і технічних знань, що створюють цілісну картину технократичного суспільства. За умов екологічної кризи технологічна діяльність людини потребує врахування природоохоронних аспектів, бережливого ставлення до природних об'єктів як об'єктів праці. Для якісного забезпечення процесу екологічно-технологічного навчання необхідне обґрунтоване проектування змісту освіти [7].

Висновки. З огляду на недостатню ефективність традиційних методів упровадження екологічної інформації, потрібні принципово нові підходи, що сприятимуть вихованню екологічного мислення, формуванню екологічної поведінки у підростаючого покоління, яке в майбутньому буде активно долати екологічні негаразди. Екологічні проблеми є міждисциплінарними, мають комплексний характер. Це вимагає орієнтування на нові принципи екологічної освіти, зокрема: оцінювання природи з економічних, соціальних, законодавчих, культурно-естетичних позицій. Важливо навчити учнів оперувати категоріями усвідомлення природної сутності, невіддільності від природи, отже – й уміння застосовувати знання для збереження й розвитку довкілля.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою: [кол. моногр.]/ М.І. Дробноход, Ф.В. Вольвач, С.Г. Іваненко.–К.: МАУП, 2000.–76 с.
2. Паливода М.Г. Екологічна освіта як складова духовно-морального виховання / М. Г. Паливода // Нові технології навчання: зб. наук. пр. / Духовно моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах. - Спец. випуск 58. - Ч. 2: - Інститут ІТЗО МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ-Вінниця, 2009. – С. 177-178.
3. Кучай Т.П. Екологізація навчального процесу у підготовці майбутнього вчителя / Т.П. Кучай // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: Збірник наукових праць / [За ред. М.М.Козяра та Н.Г. Ничкало]. – Львів: ЛДУ БЖД, 2009. - Ч. 2. - С. 86-89.
4. Глуханюк В.М. Сучасні проблеми екологічного виховання студентської молоді у педагогічних ВНЗ // Сучасні інформаційні технології та інформаційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. - Київ-Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2013. Вип. 34. С. 239-244.
5. Ліпський П. Ю. На шляху до освіти сталого розвитку: необхідність

- зміни ціннісних орієнтацій людей // Взаємодія школи та громадських екологічних організацій у вихованні ціннісного ставлення школярів до природи: Мат-ли Всеукраїнської наук.-практ. конф. – Київ: ЦЕОІ, 2004. –С. 1-8.
6. Вернадский В.И. Биосфера. – М.: Мысль, 1967. – С.49-51.
 7. Реймерс М.Ф. Экологизация. Введение в экологическую проблематику. – М.: Изд-во РОУ, 1994. – С. 32-34.
 8. Бурдіян Б.Г. Навколишнє середовище та його охорона: навчальний посібник. - Київ: Вища школа, 1993. – 255 с.
 9. Гирусов Э.В., Бобылев С.Н., Новоселов А.П., Чепурных Н.В. Экология и экономика природопользования: учебник для вузов / под. ред. Э.В. Гирусова, В.Н. Лопатина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Единство, 2003. – 519 с.
 10. Глуханюк В.М., Шевцова Л.О. Формування екологічної компетентності в учнів основної школи // Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. - Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 175-178.
 11. Шимкова І.В., Цвілик С.Д., Гаркушевський В.С., Модернізація професійної і технологічної підготовки майбутніх педагогів у контексті розвитку STEAM-освіти // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць. – Умань: Візаві, 2019. - Вип. 1(19). - С. 152-159.

ФЕНОМЕНОЛОГИЯ АБСОЛЮТА.
ПРАВСТВЕННОЕ ВОСПРИЯТИЕ ИСТИНЫ В ЭПОХУ
ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОЙ СОЦИОКУЛЬТУРЫ

Цихуляк Иван Михайлович

аспирант кафедры культурологии религиоведения та теологии
Черновецкий национальный университет
имени Юрия Федьковича

Аннотация. Человечество последней четверти XX столетия серьезно страдает из-за отсутствия мира и гарантий стабильности. На первый взгляд, этот дисбаланс привнесён в общество недостатком справедливости и ответственности в социально-политической жизни. Но следует однако воспротивиться столь бытовой простоте глобальной постановки апокалиптической дивации. Всё гораздо болезненнее и симптоматичнее нежели на первый взгляд кажется. На моё убеждение, отвращение от Бога, омертвление Его благодати в человеке и уничтожение человеком ему подобных, как и нежелание познания истины, всегда порождает непредсказуемые последствия. И на этот раз, кажется чаша Господня переполнена человеческой жёлчи.

Гонка вооружений и ядерное устрашение; локальные войны, уносящие миллионы жизней; колоссальный разрыв между богатством развитых стран и бедностью, нищетой и голодом во многих странах «третьего мира»; нарушения прав человека и уважения к личности; наконец, парализующие мир эпидемии, угрожающие здоровью и самой жизни человека загрязнение окружающей среды и нарушение экологического равновесия в природе - лишь часть серьезнейших проблем, нависших валом над человечеством. Следует признать, положение в этих областях критическое, и человечество пытается найти выход из кризиса.

Ключевые слова. Католическая Церковь, социальная доктрина, идеология, Истина, человечество, мир.

Невооруженным глазом видно, что наряду с развитыми государствами Католическая Церковь начала играть огромнейшую роль в процессах стабилизации жизненно важных социальных процессов. Опыт обретенный из некогда фрагментарных текстологических полей, трансформированный Церковью в социально-доктринальные положения, в последнее время обращен к представителям самых разных политических, общественных и религиозных организаций к сотрудничеству во благо развязки унаследованных от прошлого века проблем. Несмотря на многофакторные, часто не соприкосновенные аспекты, эпоха постмодернизма, как бы сама собой явила Государству и Церкви эту возможность: взглянуть на мир «единым взглядом». Симпозиумы, конференции, послания, социальные доктрины, догматические и богословские изыскания, все чаще концентрируются над экзистенциальными вопросами. Помимо всего этого, на мой скромный взгляд, проблема человечества как такого, сакрализована в значительно глубоких слоях социальной архитектоники, где-то на уровне «дивергенции истины». Здесь, на моё убеждение, ядро проблем человечества. Человек поставший как творение Бога, есть фактором единения и розни Государства и Церкви. И проблема не в отношении к человеку, а в восприятии или познании истины его сущности. ... Истины, как экзистенционного предоснования.

Не тайна же, что феномен истины всегда был дискуссионным увлечением могучих света сего. В свое время, римский прокуратор Понтий Пилат, увлеченный размышлением о истине, как оказалось и вовсе не желал познания таковой. В том смысле, следует упомянуть и о том, что все чаще в научно-философских кругах, речь о «Истине» (з большой буквы) не ведётся.

Для социоантропологической диафрагмы з более чувствительным диапазоном, ожидаемым кажется будет вопрос в более чётком изложении: «есть ли место Истине в постиндустриальном плюралистическом мировоззрении»?

Категорически, ответ: «да». Но для современного общества – включая людей принадлежащих к религиозным организациям, феномен Истины (*лат. veritas*) является неким сублимированным метафизическим понятием, не имеющим

таких фольклёрно-бытовых корней и эмоциональной окраски, как понятие «правда» (*лат. iustitia*). При том, несмотря на столь откровенное, как кажется противостояние между этими понятиями, оно же на мой взгляд является только научной манипуляцией. На самом то деле, этимологическая составляющая понятия истины выражает простейшую экзистенциальную формулу: «Есть, существует».

Следственно, отсюда истекает свидетельство Бога употреблённого как выражение *ἐγὼ εἰμί*, что звучит как *Аз есмь*, в украинской текстологии обыкновено представлено как *это Я*, и реже — *Я есть*. Дело в том, что в еврейском языке фраза *Аз есмь* является именем, с которым Бог открылся пророку Моисею у подножия горы Хорив (Исх. 3,1), и в письменном начертании известна как священная тетраграмма. Новозаветное предание этих понятий, засвидетельствовано самим Спасителем: «*Я есть Истина*». В священнической традиции, псалом 85, истолковал эти понятия следующим образом: «Истина возникнет из земли, и правда проникнет с небес».

Люди не верят в абсолютную Истину, которая справедлива для всех людей, во все времена. Они не верят в критерии истины и морали, применяемые повсюду ко всякому человечеству. Они не признают, что истина объективна, универсальна и неизменна. Вместо того, большинство людей в разной степени соглашаются с весьма изменчивой и нестабильной концепцией истины, полагающей, что нет ничего абсолютного, что всякая истина относительна и субъективна, и что понятие о том что правильно, а что нет, варьируется от человека к человеку, от культуры к культуре. О такой точке зрения на истину и мораль чаще всего говорят как о постмодернизме.

Папа Бенедикт XVI под этим понимает следующее: «Уточним, что под истинным благом для человека прежде всего подразумевается свобода; остальные блага кажутся нам сегодня скорее спорными, ими слишком легко злоупотребить. Мы не желаем, чтобы государство навязывало нам какую-то определённую идею блага. Проблема станет еще яснее, если уточнить понятие блага с помощью понятия истины. Уважение свободы каждого человека, как

нам представляется сегодня, существенно зависит от того, решается ли вопрос об истине государством. Истина, в том числе и понимание того, что есть благо, не представляется доступной общественному познанию. Она спорна. Попытка навязать всем то, что кажется истиной только одной части граждан, считается порабощением совести: понятие истины оказалось в зоне нетерпимости и антидемократичности. Это понятие рассматривается как неприменимое к обществу в целом, а только и исключительно к частной жизни или к жизни отдельных групп. Иначе говоря, современное понятие демократии кажется неразрывно связанным с релятивизмом, а релятивизм представляется подлинной гарантией свободы, в первую очередь в том, что составляет её суть – свободы совести и вероисповедания» [1].

Выход из этого кризиса - задача не абстрактная, а жизненно конкретная. По сути дела, это вопрос жизни или смерти всего рода человеческого. И имея ввиду, что каждое понятие имеет не только свое фундаментально-когерентную эволюцию, но и предоснование, следует понимать, что истина (*её отсутствие*) есть первым и вторым экзистенциальным фрагментом единого понятия. В самом деле, без истины нет развития и институционального утверждения правдивого мира между народами, поскольку отсутствие войны не есть определяющим качеством такого объемлемого понятия. Таким образом, человечество (а может быть, и все живое на планете) будет обречено на физическое истребление. Без внедрения истины, в социально-политические идеологии не будет справедливости в отношениях между людьми и человеческое сообщество окажется под угрозой разложения и социальной смерти: братоубийственных конфликтов, разрушительных войн, межнациональных и этнических столкновений, терроризма. Наконец, без истины не будет экологического равновесия в природе - человек столкнется с бедствиями, вызванными нехваткой энергетических ресурсов, продовольствия, экологическими катастрофами, завершающимися опять-таки физическим уничтожением миллионов людей или даже всего человечества. Все это делает

настоящий кризис экзистенциально вынужденным любому здравомыслящему человеку нашего времени.

Следует краткий, но не двусмысленный вопрос. Если на истину мы свалили почти все достоинства и «творчество» человечества, «то что же такое истина»? Наиболее распространённым изложением истины является дефиниция сформулирована Аристотелем, впоследствии утверждена Фомой Аквинским и всей схоластической философией. Это определение гласит, что истина есть интенциональное согласие интеллекта с реальной вещью или соответствие ей (*conformitas seu adaequatio intentionalis intellectus cum re*). Тем временем существует более созидательный и сакраментальный ответ - Бог есть Истина, познание которой, делает человека не только свободным, но и счастливым на земле, которую в посевание дал и благами засеял Творец.

Надо ли, после этого пересевать землю иными зёрнами? Вопрос как бы риторический, но ответ жесток: хотим мы этого или нет, человеку не свойственно прятать ни зёрна, ни орало, еще более трудной задачей воздержаться от зла. Следственно, завтра кому то предстоит, разбирать руины. Анализируя политические идеологии, заявления, и праксеологическую составляющую господствующих стран, я пока не вижу иной организации кроме Католической Церкви, которая на мировом уровне так самоотверженно служит Истине и Человечеству.

Выше изложенные проблемы по своему существу есть аккомодационным спектром как человеческого так и христианского мировоззрения. В каком амплуа бы не были преподнесены проблемы глобализма, на психо-соматическом уровне они осознаются ровно также и нехристианами. Разница состоит лишь только в том, что секулярное мышление как бы «уплощает» вопрос, уничтожает его «вертикальный», метафизический смысл. Для такого мышления, вопрос о перспективах существования человека и человеческого общества на Земля сводится к маркированной стигматизации научно-технических достижений и боли о том, по какому пути должно пойти развитие нанотехнического прогресса в будущем. В этом и кроется невидимая часть

катастрофы постиндустриального общества, которая видимо по всему сулит изменить мир до основания.

Католическая Церковь опираясь на Божественное Предание, имея чётко сформулированную визию о созданном Богом мире и человеке, призывает мир к основательной ревизии отношений как к среде обитания человека так и миров вне его контроля. Не смотря на тот факт, что многие государственные идеологии в той или иной мере сопряжены с секулярной формой правления, Церковь призывает действовать во имя завтрашнего и будущего.

Многие современные философы, социологи и футурологи, вовлечены как бы в эту игру, далеко не понимая грядущей катастрофы лишь только потому, что увлечение как и во времена давногреческих стоиков, есть далеко недостаточным явлением для избежания трагической кульминации.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРИ:

1. Йозеф Ратцингер.(Папа Римский Бенедикт XVI). Ценности в эпоху перемен.URL:

https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/aksiologija/ratcinger_j_benedikt_xvi_cenni_osti_v_ehpokhu_peremen_o_sootvetstvii_vyzovam_vremen/70-1-0-1181 (дата звернения: 10.05.2020).

УДК 330

**ВІЙСЬКОВО-ФОРТИФІКАЦІЙНІ ОБ'ЄКТИ В СТРУКТУРІ
АНТРОПОГЕННИХ ЗАПОВІДНИХ ОБ'ЄКТІВ УКРАЇНИ
(НА ПРИКЛАДІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Шахіна Ірина Юріївна

к. п. н., доцент

Лисюк Ярослав Леонідович

студент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

Анотація: У статті розглянуто можливості збереження та відновлення військово-фортифікаційних об'єктів у структурі антропогенних заповідних об'єктів України на прикладі Вінницької області. Висвітлено шляхи відновлення військово-фортифікаційної групи об'єктів у складі ландшафтно-технічної системи для розвитку туристичної інфраструктури регіону та віднесення усіх військово-фортифікаційних споруд до антропогенних заповідних об'єктів.

Ключові слова: антропогенний заповідний об'єкт, військово-фортифікаційний об'єкт, ландшафтно-технічна система, регіональна туристична мережа, фортифікаційна споруда.

У сучасному світі значно зростає значення антропогенних заповідних об'єктів (АЗО) у вирішенні екологічних, економічних і соціальних проблем. Антропогенні заповідні об'єкти виконують функції збереження не лише рідкісних видів флори й фауни в межах антропогенних ландшафтів, а й унікальних геологічних, гідрологічних комплексів, цікавих архітектурних ансамблів фортифікаційного значення, які складають суттєвий відсоток у

загальному обсязі природно-заповідного фонду України. АЗО мають значну наукову, естетичну, пізнавальну, виховну і практичну цінність. У результаті широкого розповсюдження антропогенних ландшафтів кількість і площі АЗО в майбутньому зростатимуть, що призведе до змін у структурі природно-заповідного фонду й до оптимізації окремих видів господарської діяльності людей, зокрема розвитку туризму на території України, що є надзвичайно актуальним в умовах сьогодення.

Під антропогенними заповідними об'єктами потрібно розуміти об'єкти, у яких наявні чи переважають докорінно змінені натуральні і (або) заново створені компоненти і ландшафтні комплекси, що мають чи набули унікальних властивостей і потребують заповідання [1, с. 94].

Термін «антропогенний заповідний об'єкт» у географічних енциклопедіях, довідниках та словниках поки що відсутній. Відповідно, не виокремлюється ця категорія заповідних об'єктів і в реєстрах природно-заповідного фонду як окремих адміністративних областей, так і України загалом. Однак, у згаданих реєстрах заповідні об'єкти антропогенного походження складають від 57 до 68 відсотків їх кількості. У процесі формування природно-заповідного фонду походження заповідних об'єктів не враховується, не виокремлюються і заходи щодо використання та фінансування натуральних і антропогенних заповідних об'єктів. Це призводить до зайвих витрат часу і коштів на укомплектування сучасного і майбутнього природно-заповідного фонду, а ігнорування значної частини антропогенних заповідних об'єктів (АЗО) у національній екомережі суттєво збіднює її [1, с. 95]. Однією з найбільш репрезентативних регіонів України, придатних для детальних досліджень антропогенних заповідних об'єктів та їх раціонального використання, є Вінницька область, яка має значну кількість об'єктів, зокрема й військово-фортифікаційних, які потрібно віднести до антропогенних заповідних об'єктів та упорядкувати повний реєстр АЗО.

Дослідження антропогенних заповідних об'єктів мають місце у працях Г. І. Денисика [2], В. П. Коржика [3], В. Є. Борейка [4] та інших.

За класифікацією Г. І. Денисика [5, с.29], у структурі антропогенних заповідних

об'єктів виділено три підкласи: власне антропогенні, ландшафтно-інженерні системи та ландшафтно-техногенні системи. Кожну з цих категорій розділено на групи.

Нині особливо зростає роль саме ландшафтно-технічних систем, які мають антропогенне походження і відрізняються від власне антропогенних об'єктів внутрішньою організацією і характером сучасного впливу на них людини. Їх вивчення проводилося на геотехнічному рівні, де географічні і ландшафтні знання про об'єкт доповнювались їх інженерно-технічними характеристиками.

Ландшафтно-технічні заповідні системи поділяються на групи: історико-археологічну, архітектурно-паркову, військово-фортифікаційну [5, с. 80].

Військово-фортифікаційна група АЗО за функціональним призначенням входить до складу ландшафтно-технічної системи у класифікації антропогенних заповідних об'єктів. Одними з прикладів таких об'єктів є стародавні з оригінальною архітектурою фортифікаційні споруди на території України: унікальні оборонні башти, фортеці, мури тощо.

Аналіз сучасних реєстрів заповідних об'єктів Вінницької області дав змогу встановити, що лише приблизно третя частина антропогенних об'єктів, які могли б бути заповідними, є у цих реєстрах. Решта, або зовсім відсутні у списках, або віднесені до інших категорій заповідності: археологічних, історичних, архітектурних пам'яток тощо. Якщо антропогенний заповідний об'єкт займає певну територію – це природний (натурально-антропогенний або антропогенний) заповідний об'єкт, але у будь-якому випадку за походженням він антропогенний, і тому статус його має бути такий, як і в інших заповідних об'єктах [5, с. 137].

Однією з передумов створення антропогенних заповідних об'єктів є збереження і можлива реконструкція палаців, замків, фортець, башт, укріплень у складі антропогенних ландшафтів як надзвичайно цінних об'єктів історико-ландшафтознавчої спадщини України і, зокрема, Вінницької області.

Своєрідність й унікальність заповідних об'єктів Вінниччини потребує їх детальних досліджень, знаходження нових АЗО та створення повного їх

реєстру суттєво доповнить та урізноманітнить наявний природно-заповідний фонд Вінниччини й України.

Військово-фортифікаційна група антропогенних заповідних об'єктів об'єднує унікальні оборонні замки, фортеці, мури, військові укріплення, сторожові вежі тощо. Фортифікаційна споруда – інженерна споруда, що призначена для захисту територій та населення від нападу ворога [6]. Науковці пропонують різні класифікації військово-фортифікаційних заповідних об'єктів.

За О. Мацюком [7], оборонні споруди поділяються на такі: давньоруські укріплення-городи; міста-фортеці; замки; оборонні монастирі; церкви, костели, синагоги; військові укріплення; сторожові вежі; оборонні дзвіниці.

Класифікацію оборонних споруд запропонував О. В. Лесик [8]. Головною умовою у їх виділенні він назвав придатність цих об'єктів для розміщення в них функціональних груп приміщень закладів відпочинку й туризму. З погляду розвитку туристичного комплексу на території Вінницької області, класифікація є важливою. Проте питання збереження унікальних ландшафтів тут до уваги не береться, оскільки будівництво туристичних комплексів веде за собою не лише реконструкцію давніх споруд, а й зміну їх природного оточення. Крім того, не беруться до уваги тут руїни та залишки окремих об'єктів військово-фортифікаційної групи, які потребують охорони як музеї під відкритим небом [5, с. 134].

За класифікацією Г. І. Денисика, доцільно класифікувати об'єкти військово-фортифікаційної групи з урахуванням усіх особливостей їхнього розміщення і призначення на такі: оборонні замки та фортеці, що діють у музейному режимі; мури та військові укріплення як елементи унікальних антропогенних ландшафтів; залишки оборонних споруд як перспективні антропогенні заповідні об'єкти [5, с. 134]

При аналізі просторового розміщення військово-фортифікаційних споруд Вінницької області виділяються чіткі райони їх поширення: Ямпільський, Барський, Жмеринський, Тиврівський, Шаргородський та інші райони, де такого роду споруди виконували роль захисних укріплень у роки частих воєн і

загарбницьких нападів з боку поляків та монголо-татар. Більшість таких комплексів до нашого часу збереглися, але перебувають у напівзруйнованому стані. Проте вони гармонійно вписуються в антропогенні ландшафти і розглядаються як їх невід'ємні складові, що потребують збереження.

Окремі зі споруд збереглися до наших днів. Зараз у них розміщуються музейні комплекси, заклади освіти тощо. Серед оборонних замків, які перебувають у напівзруйнованому стані, у Вінницькій області виділяються такі: залишки Барського, Браїлівського, Бушанського, Озаринецького замків та інші. Лише окремі сторожові вежі чи зруйновані будівлі збереглися від Черленківського, Хмільницького, Шаргородського замків та інших. Значна частина військово-фортифікаційних споруд знищені повністю, це Борщагівський, Літинський, Староприлуцький замок, Вінницька, Брацлавська фортеця та інші. Але ці військово-фортифікаційні споруди є унікальними, саме тому потребують відновлення, збереження та внесення їх до сучасних реєстрів заповідних об'єктів Вінницької області та України, створення музеїв під відкритим небом, залучення великої кількості туристів для розвитку екотуризму, що є актуальним в умовах сьогодення, широкого ознайомлення з військово-фортифікаційними спорудами ландшафтно-технічної системи АЗО Вінниччини.

Військово-фортифікаційні споруди як антропогенні заповідні об'єкти є результатом господарської діяльності людини, вони були створені спеціально. У процесі заміни натуральних ландшафтів на антропогенні виникла проблема реорганізації природно-заповідного фонду Вінницької області як досліджуваного регіону. Завдяки сприятливим природним умовам, історичному розвитку Вінниччини антропогенні заповідні об'єкти стали відображенням господарських, будівельних, релігійних, естетичних потреб людини. На створення антропогенних заповідних об'єктів вплинули основні чинники: вигідність історико-географічного положення території Вінницької області; сприятливі умови для розвитку і ведення господарства; необхідність будівництва поселень різних типів та будівництва військово-фортифікаційних

укріплень цих поселень; задоволення духовних та естетичних потреб населення.

Старовинні індустриальні комплекси (ландшафтно-інженерні системи) часто за своєю історичною цінністю зовсім не поступаються заповідним об'єктам, але часто залишаються поза увагою як туристів, так і наукових працівників. Під впливом руйнівних природних процесів та антропогенних чинників, зокрема зумовлених розростанням міст, більшість таких об'єктів зазнали пошкоджень, руйнувань, занепаду або й цілковитого знищення. Часто несанкціоноване будівництво на території, де розміщені ці ландшафтно-інженерні споруди, або докорінна перебудова спотворюють їх зовнішній вигляд [5, с. 79].

Новим сучасним напрямом дослідження заповідного фонду є подальше вивчення всіх антропогенних заповідних об'єктів Вінницької області і в історичному, і в географічному аспектах, особливо в наш час, коли їх частка в загальному переліку антропогенних заповідних об'єктів інтенсивно зростає. Це пов'язано, перш за все, із будівництвом модернізованих промислових об'єктів, які з часом витісняють застарілі, що, у свою чергу, поволі стають так званими «реліктами» на сучасному фоні. Цей процес може бути нескінченним, оскільки людство прогресує у створенні нових технологій. Можна припустити, що через 50 років усі теперішні промислові підприємства будуть розглядатись, як об'єкти XVIII-XIX сторіччя на теперішньому етапі. Антропогенні заповідні об'єкти обов'язково мають бути складовою єдиної системи природоохоронних територій держави, особливо національних екомереж. Це підтверджує досвід Польщі, Чехії, Угорщини та країн Балтії [1, с. 101].

Важливим завданням сьогодення є збереження, відновлення і подальша реорганізація в музейні комплекси найбільш оригінальних військово-фортифікаційних споруд, таких як Черленківський, Озаринецький, Шаргородський, Барський замок та інші замки і фортеці, надання їм статусу антропогенних заповідних об'єктів.

Необхідно зберігати, а також здійснювати реконструкцію замків, фортець, башт, мурів тощо у складі антропогенних ландшафтів як цінних об'єктів історико-ландшафтознавчої спадщини.

У наш час наявний численний перелік унікальних пам'яток військово-фортифікаційної групи, проте далеко не всі з них мають статус заповідного об'єкта. Дослідження антропогенних заповідних об'єктів доводять їх унікальність, неповторність і потребу заповідання у майбутньому.

Природні і соціальні умови Вінницької області давали можливість людям ефективно вести господарство, будувати для захисту військово-фортифікаційні споруди, що й зумовило значну кількість унікальних об'єктів саме цієї групи, далеко не всі з яких мають статус заповідних. Зараз ведуться детальні дослідження різного роду антропогенних заповідних об'єктів Вінницької області, зокрема і військово-фортифікаційних, виявлення їх унікальності для реальної можливості заповідання у майбутньому.

Проблеми формування регіональної туристичної мережі Вінницької області та віднесення всіх об'єктів військово-фортифікаційної групи до антропогенних заповідних об'єктів особливо актуальні, оскільки у наш час стрімко розвивається туризм у межах України і водночас в межах Вінницької області.

Серед головних проблем, які суттєво гальмують використання військово-фортифікаційних об'єктів в розвитку туризму, можна назвати – недостатнє фінансування реставрації та збереження споруд, ігнорування їх значимості; нестача інформації про об'єкти; недостатнє запозичення досвіду європейських країн з розвитку туристичної інфраструктури; застарілі методи використання фортифікаційних споруд у туризмі. Вирішення цих проблем значно підвищить ефективність залучення військово-фортифікаційних споруд до сфери туризму, що неодмінно позначиться за кількості туристів та прибутках, які вони принесуть для регіону. Перспективними напрямками використання військово-фортифікаційних об'єктів у розвитку туризму є перетворення частини замків на комфортабельні готельні комплекси, а також активне впровадження інноваційних технологій.

У Вінницькому регіоні нами досліджено 19 військово-фортифікаційних об'єктів, які мають різний ступінь збереження. Багато з них потребують термінової реставрації, а деякі вже повністю втрачені, тому потребують повного відновлення. Водночас популярним туристичним об'єктом Вінницької області, прикладом сучасних туристичних та історико-культурних центрів є Державний історико-культурний заповідник «Буша» – антропогенний заповідний об'єкт, що входить до складу Регіонального ландшафтного парку «Мурафа».

Природні умови та ресурси Вінниччини різноманітні і своєрідні, на сьогодні ще недостатньо досліджене питання раціонального їх використання. Саме знання минулого допомагають нам краще пізнати сучасне та прогнозувати майбутній стан регіону, можливості його реконструкції не тільки шляхом збереження, але і створення нових антропогенних заповідних об'єктів.

Важливим завданням сьогодення для відновлення військово-фортифікаційної групи об'єктів у складі ландшафтно-технічної системи Вінницького регіону є:

- надання статусу антропогенних заповідних об'єктів усім військово-фортифікаційним спорудам Вінницької області;
- створення єдиної туристичної мережі військово-фортифікаційних об'єктів Вінницької області;
- реставрація оборонних замків, які сьогодні перебувають в занедбаному напівзруйнованому стані, зокрема Іванівського замку (с. Іванів, Калинівський район), Озаринецького замку (с. Озаринці, Могилів-Подільський район), Шаргородського замку (м. Шаргород, Шаргородський район), створення в них музеїв,
- відновлення залишків напівзруйнованих веж Черленківського замку (с. Селище, Тиврівський район), Хмільницького замку (м. Хмільник, Хмільницький район), створення в них невеликих музеїв, а біля них – готельно-туристичних комплексів, баз відпочинку;

- проведення археологічних розкопок на місці втрачених оборонних споруд Барського замку (м. Бар, Барський район), Бершадської фортеці (сmt. Бершадь, Бершадський район), Борщагівського замку (с. Борщагівка, Погребищенський район), Брацлавської фортеці (сmt. Брацлав, Немирівський район), Літинського замку (сmt. Літин, Літинського району), створення на їх території музейних комплексів під відкритим небом;
- використання військово-фортифікаційних комплексів як місць функціонування різноманітних закладів, науково-дослідних, освітніх та розважальних центрів, організації та проведення численних фестивалів, свят, наукових конференцій, наприклад, у палаці Грохольських у Вороновиці неподалік Вінниці, Іванівському замку неподалік Калинівки та інших;
- проведення у створених туристичних комплексах анімаційних заходів – інсценованих вистав зі світловими та звуковими ефектами, нічних екскурсій, військово-історичних реконструкцій, музичних та театральних заходів, фестивалів, лицарських турнірів тощо;
- відтворення зруйнованих та знищених замків, зокрема замку у Вінниці на Замковій горі та забудова історико-туристичного комплексу.

Серед перспективних напрямків використання військово-фортифікаційних пам'яток у розвитку туризму Вінницької області актуальним є перетворення частини замків на комфортабельні готелі, санаторії з парковими зонами відпочинку, а також на музеї та створення їх експозицій шляхом активного впровадження інноваційних технологій – аудіо- та відеотехніки, 3D-проекцій тощо. Не варто недооцінювати значення фортифікацій під час створення бренду території. Саме замок чи залишки фортеці можуть стати ключовим елементом туристичного іміджу окремого населеного пункту або й всього регіону, а їх висвітлення в мережі Інтернет дасть змогу вивести на якісно нову сходинку рівень туристичного освоєння та розвитку певного населеного пункту та області в цілому.

На території України, зокрема й Вінниччини, є всі необхідні ресурси для розбудови регіональної туристичної мережі військово-фортифікаційних об'єктів, віднесення їх до антропогенних заповідних об'єктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Канська В. В. Історико-ландшафтознавчий аналіз антропогенних заповідних об'єктів Поділля / В. В. Канська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця. – С. 93-102.
2. Денисик Г. І. Принципи і методи дослідження антропогенних заповідних об'єктів. / Г. І. Денисик, В. В. Бондар // Наукові записки ВДПУ. Серія: Географія. – Вінниця, 2007. – Вип.13. – С.123-127.
3. Коржик В. П. Антропогенні об'єкти в структурі природно-заповідного фонду: роль, значення, доцільність / В. П. Коржик // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Природно-заповідний фонд України: минуле, сьогодення, майбутнє». – Тернопіль: підручники і посібники, 2010. – С. 71-77.
4. Борейко В. Е. История заповедного дела в Украине / В. Е. Борейко. – Киев: Киевский экологический центр, 2002. – 272 с.
5. Денисик Г. І. Антропогенні заповідні об'єкти Поділля: монографія / Г. І. Денисик, В. В. Канська, В. С. Канський. - Вінниця: ПП «ТД «Едельвейс і К», 2016. – 208 с.
6. Атлас Вінницької області / [голов. ред. В.Є. Любченко]. – ПП «Едельвейс і К», 2007. – 208 с.
7. Фортифікаційна споруда. Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
8. Мацюк О. Замки і фортеці Західної України. Видання 2-е виправлене та доповнене. / О.Мацюк. – Львів: «Центр Європи», 2005. – 219 с.
9. Лесик О. В. Замки та монастирі України / О. В. Лесик. – Львів: Світ, 1993. – 176 с.

**ВАЖНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ МЕДИЦИНСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ НА
ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТАМИ
НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ И ПУТИ РЕШЕНИЯ
УСТРАНЕНИЯ ЯЗЫКОВЫХ ТРУДНОСТЕЙ ПРИ ПЕРЕВОДЕ
АНГЛОЯЗЫЧНОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ**

Шундель Татьяна Александровна

преподаватель

Донецкий национальный медицинский университет

г. Лиман, Украина

Аннотация: В статье исследуются проблемы изучения медицинской терминологической базы в английском языке, рассматриваются вопросы о важности изучения терминов и их характерных черт на занятиях по иностранному языку. На примере приводятся аспектуальные сложности качественного перевода англоязычной медицинской литературы и предлагаются пути устранения языковых трудностей при их переводе.

Ключевые слова: термин, терминологические проблемы, специфический характер, студенты-медики, важность изучения, проблематика решения.

Интеграционные процессы, которые способствуют вхождению Украины в мировое сообщество, а также быстрый рост культурных связей и интереса специалистов разных областей научного сообщества к возникающим проблемам отраслевых терминосистем обуславливают важность фактора изучения терминологических проблемы исследования термина в целом. При этом внимание многих лингвистов обращено на сферу медицины и характерные особенности медицинской терминологии, их характерные черты. Востребованность в квалифицированных специалистах, обладающих знаниями специфики медицинской терминологии и разбирающихся в особенностях

медицинских текстов различной тематики, значительно высока. В связи с этим, на занятиях по иностранному языку в медицинских высших учебных учреждениях преподавателю рекомендуется делать акцент на важности изучения специфического характера медицинских терминов и аспектуального характера их перевода. Для студента-медика несомненным должен быть факт того, что от профессионального употребления медицинских терминов в речи, точного и адекватного перевода любой информации медицинского содержания зависит не только точность поставленного диагноза и тонкости терапевтического лечения, но и здоровье, и жизнь их будущего пациента.

Еще одним аспектуальным моментом, который может помочь будущим студентам понять всю важность изучения медицинской терминологической базы на занятиях по дисциплине «Иностранный язык за профессиональным направлением», является осознание того, что медицина – динамический процесс с постоянно пополняющейся терминологической базой. Затребованность в квалифицированных специалистах, которые способны максимально точно и быстро передавать информацию, первоисточником которой является английский язык, еще и объясняется активным этапом продвижения на украинский рынок многочисленных зарубежных лекарственных препаратов, терапевтических и хирургических методик, а также современного медицинского оборудования. По этому поводу Е. Прыткова пишет: «В каждом языке функционируют несколько сот тысяч медицинских терминов. Сложность состоит в том, что ежегодно арсенал медицинской лексики пополняется сотнями новых наименований. Особенно велик прирост названий для новых методов диагностики и лечения больных» [4].

Цель статьи заключается в исследовании особенностей терминологической базы англоязычной медицинской литературы, изучении механизмов для снятия трудностей при переводе с целью рекомендации их применения на занятиях по иностранному языку студентами нефилологических специальностей, а также выделение главенствующих факторов важности изучения терминологической базы студентами-медиками. В связи с этим, актуальность нашего исследования

обусловлена достаточно высоким спросом на качественные переводы литературы медицинской направленности, а также необходимостью изучения специфических особенностей терминов англоязычных текстов в сфере медицины будущими квалифицированными специалистами, студентами-медиками, начиная с первого курса обучения в медицинском университете.

Во время исследовательской работы были использованы методы анализа теоретических источников и научной литературы, которые помогли установить, что во время перевода и интерпретации англоязычной медицинской литературы студенты-медики могут столкнуться с рядом проблем, которые связаны с характерными особенностями медицинской терминологической базы.

По мнению С. Величковой и Е. Тарановой, именно терминология является одним из способов получения необходимой информации, своеобразным инструментом овладения той или иной специальностью [2]. Исследователи подчеркивали, что любую область языка можно изучить и исследовать, владея определенной терминологией. Так, одним из наиболее интересных лексических пластов, который продолжает привлекать внимание ученых неисчерпаемостью проблематики в силу отличительных черт структурно-семантического словообразовательного характера, является терминосистема, которая обладает свойственной только ей реалиями и многообразием номинативных единиц.

Исследуя проблематику очерченной проблемы и принимая во внимание важность овладения студентами нефилологических специальностей медицинской терминологической базы, считаем необходимым на практических занятиях по иностранному языку обращать внимание студентов-медиков на лингвистические и структурные особенности медицинских терминов, которые обладают достаточно сложной внутренней семантической организацией. Этот факт можно объяснить тем, что лингвистическая природа медицинского текста заключается в его органическом характере, который является характерной чертой лексической системы языка медицинской сферы и обладает информационной насыщенностью. Возможно, это объясняется тем, что

медицинская терминология может охватывать почти все разнообразие классовых моментов, начиная от родовых, видовых или общих и заканчивая конкретными или абстрактными понятиями. Интересен тот факт, что категориальный аппарат медицинского термина способен передавать значение вещи, процесса, сущности, явления, свойства, качества, количества или отношений.

В связи с этим мы полностью разделяем точку зрения Г. Саидовой, которая отмечает, что специфика любых терминов состоит в том, что они возникают в рамках определенных экстралингвистических макроконтекстов или лингвистических микроконтекстов. Макроконтексты представляют собой своеобразные макросистемы, состоящие из целого ряда собственно медицинских терминов и терминов смежных наук (химии, физики, биологии, генетики, техники, психологии). По мнению Г. Хацер, вся медицинская терминология представляет собой макротерминосистему, подсистемы которой связаны между собой разными отношениями на лексико-грамматическом и словообразовательном уровнях. Так, при переводе медицинских терминов следует учитывать как лексические трансформации, которые в большей степени связаны с особенностями функционирования терминов, так и грамматические трансформации, особенности которых проявляются в функционировании определенных грамматических конструкций в англоязычных медицинских текстах [8].

Микроконтексты же возникают при вхождении в макросистему набора терминов отдельных отраслевых наук (анатомии, физиологии, терапии, акушерства, хирургии). При этом их однозначность обеспечивается определенными коммуникационными ситуациями или лингвистическими контекстами [6]. Этот аспектуальный момент очень важен, поскольку некоторые термины характеризуются неоднозначным характером и, входя в разные терминологические системы, передают разные значения.

Студентам-медикам можно предложить из ряда слов, представленных или на доске, или на карточках выбрать слова, которые в общей системе языка

передают одно значение, а в системе медицины, например, совсем иное значение.

Например, следующие слова могут передавать несколько значений:

- “administration” в английском языке трактуется как «администрация» или «назначение/предписание» (область медицины);
- “reduction” (reduction / decrease of any inflammatory process) – уменьшение, снижение, а не редукция (фонетический процесс в языке);
- “valve” (cardiac valve) – структурный элемент сердца (клапан), а вовсе не затвор или электронная лампа;
- “dressing” (a bandage material) – материал, который используется при перевязке ран, травм или после любого хирургического вмешательства. Люди же, не связанные с медициной, могут неправильно понять это слово и трактовать его как предмет одежды;
- “a cabinet” (a place to keep medicines or instruments) переводится как шкафчик в области, связанной с медициной. Это слово, которое обычно употребляется, когда речь заходит о месте хранения лекарственных средств или медицинского инвентаря. Если же при изучении контекста, где функционирует это слово, внимание студента-медика не обратить на этот факт, то перевод слова может звучать как кабинет;
- “angina” (a cardiovascular disorder) – слово, которое вызывает у многих неправильную ассоциацию. Многие студенты пытаются перевести его как ангина, хотя в области кардиологии оно передает одно из распространенных заболеваний – стенокардию;
- “gland” (endocrine gland) – это железа в области медицины (эндокринная железа), а не гланда;
- “carbon dioxide” ассоциируется у многих с карбоном диоксида, а не с углеродом, “ammonia” – с аммонием, а не с аммиаком, “silicon” – с силиконом, а не кремнием.

В языке такие слова обладают многозначным характером выражения и становятся причиной омонимического характера медицинских слов и терминов.

Исследователь Д. Самойлов называет такие термины «фальшивыми друзьями переводчика». Не смотря на то, что эти слова могут в какой-то мере ассоциироваться или отождествляться с другими словами в плане выражения, план содержания у них совсем иной в языке источника [7].

Таким образом, для правильного толкования таких слов студенту-медику важно знать не только их первое, общее значение, а и значение узкой области, например медицины.

Постоянное развитие терминологической базы медицинской лексики и пополнение ее за счет функционирования в языке огромного количества разнообразных аббревиатур не только обогащает язык медицины, экономя время произносительных навыков, но и значительно осложняет понимание текста без учета контекстуальных рамок.

Аббревиатура, по мнению Л. Зубовой [5], это элемент когнитивной экспрессии, которая может легко менять свой статус благодаря своей мобильности, переходя из одной категории (из книжной) в другую (в разговорную): ICU – Intensive Care Unit, GF – gastrofiberscope, ВН – bundle of His, ADR – advanced diagnostic research.

Аббревиатура помогает трансформировать фрагменты научной концептосферы, становясь элементом отображения профессиональной языковой картины мира. При этом любая аббревиатурная единица ничем не отличается от обычного слова, поскольку так же обладает лексическим значением и правом автономного употребления. Например, MOSAIC – Medical Outpatient Services Adapted in Child Care (Медицинская служба амбулаторного обследования детей); SNOP – Systematized Nomenclature of Pathology (Систематизированная номенклатура патоморфологических изменений); ADSADI – Accentuated Decrease in Systemic Arterial Pressure During Inspiration (выражение снижения системного артериального давления во время вдоха).

В медицине широко используется слово vital signs, которое используется при оценке температуры тела, пульса, частоты дыхания и кровяного давления. При этом в речи представителей медицинского персонала для экономии времени

часто функционирует слово *vitals* (аббревиатура) при оценке состояния больного, но новичкам в области перевода информации медицинского содержания или начинающим представителям, работающим в области здравоохранения, эта аббревиатура может быть не совсем понятна и ассоциироваться со словами *vitality* или *vital organs*. Следует отметить, что декодирование этой аббревиатуры может также вызвать некоторую сложность, так как в разговорной речи эта аббревиатура передается одним способом, а на письме (фиксирование информации в анамнезе пациента) – другим. Сравните, *The patient's vitals are temp 99, pulse 87, respiratory rate 16, BP – 167 over 110* (в речи) = *Vs: 99-87-16 167/110* (на письме).

The patient complains of leg pain when ambulating (в речи) = *Pt c/o leg pain c amb* (на письме).

Ambulating without pain (в речи) = *Amb s pain = Amb w/o pain* (на письме).

The patient ambulates to the bathroom as desired (в речи) = *Pt amb to BR at lib* (на письме).

Так, мы видим, что способы передачи аббревиатур, которые используются в речи и на письме могут значительно отличаться и варьироваться. Иллюстрировать вышесказанное можно и при помощи следующих примеров: *T,P,R – temperature, pulse, respiration* (на письме) - *TPR, tpr – temperature, pulse, respiration* (в речи); *S,P,O2 – Saturation of Peripheral Oxygen* (на письме) - *SPO2 - Saturation of Peripheral Oxygen* (в речи).

Важно обратить внимание студентов на то, что существуют в языке вариативные формы передачи одной и той же аббревиатуры на письме: *r – respirations = rr – respiratory rate = rpm – respirations per minute*

SPO2, sats - Saturation of Peripheral Oxygen

В связи с этим рекомендуется составить вместе со студентами список наиболее распространенных аббревиатур и сокращений для снятия трудностей при декодировании и правильной передачи информации из языка первоисточника.

Проанализировав вышеизложенный материал, мы пришли к выводу, что перевод медицинской литературы является одним из наиболее сложных видов

перевода, так как качество передаваемой информации во многом зависит от целого ряда факторов: уровня владения языком, ориентированности в области последних достижений и медицины в целом, знания аспектуальных особенностей медицинской терминологии. В связи с этим, одна из главенствующих задач на занятиях по иностранному языку – подготовка высококвалифицированного специалиста, способного реализовать себя в своей будущей деятельности, личности, владеющим иностранным языком не только для поиска новой информации с целью самообразования, но и готовности участвовать в международной деятельности с целью опыта обмена информацией.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Булич Н.С.. «Фальшиві друзі» перекладача у фахових текстах медицини. VI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців за міжнародної участі, «Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації». URI: <http://eprints.zu.edu.ua/16445/1/%C2%AB%D0%A4%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B8%D0%B2%D1%96%20%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B7%D1%96%C2%BB%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%87%D0%B0%20%D1%83%20%D1%84%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%85%20%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B8.pdf> (дата обращения 15.05.20202 р.).
2. Величкова С.М., Таранова, Е.Н. Структурно-семантические особенности медицинской лексики (на материале немецкого языка) / С.М. Величкова, Е.Н. Таранова // Научные ведомости. Серия гуманитарные науки. – 2012. – № 18 (137). – вып. 15. – с. 47–54. URI: <https://cyberleninka.ru/article/n/strukturno-semanticheskie-osobennosti-meditsinskoy-terminologicheskoy-leksiki-na-materiale-nemetskogo-yazyuka> (дата обращения 19.05.20202 р.).

3. Воронець М.В., Куліченко А.К. Особливості письмового перекладу медичних текстів. URI: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/06may2015/25.pdf> (дата звернення 19.05.2022 р.).
4. Занковец О.В., Матылицкая О.С. Проблемы перевода терминологической лексики на примере текстов медицинской. URI: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/22064/1/zankovets_matilitskaya_BMW_2010.pdf (дата звернення 19.05.2022 р.).
5. Зубова Л.Ю. Английские медицинские аббревиатуры как часть профессиональной языковой картины мира: автореф. дис. на соискание науч. степени к-та филол. наук :10.02.04. Воронеж, 2009. 23 стр. URI: https://static.freereferats.ru/_avtoreferats/01004374546.pdf (дата звернення 19.05.2022 р.).
6. Саидова Г.А. Проблемы перевода медицинских терминов с английского языка на узбекский язык: дис. ... магистра ; 5A120101. Узбекский государственный университет мировых языков. Ташкент, 2013. 115 с.
7. Самойлов Д.В. О переводе медицинского текста. URI: http://samlib.ru/w/wagarow_a_s/medicaldoc-1.shtml (дата звернення 19.05.2022 р.).
8. Хацер Г.О. Особливості перекладу термінологічної лексики на прикладі текстів медичного спрямування. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки. - 2013. - Кн. 3. - С. 151-154.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЦІЛЕЙ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Шуменко Ольга Анатоліївна

канд.філол.наук, доцент

Сумський державний університет

Артемюк Анна

студентка 4 курсу

Сумський державний університет

В статті розглядаються чотири складові мети вивчення іноземної мови: практична (навчання комунікації, спілкуванню); виховна (повага до мови, людей, традицій, наполегливості, працьовитості); освітня (розширення кругозору); розвиваюча (розвиток психічних функцій – увага, пам'ять, логічне мислення). Головною метою навчання іноземної мови є формування комунікативної компетентності. Складовими комунікативної компетентності є: комунікативна здатність, комунікативні вміння, комунікативні знання, які повинні бути адекватні комунікативним завданням і достатні для їх вирішення. Комунікативна компетентність дозволяє, в першу чергу, здійснювати спілкування: надсилати, отримувати, осмислювати інформацію, сприймати, розуміти іншу людину і, крім того вона виступає регулятором подальших відносин, контактів з іншими людьми.

Ключові слова: мотивація, здібності, мета навчання, навички, компетентність.

У нашій країні існує інтенсивний інтерес до проблем раннього шкільного навчання дітей іноземним мовам. Робота з дошкільнятами та школярами на початковому етапі стала невід'ємною частиною всієї системи навчання іноземної мови, а раннє навчання є одним із перспективних та пріоритетних напрямків [2].

Для системи початкового навчання проблема вибору іноземної мови не є настільки актуальною, оскільки на цьому етапі провідним є не завдання оволодіння мовою, а культурою. Вивчення іноземної мови на початковому етапі важливо, адже саме це налаштовує дитину на подальше сприйняття іноземної мови, і не має значення, з якої мови починається процес набуття лінгвокультурного досвіду. Успішного освоєння іноземної мови на початковому етапі можна досягти лише за певних умов [3]:

По-перше, у школяра повинна бути позитивна мотивація та інтерес до іншомовного спілкування.

По-друге, у процесі навчання має бути створена сприятлива ситуація для самовираження та самореалізації.

По-третє, метою викладання вчителя має бути не оволодіння певним мовним та мовленнєвим матеріалом, а розвиток особистості дитини, її інтелектуальних (когнітивних) та емоційно-вольових здібностей, особистісних якостей, які проявляються насамперед у мові. Особливою місією вчителів є пояснення батькам розвиваючого потенціалу англійської мови. Оскільки іноземна мова не є самоціллю для учня початкової школи, процес навчання не повинен будуватися як процес цілеспрямованого формування іншомовної комунікативної компетенції та загального уявлення про систему мови, що вивчається, як це буває на старших ступенях шкільної освіти [7].

Для учня початкової школи важливо отримання задоволення від основних аспектів навчання, тобто про що говорити, слухати, писати, що робити, в тому числі за допомогою мови, яка вивчається є пріоритетом перед мовою.

Питання, пов'язані з навчанням іноземних мов молодшими школярами, сьогодні є предметом широкого обговорення, оскільки дитинство фахівцями вважається найбільш сприятливим періодом для оволодіння іноземною мовою. Роль іноземної мови на початковому етапі навчання є особливо неоціненним у плані розвитку [8].

Мова для учня – це насамперед засіб розвитку, пізнання та виховання [1]. Головною задачею на початковому етапі навчання повинен бути розвиток

особистості учня за допомогою іноземної мови, що передбачає формування потреб та мотивів пізнавальної діяльності, цікавості та особливих інтересів, винахідливості та нестандартного мислення, творчої уяви та навчальних здібностей [11].

Отже, у зміст викладання іншомовної комунікації на початковому етапі необхідно ввести наступні чотири аспекти: розвивальний (пріоритетний), навчальний, пізнавальний та виховний.

Мету навчання з усіх цих аспектів можна сформулювати так [2]:

- розвиток психічних функцій учня через процес оволодіння іноземною мовою (увага, пам'ять, мислення);
- задоволення пізнавальних потреб учня (ознайомлення зі святами, традиціями та звичаями мови, що вивчається, ознайомлення з пам'ятками країн мови, що вивчається);
- формування в учня мотивації до подальшого оволодіння іноземною мовою;
- виховання громадянина не лише своєї країни, а й світу (виховання розуміння, поваги та толерантності до іншої культури, виховання правильної оцінки себе та інших, виховання поваги до людей);
- підвищення ефективності оволодіння мовою [4].

Зауважимо, що основним прийомом вивчення іноземної мови на початковому етапі є гра. Сформуємо вимоги до гри щодо прийому навчання школярів іноземної мови:

- наявність уявної ситуації, уявного плану, в якому діти будуть діяти, а також пов'язані з ними інші компоненти: ролі, ігрові об'єкти.
- дітям необхідно усвідомлювати ігровий результат (що саме буде досягнуто в результаті гри). Це не обов'язково «матеріальний» результат чи інший виграш – цікавим результатом, наприклад, може бути створення за допомогою слів незвичайних, комічних чи фантастичних зображень.
- усвідомлення дітьми правил гри, дотримуючись яких можна досягти результату.

– можливість вибору конкретної дії у грі для кожної дитини, яка забезпечує індивідуальну активність у колективній формі гри [13]. Наприклад, якщо всі будинки на вулиці потрібно пофарбувати в різні кольори, дитина може вибрати колір за своїм вибором, будуючи фразу під час гри: *I have got a green house*.

Гра на уроках іноземної мови з молодшими школярами – це не просто колективне проведення часу, а головний спосіб досягнення всіх цілей навчання – від найменших мовних навичок до вміння вести самостійну бесіду [1]:

- необхідно точно знати, яке вміння, навичка тренується.
- гра повинна ставити дитину перед необхідністю зусиль, навіть незначних
- так, щоб у грі з вибором кольору будинку на кольоровій вулиці, потрібно спочатку подумати, вирішити, який колір подобається учню і відповідно будувати фразу.
- не варто давати правила гри у строгих формулюваннях.
- правила гри повинні бути розроблені так, щоб помилка в мовних діях призводила до програшу в грі [3].

Ефективність формування вмінь та навичок іншомовного мовлення підвищується завдяки взаємодії ігрової мотивації та інтересу до навчання в школі, завдяки здатності, з одного боку, користуватися підручником, а з іншого – зробити цей підручник захоплюючим [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Точніше, захоплення не закладено в самому підручнику, а в особливій організації роботи з ним. Робота з книгою також дозволяє вирішувати навчальні та розвиваючі завдання: вміння працювати в команді, зосереджуватися на дії, знаходити самостійне рішення комунікативної проблеми, включати уяву, розпізнавати кольори та геометричні фігури. Наприклад, сторінка підручника може виглядати так: кожен малюнок супроводжується символами (трикутники, квадрати, ромби, зірки різних кольорів) [11].

Окрім підручника, вчитель та кожен учень мають набір символів, вирізаних із кольорового паперу та наклеєних на картон.

На основі трьох малюнків на одній сторінці підручника можна організувати такі види дій:

– аудіювання. Учитель називає зображення. Залежно від правильного розуміння, діти знаходять малюнок і піднімають відповідний умовний значок – трикутник, квадрат або коло.

– самостійне висловлювання з опорами. Учитель піднімає умовний знак, наприклад, коло, діти знаходять відповідну картинку і розповідають, що на ній зображено.

– тренування пам'яті та уваги. Діти повинні уважно переглядати сторінку підручника, а потім закрити її. Вчитель показує знак, потрібно згадати, що було на малюнку з таким знаком і розповісти.

– малюнки, які ожили. На різних етапах навчання діти, залежно від рівня вмінь та навичок, можуть по-різному «оживляти» картинки: англ. –*I am a cat. I am white. I have green eyes. I have a black tail.*

Отже, вивчення іноземної мови на початковому етапі навчання – це курс на розвиток учня в процесі вивчення мови, активне залучення до цього процесу мислення, пам'яті, уяви, емоцій, використання іноземної мови у своїй «людській» функції – висловлювати та розуміти думку [6].

Усі аспекти навчання іншомовної комунікації тісно взаємодіють, внаслідок чого вивчення іноземної мови та її викладання сприяє формуванню особистості учня, його моральних якостей та інтелектуальних здібностей.

Перейдемо до розгляду реалізації цілей навчання іноземної мови на середньому етапі. Державний освітній стандарт базової середньої освіти визначає такі завдання [6]:

– формування доброзичливого та толерантного ставлення до цінностей інших культур, оптимізму та яскраво вираженої особистісної позиції у сприйнятті світу, у розвитку національної самосвідомості на основі ознайомлення з життям їхніх однолітків з інших країн, враховуючи рівень іноземної комунікативної компетентності, досягнутий учнями;

- формування та вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності; розширення та систематизація знань про мову, розширення мовного горизонту та лексики, подальше оволодіння загальною культурою мовлення;
- досягнення субпорогового рівня зовнішньої комунікативної компетентності;
- створення основи для формування інтересу до підвищення рівня володіння іноземною мовою, у тому числі шляхом самоспостереження та самооцінки, для вивчення другої / третьої іноземної мови, для використання іноземної мови як засобу отримання інформації, що дозволяє розширити свої знання в інших предметних областях [9].

На середньому етапі викладання іноземної мови учні змінюють своє ставлення до предмета, який вивчається. Дослідження показують, що в структурі мотивації визначаються зовнішні фактори. Розрізняють «вузько-особистісні мотиви (діяльність заради оцінки чи інших особистих благ)» [12]; негативні мотиви, пов'язані з усвідомленням учнем проблем, які його чекають, якщо він сумлінно не виконає свої академічні обов'язки. А оскільки стрижнем інтересу є внутрішні мотиви (комунікативні та пізнавальні, що випливають із активності оволодіння іноземною мовою), інтерес до предмету зменшується [13].

Тому саме на середньому етапі навчання іноземної мови вчитель не повинен забувати як про ігрові, так і про змагальні форми роботи при впровадженні та закріпленні лексичного та граматичного матеріалу. Завдяки іграм активізуються всі пізнавальні процеси, що беруть участь: увага, пам'ять, мислення, творчі можливості.

Наприклад, використання лексичних ігор стимулює пізнавальну активність учнів, в ході якої він здійснює пошук необхідної інформації про країну досліджуваної мови, її традиції та історію, творчо переробляє цю інформацію, що сприяє розвитку лінгвістичного досвіду.

Всі ігри припускають творче використання усного та писемного мовлення і формують позитивне ставлення до самого предмету іноземної мови і його

вивчення. При цьому гра може перерости в проект, наприклад, *Smart home or House of the future, Virtual tour of the hometown(or the city of the country under study), Creating a music group*. Крім розвитку навичок творчого письма, дані ігри закріплюють і розширюють тематичний словниковий запас і носять безсумнівну виховну спрямованість.

Особливості розвитку пізнавальних здібностей підлітка часто викликають труднощі в школі: погана працездатність, неадекватна поведінка. Успіх набуття знань багато в чому залежить від мотивації, від особистого значення, яке має навчання для підлітка. Головною умовою будь-якого навчання є наявність бажання здобувати знання [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Для того, щоб зацікавити підлітка, необхідно пов'язати зміст викладання англійської мови з його видами діяльності, тобто однією з головних цілей кожного уроку має бути спілкування [9].

Важливо знайти «середину», яка забезпечила б дотримання необхідних пропорцій у навчанні та грі, пам'ятаючи, що гра повинна залежати від конкретних навчальних завдань. Досвід показує, що без грайливих дій закріплення в пам'яті учня іншомовного словника є менш ефективним і вимагає надмірного розумового напруження, що не бажано. Гра, впроваджена в навчальний процес на заняттях з іноземної мови, як один із методів навчання, повинна бути цікавою, не складною та жвавою, сприяти накопиченню нового мовного матеріалу та закріпленню раніше набутих знань [7].

Отже, тільки розумне використання методичних прийомів сприяє ефективному та якісному засвоєнню матеріалу та зробить сам процес навчання ефективним.

Одним із засобів мотивації учнів, підвищення їх інтересу до уроків іноземної мови може стати залучення соціальних мереж як навчального засобу. Серед соціальних форм включеності в Інтернет середовище лідирує захоплення соціальними мережами. Дійсно, сучасне покоління можна назвати «поколінням соціальних мереж». Цей ресурс практично оптимально задовольняє потребу в спілкуванні, пошуку нових знайомств і обміні інформацією. Найбільшою

популярністю користуються такі соціальні мережі, як *Twitter*, *Facebook*, *Instagram*.

За допомогою комп'ютерної програми *Skype* учні можуть розмовляти англійською мовою з носіями мови. Вони можуть практикувати монологічне та діалогічне мовлення у безпосередньому спілкуванні з іншомовними однолітками. Тим самим підвищиться мотивація до вивчення іноземної мови, так як учні бачитимуть реальну практичну цінність мови, що вивчається.

На *Facebook* можна створити групу для кожного класу і в ній розміщувати завдання, робити оголошення та нагадувати учням про важливі терміни виконання завдань.

У ході проходження програмного матеріалу з англійської мови *Twitter* може надати актуальну інформацію за допомогою хештегів, орієнтованих на поточні проблеми, учні можуть більше дізнатися про те, що відбувається у світі.

На *YouTube* учні можуть переглянути лекції та навчальні матеріали ще до того, як прийдуть у клас на заняття. Крім того, для формування навичок монологічного мовлення учні можуть зняти невеликий ролик, у якому розповідають про щось, записати трансляцію, зробити огляд якогось місця, товару тощо англійською мовою.

Головне завдання викладача – допомагати розвивати комунікативну компетентність не прямо, а опосередковано під час навчальної або позакласної діяльності до рівня, достатнього для успішного функціонування в суспільстві [12].

Тож, правильний підбір методів і форм навчання на старшому етапі, зокрема використання соціальних мереж, сприятиме розвитку іншомовної комунікативної компетентності учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардашевська І. С. Головний принцип у навчанні / І. С. Бардашевська // Англійська мова в початковій школі: Науково-методичний журнал. – 2011. – №10. – С. 32–35.
2. Боковенко Н. Р. Поєднання різних форм роботи на уроках англійської мови / Н.Р. Боковенко // Іноземні мови: Науково-методичний журнал. Київ, 2003. – №2. – С. 11–12.
3. Демчик Л. П. Форми проведення занять з англійської мови в початкових класах / Л. П. Демчик // Англійська мова та література. – 2003. – №33.
4. Денисюк Л. Навчання усного мовлення на середньому етапі / Л. Денисюк // English language and culture: всеукраїнська газета для вчителів. Київ, 2014. – №4. – С. 4–5.
5. Заруба О. П. Розвиток мовленнєвих навичок за комунікативним методом / О. П. Заруба // Англійська мова в початковій школі. – 2005. – №11(12). – С. 27 – 30.
6. Захарченко А. О. Особливості організації навчання англійської мови на ранньому етапі / А. О. Захарченко // Англійська мова в початковій школі: Науково-методичний журнал. Київ, 2008. – № 1. – С. 28–31.
7. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів: навчально-методичний посібник / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай [та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Редька. – Київ: Педагогічна думка, 2013. – 360 с.
8. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : [підручник] / [Л. С. Панова, І. Б. Андрійко, С. В. Тезікова та ін.]. – Київ: ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.
9. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец, осв.-кваліф. рівня «магістр»] / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / За ред. С.Ю. Ніколаєвої. – Київ: Ленвіт, 2011. – 334 с

10. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва.– Київ: Ленвіт, 2013. – 269 с.
11. Пехота О. М. Освітні технології: навч.-метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.: за заг. ред. О. М. Пехоти. – Київ: А. С. К., 2001. – 256 с.
12. Редько В. Г. Особливості реалізації змісту рівневого навчання іноземних мов у старшій профільній школі в Україні / В. Г. Редько, О. С. Пасічник // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. – Київ: Пед. думка, 2012. – Вип. 12. – С. 649– 662.
13. Федоренко Ю. П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 /Ю. П. Федоренко. – Луцьк, 2005. – С.200 – 250.

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄКТІВ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ БУДІВНИЦТВА ПІД БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ

Юнаков Сергій Федорович

Проф.каф. теорії архітектури

Кедровський Петро Павлович

Доц. каф. теорії архітектури

Стрипа Оксана Ярославівна

Студентка

Київський Національний Університет Будівництва та Архітектури

м. Київ, Україна

Вступ. Реалізований в різних масштабах та частинах світу - багатофункціональність архітектурного простору використовується як принцип нового урбанізму. Існують рекомендації на проектування, приклади, але успіх проекту залежить від міста, його сильних сторін та потенціалу. Питання, на які ми шукали відповіді:

1. За яких умов багатофункціональний комплекс в Києві буде успішним?
2. Чи є ревіталізація ефективною?
3. Які конструктивні рішення забезпечують гнучкість простору?
4. Чому споруди втрачають свою функціональну цінність для суспільства?
5. Які стратегії можуть бути використані для визначення пріоритетів при ревіталізації громадських об'єктів радянського періоду будівництва?
6. Чому ревіталізація матиме популярність в найближчі роки на пострадянському просторі?

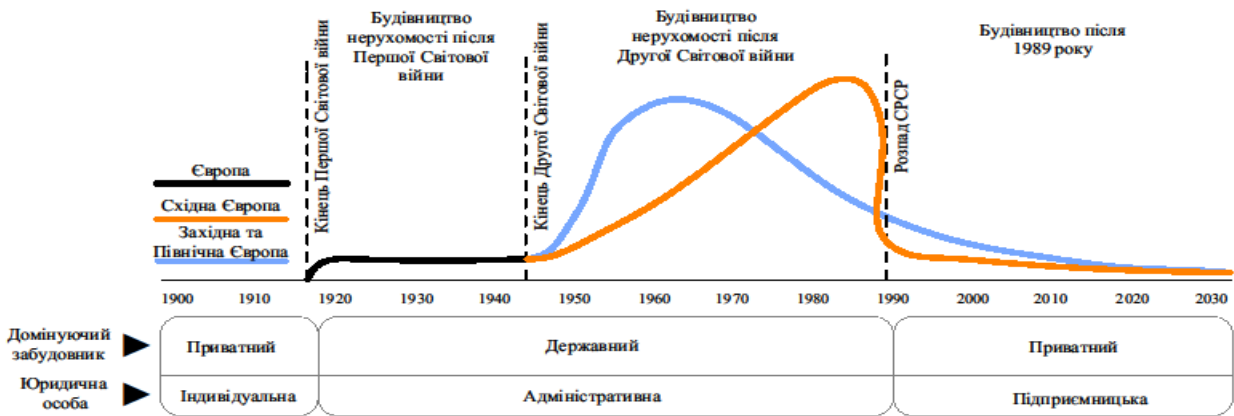

Рис.1 Зростання та спад будівництва нерухомості в Східній та Західній Європі

Ціль роботи. Основна ціль дослідження розробити модель формування будівлі, планувальних та конструктивних рішень для ревіталізації громадських споруд зі збереженням гнучкості функціонального простору. Дана модель повинна успішно працювати з іншими будівлями цього типу та забезпечує вигоду суспільну та економічну при цьому потребує менше ресурсів, ніж нове будівництво.

Матеріали та методи. Методика досліджень включає в себе збір та аналіз теоретичної та графічної інформації, аналіз прийомів ревіталізації громадських просторів на прикладі зарубіжних аналогів, обробку та систематизацію матеріалів.

У цивілізованому світі архітектори і муніципальна влада давно прийшли до висновку, що для оптимального функціонування міської системи необхідна гармонізація всіх складових міського простору. В останні десятиліття виникла тенденція проектувати будівлі і твори ландшафтної архітектури з урахуванням гармонізації між сучасними людськими потребами і природою. Поява терміна «ревіталізація» безперервно пов'язано з процесами урбанізації. Це термін, який використовується в науково - практичній діяльності для позначення процесів відтворення, пожвавлення і відновлення міського простору.

Основний принцип ревіталізації полягає в розкритті нових можливостей старих форм, з урахуванням їх сучасних функцій. В процесі ревіталізації використовується комплексний підхід з метою збереження самобутності,

автентичності, ідентичності історичних ресурсів міського середовища. Завданням по ревіталізації є соціалізація простору, розробка елементів інфраструктури для збереження туризму і наукову діяльність, розвитку промисловості, турбота про екологію і як наслідок - залучення інвестицій. Найбільша увага приділяється розвитку туристичної інфраструктури.

Об'єктом дослідження стали громадські торгові простори епохи радянського модернізму та конструктивізму, котрі існують та функціонують по сьогоднішній день в місті Києві, проте є збитковим або неефективними, втратили свою архітектурну цінність

Результати та обговорення. Дослідження має вагу на локальному рівні та може бути використане на цілому пострадянському просторі. Через вибіркового пошук встановлено, що більшість громадських будівель, побудованих радянською владою в другій половині минулого століття сьогодні є неефективними і слугують радше оболонкою, пам'яткою (ми не беремо до уваги державні установи). Встановлено, що важливість будівлі падає зі збільшенням часу спорудження, тому використання існуючих архітектурних об'єктів, котрі втратили свою функціональну цінність для суспільства, має сенс. Дозвілля та робота жителів міста пів століття тому була зовсім іншою, ніж сьогодні – тому такий процес є органічним та швидшим, ніж цивільне будівництво. Ми можемо лише уявити, оперуючи даними останніх років, які галузі економіки архітектура повинна розвивати. Соціальна взаємодія – ключова потреба населення, базовий генетично запрограмований інстинкт виживання. Публічний комфортний та гнучкий простір цінуватиметься все більше в найближчі роки.

Висновки. Підводячи підсумки, ефективність ревіталізації громадських торгових просторів епохи радянського модернізму та конструктивізму необхідна з ряду причин, зазначених нижче:

- низька зацікавленість бізнесу та недостатня кількість бюджетних коштів для достатнього рівня підтримки будівель та споруд.
- Низька енергоефективність будівель

- Нефункціональність простору в будівлях епохи радянського конструктивізму та модернізму
- Збереження споруди, великий відсоток будівель на межі руйнувань
- Вигідне розміщення у структурі міста
- Створення комплексів «з історією»
- Нові вимоги на проектування для комфортного та безпечного перебування в будівлях.